

שבוע פרשת כי תצא

(20 - 26 August 2023)

ג' - ט' אלול תשפ"ג

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגֵךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וְשָׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וְשָׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר נָשַׁבַע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׂמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הֲנֵה כְּעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֹׁפְתָהּ אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חֲנַנּוּ יְיָ חֲנַנּוּ
כִּי רַב שְׂבַעְנוּ בּוֹז: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲוֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בַיּוֹם יְיָ נִלְכְּדָה:
ב עַמְדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שֶׁחֲבָרָהּ־לָּהּ יַחַדְדוּ: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִטֵי־יְהוּדָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאֲרָמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום רביעי בערב, ו' אלול

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק ראה, ורואה הנני בו סתירה מרישא לסיפא כי מתחיל כתיבתו אודות הכתות והשיעורים אשר לומד עמהם ומסיים אשר ברוחניות הנה מהותו פוחת והרי ידוע עפ"י מרז"ל גודל ענין ערך המלמד את בן חבירו תורה ובפרט המלמד את בן עם הארץ תורה וא"כ הרי אי אפשר שע"ז יוקטן ערכו ובטח גם זה הוא עצת היצר להחלישו בעבודתו הנ"ל ואולי גם כדי להביאו לידי רגש יאוש שכיון שהמצב אינו כדבעי הרי מה לו ואיך אפשר לעשות ולא כדאית היגיעה להיטיב המצב יותר (אשר גם זה היפך מרז"ל יגעתי ולא מצאתי אל תאמין), וכבר אמרתי לו כ"פ אשר בזמן הזה ההכרח הוא אשר כאו"א יתעסק באיזה ענין של צרכי צבור ואלו השייכים לזה הרי עניני חינוך הכשר קודם לכל ויחד עם זה ובשבילו בפרט מוכרח שיהי' לו לימוד קבוע בספרי חסידות חב"ד וישתדל ג"כ לעבוד את השי"ת דוקא מתוך שמחה.

ומ"ש שהתחיל ללמוד קצת תניא ונתקשה לו מאד כי אינו רגיל בזה הרי כיון שכותב הטעם בידו הוא לבטלו ולהתרגל בלימוד זה והרי ידוע כלל רז"ל לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, וכנראה במכתבו גופא הנה עדיין לא התחיל בלימוד ביגיעה, ואם היצה"ר אין נוח לו לימוד תורה איזה חלק שיהי' הרי עאכ"כ בנוגע ללימוד המביא - כלשון הרמב"ם בהלכות יסודי התורה - לאהבתו וליראתו ית' ומה התועלת בהשקלא וטריא בזה? יתחיל ללמוד ובמשך הזמן יראה בזה הצלחה...

בברכה.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 236..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 236..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 240..... לקוטי תורה..

אדמו"ר האמצעי

- 246..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 248..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 250..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 250..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 252..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
 253..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 255..... אגרת קודש מהרבי הרי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא.
 258..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 35..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 38..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה.
 194..... נביאים וכתובים.
 204..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 259..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 260..... חומש לקריאה בציבור.
 267..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 268..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ב.
 270..... לוח זמנים.
 271..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה אני לדודי ודודי לי,
 יום ב' פ' נצבים וילך, ח"י אלול, ה'תשל"ב. 5

התוועדות

- משיחות שבת פרשת תצא,
 ט' אלול ה'תשמ"ט. 18

לקוטי שיחות

- פרשת תצא, כרך יט, ד. 27
 פרשת תצא, כרך כד, א. 31

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 40..... חומש יומי - פרשת תצא.
 64..... לוח לתהלים היומי.
 65..... תניא יומי.
 76..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 79..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 83..... שלושה פרקים ליום.
 155..... פרק אחד ליום.
 191..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 196..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת ראש השנה.
 206..... גמרא עם ביאור - מסכת קידושין.
 236..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

1 אָנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי¹, ומילים אלה הם ראשי תבות של המילה
2 אָלוּל² שם החודש שלפני ראש השנה ויום הכיפורים, וחודש זה ידוע כעת
3 רצון. וְיָדוּעַ בִּיאוֹר רַבִּינוּ הַזְקֵן³ (ש"ח"י אָלוּל הוּא יוֹם
4 הַהוֹלָדֶת שְׁלוֹ⁴ בשנת קה"ת)
5 שְׁעֵנִינוּ וְתוֹכְנוּ הַפְּנִימִי שֶׁל חוֹדֶשׁ
6 אָלוּל יוֹבֵן עַל פִּי מִשָּׁל לְמֶלֶךְ
7 שְׁקוֹרָם בּוֹאוּ לְעִיר שְׁבַח נִמְצָא
8 אֲרֻמוֹן מַלְכוּתוֹ יוֹצֵאֵן אֲנָשִׁי
9 הָעִיר לְקִרְאָתוֹ וּמְקַבְּלֵן פְּנָיו
10 כִּשְׁהַמֶּלֶךְ נִמְצָא בְּשָׂדָה וְעֵדִיין לֹא
11 הַגִּיעַ לְעִיר, וְאָז כֹּאשֶׁר הַמֶּלֶךְ הוּא
12 בְּשַׂדָּה רִשְׁאֵין (וְרַבִּינוּ נְשִׂיאָנוּ
13 הַרְבִּי הַרִי"צ מוֹסִיף⁵: וְיֻכְלוּיִם)
14 כָּל מִי שְׂרוּצָה לְצֵאת לְשַׂדָּה
15 לְהַקְבִּיל פְּנָיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וּלְגַשֵּׁת
16 אֵלָיו וּלְהִתְקַרֵּב אֵלָיו וְהוּא הַמֶּלֶךְ
17 מְקַבֵּל אֶת פּוֹלֵם אֶת כֹּל הַבְּאִים
18 לְקַבֵּל אֶת פְּנָיו, יִהְיֶה אֲשֶׁר יִהְיֶה מִעַמֵּד
19 וּמִצַּבֵּם, בְּסִבָּר פְּנִים יָפוֹת
20 (וְיִתְיָרָה מְזָה וְלֹא זֶה בְּלִבֵּר שֶׁהַמֶּלֶךְ
21 מְקַבֵּל אֶת כּוֹלֵם בְּסִבָּר פְּנִים יָפוֹת, אֲלֹא
22 יוֹתֵר מִזֶּה) וּמְרָאָה פְּנִים
23 שׁוֹחֲקוֹת לְכוֹלֵם כּוֹ' וְפְנִים
24 שׁוֹחֲקוֹת לְכוֹלֵם הִרִי זֶה יוֹתֵר קִירוּב מֵאֲשֶׁר
25 רַבְּנוּ הִזְקֵן (וְכַפִּי שְׁמִמְשִׁיף
26 הַכְּנָה לְהַלִּיכָה אַחֲרָיו בְּלִכְתּוֹ
27 הָעִירָה כּוֹ' וְזֶה לְשׁוֹן הַמֵּאֲמָר
28 בְּמִקּוֹר הַרְבִּים בִּלְקוּטֵי תוֹרָה:
29 'וּבִלְכּוֹתוֹ הָעִירָה הִרִי הֵם הוֹלְכִים
30 אַחֲרָיו. וְאַחַר כֵּךְ בְּבוֹאוֹ לְהִיכַל מַלְכוּתוֹ
31 אֵין נִכְנָסִים כִּי אִם בְּרִשׁוֹת וְאֵף גַּם זֹאת
32 הַמּוֹבַחֲרִים שְׁבַעִם וַיְחִידִי סִגּוּלָה'),
33 וְכַךְ הָעֵנִין עַל דְּרָף מִשָּׁל,

ביאור בדרך אפשר

36 בְּחוֹדֶשׁ אָלוּל יוֹצֵאֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְבִּיל אֹר פְּנָיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
37 בְּרוּךְ הוּא יִתְפַּרֵּץ בְּשָׂדָה, כְּפִי שִׁיבּוֹאֵר עוֹד לְהַלֵּן.
38 (ב) וְהִנֵּה בִיאוֹר זֶה שְׁעֵנִינוּ שֶׁל חוֹדֶשׁ אֲלוּל הוּא כְּמִשָּׁל הַמֶּלֶךְ שִׁיּוּצָא
39 לְשַׂדָּה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל יְמֵי חוֹדֶשׁ אָלוּל, וּבְפִרְט ח"י אָלוּל,
40 הַיּוֹם שֶׁבּוֹ נִמְאָר מֵאֲמָר זֶה שְׂדָהוּ
41 הַיּוֹם שְׁמִכְנִים חַיּוֹת כָּכָל
42 עֵנִינֵי אָלוּל (כְּפִדּוּעַ פְּתָגָם
43 רַבִּינוּ נְשִׂיאָנוּ הַרְבִּי הַרִי"צ
44 בְּזָה⁶). וְלְהָעִיר, שְׁעֵנִין זֶה
45 שִׁיּוֹם ח"י אֲלוּל מְכַנֵּס חַיּוֹת בְּעֵנִי
46 חוֹדֶשׁ אֲלוּל הוּא בְּדוּגְמַת פִּירוּשׁ
47 הַרְבַּ הַמַּגִּיד⁷ מִמַּעוּרִישׁ עַל
48 הַפְּסוּקָה⁸ בְּתוֹרָה אֲדוּת הַמַּצּוֹת
49 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחִי
50 בָּהֶם, שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁיַעֲשֶׂה
51 אוֹתָם הָאָדָם (שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל
52 מְקַיְימִים אֶת הַמַּצּוֹת), אֲזִי
53 וְחִי בָּהֶם, שְׁמִמְשִׁיף מַעֲשֶׂה
54 הַמַּצּוֹת מִמִּשְׁךְ וּמִבְּאֵי הַשְּׁפַעָה שֶׁל
55 חַיּוֹת בְּאוֹתֵיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה
56 וְהַדִּיבּוּר וְעַד לְמַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹה
57 עֲצָמָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה
58 לְהַצְמַח צְדָקָה⁹, וְכַפִּי שִׁיבּוֹאֵר עוֹד
59 לְהַלֵּן.

60 וְהָעֵנִין בְּזָה, כְּפִדּוּעַ אֶחָד
61 הַבִּיאוֹרִים בְּעֵנִין הַחַיּוֹת
62 הַאֲלוּקִית שֶׁמְהוּוֶה וּמְחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת
63 וְאֶת הַנְּבִרָאִים, עַל פִּי הַמְּבּוֹאֵר
64 בְּסִפֵּר תַּנְיָא קְדִישָׁא¹⁰

18 בְּדוּגְמַת פִּירוּשׁ הַרְבַּ הַמַּגִּיד⁷ עַל הַפְּסוּקָה⁸ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחִי בָּהֶם,
19 שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׁיַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם (שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַיְימִים אֶת הַמַּצּוֹת), אֲזִי
20 וְחִי בָּהֶם, שְׁמִמְשִׁיף חַיּוֹת בְּאוֹתֵיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּיבּוּר וְעַד לְמַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹה
21 עֲצָמָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה לְהַצְמַח צְדָקָה⁹. וְהָעֵנִין בְּזָה, כְּפִדּוּעַ אֶחָד
22 הַבִּיאוֹרִים בְּעֵנִין הַחַיּוֹת, עַל פִּי הַמְּבּוֹאֵר בְּסִפֵּר תַּנְיָא קְדִישָׁא¹⁰ הַחִילוּק בֵּין

(1) ש"ה"ו, ג. (2) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. פע"ח שער ר"ה פ"א. שעה"פ להאריז"ל עה"פ. ב"ח לטור
או"ח הל' ר"ה סתקפ"א (ד"ה והעבירו). (3) לקו"ת פ' ראה לב, א ואילך. (4) ראה סה"ש קייץ ה'ש"ת ע' 169. תש"ג ע' 141
ואילך. ע' 146 ואילך. ע' 188. ועוד. (5) סד"ה לך אמר לבי ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 167. ה'ש"ית ע' 285). (6) סה"ש
תש"ה ע' 122. (7) אור תורה סימן קי. לקוטי אמרים סימן רכז. (8) אחרי יח, ה. (9) אחרי ע' ק. (10) פלי"ח (ג, ב). וראה גם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 טוב, כָּכֵל עֲנִינֵי אֱלוֹל (כּוֹלֵל גַּם בְּנוֹגַע לְהִתְבּוֹנְנוֹת בְּעֲנִינִים
 42 אֱלוֹל של החיות בעניני אלול), שְׁעַל יְדֵי זֶה שִׁמְכִנְסִים חַיִּים כְּעֹבֹדֹת
 43 ה' של חודש אלול בָּאָה בְּגִילּוֹי הַפְּנוּנָה וְהַנְּשָׁמָה וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁכֵּל
 44 אלה הן ענינים של 'חיות' שְׁבָכֵל עֲנִינֵי אֱלוֹל.

45 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר אֶחָד
 46 הַטְּעָמִים לְכָף שֶׁהִכְנִסָּת
 47 הַחַיִּים בְּעֲנִינֵי אֱלוֹל שִׁיכָת
 48 דְּוָקָא לְח"י אֱלוֹל שְׁכֵמוֹר ח"י
 49 אלול הוא היום שִׁמְכִנְסִים חַיִּים כֵּכֵל
 50 עֲנִינֵי חוֹדֶשׁ אֱלוֹל, כְּפִי שִׁמְמִשִּׁךְ
 51 וּמְבָאֵר.

52 דְּהֵינָה יְדוּעַ שְׂאָף עַל פִּי
 53 שְׁחוֹדֵשׁ אֱלוֹל בְּכָלֹתוֹ הֵינִי
 54 כֵּל יְמֵי הַחוֹדֶשׁ, מִתְחִילַת הַחוֹדֶשׁ וְעַד
 55 סוּפוֹ, הוּא חוֹדֵשׁ הַחֶשְׁבּוֹן שְׁבו
 56 יֵשׁ לְעוֹרֵךְ חֶשְׁבוֹן נֶפֶשׁ עַל כָּל
 57 הַמַּעֲשִׂים וְהַנְּהַגוֹת שֶׁל הָאָדָם בְּמִשְׁךְ
 58 הַשָּׁנָה שְׁעֵבְרָה¹³ וּמִסְתַּיִמָּת בְּסוּף
 59 חוֹדֶשׁ אֱלוֹל, הֲרִי בְּחוֹדֵשׁ זֶה
 60 חוֹדֶשׁ אֱלוֹל עֲצָמוֹ יֵשׁ יָמִים
 61 מִיּוֹחָדִים שֶׁהֵם בְּסוּף וְחוֹתֵם
 62 הַחוֹדֵשׁ, הַיָּמִים שֶׁהֵם סִיּוֹם וְחֵתִימָת
 63 הַחוֹדֶשׁ, דְּבַר שְׁמִדְּגִישׁ אֶת חִשְׁבּוֹתָם,
 64 וְהֵם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יָמִים אַחֲרוֹנִים
 65 שְׁבוּ, שֶׁהֵם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַיָּמִים
 66 הַאֲחֵרוֹנִים שֶׁל חוֹדֶשׁ אֱלוֹל הֵם יְמֵי
 67 חֶשְׁבוֹן נֶפֶשׁ בְּאוֹפֵן דְּיוֹם לְחוֹדֵשׁ
 68 יוֹם לְחוֹדֵשׁ¹⁴, שֶׁכֵּכֵל אֶחָד מִשְׁנַיִם
 69 עֶשְׂרֵי הַיָּמִים הַלְלוּ עוֹשִׂים חֶשְׁבוֹן נֶפֶשׁ
 70 עַל אֶחָד מִשְׁנַיִם-עֶשְׂרֵי חוֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה
 71 הַחֵל מִיּוֹם ח"י אֱלוֹל, שֶׁהוּא
 72 יוֹם הַחֶשְׁבּוֹן עַל חוֹדֵשׁ תְּשֵׁרִי
 73 שֶׁל שְׁנָה זוֹ, שֶׁתְּחִילָתוֹ וְרֵאשִׁיתוֹ
 74 הַיּוֹם שְׁבוּ חוֹדֶשׁ תְּשֵׁרִי מִתְחִיל, וְאִין זֶה
 75 רַק יוֹם שֶׁל תְּחִילַת הַחוֹדֶשׁ אֲלָא גַּם
 76 הָרֵאשׁ שֶׁל הַחוֹדֶשׁ, הוּא רֵאשׁ

77 חֹדֶשׁ שְׁבוּ, שֶׁהוּא יוֹם רֵאשׁ חוֹדֶשׁ תְּשֵׁרִי הוּא גַּם רֵאשׁ הַשָּׁנָה,
 78 רֵאשׁ וְתְחִילַת שָׁנָה זוֹ. וְלִכְּנֵן כִּיּוֹן שִׁיּוֹם ח"י אֱלוֹל הוּא יוֹם הַחֶשְׁבוֹן
 79 נֶפֶשׁ עַל חוֹדֶשׁ תְּשֵׁרִי שֶׁתְּחִילָתוֹ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה ח"י אֱלוֹל הוּא הַיּוֹם
 80 הַמְּכַנְּסִים חַיִּים בְּעֲנִינֵי אֱלוֹל, כִּי, עֲנִינֵי וְחוֹכְנֵי הַפְּנִימִי שֶׁל רֵאשׁ

1 הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל בֵּינָם אַרְבַּעַת סוּגֵי הַנְּבִרָאִים, שֶׁכֵּכֵל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ רֵמָה
 2 אַחֲרַת שֶׁל חַיִּים דּוֹמָם צוֹמַח חַי כְּעֵלֵי הַחַיִּים וּמְדַבֵּר הָאָדָם, כְּפִי
 3 שֶׁהִדְבַּר מִשְׁתַּקֵּף בְּנוֹגַע לְעֹבֹדֹת ה' שֶׁל הָאָדָם בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה
 4 וְקִיּוֹם הַמְּצוּוֹת [דְּכִיּוֹן שְׂאָת הָעוֹלָם נִמָּן בְּלָבָם¹¹, כִּלְשׁוֹן
 5 הַכְּתוּב בְּקֵהֶלֶת, וְכִפִּי שֶׁמְבּוֹאֵר עַל כֵּךְ
 6 בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדוּמ"ר הוֹקֵן שֶׁכְּתוּב
 7 זֶה מְרוּמּוֹ הַקֶּשֶׁר בֵּין הָאָדָם לְכִלְלוֹת
 8 הַבְּרִיאָה ("הֵנָּה הָאָדָם הוּא עוֹלָם קֵטָן...
 9 וְכִמּוֹ שֵׁשׁ בַּעוֹלָם ד' יִסְדוּת אֵשׁ רוּחַ
 10 מִיּוֹם עֶפֶר, כֵּךְ יֵשׁ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם ד'
 11 יִסְדוּת... וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב גַּם אֶת הָעוֹלָם
 12 נִתָּן בְּלִבָּם מִבְּלֵי אֲשֶׁר לֹא יִצְאָה הָאָדָם
 13 אֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֵאשׁ
 14 וְעַד סוּף, פִּירוּשׁ שֶׁהָעוֹלָם הוּא נִתָּן
 15 בְּלִבָּם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם דְּהֵינִי ד' יִסְדוּת
 16 שֶׁלוּ וְכֵל הָעוֹלָם תְּלוּי בְּאָדָם כְּשִׁיתֵקֵן ד'
 17 יִסְדוּת שֶׁלוּ בּוּה הוּא מִתְקֵן אֶת כֵּל
 18 הָעוֹלָם כּוֹלוּ("), וְכָלֹלֹת הָעוֹלָם
 19 הוּא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל
 20 הַתּוֹרָה¹², שֶׁהֵם הַמְטֵרָה וְהַתְּכִילִית
 21 שֶׁל הַבְּרִיאָה, הֲרִי כְּשֵׁם
 22 שֶׁבְּכָלֹלֹת הָעוֹלָם יִשְׁנוּ
 23 הַחִילּוּק דְּדוֹמָם צוֹמַח חַי
 24 וּמְדַבֵּר, צָרִיף לְהִיּוֹת חִילּוּק
 25 זֶה גַּם בְּעֹבֹדֹת הָאָדָם כְּפִי
 26 שִׁמְמִשִּׁךְ וּמְפָרֵט], שֶׁמַּעֲלַת חַי
 27 וּמְדַבֵּר הוּא הָעִילּוּי שֶׁבְּכּוֹנֵת
 28 הַמְּצוּנָה הַחֵלֶק הַרוּחָנִי שֶׁל הַמְּצוּנָה
 29 לְגַבִּי מַעֲשֵׂה הַמְּצוּנָה, הַחֵלֶק
 30 הַגִּשְׁמִי הַמַּעֲשִׂי שֶׁל הַמְּצוּנָה שֶׁהוּא
 31 הִיתְרוֹן שֶׁל הַכּוֹנוּנָה עַל הַמַּעֲשֵׂה הוּא
 32 כְּמַעֲלַת הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוּף
 33 (מָה שְׂאִין בֵּן לּוּלֵי הַפְּנוּנָה
 34 וְהַנְּשָׁמָה, הֲרִי זֶה הַמְּצוּנָה כְּמוֹ
 35 עֲנִין הַגּוּף בְּלָבָד שֶׁלֹּא הַנְּשָׁמָה
 36 אִין בּוֹ חַיִּים).

1 דּוֹמָם צוֹמַח חַי וּמְדַבֵּר בְּנוֹגַע לְעֹבֹדֹת הָאָדָם
 2 בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמְּצוּוֹת [דְּכִיּוֹן שְׂאָת
 3 הָעוֹלָם נִתָּן בְּלָבָם¹¹, וְכָלֹלֹת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁבִיל
 4 יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל הַתּוֹרָה¹², הֲרִי כְּשֵׁם שֶׁבְּכָלֹלֹת
 5 הָעוֹלָם יִשְׁנוּ הַחִילּוּק דְּדוֹמָם צוֹמַח חַי וּמְדַבֵּר,
 6 צָרִיף לְהִיּוֹת חִילּוּק זֶה גַּם בְּעֹבֹדֹת הָאָדָם],
 7 שֶׁמַּעֲלַת חַי וּמְדַבֵּר הוּא הָעִילּוּי שֶׁבְּכּוֹנֵת
 8 הַמְּצוּנָה לְגַבִּי מַעֲשֵׂה הַמְּצוּנָה, שֶׁהוּא כְּמַעֲלַת
 9 הַנְּשָׁמָה עַל הַגּוּף (מָה שְׂאִין בֵּן לּוּלֵי הַפְּנוּנָה
 10 וְהַנְּשָׁמָה, הֲרִי זֶה כְּמוֹ עֲנִין הַגּוּף בְּלָבָד). וְמָנָה
 11 מוֹבֵן גַּם בְּנוֹגַע לְהַחִיּוּת שֶׁמְכַנְּסִים ח"י אֱלוֹל כְּכֵל
 12 עֲנִינֵי אֱלוֹל (כּוֹלֵל גַּם בְּנוֹגַע לְהִתְבּוֹנְנוֹת בְּעֲנִינִים
 13 אֱלוֹל), שְׁעַל יְדֵי זֶה בָּאָה בְּגִילּוֹי הַפְּנוּנָה וְהַנְּשָׁמָה
 14 וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁבָכֵל עֲנִינֵי אֱלוֹל.
 15 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר אֶחָד הַטְּעָמִים לְכָף
 16 שֶׁהִכְנִסָּת הַחַיִּים בְּעֲנִינֵי אֱלוֹל שִׁיכָת דְּוָקָא
 17 לְח"י אֱלוֹל. דְּהֵינָה יְדוּעַ שְׂאָף עַל פִּי שְׁחוֹדֵשׁ
 18 אֱלוֹל בְּכָלֹתוֹ הוּא חוֹדֵשׁ הַחֶשְׁבּוֹן עַל כָּל
 19 הַשָּׁנָה שְׁעֵבְרָה¹³, הֲרִי בְּחוֹדֵשׁ זֶה עֲצָמוֹ יֵשׁ יָמִים
 20 מִיּוֹחָדִים שֶׁהֵם בְּסוּף וְחוֹתֵם הַחוֹדֵשׁ, שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
 21 יָמִים אַחֲרוֹנִים שְׁבוּ, שֶׁהֵם בְּאוֹפֵן דְּיוֹם לְחוֹדֵשׁ
 22 יוֹם לְחוֹדֵשׁ¹⁴, הַחֵל מִיּוֹם ח"י אֱלוֹל, שֶׁהוּא יוֹם
 23 הַחֶשְׁבּוֹן עַל חוֹדֶשׁ תְּשֵׁרִי, שֶׁתְּחִילָתוֹ וְרֵאשִׁיתוֹ
 24 הוּא רֵאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבוּ, שֶׁהוּא גַּם רֵאשׁ הַשָּׁנָה,
 25 רֵאשׁ וְתְחִילַת שָׁנָה זוֹ. וְלִכְּנֵן ח"י אֱלוֹל הוּא הַיּוֹם
 26 הַמְּכַנְּסִים חַיִּים בְּעֲנִינֵי אֱלוֹל, כִּי, עֲנִינֵי שֶׁל רֵאשׁ

37 וְמָנָה הַמְּבּוֹאֵר בְּחִסְדֵּיּוֹת אֹדוֹת מַעֲלַת הַחַיִּים שֶׁל הַמְּצוּוֹת, מִצַּד הַתּוֹכֵן
 38 וְהַכּוֹנֵנָה, שֶׁהִיא כְּמַעֲלַת הַחַיִּים שֶׁל הַחַי וְהַמְּדַבֵּר לְגַבִּי הַצּוֹמַח וְהַרוּמָם, מוֹבֵן
 39 גַּם בְּנוֹגַע לְהַחִיּוּת שֶׁמְכַנְּסִים יוֹם ח"י אֱלוֹל שְׁכֵמוֹר לְעֵיל הוּא
 40 יוֹם הַהוֹלְדָת שֶׁל רַבְּנוּ הוֹקֵן, וְלֵהֲלֵךְ יוֹבָא שְׁהוּא יוֹם הַהוֹלְדָת שֶׁל הַבַּעַל-שֵׁם-

אג"ק ח"ב ע' רלו. 11) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ב. 12) פרש"י בראשית א, א. 13) ראה לקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים. ל"ת להאריז"ל עה"פ (תצא כג, יג) ובכתה גו' ירח ימים (וראה גם אוה"ת נ"ך כרך ב ס"ע א"נ ובשוה"ג שם). טוואו"ח ר"ס תקפא. סה"מ תרצ"ו ס"ע 141 ואילך. תרח"ץ ס"ע סו. סה"מ אידיש ע' 75. ובכ"מ. 14) סה"ש תש"ג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הַשָּׁנָה שאינו רק תחילת השנה אלא גם ראש השנה המְשַׁכֵּת
 2 הַנְּשָׁמָה וְהַחַיּוּת וְהַנְּהִיגָה שֶׁל כָּל חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, כִּשְׁם
 3 שֶׁהַתְּחִלַּת הַמְּשַׁכֵּת הַחַיּוּת שֶׁבְּכָל הָאֲבָרִים שבגוף היא
 4 מְהֵרָאשׁ¹⁵ (בַּמְּפֹרָשׁ גַּם בַּעֲטֻרַת רֹאשׁ¹⁶ לאדמו"ר האמצעי, שם
 5 מוסבר בהרחבה ענינו הפנימי של ראש
 6 (השנה), וּמִזָּה מוֹכֵן, שֶׁפֶּאֶשֶׁר
 7 בַּחֲדָשׁ אֱלוֹל עֲצָמוּ בָּא יוֹם
 8 ח"י אֱלוֹל, שְׁבוּ עוֹשִׂים
 9 הַחֲשֻׁבּוֹן עורכים חשבון נפש
 10 [וּבְאֹפֶן שֶׁהַיָּמִים נִזְכָּרִים¹⁷
 11 נאמר במגילת אסתר אודות ימי הפורים
 12 'וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר
 13 'ודור' ולפי פשוטו הכוונה שחוגגים את
 14 ימי הפורים בכל שנה ושנה,
 15 והמשמעות הפנימית היא שמירי שנה
 16 כאשר ימי החגים 'נזכרים' על ידי בני
 17 ישראל החוגגים אותם, הרי הם חוזרים
 18 וְנַעֲשִׂים' והגילוי וההארה האלוקית
 19 שהאירי ביום זה בפעם הראשונה,
 20 חוזרים ומתגלים ומאירים שוב, אם
 21 ה'נזכרים' היה פְּדָכְעֵי לְמִיַּעֲבֹד¹⁸
 22 כפי שצריך לעשות, ועל כך נאמר כאן
 23 ש'חשבון הנפש' עושים בח"י אלול
 24 על חודש תשרי הוא באופן ש'נזכרים'
 25 כראוי] עַל חֲדָשׁ תִּשְׂרֵי הָעֶבֶר,
 26 שֶׁתְּחִלָּתוֹ וְרֹאשִׁיתוֹ של חודש
 27 תשרי הוא ראש השנה, אָזִי
 28 בָּאָה בְּגִלּוּי יוֹתֵר הַחַיּוּת
 29 וְהַפְּנִימִיּוּת כו' של חודש תשרי
 30 והחשבון נפש' עליו בחודש תשרי,
 31 שְׁזָהוּ עֲנִין הַכְּנַסַּת הַחַיּוּת
 32 בְּכָל עֲנִינֵי אֱלוֹל כנוצר לעיל.
 33 וּמִזָּה המבואר לעיל שאמנם כל חודש אלול הוא חודש החשבון,
 34 אבל הדבר מודגש במיוחד ב"ב הימים האחרונים של החודש שתחילתם
 35 בח"י אלול, ויום זה מכניס חיות בעניני חודש אלול מוֹכֵן, שֶׁפֶּחַ"י
 36 אֱלוֹל מִתְגַּלֶּה בִּיתֵר חַיּוּת בְּמִיּוּחַד, כְּלָלוֹת הָעֲנִין שֶׁבַּחֲדָשׁ

אֱלוֹל יוֹצֵאִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִקְבִּיל אֹר פָּנָיו של השם
 יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁדָה (כָּל פְּרָטֵי הָעֲנִינִים שֶׁנִּתְבָּאָרוּ בְּהַמְשָׁל כנוצר
 לעיל), שֶׁהַעֵיָקָר בְּזָה בקבלת פני המלך, הקדוש ברוך הוא, בשדה
 הוא עֲנִין הַחַיּוּת, וכפי שנאמר במשלי בָּאוֹר¹⁹ פָּנֵי מֶלֶךְ
 חַיִּים²⁰, כאשר רואים את פני המלך
 ומקבלים את פני המלך נמשכת חיות
 וְעֲנִין הַפְּנִימִיּוּת²¹, הנרמו בכך
 שיוצאים לשדה 'להקביל אור פניו'
 וכפי שְׂאוֹמְרִים בַּמְזֻמּוֹר
 "לְדוֹד אוֹרִי" בְּמִשָּׁף יָמֵי
 חוֹדֶשׁ אֱלוֹל²², בְּקִשּׁוֹ
 (כּוֹלְכֶם יִשְׂרָאֵל אֵת) פָּנֵי
 (וְאָנִי שׁוֹמֵעַ לוֹ) אֵת פְּנֵיךָ
 הַיְוִי אֲבַקֵּשׁ²³, ולשגות אלו 'פני'
 ר'פנך' רומזים לכך שבימי חודש
 אלול יש התגלות מפנימיות האלוקות,
 ובפֶּרֶט עַל פִּי הַמְּבוֹאֵר
 בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה²⁴ דְּקָאֵי
 ה'פנימיות' בה מדובר בכתוב זה 'לך
 אמר לבי בקשו פני, את פניך ה'
 אבקש' מכוונת על בְּחִינַת
 הַפְּנִימִיּוּת שֶׁבַּפְּנִימִיּוּת הַלֵּב
 גּוֹפָא עֲצָמָה, כְּפִי שֶׁמְחַלֵּק
 בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה: שֶׁם שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת
 שֶׁבְּזָה (ושם מבואר: "...וזהו לך
 אמר לבי בקשו פני פנימית הלב, היינו
 על ידי את פניך הוי' אבקש כי
 מבחינת אחרי הוי' לכו, בחינת אחרי,
 היינו זיו והארה, מזה נמשך להיות
 כאריה ישאג שהוא הצעקה דחיצונית
 הלב, ולהיות "בקשו פני" הצעקה
 שמפנימית הלב הוא הנמשך מבחינת את פניך הוי' אבקש שהוא הקדוש
 ברוך הוא בכבודו ובעצמו... וזהו ענין 'זכרונות' שלשון זכרון נופל על דבר
 שהוא רחוק, לכך אומרים אתה זוכר מעשה עולם וכו' שהם רחוקים מאור
 פניו ית' ואנו מעוררים את זכרון האהבה פנימיות מעצמותו ומזהותו ית' על
 ידי השופר שהוא קול היוצא מפנימיות הלב...").

ע' 177. 15) ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א. ר"ה נח, א. 16) שער ר"ה בתחילתו. 17) ע"פ לשון הכתוב — אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בספר תיקון שובב"ם הובא ונתבאר בספר לב דוד להחיד"א פכ"ט. 18) ע"פ לשון חז"ל — כתובות סו, א. 19) משלי טז, טו. 20) ראה אוה"ת פ' ראה ע' תתב ("הטעם שהארת יג"מ נמשל להקבלת פני המלך עד"מ כי בחי' מדה השביעית מיג"מ.. נקרא באור פני מלך חיים כו"). 21) ראה לקו"ת פ' ראה שם: "ענין הארת יג"מ מדות שיהי' פנים בפנים דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו ית' למקור נש"י ע"י שיהי' עיקר פנימיות רצונו לדרבקה בו כו". 22) סידור אדה"ז אחר שיר של יום. וראה שער הכולל (להרא"ד לאוואוט) פי"א סכ"ח. 23) תהלים כז, ח (ובפרש"י). 24) תצא לו, א. נצבים מר, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ג) וְהִנֵּה הַחַיִּיּוֹת שֶׁמִּכְנָסִים ח"י אֱלוֹל בְּכָל עֲנִינֵי חוֹדֵשׁ אֱלוֹל
 2 כְּנֹכַח לַעֲיֵל הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְעֲנִין תְּקִיעַת שׁוֹפָר שֶׁבְּחוֹדֵשׁ
 3 אֱלוֹל, שֶׁהוּא בְּדוֹגְמַת תְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁזָּהוּ
 4 הַתְּקִיעָה בְּשׁוֹפָר עֵינָר עֲנִינֵו שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (שֶׁכְּנָגְדוּ כְּנֵגַד רֹאשׁ
 5 הַשָּׁנָה שֶׁהוּא יוֹם הַהֲתַחֲלָה וְהִרֹאשׁ שֶׁל
 6 חוֹדֵשׁ תִּשְׂרִי הוּא יוֹם ח"י אֱלוֹל,
 7 כְּנֹכַח לַעֲיֵל), וְכִלְשׁוֹן הַמַּשְׁנָה בְּמִסְכַּת
 8 רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִצְוֹת הַיּוֹם שֶׁל יוֹם
 9 רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר²⁵, כְּפִי
 10 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר.
 11 וּבַהֲקִדִּים, שְׁגַם בְּנוֹגֵעַ
 12 לְתְּקִיעַת שׁוֹפָר מְצִינֵו הַלְּשׁוֹן
 13 מְשָׁל, בְּדוּמָה לְכַן שֶׁלִּגְבֵי חוֹדֵשׁ
 14 אֱלוֹל נֹאמַר מִשָּׁל, מִשָּׁל הַמֶּלֶךְ בִּשְׂדֵה,
 15 כְּמוֹבָא בְּהַמְשָׁךְ קְבוּצַת מֵאֲמָרִים
 16 שֶׁל אֲדוּמִ"ר מִהַר"ש הַבַּאִים בַּהַמְשָׁךְ
 17 אַחַד, הַפּוֹתַח בְּפִסְטוֹק וְכָכָה²⁶ ("וּכְכָה
 18 הֵאֱכָלוּ אוֹתוֹ נְעִלִים בְּרִגְלֵיכֶם...")
 19 בְּנוֹגֵעַ לְתְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ
 20 הַשָּׁנָה, שְׁנֹתְבָאָר מְשָׁל עַל זֶה
 21 בְּשֵׁם הַבְּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל
 22 (שְׁיֹם הַהוֹלְדֵת שֶׁלּוּ שֶׁל הַבְּעַל
 23 שֵׁם טוֹב הוּא ח"י אֱלוֹל⁴ בְּשַׁנַּת
 24 נח"ה), לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ בֶן
 25 יְחִיד כּו', וְעָלָה בְּדַעַת הָאָב
 26 וּבְנֵו ׀נְהִינֵו שֶׁעֲנִין זֶה הוּא
 27 לֹא רַק רְצוֹנֵו שֶׁל הָאָב, אֲלָא
 28 גַם הַרְצוֹן שֶׁל בְּנֵו יְחִידֵו שְׁגַם
 29 הוּא מְבִין אֶת חֲשִׁיבוֹת הַדָּבָר וְרוֹצֵה
 30 בּוּהַ] שִׁפְטַע (הַבֵּן) לְמַדִּינֹת
 31 אַחֲרוֹת כּו', וּבְמַדִּינֹת הָאֲחֵרוֹת
 32 יְהִי לוֹ קִשִּׁים וְנִסְיוֹנֹת לְמַעַן יִגִּיעַ
 33 הַבֵּן לְמַעַלָּה יְתִירָה יוֹתֵר
 34 מִמָּמֹו הִיּוֹתוֹ אֲצֵל אָבִיו בְּבִיתוֹ
 35 כּו' שֶׁ אֵין לוֹ אֶת הַקִּשִּׁים וְהַנִּסְיוֹנֹת
 36 הָאֵלֶּה, וּבֵין כֶּף הַלֶּף בֶּן הַמֶּלֶךְ
 37 לְמַדִּינָה רְחוֹקָה כּו', וּבְמִשְׁךְ
 38 הוֹמֵן שֶׁכַּח אֶת בֵּית אָבִיו עַד שֶׁעָלָה
 39 בְּלָבוּ שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ לְחַזֹּר
 40 לְמַדִּינַת אָבִיו, אֲבָל מִחֲמַת

1 (ג) וְהִנֵּה הַחַיִּיּוֹת שֶׁמִּכְנָסִים ח"י אֱלוֹל בְּכָל עֲנִינֵי
 2 חוֹדֵשׁ אֱלוֹל הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְעֲנִין
 3 תְּקִיעַת שׁוֹפָר שֶׁבְּחוֹדֵשׁ אֱלוֹל, שֶׁהוּא בְּדוֹגְמַת
 4 תְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁזָּהוּ עֵינָר עֲנִינֵו
 5 שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (שֶׁכְּנָגְדוּ הוּא יוֹם ח"י אֱלוֹל),
 6 מִצְוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפָר²⁵. וּבַהֲקִדִּים, שְׁגַם בְּנוֹגֵעַ
 7 לְתְּקִיעַת שׁוֹפָר מְצִינֵו הַלְּשׁוֹן מְשָׁל, כְּמוֹבָא
 8 בְּהַמְשָׁךְ וְכָכָה²⁶ בְּנוֹגֵעַ לְתְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ
 9 הַשָּׁנָה, שְׁנֹתְבָאָר מְשָׁל עַל זֶה בְּשֵׁם הַבְּעַל שֵׁם
 10 טוֹב ז"ל (שְׁיֹם הַהוֹלְדֵת שֶׁלּוּ ח"י אֱלוֹל⁴),
 11 לְמַלְךְ שֶׁהִיָּה לוֹ בֶּן יְחִיד כּו', וְעָלָה בְּדַעַת הָאָב
 12 וּבְנֵו ׀נְהִינֵו שֶׁעֲנִין זֶה הוּא לֹא רַק רְצוֹנֵו שֶׁל
 13 הָאָב, אֲלָא גַם הַרְצוֹן שֶׁל בְּנֵו יְחִידֵו שִׁפְטַע
 14 (הַבֵּן) לְמַדִּינֹת אַחֲרוֹת כּו', לְמַעַן יִגִּיעַ הַבֵּן
 15 לְמַעַלָּה יְתִירָה יוֹתֵר מִמָּמֹו הִיּוֹתוֹ אֲצֵל אָבִיו
 16 בְּבִיתוֹ כּו', וּבֵין כֶּף הַלֶּף לְמַדִּינָה רְחוֹקָה כּו', עַד
 17 שֶׁעָלָה בְּלָבוּ לְחַזֹּר לְמַדִּינַת אָבִיו, אֲבָל מִחֲמַת
 18 אֲרִיכוֹת הַזְּמַן, שֶׁכַּח גַם לְשׁוֹן מְדִינָתוֹ כּו', עַד
 19 שֶׁהֲתַחִיל לְצַעֲוֵק בְּקוֹל גְּדוֹל בְּכַדִּי שִׁפְיֵר הַמְּלָךְ
 20 קוֹלוֹ כּו', וּמִסִּיִּים, שֶׁזָּהוּ הַתְּקִיעָה בְּקוֹל שׁוֹפָר,
 21 בְּחִינַת קוֹל פְּשׁוּט, שֶׁהוּא בְּחִינַת צְעָקָה פְּנִימִית
 22 מְעוּמְקָא דְּלָבָא כּו'. וְעַל דְּרָף זֶה הוּא גַם בְּעֲנִין
 23 תְּקִיעַת שׁוֹפָר שֶׁבְּכָל חוֹדֵשׁ אֱלוֹל²⁷, כְּמוֹבֵן מְזָה
 24 שֵׁישׁ צוֹרֵף בְּעֲנִין שֶׁל הַבְּדֵלָה בֵּין תְּקִיעַת שׁוֹפָר
 25 דְּחוֹדֵשׁ אֱלוֹל לְתְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה²⁸,
 26 פִּינֵן שְׁלוּלֵי הַהַבְּדֵלָה יֵשׁ מְקוֹם לוֹמַר שֶׁהֵם
 27 בְּאוֹתוֹ הַסּוּג. וְעַל אַחַת פְּמָה וְכַמְּהָ עַל פִּי הַמְּשָׁל
 28 הַנְּזָכָר לַעֲיֵל, הֲרִי בּוֹדָאֵי שְׂאוֹתוֹ עֲנִין שֶׁל קוֹל פְּשׁוּט שֶׁבְּתְּקִיעַת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ
 29 הַשָּׁנָה, יִשְׁנֵו גַם בְּתְּקִיעַת שׁוֹפָר שֶׁבְּחוֹדֵשׁ אֱלוֹל.

(25) משנה ר"ה כו, ב. (26) תרל"ז — פרק ע (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקסה). (27) ראה אוה"ת נצבים ע' א"רפ ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 303 ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 עבירות שאפילו גורמות 'כרת' וְאֶדְרָבָה, אֵין זֶה התשובה בתור תיקון
 42 הפגמים אֲמִיתִית עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, אֶלֵא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה הוּא כְמוֹ
 43 שְׁנֶאֱמַר³⁰ בְּנוֹסח תְּפִילַת שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה וְהַחֲזִירָנוּ בַתְּשׁוּבָה שְׁלִימָה
 44 לְפָנֶיךָ, לְפָנֶיךָ דְיִיקָא, וּמְדִיקִים וְאוֹמְרִים 'לְפָנֶיךָ' דְהֵינְנוּ
 45 לְפָנֶיךָ, וְעַל דְרָךְ מַה
 46 שְׁנֶאֱמַר בְּקִשׁוֹ פָנֶיךָ אֶת פָּנֶיךָ
 47 הַנְּי' אֲבָקֵשׁ שְׁגַם שֶׁם הַכוֹנוֹה הִיא
 48 הַתְּקַשֵּׁר וְלִהְתְּקַרֵב אֶל פְּנִימוֹת
 49 הָאֱלֹקוֹת, כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל.
 50 וְזֶהוּ הָאִמּוֹר לְעֵיל שֶׁהֵעֵנִן הָאִמִּיתִי
 51 שֶׁל תְּשׁוּבָה אֵינְנוּ עַל חֲטָא וְעוֹן אֵלֵא
 52 עֲנִין נְעֵלָה יוֹתֵר, הוּא גַם טַעַם
 53 הַדִּיקוּק הַחֲזִירָנוּ בַתְּשׁוּבָה
 54 שְׁלִימָה (לְפָנֶיךָ), וְהַדִּיקוּק וְהַדָּגֵשׁ
 55 עַל 'שְׁלִימָה' הוּא כְּמִבּוֹאֵר בְּאַגְרַת
 56 הַתְּשׁוּבָה³¹ שֶׁבִּסְפֵר הַתְּנִיֵא
 57 לְאִדְמִי'ר הֶזְקֵן שֶׁתְּשׁוּבָה שְׁלִימָה
 58 הוּא עֲנִין תְּשׁוּבָה עֵילָאָה,
 59 תְּשׁוּבָה נְעֵלִית, תְּשׁוּבָה בְּדִרְגָה גְבוּהָה
 60 שְׁלֵמָעֵלָה מְכַל עֲנִין שֶׁל עוֹן
 61 (בְּמִידָה) וְאֶפִּילוֹ לְמַעֲלָה מְכַל עֲנִין
 62 שֶׁל חֲטָא (בְּשִׁגְגָה), כְּפִי שֶׁמִּשְׁמִיךְ
 63 וּמְבַאֵר. וְכִלְלוֹת הֵעֵנִין בְּזֶה,
 64 שֶׁלֵא מְדוּבָר עַל תְּשׁוּבָה עַל חֲטָאִים
 65 אֵלֵא עַל תְּשׁוּבָה בְּאוֹפֵן יוֹתֵר נְעֵלָה,
 66 שְׁפִינֵן שְׁמְדוּבָר אִוְדוֹת בְּנוֹ
 67 יְחִידוֹ שֶׁל הַמְלֶךְ, שְׁבוּדָאֵי מַעֲלָתוֹ
 68 גְדוּלָה בְּיוֹתֵר הִנֵּה הָא גּוֹפָא זֶה
 69 עֲצֻמוֹ שְׁמַתְעוֹרָר בֵּן הַמֶּלֶךְ
 70 בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל לְצַאת לְהַקְבִּיל
 71 פָּנֵי הַמְּלֶךְ בְּשִׁדָה, הַרִי זֶה
 72 מְבַטֵּל אֶת כָּל הָעֲנִינִים הַבְּלָתִי
 73 רְצוּנִים וְכִכֵּר אֵין לוֹ שִׁיכּוֹת לְחֲטָאִים
 74 וְעוֹנוֹת. וּבְפִרְט בְּהִיּוֹתוֹ כִּאֲשֶׁר בֵּן
 75 הַמֶּלֶךְ הוּא בְּמַעֲמַד וּמְצַב כֹּל כֵּךְ
 76 נְעֵלָה שְׂאֵינּוּ סוֹמְךָ עַל עֲנִין שֶׁל
 77 אוֹתִיוֹת, וְהַקְּשֵׁר שְׁלוֹ עִם אֲבִיו הַמֶּלֶךְ
 78 אֵינְנוּ מְבוֹסֵס עַל מִלִּים וְעַל אַחַת
 79 כְּמָה וְכְמָה לֵא עַל דִּיבּוּר
 80 מְסוּדָר, אֶלֵא צוּעֵק וּמַחֲבָר

1 וְהֵעֵנִין בְּזֶה, דָּאָךְ עַל פִּי שְׁבַמְשַׁל הַנְּזָכֵר לְעֵיל אֶפְשָׁר לִזְמַר
 2 שְׁהַמְדוּבָר כְּמִשַׁל אִוְדוֹת בֵּן שֶׁהַתְּרַחֵק מֵאֲבִיו הַמֶּלֶךְ וְאֶפִּילוֹ שִׁכַח אֶת הַשְּׁפָה
 3 שְׁבָה מְדוּבָרִים בְּמִדְּיַת הַמֶּלֶךְ הוּא אִוְדוֹת מַעֲמַד וּמְצַב שְׁנַעֲשֵׂה
 4 מַצֵּד זֶה שֶׁהֵבֵן וּבְגִשְׁמַל, הִיהוּדִי שֶׁהוּא בְּנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ כְּרוּךְ הוּא
 5 חֲטָא וּפְגַם וְעֵבֵר אֶת הַדְּרָךְ
 6 חֲסִי וְשְׁלוֹם, הַרִי אֵין הָאֱמַת
 7 כֵּן לְאִמִּיתוֹ שֶׁל דְּבַר, הַתּוֹכֵן וְהֵעֵנִין שֶׁל
 8 תְּקִיעַת שׁוֹפָר, צַעֲקָה פְּנִימִית מֵהַלֵּב,
 9 אֵינְנוּ קְשׁוֹר דְּרוּקָא לְחֲטָא וְעוֹן, כְּפִי
 10 שֶׁמִּשְׁמִיךְ וּמְבַאֵר.
 11 דְהִנֵּה, הֵעֵנִין דְתְּקִיעַת שׁוֹפָר
 12 הוּא עֲנִין הַתְּשׁוּבָה, וְכְפִי
 13 שְׁמִבְּאָר בְּהַמְשָׁךְ "וְכִכָּה"
 14 הַנוֹכֵר לְעֵיל בְּהַקְדָּמָה לְמִשַׁל
 15 הַבְּעַל שֶׁם טוֹב הַנְּזָכֵר לְעֵיל,
 16 שֶׁהִגַּם שֶׁהַתְּשׁוּבָה מוֹעֵלַת
 17 כְּכָל עַת, בְּלָתִי הַגְּבַלַת זְמַן,
 18 וְאֵין זְמַן מְסוּרִים שְׂרַק בּוֹ אֶפְשָׁר לְעַשׂוֹת
 19 תְּשׁוּבָה עִם כָּל זֶה הַזְּמַן
 20 הַמּוֹגְבֵּל הַקְּבוּעַ וּמוֹכְשָׁר
 21 וְהַמְתַּאִים לְתְּשׁוּבָה יוֹתֵר מְזֻמְנִים
 22 אַחֲרֵים הוּא בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוֹל
 23 וְעֵשְׂרֵת יְמֵי תְּשׁוּבָה (וְהֵינְנוּ,
 24 שְׁמְדִיקִי הַרְבִּי מֵהַר"שׁ בְּמִאֲמַר
 25 הַנוֹכֵר לִזְמַר גַּם עַל חֹדֶשׁ אֱלוֹל
 26 בְּפָנֶי עֲצֻמוֹ וְלֵא רַק עִם עֶשְׂרֵת יְמֵי
 27 תְּשׁוּבָה שֶׁהוּא זְמַן הַמּוֹגְבֵּל
 28 וּמוֹכְשָׁר לְעֵנִין הַתְּשׁוּבָה), וְזֶה
 29 עֲנִין מְצוֹת תְּקִיעַת שׁוֹפָר
 30 בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה עֲנִין הַתְּשׁוּבָה.
 31 וְהִנֵּה, מְבּוֹאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה
 32 לְהַצְמַח צְדָקָה²⁹, שְׁעֵנִין
 33 הַתְּשׁוּבָה הוּא לֵא אִוְדוֹת עַל
 34 עֲנִין שֶׁל פְּגַם בְּנַפֵּשׁ הָאָדָם וְכֵן
 35 לְמַעֲלָה, הַנּוֹצֵר מִמַּעֲשֵׂה לֹא רְצוּי, וְעַל
 36 אַחַת כְּמָה וְכְמָה שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא
 37 לֵא דְרוּקָא עַל עֲנִינִים שְׁלֵמָטָה
 38 מְזָה, הֵינְנוּ עֲנִינִים חֲמוּרִים יוֹתֵר
 39 מִסַּתֵּם פִּגְם (כְּמִבּוֹאֵר בְּכַמָּה מְקוּמוֹת
 40 שֶׁעֲבִירוֹת חֲמוּרוֹת פּוֹגְמוֹת יוֹתֵר וִישׁ

(28) רא"ש (ר"ה בסופה) ראב"ה (שם סתקמ"ב) וטור (רסתקפ"א) בשם פדו"א (וראה ביאור הרד"ל לפדו"א פמ"ו אות כ). (29) פ' ראה ע' תתט ואילך — "קיצורים והערות לאני לדודי הב' שבלקו"ת" (לג, א ואילך). (30) תפלת העמידה. (31) ספ"ח (צח, ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומתקשר אל אביו בקול פשוט דוקא, שָׁזָהוּ עֲנִין קול השופר
- 2 (פְּנֹזֶר לְעֵיל מֵהַמָּשָׁל שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בְּנוֹגַע לְתַקִּיעַת
- 3 שׁוֹפֵר דְּרָאשׁ הַשְּׁנָה, וְעַל דְּרָף זֶה מוֹכֵן גַּם בְּנוֹגַע לְתַקִּיעַת
- 4 שׁוֹפֵר דְּחוּדָשׁ אֱלוֹל כמבואר לעיל שהתוכן של שני הענינים שווה),
- 5 הָרִי זֶה מוֹרָה שְׁנִמְצָא בן המלך,
- 6 ובנמשל, כל יהודי בחודש אלול
- 7 בְּמַעֲמָד וּמַצֵּב כִּזָּה שְׁחֹסֵר
- 8 אֲצָלוּ רַק הָעֲנִין דְּלִפְנֵיהּ, היינו
- 9 שהוא כבר במצב של תשובה ורק חסר
- 10 לו ענין הפנימיות שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר
- 11 וְהַחֲזִירָנוּ בְּתִשְׁבָּה שְׁלִמָה
- 12 לִפְנֵיהּ, וּבִשְׁבִיל זֶה כִּדִּי
- 13 שהתשובה תהיה בפנימיות צְרִיף
- 14 הַלְיוֹת הָעֲנִין דְּאֵת פְּנִיָה הַרְוֵי
- 15 אֲבָקָשׁ, רצון להתקרב ולהתחבר עם
- 16 פנימיות האלוקות עַד לְבַחֲנֵת
- 17 הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבִפְנִימִיּוֹת הַלֵּב
- 18 גּוֹפָא עֲצֻמָּה (פְּנֹזֶר לְעֵיל
- 19 סְעִיף ב).
- 20 וּבִיאור הָעֲנִין בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר
- 21 בְּנוֹגַע לְקוֹל הַשׁוֹפֵר, שנתבאר
- 22 לעיל שענינו הוא צעקה פנימית שעל
- 23 ידה האדם מתחבר ומתקשר לפנימיות
- 24 האלוקות דְּהִנְהָ, אף על פי
- 25 שְׁמִבּוֹאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת
- 26 שְׁקוֹל שׁוֹפֵר הוּא לְמִטָּה בדרגה
- 27 נמוכה יותר, ומבטא ענין נמוך יותר
- 28 כנפש האדם מֵהַתְחַלְקוֹת הַדִּיבּוּר
- 29 בְּאוֹתִיּוֹת, ודיבורו שבא במילים
- 30 נפרדות הוא ביטוי נעלה יותר מצעקה
- 31 וְלִכְאוּרָה יֵשׁ לוֹמֵר שָׁזָהוּ גַם
- 32 הַמְּכוּוֹן בְּהַמָּשָׁל דְּכֹן הַמְלִיךְ
- 33 שְׁשִׁכַח גַּם לְשׁוֹן מְדִינָתוֹ, היינו
- 34 שירד ממדרגתו במידה כזו שאיננו
- 35 מסוגל להתבטא בדיבור אלא רק בקול
- 36 צעקה, ומזה מוכן שקול שופר הוא
- 37 למטה יותר מדיבור במילים, מְפָל
- 38 מְקוֹם, עַל פִּי הַמְּבוֹאֵר
- 39 בְּפִרְדוּר הַנִּדְפָס עם אמרי חסידות
- 40 (המכונה 'סידור עם דא"ח', דברי
- 41 אלוקים חיים) בְּדַבּוּר הַמְּתַחֵיל
- 42 במאמר הפותח במילים לְהַבִּין עֲנִין תַּקִּיעַת שׁוֹפֵר עַל פִּי כְּוִונָת

הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ז"ל³² (בְּנוֹגַע לְרָאשׁ הַשְּׁנָה, במאמר מדובר
 אודות תקיעת שופר בראש השנה וְעַל דְּרָף זֶה מוֹכֵן בְּנוֹגַע לְתַקִּיעַת
 שׁוֹפֵר שְׁבַחְחוּדָשׁ אֱלוֹל, פְּנֹזֶר לְעֵיל שהתוכן והענין של תקיעת
 שופר בראש השנה ותקיעת שופר בחודש אלול שווים), הָרִי אֲדַרְבָּה,
 נמצא שלאמתו של דבר הרי זה להיפך
 הַקוֹל פְּשוּט דְּשׁוֹפֵר, איננו
 למטה ממילים אלא הוּא הַמְּקוֹר
 שֶׁל כָּל הָאוֹתִיּוֹת, אֲפִילוּ
 אוֹתִיּוֹת הַמִּמְלִיכָה של הַמְּחַשְׁבָּה,
 וְאֲפִילוּ הָאוֹתִיּוֹת הַמִּמְלִיכָה שְׁעַל
 יָדָם נַעֲשִׂים נַפְעִים הַגִּילּוּיִים
 גִּילּוּי הָאוֹר הַאֲלוּקִי הַיּוֹתֵר
 עֲלִיוֹנִים הַנַּעֲלִים בְּיוֹתֵר (שְׁהָרִי
 כָּל גִּילּוּי צְרִיף אוֹתִיּוֹת מִלִּים,
 אֲמַצְעִי בִּטּוֹי שְׁעַל יוֹכַל
 לְהַתְגַּלּוֹת), וְלַמְעַלָּה מְזָה
 אֲפִילוּ מֵהַדְּרָגָה הַנַּעֲלִית שֶׁל 'אוֹתִיּוֹת'
 וּמִלִּים הוּא קוֹל פְּשוּט, וּבִפְרָט
 הַקוֹל פְּשוּט דְּשׁוֹפֵר, שְׁהוּא
 רֵאשׁ וּמְקוֹר שֶׁל כָּל הָאוֹתִיּוֹת,
 וּבּו תְּלוּיִים כָּל הַגִּילּוּיִים וְאֵם
 כֵּן בּוּדָאִי שְׁהוּא נַעֲלָה יוֹתֵר מִכָּל עֲנִין
 שֶׁל מִלִּים וּדְיָבוּר.
 וְעֲנִין זֶה שְׁקוֹל הַפְּשׁוּט שֶׁל הַשׁוֹפֵר
 נַעֲלָה מֵעֲנִין הַדִּיבּוּר מוֹכְרָח גַּם
 מִצַּד זֶה שְׁעֲנִין הַשׁוֹפֵר הוּא
 מְצַנֵּת הַיּוֹם דְּרָאשׁ הַשְּׁנָה,
 שְׁאָז בּוּאֵר רֵאשׁ הַשְּׁנָה מִיּוֹם שְׁנָה
 בְּשָׁנָה חוֹזְרִים כָּל הָעֲנִינִים
 לְקַדְמוֹתָם³³ (כמבואר בילקוטי
 תורה: "דהנה ידוע בשורש ענין ראש
 השנה שהוא ענין בנין מדרת מלכותו
 יתברך וכמאמר רז"ל אמרו לפני
 מלכיות כדי שתמליכוני כו'. והטעם
 שזוהו בראש השנה דוקא הוא כי בכ"ה
 באלול נברא העולם וביום הששי
 למעשה בראשית נברא אדם הראשון
 והוא ראש השנה. והנה ביום בראש
 אדם הראשון היה התחלת גילוי מדרת
 מלכותו יתברך כי לא שייך בחינת
 מלכות רק על בחינת אדם.... מה שאין
 כן על בהמות וחיות... ולכן בכל שנה שחוזר הדבר לקדמותו הנה ביום ראש

(32) רמד [שנז], ג ואילך. (33) ראה לקו"ת נצבים נא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 השנה הוא המשכת בחינת מלכות ממקורו כמו שהיה המשכה זו ביום זה
 2 בתחלת בריאת העולם..."), וְצָרִיף לְהַמְשִׁיף בראש השנה בכל שנה
 3 מִבְּחִינָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל הַגִּילויִים, שְׁזָהוּ עֲגֻנַּת דְּאוֹת
 4 אֱלֹהִים³⁴, וְלִמְעֵלָה מִזָּה, למעלה מאות א' שהיא התחלת הדיבור
 5 במילים הַעֲנִין דְּקוֹל פְּשׁוּט
 6 שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל עֲנִינֵי אוֹתֵיזוֹת, 1 מִבְּחִינָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל הַגִּילויִים, שְׁזָהוּ עֲנִין
 7 כַּמְבוּאָר בְּסִידוּר שֵׁם (וזה) 2 דְּאוֹת אֱלֹהִים³⁴, וְלִמְעֵלָה מִזָּה, הַעֲנִין דְּקוֹל פְּשׁוּט
 8 לצוננו: " על פי הרוב אין בקול הפשוט 3 שְׁלֹמֶעֱלָה מִכָּל עֲנִינֵי אוֹתֵיזוֹת, כַּמְבוּאָר בְּסִידוּר
 9 היוצא מהכל הלב רק הברת את הא' 4 שֵׁם. וְאֵין זֶה סְתִירָה לְלִשׁוֹן הַמְּשַׁל אוֹדוֹת בֶּן
 10 דוקא.. ולא הברת את אחר... הטעם 5 הַמְּלִךְ "שְׁשִׁכַח גַּם לְשׁוֹן מְדִינָתוֹ", דִּישׁ לֹמְרִי³⁵
 11 לשמיעת הברת את א' בקול, מאחר 6 שְׁזָהוּ עַל דֶּרֶךְ שְׁמֻצְיָנוּ בְּרַבֵּי זִירָא³⁶ שְׁיִתִּיב מִמָּה
 12 שהוא מובדל מערך אותיות הדבור...") 7 תַּעֲנִיחָא (או אַרְבָּעִים תַּעֲנִיזוֹת³⁷) דְּלִשְׁתַּכַּח גְּמָרָא
 13 ונמצא שאכן הקול פשוט של תקיעת 8 בְּבִלְאָה מִיַּגִּיחַ כּוֹ, כְּדִי שְׁיִוְכַל לְלַמּוֹד תְּלַמּוּד
 14 שופר נעלה מדיבור במילים. 9 יְרוּשְׁלָמִי, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה כְּדִי לְבוֹא לְתַשׁוּבָה
 15 וְאֵין זֶה סְתִירָה לְלִשׁוֹן הַמְּשַׁל 10 שְׁלִימָה, צָרִיף לְשִׁכּוּחַ חִיזוּ דְהָאֵי עֲלֵמָא³⁸, עַם
 16 אודות בן המלך "שְׁשִׁכַח גַּם 11 כָּל הַעוֹלָמוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת לְפָנֶיהָ, וְאֵז יָכוֹל
 17 לְשׁוֹן מְדִינָתוֹ", וביכולתו 12 לְהֵיזוֹת הַעֲנִין דְּקוֹל פְּשׁוּט בְּקוֹל הַשׁוֹפָר דְּרֵאשׁ
 18 להתבטא רק בצעקה, ומזה משמע 13 הַשָּׁנָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּקוֹל הַשׁוֹפָר דְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל,
 19 שהדיבור במילים נעלה יותר מהקול 14 עַל יְדֵי הַמְּשַׁכַּת הַחַיּוֹת מִ(הַעֲבוּדָה ד') ח"י אֱלוֹל.
 20 הפשוט, ובן המלך נתרחק כל כך 15 וְיִישׁ לְהוֹסִיף, שְׁכָל זֶה מוֹדְגָשׁ יוֹתֵר בְּחֹדֶשׁ
 21 ששכח את המילים וביכולתו רק 16 אֱלוֹל וְח"י אֱלוֹל דְּשָׁנָה זוֹ, שְׁבוּ
 22 לצעוק, כנזכר לעיל, דִּישׁ לֹמְרִי³⁵ 17 נַעֲשִׂית הַהֲכָנָה לְיוֹם טוֹב שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁחָל
 23 שְׁזָהוּ עַל דֶּרֶךְ שְׁמֻצְיָנוּ בגמרא 18 לְהֵיזוֹת בְּשַׁבַּת³⁹, כִּי, מְבוּאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת⁴⁰,
 24 בְּרַבֵּי זִירָא³⁶ שְׁיִתִּיב מִמָּה 19 וְגַם בְּהַמְשִׁיף יוֹם טוֹב שֶׁל רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁחָל
 25 תַּעֲנִיחָא שֵׁיב מאה תעניות (או 20 לְהֵיזוֹת בְּשַׁבַּת תַּרְסִי⁴¹, שְׂאֵז פּוֹעֵל יוֹם הַשַּׁבַּת
 26 לפי גירסה אחרת אַרְבָּעִים 21 עֲצוּמוֹ אֵת הַעֲנִינִים שְׁנִפְעָלִים בְּדֶרֶךְ כָּלֵל עַל יְדֵי
 27 תַּעֲנִיזוֹת³⁷) דְּלִשְׁתַּכַּח גְּמָרָא 22 תְּקִיעַת שׁוֹפָר, וְהִרִי וְדָאֵי שְׁעֲנִין הַתַּשׁוּבָה (שְׁזָהוּ
 28 בְּבִלְאָה מִיַּגִּיחַ כּוֹ, כְּשִׁבִיל 23 עֲנִין דְּקוֹל הַשׁוֹפָר) הַקְּשׁוּר עִם
 29 שתשכח ממנו הגמרא (התלמוד) 24 עֲנִין הַתַּשׁוּבָה בְּדֶרֶךְ אֱלָא תַּשׁוּבָה
 30 הבבליית כְּדִי שְׁיִוְכַל לְלַמּוֹד 25 שְׁעֲנִינָה שְׁפָרוּ מַעֲשִׂיכֶם⁴², וְהִינֵנוּ, שְׁיִשְׁנֶם כְּכָר
 31 תְּלַמּוּד יְרוּשְׁלָמִי שהוא בסגנון 26 מַעֲשִׂים טוֹבִים, אֱלָא שְׁבָהֶם נִיתוּסָף הַעֲנִין
 32 ובאופן אחר מהתלמוד הבבלי, וְעַל 27 דְּשִׁפְרוּ, שְׁהוּא עֲנִין הַתַּעֲנוּג, וְעַד לְתַעֲנוּג שְׁמַגִּיעַ
 33 דֶּרֶךְ זֶה כְּדִי לְבוֹא לְתַשׁוּבָה 28 לְמַעֲלָה אֲפִילוּ מִתַּעֲנוּג הַמּוֹרְגָשׁ וְכוּ'⁴³.
 34 שְׁלִימָה, צָרִיף לְשִׁכּוּחַ חִיזוּ 29 אֱלָא תַּשׁוּבָה הַחַיּוֹת מִ(הַעֲבוּדָה ד') ח"י אֱלוֹל.
 35 דְּהָאֵי עֲלֵמָא³⁸, את מראה העולם 30 הַעֲנִין דְּשָׁנָה זוֹ, שְׁבוּ
 36 הוּו, כלומר להתנתק מהעולם הזה 31 תַּעֲנִיחָא שֵׁיב מאה תעניות (או
 37 הגשמי לחלוטין עד שלא יכיר את 32 ובאופן אחר מהתלמוד הבבלי, וְעַל
 38 מראהו, ולשכוח זאת עַם כָּל 33 דֶּרֶךְ זֶה כְּדִי לְבוֹא לְתַשׁוּבָה
 39 הַעוֹלָמוֹת שְׁלֹמֶעֱלָה מִבְּחִינַת 34 שְׁלִימָה, צָרִיף לְשִׁכּוּחַ חִיזוּ
 40 לְפָנֶיהָ, היינו פנימיות האלוקות, וְאֵז 35 רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁחָל

(34) ראה סידור עם דא"ח שם. (35) ראה גם ד"ה אדון עולם תשמ"ג (תורת מנחם ספר המאמרים תשרי ע' סה). (36) ב"מ פה, א. (37) גירסת הרש"ל שם ועוד — ראה דקדוקי סופרים שם. (38) ע"ד לשון הזהר ח"ב ריא, ב. (39) משנה ר"ה רפ"ד. (40) לקו"ת ר"ה נו, א ואילך. נו, א. ד"ה יו"ט של ר"ה דליל ער"ה (לקמן ע' 287 ואילך). ובכ"מ. (41) ע' תקמג [תשטן]. (42) ויק"ר פכ"ט, ו. (43) ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' את'לת. ח"ה ע' בקי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ותלוי בו, ויש תענוג נעלה יותר, תענוג פשוט שאינו מורגש ואינו מורכב
 2 בשום דבר ואינו תלוי בשום דבר והוא 'תענוג עצמי', ועל כך מבואר כאן
 3 שהתענוג של 'שפרו מעשיכם' הוא למעלה מתענוג המורגש.
 4 (ה) וממשיך בפתוב¹ הפותח את המאמר (שתחילתו היא **אָנִי לְדוּדֵי**
 5 **וְדוּדֵי לִי הַרְוֵה בְּשׁוֹשָׁנִים,**
 6 **שֵׁשׁ בָּזָה** במילים 'הרועה
 7 בשושנים' **שְׁנֵי פִירוּשִׁים, פִּירוּשׁ**
 8 **הָרֵאשׁוֹן**⁴⁴, **שְׁשׁוֹשָׁנָה יֵשׁ בָּהּ**
 9 **תְּלִיסֵר** שלוש עשרה **עֲלִין כְּנָגֵד**
 10 **שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי**
 11 מידות הרחמים, האמורות בתורה,
 12 **שְׁמַתְגָּלִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל,**
 13 **וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי**⁴⁵, **כְּמֵאמֵר**
 14 **רַ"ל**⁴⁶ **אֵל תִּיקְרֵי שׁוֹשָׁנִים**
 15 **אֱלֹא שְׁשׁוֹנִים, שְׁשׁוֹנִים**
 16 **בְּהִלְכוֹת, שֶׁהוּא עֲנֵן לִימּוֹד**
 17 **הַתּוֹרָה. וְגַם בָּזָה בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה**
 18 **הַעֵיָקֵר הוּא עֲנֵן הַפְּנִימִיּוֹת**
 19 **כו',** כפי שממשיך ומבאר.
 20 **וְהַעֲנֵן בָּזָה, דְּהֵנָּה אֵתָא מוּבָא**
 21 **בְּהַר**⁴⁷ **עַל הַפְּסוּק**⁴⁸ **בִּשְׂרִיר**
 22 **הַשִּׁירִים** **כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים**
 23 **בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, מָה**
 24 **שׁוֹשָׁנָה אֵת בָּהּ תְּלִיסֵר עֲלִין**
 25 **יש בה שלוש עשרה עלים (דְּסַחְרִין**
 26 **לָהּ שְׁמִקְפִים וּמוֹסֻבִים אוֹתָהּ),**
 27 **אוּף גַם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֵת לָהּ**
 28 **תְּלִיסֵר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי**
 29 **דְּסַחְרִין לָהּ מִכָּל סַטְרָהָא יש**
 30 **לה שלוש עשרה מידות הרחמים**
 31 **מִמְסוּבִים וּמִקְפִים אוֹתָהּ מִכָּל**
 32 **הַצְּדִידִים. וּמְבוּאָר בָּזָה**
 33 **בְּהִיאוּרִים לְדִיבּוּר הַמַּתְחִיל**
 34 **למאמרי החסידות המתחילים בפסוק**
 35 **אָנִי לְדוּדֵי**⁴⁹, **שְׁבִסְפִירַת**
 36 **הַמְּלָכוֹת גּוֹפָא עֲצֻמָּה, יש מצבים**
 37 **שונים יִשְׁנוּ כְּפִי שֶׁהִיא סְפִירַת**
 38 **הַמְּלָכוֹת כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים,**

וּכְפִי שֶׁהִיא סְפִירַת הַמְּלָכוֹת רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, כפי שממשיך ומפרט.
 דְּהֵנָּה, עֲנֵן הַחֻחִים קוֹצִים הוּא הַיִּפְךָ עֲנֵן הַשְּׁשׁוֹשָׁנָה⁵⁰,
 והקוֹצִים מְפָרְעִים לְשׁוֹשְׁנָה וְדוֹקְרִים אוֹתָהּ וְלָכֵן כִּיּוֹן שְׁמוּדוּבֵר דְּבִרְבֵּי בִּתְלֵי
 רְצוּי הָרֵי זֶה שְׁיִיף רַק בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, שְׁבָהֵם
 יש נתינת מקום למציאות של נבראים
 נְפִרִידִים וּאִפִּילוּ מְצִיאוֹת שְׁאִינָה מְצֵד
 הַקְּרוּשָׁה מָה שְׁאִין בֵּין בְּעוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת, עוֹלָם הָאֲחֻדוֹת⁵¹
 שְׁבוּ אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת שְׁסוֹתֵרַת
 לְאֲחֻדוֹת ה' כִּי כֹל מָה שִׁישׁ בְּעוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת בְּטֵל לְאֲלוֹקוֹת בְּתַכְלִית
 הַבִּטּוּל וּמֵאוּחָד עִם הָאֲלוֹקוֹת בְּתַכְלִית,
 לֹא שְׁיִיף עֲנֵן שֶׁהוּא הַיִּפְךָ
 דְּשׁוֹשָׁנָה. וְלָכֵן, מָה שְׁכַּתּוּב
 כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים קָאִי
 מִכּוּן עַל מְלָכוֹת הַחִיצוֹנָה
 (בְּלִשׁוֹן הַקְּבָלָה), שְׁיִוְרְדַת
 לְבְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה וְלֹא עַל
 סְפִירַת הַמְּלָכוֹת כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם
 הָאֲצִילוֹת, מָה שְׁאִין בֵּין רַעֲיָתִי
 בֵּין הַבְּנוֹת, פֶּלַת מִשָּׁה⁵²,
 כְּמִבּוּאֵר עֲנִינוּ בְּתוֹרַת הַסּוּד (וּמוּבָא
 ב'אור התורה' לאדמו"ר הצמח צדק:
 "ששושנה הוא מלכות החיצונה,
 ורעייתיה הוא פנימיות המלכות, ותליסר
 מכילין דסחרין לה, פירש בוזהו הרקיע
 שם שהם י"ג מדות שאמר משה
 והורידם מעתיק למקום כלתו") קָאִי
 מִכּוּן עַל פְּנִימִיּוֹת הַמְּלָכוֹת
 (כְּמִבּוּאֵר גַּם בְּבִיאוּרֵי
 הַזְּהַר⁵³ לְאֲדַמּוּ"ר הָאֲמַצְעִי
 בְּתַחֲלָתוֹ).
 וְזֶהוּ הַמְּבוּאֵר לְעִיל אוֹדוֹת הַהִבְדֵּל בֵּין
 חִיצוֹנִיּוֹת הַמְּלָכוֹת לְפִנִּימִיּוֹת הַמְּלָכוֹת
 הוּא גַם בִּיאוּר הַחִילוּק בֵּין
 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַרְחָמִים
 שְׁמַתְגָּלִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל
 (שְׁזָהוּ מָה שְׁנֹאמֵר עַל כָּל חוֹדֶשׁ אֱלוֹל
 אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי הַרְוֵה בְּשׁוֹשָׁנִים, אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי הַרְוֵה בְּשׁוֹשָׁנִים, פִּירוּשִׁים, פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, שְׁשׁוֹשָׁנָה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסֵר שלוש עשרה עֲלִין כְּנָגֵד שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי שְׁמַתְגָּלִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל, וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמֵאמֵר רַ"ל אֵל תִּיקְרֵי שׁוֹשָׁנִים אֱלֹא שְׁשׁוֹנִים, שְׁשׁוֹנִים בְּהִלְכוֹת, שֶׁהוּא עֲנֵן לִימּוֹד הַתּוֹרָה. וְגַם בָּזָה הַעֵיָקֵר הוּא עֲנֵן הַפְּנִימִיּוֹת. וְהַעֲנֵן בָּזָה, דְּהֵנָּה אֵתָא מוּבָא בְּהַר עַל הַפְּסוּק⁴⁸ בִּשְׂרִיר הַשִּׁירִים כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, מָה שׁוֹשָׁנָה אֵת בָּהּ תְּלִיסֵר עֲלִין (דְּסַחְרִין לָהּ), אוּף כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֵת לָהּ תְּלִיסֵר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי דְּסַחְרִין לָהּ מִכָּל סַטְרָהָא. וּמְבוּאָר בָּזָה בְּהִיאוּרִים לְדִיבּוּר הַמַּתְחִיל אָנִי לְדוּדֵי⁴⁹, שְׁבִסְפִירַת הַמְּלָכוֹת גּוֹפָא יִשְׁנוּ כְּפִי שֶׁהִיא כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים, וּכְפִי שֶׁהִיא רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת. דְּהֵנָּה, עֲנֵן הַחֻחִים הוּא הַיִּפְךָ עֲנֵן בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, מָה שְׁאִין בֵּין בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, עוֹלָם הָאֲחֻדוֹת⁵¹, לֹא שְׁיִיף עֲנֵן שֶׁהוּא הַיִּפְךָ דְּשׁוֹשָׁנָה. וְלָכֵן, מָה שְׁכַּתּוּב כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים קָאִי עַל מְלָכוֹת הַחִיצוֹנָה (בְּלִשׁוֹן הַקְּבָלָה), שְׁיִוְרְדַת לְבְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, מָה שְׁאִין בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, פֶּלַת מִשָּׁה⁵², קָאִי עַל פְּנִימִיּוֹת הַמְּלָכוֹת (כְּמִבּוּאֵר גַּם בְּבִיאוּרֵי הַזְּהַר⁵³ בְּתַחֲלָתוֹ). וְזֶהוּ גַם הַחִילוּק בֵּין שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַרְחָמִים שְׁמַתְגָּלִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל (שְׁזָהוּ מָה שְׁנֹאמֵר עַל כָּל חוֹדֶשׁ אֱלוֹל אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי הַרְוֵה בְּשׁוֹשָׁנִים, אָנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי הַרְוֵה בְּשׁוֹשָׁנִים, פִּירוּשִׁים, פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, שְׁשׁוֹשָׁנָה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסֵר שלוש עשרה עֲלִין כְּנָגֵד שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי שְׁמַתְגָּלִים בְּחֹדֶשׁ אֱלוֹל, וּפִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמֵאמֵר רַ"ל אֵל תִּיקְרֵי שׁוֹשָׁנִים אֱלֹא שְׁשׁוֹנִים, שְׁשׁוֹנִים בְּהִלְכוֹת, שֶׁהוּא עֲנֵן לִימּוֹד הַתּוֹרָה. וְגַם בָּזָה הַעֵיָקֵר הוּא עֲנֵן הַפְּנִימִיּוֹת. וְהַעֲנֵן בָּזָה, דְּהֵנָּה אֵתָא מוּבָא בְּהַר עַל הַפְּסוּק⁴⁸ בִּשְׂרִיר הַשִּׁירִים כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת, מָה שׁוֹשָׁנָה אֵת בָּהּ תְּלִיסֵר עֲלִין (דְּסַחְרִין לָהּ), אוּף כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֵת לָהּ תְּלִיסֵר מְכִילֵין דְּרַחְמֵי דְּסַחְרִין לָהּ מִכָּל סַטְרָהָא. וּמְבוּאָר בָּזָה בְּהִיאוּרִים לְדִיבּוּר הַמַּתְחִיל אָנִי לְדוּדֵי⁴⁹, שְׁבִסְפִירַת הַמְּלָכוֹת גּוֹפָא עֲצֻמָּה, יש מצבים שונים יִשְׁנוּ כְּפִי שֶׁהִיא סְפִירַת הַמְּלָכוֹת כְּשׁוֹשָׁנָה בֵּין הַחֻחִים,

44) הובא בלקו"ת רד"ה אני לדודי הב' (ראה לג, א.) (45) הובא שם לג, ד. לד, ג. 46) ראה שבת ל, ב. פח, ב. זח"ב, כ. ב. עדר, א. 47) ח"א א, א. 48) שה"ש ב, ג. 49) "ביאור ע"פ אני לדודי הא' שבלקו"ת פ' ראה" — אוה"ת פ' ראה ע' תתו ואילך. 50) ראה אוה"ת שם ע' תתד ("החוחים הם הקוצים הם מונעים ומסתירים את השושנה ועוקצים אותה, והן כל עניני וטרדות עוה"ז ותאוות נה"ב כו"). וראה לקמן בפנים. 51) ראה זח"ג (רע"מ) פג, א. עבודת הקודש ח"א פ"ב. 52) ראה זהו הרקיע לזח"א שם. הובא באוה"ת שם (ע' תתז). 53) לאדמו"ר האמצעי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **חודש אָלוּל** ולא רק על שנים עשר הימים האחרונים של החודש, החל
 2 מח"י אלול (**אני לדודי ודודי לי**) הרוצה בשושנים, ששושנה
 3 יש בה תליסר שלוש עשרה עלין כנגד שלשה עשר מכילין
 4 דרחמי מידות הרחמים, כנזכר לעיל והם המתגלים בחודש
 5 אָלוּל), לשלש עשרה מדות
 6 הַרְחָמִים שְׂאוּמְרִים גַּם כָּכֵל
 7 הַשְּׁנָה כּוֹלָה, וּמְבוֹאֵר בְּזוֹהַר⁵⁴,
 8 שְׁשָׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַרְחָמִים
 9 שֶׁכָּכֵל הַשְּׁנָה שֶׁהֵם הַתְּגִלּוֹת רַחֲמִים
 10 בְּדִרְגָה נִמְכָּר הֵם רַק רַחֲמִים עַל
 11 חַיֵּי הַגּוֹף בְּלִבְד, אֲבָל שְׁלֹשָׁה
 12 עֶשְׂרֵה מְכִילִין דְּרַחֲמֵי מִידוֹת
 13 הַרְחָמִים הַמְּאִירִים בְּחוֹדֶשׁ
 14 אָלוּל שֶׁהֵם הַתְּגִלּוֹת מִידוֹת הַרְחָמִים
 15 בְּדִרְגָה יוֹתֵר גְּבוּוּהָ הֵם הַרְחָמִים
 16 עַל חַיֵּי הַנְּפֶשׁ כּוֹ', כִּי, בְּשָׁלֶשׁ
 17 עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַרְחָמִים שֶׁכָּכֵל
 18 הַשְּׁנָה, הַגִּילּוּי לְמִטָּה הוּא
 19 מִבְּחִינַת תְּלִיסַר עֲלִין
 20 שֶׁבְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוֹחִים, כִּפִּי
 21 שֶׁשׁוֹשְׁנָה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הִיא
 22 בְּאוֹפֵן שֵׁשׁ עֲלֵיהָ מְנִיעוֹת וְהַסְתָּרִים,
 23 בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת הַמַּלְכוּת,
 24 הַקְּשׁוּרָה עִם עֲנִינֵי הַגּוֹף וְחַיֵּי
 25 הַגּוֹף, מֵה שְׂאִין פֶּן שְׁלֹשׁ
 26 עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַרְחָמִים
 27 שְׂמְאִירִים בְּחוֹדֶשׁ אָלוּל הֵם
 28 מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַמַּלְכוּת
 29 (רְעִיטֵי בֵּין הַבְּנוֹת), שֶׁהִיא
 30 בְּחִינַת נִשְׁמָתָא לְגַבֵּי חִיצוֹנִיּוֹת
 31 הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא כְּבַחִינַת גּוֹף, וְלִכְּן
 32 נִמְשָׁכִים מִמֶּנָּה מְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת
 33 כִּפִּי שֶׁהִיא מְקוֹר לְשֹׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִידוֹת
 34 הַמְּאִירוֹת בְּחוֹדֶשׁ אָלוּל, פְּנִימִיּוֹת
 35 הַמַּלְכוּת, הַרְחָמִים בְּנוֹגַע לְחַיֵּי
 36 הַנְּשָׁמָה.
 37 אָמְנָם עַל פִּי הַמְּשַׁל דְּמֶלֶךְ
 38 בְּשִׁדָּה, הַנּוֹכַח לְעִיל, שְׁעֲנִנָן
 39 הַשִּׁדָּה שֶׁהוּא מְקוֹם שֶׁלְמַטָּה בְּדִרְגָתוֹ
 40 מֵהַעִיר בְּנִמְשָׁל, קָאֵי מְכוּן עַל

עולמות בריאה יצירה עשיה, שבהם יש נבראים נפרדים
 מהבורא שאינם כמו עולם האצילות שבו יש ביטול מוחלט לבורא
 שהוא בדוגמת העיר של המלך⁵⁵ שהיא מקום יותר נעלה מהשדה, מוכן,
 שהגילוי דשלוש עשרה מדות הרחמים שבחודש
 אלוּל שנמשך מפנימיות
 המלכות (רעיתי בין הבנות),
 מאיר גם במלכות החיצונה
 (שושנה בין החוחים), שלכן
 גילוי שלוש עשרה מידות הרחמים
 בחודש אלוּל נמשל ליציאת המלך
 לשדה ופועל להאיר גם בחיי
 הגוף (כמבואר באור
 התורה⁵⁶) ואינו נעצר ברחמים על
 חיי הנשמה בלבד.
 ועל דרך המבואר⁵⁷ בנוגע
 לראש השנה, שאף על פי
 שבריאת העולם היתה בכ"ה
 אלוּל⁵⁸, הרי זה רק יחוד
 חיצוני, אף על ידי זה
 שבראש השנה שלאחר זה
 יום בריאת האדם נעשה יחוד
 פנימי, אזי ניתוסף בהמשכת
 חיות אלוּקית מלמעלה למטה
 באופן נעלה יותר, עד לאופן
 שלא בערך, גם בחיי העולם
 כפי שנברא בכ"ה באלוּל,
 היינו גם בהשפעת חיות לגשמיות
 העולם, חיי הגוף (מבואר בחסידות
 שברוך כלל, וכך גם לגבי התחדשות
 הבריאה בראש השנה מדי שנה, ישנו
 יחוד חיצוני שהוא לצורך קיום
 העולמות בלבד והוא מתחדש בכ"ה
 אלוּל בבחינת חידוש הישנות, וישנו
 יחוד פנימי שממשיך אור חדש והוא
 מתחדש בראש השנה, שאז מתחדשת
 בריאת נשמתו של אדם הראשון, ועל

לדודי ודודי לי) הרוצה בשושנים, ששושנה
 בה תליסר עלין כנגד שלשה עשר מכילין
 דרחמי, והם המתגלים בחודש אלוּל), לשלש
 עשרה מדות הרחמים שאומרים גם ככל השנה
 כולה, ומבואר בזה⁵⁴, ששלש עשרה מדות
 הרחמים שבכל השנה הם רק על חיי הגוף
 בלבד, אבל שלשה עשר מכילין דרחמי
 המאירים בחודש אלוּל הם הרחמים על חיי
 הנפש כו', כי, בשלש עשרה מדות הרחמים
 שבכל השנה, הגילוי למטה הוא מבחינת תליסר
 עלין שבשושנה בין החוחים, בחינת חיצוניות
 המלכות, הקשורה עם עניני הגוף וחי הגוף,
 מה שאין פן שלש עשרה מדות הרחמים
 שמאירים בחודש אלוּל הם מבחינת פנימיות
 המלכות (רעיתי בין הבנות), שהיא בחינת
 נשמתא לגבי חיצוניות המלכות, ולכן נמשכים
 ממנה הרחמים בנוגע לחיי הנשמה.
 אמנם על פי המשל דמלך בשדה, שענין
 השדה בנמשל קאי על עולמות בריאה
 יצירה עשיה, שאינם כמו עולם האצילות שהוא
 בדוגמת העיר של המלך⁵⁵, מוכן, שהגילוי
 דשלוש עשרה מדות הרחמים שבחודש אלוּל
 שנמשך מפנימיות המלכות (רעיתי בין הבנות),
 מאיר גם במלכות החיצונה (שושנה בין
 החוחים), ופועל להאיר גם בחיי הגוף (כמבואר
 באור התורה⁵⁶). ועל דרך המבואר⁵⁷ בנוגע
 לראש השנה, שאף על פי שבריאת העולם
 היתה בכ"ה אלוּל⁵⁸, הרי זה רק יחוד חיצוני, אף על ידי זה שבראש השנה
 שלאחר זה נעשה יחוד פנימי, אזי ניתוסף חיות באופן נעלה יותר, עד לאופן
 שלא בערך, גם בחיי העולם כפי שנברא בכ"ה באלוּל, בדוגמת מה שנפעל

(54) לקו"ת שם לג, ג. (55) ראה אוה"ת שם (ע' תתיב). שה"ש ח"א ע' פח. ח"ג ע' תכז. (56) שם ע' תתד"ח. (57) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע' תתפט ואילך. ד"ה כי המצוה הזאת תשכ"ו (סה"מ תשכ"ו ע' שח). (58) ויק"ר רכ"ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כך מבאר כאן שהיחוד הפנימי שבראש השנה מוסיף חיות במה שנמשך כבר
 2 בכ"ה אלול) בדוגמת מה שפגעל בראש השנה ברוחניות פל
 3 עניני הבריאה, על ידי זה שאדם הראשון אמר באו
 4 נשתחוה ונכרעה נכרעה לפני הוי' עושונו⁵⁹, ומוכן, שעל
 5 ידי זה משתנית גם הגשמיות
 6 כלומר, כשם שעבודת האדם בראש
 7 השנה מוסיפה בהשפעה רוחנית על כל
 8 עניני הבריאה שנבראו קודם לכן, החל
 9 מכ"ה באלול, כך ההשפעה שנופעת
 10 על ידי עבודת האדם בראש השנה,
 11 משפיעה גם הוספה ועילוי בחיי עולם,
 12 החיים הגשמיים, של כל הנבראים.
 13 ועל דרך זה בנוגע לשלש
 14 עשרה מדות הרחמים
 15 שמאירים בחודש אלול,
 16 שעם היותם שלש עשרה
 17 מדות הרחמים שמבחינת
 18 רעיתי בין הבנות, שלמעלה
 19 מבחינת קשושנה בין
 20 החוחים, ולכאורה הם למעלה
 21 מהשפעה והמשכה לחיי עולם, חיי
 22 הגוף, מכלי-מקום למעשה הרי הם
 23 מידות הרחמים המאירות בחודש אלול
 24 נמשכים ופועלים גם בענינים
 25 דשושנה בין החוחים, שענין
 26 החוחים קאי מכון בכללות
 27 על הגוף, הנדמה בגשמיותו
 28 ובחמריותו לגופי אומות
 29 העולם (כדאימא כפי שמובא
 30 בתניא⁶⁰) וגם בחיי הגוף נמשכת
 31 ופועלת ההמשכה משלוש עשרה
 32 מידות הרחמים כפי שהם באופן נעלה
 33 (בין הבנות) ולא רק כפי שהם באופן
 34 יותר נחות (בין החוחים).
 35 ויעוד ענין מעלה נוספת
 36 בשלש עשרה מדות הרחמים
 37 שמאירים בחודש אלול
 38 (פפירוש הראשון בהרועה
 39 בשושנים הנזכר לעיל), ומעלתן
 40 לגבי שלוש עשרה מידות הרחמים כפי

1 בראש השנה ברוחניות פל עניני הבריאה, על
 2 ידי זה שאדם הראשון אמר באו נשתחוה
 3 ונכרעה נכרעה לפני הוי' עושונו⁵⁹, ומוכן, שעל
 4 ידי זה משתנית גם הגשמיות. ועל דרך זה
 5 בנוגע לשלש עשרה מדות הרחמים שמאירים
 6 בחודש אלול, שעם היותם שלש עשרה מדות
 7 הרחמים שמבחינת רעיתי בין הבנות, שלמעלה
 8 מבחינת קשושנה בין החוחים, הרי הם נמשכים
 9 ופועלים גם בענינים דשושנה בין החוחים,
 10 שענין החוחים קאי בכללות על הגוף, הנדמה
 11 בגשמיותו ובחמריותו לגופי אומות העולם
 12 (כדאימא בתניא⁶⁰).

13 ויעוד ענין בשלש עשרה מדות הרחמים
 14 שמאירים בחודש אלול (פפירוש
 15 הראשון בהרועה בשושנים), שנקראים בשם
 16 קישוטים (כמוכא בדרושי חסידות⁶¹ מכתבי
 17 האריז"ל⁶² ענין עשרים וארבעה קישוטי כלה
 18 שבחודש אלול), והרי בענין התקשיטין
 19 וקישוטין יש מעלה נפלאה לגבי לבושים
 20 (כמוכא בדרושי תפילין⁶³, שנקראים בשם
 21 תכשיט ובשם כתר ועטרה⁶⁴ וכו'). והענין
 22 בזה⁶⁵, דכשם שבמשל הקישוטים ניתוסף על
 23 דם יופי וכן בהפלה, ועל ידי זה מתגלה גם
 24 היופי שיש בה מצד עצמה, הגה על דרך זה היא
 25 פעולת הקישוטים שנועשית על ידי שלש עשרה
 26 מדות הרחמים שבחודש אלול בכל עניני בני
 27 ובנות ישראל, שאפילו אם לפי ערך העמידה
 28 (דהחזירנו בתשובה שלימה) לפניך אינם עדיין
 29 במעמד ומצב דיפה תואר ויפה מראה⁶⁶ כפי
 30 שצריך להיות במדריגה זו, ניתוסף בהם יופי

(59) תהלים זה, ו. וראה זהר ח"א רכא, ב. ח"ג קז, ב. תקו"ז תנ"ו (צ, ב). וראה פדר"א פ"א. אוה"ת וארא ס"ע רלו ואילך.
 (60) פמ"ט (ע, רע"א). (61) אוה"ת פ' ראה שם ע' תתג ואילך. (62) פע"ח שער השבועות פ"א. (63) ד"ה תפילין דמארי עלמא
 תרנ"ג (סה"מ תרנ"ג ע' רלג ואילך). (64) ראה שבת נו, א"ב. (65) ראה אוה"ת שם ע' תתו. (66) ע"פ לשון הכתוב — ויצא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

רוח ואמשיך רוח להיות שורה ומתגלה בו בחינת פנימיות רצונו ית', כמו שעל
 ידי אכילת האדם מחבר נשמתו בגופו שיתפשטו בו כוחות נשמתו בהרחבה,
 כך כביכול ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים על ידי התורה ומצוות שהם
 רצונו ית' רוח אייתי רוח ואמשיך רוח להיות שורה ומתגלה בחינת הארת
 רצון העליון בהארת פנים כו' על ידי
 אותיות התורה, גם על ידי מצות
 הצדקה שהוא מדת החסד שהוא
 חיצונית וכלי לבחינת האור והאהבה
 בחינת פנימיותו וכמו שכתוב כי באור
 פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד.
 פירוש כי לאור פני ה' שהוא בחינת
 האור יש שני כלים שהם תורה וחסד"
 וְיָכִידוּעַ⁶⁹ שְׁעַל יְדֵי הַצְּדָקָה
 נַעֲשִׂית הַהִמְשָׁכָה בְּבַחֲנֵינָה
 מַלְכוּת הַחִיצוֹנָה, עַד לְסוּפַת
 דְּרוֹד הַנוּפְלֵת⁷⁰, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
 בַּנְּבוּאָה עֲמוּס, וְעַל פִּי תוֹרַת הַסּוּד,
 הַכּוֹנֵה לְהַמְשִׁכָה לְמַטָּה בִּיּוֹתֵר
 בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָה, עַד לְעוֹלָם
 הַזֵּה הַגִּשְׁמִי כַּמְבוּאֵר בְּאֵרֶת
 הַקְּדוּשָׁה שֶׁבִּסְפָר הַתְּנַיָּא אִוֹדוֹת חֲשִׁיבוֹת
 עֵינֵי הַצְּדָקָה: "כֹּל עֵינֵי עֲבוֹדַת ה'"
 בַּעֲתֵים הַלְלוּ בַּעֲבֻדָת מְשִׁיחָא הֵיא
 עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה... בַּעֲבֻדָת מְשִׁיחָא
 שֶׁנִּפְלָה סוֹכֵת דּוֹד עַד בַּחֲנִינָה רְגִלִים
 וְעַקְבִּיִים שֶׁהֵיא בַּחֲנִינָה עֲשִׂיה, אֵינן דִּרְךְ
 לְדַבְּקָה בַּהּ בְּאֵמֶת וְלִהְפָּא חֲשׂוּבָא
 לְנִהוּרָא דִּילָהּ כִּי אִם בְּבַחֲנִינָה עֲשִׂיה גַם
 כֵּן שֶׁהֵיא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה כִּידוּעַ
 לְמַשְׁכִּילִים שֶׁבַּחֲנִינָה עֲשִׂיה בְּאַלְקוֹת הֵיא
 בַּחֲנִינָה הַשְּׁפַעַת וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת לְמַטָּה
 מִטָּה⁷¹], פִּי, עֵינֵי הַצְּדָקָה הֵיא
 בְּאוֹפֵן שְׂאֵתָה הַחַיִּית אֵת נֶפֶשׁ
 הָעֵנִי כו' (פְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ⁷¹)
 וְהָאֵלֶּיךָ לֹוֹה ה' חוֹנֵן דֵּל וְגַמּוּלוּ
 יִשְׁלַם לוֹ... מֵהוּ וְגַמּוּלוּ יִשְׁלַם לוֹ, יִכּוֹל נָתַן פְּרוּטָה לְעֵנִי, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מִשְׁלַם לוֹ (בְּתַמִּיחָא), אֵלֵא אִמְרַה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: נִפְשׁוּ שֶׁל עֵנֵי הֵייתָה
 מִפְּרֻכַּת לְצַאֵת מִן הָרֵעֵב, וְנָתַת לּוֹ פְּרִינְסָה וְהַחִיית אֹתוֹ. חִידָךְ, שְׁאֵנִי מַחְזִיר
 לְךָ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ. לְמַחַר בְּנָךְ אִם בְּתָךְ בְּאֵינן לִידֵי חוּלֵי וְלִידֵי מִיתָה, וְאִזְכּוֹר
 אֵנִי לְהֵם אֵת הַמְצוּוֹה שֶׁעֲשִׂית עִם הָעֵנִי וּמִצִּיל אֵנִי אֹתָם מִן הַמִּיתָה. הוּי,
 וְגַמּוּלוּ יִשְׁלַם לוֹ, שְׁאֵנִי מִשְׁלַם לְךָ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ...), וְכִיּוֹן שְׂמַדְתּוּ שְׁל

עֲשָׂרָה מִדּוֹת הַרְחָמִים שְׁנִקְרָאִים קִישׁוּטִין. וְעַל פִּי זֶה מוּבָן
 גַּם מֵה שְׂמַתְגַּלִּית אֶצְלָם אֵצֶל בְּנֵי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּחֹדֶשׁ אֵלּוּל בַּחֲנִינָה
 פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב (כְּפִי שֶׁנִּרְמָז בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּקִשׁוּ פְּנִי), וְעַד
 לְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבְּפְּנִימִיּוֹת, שְׁנַעֲשִׂית שֶׁל פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב כְּלִי
 לְבַחֲנֵינָה פְּנִיךְ הָיוּ' (אֲבַקְשׁ)
 שְׁפִימִיּוֹת הַאֲלֻקוֹת תֵּאִיר בּוֹ.
 ז' וְכֵן בְּדוּמָה לְאִמּוֹר לְעִיל אִוֹדוֹת
 הַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן ב'הַרְעוּהָ בְּשׁוֹשְׁנִים'
 הַהַכּוּנָה לִי"ג מִיּוֹדוֹת הַרְחָמִים
 הַמֵּאִירוֹת בְּחֹדֶשׁ אֵלּוּל הַהִמְשַׁכָּה
 הֵיא גַם לְחַיֵּי הַגּוֹף, כִּי הוּא גַם
 לְפִירוּשׁ הַשְּׁנֵי בְּהַרְעוּהָ
 בְּשׁוֹשְׁנִים, שְׁשׁוֹנִים בְּהַלְכוֹת
 הַלְכוֹת הַתּוֹרָה). דְּהֵנָּה
 קְתִיב⁶⁷ בְּמִשְׁלֵי חֻקְמַת אֲדָם
 תֵּאִיר פְּנִי, וְכִדּוּגְמַת זֶה בְּדוּמָה
 לְעֵינֵי הָאֵרֶת הַפְּנִים שֶׁל אִדָם הַתַּחְתּוֹן
 לְמַטָּה הוּא גַם בְּאֲדָם הָעֲלִיוֹן,
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁכָדֵי שְׂתוּמָשׁוּךְ
 הָאֵרֶת הַפְּנִים מְלַמְעֵלָה וְתֵאִיר
 לְמַטָּה בְּגִלּוּי, בְּאוֹר פְּנֵי מְלָךְ
 חַיִּים (וְתֵהִיֵּה הַמְשַׁכָּה וְהַשְּׁפַעָה
 וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל עֵינֵי הַפְּנִימִיּוֹת
 וְהַחַיּוֹת), הָרִי הַדְרָךְ
 וְהַעֲבוּדָה בְּזֶה עֲבוֹדַת הָאִדָם
 שְׁעַל יְדֵי זֶה מְמַשְׁכִּים אֵת כָּל הָעֵינֵינִים, הַחֵל
 מֵהָעֵינֵינִים הַשְּׂיִכִּים לְחַיֵּי הַנְּשָׁמָה, וְלֹאֲחֵרֵי זֶה
 נִמְשָׁךְ גַם בְּחַיֵּי הַגּוֹף.
 ח' וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁעֵינֵי הַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת דִּח"י
 אֵלּוּל קִשׁוֹר גַּם עִם עֵינֵי הַצְּדָקָה,
 כְּמִבּוּאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה בְּהַמְשָׁךְ הַמְּאָמֵר⁶⁸, שְׁעֵינֵי
 הַצְּדָקָה הוּא חִיצוֹנִיּוֹת וְכִלֵּי לְבַחֲנֵינָה הָאִוֹר דְּפְנֵי
 הָיוּ' וְכִדּוּעַ⁶⁹ שְׁעַל יְדֵי הַצְּדָקָה נַעֲשִׂית
 הַהִמְשָׁכָה בְּבַחֲנֵינָה מַלְכוּת הַחִיצוֹנָה, עַד לְסוּפַת
 דְּרוֹד הַנוּפְלֵת⁷⁰, בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָה, עַד לְעוֹלָם הַזֵּה
 הַגִּשְׁמִי], פִּי, עֵינֵי הַצְּדָקָה הוּא בְּאוֹפֵן שְׂאֵתָה
 הַחַיִּית אֵת נֶפֶשׁ הָעֵנִי כו' (פְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ⁷¹),
 וְכִיּוֹן שְׂמַדְתּוּ שְׁל הַקֶּבֶ"ה הֵיא מְדָה כְּנִגְדַּ מְדָה⁷²,
 ח' וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שְׁעֵינֵי
 הַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת דִּח"י אֵלּוּל
 שֶׁהָאִדָם עוֹבֵד אֵת ה' בְּחֹדֶשׁ אֵלּוּל, כְּאִמּוֹר לְעִיל, קִשׁוֹר גַּם עִם עֵינֵי
 הַצְּדָקָה, כְּמִבּוּאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה בְּהַמְשָׁךְ הַמְּאָמֵר⁶⁸, שְׁעֵינֵי
 הַצְּדָקָה הוּא חִיצוֹנִיּוֹת וְכִלֵּי לְבַחֲנֵינָה הָאִוֹר דְּפְנֵי הָיוּ', וְהוּ
 לְשׁוֹן הַמְּאָמֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה' שֵׁם: "לֹכֵן כְּתִיב הַרְעוּהָ כִּי יִשְׂרָאֵל מִפְּרֻכַּת
 לְאִבִּיהֵם שֶׁבְּשָׂמִים מִפְּנֵי שְׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהוּא רִצּוֹנוֹ יִתְבַרֵךְ, רוּחַ אִיִּיתִי

כט, יז. וראה אורה"ת שם ע' תתג ואילך. (67 קהלת ח, א. 68) שם לב, ד. (69 ראה תניא אגה"ק ס"ט. 70) עמוס ט, יא. (71) תנחומא משפטים טו. 72) פס"ז שמות ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם, ומזה מתפלת הקדוש ברוך
 42 הוא, כביכול, נעשה הענין דש'ל עשרה מדות הרחמים
 43 ש'מזכירים בני ישראל בתפלתם בכל עת מצוא ופועלים
 44 על ידם כל מה שצריך לפעול כו'⁷⁵.

45 ועל ידי זה העבודה של 'אני לדודי'
 46 בדרך של התעלות מלמטה למעלה
 47 נעשה גם הענין דדודי לי,
 48 שזוהי ההמשכה בהענין
 49 דשושנים, ששונים בהלכות,
 50 ענין התורה, שהתורה ירדה
 51 מלמעלה למטה⁷⁴ (אלא

52 שזהו ענין זה של ידודי לי, עם
 53 היותו בדרך של המשכה מלמעלה
 54 למטה, מכל-מקום הוא באופן
 55 שאפילו בהמשכה מלמעלה,
 56 דודי לי, ישנה גם עבודת
 57 האדם⁷⁶, ולא באופן דנהמא
 58 דכיסופא⁷⁷ לחם חנים, היינו

59 שהאדם מקבל מלמעלה מבלי שיעשה
 60 דבר מצדו, חס-ושלום). ועד
 61 שנמשך השפע והחיות מלמעלה
 62 נמשך למטה מטה על ידי ענין
 63 הצדקה, ובלשון הפתוב⁷⁸
 64 בתורה לגבי אברהם אבינו יצנה את
 65 בניו ואת ביתו אחריו לעשות
 66 צדקה (ענין הצדקה) ומשפט
 67 (הלכות התורה⁷⁹, פתרגומו

68 על פסוק⁸⁰ האמור בתורה
 69 כמשפט הראשון, כהלכתא
 70 קדמייתא הרי שמשפט פירושו
 71 הלכה, ולעשות משפט היינו לעסוק
 72 בלימוד הלכות התורה).

73 ועל ידי זה העבודה ד'אני לדודי'
 74 הפועלת את ידודי לי, כמבואר לעיל
 75 באריכות, ממשכיכם מלמעלה
 76 למטה פתיבה וחתומה טובה
 77 לשנה טובה ומתוקה,

1 הקב"ה היא מדה כנגד מדה⁷², אלא שזהו פמה פעמים
 2 ככה, הרי על ידי זה שהאדם נותן צדקה ומחיה את נפש העני נותן
 3 הקב"ה חיים בעבודת האדם בחודש אלול בכלל ובעבודה
 4 דח"י אלול בפרט, עד להמשכת החיות בגלוי, הן בעניני חיי

5 הנפש והן בעניני חיי הגוף, כמבואר
 6 לעיל בלשון הגמרא⁷³ מזה
 7 חיים הקדוש ברוך הוא המחיה את
 8 כל הנבראים ?תן לך חיים.
 9 (ט) וזהו הפירוש הפנימי בפסוק
 10 הפתוח את המאמר אני לדודי
 11 ודודי לי הרועה בשושנים,
 12 שזהו שכתוב זה ורמו על כללות
 13 ענינו התוכן הכללי של חודש
 14 אלול שבו ראשון ויכולין כל
 15 מי שרוצה להקביל אור פניו
 16 ותברך בשדה. ולזה לקבלת פני
 17 המלך, הקדוש ברוך הוא, בשדה'
 18 צריך להיות עשיית פלים,
 19 החל מענין התפלה, שהיא
 20 התקרבות של האדם לאלוקות בדרך
 21 של התעלות מלמטה למעלה⁷⁴,
 22 שזהו ענין אני לדודי,
 23 שההתחלה היא מצד האדם, 'אני'

24 הנמשך ומתקרב ומתעלה אל הקדוש
 25 ברוך הוא 'דודי' וזהו ענין התפלה
 26 הוא גם פשטות הענין דש'ל
 27 עשרה מדות הרחמים (הנרמו
 28 בלשון הכתוב הרועה בשושנים,
 29 ששושנה יש בה תליסר עליון
 30 כנגד שלשה עשר מכילין
 31 דרחמי), שהרי ענין י"ג מידות
 32 הרחמים זוהי תפלתו של
 33 הקב"ה שנתעטף בשליח
 34 צבור⁷⁵, כרבי הגמרא על הכתוב
 35 'ויעבור ה' על פני ויקרא' שבו נזכרו
 36 י"ג מידות הרחמים "אמר רבי יוחנן
 37 אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו,
 38 מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא
 39 בשליח צבור והראה לו למשה סדר
 40 תפילה, אמר לו: כל זמן שישראל

6 (ט) וזהו אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים,
 7 שזהו כללות ענינו של חודש אלול
 8 שבו ראשון ויכולין כל מי שרוצה להקביל אור
 9 פניו ותברך בשדה. ולזה צריך להיות עשיית
 10 פלים, החל מענין התפלה, שהיא מלמטה
 11 למעלה⁷⁴, שזהו ענין אני לדודי, וזהו גם
 12 פשטות הענין דש'ל עשרה מדות הרחמים
 13 (הרועה בשושנים, ששושנה יש בה תליסר עליון
 14 כנגד שלשה עשר מכילין דרחמי), שהרי זוהי
 15 תפלתו של הקב"ה שנתעטף בשליח צבור⁷⁵,
 16 ומזה נעשה הענין דש'ל עשרה מדות הרחמים
 17 ש'מזכירים בני ישראל בתפלתם בכל עת מצוא
 18 ופועלים על ידם כל מה שצריך לפעול כו'⁷⁵.

19 ועל ידי זה נעשה גם הענין דדודי לי, שזוהי
 20 ההמשכה בהענין דשושנים, ששונים בהלכות,
 21 ענין התורה, מלמעלה למטה⁷⁴ (אלא שזהו
 22 באופן שאפילו בהמשכה מלמעלה, דודי לי,
 23 ישנה גם עבודת האדם⁷⁶, ולא באופן דנהמא
 24 דכיסופא⁷⁷ חס ושלום). ועד שנמשך למטה
 25 מטה על ידי ענין הצדקה, ובלשון הפתוב⁷⁸
 26 יצנה את בניו ואת ביתו אחריו לעשות צדקה
 27 (ענין הצדקה) ומשפט (הלכות התורה⁷⁹,
 28 פתרגומו על פסוק⁸⁰ כמשפט הראשון, כהלכתא

29 קדמייתא).

30 ועל ידי זה ממשכיכם פתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה,

(73) יומא עא, א. (74) ראה לקו"ת שלח מח, ד. מט, ב. אוה"ת ויקרא ח"א ע' רנד ואילך. ובכ"מ. (75) ראה ר"ה יז, ב. (76) ראה גם מכתב כללי יא ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ז ע' שעה ואילך). לקו"ש חט"ו ס"ע 94 ואילך. (77) ראה ירושלמי עולה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. (78) וירא יח, יט. (79) לקו"ת דברים א, ב. (80) וישב מ, יג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְכַמְבוֹאֵר בַּמֶּהֱרִי"ל⁸¹ שֶׁהַחֵל מְרֹאֵשׁ חֲדָשׁ אֶלּוּל כּוּר
 2 מְזַכְּרִים הָעֲנִינִים דְּתִיבָה וְחֲתִימָה טוֹבָה, וְעַל אַחַת פְּמָה
 3 וְכַמָּה מַח"י אֶלּוּל, שְׁמַמְשִׁיף וּמְגַלָּה חֵיּוֹת בְּכָל עֲנִינֵי אֶלּוּל,
 4 שֶׁמָּאוּ וְאֵילָךְ בּוּדָאֵי מְבֹרָכִים בְּכַתִּיבָה
 5 וְחֲתִימָה טוֹבָה, אֲזַי נִמְשָׁף בְּהַגּוֹף 1 וְכַמְבוֹאֵר בַּמֶּהֱרִי"ל⁸¹
 6 שְׁבִדְבָר גַּם הַנְּשָׂמָה וְהַפְּוֹנָה 2 מְזַכְּרִים הָעֲנִינִים דְּתִיבָה וְחֲתִימָה טוֹבָה, וְעַל
 7 שְׁבִדְבָר, כַּמְבוֹאֵר לְעֵיל שֶׁהַתְּגֻלוֹת 3 אַחַת פְּמָה וְכַמָּה מַח"י אֶלּוּל, שְׁמַמְשִׁיף וּמְגַלָּה
 8 י"ג מִדּוֹת הַרְחָמִים כַּחוֹדֵשׁ אֶלּוּל 4 חֵיּוֹת בְּכָל עֲנִינֵי אֶלּוּל, אֲזַי נִמְשָׁף בְּהַגּוֹף שְׁבִדְבָר
 9 מִמְּשִׁיכָה חֵיּוֹת וְהַשְׁפַּעָה הֵן לַחֵי 5 גַּם הַנְּשָׂמָה וְהַפְּוֹנָה שְׁבִדְבָר, שְׁמַמְשִׁיכִים לְכָל
 10 הַנְּשָׂמָה וְהֵן לַחֵי הַגּוֹף, שְׁמַמְשִׁיכִים 6 אֶחָד וְאַחַת פְּתִיבָה וְחֲתִימָה טוֹבָה לְשִׁנָּה טוֹבָה וּמְתוֹקָה בְּטוֹב הַנְּרָאָה וְהַנְּגַלָּה,
 11 לְכָל אֶחָד וְאַחַת פְּתִיבָה 7 הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת וְהֵן בְּרוּחַנִיּוֹת, לוֹ וְלִבְנֵי בֵיתוֹ וּבְכָל עֲנִינָיו, וְעַד לְנִקְוֶדָה הַפְּנִימִית
 12 וְחֲתִימָה טוֹבָה לְשִׁנָּה טוֹבָה 8 שְׁבִדָּה — לְמַלְא מְשָׁלוֹת לְכַב כָּל אֶחָד וְאַחַת לְטוֹבָה, שְׁתִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה
 13 וּמְתוֹקָה בְּטוֹב הַנְּרָאָה 9 הָאֱמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ, עַל יְדֵי זֶה שְׁתִּתְקַע בְּשׂוֹפָר גְּדוֹל וּבָאוּ
 14 הַנְּגַלָּה, הֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת וְהֵן 10 הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדַחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְּׁתַּחֲוִי לַהוֹי' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ
 15 בְּרוּחַנִיּוֹת, וְהַהֲשִׁיכָה לְכָל אֶחָד
 16 וְאֶחָד הֵיא לּוֹ וְלִבְנֵי בֵיתוֹ וּבְכָל
 17 עֲנִינָיו, וְעַד לְנִקְוֶדָה הַפְּנִימִית 11

(81) הל' ימים הנוראים. הובא במטה אפרים סתקפ"א. (82) ישע"י כז, יג.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' א

- 1 לָהּ הַתְּקַדְשִׁי לִי בְּמִנְהָה זו, וְנִמְצָא חֶסֶד דִּינָר, שְׁאִינָה מְקוּדֶשֶׁת
 2 וְיִכּוּלִים לְחַזּוֹר בָּהֶם עַד שִׁיתֵּן אֶת הַכֵּל.
 3 הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שֶׁכֵּךְ יֵשׁ לְבֹאֵר אֶת הַבְּרִייתָא: וְהָכִי נִמְי מְסַתְּפָא –
 4 כֵּךְ גַּם מִסְתַּבֵּר שֶׁהִסִּיפָא מִפְּרִשְׁתָּא אֶת הַרִישָׁא, דְּאִי סְלִקָא דְעֵתָהּ –
 5 שְׁאֵם תַּעֲלֶה עַל דַּעֲתָךְ לִמּוֹר שְׁהִרִישָׁא מִדְּבַרְתָּ בְּמִנְהָה סְתָם, קִשְׁיָה,
 6 הַשְּׂתָא – כִּשְׁקִידֶשָׁה בְּמִנְהָה סְתָם, כֵּל עוֹד שְׁלֵא נָתַן אֶת כֹּל הַמְּנָה,
 7 לֹא הוּוּ קִידוּשִׁי, אִם כֵּן, כִּשְׁקִידֶשָׁה בְּמִנְהָה זו, מִיִּבְעָא – וְכִי צְרִיכָה
 8 הַבְּרִייתָא לִמּוֹר שְׁאֵם הַמְּנָה נִמְצָא חֶסֶד, יִכּוּלָה לְחַזּוֹר בָּהּ, הֵלֵא
 9 וְדָבָר שֶׁכֵּךְ הוּא, שְׁהָרִי עֲרִיץ לֹא הִשְׁלִים לְחַזּוֹר לַהּ מְנָה זו. וּמוֹכַח
 10 שֶׁבִין בְּרִישָׁא וּבִין בְּסִיפָא מְדוּבֵר בְּמִנְהָה זו, וְהִסִּיפָא מִפְּרִשְׁתָּא אֶת
 11 הַרִישָׁא.
 12 הַגְּמָרָא דוֹחָה אֶת הַהוֹכַחָה: אִי מְשׁוּם הָא לֹא אִירָא – אִם זו
 13 הַהוֹכַחָה, אִין לְהוֹכִיחַ, שְׁאִפְשֵׁר לְדַחֲתָהּ שְׁבִאמְתָּ בְּרִישָׁא מְדוּבֵר
 14 בְּמִנְהָה סְתָם וּבְסִיפָא מְדוּבֵר בְּמִנְהָה זו, וְהִתְנָא – וְהִתְנָא שְׁנֵה אֶת הַסִּיפָא
 15 לְגַלּוּת – לְגַלּוּת עַל הַרִישָׁא, שְׁלֵא תֵאמַר שְׁהִרִישָׁא מִדְּבַרְתָּ בְּמִנְהָה זו,
 16 אֶכְּל בְּמִנְהָה סְתָם הוּוּ קִידוּשִׁין וְאִינָה יִכּוּלָה לְחַזּוֹר בָּהּ קוּדֶשׁ שְׁנָתָן אֶת
 17 כֹּל זְמַנָּה, לְפִיכֵךְ תִּנְא – שְׁנֵה הַתְּנָא בְּסִיפָא בְּמִנְהָה זו, כְּדִי שְׁתַּדְּיִיק
 18 מְפַלְל זֶה דְּרִישָׁא מִדְּבַרְתָּ בְּמִנְהָה סְתָם, וְאִפִּילוּ הָכִי לֹא הוּוּ קִידוּשִׁין עַד
 19 שִׁיתֵּן אֶת הַכֵּל, וְשֵׁלֵא כְּדַבְּרִי רַבִּי אֵלְעוֹר.
 20 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִירוּץ נֹסֵף לְקוּשִׁיא עַל רַבִּי אֵלְעוֹר: רַב אֲשִׁי אָמַר,
 21 אוֹפֵן שְׁהוּא מוֹנָה וְהוֹלֵךְ אֶת הַמְּנָה שְׁאִמַר לְתַת לָהּ, כַּמְדוּבֵר
 22 בְּבְרִיתָא, שְׁאִנִּי – שְׁוֹנָה מִהַמְּקַרְהָ שֶׁל רַבִּי אֵלְעוֹר שְׁנָתָן לָהּ דִּינָר
 23 בְּלֶבֶד בְּלֹא לְהַמְשִׁיךְ, שְׁבִאוֹפֵן שְׁהוּא מוֹנָה וְהוֹלֵךְ מוּדָה רַבִּי אֵלְעוֹר

התוועדויות

בס"ד. משיחות שבת פרשת תצא, ט' אלול ה'תשמ"ט.

20 להם ערך כלל עם אויבך, אפילו לא באופן ד"על
21 אויבך", אין להם שייכות כלל ל"אויבך".
22 ולאידך, "ושבית שביו" מורה על התוקף
23 ד"אויבך". ולהעיר ממה שכתוב⁹ "וילחם בישראל
24 וישב ממנו שבי", היינו, שישנו אויב שהוא חזק
25 כל כך שלקח בפועל שבי מישראל. ועוד להעיר
26 בפרשתנו, שגם לאחר שמנצחים את האויב ושבית
27 ממנו שבי, הרי זה נקרא "שביו", שניכר בשבי
28 שהיה של אויבך!

29 ב. על-דרך-זה יש לדייק בקשר ושייכות
30 דתחילת הפרשה וסיומה – שלכאורה הם בסתירה
31 זה לזה:

32 בהתחלת הפרשה מודגש התוקף דישראל – שגם
33 במצב של מלחמה כו', הרי זה "על אויבך", וכן
34 שבודאי "ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו"¹⁰.

35 ואילו בסיום הפרשה, "זכור את אשר עשה לך
36 עמלק וגו'"¹¹ – מודגש התוקף דלעומת זה, שבכחו
37 של עמלק להרע לישראל, "אשר גו' ויזנב בך וגו'",
38 ועד שיש צורך בזכירה מיוחדת¹², "זכור גו' לא
39 תשכח"¹³, ועוד ועיקר – השתדלות מיוחדת בענין
40 ד"תמחה את זכר עמלק", ועד כדי כך, ש"מלחמה
41 לה' בעמלק מדור דור"¹⁴, "מדרא דעלמא דין
42 ומדרא דמשיחא ומדרא דעלמא דאתי"¹⁵.

43 ובסגנון אחר: כיון שישראל הם "על אויבך",
44 למעלה מאויבך, ובודאי ש"ונתנו ה' אלקיך בידך גו'"

שהוי' הוא אלקיך, כחך וחיותך (ראה לקו"ת שלח מ, ג. בלק עג,
ג).

(9) חוקת כא, א.

(10) וגם ב"ושבית שביו" עיקר ההדגשה היא על התוקף
דישראל – שגם לאחר שהאויב לקח שבי, ה"ז דבר ברור ש"נתנו
ה' אלקיך בידך ושבית שביו".

(11) כה, יז ואילך.

(12) ולהעיר מפרש"י עה"פ: הוי דאגא מגרוי האויב.

(13) "זכור – בפה, לא תשכח – בלב" (מגילה יח, א).

(14) ס"פ בשלח.

(15) תיב"ע עה"פ.

1 א. בפסוק "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו
2 ה' אלקיך בידך ושבית שביו" שבהתחלת פרשתנו
3 – צריך להבין¹: (א) למה נאמר "כי תצא למלחמה
4 על אויבך", ולא "עם אויבך" או "באויבך"², (ב)
5 מהו "ושבית שביו", דלכאורה, הוה-ליה-למימר
6 "ושבית שביו"³ סתם?

7 ויתירה מזה – דיוקים אלו ("על אויבך",
8 "ושבית שביו") הם בסתירה זה לזה, כי:

9 "על אויבך" מדגיש את ה"עליונות" לגבי
10 "אויבך", כלומר, אף-על-פי שיש מציאות של
11 "אויבך" ויש צורך במלחמה כדי לנצח את האויב,
12 מכל מקום, אין זו מלחמה שבין שני צדדים שוים,
13 אלא ישראל הם "על אויבך", למעלה מאויבך⁴.

14 ויש מקום להוסיף עוד דיוק: שהמצב ד"על
15 אויבך" (למעלה מאויבך, אבל, יש להם ערך
16 ושייכות ל"אויבך") אינו אלא לאחר היציאה
17 ("תצא") ממקומם ודרגתם⁵, אבל מצד ישראל
18 עצמם שהם "חלק אלקה ממעל ממש"⁶, ועד
19 ש"ישראל⁷ וקודשא-בריך-הוא כולא חד"⁸, אין

(1) ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תצג. אוה"ת
שם ע' תתע. ד"ה כי תצא תשמ"ה. ועוד.

(2) ע"ד מ"ש במלחמת עמלק (שאודותה נזכר בסיום פרשתנו)
"וצא הלחם בעמלק" (בשלח יז, ט).

(3) ע"ד מ"ש (חוקת כא, א) "וישב ממנו שבי".

(4) ראה לקו"ת פרשתנו לז, א: וזהו על אויבך דהיינו למקום
שאין האויבים שולטים בו.

(5) ראה אוה"ת ריש פרשתנו: "ברבות .. ע"פ וצא הלחם
בעמלק .. אין אומרים צא אלא למי שהוא מבפנים, וכך צ"ל כאן
בענין כי תצא, באצ"י לא יגורך רע, כי אם בבי"ע, והמלחמה לא
שייך רק במקום שיש טו"ר, היינו בבי"ע, וזהו כי תצא". וראה
ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו (ע' כז-) ש"קאי על ירידת הנה"א
שירד ונתלבש בגוף ונה"ב לבררם, עז"נ כי תצא למלחמה, שהוא
בחי' יציאה מבחי' האצ"י (נשמה שנתת בי טהורה היא) לירד
בבי"ע, עד שיתלבש בגוף החומרי בכדי לברר את האויב .. הרע
של הנה"ב כו".

(6) תניא רפ"ב.

(7) ראה זהר ח"ג עג, א.

(8) ובלשון הכתוב כאן – ("נתנו ה' אלקיך (בידך)", היינו,

32 יכולה לקיים התורה ומצוות שנתלבשו בדברים
33 גשמיים, תפילין בקלף גשמי וציצית בצמר גשמי,
34 וכיוצא בזה בכל המצוות.

35 ובשביל כוונה זו ברא הקב"ה המציאות דעולם
36 הזה הגשמי – לא באופן של דמיון בעלמא [שהרי,
37 אם נאמר שמציאות העולם אינה אלא דמיון
38 בעלמא, לא נשלמה הכוונה "להיות לו דירה
39 בתחתונים" אלא באופן של דמיון בעלמא], אלא
40 מציאות אמיתית²³, ומקרא מלא דבר הכתוב ב"תורת
41 אמת" "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
42 הארץ"²⁴, ובלשון הרמב"ם "כל הנמצאים משמים
43 וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת
44 המצוא", היינו, שמציאותם היא מ"אמתת המצוא",
45 ובפרט על-פי המבואר בדרושי אדמו"ר האמצעי²⁵
46 שהמציאות דיש הנברא²⁶ היא המציאות דיש
47 האמיתית.

48 ומזה מובן גם בנוגע למציאות של מנגד
49 ("אויבך"):

50 כיון שהכוונה להיות לו יתברך דירה בתחתונים
51 היא ל"התחתון במדרגה שאין תחתון למטה ממנו
52 בענין הסתר אורו יתברך.. עד שהוא מלא קליפות
53 וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי
54 עוד"²², על-כן צריך לומר, שמציאותו של
55 ה"תחתון", שהוא "נגד ה' ממש", אינה דמיון
56 בעלמא, אלא מציאות של מנגד²⁷, שנברא על-ידי
57 הקב"ה כדי שעל-ידו תושלם הכוונה דדירה
58 בתחתונים, "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת
59 רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא אחרא ואתהפך
60 חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה'.. במקום החושך
61 והסטרא אחרא כו"²², היינו, שיש מציאות של

1 – איך אפשרית המציאות ד"נעשה לך עמלק גו' ויזנב
2 בך גו"¹⁶!?

3 ג. ויובן בהקדים שאלה נוספת בנוגע לכללות
4 ענין ה"מלחמה" בשביל הנצחון ד"אויבך":

5 מציאות כל הענינים שבעולם אינה אלא על-
6 ידי-זה שנתהוו ונבראו על-ידי הקב"ה – "כל
7 הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו
8 אלא מאמתת המצאו"¹⁷. ולא זו בלבד שנתהוו
9 בששת ימי בראשית, אלא יתירה מזה – "המחדש
10 בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"¹⁸, וכתורת
11 הבעל-שם-טוב¹⁹ שבכל רגע נעשה חידוש
12 ההתהוות דכל הבריאה כולה מאין ואפס ממש.

13 ועל-פי-זה אינו מובן: איך אפשרית מציאות
14 של "אויבך", אויב (דישראל, ועל-ידי-זה הוא
15 אויב) דהקב"ה²⁰, ועד שיש צורך להלחם בו,
16 כביכול, כלשון הכתוב "מלחמה לה' בעמלק" – בה
17 בשעה שברגע זה ממש נעשית התהוות מציאותו
18 של האויב מאין ואפס ממש על-ידי הקב"ה?!

19 ואפילו המציאות של מנגד שאומר "לי יאורי
20 ואני עשיתיני"²¹, הרי, האמת היא, והתורה מודיעה
21 ומגלה האמת, שגם מציאות זו מהווה אותה
22 הקב"ה בכל רגע מאין ואפס ממש, ובמילא, לא
23 תתכן מציאות של מנגד.

24 ובסגנון אחר: הניגוד להקב"ה הוא ניגוד
25 למציאותו של המנגד, דבר והיפוכו, כיון שכל
26 מציאותו של המנגד אינה אלא "מאמתת המצאו".

27 ד. והביאור בזה:

28 ידוע²² ש"תכלית בריאת עולם הזה הוא
29 שנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים",
30 ב"עולם הזה הגשמי והחומרי ממש" – על-ידי
31 ירידת הנשמה להתלבש בגוף גשמי שבו, ואז

23 כידוע הראי' מדין התורה (סנהדרין סז, א במשנה) "שנים
לוקטים קישואים, העושה מעשה חייב, והאוחז עינים פטור"
(ראה סה"מ תרכ"ט ע' קמט. המשך תרס"ו ע' תלב. ובכ"מ).

24 בראשית א, א. וראה מאמרים שבהערה הקודמת.
25 ביאורה"ז בשלח מג, ג.

26 שהתהוותו מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה
שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו
ח"ו, ולכן, הוא לברו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט
ממש כו" (אגה"ק ס"כ. וראה סה"מ עז"ת ע' קג).

27 להעיר, שהדין ד"העושה מעשה חייב" (שבהערה 23) הוא
בנוגע לכישוף, היינו, שאף על פי ש"נקרא שמן כשפים שמכחישין
פמליא של מעלה" (סנהדרין שם, ב), "נגד ה' ממש", מ"מ, ה"ז
מציאות ("העושה מעשה חייב").

16 ועל דרך זה בהתחלת פרשתנו – "ושבית שביו", שבי
שלקח "אויבך" מישראל, "כנ"ל ס"א.

17 רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"א.
18 ברכות ק"ש.
19 שעהיוה"א פ"א.

20 ראה פרש"י בהעלותך י"ד, לה: כל השונא את ישראל
שונא את מי שאמר והי' העולם. וראה פרש"י מטות לא, ג: לפי
שעמדו כנגד ישראל נחשבו הם כאילו עמדו כנגד הקב"ה.

21 יחזקאל כט, ג. וראה תניא ספכ"ב. לקו"ש חכ"א ע' 40
ואילך.

22 תניא פל"ו.

38 ויש לומר, שכיון שהכוונה דבריאת התחתון
39 והמנגד היא כדי שהאדם על-ידי עבודתו ינצחו
40 ויהפך אותו לקדושה, ועל-ידי-זה תהיה עליה
41 באדם העובד – הרי, גם מצד התחתון יש עליו
42 ותוקף במציאותו של האדם העובד (ישראל) לגבי
43 מציאותו הוא (דהתחתון), אלא, שזה מתגלה רק
44 לאחר שהאדם מתחיל בעבודת המלחמה.

45 כלומר: לפני התחלת העבודה – התוקף הוא
46 במציאות התחתון, דכיון שמציאותו היא מצד
47 "נמנע הנמנעות" הרי זו מציאות תקיפה³⁰. אבל
48 כשהאדם כבר התחיל בעבודת המלחמה – אזי
49 "ניטל" ממנו³¹ הכח לנגד³², ובכוחו של האדם
50 לנצחו ולהפכו לקדושה, מצד שני ענינים: (א)
51 מעלת האדם, "חלק אלקה ממעל ממש", "ישראל
52 וקודש-ברוך-הוא כולא חד", שלכן, אין למנגד
53 ערך ושייכות אליו כלל, (ב) גם לאחר שירד למטה
54 למקום שיש מציאות של מנגד – הרי הכוונה
55 דבריאת המנגד אינה אלא כדי שהאדם ינצחו,
56 כנ"ל.

57 ו. וב' קצוות אלו (תוקף מציאותו של המנגד,
58 והכח דישראל להפכו לקדושה) מודגשים בהתחלת
59 הפרשה – "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה'
60 אלקיך בידך ושבת שביו":

61 מחד גיסא – יש מציאות של "אויבך", מציאות
62 שנבראת על-ידי הקב"ה, ויש צורך ב"מלחמה" כדי
63 לנצח המציאות ד"אויבך", ולא עוד, אלא, ש(לפני
64 התחלת המלחמה) אפשרי מצב ש"אויבך" לוקח
65 שבי (גם דבר של ישראל) ונעשה "שביו".

66 ולאידך גיסא – כאשר, "כי תצא למלחמה"
67 (התחלת העבודה), הרי זה מיד ומלכתחילה באופן
68 ד"על אויבך", למעלה מאויבך (הן מצד המציאות
69 של העובד לפני ש"יצא" לירד למטה, והן מצד
70 כוונת הבריאה ד"אויבך", כנ"ל), ועוד ועיקר –
71 שבכל-זה "ונתנו ה' אלקיך בידך",

(30) ואף שכוונת בריאתו (בכל רגע) היא כדי שינצחו אותו –
הרי, מצד "נמנע הנמנעות" אין קושיא, ובמילא, ה"ז מציאות
תקיפה (ע"ד האמור לעיל (ס"ד) בנוגע לכללות המציאות דמנגד).
(31) ע"ד המבואר בתניא פכ"ט (לו, ב) ש"מסירה ממשלתה
ויכלתה ומסלק ממנה הכח ורשות כו".

(32) אבל לא התוקף דעצם מציאותו, שלכן, גם אז יש העילוי
ד"ושבית שביו", כדלקמן בפנים.

1 מנגד, חושך וסטרא אחרא, ומציאותו של המנגד
2 מתהפכת לקדושה.

3 ואין לתמוה איך אפשר שתהיה מציאות של
4 מנגד בה בשעה שמציאות זו מתהווית בכל רגע
5 מאין ואפס ממש – כיון שהקב"ה הוא "נמנע
6 הנמנעות"²⁸:

7 אף-על-פי שעל-פי שכל, גם שכל דתורה, לא
8 יתכן שמציאות שמתהווית בכל רגע מאין ואפס
9 ממש תנגד למציאות שמהווה אותה – מכל-מקום,
10 כיון שהקב"ה אינו מוגבל בשום הגבלה, "נמנע
11 הנמנעות", ו"מי יאמר לך מה תעשה", הרי,
12 כשעלה ברצונו יתברך לברוא מציאות של מנגד,
13 נעשית מציאותו של המנגד עם היות שזהו דבר
14 והיפוכו, שמהווה מאין ואפס ממש מציאות שהיא
15 "נגד ה' ממש".

16 ה. ומזה מובן גם בנוגע לעבודתם של ישראל
17 בעשיית הדירה לו יתברך בתחתונים:

18 כיון שיש מציאות של "תחתון.. שהוא מלא
19 קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש", מנגד
20 אמיתי, ולא עוד, אלא, שהתהוותו של המנגד היא
21 מצד שהמהווה אותו "נמנע הנמנעות", שמזה מובן
22 גדול התוקף שבמציאות המנגד – הרי, עבודתם
23 של ישראל אינה רק באופן של גילוי ההעלם,
24 היינו, שעל-ידי העבודה דתורה ומצוות מגלים את
25 הטוב שבעולם הזה, ועל-ידי-זה נעשה דירה לו
26 יתברך, אלא עבודתם היא באופן של חידוש,
27 שעל-ידי עבודתם ופעולתם "אתכפיא סטרא אחרא
28 ואתהפך חשוכא לנהורא", שמציאות ה"תחתון.. נגד
29 ה' ממש" מתהפכת ונעשית דירה לו יתברך.

30 ומובן, שכדי להתגבר על מציאות ד"תחתון..
31 נגד ה' ממש" ולפעול בו חידוש לעשותו דירה לו
32 יתברך, יש צורך בכוחות נעלים ביותר. והכח לזה
33 ניתן לישראל – כי, "ישראל וקודש-ברוך-הוא
34 כולא חד", היינו, שנשמות ישראל מושרשים
35 במהותו ועצמותו יתברך, ולכן יש בהם כח
36 ה'עצמות' לחדש דבר, להפוך את מציאות התחתון
37 ולעשותו דירה לו יתברך²⁹.

(28) ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ
לר, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד.

(29) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ח"י"ב ע' 74 ואילך.
וש"ן.

24 כלומר, "עמלק" הוא מציאות שיש בה תוקף
 25 לנגד היהודי, ומה גם שטוען שיש לו "יחוס" –
 26 להיותו מזרעו של עשו, נכדו של אברהם!
 ולאידך גיסא – הכוונה והתכלית בניגוד
 27 ד"עמלק", היא, שיתוסף עליו גדול עוד יותר אצל
 28 ישראל, על-ידי-זה שלוחם עם עמלק ומבטלו מכל
 29 וכל, "תמחה את זכר עמלק", ולא עוד, אלא,
 30 שהדברים שיכולים להפכם לקדושה הרי הוא מברר
 31 ומזכך ומהפך לקדושה⁴⁰, כמו שמצינו ביעקב,
 32 שלאחר גמר עבודת הבירורים בבית לבן⁴¹ היה מוכן
 33 מצדו לפעול שלימות הבירור בעשׂו⁴² (ובמילא גם
 34 בעמלק), "אבוא אל אדוני שעירה"⁴³ (כפי שיקויים
 35 בפועל לעתיד לבוא, "ועלו מושיעים גו' לשפוט
 36 את הר עשו"⁴⁴), שעל ידי זה ניתוסף עליו גדול
 37 עוד יותר⁴⁵, על-דרך האמור לעיל (סעיף ו) במעלת
 38 התשובה ש"זדונות נעשו לו זכויות".
 39 ח. על-פי-זה יש לבאר גם את ההמשך לפרשה
 40 שלאחר-יזה (שמתחילין לקרוא במנחת שבת זו) –
 41

1 ועד ש"ושבית שביו", היינו, שגם הדברים שנפלו
 2 בשביה בידי "אויבך" חוזרים ומתהפכים לקדושה,
 3 כי, גם הכוונה ד"שביו" אינה אלא כדי שעל-ידי-
 4 זה ניתוסף עליו גדול עוד יותר – על-דרך העילוי
 5 ד"זדונות נעשו לו זכויות"³³, סוג מיוחד של
 6 "זכויות" שאינו אצל צדיק (ובינוני) שלא חטא
 7 מעולם³⁴, כי-אם כיתרון האור מן החושך, ולכן, גם
 8 לאחר שמתהפך לקדושה הרי זה נקרא "שביו",
 9 כיון שניכר בו התוקף דלעומת זה (כפי שנתהפך
 10 לקדושה) – שהוא באופן נעלה יותר מתוקף
 11 הקדושה מצד עצמו.
 12 ז. ועל-דרך-זה בסיום הפרשה – "זכור את אשר
 13 עשה לך עמלק גו'":
 14 מחד גיסא – ישנה מציאותו של "עמלק",
 15 מציאות שהיא בכל התוקף, עד כדי כך, שיכול
 16 להיות מצב ד"קרף³⁵ בדרך (ומזה בא למצב ירוד
 17 יותר) ויזנב בך גו' (על דרך הענין ד"שביו").
 18 וכפי שמצינו לפני-זה – שכאשר "ויצא³⁶ יעקב
 19 גו' חרנה"³⁷, שיצא ממקומו ודרגתו העליונה וירד
 20 ללכת "חרנה", "חרון אף של מקום"³⁸, לעסוק
 21 ב"מלחמה" דעבודת הבירורים, "רדף אליפו בן
 22 עשו (אביו של עמלק).. אחריו כו' ונטל מה שהיה
 23 בידו של יעקב³⁹ ("שביו").
 33 יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז.
 34 ראה תניא שם. סהמ"צ להצ"צ קצא, א.
 35 "קרף" – מלשון קרירות (תחומא ופרש"י עה"פ. וראה
 סה"מ תרמ"ז ע' פו. עטר"ת ע' רצד. ועוד), היינו, ש"עמלק" אינו
 יכול לבוא ליהודי ולומר לו שלא יקיים רצון ה' ח"ו (כיון שבודאי
 לא ישמע אליו), ולכן, "שנה את לשוננו" לרבר בסגנון של יהודי
 (שלא יכירו שהוא "עמלק"), באמרו, שבודאי צריך לקיים רצון
 ה', ואדרבה, מצד גדול הפשיטות שבדבר – להיותו בן אברהם
 ויצחק ויעקב, בת שרה רבקה רחל ולאה, ונשמתו היא "חלק
 אלקה ממעל ממש" וכו' – מה מקום להתפעלות, חיות
 והתלהבות? ! יכולים לקיים התומ"צ בקרירות. וקרירות זו (היפך
 הקדושה שהיא באופן של חיות וחמימות) נעשית השורש לענינים
 שלמטה מזה כו'.
 36 ע"ד מ"ש "כי תצא למלחמה", "צא הלחם בעמלק".
 37 ר"פ ויצא.
 38 פרש"י ס"פ נח.
 39 פרש"י ויצא כט, יא.

40 כידוע שיש שני אופנים בעבודת הבירורים: (א) ענינים שיכולים לבררם ולהעלותם לקדושה, (ב) ענינים שאי-אפשר להעלותם לקדושה, ובירורם הוא בדרך של דחי, ע"ד שבירתן וזיהי תקנתן (ראה סהמ"צ להצ"צ שבהערה 34. ובכ"מ).
 41 ובפרטיות – "עשרים שנה .. ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך" (ויצא לא, מא), וכמבואר בדרושי חסידות (תו"א ויצא כג, ד. תו"ח שם כז, ד ואילך) שהעבודה "בשתי בנותיך" קאי על הבירור דבינה ומלכות, "שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל", "הגדולה", ה"א גדולה, בינה, ו"הקטנה", ה"א קטנה, מלכות; ועל דרך זה בנוגע לעבודה "בצאנך", ש"צאן היינו בחי' היוצא מלמעלה מסדר השתלשלות .. לובן העליון" (תו"א שם, ג).
 42 ראה תו"א ר"פ וישלח (כד, סע"ב ואילך). תו"ח שם (לט), ג. מא, ג). ועוד.
 43 וישלח לג, יד.
 44 עובדי' א, כא. פרש"י וישלח שם.
 45 ויש לומר, שעש"ז קורא יעקב לעשו "אדוני" ("אבוא אל אדוני שעירה"), כיון שעל ידי הבירור דעשו ניתוסף אצל יעקב עליו גדול עוד יותר (ע"ד האמור לעיל (ס"ו) שגם לאחר שמחזירים השבי ה"ז נקרא "שביו"). ועל דרך זה י"ל בנוגע לטענת לבן "הבנות בנותי גו' והצאן צאני" (ויצא שם, מג) – טענה שנכתבה ונעשית חלק בתורת-אמת* – כיון שהעילוי שניתוסף ביעקב על ידי עבודת הבירורים נעשה על ידי עבודתו בבית לבן.

* ע"ד המבואר (צפנ"ו מכות יא, א. מפענ"צ פ"ה ס"ב) בנוגע לשבועת משה המפורשת בתורה ("ויואל משה" – שמות ב, כא). גם לאחר שבטלה השבועה.

* ע"ד מ"ש "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב גו' וילחם בישראל". "זה עמלק. שנאמר עמלק יושב בארץ הנגב. ושנה את לשוננו כו'" (זוהר קא, א ובפרש"י).

28 נתגלה האמת שיעקב הוא הבכור (כמשל השפופרת
29 כו' שהנכנס ראשון יוצא אחרון, יעקב שנוצר
30 ראשון יצא אחרון⁵⁴), ועד ש"יעקב.. בא לשרשו
31 בחינת ביכורים עליונים"⁵⁵, כידוע ש"ביכורים"⁵⁶
32 קאי על ישראל⁵⁷, כדכתיב⁵⁸ "כבכורה בתאנה
33 בראשיתה ראיתי אבותיכם", וכתיב⁵⁹ "קדש ישראל
34 לה' ראשית תבואתה", כיון שמחשבתן של ישראל
35 קדמה לכל דבר, אפילו לתורה⁶⁰.

36 ויש לומר יתירה מזה – שהעילוי ד"ביכורים"
37 (השרש במהותו ועצמותו יתברך) נמשך ומתגלה
38 בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו,
39 שנעשה דירה לו יתברך, על-ידי-זה שישראל
40 מגלים בו כח ה'עצמות' שבו, שאמיתת מציאותו
41 של יש הנברא הוא יש האמיתי⁶¹.

* * *

42 ט. ויש לקשר זה עם שיעור היומי ברמב"ם –
43 בהלכות מכירה⁶²:
44 ענין ה"מכירה" בעבודת האדם לקונו ("לתקן
45 הדעות"⁶³), הוא, על-דרך מה שכתוב⁶⁴ "קונה
46 שמים וארץ", "שה' יתברך קונה מהתחתונים
47 ובפרט מישראל עם סגולתו", (שמוכרים ו) מקנים
48 לו כל עניני העולם, מוציאים אותם ממעמד ומצב
49 ד"רשות הרבים", טורי דפרודא, ומעלים אותם
50 ל"רשות היחיד", יחידו של עולם⁶⁵.

(54) פרש"י תולדות כה, כו.

(55) אוה"ת שם ע' תתרמג.

(56) ראה אוה"ת שם: בחי' ביכורים הוא למעלה מבכורה, כי בכור הוא ראשית פטר רחם, ולמעלה הוא ראשית בסדר השתלשלות, והוא בחי' תהו שלמעלה מתיקון, אבל הביכורים שקודם לכל הוא למעלה בחי' א"ק ומח' הקדומה כו'.

(57) זהר ח"ב קכא, רע"א (ברע"מ). ח"ג רנג, ב (ברע"מ)

וברמ"ז שם – הובא ונת' באוה"ת ריש פרשתנו.

(58) הושע ט, ו. הובא בזח"ג שם.

(59) ירמ"ב, ג. הובא בזח"ג שם.

(60) ב"ר פ"א, ד. וכמ"ש בתד"א ח"א פ"ד ואלו הן תורה וישראל אבל איני יודע איזה מהן קודם כו', אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר קדש ישראל לה' ראשית תבואתה – אוה"ת תבוא שם (ע' תתרלד).

(61) אלא שאעפ"כ, אין זה דומה כלל לכח העצמות שבישראל, ועד כדי כך, שישראל מגלים כח העצמות שבעולם באופן של התחדשות (ראה לקו"ש ח"ב שבהערה 28).

(62) פרקים ז-ט.

(63) ראה רמב"ם סוף הל' תמורה.

(64) לך יד, יט.

(65) ראה בארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות לרדן במקח וממכר

1 "והיה כי תבוא אל הארץ גו' ולקחת מראשית כל
2 פרי האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה'
3 אלקיך וגו'"⁴⁶ – מצות ביכורים:

4 כאשר יהודי יוצא לעסוק בעבודה דבירור
5 העולם, "כי תצא למלחמה על אויבך וגו'", אזי
6 פועל גם ב"הארץ" ("כי תבוא אל הארץ"), מלשון
7 ארציות (תחתון שאין תחתון למטה ממנו) –
8 ש"ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' והלכת אל
9 המקום אשר יבחר ה' אלקיך גו'", ועד "והנחתו
10 לפני ה' אלקיך"⁴⁷, שפועל ב'תחתון' עליה לדרגא
11 הכי נעלית – לבית-המקדש.

12 [ויש לומר, שרומז גם לשלימות העבודה
13 דלעתיד לבוא – שכיון שהאדם העובד יהיה
14 בשלימות, וכל עניני העולם שבהם נעשית העבודה
15 יהיו בשלימות⁴⁸, גם העבודה היא בשלימות,
16 "כמצות רצונך"⁴⁹].

17 ובפרטיות יותר – מודגש גם בביכורים ב'
18 הקצוות הנ"ל (תוקף מציאות העולם, והפיכתו
19 לקדושה)⁵⁰:

20 לפני העבודה ד"ולקחת מראשית כל פרי
21 האדמה" – מודגש תוקף המציאות ד"הארץ",
22 מלשון ארציות, התוקף שיש בה מצד "נמנע
23 הנמנעות", ועד שה'בכור'⁵¹ ("ביכורים" גם מלשון
24 "בכור") הוא עשור⁵².

25 ועל-ידי העבודה ד"ולקחת מראשית⁵³ כל פרי
26 האדמה גו' והלכת אל המקום אשר יבחר ה' גו'
27 והנחתו לפני ה' אלקיך גו'", בירור העולם –

(46) ר"פ תבוא (כו, א-ב).

(47) שם, יו"ד.

(48) כולל גם השלימות דג' הענינים עולם שנה ונפש (שעליהם מיוסד ספר יצירה – ראה רד"ה והר סיני עשן תרכ"ח) – שלימות העולם (ביהמ"ק, שיהי' נעלה יותר מבית ראשון ושני), שלימות הזמן (ועד שכולל כל עניני העלי' ד"ילכו מחיל אל חיל" שנעשים במשך הזמן שלאח"י), ושלימות האדם.

(49) כלשון תפלת מוסף. וראה המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

(50) בהבא לקמן – ראה אוה"ת ר"פ תבוא (ע' תתרלג ואילך).

(51) וי"ל שמרומז גם ב"ראשית כל פרי האדמה" – תוקף ("בכור" לשון תוקף – ת"א ויחי מט, ג) העולם שלפני התחלת העבודה.

(52) ובשרשו למעלה – עולם התהווה (שקדם לעולם התיקון),

שממנו נפלו ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים שבעולם.

(53) ומ"ש "מראשית ולא כל ראשית" (ספרי ופרש"י עה"פ)

– ה"ז כדי להדגיש מעלת עבודת האדם, שצריך לבחור מ"כל (הענינים שהם באופן ד)ראשית", כדי להביא לה'.

29 שהעולם נעשה דירה לו יתברך, דירה לעצמותו,
30 שבה מתגלה העצם של הדר בדירה⁷³.

31 י. ונוסף על האמור בנוגע להלכות מכירה
32 בכללותן – יש להוסיף ולבאר גם הלכה פרטית
33 בהתחלת השיעור דיום ה'שבת קודש':

34 "מ⁷⁴ שנתן הדמים ולא משך הפירות, אף-על-
35 פי שלא נקנו המטלטלין, כמו שביארנו⁷⁵, כל
36 החוזר בו בין לוקח בין מוכר לא עשה מעשה
37 ישראל⁷⁶, וחייב לקבל מי שפרע.. אומרין, מי
38 שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה
39 ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא
40 יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו".

41 ויש לבאר טעם הדיוק ד"מי שפרע מאנשי דור
42 המבול ומאנשי דור הפלגה כו" דוקא (דלכאורה,
43 למה מזכירים עונשים דאומות העולם לפני מתן
44 תורה, ולא עונשים דבני ישראל לאחר מתן תורה⁷⁷)
45 – בנוגע לעבודת האדם⁷⁸:

46 החילוק שבין כסף למשיכה ("נתן הדמים ולא
47 משך") בעבודת ה', הוא⁷⁹ – ש"כסף" מורה על
48 הגילוי וההמשכה מלמעלה למטה ("שה' יתברך..
49 נותן להם (לישראל) כסף הוא סוד המשכת
50 והתגלות אורו האין-סוף אשר אליו תכסף נפש כל
51 חי")⁸⁰, ו"משיכה" מורה על ההעלאה וההגבהה

1 ומכירה זו נעשית "באחד משלשה דברים,
2 בכסף או בשטר או בחזקה" – שענינם בעבודת
3 ה'⁶⁶, הוא, ג' הקוין דתורה עבודה וגמילות-
4 חסדים⁶⁷, שהם בחינת חסד גבורה תפארת⁶⁸, אשר,
5 על-ידי ג' קוין אלו נעשית כללות עבודת האדם
6 להקנות להקב"ה כל העולם כולו.

7 ובענין ה"מכירה" מודגשים ב' הקצוות הנ"ל –
8 תוקף המציאות דהעולם והפיכתו לקדושה:

9 "מכירה" – מדגישה תוקף המציאות דהעולם,
10 שאינו דמיון בעלמא, כי אם, מציאות (של "רשות
11 הרבים", טורי דפרודא), ועד שיש צורך ב"קנין"
12 על-פי תורה כדי לעשותה "רשות היחיד", ליחידו
13 של עולם;

14 ולאידך – בכוחם של ישראל לפעול
15 ה"מכירה", לעשות מ"רשות הרבים" – "רשות
16 היחיד", כיון שגם בהיותם ב"רשות הרבים" הרי
17 הם למעלה ממנו ("על אויבך"), להיותם "כולא
18 חד" עם הקב"ה, גם בעבודתם בפועל ובגלוי,
19 שזהו ענין הקידושין דכנסת-ישראל להקב"ה,
20 "האשה נקנית בשלשה דרכים, בכסף בשטר
21 ובביאה"⁶⁹, ג' הקוין דתורה עבודה וגמילות-
22 חסדים⁷⁰, ולכן, בכוחם וביכולתם לקשר העולם
23 עם הקב"ה "בכסף או בשטר או בחזקה", ועד
24 שפועלים ההתאחדות דהעולם עם הקב"ה (לא רק
25 כמו "נכסים" שנקנים "בכסף ובשטר ובחזקה",
26 אלא גם) באופן שהוא מעין ודוגמת⁷¹ הקנין
27 ד"אשה", שמקבלת מבעלה ועושה רצון בעלה,
28 שנקנית "בכסף ובשטר ובביאה", יחוד פנימי⁷²,

(לו, ב ואילך). וראה גם לקו"ת עקב טז, ג ואילך. סידור שער
ברהמ"ז קיא, ב ואילך. אוה"ת שבועות ס"ע קפו ואילך. סה"מ
תרל"ו ח"ב ע' רנח ואילך. ד"ה חמשה קנינים (הא') תשי"ב (תורת
מנחם – ספר המאמרים תשי"ב ע' רפג ואילך).

(66) ו"נשתלשו מהן" – בהלכות מכירה כפשוטם.
(67) ריש מס' אבות – שלומדים בשבת זו (וראה לקמן סי"א).
(68) בהבא לקמן – ראה סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רעו ואילך.
ועוד.

(69) ריש מסכת קידושין.
(70) סה"מ תרל"ו שם (ע' רפא). וראה גם לקו"ת בשלח א, ג.
אוה"ת וירא קו, א. שבועות ע' קצט. רג ואילך. ועוד.

(71) אבל לא ממש, כי, גם לאחר שהעולם נעשה דירה לו
יתברך ה"ז שלא בערך לגבי מעלתם של ישראל, כנ"ל הערה 61.
(72) ראה סה"מ תרל"ו שם: "הדברים שהאשה נקנית בהם הוא
בחי המשכה פנימית, וג' דברים שהנכסים נקנים שהם בחי
המשכה חיצונית".

(73) מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט. ועם הגהות – אוה"ת
שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך. המשך תרס"ו ס"ע ג. ובכ"מ.
(74) פ"ז ה"א-ב.
(75) פ"ג ה"א.
(76) "האי לאו עושה מעשה עמך הוא, דכתיב (צפני' ג, יג)
שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב" (פרש"י ב"מ מח,
ב).

(77) אף על פי שבמשך דברי ימי בני"ה היו ריבוי עונשים, ו"אין
הדבר צריך ראי" שכל הספרים מלאים בדבר זה*⁷⁸, ולא רק
ב"ספרים", אלא בפועל ממש – החל מהעונש דכללות ענין הגלות
("פני חטאינו גלינו מארצנו") שנמשך עד עצם היום הזה!
(78) נוסף על הפירוש בפשטות הענינים – "קלנו בפורענות
רשעים, שזה עושה כמעשיהם, אשר פיהם דבר שוא ואין עומדים
בדיבורם, משא"כ בבנ"י שנאמר בהו שארית ישראל לא יעשו
עולה ולא ידברו כזב" (חדא"ג מהרש"א לב"מ שם).

(79) ראה דרושים שבהערה 65.
(80) וי"ל שגם "כסף" קאי על העבודה דישראל (כנ"ל ס"ט),
אלא, שהעבודה היא – המשכת אור, היינו, שהביורו (קנין החפץ)
נעשה על ידי המשכת גילוי האור מלמעלה. ועי' אופן הביורו
בימי שלמה, כדלקמן בפנים.

(* לשון הרמב"ם בהל' מלכים פי"א ה"ב – בנוגע לביאת המשיח.

גדולה נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו 38
 ודרגתו של שלמה (עליו נאמר⁸³ "וישב שלמה על 39
 כסא ה'")⁸⁴, וזה שיש צורך בכירור בדרך מלחמה 40
 דוקא, הרי זה רק מצד הענין ד'נורא עלילה על בני 41
 אדם"⁸⁵, שבגלל זה נעשה ענין החטא והגלות כו', 42
 ואז יש צורך בעבודת הבירורים בדרך מלחמה 43
 דוקא. 44

וכיון שמצד דרגתם של ישראל מספיק נתינת 45
 דמים (הבירור שעל-ידי גילוי אור), וזה שצריך 46
 למשיכה הוא רק מצד הירידה למטה והירידה 47
 בגלות, מצב דאומות העולם⁸⁶, לכן, כשמזהירים זה 48
 שנתן דמים ולא משך (לפעול שיעשה גם משיכה) 49
 אומרים "מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", כי 50
 הפרעון על העדר העבודה דבירור העולם (משיכה) 51
 אינו אלא מצד גדרי העולם (לפני מתן תורה), 52
 מה-שאינ-כן מצד מציאותם של ישראל (לאחר מתן 53
 תורה) שלמעלה מגדרי העולם כו'; ואף על פי כן, 54
 כיון שסוף-כל-סוף ירדו למטה לפעול בגדרי 55
 העולם, פועלת האזהרה ד"מי שפרע" (עונש שמצד 56
 גדרי העולם) שתהיה גם עבודת המשיכה, כפי 57
 המתחייב מצד גדרי העולם, שיוכל להיות דירה לו 58
 יתברך. 59

* * *

יא. ויש לקשר זה גם עם פרקי אבות שלומדים 60
 בשבת זו – פרקים א-ב – שבהם נתבאר כללות 61
 ענין העבודה: 62

(83) דברי הימים-א כט, כג.

(84) ראה תו"א בראשית ו, א. לקו"ת במדבר ד, א. סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך. תש"ד ע' 107. ועוד.

(85) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יב, ד ואילך. ד"ה באתי לגני תשל"א (תורת מנחם – ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' כה ואילך). ועוד.

(86) ראה סהמ"צ להצ"צ שם (לו, ב) בכיאר דעת ר' יוחנן שד"ת מעות קונות*, ש"ס"ל לר"י שד"ת הוא קנין גמור שמשמשן מ"ד זה (כסף) הרי בודאי יהי' העלאת מ"ן (משיכה) שהוא סוד הקנין והיציאה מרשות לרשות, ומסיים, "ומ"מ עכר"ם לדברי ר"י אינו מקנה אלא במשיכה, כי הם נמשכים מגקה"ט לגמרי, והבירור מהם קשה עד מאד, ואינו קנין גמור אלא עד שנגמר ההעלאה בפ"מ שנהפך החושך לאור, משא"כ ישראל שהם חלק אלקה ממעל כו'".

(* שרשי החיוב לקבל מי שפרע הוא בגלל שנ"פ דין תורה קנה על ידי המעות (קצוה"ח טו"ד סק"ב).

1 מלמטה למעלה ("שהוא יתברך מושך החפץ..
 2 העלאה והגבהה מטורי דפרודא.. לרשות היחיד
 3 יחידו של עולם"), ושלימות העבודה היא בב' 4
 הענינים דכסף ומשיכה, שעל-ידם נעשה הקנין 5
 דרשות הרבים להיות רשות היחיד, ליחידו של 6
 עולם.

7 וכאשר "נתן הדמים ולא משך", היינו, שהיה 8
 הגילוי מלמעלה, אבל עדיין לא נעשית עבודת 9
 האדם לפעול ההעלאה מלמטה למעלה, ומאיו 10
 סיבה שתהיה "חוזר בו" מהמכירה, היינו, שאינו 11
 ממלא עבודתו בעשיית הדירה לו יתברך – אומרים 12
 לו ש"לא עשה מעשה ישראל" (ש"לא ידברו כזב", 13
 והרי קיבל על עצמו לקיים התורה ומצוות באמרו 14
 "נעשה ונשמע"⁸¹), וכיון שבודאי "רוצה להיות 15
 מישראל, לעשות כל המצוות כו"⁸², בודאי ישלים 16
 עבודתו לעשות דירה לו יתברך.

17 וכדי להקל ולורז גילוי רצון האדם האמיתי 18
 "להיות מישראל" – "חייב לקבל מי שפרע", 19
 שעל-ידי-זה יבין חומר הענין וכו'.

20 וב"מי שפרע" גופא – מזכירים רק הפרעון 21
 ד"אנשי דור המבול", "דור הפלגה" וכיוצא בזה, 22
 עונשים דאומות העולם שלפני מתן תורה דוקא, 23
 כי:

24 ההכרח דפעולת המשיכה, עבודת המטה, הוא 25
 – מצד גדרי העולם (לפני מתן תורה), שלהיותו 26
 "תחתון.. נגד ה' ממש", אינו יכול להתברר אלא- 27
 אס-כן על-ידי-זה שימשכוהו ויעלוהו מלמטה 28
 למעלה;

29 אבל, מצדם של ישראל (לאחר מתן תורה) – 30
 הרי, נוסף לכך שמצד עצמם אינם שייכים לעולם, 31
 כיון ש"ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד", ומה 32
 שנמצאים בעולם הרי זה רק בגלל ציווי הקב"ה 33
 לצאת ממקומם ודרגתם ("כי תצא למלחמה") 34
 ולירד למטה, הנה גם לאחר ירידתם למטה היו 35
 יכולים לברר העולם (לא בדרך של מלחמה, אלא 36
 בדרך של מנוחה ושלום) על-ידי ריבוי התגלות האור, 37
 כבימי שלמה, שעל-ידי תוקף האור עד לאבוקה

(81) משפטים כד, ז. שבת פו, א. וראה לקו"ש חג השבועות ז.ו.

(82) רמב"ם ה' גירושין ספ"ב.

ובסגנון האמור – שישראל מצד עצמם הם
למעלה מהעולם, ולמעלה מהתחלקות דג' קוין
שמצד גדרי העולם, אלא, כיון שירדו לעולם
שמחולק לג' קוין ("על שלשה דברים העולם
עומד"), נעשה גם אצלם¹⁰¹ (ובעבודתם) ציור של
ג' קוין¹⁰², והכוונה בזה – בשביל העילוי שיתווסף
אצלם על-ידי עבודתם בעולם, "מתן שכרן של
צדיקים לעתיד לבוא", "לזכות את ישראל".

* * *

יב. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה
בפועל – "המעשה הוא העיקר"¹⁰³:
בעמדנו ביום השבת בחודש אלול (ובפרט
לאחר שישנן כבר שתי שבתות¹⁰⁴ באלול), פרשת
כי תצא למלחמה על אויבך גו' ושבת שבי – יש
נתינת-כח יתירה בכל עניני העבודה דחודש אלול
(כמרומו ב'ראשית-יבוח' ד"אלול" שכוללים ג'
הקוין דתורה עבודה וגמילות-חסדים, וכן תשובה
וגאולה¹⁰⁵), באופן ד"כ תצא למלחמה על אויבך",
ועד להענין ד"ושבת שבי", שאפילו אם היו
ענינים בלתי-רצויים מהפכים אותם לקדושה על-
ידי עבודת התשובה דחודש אלול.

(סוסי"ו) שנוסף על כללות הירידה בעולם ניתוסף גם הירידה
שבגלגלה צ"ל העבודה בדרך מלחמה, שעי"ז ניתוסף עליו גדול
עוד יותר, "לזכות את ישראל", בהוספה על הזכות שמצד כללות
הענין דמ"ת ("מתן שכרן של צדיקים").

101) ועד שבגלגל זה נעשה ציור דג' קוין גם למעלה –
כהמשך בהתחלת פרק שני "דע מה למעלה ממך", שכל מה
שלמעלה הוא ממך (לקו"א להח"מ סקצ"ת. אור"ת קיב, ב).

102) ונרמז גם בתיבה הראשונה – "משה" – ר"ת משה שמאי
הלל (ראה מגלה עמוקות אופן עד), ששמאי והלל הם ב' הקוין
דשמאל וימין*, ומשה הוא קו האמצעי.

ועי"ל, ש"משה" אותיות "מה" בתוספת שי"ן, ש"מה" רומז על
עצם המציאות דישראל שלמעלה מציון, אלא שמצד הירידה
לעולם ניתוסף השי"ן, שרומז על ג' קוין.

103) אבות פ"א מי"ז – שלומדים בשבת זו.

104) להעיר מהעילוי ד"שתי שבתות" בנוגע לענין הגאולה –
"אלמלי משמין ישראל שתי שבתות בן דוד בא" (שבת קי"ח, ב).
וראה לקו"ת בהר מא, א ואילך). ושייך במיוחד לחודש אלול
שבר"ת שבו נרמז (גם) ענין הגאולה. והדגשה יתירה בחודש
אלול דשנה זו – שנת "תשמט ירך", והכנה ל"תהא שנת נסים",
כמדובר כמ"פ.

105) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 313 ואילך. וש"נ.

(* ועל דרך זה בתורה – "מימינו אש דת למו" (ברכה ג, ב וראה
אגרו"ק ס"י. ט"ג).

1 "משה קיבל תורה מסיני"⁸⁷ – כללות הענין
2 דמתן תורה, כולל גם ה'נתינת-כח' שמצד בחינת
3 משה שבכל אחד ואחד מישראל, שעל-ידיה נעשית
4 העבודה ד"ליראה את ה'" באופן ד"מילתא
5 זוטרתי"⁸⁸, עד שאומרים על זה "מה⁸⁹ ה' אלקיך
6 שואל מעמך כי אם ליראה"⁸⁸.

7 "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה
8 ועל העבודה ועל גמילות חסדים"⁹⁰, ו"על שלשה
9 דברים העולם קיים, על הדין ועל האמת ועל
10 השלום"⁹¹ – ג' הקוין (הכוללים כל עניני התורה
11 ומצוות) שעל-ידם נעשה עמידת וקיום העולם
12 בתכלית השלימות, שנעשה דירה לו יתברך⁹².

13 "ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא"⁹³
14 – בסוף ולאחר גמר ושלמות כל העבודה, "היום
15 לעשותם ולמחר לקבל שכרם"⁹⁴.

16 ונוסף לזה, נוהגים להקדים המשנה⁹⁵ "כל
17 ישראל יש להם חלק לעולם הבא כו'", ולסיים
18 במשנה⁹⁶ "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך
19 הרבה להם תורה ומצוות" – שבזה מודגשת⁹⁷
20 מעלתם של ישראל שלמעלה מהתורה, שעוד לפני
21 ש"משה קיבל תורה מסיני" ישנו כבר הענין ד"כל
22 ישראל יש להם חלק לעולם הבא" להיותם "נצר
23 מטעי מעשה ידי להתפאר"⁹⁸, וזה ש"משה קיבל
24 תורה מסיני ומסרה כו'", הוא, בשביל (העיקר)
25 ישראל, "רצה הקב"ה לזכות את ישראל"⁹⁹ לפיכך
26 הרבה להם תורה ומצוות"¹⁰⁰.

(87) פ"א מ"א.

(88) ברכות לג, ב. מגילה כה, א. תניא רפ"ב.

(89) עקב י, יב.

(90) אבות שם מ"ב.

(91) שם מי"ח.

(92) דוגמת הקנין בכסף בשטר ובחזקה, או בכסף בשטר
ובביאה, כנ"ל ס"ט.

(93) אבות ספ"ב.

(94) עירובין כב, א. ע"ז ג, א. ד, ב – הובא בפרש"י ס"פ
ואתחנן.

(95) סנהדרין ר"פ חלק.

(96) משנה סוף מסכת מכות.

(97) ראה גם פירוש הר"מ אלמושנינו לריש מסכת אבות. הובא
במדרש שמואל בהקדמה לאבות. לקו"ש חיי"ז ע' 343 ואילך.

(98) ישעי' ס, כא.

(99) ראה גם לקו"ש חיי"ז ע' 409 ואילך.

(100) ובפרטיות יותר – שגם לאחר מ"ת ניתוסף ריבוי גדול
יותר בתורה, כדי שיוכלו לברר העולם גם לאחר הירידה שעל ידי
חטא העגל (ראה ד"ה ויתן לך תרס"ו, ועוד), ע"ד המבואר לעיל

ובפשטות – שתיכף ומיד (עוד לפני הקריאה 24
 בתורה במנחה) נעשה בפועל ממש "כי תבוא אל 25
 הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה", לא רק ארץ 26
 שבע אומות, אלא גם ארץ עשר אומות (כמו 27
 שכתוב בפרשת השבוע דמינה אזלינן "ירחיב ה' 28
 אלקיך את גבולך", ארץ קיני קניזי וקדמוני¹¹⁴), 29
 "וירשתה וישבת בה", ד"כל יושביה עליה"¹¹⁵, 30
 ותיכף ומיד – בלי להמתין שבע שכבשו ושבע 31
 שחלקו¹¹⁶, עד לחרישה וזריעה כו' וצמיחת 32
 הפירות¹¹⁷ – "ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' 33
 והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך גו'", לבית 34
 המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידיך"¹¹⁸. 35
 וכאמור, תיכף ומיד ממש, בתכלית הזריזות, 36
 אשר, ענין הזריזות מודגש בביכורים – כמו 37
 שכתוב¹¹⁹ "כבכורה בטרם קיץ אשר יראה הרואה 38
 אותה בעודה בכפו יבלענה". 39
 וההכנה לזה – על-ידי העבודה באופן של 40
 זריזות, ובלשון חכמינו ז"ל¹²⁰ "האי עלמא כבי 41
 הילולא דמיא חטוף ואכול חטוף ושתי", אשר, 42
 על-ידי-זה זוכים ל"הילולא" (לא רק "כבי הילולא 43
 דמיא") – הנישואין דהקב"ה וכנסת-ישראל¹²¹, 44
 "מהרה¹²² גו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים 45
 קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה"¹²³, 46
 תיכף ומיד ממש. 47

ויש לומר, שענין זה מרומז גם במשל ד"מלך 1
 בשדה", ש"יוצאין אנשי העיר.. ומקבלין פניו 2
 בשדה"¹⁰⁶ – שמצד עצמם הרי הוא למעלה 3
 מ"שדה" (כי אם "אנשי העיר"), ואף על פי כן, 4
 "יוצאין אנשי העיר.. ומקבלין פניו (של המלך, 5
 שיוצא אף הוא) בשדה", כיון שהכוונה היא שגם 6
 ה"שדה" תתברר ותתהפך לקדושה¹⁰⁷. 7
 ויש להוסיף ולעורר במיוחד גם אודות עניני 8
 העבודה השייכים לט"ו באלול¹⁰⁸ – יום התייחדות 9
 ישיבת תומכי תמימים¹⁰⁹, ששמה מורה ומדגיש 10
 ענין התמימות והשלימות בעבודה, הן בנוגע 11
 לעצמו והן בנוגע להזולת, ועד לתמימות ושלימות 12
 דכללות העבודה – ענין הגאולה על-ידי עבודת 13
 המלחמה ד"חיילי בית דוד" לבטל הענין ד"אשר 14
 חרפו עקבות משיח"¹¹⁰, ולהביא בפועל ממש את 15
 הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי דוד מלכא 16
 משיחא¹¹¹. 17
 יג. ויהי-רצון שההחלטות הטובות בכל הענינים 18
 האמורים ימהרו ויזרזו ויפעלו תיכף ומיד ה"שכר" 19
 – "מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא", ועוד 20
 לפני-זה – "שכר מצוה מצוה"¹¹², שלימות 21
 העבודה באופן ד"כמצות רצונך", ובלשון הכתוב 22
 בפרשתנו¹¹³ "ביומו תתן שכרו". 23

(106) לקו"ת פ' ראה לב, ב.

(107) ועפ"ז יומתק שהענין ד"מלך בשדה" הוא גם בשבתות דחודש אלול, אף על פי ששבת הוא למעלה משדה (וכהלשון בלקו"ת שם שימי אלול "הם ימות החול ואינם יו"ט כמו שבתות ויום טוב") – כיון שהכוונה היא לפעול גם ב"שדה" העילוי דשבת.

(108) שבו "קיימא סיהרא (דחודש אלול) באשלמותא".

(109) אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח א' ע' ב. ח"י ע' שסה. "היום יום" טו אלול. ובכ"מ. ולהעיר מאגרות קודש הנ"ל ח"א ע' ק: בשלשה עשר לרחמים הוא אלול.

(110) תהלים פט, נב. וראה פסיקתא רבתי פט"ו, טו: אם ראת דור אחר דור מחרף צפה לרגליו של מלך המשיח, ומה טעמי אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך כו'.

(111) ראה שיחה הידועה ד"ה כל היוצא למלחמת בית דוד לכ"ק אדמו"ר מהור"ש ב"נ ע' – נדפסה בספר השיחות תש"ב ע' 141 ואילך. לקו"ד ח"ד תרפז, ב ואילך.

(112) אבות פ"ד מ"ב. וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ עקב שנה זו (התועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 164 ואילך).

(113) כד, טו. וראה לקו"ש חלק כט ע' 138 ואילך.

(114) שופטים יט, ח ובפרש"י.

(115) ראה ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח. ועוד.

(116) כבהכניסה לארץ בפעם הראשונה ש"לא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה" (פרש"י עה"פ).

(117) כי, "הארץ עתידה להיות נזרעת ועושה פירות בת יומה" (יל"ש בחוקותי רמו תרעב).

(118) בשלח טו, יז ובפרש"י. זח"ג רכא, א.

(119) ישעי' כח, ד.

(120) עירובין נד, א.

(121) שמור"ר ספ"טו. נתבאר בלקו"ת שה"ש מח, א-ב.

(122) ברכת אירוסין ונשואין (ע"פ ירמ' לג, י-יא).

(123) להעיר, שמיום הש"ק זה מתברכין י"א וי"ג אלול – ימי הנישואין דכ"ק אדני"ע ובנו יחידו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.

לקוטי שיחות

פרשת תצא

כרך יט, שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

13 את אשר עשה לך עמלק. (ואחר-כך הוא מוסיף: "מפי 13
14 השמועה למדו: זכור – בפה, לא תשכח – בלב").
15 כלומר, "זכור את אשר עשה לך עמלק" היא מצוה
16 תמידית.⁶
17 [אפילו לפי הדעות⁷ הסוברות שהחובה שבמצוות
18 זכירת עמלק היא פעם אחת, או אחת לשנה וכדומה,
19 יש לומר שגם לפיהן⁸, כאשר מזכירים מעשה עמלק
20 בכל יום⁹ הרי מקיימים בכל פעם¹⁰ מצוה מן
21 התורה].¹¹
22 בדומה לכך מוצאים גם בזכירת שבת, שעיקרה
23 "זכור את יום השבת לקדשו" – ביום השבת¹².
24 הרמב"ן אומר¹³ "על דרך הפשט" שהפסוק "זכור את
25 יום השבת לקדשו – היא מצוה שזכור תמיד בכל יום
26 את השבת".

א.

ההשוואה בין זכירת עמלק לזכירת שבת בשני פרטים
1 על הפסוקים שבסוף הפרשה¹ "זכור את אשר עשה
2 לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים.. לא תשכח",
3 אומרים חז"ל² ש"זכור" הוא "בפה", ו"לא תשכח" –
4 "בלב".
5 בדומה לכך כתוב גם בתורת כהנים³ על "זכור את
6 יום השבת לקדשו": יכול בלבך? כשהוא אומר
7 "שמור" הרי שמירת לב אמורה, הא מה אני מקיים
8 "זכור"? – שתהיה שונה בפין".
9 את ההשוואה בין זכירת שבת לזכירת מעשה עמלק
10 אנו מוצאים גם בקשר לזמן הזכירה:
11 בזכירת עמלק אומר הרמב"ם⁵: "מ"ע לזכור תמיד
12 מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור

1 "ז", יט.
2 ספרי עה"פ. מגילה יח, א. ת"כ ר"פ בחוקות.
3 שם.
4 יתרו כ, ח.
5 הלכות מלכים פ"ה ה"ה. וראה לשונו בספר המצות מ"ע קפט.
6 ובמנין המצות בתחילת ספר היד (מ"ע קפט) "לזכור מה שעשה
לנו עמלק תדיר* שנאמר זכור כו" וכו' החרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד
סכ"א כ' בדעת הרמב"ם והסמ"ג שיש מצוה בכ"י לזכור מה שעשה לנו
עמלק.
7 ראה רמב"ן כאן. ובחינוך (מצות תרג): ודי לנו בזה לזכור הענין
פ"א בשנה או בשתי שנים או שלש כו' והעובר ע"ז ולא זכר וקרא בפיו
מעולם וכו' ביטל עשה זה. ובמנ"ח שם "ומדברי הרהמ"ח נראה דדי
בפ"א כל ימיו". ולדעת כמה ראשונים יש חיוב קריאת פ' זכור מן התורה
פ"א בשנה. ראה תוס' ורשב"א ברכות יג, א. רא"ש ברכות פ"ז ס"י כ
(תה"ד ס"י קח). תוס' מגילה יז, ב. ובכ"מ. וראה סה"ש תשמ"ט ה"א ע'
341 הערה 3.
8 ולא מפשינן מחלוקת (ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל טז. שם
כללי הפוסקים סט"ז אות נב. וראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני
התלמודים ס"י יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). דרכי שלום (נדפס
בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' ס"י רנז).
9 בשל"ה (הלך תושב"כ סוף פרשתנו): ומצוה גדולה היא לומר
פרשה זו בכל יום לקיים מצות זכור (וכן נסדר בסדר אדה"ז). ובמ"א

אור"ח ס"י ס' סק"ב: איתא בכוונות ובכתבים והזכירות הללו הם מ"ע לכן
כשיאמר וכו' לשמך הגדול (זכור) מעשה עמלק. ובשר"ע אדה"ז שם ס"ד:
זכירת כו' ומעשה עמלק כו' הן מ"ע של תורה.. וטוב לזכור אצל ק"ש.
10 ולכאורה כן הוא בכל פעם, אפילו כמה פעמים ביום אחד, ובל'
הרמב"ם – תמיד. ולהעיר דמצינו בזה ג' אופנים: א) אכילת מצה בליל
א' דפסח. ב) לולב – (דרק) אנשי ירושלים לולבם בידם כו' (אף) ד"מצוה
היא" (סוכה מא, ב ובפרש"י שם וברמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ה). ג)
סיפור ביצי"מ – דבליל א' דפסח כל המרבה ה"ז משובח (ודוחה ת"ת)
(הגש"פ) ואכ"מ. וראה הגהות בפ"י הרד"ל לפדר"א פמ"ד סק"ה.
11 או י"ל: שע"י קיום מצות זכור פ"א בשנה (וכיו"ב) הרי"ז כעין
פעולה נמשכת – שהרי זכרון זה פועל שאינו שוכח מעשה עמלק (וראה
בהמובא בשו"ת תורת חסד סל"ז ס"ג בשיעור שכחה). ולהעיר מהחיוב
דת"ת דזה שאינו יכול לקיים מצות והגית בו יומם ולילה כפשוטו, מקיימו
ע"י פ"א שחרית ופ"א ערבית (ראה מנחות צט, ב. הלכות ת"ת לאדה"ז
פ"ג ה"ד).
12 ראה רמב"ם הלכות שבת פכ"ט ה"א. ספר המצות מ"ע קנה.
13 בפ"י עה"ת יתרו שם. ובפרש"י "הנו לב לזכור תמיד כו"י"
ובפרש"י עה"פ (בא יג, ג) "זכור את היום הזה – למד שמזכירין יצי"מ
בכל יום". וראה מפרש"י רש"י שם ובפ' יתרו, שהוא לפי שנאמר הלשון
"זכור" בל' מקור. ובספורנו יתרו שם: ה' תמיד זכור את יום השבת..
בימי המעשה כמו זכור את אשר עשה לך עמלק. וראה אדה"ז פ' זכור
ע' א'תשצ.

(* בכמה כת"י: תמיד).

ב.

ההסבר ל'תנחומא', ושאלת ישראל למשה על זכירת שני הדברים

1 לפי האמור לעיל ניתן לכאורה להוסיף הסבר
2 לדברי תנחומא¹⁴ על הפסוק זכור את אשר עשה לך
3 עמלק: "כאן כתיב זכור ובשבת כתיב זכור, שניהם שווין
4 (בתמיהה) אמר שלמה...";

5 וכן את הנאמר בפרקי דרבי אליעזר¹⁵, שכאשר
6 אמר משה רבינו "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך
7 בצאתכם ממצרים, אמרו לו ישראל: משה רבינו, כתוב
8 אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד
9 אומר זכור את יום השבת לקדשו, האיך יתקיימו
10 שניהם זה זכור וזה זכור...?"

11 שהרי הן זכירת שבת והן זכירת עמלק הן: (א)
12 זכירה בפה (בנוסף לזכירה שבלב), (ב) זכירה מתמדת,
13 שניהם שווין – ולפיכך שואלים "האיך יתקיימו
14 שניהם", כיון שלפי דעה זו שתיהן מצוות תמידיות.

15 אך לאמיתו של דבר אי אפשר לפרש כך את
16 שאלתם¹⁶, כי אנו מוצאים ענינים נוספים שיש לזכורם
17 בכל יום (כגון זכירת¹⁷ יציאת מצרים¹⁸ וכדומה)¹⁹,
18 ומוכן שכאשר שתי זכירות (או יותר) הן מצוות
19 תמידיות, הרי שאין סתירה ביניהן, ויש מקום לכולן.

20 [לגבי הזכירה בפה, ברור שאינה צריכה להיעשות
21 בכל רגע ביום; וגם לגבי הזכירה בלב, אף אם נקבל
22 שצריכה להיות תמיד בלב, הרי גם אז אין זה מפריע
23 לזכירה תמידית אחרת בלב. ההוכחה לכך: קיימות
24 שש מצוות²⁰ שעליהן נאמר בספר החינוך²¹, ש"חיובן
25 תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו"²².

ג.

הקשיים על תשובת משה רבינו בפרקי דרבי אליעזר

26 כמו־כן יש להבין את תשובת משה רבינו, כפי

27 שהיא מובאת בפרקי דרבי אליעזר: "א"ל משה: לא
28 דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ זה כוס וזה
29 כוס, זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנאמר זכור
30 את יום השבת לקדשו וזה זכור לעונש".

31 (א) כיצד נענית שאלת ישראל – כיצד אפשרית שתי
32 הזכירות יחדיו – על-ידי תשובתו של משה רבינו?

33 (ב) על מה מתבססת ההשוואה בין כוס של
34 קונדיטון לשל חומץ?

35 (ג) מהו הדיוק "זה כוס וזה כוס"?

36 (ד) מה הוא מחדש, ש"זכור לשמור ולקדש... וזה
37 זכור לעונש"? והרי מפורש בציורים מלכתחילה,
38 שמטרת זכירת עמלק הפוכה ממטרת "זכור את יום
39 השבת".

ד.

חלוקת המצוות, ומהותן של המצוות שענינן זכרון
ההסבר לכך הוא:

41 במצוות-עשה, ישנם באופן כללי, שלושה סוגים:
42 מצוות שבמעשה, מצוות שבדיבור ומצוות שבמחשבה.
43 השלמות בקיום המצוה מושגת כאשר גם מצוות
44 שבמעשה מתבצעות ככוונה ובמחשבה, ולהיפך: גם
45 מצוות שבדיבור ובמחשבה משפיעות על האדם עד
46 לידי מעשה בפועל²³,

47 כמו האמונה שבלב, הצריכה לגרום לקיום כל
48 המצוות, כדברי חז"ל²⁴: "בא חבקוק והעמידן על אחת,
49 שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה".

50 בתוך המצוות שבדיבור ובמחשבה עצמן מובדלות
51 המצוות שתוכנן זכרון, כי גם כאשר הזכרון צריך
52 להיות בדבור, הרי מהותו ומטרתו היא כוונת האדם.
53 הזכרון האמיתי אינו הזכרת הענין בפה (ובמחשבה
54 עוברת), אלא יש לעשות זאת באופן ש"יקיף" את כל

19) וראה רמב"ן בהשלמות למהמ"צ מ"ע ז. מ"א וש"ע אדה"ז שם.

20) להאמין בשם, שלא להאמין לזולתו, ליחוד, לאהבה אותו, ליראה אותו, שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים.

21) באגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופו).

22) בר"ל לפדר"א שם מפרש כוונת הפדר"א (ככתנחומא כאן), שר"ל שלא הי' נדאי לעשות לו זכרון לעולם, אבל מפשטות הלשון בפדר"א "האיך יתקיימו שניהם זה זכור וזה זכור", משמע (דלא רק שאינו נדאי אלא) שאי אפשר.

23) להעיר מלקו"ת ר"פ פנחס. וראה ספר הגלגולים פ"ד.

24) מכות כד, א.

14) פרשתנו ז.

15) פמ"ד. וראה הרד"ל שם.

16) נוסף ע"ז – שאז אינו מוכן התירוץ שבפדר"א שם. וראה לקמן בפנים.

17) ראה שו"ת שאג"א סי' יג שקו"ט אם זכירה זו צ"ל בפה (וראה שם בסוף הסי').

18) להעיר מהשייכות דעמלק וזכירת יצ"מ: דרמ"צ צה, ב ואילך. ובכ"מ. ולהעיר זכירה זו בליל טו בניסן הושווה לזכור את יוה"ש לקדשו

(רמב"ם הל' חומ"צ פ"ז ה"א ובסהמ"צ שלו מ"ע קנז). וראה פסחים ק"ז, ב. שמו"ר פי"ט, ז. הרמב"ם והמכילתא דרשב"י (להרב כשר) ע' סא"ב.

וש"ג. לקו"ש חכ"א ע' 68 ואילך.

עמלק³¹, בכל זאת מתחייבת התחושה שלפי התורה
יש מקום למרידה בה, היוצרת מציאות של מצות
"תמחה" וזהו זכרון הפוך מזכרון השבת.

וזאת היתה טענת ישראל: "האיך יתקיימו שניהם
זה זכור וזה זכור" – כיון שאצל שניהם נדרשת זכירה
אמיתית, הרי כיצד תיתכן זכירה של שני הפכים, זכרון
השבת שצריך להקיף את היהודי בהרגשת שליטת
הקדוש-ברוך-הוא על העולם כולו, ויחד עם זאת זכירה
אמיתית, שיש מציאות של עמלק, המורד בשליטת
הקדוש-ברוך-הוא בעולם³².

ה.

בחומץ יש שני הפכים, וכך גם בעמלק

על כך ענה משה רבינו: "לא דומה כוס של
קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זכור לשמור
ולקדש.. וזה זכור לעונש".

ההסבר לכך הוא: בחומץ³³ יש שני הפכים: מצד
אחד הוא אינו ראוי לשתייה, ומצד שני אומרים חז"ל³⁴
שחומץ משיב את הנפש. יתר-על-כן: מוצאים במספר
מקומות³⁵ שחומץ אינו נחשב למציאות בפני עצמו,
אלא כדבר הבא מן היין.

המשמעות הפנימית של הדברים היא: גם
לעמלק (חומץ) יש שורש בקדושה, כלומר עצם
העובדה, שתיתכן מציאות של "מתכוין למרוד בו",
בעוד אשר האמת היא ש"אין עוד מלבדו", הרי
זה מכוחו של הקדוש-ברוך-הוא³⁶ שהוא "כל
יכול". אבל גילוי השורש האלקי של עמלק³⁷ נעשה
על-ידי ביטול ומחיית ה"מתכוין למרוד בו" של
עמלק. אז מתגלה שרשו הפנימי, שגם מציאות

ישותו לחיות מחדש את הענין הנזכר²⁵. כך מובן גם
מלשון הרמב"ם על זכירת עמלק²⁶, הצריכה להביא
לידי ש"נעור הנפשות במאמרים להלחם בו".

לפיכך מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן זכרון
(התעוררות הנפש) של שני ענינים הפוכים כיום השבת
ועמלק? בשש המצוות שהוזכרו לעיל, אמונת ה',
אהבתו ויראתו וכדומה, הרי ייתכן זכרון תמידי שכולל
את כולן, כי הן מאותו סוג (התקשרות לקדוש-ברוך-
הוא דרך אמונה, אהבה ויראה²⁷ וכדומה), אך שבת
ועמלק הם ענינים השונים לחלוטין זה מזה – הפוכים
מן הקצה אל הקצה, כדלהלן:

זכרון השבת הוא כדי ש"נזכור מעשה בראשית
בכל עת ונודה בכל עת שיש לעולם בורא"²⁸ כדברי
ספר החינוך²⁹. "נקבע בלבנו אמונת חידוש העולם כי
ששת ימים עשה ה'..."

כלומר, זכרון יום השבת הוא זכרון תמידי של
בריאת העולם על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, וחידוש בכל
יום תמיד מעשה בראשית, ומוכן, שבזכרון זה מורגשת
שליטתו של הקדוש-ברוך-הוא בעולם ובכל אשר בו.

ענינו של עמלק הוא "יודע³⁰ את רבונו ומתכוין
למרוד בו". כלומר, לא רק שהוא יודע על מציאות של
אלקות, אלא יותר מכך, הוא מכיר ברבנותו של
הקדוש-ברוך-הוא עליו ועל העולם, ולמרות זאת הוא
"מתכוין למרוד בו". כל מטרתו היא מרידה באלקות,
שליטת שליטתו של הקדוש-ברוך-הוא.

כאשר צריכה להיות אצל ישראל זכירת עמלק,
למרות שהכוונה היא לשלילתו, כפי שבפשטות המטרה
של "זכור את אשר עשה" היא "תמחה את זכר

(32) וראה לקו"ש חי"ד ע' 86 ואילך ביאור התמי" איך אפשר למחות
זכרון של עמלק בשעה שנצטוונו זכור את אשר עשה לך עמלק.
(33) להעיר מדיני ברכת חומץ – או"ח ס"ב ור"ד. ובברכה"ג פ"ז ס"ב
וד'.

(34) יומא פא, ב. וראה ברכות ה, ב.
(35) כדמוכח גם מברכת חומץ "מפני שנשתנה לקילקול" (שו"ע אדה"ז
או"ח ס" רד ס"ב. ברה"ג שם ס"ב). וראה דמאי פ"א מ"א (רע"ב שם).
פסחים מב, ב.

(36) להעיר מסנהדרין (סז, ב. חולין ז, ב) אין עוד מלבדו אפילו
כשפים (שמכחישין כחו שלמעלה). ובני עמלק מכשפין היו (פרש"י
בשלח יז, ט (בסופו)).

(37) ולהעיר שאף שראשית גויים עמלק ואחריתו עדי אובד (ולא
כשאר אומות), מ"מ מבני בניו של המן (עמלק) למדו תורה רביים (הובא
ונתבאר בד"ה ראשית גויים תר"פ וראה ד"ה זכור תרס"ה פ"ו).

(25) וכאוחו שנתעלף בזכרו אין שהלך למלך (לקו"ד ח"א קסד, א
ואילן). וראה דרמ"צ מצות זכירת מעשה עמלק בסופו (צח ב ואילן).
אוה"ת שם ע' א'תשצו ואילן.

(26) שהמ"צ מ"ע קפט.

(27) להעיר מספרי (ואתחנן ו, ה) שאין לך אהבה במקום יראה כו'
אלא במדת הקב"ה בלבד.

(28) רמב"ן יתרו שם.

(29) מצוה לא.

(30) תו"כ בחוקותי כו, יד (הובא בפרש"י שם). רש"י נח י, ט. לך יג,
יג. – בהנ"ל לא נאמר זה על עמלק, אבל בכ"מ בדא"ח מבואר זה על
עמלק. ובדרמ"צ (יג, ב. צה, א) ארז"ל עליו יודע כו'. ועד"ז בד"ה זכור
תרס"ה רפ"ג.

(31) ראה חינוך כאן (מצוה תרג) בהטעם דנשים פטורות מזכרון
עמלק. וראה לשון הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע קפט). וראה ביאור הרי"פ
לרס"ג (מ"ע נט) לדעת הבה"ג וסיעתו דהזכירה הוא חלק ממצות מחי'.

30 שנעשו מעדנים להשיב את הנפש"; וזה מה שכתוב⁴⁵
 31 "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה, פי': שישוב
 32 מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה". כלומר,
 33 גם ה"פעל" של הרשע, שגם הוא "פעל ה'", הוא כדי
 34 "שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו "יום ואור".

ו.

ההוראות הנובעות מכך

35 מכאן הוראה לכל יהודי בעבודת ה' שלו, בשני
 36 קצוות:

37 כאשר יהודי נמצא בדרגה גבוהה, דרגה של יום
 38 השבת⁴⁶, קודש לה', עלול הוא לחשוב שהוא איננו
 39 זקוק לזהירות, כיון שהוא בבחינת קודש ואין לו קשר
 40 לעובדין דחול⁴⁷ – על כך באה ההוראה, שביחד עם
 41 שבת יש צורך בזכירת עמלק. כיון שלעמלק יש שורש
 42 בקדושה, הרי אף במצב נעלה ביותר יש להיזהר מפני
 43 השפעה של קליפות עמלק – מרידה בקדוש-ברוך-הוא
 44 (ואף עם היא "דקה" מאד, מחוי במחוג⁴⁸ כו').

45 מצד שני: גם ליהודי כזה, שנדמה לו שהוא בשפל
 46 המדרגה, בבחינת עמלק, אסור להתייאש, ועליו לדעת
 47 שגם לעמלק יש שורש בקדושה, ואף ממנו אפשר
 48 לעשות "כוס של חומץ" המשיב את הנפש, וכיתרון
 49 האור מתוך החושך⁴⁹.

50 ההוראה היא, שאף הוא אינו יכול להסתפק בזכירת
 51 עמלק (זכור לעונש), אלא יחד עם זאת הוא חייב
 52 ב"זכור לשמור ולקדש את יום השבת" – בדרגה של
 53 קודש לה'. יתר-על-כן, הוא מקדש את יום השבת, יותר
 54 ממה שהשבת היא מקדשא וקיימא⁵⁰.

(משיחת ש"פ תצוה, פ' זכור, תשל"ב)

1 כזאת ש"מתכוין למרוד בו" איננה סתירה
 2 לאלקות³⁸.

3 הדבר יומתק, בהתאם לכלל³⁹ "כל דאסר לן רחמנא
 4 שרא לן כוותיה" (=כל מה שאסר לנו הקדוש-ברוך-
 5 הוא, התיר לנו כמותו), שהרי מוצאים מעין זה,
 6 להבדיל, גם בקדושה: "קא מייפלגו⁴⁰ (=יש מחלוקת)
 7 במתיבתא דרקייע... הקדוש-ברוך-הוא אומר... מתיבתא
 8 דרקייע אמרי..."

9 כלפי זה אמורים דברי משה רבינו "לא דומה כוס
 10 של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס...":
 11 זכירת עמלק וזכירת יום השבת אפשריות ביחד מפני
 12 ששתייהן ענין של "כוס" – כלי קיבול לגילוי קדושה
 13 ואלקות, שהרי גם שורשו של עמלק הוא בקדושה,
 14 כדלעיל. מצד שני "לא דומה.. זכור לשמור ולקדש..
 15 וזה זכור לעונש". כלומר גילוי האלקות בזכירת שבת
 16 הוא בה עצמה: "זכור לשמור ולקדש את יום השבת"
 17 – ה"זכור" עצמו מביא את הקדושה, את גילוי אחדות
 18 ה'. לעומת זאת, גילוי האלקות באמצעות זכירת עמלק
 19 מתהווה דוקא על-ידי זכור לעונש⁴¹, על-ידי ביטוש
 20 וביטול מעשים של "מתכוין למרוד בו"⁴².

21 אז מתגלה ה"כוס של חומץ", שגם חומץ הוא דבר
 22 המשיב את הנפש, כי דוקא על-ידי זכירת עמלק
 23 מתגלה, שגם ענינו של עמלק נובע מכוח האלקות
 24 הבלתי-מוגבל⁴³.

25 דבר זה מתאים להסברו של אדמו"ר הזקן
 26 בתניא⁴⁴, שיש "שני מיני נחת רוח", כשם שבמטעמים
 27 גשמיים יש שני מיני מעדנים: מצד אחד מאכלים
 28 ערבים ומתוקים, ומצד שני "דברים חריפים או
 29 חמוצים" אלא שהם "מתובלים ומתוקנים היטב עד

(38) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 67 ואילך והערה 79 שם.

(39) חולין קטו, ב.

(40) ב"מ פו, א. נתבאר בלקו"ת תזריע כב, ג ואילך.

(41) להעיר מד"ה זכור שם (ושם ספ"ז. רד"ה ראשית גוים שם):
 "דאיבודו זהו תיקונו".

(42) ראה ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ פ"ד דבקליפת עמלק מאחר
 שאינו לתאונו כו' ומאיר בו אור השכל הרי מצד זה בנקל יותר לבטלו
 מהז' אומות – ז' מדות רעות.

(43) עפ"ז יומתק ההמשך להתחלת הענין בפדר"א "אחר ארבעים
 שנה רצה משה להזכיר לישראל.. וזכרים אתם שאמרתם במדבר היש ה'
 בקרבנו אם אין אלא אמר משה כו' אני אומר להם מעשה עמלק".
 שכונתו בזכירת מעשה עמלק הי' להזכירם על אלקות כו'.

(44) פכ"ז.

(45) משלי טז, ד.

(46) ולהעיר דת"ח נקרא שבת (זח"ג כט, א).

(47) ויתרה מזה – הם אסורין בשבת (ראה שו"ע אדה"ז ר"ס שח. שם

סש"ז סי"ח. סשכ"ד ס"ב).

(48) ראה חגיגה ה, ב.

(49) ובוהו מעלה יתרה וע"ד מש"כ בזהר (ח"ב סו, ב. סח, א) דרך
 לאחר שבא יתרו – כומר לע"ז (מכילתא ר"פ יתרו. שמו"ר פ"א, לב)
 ואמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים "לבתר יהב אורייתא
 בשלימו". ולהעיר דמה שמועה שמע ובא – מלחמת עמלק (מכילתא
 ופרש"י ר"פ יתרו. זבחים קטז, א). וראה אוה"ת פרשתנו ע' תתריח.

(50) ראה ברכות מט, א. ביצה יז, א. נתבאר בתו"א סט, ג ואילך.
 אוה"ת בהר ע' תריא ואילך. ד"ה את שבתתי היש"ת.

לקוטי שיחות

פרשת תצא

כך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

ב.

"עץ" – האפשר לגזירה על המיתה

- 18 ראשית יש להבהיר את ההבדל בין שני הענינים הללו: 18
19 הגמרא אומרת "מתו בעטיו של נחש", ואילו האריז"ל 19
20 מפרש ומסביר את הפסוק "ותלית אותו על עץ". ההבדל 20
21 ביניהם אינו לשוני בלבד, אלא תוכני:
- 22 בביטוי "עטיו (עצתו) של נחש", אשר יעץ לחוה 22
23 לאכול מעץ הדעת, מדובר על רע, עצה למעשה חטא? 23
24 ואילו המילים "ותלית אותו על עץ", שאותן מסביר 24
25 האריז"ל, מדברות על הדבר שבאמצעותו חטא אדם, אך 25
26 ה"עץ" עצמו אינו חסרון¹⁰, ולהיפך, בפשוטו של מקרא – 26
27 כפירוש רש"י¹¹ – היה זה עץ תאנה, מהמינים שנשתבחה 27
28 בהם ארץ ישראל¹². ושמו הוא "עץ הדעת", שהוא מחדש 28
29 את ענין הדעת¹³. ואפילו החטא שאליה הוא עלול להוביל 29
30 – אכילה מעץ הדעת, היה, לפי דברי חז"ל, רק במשך 30
31 שלוש השעות עד שבת¹⁴.
- 32 כלומר, האריז"ל מדבר על סיבה לסיבה – סיבה 32
33 מוקדמת ביותר, ולא אודות חטא עץ הדעת אשר גרם 33
34 לגזירת המיתה בפועל, אלא על ה"עץ" אשר איפשר את 34

א.

"חטא משפט מות – ותלית אותו על עץ"

- 1 בקשר לפסוק שבפרשתנו¹ "וכי יהיה באיש חטא 1
2 משפט מות והומת ותלית אותו על עץ", ידוע², שבהספד 2
3 אשר הספיד האריז"ל את הרמ"ק (רבי משה קורדבירו) 3
4 הוא פירש פסוק זה כך: 4
- 5 "וכי³ יהיה באיש חטא משפט מות, פירוש שיחסר 5
6 (חטא מלשון חסרון) טעם משפט מות, כי לא פעל רע 6
7 ולמה ימות, ותלית אותו על עץ – מחמת עץ הדעת שגזר⁴ 7
8 מיתה, בשביל כך מת". 8
- 9 בפשטות נראה⁵ שתוכן דרשה זו הוא כמאמר חז"ל⁶ 9
10 "ד' מתו בעטיו של נחש" – כשם שארבעה אלו לא חטאו, 10
11 ומתו רק מפני ה"נחש", מפני חטא עץ הדעת (בעצתו של 11
12 נחש) "נגזרה⁸ גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם 12
13 הראשון" – כך היה אצל הרמ"ק, שהוא "והומת" רק מפני 13
14 "עץ הדעת". 14
- 15 ויש לומר, שלא זו בלבד שהאריז"ל דורש פסוק זה 15
16 לענין "מתו בעטיו של נחש", אלא הוא מחדש בכך 16
17 משמעות הדיבור. 17

(7) רש"י שבת וב"ב שם. רבינו גרשום ב"ב שם.

(8) ל' רש"י ב"ב שם.

(9) להעיר מר"ג לב"ב שם.

(10) ובפרט ע"פ המבואר (ראה קונטרס עה"ח פ"י – מהרח"ו) "שהי צריך לאכול" מעה"ד אחרי (או עם) עה"ח, "ואז .. אדרבא היא מבררת אותם" (החיצונים).

(11) בראשית ג, ז. – ועפ"ז נאסר אדה"ר באכילת תאנה – וע"פ פשוטו ש"מ ה"ז איסור עולם!

(12) עקב ח, ח. ולהעיר אשר כן הוא גם למ"ד חטה הייתה (ברכות מ, סע"א), גפן ה' (שם).

(13) ת"א בראשית ב, ט. ברכות מ, סע"א. ועוד – וראה רמב"ן בראשית (שם) – ולכאורה הוא דלא כהרמב"ם מו"נ ח"א פ"ב). ואכ"מ.

(14) ש"ך עה"ת קדושים יט, כג ד"ה עוד ונטעתם (מב, ב). וראה לקו"ת ר"פ קדושים. אוה"ת (ויקרא כרך א') קדושים ס"ע קמג. רח"ו (הובא לעיל הערה 10) ועוד. – ובאוה"ת בראשית מו סע"א: דלכאורה תמוה שהרי נאמר סתם ועמה"ד טו"ר לא תאכל ממנו אלא דהפי' כו' כי בשבת כו' עה"ד .. טוב לבד וע"ז לא באה האזהרה כלל. עיי"ש.

(1) כא, כב.

(2) יערות דבש ח"ב (דרשות בק"ק אה"ו דרשה ב' בסופה (כרפוס ווארשא – קנו, ג). חיד"א – נחל קדומים פרשתנו עה"פ ובדברים אחרים דרוש כ (קו, סע"ד). ועיין ג"כ של"ה דרוש להספד רט, ב בשם התיקונים (ראה תקו"ז בהשמטות ת"ה (קמא, ב), הובא ביערות דבש (שם). ולהעיר ג"כ משל"ה פרשתנו שפד, ב. וראה לקו"ש (המתורגם) ח"ז ע' 176 ואילך. – ולהעיר אשר בש"ך עה"ת עה"פ פ"י להיפך, שאין תלות מיתת הצדיק "על העץ". ע"ש.

(3) ל' היערות דבש. ובנחל קדומים – בניינו לשון. וראה לקמן הערה 5.

(4) אולי צ"ל: שנגזר.

(5) וכן משמע בדברים אחרים שם שמוסיף (על ל' היע"ד) "כלומר בעטיו של נחש". וכן נחל קדומים שם: ותלית אותו על עץ ר"ל בעטיו של נחש. – אבל ע"פ המבואר לקמן בפנים עכצ"ל שכוונתו רק בכללות ולא שזהו אותו הענין ממש. ולהעיר שגם בשל"ה שם לא הובא מחז"ל "בעטיו של נחש".

(6) שבת נה, ב. ב"ב יז, א.

26 "עטיו של נחש" לפגוע, וענין המיתה תלוי אצלם, "ותלית
27 אותו", רק "על עץ".

28 ההסבר לכך הוא:
29 ב"תורה אור"²⁴ מסביר אדמו"ר הזקן ש"מתו בעטיו
30 של נחש", משום שלמרות שארבעה צדיקים אלו היו
31 צדיקים גמורים, בכל זאת עדיין נותר בהם "איזה שמץ
32 מזהמת הנחש"²⁵ שלא יכלו להסירו מכל וכל", וכפי שהוא
33 מסביר זאת לגבי העבודה הרוחנית של האדם, שזוהמת
34 הנחש היא "גסות הרוח שנעשה בטבע האדם .. שרואה
35 את עצמו ומכיר חסרונו או יודע שזה טוב לו" – אדם
36 החש את "עצמו".

37 כלומר, המשמעות של "עטיו של נחש" היא, שחטא
38 עץ הדעת גרם לפגם הגורם מיתה אצל הצדיק. אך לא
39 הצדיק עצמו גרם פגם זה ח"ו, אלא הנחש אשר הביא
40 "זוהמה" בעולם²⁵.
41 וזהו היתרון של "ותלית אותו על עץ" לעומת "מתו
42 בעטיו של נחש":

43 הפגם של החטא יכול לפגוע רק בחיצוניותו של
44 היהודי, אך פנימיותו נשארת תמיד שלימה, "גם בשעת
45 החטא היתה באמנה אתו"²⁶, ובמיוחד מצד פנימיות
46 הנשמה הנעלית מלכתחילה מכל ענין החטא²⁷.
47 מכך גם מובן לגבי "זוהמת הנחש" שעל ידי חטא עץ
48 הדעת, שה"זוהמה" של הנחש פגעה רק בחיצוניות של
49 היהודי, אך לא בפנימיותו ח"ו.

50 ולפיכך, כאשר פנימיות הנשמה מאירה ביהודי בגלוי,
51 עד אשר היא חודרת גם לחיצוניותו, לא קיים אצלו הענין
52 של "מתו בעטיו של נחש".

53 ועל כך אומר האריז"ל: "וכי יהיה באיש חטא משפט
54 מות, פירוש שיחסר טעם משפט מות כי לא פעל רע" –

1 ענין המיתה – אם יאכלו ממנו כאשר הוא טוב ורע¹⁵, אז
2 "מות תמות"¹⁶.

3 במילים אחרות, ועל-פי לשון המדרש¹⁷: בשעת
4 הבריאה חשב הקדוש-ברוך-הוא שתהיה מיתה בעולם¹⁸,
5 ולכן "מיום הראשון ברא מלאך המות"¹⁹, אך מפני היותו
6 "נורא עלילה על בני אדם"²⁰ נקבע כך, שגזירת המיתה
7 בפועל תבוא באמצעות אדם. ולכן העמיד הקדוש-ברוך-
8 הוא את אדם הראשון בנסיון הגדול של עץ הדעת, בנוטעו
9 בגן עדן "כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל"²¹ – כולל
10 עץ הדעת – כי על ידי כל זאת נגזרה הגזירה בפועל.

ג.

ההבדל בין ה"נגלה" שבענין לבין פנימיותו

11 וזהו ההבדל בין שני הענינים הללו – "מתו בעטיו של
12 נחש" ו"ותלית אותו על עץ":
13 בענין "מתו בעטיו של נחש" הנאמר בגמרא – נגלה
14 שבתורה – מדובר על ענין המיתה כפי שנעשה בפועל
15 ובגלוי – ב"נגלה".

16 ואילו הענין של "ותלית אותו על עץ", אשר אותו
17 גילה האריז"ל, והוא נאמר בקשר לרמ"ק, שעיסוקם הוא²²
18 גילוי תורת הסוד, פנימיות התורה – עוסק בפנימיות
19 הדברים, שלפי זה אין הדבר קשור ב"עטיו של נחש" אלא
20 ב"עץ" – הנסיון של "עץ הדעת", אשר הקדוש-ברוך-הוא
21 העמיד לאדם מפני רצונו יתברך וכוונתו בבריאה.

ד.

ההסבר של "ותלית אותו על עץ" בפנימיות

22 ביתר עומק, קשורים שני ענינים אלו – "עטיו של
23 נחש" ו"ותלית אותו על עץ" – לשני סוגי צדיקים:

24 "מתו בעטיו של נחש" קשור לאלה שמיתתם נובעת
25 מן החטא. אך ישנו סוג של צדיקים²³ שבהם לא יכול

קה"ת – שיט, סע"ד): ואין הפרש בינו (הרמ"ק) לקבלת האריז"ל אלא
כו' בכלל מאתיים מנה כו'. וראה שיחת ש"פ שמיני תשמ"א.

(23) להעיר מחדא"ג מהר"ל ב"ב שם, שהד' שמתו בעטיו של נחש
הם למטה מן המנויים בגמ' לפני"ז שלא שלטה בהם כו'.

(24) ס"פ משפטים. תו"ח שם (ד"לא תהי' פכ"א). ועד"ו הוא בוהר
הרקיע (סט, א ואילך) לסבא דמשפטים (צו, א) – הובא גם באהבת איתן
לע"י שבת שם. וראה גם יערות דבש שם דרשה ט בסופה (קמט, סע"ד).

(25) ראה שבת קמו, רע"א. וש"נ. זח"א נב, ב. קבו, ב. זח"ב קצג,
סע"ב.

(26) תניא ספכ"ד.

(27) ראה זח"ג טז, א. שם יג, ב.

(15) ראה הערה שלפני"ז.

(16) בראשית שם, יז.

(17) תנחומא וישב ד.

(18) כמו שמוכיח בתנחומא שם ממש"נ (חוקת יט, יד) "זאת התורה
אדם כי ימות באהל", אף ש"עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים
שנה היתה תורה אצלך", ו"אלולי שהתקנת מות לבריות היית כותב בה
כך". ועד"ו בזח"ג קנט, א.

(19) תנחומא שם.

(20) תהלים טו, ה. וראה בארוכה תו"ח תולדות ד"ה ויתן לך פ"י
ואילך. ועוד.

(21) בראשית שם, ט. וראה גם שם ג, ו.

(22) להעיר מהגהות כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לסידור (בהוצאת

28 ואילו הענין של "חטא משפט מות .. שיחסר טעם
29 משפט מות" שמצד ה"סתים דנשמתא", ששם "עטיו של
30 נחש" אינו יכול לפגוע - ובוודאי לא בעצם נשמתו של
31 היהודי - קיימת שלמות זו אצל כל יהודי. כי פנימיותו
32 של כל יהודי, יהיה מי שיהיה ובכל מצב שהוא, נעלית
33 מכל זוהמה של חטא. עד שהדבר יכול להתגלות ולהשפיע
34 בפועל ממש ולהלכה למעשה.

35 כפי שרואים, שיהודי המצהיר בגלוי ובכל התוקף
36 שהוא לא יקיים את הפסיקה של בית הדין הקובעת שעליו
37 להביא קרבן, הרי בית הדין כופה עליו עד אשר הוא אומר
38 רוצה אני, ואז קובעת תורת אמת שזהו רצונו האמיתי³⁴.
39 ובזמננו, כאשר מצוה לגלות זאת החכמה, יכול ומצווה
40 כל אחד לבטא זאת בגלוי, על ידי גילוי ה"סתים דנשמתא"
41 בעצמו, באמצעות לימוד "סתים דאורייתא", באופן
42 שה"סתים" יהיה "גליא" - שיתפרנסון מיניה³⁵, מבינים
43 זאת בכחות החב"ד שבנפש, עד שהדבר חודר אל האדם
44 כולו.

45 וכאשר "מעיינות" הנשמה מיפות גם את ה"חוצה"
46 שבאדם, הוא שרוי במצב שבו אין הוא קשור לחטא.

ו.

"פיצו מעיינותיך חוצה"

47 ההוראה הנלמדת למעשה מכל האמור לעיל היא:
48 יש צורך ב"פיצו מעיינותיך חוצה": צריך להפיץ את
49 המעיינות של פנימיות התורה, שיתגלו עד ל"חוצה", לכל
50 יהודי. ועד ל"חוצה" של היהודי הנחות ביותר מבחינה
51 רוחנית. כי כל יהודי קשור, בפנימיות נשמתו, עם פנימיות
52 מעיינות התורה.

53 ועל ידי כך שילמדו אותו את פנימיות התורה, למרות
54 שכדי ללמדו צריך לתרגם זאת לשפה אחרת ולהסביר לו

1 שיש לומר שהוא מתכוון לכלול בכך גם את "טעם משפט
2 מות" של "עטיו - זוהמת הנחש" -

3 הרי אז "ותלית אותו על עץ", שאצלו קיים ענין
4 המיתה רק משום שהקדוש-ברוך-הוא, "נורא עלילה על
5 בני אדם", קבע על ידי עץ הדעת את ענין המיתה
6 בעולם²⁸.

7 ולפי זה יובן הקשר של ענין זה לרמ"ק ולאריז"ל,
8 שמהותם הוא גילוי פנימיות התורה - כי גילוי "סתים
9 דאורייתא" קשור לגילוי "סתים דנשמתא"²⁹ גילוי הנעלה
10 מ"עטיו של נחש". וכידוע³⁰, שפנימיות התורה היא "עץ
11 חיים" - אילנא דחיי - הנעלה מ"אילנא דטוב ורע", עץ
12 הדעת.

ה.

דרגה נעלית זו קיימת בפנימיותו של כל יהודי

13 מאז תקופת האריז"ל "מצוה לגלות זאת החכמה"³¹,
14 ולפיכך, למרות ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו"³²
15 לומר שהוא קשור לדרגות הללו של הרמ"ק והאריז"ל -
16 למרות זאת, כיון שספרו לנו גם על ענין זה, מובן ש"אפס
17 קצהו ושמן מנהו"³² מתאים גם לכל יהודי. כפי שאומרים
18 לגבי משה רבינו³³, שלמרות ש"מי הוא זה ואיזהו אשר
19 ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת
20 אהבת רעיא מהימנא מכל מקום הרי אפס קצהו ושמן
21 מנהו... מאיר לכללות ישראל בכל דור ודור".

22 ובעניננו, ואדבה: הענין של "מתו בעטיו של נחש",
23 שאין שום חטא וחסרון אחר, אלא שאי אפשר להסיר את
24 "זוהמת הנחש .. מכל וכל" - מתאים לדרגא בנפש שבה
25 ה"זוהמה" עלולה לפגוע. כלומר, לחיצוניות האדם ולכחות
26 הגלויים שלו, ששלמות ומעלה כזו גם בדרגות החיצוניות
27 מותאמת רק ליחיד סגולה, ואינה שייכת לכל אחד ואחד.

(28) עפ"י י"ל שיש חילוק גם בתוכן ענין המיתה: כאשר סיבתו "עטיו של נחש" מובן שהו"ע לגרעוּתא; משא"כ כאשר המיתה היא רק מצד רצונו של הקב"ה שיהי' מיתה בעולם - מובן, שאצל הצדיק נרגש שכל ענין המיתה הוא רק (כמו שהוא מצד הקב"ה, היינו) העילוי הבא עי"ז, עליו למעלה מעלה ממדריגתו עצמו, ע"ד עליית צדיקים שבבחי' שור הבר ע"י צדיקים שבבחי' ליתן (לקו"ת ר"פ שמיני). דרושי דלעת"ל עושה קניגי כו' (ראה תו"ח שם פ"ז ואילך). - ענין הקניגי בכלל - נתבאר בשני המאורות (לבוב, תרמ"ב) י, א. ד"ה ויתן לך וביאורו - מאמרי אדה"ז - תקס"ב ובתו"ח תולדות שם. ד"ה ומשה נגש - מאמרי אדה"ז - פרישות ח"א ובאוה"ת יתרו פ"ה). וראה ד"ה זאת התורה תרע"ט.

(29) ראה זח"ג עג, א.

(30) רע"מ נשא (קכד, ב) הובא ונת' באנה"ק סכ"ו. וראה תו"ח שם

(פכ"ב) איך שביטול תערוכת הרע דחטא עה"ד (עטיו של נחש) הוא

ע"י עץ החיים דתורה. וראה בארוכה קנטרס עה"ח פ"ג ואילך. ועוד.

(31) אגה"ק שם (קמב, ב).

(32) לשון התניא דלקמן בפנים.

(33) תניא פמ"ד (סג, א).

(34) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(35) תקו"ז (ת"ו בסופו). וכפי' המק"מ (הקדמה לזהר): יתפרנסון ..

נשיפורש להם אמיתות מאמריו כו'. ובכסא מלך (לתקו"ז שם): בדרא בתראה דוקא קרוב לימות המשיח כו' (אף אשר) זה כמה מאות שנים שנתגלה כו' (כי הלימוד צ"ל דוקא באופן של) יתפרנסון כו' יפורשו מאמריו העמוקים בהקדמות שגילה האר"י זלה"ה כו' שבינו כו' כי הלומד גירסא בעלמא הגם שיש לו שר טוב כו' עכ"ז הסגולה דבגיני וקראתם דרוו היא כשיתפרנסון וילמדו פירוש המאמרים כו'. - ראה גם כן הקדמת הר"ח לשער ההקדמות.

- 1 באופן שהוא יוכל להבין זאת במצבו הנוכחי – הרי זה
 2 מעורר את פנימיות הנשמה שבו ומרומם אותו ממעמדו
 3 ומצבו.
 4 ועל ידי כך מבטלים את "חטאינו", כולל את חטא עץ

- 5 הדעת – אשר זוהי הסיבה היחידה לגלות, מפני "חטאינו
 6 גלינו", ומחילא מתבטלת התוצאה – "גלינו", ובאה
 7 הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ובמהרה
 8 בימינו ממש.

(משיחת ש"פ מטות תשמ"א)

אגרות קודש

ב"ה, א' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת שני מכתביי בהם כותב ע"ד מהלך רוחו אופן לימודו בכל ובספרי חסידות בפרט ואיזה מרעיונותיו מה שעלה בדעתו במאמרי רז"ל.

והנה כנראה ממכתביו רוצה לחפש לו דוקא דרכים חדשים וחיידושים שלו, היינו לא רק חידוש בפירוש ענין אלא חידוש ג"כ למצוא הדרך, ולו גם נניח שלא יטעה בחיפושיו וימצא את הנקודה האמיתית ואת הדרך הנכונה בכלל ובשבילו בפרט, הרי בלי שום ספק אשר יאבד על זה כמה וכמה זמן ויגיעה עפ"י מרז"ל אין אדם עומד על ד"ת אלא אם כן נכשל בהם תחלה, הרי הכשלון שלו יהי בעצם הדרך ולא רק בענין פרטי ובהלכה פרטית, ומובן מעצמו אשר כיון שכל ישראל מאמינים בני מאמינים יודעים **בפשיטות** שלא נברא בעולם דבר אחד לבטלה ובפרט בנוגע להאיש הישראלי הרי כל ימינו ספורים כמדת העבודה בתומ"צ אשר עליו למלאות, כל יום ושעה שמבלה הוא על ענין שכבר סללו הראשונים שהם כמלאכים, הנה אף את"ל שהוא דבר מצוה ויקבל ע"ז שכר, הרי מאידך גיסא **אין** עושה הוא **עבודתו** ובמילא מבטל הזמן על ענינים שאינם שלו ובד"מ **יחסר** בהענינים שצריך הוא לעשותם. ומשל למה"ד לאיש שירצה ללמוד המשנה ויאמר שאין רוצה לעיין במפרשי המשנה אלא ייגע את עצמו כ"כ עד שיוכל לבוא לפלפל המובא בגמרא ורש"י ותוספות וכו'. ואם לדעתי ישמע הרי כלך מדרך זו, ילמוד בספרי החסידות שבהם הורו לנו רבותינו **ברור** הדרך נלך בה הן בלימוד תורת הנגלה והן בתורת החסידות והן באופן קיום המצוות בשמחה ובהידור, ואז כמה מהענינים אשר הם אצלו בספק יראה שכבר בררו אותם הראשונים מאז ומקדם וכמה מענינים שאומר שכבר מצא הפתרון הנה יראה שלא זהו הביאור ולא זוהי הדרך ילך בה.

אחת הבחינות לדעת אם הולכים בדרך הנכונה אם לא, זהו לבחון הבכך **והפועל יוצא** בהנוגע להידור בקיום המצוות בהקביעות בלימוד התורה ובהחמימות באהבת ישראל, ויביא בחשבון את הנהגתו בכל הני"ל אליבא דנפש"י ויתבונן אם ההתעסקות השיעורים שכותב אודותם במכתבו הביאו לתוספת בכל הני"ל או אדרבה לחלישות והאריכות בזה אך למותר.

המורם מכל הני"ל, יסיח דעתו - איזה שעות ביום - מכשרונותיו וממהותו וילמוד את הלכות הצריכים לדעתם בחיי היום יומים וילמוד **תורת החסידות** תניא דרך מצותיך וכיו"ב, ולסייעתא דשמיא הנה יתן בכל יום מימות החול קודם התפלה איזה פרוטה לצדקה ואחר התפלה בכל יום בחול בש"ק ויו"ט יאמר השיעור תהלים כפי שנחלק לימי החדש, והשי"ת יזכהו ויצליחו לעמוד על דרך המלך ולא לחפש נתיבות ומסלות וטוב יהי לו בגשמיות וברוחניות.

בברכת כוח"ט לשנה טובה ות"ת ביר"ש.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שחמצו של נכרי. שאחר הפסח היה.

מותר בהנאה. כגון הכא דאיכא טובת הנאה לנכרי.

דש"י

וג' דברים למדנו באותה שעה כו', ג' דוקא, זה נרמז בשמו גמליאל שהוא תיבת גימל אל. הו"ע³ אולפנא ולימוד, כי אלף פירושו אולפנא, וכן למד פירושו לימוד. הנה גימ"ל אל הוא שלשה לימודים, זהו שדקדק לומר וג' דברים כו', ג' דוקא.

והג' דברים י"ל, לנגד הג' קוין, חסד, גבורה, תפארת, והיינו:

מה שאין מעבירין על האוכלין, שחם על האוכלין הנה זהו בחי' חסד, וכן עצם ענין אוכלין ומזון נמשך מחסד, כמא"י⁴ הזן כו' בטובו כו' ובחסד כו'. מזו"ן⁵ מספרו חס"ד א"ל⁶,

(2) בסימן זה יבואר "ששה" שאלות ודיוקים בהמאחז"ל, והם:

(א) מש"כ "ושלשה דברים למדנו באותה שעה", למה צריכים להדגיש שיש כאן "שלשה דברים", הרי יכול הגמ' למנות מיד הדברים ולומר, "ולמדנו באותה שעה שאין מעבירין על האוכלין וכו'", מה ההדגשה "שלשה דברים"?

ובפרט שאח"כ בגמ' בהמשך הסיפור הנ"ל, כתוב בגמ' "והרבה דברים למדנו", וכאן מדגיש שלשה?

(ב) מונה שלשה דברים, (א) "אין מעבירין על האוכלין", (ב) "הולכין אחר רוב עוברי דרכים", (ג) "חמצו של נכרי", מהו הטעם שהגמרא מונה השלשה דברים ב"סדר" זו דוקא?

(ג) מה הטעם (הפנימי) דרוב עוברי דרכים נכרים הן?

(ד) מהו הדיוק "דרוב עוברי דרכים" ולא הולכי דרכים?

(ה) מהו הטעם (הפנימי) לשיטת ר"ג, דחמצו של נכרי אחר הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה?

(ו) מהו הקשר לכלל זה לרבן "גמליאל" דוקא?

ראה לקמן הערה 18 עוד דיוקים.

ויבואר בפנים.

(3) "אל" הוא ראשי תיבות אולפנא לימוד. וע"ד שכתוב (איוב לג, לג) "אלפך חכמה אלפך בינה".

(4) נוסח התפלה ברכת המזון. "הזן את העולם כלו בטובו בחן ובחסד וברחמים".

(5) מזו"ן בגי' 103, וכן חסד (72) + אל (31) = 103.

(6) רמז למ"ש (תהלים נב, ג) חסד אל כל היום. ומבאר ד"מזון" הוא

שמות יג, ז - מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך

פח

ביאור הגמ' (עירובין סד, ב) מעשה ברבן גמליאל... ושלשה דברים למדנו באותה שעה, אין מעבירין על האוכלין, והולכין אחרי רוב עוברי דרכים, וחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה וכו'.

מעשה! ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעכו לכזיב, והיה רבי אילעאי מהלך אחריו, מצא גלוסקין בדרך, אמר לו אילעאי, טול גלוסקין מן הדרך, מצא נכרי אחד, אמר לו מבגאי, טול גלוסקין הללו מאילעאי, ניטפל לו ר' אילעאי, אמר לו מזהיכן אתה, אמר לו מעיירות של בורגנין, ומה שמך, מבגאי שמני, כלום היכיך רבן גמליאל מעולם, אמר לו לאו, באותה שעה למדנו שכונן רבן גמליאל ברוח הקודש, ושלשה דברים למדנו באותה שעה, למדנו שאין מעבירין על האוכלין, ולמדנו שהולכין אחרי רוב עוברי דרכים, ולמדנו שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה.

עירובין סד, ב

ניטפל לו רבי אלעאי. נתקרב אצל הנכרי.

מבגאי שמני. כך שמו.

אין מעבירין על האוכלין. המוצא אוכלין בדרך אינו רשאי לעבור עליהן ולהניחן שם.

שהולכין אחרי רוב עוברי דרכים. מדלא שרא ליה לר' אלעאי למיכלינהו דאחזקינהו בחזקת פיתן של נכרים שרוב עוברי דרכים נכרים הן.

(1) מעשה בר"ג... מצא גלוסקין. ככרות לחם מן הדרך, זמן מה אחרי כן בעודם בדרך מצא ר"ג נכרי א', קרא לו ר"ג בשמו, וא"ל מבגאי טול גלוסקין הללו קח ככרות אלה מאילעאי, ניטפל לו התקרב אליו ר"א לאותו נכרי, וא"ל מזהיכן אתה, א"ל הנכרי מעיירות של בורגנין מאחת העיירות שדברים שם בצריפין, שאלו ר"א ומה שמך ענה לו הנכרי מבגאי שמני (שמו) שאל אותו ר"א כלום היכיך ר"ג מעולם שמתוך כך ידע את שמך, א"ל הנכרי, לאו לא הכיר אותי מעולם, באותה שעה למדנו....

דוקא מספר יצח"ק שהוא בחי'¹⁴ גבורה, כי רבוי הוא מצד הגבורות, כמו שאמר¹⁵ עשו יש לי רב, ובהמן כתיב¹⁶ ורב בניו, ורב דוקא. וזהו שבנדוד היו רוב עוברי דרכים עכו"ם, שיניקתם מהגבורות, וי"ל העכו"ם הם עוברי דרך הוי' שעוברים על דרכי ה' ומצותיו, הדרך שצוה אברהם לבניו¹⁷ שישמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

וחמצו של עכו"ם אחר הפסח מותר¹⁸ בהנאה, הוא לנגד תפארת¹⁹ הכולל חסד וגבורה, שנק' רחמי"ם²⁰ ר"ח מי"ם,

(14) **יצחק בחי' גבורה:** ראה פרדס שער (כג) הכינויים פ"ג. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים (לאדמו"ר האמצעי) בראשית קמו, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

(15) וישלח לג, ד.

(16) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שב וז"ל: והיו להמן ר"ח בניים כמספר רב חסד חסר ו' כמארז"ל*, הם הלעומת זה דיצחק שמספרו ר"ח, ארב"ה** את זרעו ואתן לו את יצחק כמ"ש בכתבי האריז"ל, אך בני המן הם רוב חסר ו', היפך מיצחק שקרא שמות*** מלא ו', עיין בתורה אור פרשת תולדות, שאות ו' הוא אות אמת, אות חיים, עיין בזהר (מובא לקמן סי' קיח הערה 30) ר"פ ויקרא עיי"ש כל הביאור.

(* (מגילה טו, ב) ורב בניו (אסתר ה, יא), וכמה רוב בניו, רמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורב בניו.

(**) (יהושע כד, ג) "ארבה" בגימטריא ר"ח כמנין "יצחק", וכן בגימטריא "ורב". וראה לקוטי תורה להאריז"ל סוף פרשת וירא. תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ז ח"ב עמוד 355 הערה 48. ה'תשמ"ח ח"ד עמוד 106.

(***) (בראשית כו, יח) "וישב יצחק ויחפור את בארת המים... ויקרא להן שמות כשמת אשר קרא להן אביו". ועיין בתורה אור (תולדות יו, ג). ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א סי' רכ. רכא. (17) וירא יח, יט.

(18) מבאר כאן כמה פרטים בשיטת ר"ג, והם:

(א) מה הטעם דחמץ של ישראל אסור בהנאה אף לאחר הפסח?

(ב) מה הטעם דחמץ של נכרי בפסח אסור אפילו בהנאה?

(ג) מה הטעם דחמץ של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה?

(19) **תפארת:** תניא – אגרת הקדש פרק יב, וז"ל: מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמכאל שר של חסד הנק' בשם מים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה וההתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים, ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן.

אוכל⁷ מספרו אל הוי', (ו"אל" מקיף⁸ את ב"ו מספר הוי', כי אל הוא בחי'⁹ מקיף, אל במלואו עולה הק"ף) שהשם הזה הוא במלך דחסד.

והולכים אחר רוב עוברי דרכים, הוא לנגד גבורה כי דרכים נקראים הגבורות, כמ"ש¹⁰ במאו"א מע' דרכים ע"ש¹¹. והיינו מה שדרך מענה כמ"ש¹² ענה בדרך כחי, ועיין ברש"י¹³ בפסוק ואעשך לגוי גדול. ענוי ומיעוט הוא מצד הגבורות והדינים. והולכים אחר רוב עוברי דרכים, רוב

בחי' חסד, הן מצד ענין "המזון", והן בהאותיות "אוכל" מרומז חסד. וראה הערה 8.

(7) אוכל בגי' 57, וכן אל (31) + הוי' (26) = 57.

(8) פירוש: בתיבת "אוכל" יש אותיות "כו" באמצע, ואותיות "אל" מתחלה וסוף ה"מקיף" האותיות "וכ", ואותיות "אל" במילואה בגי' "הקף", כזה: אל"ף (בגי' 111) + למ"ד (74) = 185, כמנין "הקף", זהו ש"אל" מקיף האותיות כ"ו.

הרי רואים, דהן תיבת מזון הוא ענין של חסדים, בגי' חס"ד א"ל כל היום (תהלים נב, ג), והן "אוכל" מרמז לחסדים שם "הוי" ו"אל".

(9) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן ח' דבחי' חסד הוא מקיף עדיין. וע"ש בהנסמן בהערות.

(10) מאורי אור אות דלת סעיף יד: ודרך גבר, דרך גי' ס"ג קס"א, דרכים נק' הגבורות.

(11) "וי"ל דרכים גי' אלקים ברבוע עם אכדט"ם והוא בחי' דינים וגבורות עיין במאו"א מע' רע"ד ע"ש, (רוב עוברי דרכים הר"ת הוא רע"ד). וכן דרך מספרו ס"ג קס"א הוא בחי' גבורות". (תורת לוי יצחק כאן).

ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' קסה וז"ל: דרכים נקראים הגבורות וכו', וסימנך (משל ל, יט) דרך גבר בעלמא, גבר דוקא בחי' גבורות, כמ"ש (תהלים יט, ו) ישיש כגבור לרוץ אורח, כגבור דוקא בחי' גבורות ע"ש.

וראה גם לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד רסז וז"ל: הליכה הוא בבחי' גבורות, כי הליכה הוא בדרך ודרכים הם בחי' גבורות כמ"ש במאורי אור מע' דרך ע"ש. והיינו מה שכתוב ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט, שהדרך צריך שמיירה, כי מהגבורות יכול להיות יניקה ללעומת זה, והיינו מה שכל הדרכים הם בחזקת סכנה (ירושלמי ברכות ד, ד), והליכה בדרך הוא בחי' גבורות כמ"ש צדק לפניך יהלך, וצדק איהו דין. ע"ש.

(12) תהלים קב, כד.

(13) לך יב, ב, ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכן הווקף לשלשה ברכות הללו, שהבטיחו ועל הבנים ועל הממון ועל השם.

חמצן שהי' להם בפסח גם אחר הפסח אסור בהנאה.
 וחמצן של עכו"ם, שעכו"ם ינקתן מהגבורות מבחי'
 שמאל,

הנה בפסח גופא שהוא בחי' חסד, אסור לישראל
 בהנאה. אך אחר הפסח והחמץ הוא של עכו"ם דגבורות,
 אז בא מדת הרחמים דתפארת ומרחם על החמץ הזה
 שיהא מותר בהנאה עכ"פ. כי תפארת כולל גבורה ג"כ בחי'
 ר"ח.

ו"ל²⁷ הנאה פירושו מי שהוא נאה, והוא תפארת שהוא
 פאר²⁸ ויופי, שופרי²⁹ דיעקב.

ו"ל עוד, מצד חסד שהוא קולא צ"ל שחמצו של עכו"ם
 אחר הפסח יהא מותר גם באכילה, ומצד גבורה שהוא
 חומרא צ"ל שחמצו של עכו"ם יהא אסור גם בהנאה, ומצד
 תפארת שהוא ממוצע בין חסד לגבורה, באכילה הוא אסור
 ובהנאה הוא מותר.

הרי שהג' דברים הללו הם לנגד חג"ת.

ונרמז זה בשמו גמליאל שהוא גימ"ל אל, דהיינו ג'
 פעמים שם אל. אל דחסד חסד³⁰ אל כל היום, אל דגבורה
 הוא אל דאלקים, אל דתפארת הוא אל³¹ ד"ישראל, וכמ"ש
 ביעקב³² תפארת ויקרא³³ לו אל אלקי ישראל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קצו

בוזה"ק ע"ש.

27) מכאן, למה מדת הרחמנות דתפארת, מרחם אחר הפסח על
 החמץ של נכרי שיהי' מותר רק בהנאה, למה אינו מותר גם באכילה,
 וע"ז מבאר שני טעמים:

(א) "הנאה" פירושו נאה ויופי – תפארת.

(ב) תפארת כולל גבורה וחסד, ומצד גבורה אסור באכילה, ומצד חסד
 מותר בהנאה.

28) פירושו: שרש תיבת תפארת הוא "פאר". ראה ילקוט לוי יצחק
 עה"ת חלק ג' סי' קעג.

29) בבא מציעא פד, א "שופרא דיעקב כעין שופרא דאדם הראשון".

30) תהלים נב, ג.

31) וכן אל "דאלקינו".

32) ראה זהר חלק א' דף קנב, ג. חלק ג' שב, א. לקוטי תורה ואתתן ה,
 ב. תורה אור פרשת נח יא, א. המשך תרס"ו (הוצאת תשע"א) עמוד
 רצא. תקעג. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ב סימן טז הערה 6.

33) וישלח לג, כ. ומרומז ג' פעמים "אל", א) א"ל – חסד, ב) אל
 ד"אלקי" – גבורה, ג) אל ד"ישראל" – תפארת. ראה ילקוט לוי יצחק
 עה"ת חלק ב' סי' עה.

ר"ח יצחק גבורה, מים אברהם חסד²¹ כמ"ש במאורי
 אור²² מע' רחמים. הנה פסח הוא בחי' חסד, אברהם
 שאמר²⁴ לושי ועשי עוגות.

ולכן בפסח צ"ל לחם מצה חסדים, וחמץ שהוא בחי'²⁵
 גבורות אסור. וישראל שהם מבחי' חסדים כי נק' בת²⁶ כהן,

אך הקב"ה עושה שלום ביניהן דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה
 רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו
 בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד
 מקור המדות ואי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן
 ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר לעם בבחי'
 גילוי ואי מתמזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת
 קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת
 בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן ואודם המרמזים
 לחו"ג ולכן סתם שם הוי" ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת
 כמ"ש בוזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר
 שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך. ע"ש.

20) פירושו: תיבת "רחמים" הוא נוט', אותיות "רח" (208) בגימטריא
 יצחק – גבורות, ואותיות "מים" הוא חסד מרמז על אברהם, דיעקב
 בחי' רחמים ותפארת והוא מיוזג ושילוב של חסד וגבורה. ראה גם
 ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ב סי' כו. קלה.

21) אברהם חסד: כמ"ש (מזכ"ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר חלק
 א' בראשית דף כז, ב. תניא – אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר
 האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

22) מאורי אור אות ריש סעיף כ וז"ל: רחמים בתפארת כולל בו חסד
 גבורה, ר"ח יצחק, מ"ח חס"ד.

23) ראה לעיל סי' סו.

24) ראה בראשית רבה פרשה מת, יב וז"ל: לושי ועשי עוגות. הדא
 אמרת פרס הפסח הוה. ופירש מהר"ו. פרוס הפסח. פירושו זמן
 הפסח והוא לשון משנה בשקלים בג' פרקים תורמין את הלשכה
 בפרוס הפסח וכו' ועי' בערוך ערך פרוס א' באריכות שהוא מלשון חצי
 על שהוא בחצי החודש. וע"ש במוסף ערוך. ועי' ג"כ יפה תואר על
 המדרש.

25) ראה לעיל סי' כו.

26) זהר פ' משפטים דף צה, א וז"ל: ובת כהן (ויקרא כב, יב) דא
 נשמתא ברתיא דאברהם אבינו (וזהו נשמה עליונה בתו של אברהם
 אבינו שהוא היה מושרש בחסד הנקרא כהן) קדמאה לגיורין (שהוא
 היה הראשון לגרים), ואיהו משיך לה להאי נשמתא מאתר עלאה (הוא
 מושך לזו הנשמה ממקום עליון ע"ש).

ראה תניא – אגרת הקדש סי' יד (קיה, א) וז"ל: והנה מודעת זאת
 שישראל בטבעם הם רחמנים וגומ"ח מפני היות נפשותיהם נמשכות
 ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום
 וכמ"ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש

ילקוט גאולה ומשיח

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

בבית פרעה וכו'!?

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב¹³, שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל – "המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה¹⁴ [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות¹⁵]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קידש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")¹⁶, כי הקב"ה יודע עתידות וידע תעלומות וחווה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹⁷ ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע ורצה" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכו'ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "רצה".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראוי ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ¹⁸, שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"¹⁹, ורצונו של הקב"ה שיהיו עניינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ"¹, "גוי מקרב גוי"², ועד שהי' נדמה שבכמה עניינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף³, ועל אחת-כמה וכמה שכן הי' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו משה רבינו אמר⁴).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה⁵, ועד שאיתא⁶ שבאם היו נשארים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזוהמא והטומאה, משם הוציאתם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"⁷, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁸, ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו"⁹, "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה"¹⁰ בחומריותו לגופי אומות העולם¹¹), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"¹² – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים,

(1) מקץ מוב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

(2) ואתחנן ד, לז. ראה גם מכתב ער"ה ניסן ה'תשמ"ח.

(3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

(4) שמות רבה פמ"ג, ח.

(5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

(6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא מצוה זו (עמוד ל). וש"נ.

(7) הגדה של פסח פיסקא יוציאנו.

(8) הגדה של פסח פיסקא מצוה זו.

(9) תניא פרק מו.

(10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושונים זה לזה.

(11) תניא פרק מט.

(12) פירושו רש"י בא יב, א.

(13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

(14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

(15) תהלים קמו, יט. שמות רבה פ"ל, ט.

(16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

(17) לך טו, יד.

(18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד

395. וש"נ.

(19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

ד"והיו לבשר אחד"²², ישראל וקוב"ה כולא חד²³.
 כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית
 והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים
 אראנו נפלאות"²⁴.
 תורת מנחם התועודיות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

חז"ל²⁰ שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים
 גמורים עומדים שם, ועד ש"אין יכולים לעמוד שם"²¹.
 ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערוות
 הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין
 בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן

(22) בראשית ב, כד.

(23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

(24) מיכה ז, טו.

(20) ברכות לד, ב.

(21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מני"א, תשי"ג
 ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר במאנטרעאל
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

... זה כמה פעמים ביארתי אשר האמור מעליך בקדש ולא כו' הוא פסק רז"ל ושייך לכל
 עניני קדושה ועאכו"כ במוסד הקשור בחינוך שעצם ענין החינוך הי"ז כענין של זריעה ונטיעה
 שמוכרח הדבר שהלוח ילך וגדול, ובנוגע לעניננו הנה אף שהמוסד שלהם נקרא בשם ישיבה, הנה
 כנראה שזהו לע"ע ענין של ת"ת ולכל היותר ענין של ישיבה קטנה, ואף שבשנים הראשונות כנראה
 הי' סברא אצל אחדים מחברי הנהלתם, שסו"ס צריכה להעשות ישיבה, הנה משנה לשנה נשתקע
 הענין, ולא עוד אלא שמוצאים טעמים על טעמים אז עס לייענט זיך ניט, וכיון שהרצון מטה את
 השכל, הרי צומחים טעמים מטעמים שונים איך שהדבר אי אפשרי הוא.

בהשגחה פרטית הנה קבלו תלמידים מן המוכן מבני אנ"ש אשר באו מעבר לים וכן גם
 תלמידים בכח מבני הפליטים יראי ד' אשר באו לגור במדינתם, וכן הזמין להם השי"ת ג"כ ראשי
 ישיבה המתאימים להני"ל וגם זה מבלי כל השתדלות מצדם.

... אמרתי להם בניחותא וכ"פ - איך שזהו הצלחת המוסד שלהם ובמילא צריך לנצל את
 ההזדמנות ובהקדם היותר אפשרי לעשות ככל האפשרי להפוך המוסד שלהם לישיבה, וקוויית,
 בראותי כבר כו"כ נסים למעלה מדרך הטבע שנעשו ע"י התעוררות ר"ר מ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, אשר גם בזה יעורר ר"ר עליהם שיראו ויבינו את המצב כו'
 ואשר זהו אשרם והצלחתם הן של המוסד והן של חברי ההנהלה הם ובי"ב שיחיו...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש מתאים לכוונת נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
 נבג"מ זי"ע.

חומש יומי

פרשת כי תצא

~ יום ראשון ג' אלול ~

כא (י) כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּידֶךָ וּשְׁבִיַת שְׁבִיּוֹ:
 י ארי תפוק לאגקא קרבא על בעלי דבבך
 וימסרניו יי אלהך בידך ותשבי שביהון:

כ"י ~ כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה • בְּמַלְחַמַת הַרְשׁוּת –
 הַפְּתוּב מִדְּבַר, שְׂבַמְלַחַמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹאמֵר:
 "וּשְׁבִיַת שְׁבִיּוֹ", שְׁהָרִי כְּכֹר נֶאֱמַר: "לֹא תַחֲיֶה כָּל
 נְשָׁמָה". וּשְׁבִיַת שְׁבִיּוֹ • לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שְׁבַתוֹכָה,
 זֶאֶף־עַל־פִּי שְׁהֵן מִשְׁבַּע אַמּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

מה שאין פן "אויבך", המנגדים לקדשה. ושביט שביו
 – לוקחים מן האויב דבר שהיה בשביה אצלו, שכן לקלפה
 אין תקף ומציאות מצד עצמה, רק מה שנפל אצלה בשביה
 מגבול הקדשה.
 (לקוטי שיחות כרך ל עמ' 159)

פי תצא למלחמה על אויבך . . ושביט שביו (כא, י)
 מלחמה זו הינו מלחמת היצר, האויב של האדם, ובכללות
 יותר – המלחמה נגד כל אויבי ה'. יש לדעת, תקף בעת
 היציאה למלחמה זו, שבעצם עומדים על אויבך, למעלה
 ממנו, פי רק לישראל, הדבוקים בה', יש מציאות אמיתית,

**יא (יא) וְרֵאִיתָ בַשְּׁבִיָּה אִשָּׁת יַפְת־תָּאֵר וְחַשְׁקַת בָּהּ
 וְלַקְחָתָ לְךָ לְאִשָּׁה:**
 יא ותחזי בשביה אתמא שפירת חזו ותתרעי
 בה ותסביה לך לאנתו:

כ"י ~ אִשָּׁת • אָפְלוּ אִשָּׁת אִישׁ. וְלַקְחָתָ לְךָ לְאִשָּׁה •
 לֹא דְבַרְהַ תּוֹרָה אֱלֹא כְּנִגְדַ יֵצֵר הָרַע, שֶׁאִם אֵין
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא מַתִּירָה, יִשְׁאַנָּה בְּאִסּוּר. אָבֵל אִם
 נְשָׂאָה, סוֹפוּ לְהִיּוֹת שׁוֹנְאָה, שְׁנֶאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי
 תַחֲיֶינָּה לְאִישׁ וְגו'", וְסוֹפוּ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר
 וּמוֹרֵר, לְכַף נִסְמְכוּ פְּרִשְׁיּוֹת הַלֵּלוּ.

**יב (יב) וְהִבֵּאתָה אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת־רֵאשְׁתָּה
 וְעָשִׂתָה אֶת־צַפְרֹנֶיךָ:**
 יב ותעלניה לגו ביתך ותגלח ית רישה ותרכי
 ית טופרנחא:

כ"י ~ וְעָשִׂתָה אֶת־צַפְרֹנֶיךָ • תַּגְדֵּלְם כְּדִי שְׁתַּתְּנוּל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) כִּי תֵצֵא. זו הפרשה דבקה עם פי תצור אל עיר ונכנסה ביניהם פרשת עגלה ערופה בעבור החלל הנמצא בא"י. ולא כן חוצה לארץ. ואף פי במלחמה: תורה יא

(יא) אִשָּׁת. כְּכֹר דְרִשׁוּהוּ חו"ל: יַפְת־תָּאֵר. בְּעֵינָיו: וְחַשְׁקַת בָּהּ. שְׂתַחֲשַׁקְנָה לַקְחָתָהּ לְאִשָּׁה כִּי אַחֵר כֵּן יֹאמֵר וּבְעֵלְתָהּ וְכִמּוּהוּ וְאָקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה: תורה יב

(יב) וְהִבֵּאתָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה. י"א שְׂמָא בְּעֵבּוּר שְׁעָרָה חֲשַׁק בָּהּ עַל כֵּן תַּגְלַח: וְעָשִׂתָה. תַּגְדֵּל כְּדִי לְהִיּוֹתָהּ מְאוּסָה בְּעֵינָיו: תורה יג

יג ותעדי ית פסות שביה מנה וחיתב בביתך ותכפי ית אביהא וית אמה ירח יומין ובתר כן תעול לנתה ותבעלנה ותהי לך לאנתו:

(יג) והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה:

כה, רואה בבכיתה, רואה בנוולה, כדי שתתגנה עליו. ובכתה את אביה • כל כף למה? כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת ישראל מתקשטת וזו מתגולת.

כז • והסירה את שמלת שביה • לפי שהם נאים, שהעובדי כוכבים בנותיחם מתקשטות במלחמה, בשביל להזנות אחרים עמיהם. וישבה בביתך • בבית שמשמש בו, נכנס ונתקל בה, יוצא ונתקל

יד ויהי אם לא תתדעי בה ותפטרנה לנפשה וזבנא לא תזבנה בכספא לא תתגר בה חלף די עניתה:

(יד) והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה: ם

כה. בלשון פרסי קורין לעבדות ושמוש: עימראה. מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן.

כז • והיה אם לא חפצת בה • הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה. לא תתעמר בה • לא תשתמש

טו ארי תהוין לגבר תרתינ גשין תדא רחממא ותדא שניאתא וילידן לה בנין רחממא ושניאתא ויהי כרא בוכרא לשניאתא:

(טו) בירתהיון לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הין הבכר לשניאה:

טז ויהי ביומא דיחסן לבנוהי ית די יהי לה לית לה רשו לבכרא ית בר רחממא על אפי בר שניאתא בוכרא:

(טז) והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר:

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

(יד) ושלחתה לנפשה. תעשה רצונה: ומכור לא תמכרה בכסף. דבר הכ' במנהג הרב והטעם בשום דבר: לא תתעמר בה. כמו והתעמר בו ומכרו ואין להם שלישי ופירושו לפי מקומו בטעם רמאות: תורה טו

(טו) אהובה. בעיניו ולא לשם: לשניאה. תאר השם ונסמכה זו הפרשה בעבור וחשקת בה ולא חפצת בה: תורה טז

(טז) ביום הנחילו את בניו. בכריאות גופו או ביום מותו והוא שכיב מרע או ב"ד ינחילו: לבכר. כדבור וקמעה: וטעם לא יוכל. כחבריו: תורה יז

הדעת לכבד את אביו ואת אמו בחיים ובמות: וטעם ובכתה. שתתאבל עליהם כמשפט ישראלית כי היא מתנידתת אם נהרגו פאשר נשבת ואין צריך להזכיר תרחין כי היא צריכה למי נדה כי כבר נכתב אהם ושיביכם וחו"ל אמרו עד שלשה חדשים ואע"פ שאין צורך לחזוק הנה העד ויהי כמשלש חדשים והוא הזמן שיחל הולד להתנווע ואסור לשכב עם אשה בספק אם היא הרה בעבור הולד כי יש מי שיולד בחסרון שנים חדשים פמנהג ג"כ בירתון רק הוא המעט: ירח ימים. כמו חדש ימים וכבר פירשתי ונקרא החדש ירח כי עקרו הפרס: תורה יד

יג) והסירה את שמלת שביה. שמה בעבור יופי מלבושה חשק בה: ובכתה. כדי להסיר שמחתו בה: ירח ימים. אולי יקל חשקו וי"א וגלחה בעבור היותה טמאה וכן משפט המצורע: ועשתה. תיקון. ותקונה לכרות העורף וכן לא עשה שפמו ותחת מעשה מקשה והתיקון עיקר כל מעשה במקרא חוץ אם בא אחריו דבר מגונה גם יהיה רע שלם: והסירה את שמלת. כי היא מטונפת: וישבה בביתך ובכתה. והטעם תשב בביתך ירח ימים לכבות: את אביה ואת אמה. אם (* קרוב י"א כי זה הבכי על אביה ועל אמה שלא התיחדו ולפי דעתי שחייב כל אדם בשקול

(י) **כִּי אֶת־הַבָּכֹר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שָׁנִים**
בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ בִּיהוּא רֵאשִׁית אָנֹו לוֹ מִשְׁפָּט

הַבְּכֹרָה: ם

כ"י - **פִּי שָׁנִים** • (ב"ב קכג) **בְּנֶגֶד שְׁנֵי אֲחִים**. **בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ** • **מִכָּאן שָׁאִין הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שָׁנִים בְּרֵאוֹי**
לְבָא לְאַחַר מִיתַת הָאָב, כְּבִמְחֻזָּק.

(יח) **בִּיְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל**
אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמָע אֲלֵיהֶם:

כ"י - **סוֹרֵר** • **סָר מִן הַדֶּרֶךְ**. **וּמוֹרֵה** • **מְסַרְב בְּדַבָּרִי**
אָבִיו, לְשׁוֹן "מְמָרִים". וַיִּסְרוּ אֹתוֹ • (סנהדרין עא) **מִתְרִין**
בוּ בִפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמִלְקִין אֹתוֹ. **בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינֹו**
חַיֵּב עַד שְׁיִגָּב וְיֹאכַל תְּרִטִימָר בְּשָׂר וַיִּשְׁתֶּה חֲצִי לֹוג
זַיִן, שְׁנָאֵמֵר: "זוֹלֵל וְסוֹבָא", וַנֶּאֱמַר (משלי כג): "אַל

(יט) **וְתִפְשׁוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי**
עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּו:

(כ) **וְאִמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנו זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינְנו**
שֹׁמֵעַ בְּקוֹלְנוּ זוֹלֵל וְסוֹבָא:

(כא) **וּרְגַמְהוּ כְּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת וּבַעֲרַת**
הָרַע מִקִּרְבָּךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ: ם

כ"י - **וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ** • **מִכָּאן שְׁצַרִיף הַכְּרֻזָּה בְּבֵית־דִּין: 'פְּלוּנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה'.**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(יז) **יִכִּיר**. יַעֲשֶׂה לוֹ הַכְּרָה אוֹ שְׂיֹדֶה
 לִפְנֵי אַחֲרִים מִי שֶׁהוּא בְּכוֹר אִם הָיָה
 בְּמִקּוֹם שֶׁלֹא יוֹדְעוֹ אוֹ הוּא חַיֵּיב
 מִבְּתַחֲלָה שִׁפִּיר מִי שֶׁהוּא הַבְּכוֹר
 מִבְּנָיו אִם הָיָה תְּאוּמִים: לָתֶת לוֹ פִּי
 שָׁנִים. שִׁיבַח שְׁנֵי חֲלָקִים אִם הָיָה
 שְׁלֹשָׁה שִׁיחֻשְׁבוּ שֶׁהֵם אַרְבָּעָה וַיִּקַּח
 שְׁנֵי חֲלָקִים וְאִם שְׁנֵי בָנִים יִחֻשְׁבוּ
 שְׁלֹשָׁה וְכֵן הַכֹּל וּלְפִי דַעֲתִי שֶׁכֵּן
 פִּירוּשׁ וַיְהִי נָא פִּי שָׁנִים בְּרוּחָךְ אֵלִי

כָּאֲשֶׁר פִּירְשְׁתִּי בְּמִקּוּמוֹ: פִּי הוּא
 רֵאשִׁית אוֹנוֹ. הַנּוֹדֵעַ עִם הַיָּשָׁר יִדְבֹר
 וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּחֻזְקַת יִשְׂרָאֵל: תוֹרָה יח
 (יח) **סוֹרֵר וּמוֹרֵה**. בְּנֶגֶד הַשֵּׁם וּבְנֶגֶד
 הָאֲבוֹת אִם הָיָה יִרְאֵי הַשֵּׁם: סוֹרֵר.
 כְּמוֹ כַּפְרָה סוֹרֵרָה שֶׁלֹא יִשְׁמֹר מִצְוֹת
 עֲשֶׂה. וּמוֹרֵה. בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה:
 וַיִּסְרוּ אֹתוֹ. בְּפָנֵי עֲדִים מִצְוֵה שֶׁהֵם
 יִתְפָּשׂוּהוּ וַיּוֹצִיאוּהוּ וַדְּבָרֵי הַקְּבִלָּה
 אָמַת: זוֹלֵל. מִפּוֹרְשׁ הוּא זוֹלֵל בְּשָׂר

רק הוא שם כָּלֵל לְנוֹתֵן בְּכָל מַה
 שִׁיִּתְאַוָּה כָּל מַה שִׁיִּבְקַשׁ מִמֶּנּוּ:
וְסוֹבָא. מְרַבָּה לְשִׁתּוֹת וְהוּא הַמְשַׁתְּפֵר
 וְהַנְּהַי זֶה כְּמוֹ אֶפִיקוֹרוּס כִּי לֹא יִבְקַשׁ
 חַיִּי הַעוֹה"ז כִּי אִם לְהַתְעַנֵּג בְּכָל מִינֵי
 מֵאָכֵל וּמִשְׁתֶּה. וְנִסְמְכָה זֶה הַפְּרָשָׁה
 בְּעֵבֹר אֲשֶׁת יִפְתַּ תֹּאֵר וְהַעֲד וְשֵׁם
 אִמּוֹ. וְהִרְמִזוּ שְׂרָמְזִיתִי בְּכַנֵּי אֶהְרֵן:
 תוֹרָה יט

~ יום שני ד' אלול ~

כב וְאֵרִי יְהִי בְגֵבֶר חוֹבֵת דִּין דְּקִטּוּל וְיִתְקַטַּל וְתִצְלוּב יָתָה עַל צְלִיבָא:

(כב) וְכִי־יְהִיֶּה בְאִישׁ חֲטָא מִשְׁפַּט־מִוֹת וְחֹמֶת וְתִלִּית אֹתוֹ עַל־עֵץ:

בבית־דין. ותלית אתו על־עץ. (סנהדרין מה) רבותינו אמרו: כל הנסקלין נתלין, שגאמר: "כי קללת אלהים תלוי", והמברך ה' בסקילה.

כ"י. וכי־יהיה באיש חטא משפט־מוות. סמיכות הפרשיות, מגיד שאם חסים עליו אביו או אמו, סוף שיצא לתרבות רעה, ויעבר עברות ויתחייב מיתה

כג לא תבית נבלתה על צליבא ארי מקבר תקברנה ביומא ההוא ארי על דחב קדם וי אצטלב ולא תסאב ית ארעך די וי אלהך יחב לך אהסנא:

(כג) לֹא־תִלֵּין נְבִלְתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלַּלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ם

שר ואחד נתפס ללסטיות ונתלה, כל הרואה אותו אומר: 'השר תלוי'. כל קללה שבמקרא, לשון הקל וזולול, כמו: (מ"א ב) "והוא קללני קללה נמרצת".

כ"י. כי־קללת אלהים תלוי. וזולול של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו דומין זה לזה, אחד נעשה

א לא תחזי ית תרא דאחוך או ית אמרה דטען ותתקבש מנהון אתבא תתיבון לאחוך:

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אַחִיךָ או אֶת־שׁוֹן נְדָחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הֲשִׁב תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ:

ממנו, זהו פשוטו. (כ"ב ל) רבותינו אמרו: פעמים שאתה מתעלם וכו'.

כ"י. והתעלמת. כובש עין פאלו אינו רואה. לא־תראה והתעלמת. לא תראה אותו שתתעלם

ב ואם לא קרב אחוך לנתך ולא ידעת לה ותכנשנה לגו ביתך ויהי עמך עד דיתבע אחוך יתה ותתיבנה לה:

(ב) וְאִם־לֹא קָרֹב אַחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעָתוּ וְאִסְפְּתוּ אֶל־תַּוְךָ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~

את אבדתו, כלומר, שימתן את הנהגתו. ועל־דרך תורת הבעל־שם־טוב, שיש למסר את הנפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שלא ראו מעולם. (לקוטי שיחות כד עמ' 284)

ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו (כב, ב) מי שרואה שגאבד ליהודי אבדה רוחנית, שאינו מתנהג כדבעי, הנה אפילו אם יהודי זה רחוק ממנו ואינו מפירו — אסור להתעלם מאבדה זו, אלא יש לעזר לו עד שיבוא ויודש

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יוצא למלחמה וזה דרך דרש: ואספתו. אם היית שב או בצווי שתפקדונו ביד נאמן: והתעלמת. דבק עם לא תראה והזכיר שור ושה וכבר הזכיר התמור וכן משפט כל בהמה: תורה ב

זו הפרשה בעבור המלחמה כי בתחלה פי תצא והנה גבעון יוכיח כי משפט לא תלין איננו לכבוד המת רק לכבוד הארץ כי משפט הערלים והישראלים [אינו] (בס' מ"ח מ"ז) שנה: תורה א (א) לא תראה את שור. אפי' אתה

(כב) ותלית אותו. כבר קבלנו מחז"ל ענין הנתיים: תורה כג) כי קללת אלהים תלוי. בעבור שברך השם ועל דרך הפשט כי אלהים פועל והקללה תבוא לכל מקום קרוב מהתלוי ויש לו סוד דבק בגוף על כן ולא תטמא את אדמתך ונסמכה

כ"ט - <עַד דְּרַשׁ אַחִיךָ • (ב"מ כז) וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְךָ שְׂיִתְּנֶהוּ לּוֹ קֶדֶם שְׂיִדְרְשֶׁהוּ? אֲלֵא דְרַשְׁהוּ שְׁלֵא יְהֵא רַמְאִי. וְהִשְׁבֵּתוּ לוֹ • שְׂתֵּהּא בּוֹ הַשְּׂבָה, שְׁלֵא יֵאכֵל בְּבִיתְךָ כְּדִי דְמִיּוֹ וְתִתְּבַעַם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דְּבַר שְׁעוּשָׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֵאכֵל, וְשִׂאֵינוּ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יִמְכַר.

ג וכן מעבד לחמרה וכן מעבד לכסותיה וכן מעבד לכל אבדת אחוה די תיבד מנה ומשכחנה לית לה רשו לאתכפסאה:

(ג) וְכִן תַּעֲשֶׂה לְחַמְרוֹ וְכִן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכִן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אַחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאֵתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ם

כ"ט - <לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם • לְכַבֵּשׁ עֵינְךָ, כְּאֵלוֹ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

ד לא תחזי ית חמרא דאחויך או תורה רמן בארשא ותחכבש מנהון אקמא תקים עמה:

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חַמּוֹר אַחִיךָ אִו שׁוֹרוֹ גְּפָלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם תְּקִים עִמּוֹ: ם

ה לא תחזי ית חמרא דאחויך או תורה רמן בארשא ותחכבש מנהון אקמא תקים עמה: לֹא וְאָמַר: 'הוֹאִיל וְעֲלִיךָ מִצְוָה, אִם רְצִיתָ לְטַעוֹן טַעוֹן', פְּטוֹר.

כ"ט - <הֵקֵם תְּקִים • (ב"מ לב) זֹו טַעֲנִינָה, לְהִטְעִין מִשְׂאוֹ שֶׁנִּפְּל מֵעֲלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲכַל אִם הִלֵּךְ וְיָשַׁב

ה לא יהי תקון זין דגבר על אתמא ולא תמן גבר בתקוני אתמא ארי מרחק קדם יי אלהך כל עבד אליו:

(ה) לֹא־יְהִיֶּה כְּלִי־גֹבֵר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֹּבֵר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה: פ

ו אי ירעע קנא דצפרא גדמך בארשא בכל אילן או על ארעא אפרחין או בעין ואמא רבעא על אפרחין או על בעין לא תסב אמא על בניה:

כ"ט - <לֹא־יְהִיֶּה כְּלִי־גֹבֵר עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נידר פ"א) שְׂתֵּהּא דוֹמָה לְאִישׁ, כְּדִי שְׂתַלַּף בֵּין הָאֲנָשִׁים, שִׂאֵין זֹו אֲלֵא לְשֵׁם נְאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֹּבֵר שִׁמְלַת אִשָּׁה.

ז אי ירעע קנא דצפרא גדמך בארשא בכל אילן או על ארעא אפרחין או בעין ואמא רבעא על אפרחין או על בעין לא תסב אמא על בניה:

(ו) כִּי יִקְרָא קוֹן־צְפוּר | לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אִו עַל־הָאָרֶץ אֲפֻרְחִים אִו בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצַת עַל־הָאֲפֻרְחִים אִו עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים:

כ"ט - <כִּי יִקְרָא • פֶּרֶט לְמִזְמֵן. לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בַּעֲוֹדָה עַל בְּנֵיהָ.

ז שלחא תשלח ית אמא וית בניה תסב לה כדיל דייטב לה ותוריה יומין:

(ז) שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ יָמִים: ם

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

נקראתי והם מגורת מקרה וקרוב מפגע. אל"ף אפרוחים נוסף כמו אל"ף ובאורוץץ והטעם כי אכזריות הוא בלב להיות אם על בנים ויטשה וכן שור או שיה: תורה ז
 ז ייטב לה. ששהשם חמול עליך וייטיב לה: והארכת ימים. כאשר לא תכרת כל הקן שערכת העיקר: תורה ח

נתמלא זקנו ותערב עם הנשים וינאף הוא והן ואינו יודע וזה יורה כי מנהג ישראל היה וכן ברובי המלכות להיות מלבוש האנשים איננו כמלבוש הנשים רק הפרש ביניהם וי"א על חוץ לדרך ואין צורך רק השם יתעב מי שישנה מעשה השם: תורה ו
 ו כי יקרא. נסמכה זאת הפרשה בעבור בדרך. יקרא. כמו נקרא

ג לא תוכל. כחבריו: תורה ד
 ד נופלים. כמו רובץ. ומלת נופלים פלל: הקם תקים עמו. ולא לדרך כמו עזוב תעזוב עמו: תורה ה
 ה לא יהיה כלי גבר. נסמכה בעבור צאת למלחמה כי האשה לא נבראת כי אם להקים הורע ואם היא תצא עם אנשים למלחמה תבא בדרך לידי זנות וכן לא ילבש גבר והטעם זכר שלא

(יא) לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ צִמְרֹת וּפְשָׁתוֹם יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנָא צִמְרֹת וְכִתְמֵי מִחְבַּר כְּחָדָא:

כ"י • שְׁעִטָּנֹד • לְשׁוֹן עֲרוּב, וְרִבּוֹתֵינוּ פָּרְשׁוּ: שׁוּע, טוּוֹי וְנוּז.

(יב) גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל־אַרְבַּע בְּנֹפֹת בְּסוֹתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶה־בָּהּ: ם

יב בְּכִרְסֵפְדִין תַּעֲבֹד לָךְ עַל אַרְבַּע בְּנֵי פְנֵי בְּסוֹתָךְ דִּי תִכְסִי בָּהּ:

כ"י • גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לָךְ • (יבמות ד. ספרי) אָף מִן הַכְּלָאִים, לְכָךְ סִמְכָן הַכְּתוּב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ: יג אֲרִי יִסַּב גְּבַר אֶתְמָא וְנִעוּל לְתַמָּה וְיִסְנַנָּה:

כ"י • וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָהּ • סוּפו.

(יד) וְשֵׁם לָהּ עַל־לִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

יד וְיִשׁוּי לָהּ תִּסְקֹפִי מִלִּין וְיִפְקַע עֲלֶיהָ שׁוּם בִּישׁ וְיִימַר יְת אֶתְמָא הָדָא נְסִבִית וְעֲלִית לְתַמָּה וְלֹא אֶשְׁכַּחִית לָהּ בְּתוּלִין:

כ"י • וְשֵׁם לָהּ עַל־לִילַת דְּבָרִים • עֲבָרָה גּוֹרְרַת עֲבָרָה: הָרַע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִפְּאֵן שְׁאִין אוֹמַר עֲבַר עַל (ויקרא ט) "לֹא תִשְׁנָא", סוּפו לְבֹא לִיְדֵי לְשׁוֹן

(טו) וְלָקַח אָבִי הַנְּעֵרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלִי הַנְּעֵרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה:

טו וְיִסַּב אֲבוּהָ (נ"א אֲבוּהָ) דְּעוּלְמָתָא וְאִמָּהּ וְיִפְקֹדוּן יְת בְּתוּלֵי עוּלְמָתָא לְקָדָם סְבִי קָרְמָא לְתַרַע בֵּית דִּין אֶתְרָא:

כ"י • אָבִי הַנְּעֵרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שְׁגָדְלוּ גְדוּלִים הָרַעִים, יְתַבְּזוּ עֲלֶיהָ:

(טז) וְאָמַר אָבִי הַנְּעֵרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנָאָהּ:

טז וְיִימַר אֲבוּהָ דְּעוּלְמָתָא לְסִבְיָא יְת בְּרַתִּי יְהִבִית לְגַבְרָא הָדִין לְאִנְתּוֹ וְסִנְנָה:

כ"י • וְאָמַר אָבִי הַנְּעֵרָה • (שם) מִלְמַד שְׁאִין רְשׁוּת לְאִשָּׁה לְדַבֵּר בְּפְנֵי הָאִישׁ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי אִין כַּח הַתְּמוּר כְּלַח הַשּׁוּר וּבַעֲבוּר הַזְּרִיעָה אָמַר שְׁעִטָּנוֹ וּכְבַר הַזְּכִירוֹ עַל דְּרָךְ כָּלֵל וּבְכָאן פִּרְט שְׁהוּא הַצִּמְרֹת וְהַפְּשָׁתִים לֹא אֶחָרִים: תוּרָה יא

(יב) גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. אָמַר הַמְּכַחֲשִׁים שְׁהוּא מְצוּנָה בְּפְנֵי עֲצָמָה בְּלִילָה כְּמוֹ הַצִּיצִית בַּיּוֹם עַל כֵּן כְּתוּב אֲשֶׁר תִּכְסֶה וְהַמְּעִתִיקִי הַעֲתִיקוּ כִּי זֹאת מְצוּת הַצִּיצִית בַּיּוֹם וּפְרוּשׁ גְּדָלִים כְּמוֹ בְּבִנְיָנָה גְּדָלִים מַעֲשֶׂה שְׂרָשׁוֹת. וְהַמְּכַחֲשִׁים הוֹצִיאָוּהָ מִגְּזֵרַת גְּדוּלָּה וְאִנְחָנוּ מֵאֲמִינִים בְּדַבְרֵי קְדָמוּגִינוּ לְכַדָּם וְהַזְּכִיר זֶה הַכְּתוּב לְבָאָר עַל אַרְבַּע בְּנֹפֹת וְנִסְמַךְ לְשְׁעִטָּנוֹ בְּעֲבוּר הַצִּיצִית שְׁהוּא מוֹתֵר: תוּרָה יג

(יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. נִסְמַכָּה הַפְּרָשָׁה לְרַעַת הַמְּכַחֲשִׁים בְּעֲבוּר תִּכְסָּה בָּהּ וְהָאֲמַת עַל דְּרָךְ דְּרָשׁ בְּכִי אִין כְּחַח הַתְּמוּר כְּלַח הַשּׁוּר וּבַעֲבוּר הַזְּרִיעָה אָמַר שְׁעִטָּנוֹ וּכְבַר הַזְּכִירוֹ עַל דְּרָךְ כָּלֵל וּבְכָאן פִּרְט שְׁהוּא הַצִּמְרֹת וְהַפְּשָׁתִים לֹא אֶחָרִים: תוּרָה יא

(יב) גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ. אָמַר הַמְּכַחֲשִׁים שְׁהוּא מְצוּנָה בְּפְנֵי עֲצָמָה בְּלִילָה כְּמוֹ הַצִּיצִית בַּיּוֹם עַל כֵּן כְּתוּב אֲשֶׁר תִּכְסֶה וְהַמְּעִתִיקִי הַעֲתִיקוּ כִּי זֹאת מְצוּת הַצִּיצִית בַּיּוֹם וּפְרוּשׁ גְּדָלִים כְּמוֹ בְּבִנְיָנָה גְּדָלִים מַעֲשֶׂה שְׂרָשׁוֹת. וְהַמְּכַחֲשִׁים הוֹצִיאָוּהָ מִגְּזֵרַת גְּדוּלָּה וְאִנְחָנוּ מֵאֲמִינִים בְּדַבְרֵי קְדָמוּגִינוּ לְכַדָּם וְהַזְּכִיר זֶה הַכְּתוּב לְבָאָר עַל אַרְבַּע בְּנֹפֹת וְנִסְמַךְ לְשְׁעִטָּנוֹ בְּעֲבוּר הַצִּיצִית שְׁהוּא מוֹתֵר: תוּרָה יג

(יג) כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה. נִסְמַכָּה הַפְּרָשָׁה לְרַעַת הַמְּכַחֲשִׁים בְּעֲבוּר תִּכְסָּה בָּהּ וְהָאֲמַת עַל דְּרָךְ דְּרָשׁ

יו וְהָא הוּא שׁוּי תִּסְקוּפֵי מְלִין לְמִימְרָא לֹא
אֲשַׁכְּחִית לְבְרַתְךָ בְּתוּלִין וְאַלִּין בְּתוּלֵי בְּרַתִּי
וְיִפְרְסוּן שׁוֹשִׁיפָא גְדָם סְבִי קְרַתָּא :

(י) וְהִנֵּה־הוּא שָׁם עַל־לֵת דְּבָרִים לְאֹמֵר לֹא־מִצָּאתִי
לְבַתְּךָ בְּתוּלִים וְאַלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה
לְפָנַי וְקַנְי הָעִיר :

כ"ט • וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה • (שם) הָרִי זֶה מְשַׁל : מְחַנְרִין הַדְּבָרִים פְּשָׁמְלָה .

יח וְיִדְבְּרוּן סְבִי קְרַתָּא הִהִיא זֵת גְּבַרְא
וְיִלְקוּן יְתֵה :

(יח) וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ :

כ"י • וַיִּסְרוּ אֹתוֹ • מְלִקוֹת (כתובות מז).

יט וְיִגְבּוּן מִגְּזָה מִאָּה סְלַעִין דְּכֶסֶף וְיִתְנּוּן
לְאַבְיָהָא דְעוֹלָמְתָא אַרְי אֶפְק שׁוּם פִּישׁ עַל
בְּתוּלְתָא דִישְׂרָאֵל וְלֵה תְּהִי לְאַנְתּוּ לִית לֵה
רְשׁוֹ לְמַפְטְרָה כָּל יוֹמוֹהִי :

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאַבְי הַנְּעֻרָה פִּי
הוֹצִיא שָׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תְהִיָּה לְאִשָּׁה
לֹא־יֻכַּל לְשַׁלְּחָה כָּל־יָמָיו : ם

כ ואם קשטא תוה פתגמא הדין לא
אשתכחו בתולין לעולמתא :

(כ) וְאִם־אָמַת הָיְהָ הַדְּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוּלִים
לְנַעֲרָה :

כ"י • וְאִם־אָמַת הָיְהָ הַדְּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה, שְׁזַנְתָּה לְאַחַר אַרוֹסִין .

כא ויפקון ית עולמתא לתרע בית אביהא
וירגמניה אנשי קרמיה באבניא ותמות ארי
עבדת קלנא בישראל לזנאה בית אביהא
ותפלי עבד דביש מבינך :

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנְּעֻרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ
וּסְקְלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָה פִּי־עֲשֵׂתָהּ
גְּבַלָּה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנּוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע
מִקְרַבְךָ : ם

כ"י • אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ • (כתובות מז) ראו גדולים שגדלתם. אנשי עירה • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָה .
לְזִנּוֹת בֵּית אָבִיהָ • כְּמוֹ : בְּבֵית אָבִיהָ .

כב ארי לשמכה גבר דשכב עם אתמא אתמ
גבר ויתקטלון אף תרויהון גברא דשכב עם
אתמא ואתמא ותפלי עבד דביש מישראל :

(כב) כִּי־יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעַלְת־בְּעַל
וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה
וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל : ם

כ"י • וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂה
חַדוּדִים, שְׂאִין הָאִשָּׁה נְהַגִּית מֵהֶם. "גם", לְרַבּוֹת
הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספריים אחרים: מֵאֲחֻרֵיהֶם) . (שם) דְּבָר אַחַר :

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נסמכה פרשת הבעולה והמאורסה גם
פירושו זה כמו זה והנה פירוש זה
עוד : תורה כב

אותה רק היא אומרת שהיא בתולה
ומעתיקי הדת בארו הדבר באר היטב
ואלה הבתולים ימצאו עד זמן קצוב
וכפי תולדת הנערות ובעבור וסקלוה

יט) וטעם כל ימיו. כי לעולם תהיה
ברשותו עד יום מותו: תורה כ
כא) וסקלוה. שיתכן שאחר שארסה
שכב איש אותה כי המאָרס לא אָרס

(כג) כִּי יִהְיֶה נֶעְרָה בְּתוּלָה מֵאַרְשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָה אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה:

כג אָרִי תֵהִי עוֹלָמְתָא בְּתַלְמָא דְמֵאָרְסָא לְגַבְרָא וְיִשְׁכַּחְנָה גַבְרָא בְּקִרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה:

כט"ו - וּמִצָּאָה אִישׁ בָּעִיר • (עובדן ז) לְפִיכֶךָ שָׁכַב עִמָּה, פְּרָצָה קוֹרְאָה לְגַנָּב, הָא אֵלּוּ יִשְׁכְּבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אָרַע לָהּ.

(כד) וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־הַנֶּעְרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צִעְקָה בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ וּבִעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ם

כד וְתַפְקִיזוּ יָת תְּרוּיָהוֹן לְתַרַע קִרְתָּא הַהִיא וְתַרְגְּמוּ יִתְרוּן בְּאֲבָנִיא וַיְמִיתוּן יָת עוֹלָמְתָא עַל עֶסֶק דִּי לֹא צְנֻחַת בְּקִרְתָּא וְיָת גַּבְרָא עַל עֶסֶק דְּעֵנִי יָת אִמַּת חֲבֵרָה וְתַפְלִי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבִּינְךָ:

(כה) וְאִם־בִּשְׂדֵה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנֶּעְרָה הַמֵּאַרְשָׁה וְהִחְזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּה לְבָדוֹ:

כה וְאִם בְּחַקְלָא יִשְׁכַּח גַּבְרָא יָת עוֹלָמְתָא דְמֵאָרְסָא וְיִתְקַף בֵּיהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִתְקַטַּל גַּבְרָא דְשָׁכַב עִמָּה בְּלַחְדוּהִי:

(כו) וְלַנֶּעְרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנֶּעְרָה חֲטָא מוֹת כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רַעְהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ בֶּן־הַדָּבָר הַזֶּה:

כו וְלַעוֹלָמְתָא לֹא תַעֲבֹד מַדְעָם לִית לַעוֹלָמְתָא חוֹבַת דִּין דְּקַטוּל אָרִי קָמָא דִּיקוּם גַּבְרָא עַל חֲבֵרָה וְיִקְטַלְנָה נַפְשׁ כֶּן פְּתַגְמָא דְדִין:

כט"ו - כִּי בְּאֲשֶׁר יָקוּם וְגו' • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מִשְׁמָעוֹ: | עַל חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ בּוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחֻזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאֵדָם הָעוֹמֵד תְּרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וּנְמַצָּא לְמַד וְכו'.

(כז) כִּי בִשְׂדֵה מִצָּאָה צִעְקָה הַנֶּעְרָה הַמֵּאַרְשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ם

כז אָרִי בְּחַקְלָא אֲשַׁכְּחָה צְנֻחַת עוֹלָמְתָא דְמֵאָרְסָא וְלִית דְּפָרִיק לָהּ:

(כח) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נֶעְרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אַרְשָׁה וְתַפְּשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּה וּנְמַצָּאוּ:

כח אָרִי יִשְׁכַּח גַּבְרָא עוֹלָמְתָא בְּתַלְמָא דִּי לֹא מֵאָרְסָא וְיִחַדְּנָה וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִשְׁתַּכְּחוּן:

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשָּׁכַב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעְרָה חַמְשִׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִתֶּיּוּהָ לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלָחָה כָּל־יָמָיו: ם

כט וְיִתֵּן גַּבְרָא דְיִשְׁכַּח עִמָּה לְאָבוּהָ דְעוֹלָמְתָא חַמְשִׁין סָלְעִין דְּכֶסֶף וְלָהּ תִּתִּי וְלֹא תִּתִּי לְאִנְתּוֹ חֲלָף דִּי עָנְיָה לִית לָהּ רָשׁוּ לְמַפְטָרָה כָּל יוֹמוֹהִי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) כִּי יִהְיֶה. פְּאֲשֶׁר יָאֲרַע זֶה הַדָּבָר: תורה כד
 (כד) שַׁעַר. מְקוֹם שְׁבֵת זְקֵנֵי הָעִיר תורה כה
 (כז) צִעְקָה. יִתְכֵן שְׁצַעְקָה: תורה כז
 (כח) אֲשֶׁר לֹא אֲוָרְשָׁה. זֹאת אֲנוּסָה תורה כח
 (כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשָּׁכַב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעְרָה חַמְשִׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִתֶּיּוּהָ לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלָחָה כָּל־יָמָיו: ם תורה כט

כג (א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְדֹּל בְּנָהוּ אָבִיו: ם

לְעֵבֶר עַל זֶה בִּשְׁנֵי לְאוּוּן, וְלִסְמָךְ לָהּ: "לֹא יָבֵא מִמְזֹר", לְלַמֵּד שְׁאִין מִמְזֹר אֶלֶּא מִחֻבֵּי כְּרִיתוֹת, וְקַל־וְחֹמֶר מִחֻבֵּי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שְׁאִין בְּעֲרִיּוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שְׁאִין בְּהַ כְּרַת.

כִּי־יִקַּח לֹא־יִקַּח (קידושין טו) אִין לוֹ בְּהַ לְקוּחִין, וְאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּהַ. וְלֹא יִגְדֹּל בְּנָהוּ אָבִיו (יבמות לג) שׁוֹמֵרֵת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הִרְאוּהָ לְאָבִיו, וְהָרִי כָּבֵד הוֹדְהָר עָלֶיהָ מִשׁוּם: (ויקרא יח) "עֲרֹת אָחִי אָבִיךָ"? אֶלֶּא

כג (ב) לֹא־יִבֵּא פְּצוּע־דָּבָא וּכְרוֹת שְׁפָכָה בְּקַהֲל יְהוָה: ם

כִּי־יִבֵּא פְּצוּע־דָּבָא (יבמות עז) שְׁנִפְצָעוּ אוֹ שְׁנִדְכָּאוּ בַּיַּצִּים שְׁלוֹ. וּכְרוֹת שְׁפָכָה • שְׁנִכְרַת הַגִּיד וְשׁוֹב אִינוּ יוֹרֵה קְלוּחַ זָרַע, אֶלֶּא שׁוֹפֵף וְשׁוֹתֵת וְאִינוּ מוֹלִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

תּרס"ז, רְאִיתִי שֵׁם סִפְר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מִקְבֵּל בְּיָדָם שֶׁכְּתוּבוֹ מִהַר"ם מְרוֹטְנֶבוּרְג, וְגַם בּוֹ כְּתוּב "דְּבָא" בְּאֶלֶף. וְעִין ב'שְׁאֲרִית יְהוּדָא' (יורה־דעה סימן ט"ו) וְ'דְבָרֵי נְחֻמָּה' (יורה־דעה סימן כ"ב). וּבִסְפֵר 'מִשְׁנַת אַבְרָהָם' (סימן לב) מְצִין כַּמָּה סְפָרִים הַדְּנִים בְּזֶה. (היום יום ז' אלול)

אֲדַמּוּר הַזֶּקֶן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּעֵ דְבָא" בְּאֶלֶף לְבִסּוּף, וְלֹא בְּה"א. בְּפִרְאָג יֵשׁ סִפְר־תּוֹרָה שֶׁקְּבֵלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוֹפֵר, אִין קוֹרִין בּוֹ אֶלֶּא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּכַרְשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהִיטִי בְּפִרְאָג בְּשַׁנַּת תּרס"ח רְאִיתִיו, וְכְתוּב בּוֹ "דְּבָא" בְּאֶלֶף. כֵּן כְּשֶׁהִיטִי בּוֹאֲרָמֶס בְּשַׁנַּת

כג (ג) לֹא־יִבֵּא מִמְזֹר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יִבֵּא לוֹ בְּקַהֲל יְהוָה: ם

כִּי־יִבֵּא לֹא־יִבֵּא מִמְזֹר בְּקַהֲל ה' • לֹא יִשְׂא יִשְׂרָאֵלִית.

כג (ד) לֹא־יִבֵּא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יִבֵּא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ם

כִּי־יִבֵּא לֹא־יִבֵּא עֲמוּנִי • לֹא יִשְׂא יִשְׂרָאֵלִית.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ג) מִמְזֹר. אַחֲז"ל הֵבֵא מִן הַעֲרִיּוֹת וְהַשְּׁנֵי מִמֵּי"ן נוֹסְפִין כַּמִּמֵּי"ן נִהְרְסוּ מִמְּגוּרֹת וְאַחֲרֵים אֶמְרוּ כִּי הוּא שֵׁם גּוֹי וְיָשֵׁב מִמְזֹר בְּאֲשֶׁדוּד כִּי רְחוֹק הוּא שְׁיִקְרָא שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְאַף כִּי בַעַת הִישׁוּעָה בְּשֵׁם גְּנָאִי וְהִמְתַּרְגֵּם תַּפְשׁ דְּרָף קַצְרָה וְרַשׁ: תורה ד

כְּאֶחָד מִקְהַל ה' שְׁיִקַּח בַּת יִשְׂרָאֵל וְכֵן עֲמוּנִי וְלֹא עֲמוּנִית מוֹאָבִי וְלֹא מוֹאָבִית וְהַעֲד הַנְּאָמָן רוּת וְהַכְּתוּב שְׁאָמַר לֹא תִבְאוּ בָהֶם עַל נְשֵׁי שְׁבַעַת הַגּוֹיִם. גַּם הַכְּתוּב בְּעֲזָרָא וְיִבְדִּילוּ כָּל עַרְבֵי הֶם (הַנְּזָכְרִים) וְשֵׁם פִּירְשֵׁתִיו: תורה ג

(א) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו. הַאֲנוּסָה עַל כֵּן נִסְמְכָה זֹאת הַפְּרָשָׁה: תורה ב
(ב) פְּצוּעֵ דְבָא. בַּיַּצִּים בְּלֹא אָבִר [ס"א חֶסֶר] וְאֶמְרוּ הַמְּדַקְדָּקִים כִּי הַטַּעַם בְּשֶׁרֶם שֶׁהוּא דְבָא וְזֶה רְחוֹק: שְׁפָכָה. זֶה הָאָבִר שֶׁמִּמֶּנּוּ יִשְׁפֹּף מִימִיו וְהַזָּרַע: בְּקַהֲל ה'. הַטַּעַם שֶׁלֹּא יִחְשָׁב

ה על עסק די לא ערעו יתכון בלחמא
ובמיא בארמא במפקכון ממצרים ודי אגר
עלך נת בלעם פר בעור מפתור ארם די על
פרת ללשיותך :

(ה) על־דבר אשר לא־קדמו אתכם בלחם ובמים
בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שׁכר עליך
את־בלעם בן־בעור מפתור ארם נהרים לקללך:

כ״ט • על־דבר • (ספרי) על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. בדרך • פשהייתם בטרופ.

ו ולא אבי ? אלהך לקבלא מן בלעם והפך
? אלהך לך ית לוטין לברכז ארי רחמך ?
אלהך :

(ו) ולא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ אֶל־בַּלְעָם וַיְהַפֵּךְ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אָהַבְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ :

ז לא תבצע שלמהון וטבתהון כל יומיך
לעלם :

(ז) לא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבְתָּם כְּלַיְמֶיךָ לְעוֹלָם: ם

כ״ט • לא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם • (שם) מכלל שנאמר: "עמך ישב בקרבך", יכל אף זה כן? תלמוד-לומר: "לא
תדרש שלמם".

~ יום רביעי ו' אלול ~

ח לא תרחק אדומאה ארי אחיך הוא לא
תרחק מצראה ארי דיר הוימא בארעה :

(ח) לא־תִתַּעַב אֲדָמִי כִּי אַחִיךָ הוּא לֹא־תִתַּעַב מִצְרֵי
בִּיגַר הָיִיתָ בְּאַרְצוֹ:

מכל וכל, אף-על-פי שזרקו זכוריקם ליאור. מה
טעם? שהיו לכם אכסנא בשעת הדחק. לפיכך.

כ״ט • לא־תִתַּעַב אֲדָמִי • לגמרי, ואף-על-פי שראוי
לך לתעבו, שיצא בחרב לקראתך. לא־תִתַּעַב מִצְרֵי.

ט בנין די ותלידו להון דרא תליתאה דפי
להון למעל בקהלא דני:

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דֹּר שְׁלִישִׁי יבֹא לָהֶם
בַּקֶּהל יְהוָה: ם

הזה, והמתטיאו, מוציאו מן העולם הזה ומן העולם
הבא. לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב, וכן
מצרים שטבעום. ואלו שהחטיאום, נתעבו.

כ״ט • בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דֹּר שְׁלִישִׁי וְגו' •
ושאר האמות מתרין מיד, הא למדת שהמתטיא
לאדם, קשה לו מן ההורגו. שההורגו, הורגו בעולם

י ארי תפוק משריתא על בעלי דבך
ותסתמר מכל מדעם ביש :

(י) כִּי־תִצֵּא מִחֲנֶה עַל־אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רַע:

כ״ט • כִּי־תִצֵּא וְגו' וְנִשְׁמַרְתָּ • שהשטן מקטרג בשעת הסכנה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שהזכיר דבר בלעם כי צוררים הם
בעבור אחותם והארון היה עם המחנה
שיצא על מדן: מכל דבר רע. לנפש
ולגוף כמו הקרי: תורה יא

מחיצות עשויות וכצאתם אל
המלחמה הם קרובים סביבות הארון
וברור כי טמא מקרה משחית ונסמכה
זו הפרשה בעבור מלחמת מדן

(ו) ויהפך. שהיה בלב בלעם לקלל
ולא עזבו השם: תורה ז
(י) כי תצא מחנה. זהו המחנה שיצא
אל האויב ושמ הארון והוא מחנה
קטן ואיננו מחנה הגדול כי שם

יא אַרְיִי יֵהִי בְךָ גִבּוֹר דִּי לֹא יִהְיֶה דְכִי מִקְרָה לִילָה וַיֵּצֵא לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא לֹא יַעוּל לְגוּ מְשֻׁרְתָא :

(יא) בִּי־יְהִי־בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יְהִי־טְהוֹר מִקְרָה לַיְלָה וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה :

ס"ט • אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • זוּ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לִכְנֹס לְמַחֲוֶץ לַמַּחֲנֶה • זוּ מִצְוֹת־עֲשֶׂה. לֹא יָבֵא לְמַחֲנֶה לְרִיחַ, וְכָל־שָׂפֵן לַמַּחֲנֶה שְׂכִינָה (פסחים טו) •

ס"ט • מִקְרָה־לַיְלָה • דְּבַר הַפְּתוּב בְּהִוָּה. וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה • זוּ מִצְוֹת־עֲשֶׂה. לֹא יָבֵא

יב וְיִהְיֶה לְמַפְגֵּי רַמְשָׁא וְיִסְחִי בְמִיָּא וְכַמְעַל שְׂמִשָּׂא יַעוּל לְגוּ מְשֻׁרְתָא :

(יב) וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב יִרְחֵץ בְּמִים וְכִבֵּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה :

ס"י • וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב • סְמוּךְ לְהַעֲרֵב שְׁמֶשׁוֹ יִטְבַּל, שְׂאִינוּ טְהוֹר בְּלֹא הַעֲרֵב שְׁמֶשׁ.

יג וַיֵּצֵא מִתּוֹךְ הַיָּד לְךָ מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וְתַפּוּק מִמֶּן לְבָרָא :

(יג) וַיֵּד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ :

ס"י • וַיֵּד תִּהְיֶה לְךָ • כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ : (במדבר ח) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לְעֵנָן.

יד וְיִסְכְּתָא תִּהְיֶה לְךָ עַל זִינְךָ וְיִהְיֶה בְּמִפְקֵךְ לְבָרָא וְתַחֲפֹר בֵּהּ וְתַתּוּב וְתַכְסִּי יָת מִפְקֵתְךָ :

(יד) וַיִּתֵּן תִּהְיֶה לְךָ עַל־זִנְךָ וְהָיָה בְּשַׁבְּתֶךָ חוּץ וְחִפְרֶתָה בָּהּ וְשַׁבְּתָה וְכִסִּיתָ אֶת־צַאֲתֶךָ :

ס"י • עַל־זִנְךָ • לְבַד מִשָּׂר כְּלִי תִשְׁמִישֶׁךָ. אֲזַנְךָ • כְּמוֹ כְּלִי זִינְךָ.

טו אַרְיִי יִי אֶלְתָּךְ שְׂכִנְתָּה מִהֲלִכָא בְּגוּ מְשֻׁרְתָךְ לְשׁוֹבְתֶךָ וְלִמְמַסֵּר בְּעַלִּי דְכַבְּךָ קְדָמָךְ וְתִהְיֶה מְשֻׁרְתָךְ קְדִישָׁא וְלֹא יִתְחַזֵּי בְךָ עֲבַרְתָּ פְתָגָם וְיַתּוּב מִיִּמְרָה מְלֹאוֹטְבָא לְךָ :

(טו) כִּי יִהְיֶה אֶלְתֶּיךָ מִתְּהַלְךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלִתֵּת אִיבִיךָ לַפְּנֵיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דְּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ : ם

ס"י • וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ • הַקְּדוֹשׁ־כְּרוֹף־הוּא, "עֲרוֹת דְּבָר".

טז לֹא תִמְסַר עֶבֶד עֲמִמִּין לִיָּד רַבּוּנָה דִּישְׁתַּזְבֵּב לְרַחֵם מְלֹות רַבּוּנָה :

(טז) לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדוֹנָיו אֲשֶׁר־יִנְצַל אֹלֶיךָ מֵעַם אֲדוֹנָיו :

ס"י • לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד • כְּתַרְגּוּמוֹ. דְּבַר אַחַר : אֶפְלוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׂכַרְח מַחוּצָה־לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

רְחֻצוֹ : וְכִסִּיתָ. כִּי כָל דְּבַר נִרְאָה לְעֵינַיִם וְהוּא מְגוּנָה יוֹלִיד דְמוֹת גְּנָאי בְּנַפְשׁ : תוֹרָה טו
(טו) עֲרוֹת דְּבַר. בְּמַעֲשֶׂה אוֹ דְבוּר : וְשֵׁב מֵאַחֲרֶיךָ. הַטַּעַם שֶׁלֹּא יִלְךְ לַפְּנֵיךָ כִּי בֵּן כְּתוּב : תוֹרָה טז
(טז) לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד. בְּלִכְתָּם לְמַלְחָמָה יִתְּכֵן שְׂיַכְרַח לְמַחְנֵיָהֶם עֶבֶד וְאִינְנוּ יִשְׂרָאֵלִי : מֵעַם אֲדוֹנָיו. גַּם

זֶרֶח הַשֶּׁמֶשׁ : תוֹרָה יג
(יג) מְקוֹם כְּמוֹ יָד הַיָּרְדֵן גַּם זֶה רְאִיָּה כִּי מִמְּחֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֵצֵא בְּעַל קָרִי וְלֹא כָּל אָדָם בְּשַׁעַת הַצּוּרָה וְאִף כִּי הַתִּינּוֹקוֹת וְהַעֲדָ שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנַפֵּשׁ וְהַטַּעַם כָּל טָמֵא מְטָמֵא וְלֹא טָמֵא יוֹם : תוֹרָה יד
(יד) אֶל־ךָ אֲזַנְךָ. נוֹסֵף מְגוּזֵרֵת וְהַזְנוּת

יא) מִקְרָה. הַמ"ם מְשֻׁרְתָהּ וּמִשְׁקֵלוֹ מְשֻׁדָּה אַחֲזוּתוֹ : תוֹרָה יב
(יב) לַפְּנוֹת עֶרֶב. כְּטַעַם כִּי פְנֵה הַיּוֹם גַּם חֲזוּק הוּא זֶה לְדַבְרֵי רַז"ל וְהַמְכַחֲשִׁי אָמְרוּ כִּי לַפְּנוֹת כְּמוֹ לַפְּנֵי וְלֹא אָמְרוּ כְּלוּם וַי"א כִּי טַעְמוֹ בְּאֲשֶׁר יָחַל הָעֶרֶב לַפְּנוֹת וְהִגָּה אַחַר שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב לַפְּנוֹת עֶרֶב אָמְרוּ וְכִבּוּא הַשֶּׁמֶשׁ הִגָּה קוֹדֵם הָעֶרֶב וְכֵן לַפְּנוֹת בְּקֶרֶב קוֹדֵם

(יז) עִמּוֹד יֵשֵׁב בְּקִרְבּוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרָיו בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ׀

יז עִמּוֹד? תב בִּינָה בְּאַתְרָא די יתְרַעֵי בְּתַדָּא מִן קִרְוִיָּד בְּדִיטֵב לה לא תוֹנְנָה:

(יח) לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ׀

יח לֹא תִהי אֲתַמָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַבְר עֲבָד וְלֹא יֵסֵב גְּבָרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתַמָּא אָמָא:

לְחִמּוֹר, שְׂנֵאֲמַר: (בראשית כב) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עִם הַדּוֹמָה לְחִמּוֹר. וְלֹא יֵסֵב גְּבָרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתַמָּא אָמָא, שְׂאָף הוּא נַעֲשֶׂה קִדְשׁ עַל יְדֵהּ, שְׂכַל בְּעִלּוֹתָיו בְּעִלּוֹת זָנוּת, שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

יז"י לֹא־תִהְיֶה קִדְשָׁה • מִפְּקָרְתָּ, מִקְדָּשְׁתָּ וּמִזְמֻנַת לְזָנוּת. וְלֹא־יִהְיֶה קִדְשׁ • (סנהדרין נד) מְזֻמֵּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר, וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם: 'לֹא תִהי אֲתַמָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַבְר עֲבָדָא, שְׂאָף זו מִפְּקָרְתָּ לְבַעֲלִילת זָנוּת הִיא, מֵאַחַר שְׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שְׂהָרֵי הַקָּשׁוּ

(יט) לֹא־תָבִיא אֶתְנֵן זֹנָה וּמַחִיר פְּלֶבֶת בֵּית יְהוָה יֵאלֶהֶיךָ לְכַל־גֹּדֵר פִּי תוֹעֵבַת יְהוָה יֵאלֶהֶיךָ גַם־שְׂגִיָּהִם: ׀

יט לֹא תַעַל אַגְר זַיְתָּא וְחוּלְפָן פְּלֶבֶת לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי יֵאלֶהֶךָ לְכַל גֹּדֵרָא אַרְי מִרְחַק קָדָם יְיָ אֵלֶהֶךָ אַף תְּרוּיְהוֹן:

יז"י אֶתְנֵן זֹנָה • נִתֵּן לָהּ טָלָה בְּאַתְנָנָה, פְּסוּל לְהַקְרִיבָהּ. וּמַחִיר פְּלֶבֶת • הַחֲלִיף שָׁה בְּכָלֵב. גַּם־שְׂגִיָּהִם • (ב"ק סה) לְרַבּוֹת שְׂגִיָּהִים, כְּגוֹן חֲטִים וְעֲשָׂאן סֵלֶת.

(כ) לֹא־תִשְׂיֹד לְאַחִיךָ גֵּשֶׁף כֶּסֶף גֵּשֶׁף אֶכֶל גֵּשֶׁף פְּלִדְבָר אֲשֶׁר יִשְׂדָּךְ: ׀

כ לֹא תִרְבִּי לְאַחִיךָ רַבִּית כֶּסֶף רַבִּית עֲבוּר רַבִּית כָּל מַדְעָם דְּמִתְרַבִּי:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְקִדְשָׁה, שֶׁהִיא חַיִּית וּנְצִיחִית. וְעַבְדָּהּ זו מְבִיאָה לְתַחֲתֵי הַמַּתִּים כְּפִשׁוּטָה. אַף נְצִיחִית זו אֵינָה בְּצֵה מְעַבְדֵת הָאָדָם, הַמַּגְבִּילַת, אֲלֵא מֵהַתְּחַבְּרוֹת בְּ"אַלְקִים חַיִּים" (מִצְוָה מְלִשׁוֹן צְוֹתָא). וְאֵלּוּ הַמְּלָה בְּרַבִּית, שְׂלֵא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְמַעְלָה בְּעַבְדוֹתוֹ, כְּאִמּוֹר, אֵינּוּ קָם בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים.

לֹא תִשְׂיֹד (כג, כ) הַמְּלָה בְּרַבִּית אֵינּוּ קָם לְתַחֲתֵי הַמַּתִּים (שו"ע אדמו"ר הוֹקֵן הַלְכוֹת רַבִּית ס"ב) הַמְּלָה בְּרַבִּית מְרִוּיחַ מִכֶּסֶף שְׂבַעֲכֵר הִיָּה שְׁלוֹ, וְהוּא נִתֵּן אֲפִשְׁרוּת לְלוֹנָה לְסַחֵר בּוֹ. וּבְמַדָּה זו מוֹדְדִים לוֹ מִלְמַעְלָה: נוֹתְנִים לוֹ כַח לְעַבְד עַבְדוֹתוֹ, "לְסַחֵר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כְּכִכּוֹל, בְּעַבְדָּהּ עֲצֻמָּה. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מִשׁוּם "תַּחֲתֵי הַמַּתִּים", שְׂכֵן דְּבָר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹנֵה וְנִפְסֵד (מֵיָתָה), נַעֲשֶׂה כְּלִי

(לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

אבן עזרא על תורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא אֵינְנוּ יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא בָּא לְכַבּוֹד הַשֵּׁם הַנִּקְרָא עַל יִשְׂרָאֵל וְאֵם הָעֲבָד יִסְגִּירָנוּ יִשְׂרָאֵל אֶל אֲדוֹנָיו הִנֵּה זֶה חֲלוּל הַשֵּׁם עַל פֶּן לֹא תוֹנְנוּ: תורה יז

יח) וְנִסְמְכָה פְּרֻשַׁת קִדְשָׁה בְּעַבּוֹר הָעֲבָד וּמַעֲתִיקֵי הַדָּת אָמְרוּ כִּי הַקִּדְשׁ הוּא הַנִּשְׁכָּב וְהָעֵד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר אֲלֵיהוּא וְחִתָּם בְּקִדְשִׁים כִּי נִפְשָׁם כְּנִגְדַּת חִתָּם וְהִנֵּה קִדְשִׁים כְּנִגְדַּת נִוְעַד

וְכַתּוּב וְגַם קִדְשׁ הִיָּה בְּאַרְצֵי בְּתִי הַקִּדְשִׁים וְשֵׁם כְּתוּב אֲשֶׁר הַנְּשִׁים אוֹרְגוֹת שֵׁם וְנָעִי לֹא אֲבִין טַעַם קִדְשָׁה וְכִאֲשֶׁר נִחְפְּשָׁה הֵיטֵב טַעַם הַמְּלָה אֲזִי הִיא יְדוּעָה שֶׁהִיא מְזוּמָּנָה לְכַל עוֹבֵר וְשֵׁב וְהָעֵד אֵינָה הַקִּדְשָׁה א"כ יְהִיָּה קִדְשׁ כְּמַעֲשֶׂה הַמְּצָרִים וְהַמְּבִין יְבִין וּבְעַבּוֹר קִדְשָׁה נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת אֶתְנֵן זֹנָה: תורה יט

(יט) אֶתְנֵן. כְּמוֹ מִתֵּן וְהָאֲל"ף נוֹסֵף וְהַנּוּן כְּפּוֹל כְּפ"א נֶאֱפֹרְקִיָּה וְכַרִּי"ש סְגִיר וְהַטַּעַם מֵה שְׂלֻקְחָה הַזּוֹנָה שְׂנִתְּנוּ הַזּוֹנִים אֲחִרְיָה כִּי הוּא אָסוּר: וּמַחִיר פְּלֶבֶת. כִּי הוּא דְרָךְ בְּדִין עַל כֵּן אָמַר כִּי תוֹעֵבַת ה': תורה כ

(כ) לֹא תִשְׂיֹד לְאַחִיךָ. בְּעַבּוֹר שֶׁהִזְכִּיר הָעֲבָד הַנִּקְרָא אַע"פ שְׂכַתּוּב בּוֹ לֹא תוֹנְנוּ יֵשׁ לָךְ רִשׁוּת שְׂתַשְׁיַכְנוּ: לֹא

כ"ט - לא-תשיף • אזהרה ללנה, שלא יתן רבית למלנה, ואחר-כך אזהרה למלנה: (ויקרא כה) "את כספך לא תתן לו בנשף" (כ"ט ע).

כא לבר עממין תרבי ולאחורף לא תרבי בדיל דיברכנך יי אלהך בכל אושטות ידך על ארעא די אתה עלל לתמן למירתה:

(כא) לנכרי תשיף ולאחריך לא תשיף למען יברכך יהוה אלהיך בכל משלח ידך עליהארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה: ם

כ"ט - לנכרי תשיף • ולא לאחריך, (סס) 'לאו' הבא מפלל 'עשה' - 'עשה', לעבר עליו בשני לאוין ו'עשה'.

כב ארי תדר נדר קדם יי אלהך לא תאחר לשלמותה ארי מתבע תבענה יי אלהך מנף ויהי כף חובא:

(כב) פיתדר נדר ליהוה אלהיך לא תאחר לשלמו פידרש ידרשנו יהוה אלהיך מעמך והיה כף חטא:

כ"ט - לא תאחר לשלמו • (ספר) שלשה רגלים, ולמדהו רבותינו מן המקרא.

כג וארי תמנע למנדר לא יהי כף חובא:

(כג) וכי תחדל לנדר לא-יהיה כף חטא:

כד אפקות ספותר תטר ומעבד קמא די נדרתא קדם יי אלהך נדרתא די מלתא בפומך:

(כד) מוצא שפתיך תשמר ועשית באשר נדרת ליהוה אלהיך נדבה אשר דברת בפיו: ם

כ"ט - מוצא שפתיך תשמר • (ר"ה ו) ליתן 'עשה' על 'לא תעשה'.

~ יום חמישי ז' אלול ~

כה ארי תמגד בכרמא דחברך ומיכול ענבין כנפשך שבועך ולמאנך לא תתן:

(כה) פי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבועך ואל-פליך לא תתן: ם

אָלא בשעת הבציר, בזמן שאַתה נותן לכליו של בעל הבית, אָכל אם בא לעדר ולקשקש, אינו אוכל.

כ"ט - פי תבא בכרם רעך • (כ"ט טז) בפועל - הכתוב מדבר. כנפשך • כמה שתרצה. שבועך • ולא אכילה גסה. ואל-פליך לא תתן • מכאן שלא דברה תורה

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

אשר דברת בפיו. אחר שיצא הדבור לא תוכל להשיבו: תורה כה (כה) פי תבא בכרם רעך. לכצור מותר שתאכל ונסמכה זאת הפרשה פי משלך אתה חייב לתת בנדר ושל אחרים לא תקח לך: פליך. כמו עדיך: תורה כו

באחנן זונה לכל נדר: פי דרוש ידרשנו. משל כבני אדם שיבקש מה שגדרת: והיה כף חטא. עונש: תורה כג (כד) מוצא שפתיך. בכל דבר שיש בו זכר לשם: נדבה. פי כל נדר נדבה ואין כל נדבה נדר וזה הדבר ברור:

תשיף לאחריך. יש הפרש בין תשיף לתשיף והטעם שלא תקבל מאחריך שיתן לך רבית גם הוא עובר על מצות רבית והנה המלה יוצאה לשנים פעולים ורבים אמרו פי תשיף כמו תשיף אין הפרש ביניהם וכמו כן פעולים רבים במקרא: תורה כא (כב) פי תדור נדר. בעבו' שהזכיר

~ נקודות משיחות קודש ~

(הכרם מצמיח פירות המוסיפים תענוג). "קמה" – עבודה מתוך קבלת עול, כפי המוכרח על-פי שורת הדין (מתבואת השדה עושים לחם, המוכרח לקיים האדם). לפי זה מוכן, מדוע קדם "כרם" ל"קמה": בראש ובראשונה מלמדנו הפתוח שהעובד מתוך תענוג הוא "פועלו" של הקב"ה, והקב"ה מספק לו את כל צרכיו ("ואכלת ענבים כנפשו שבצע"); ולאחר מכן משמיענו הפתוח חידוש גדול יותר, שאף העובד מתוך 'קבלת עול' כן הוא ("וקטפת מלילות בידך").

כי תבא בכרם רעד ואכלת ענבים כנפשו . . פי תבא בקמת רעד וקטפת מלילות בידך (כג, כה) בפועל, הפתוח מדבר . . אף זו בפועל, הפתוח מדבר (רש"י) יש לרדוק בזה: לכאורה היה הפתוח צריך להקדים "כי תבא בקמת רעד"? שהרי אכילת הפועל בכרם היא חידוש גדול יותר מקטיפת מלילות בכרם. אלא הבאור בזה הוא: "רעד" זה הקב"ה (שמות רבה, ריש פרשת תרו), ו"פועל" רומז ליהודי, שנבא לשמש את קונו. "כרם" – רומז לעבודה מתוך תענוג, לפנים משורת הדין

(לקוטי-שיחות כרך לד, עמ' 129)

כו ארי תגבר בקמתא דמכרד ותקטוף דמלון בידך ומגלא לא תרים על קמתא דמכרד:

(כו) פי תבא בקמת רעד וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף על קמת רעד: ס

כ"ו • פי תבא בקמת רעד • (כ"מ פ"ו) אף זו, בפועל – הפתוח מדבר.

א ארי יסב גבר אתמא ויבעלנה ויהי אם לא תשבה רחמין בעינוהי ארי אשבה בה עברת פתגם ויכתוב לה גט פטורין ויהב בידה ויפטרה מביתה:

כד (א) פייקח איש אשה ובעלה והיה אם-לא תמצא-חן בעיניו פיימצא בה ערות דכר וכתב לה ספר בריתת ונתן בידה ושלחה מביתו:

כ"ז • פי-מצא בה ערות דכר • מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא תמצא חן בעיניו) •

ב ותפוק מביתה ויהיך ויהי לגבר אחרון:

(ב) ויצאה מביתו והלכה לאיש-אחר:

כ"ח • לאיש-אחר • (ג' ט"ז) אין זה בן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה.

ג וינסנה גברא בתרא ויכתוב לה גט פטורין ויתן בידה ויפטרה מביתה או ארי מות גברא בתרא דנשבה לה לאנתו:

(ג) ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר בריתת ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר-לקחה לו לאשה:

כ"ט • ושנאה האיש האחרון • הפתוח מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו – קוברתו, שנאמר: "או כי ימות".

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברמוביץ

(ב) ויצאה. שלא תשוב שם. ונודע הדבר שיצאה מהיתה בביתו: והיתה. בעול' לאיש: אחר. גם אחרון שמות התאר: תורה ג (ג) בריתות. משנכת' בעילת' לעולם: תורה ד

(א) פי יקח איש אשה. גם היא חשוכה פשרה. [ס"א כשדה] חן בעיניו. שהיא הפך תולדתו: ומצא בה. ולא יוכל לגלות פי אין לו עדים והטעם או מצא בה כמו ומכה אביו ואמו: תורה ב

(כו) בקמת רעד. לקצור: וקטפת. כמו הקוטפים מלוח: מלילות. דועות מהמקום: חרמש. מלה מרובעת ובעבור תניף אמרו המכחישים פי כן לעובדי דרכים: תורה א

ד לית לה רשו לבעלה קדמא די פטרה
 למתב למסבה למיהוי לה לאנתו פתר די
 אסתאבת ארי מרחקא היא קדם יי ולא
 תסיב ית ארעא די יי אלהך יהב לך
 אחסנא:

ד) לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב
 לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הפמאה
 ביותעבה הוא לפני יהוה ולא תחטיא את הארץ
 אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה: ם

כ"י - א אחרי אשר הטמאה • (במות יא) לרבות סוטה שנסתרה.

~ יום שישי ח' אלול ~

ה ארי יסב גבר אתמא חדמא לא יפוק
 פחילא ולא יעבר עלוהי לכל מדעם פני
 יהי לביתה שתא חדא ויחדי ית אתתה די
 נסב:

ה) פייקה איש אשה חדשה לא יצא בצבא
 ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה
 אחת ושמח את אשתו אשר לקח:

אם בנה בית ונכחו ואם נטע פרום וחללו, אינו זן
 מביתו בשביל צרכי המלחמה. לביתו • זה ביתו.
 יהיה • לרבות את פרמו. ושמח • ישמח את אשתו,
 ותרגומו: 'ויחדי ית אתתה', והמתרגם: 'ויחדי עם
 אתתה', טועה הוא, שאין זה תרגום של 'ושמח',
 אלא של 'ושמח'.

כ"י - אשה חדשה • שהיא חדשה לו, ואפלו אלמנה,
 פרט למחזיר גרושתו. ולא יעבר עליו • דבר הצבא.
 לכל דבר • (ספרי. סוטה מז) שהוא צרך הצבא, לא לספק
 מים ומזון, ולא לתקן דרכים. אכל החזורים מעורכי
 המלחמה על פי כהן, גזון: בנה בית ולא תנכו,
 ארס אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין
 את הדרכים. יהיה לביתו • (שם) ואף בשביל ביתו,

~ נקודות משיחות קודש ~

בן חברו תורה . . פאלו ולדו. נמצינו למדים אפוא, עהוד
 וחזוק מיחד למי שבחר להתעסק בהפצת התורה ובחזוק
 היתרות: מבטח לו שמוחלין לו על כל עוונותיו!
 (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

לכל דבר נקי יהיה לביתו (כה, ה) שהנושא אשה מוחלין
 לו על כל עוונותיו (בעל הטורים) תכלית הנשואין היא קיום
 מצות פרו ורבו, הולדת בנים. והנה, קרוב בני ישראל
 לתורה הוא פריה ורביה רוחנית, כמאמר רז"ל כל המלמד

ו) לא יחבל רחים ורכב פיינפש הוא חבל: ם
 כ"י - רחים • היא הפחתונה. ורכב • היא העליונה. לא יחבל • אם בא למשכנו על חובו בבית דין, לא
 ימשכנו ברכים שעושים בהן אכל נפש • (ב"מ ק"ג).

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמובין

ו) לא יחבל רחים ורכב. אמרו
 המכחישים כי נדבקה זאת הפרשה
 עם ושמח את אשתו כי רמו למשכב
 פי אסור שימנע מן המשכב וזה הכל
 וריק והביאו ראיה תטסן לאחר אשתי
 וכבר פירשתי והאמת שהוא כמשמעו

רבים חדשה כנגדו כי יוכל להשיב
 אשה גרושה אם לא נטמאה ועל פן
 חדשה: נקי יהיה לביתו. שלא יהיה
 עליו עול מלכות. נקי כמו אי נקי:
 למ"ד לכל דבר. נוסף כמו והשלישי
 לאבשלום: תורה ו

ד) הטמאה. כנגד בעל ראשון והנה
 טעמו טמא' היא לו בעבו' שידע'
 איש אחר ודגשות השי"ת בקסרון
 תי"ו התפעל וכן הכבד את הנגע:
 ולא תחטיא. צווי לישראל: תורה ה
 ה) אשה חדשה. י"א בתולה ולדעת

ז ארי ישחכת גבר גנב נפשא מאחוי מבני ישראל
ישראל ויתגר בה ויזבננה ויתקטל גנבא
ההוא ותפלי עבד דביש מבינך :

(ז) כִּי־יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהִתְעַמְרֵבּוּ וּמָכְרוּ וּמֵת הַגֹּנֵב הֵוא וּבְעֵרַת הָרֶעַ
מִקִּרְבֶּךָ: ם

לש"י ◀ כִּי־יִמְצָא (ספרי) • בעדים והתראה, וכן כל 'ימצא' שבתורה. והתעמרבו • אינו חייב עד שישתמש בו.

ח אסתמר במכתש סגירו למטר לחדא
ולמעבד ככל די ילפון יתכון כהניא לנאי
כמא די פקדתניו תטרון למעבד :

(ח) הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצְרַעַת לְשׁוֹמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּכֵל
אֲשֶׁר־יִזְרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם פֶּאֶשֶׁר צְוִיתֶם
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

לש"י ◀ הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעֵ־הַצְרַעַת • שלא תתלש סימני טמאה ולא תקוץ את הבהרת. ככל אשר יזרו אתכם • אם להסגיר, אם להחליט, אם לטהר.

ט הגוי דכיר ית די עבד יי אלהיך למרמם
בארקא במפקכון ממצריום :

(ט) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדַרְךָ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ם

הרע. זכור העשוי למרמם, שדברה באחיה ולקתה
בנגעים.

לש"י ◀ זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם (ספרי) |
אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון

י ארי תרשי בחברך רשו מדעם לא תעול
לביתיה למסב משכוננה :

(י) כִּי־תִשָּׂה בְרַעְךָ מִשְׁאֵת מְאוּמָה לֹא־תִבְאֵ אֵלֶי
בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עִבְמוֹ:

לש"י ◀ כִּי־תִשָּׂה בְרַעְךָ • תחוב בחברך. משאת מאומה • (שם) חוב של כלום.

יא בכרא תקום וגברא די את רשי בה זפק
לותך ית משכונא לברא :

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצִיא
אֵלֶיךָ אֶת־הָעִבּוֹט הַחוּצָה:

אבן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמובין

איפה ואיפה עשק ממש גם עמלק
עשק לישראל: תורה ז
ז מאחיו. והוסיף מבני ישראל כי
אדום נקרא אח: והתעמר. פתברו:
תורה ח
ח הכהנים הלויים. שהם מבני לוי:
תורה ט
ט למרמם. הנה ראנה על דרש אל
תקרי מצורע אלא מוציא שם רע:
תורה י
י תשעה. מגזרת נשח: ה"א מאומה.
נוסף כה"א לילה: לעבוט. לקחת
משכוננו: תורה יא

אשה והיתה לו גם לאחר ויצא
מרשותו והלוקח אשה שישמח בה
לא יהיה עשוק שייצא בצבא ויחביל'
הרחים עושק וגם גונב נפש וכן גנע
הצרעת שלא ישמרו משפטיה תזיק
הקרובים וכן לא תעשוק העני בעבוטו
והשכיר והבנים הקטנים שלא ימותו
בעון אביהם והשיית משפט גר יתום
וחבול בגד אלמנה ושכחה בשדה כי
היא לעני וכן לא תעולל וכן פן יוסיף
ונקלה וחסומת השור עשק פי יגע
ולא יאכל והממאן ליבם פרמות עשק
והמתזקת במבושים עושקת אבן ואבן

שאסור לאדם שיתבול רחים ותחסר
מלת חובל כמו ויאמר ליוסף אשר
לדה אותה ללוי ורבים פן כי טעמם
ויאמר לו האומר לדה לו היולדת:
רחים. שם שנים ולא יתכן להיותם
נפרדים: ורכב. היא ההנה במים וי"א
העץ שהוא על הרחים וי"א כי רחים
התחתוני ורכב העליונה: פי נפש
הוא חובל. כי בו מחזית נפשות
והסומכים על הסמך הפרשיות איננה
טענה כי כל מצו' עומדת בפני עצמה
והסמיכות כדרך דרש וזאת הפרש'
דבקה כי הזכיר שלא יגזול ענבים
לתת אל פלוי וחרמש בקמה ולקחת

(ז) **לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחַלֵּל בְּנֵי אֲלֻמְנָה:**
 יִי לֹא תִמְצִי דִין גִּיּוֹרָא וְיִמְמָא וְלֹא תִסַּב מִשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אֲרַמְלָא:

משל עשיר, לךך הזחיר ושנה עליו. ולא תחבל. שלא בשעת הלואה.

כ"י - לא תטה משפט גר יתום. ועל העשיר כבר הזכר: (דברים טז) "לא תטה משפט", ושנה בעני לעבר עליו בשני לאוין, לפי שנקל להטות משפט עני יותר

יח ותדבר ארי עבדא הוימא במצרים ופרקו יי אלהי מתמן על בן אגא מפקדו למעבד ית פתגמא הדין:

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנִי מְצִוְךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:**

כ"י - וזכרת. על-מנת-כן פדיתוך: לשמר חקותי, אפלו יש חסרון פיס בדבר.

יט ארי תחצוד תצדך בחקלך ותנשי עמרא בחקלא לא תתוב למסבה לגיורא ליממא ולאראמלא יהי בדיל דיברכך יי אלהי בכל עובדי יך:

(יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְּשִׂדְךָ וְשָׂכַחַת עִמָּךְ בְּשִׂדְּךָ לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגֵר לְיְתוֹם וְלֹא־לְמִנְהַיְהִי לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ:**

יכרךך (ספרי) ואף-על-פי שבאת לדו שלא במתפונ, קל-וחמר לעושה במתפונ. אמר מעתה: נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפנס בה, הרי הוא מתברך עליה.

כ"י - ושכחת עמך. ולא גדיש, מכאן אמרו: עמר שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה. בשדה. לרבות שכחת קמה, ששכח מקצתה מלקצר. לא תשוב לקחתו. (פאה פ"ו מ"ד) מכאן אמרו: שלאחריו, שכחה. שלפניו, אינו שכחה, שאינו ב"בל תשוב". למען

כא ארי תחבוט זיתך לא תפלי בתרך לגיורא ליממא ולאראמלא יהי:

(כ) **כִּי תַחֲבֹט זֵיתְךָ לֹא תִפְאַר אַחֲרֶיךָ לְגֵר לְיְתוֹם וְלֹא־לְמִנְהַיְהִי:**

כ"י - לא תפאר. (חולין קלא) לא תטל תפארתו ממנו, מכאן שפניחין פאה לאילן. אחריו. (שם) זו שכחה.

כב ארי תקטוף פרמך לא תעלל בתרך לגיורא ליממא ולאראמלא יהי:

(כא) **כִּי תִבְצֹר פְּרִמְךָ לֹא תַעֲזֹלֵל אַחֲרֶיךָ לְגֵר לְיְתוֹם וְלֹא־לְמִנְהַיְהִי:**

כג בתלמוד ירושלמי: איזו היא 'פתף'? פסיגין זה על גב זה. 'צטף', אלו התלויות בשדךה ויורדות.

כ"י - לא תעזולל. אם מצאת בו עזללת, לא תקנה. (פאה ט) ואיזו היא עזללות? כל שאין לה לא פתף ולא צטף. יש לה אחד מהם, הרי היא לבעל הבית. וראיתי

אבן עזרא על התורה - מהדרות בלום, אברטובין

יחסן. ולא יהרג. עבד בו. יראה כל זכורך כי בן המשפט: לא תפאר. לא תחפש הפארות והם הסעיפים וכן ומעש בדים ותשלח פארות. גם הוא פתוב בא"ף. ואם נקרא בוי"ו וכן נאדות הנין: תורה כא

במחשבה והשם יתן לך משלו באמת: תורה כ
 כ) פי תחבט. כמו חבט חטים והוא פעל יחבט קצח בנזן נפעל וכן כל אותיות אחעה"ר פאשר יבנה מהם בנזן נפעל ואלה הם לא יאצר ולא

יח) וזכרת פי עבד היית. בעבור בן זכר הגר שלא טטה משפטו ויש מאלה המשפטים שפכר הזנינים לאבות גם זנינים שנית לבנים: תורה יט
 יט) למען יברכך. פי גתת משלך

כב ותדבר ארי עבדא הוימא בארעא דמצרים על כן אנא מפקדך למעבד ית פתגמא הדין :

(כב) וזכרת פי עבד הית בארץ מצרים על פני אנכי מצורך לעשות את הדבר הזה: ם

א ארי יהי דין בין גבריא ויתקרבו לדינא וידוננו ויפנו ית זכאה ויחבו ית חבא :

כה (א) פיהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע:

מריבה. והרשיעו את הרשע. כלל כל המתחבין בדין לוקין? תלמוד לומר:

כז"י פיהיה ריב. סופם להיות נגשים אל המשפט. אמר מעתה: אין שלום יוצא מתוך מריבה, מי גרם ללוט לפרש מן הצדיק? הוי אומר: זו

כ ויהי אם בר חבא לאלקאה חבא וירמנה דינא וילקנה קדמוהי כמסת חובתה כמנן :

(כ) והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר:

זרות מלאחריו ושליש מלפניו (מכות כב). במספר. (שם) ואינו נקוד "במספר", למד שהוא דבוק, לומר במספר ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מנין שהוא סוכם ומשלים לארבעים, והם ארבעים חסר אחת.

כז"י ויהי אם בן הכות הרשע. פועמים לוקה, ופעמים אינו לוקה, ומי הוא הלוקה? למד מן הענין, "לא תחסם שור בדישו", לאו שלא נתק לעשה (מכות ג). והפילו השפט. מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא מטה. לפניו כדי רשעתו. וילאחריו כדי שמים, מכאן אמרו: מלקין אותו שתי

ג ארבעין זלקנה לא יוסף דילמא יוסף לאלקיותה על אליו מחא רבא וזלל אחוד לעיניך :

(ג) ארבעים יפנו לא יסוף פני יסוף להבתו על אלה מכה רפה ונקלה אחיך לעיניך:

כח"י לא יסוף. מכאן אזהרה למכה את חברו. ונקלה אחיך. כל היום קוראו רשע. ומשלקה, קראו אחיך.

כח"י לא יסוף. מכאן אזהרה למכה את חברו. ונקלה אחיך. כל היום קוראו רשע. ומשלקה, קראו אחיך.

ד לא תחוד פום תורא בדישה :

(ד) לא תחסם שור בדישו: ם

מיוחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו (למשך ולחלה) וגדולו מן הארץ, אף כל פיוצא בו. יצא החולב והמגבן והמחפץ, שאין גדולו מן הארץ. יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו לחלה. יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה מלאכתן למעשר.

כז"י לא תחסם שור בדישו. (ב"ק נד) דבר הכתוב בהנה, והוא הדין לכל בהמה, חיה ועוף, העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, אם פן למה נאמר 'שור'? להוציא את האדם. בדישו. (שם פט) יכל יחסמו מבחוץ? תלמוד לומר: "לא תחסם שור", מפל מקום. ולמה נאמר דיש? לומר לך: מה דיש

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ארבעים: תורה ג
ג) וטעם ונקלה אחיך. שהוא דבר ידוע וגזירה מהשם להיות ארבעים לסבול הסובל כדן שמים ולא בחפץ השופט: תורה ד
ד) ב"ת בדישו. אמרו המכחישים שהוא קודם דיש ואין צורך: תורה ה

והעד לפניו: כדי רשעתו במספר. המכות. היה נראה לנו שיש עון שיפה עליו עשר גם עשרים ופחות ויותר והעד כדי רשעתו רק לא יסוף על ארבעים לולי דברי הקבלה והוא לבדו האמת ו"א כי טעם רשעתו במכות גדולות או קטנות וכלם במספר

כב) וזכרת. דבק עם לגר: תורה א
א) ושפטום. השופטים כמו לא יתבול רחים: תורה ב
ב) בן הכות. בחי"ק כמו בן נון (ס"א בן) יקה והטעם כמו בן בלעזל. וכן שכן לילה היה. והוא חביב. להכותו לפי דעתו שהכה חברו: והפילו השופט. בצווי וכן והכהו

ה אָרִי יִתְּבוֹן אַחִין פְּחָדָא וַיְמוֹת חַד מִגְּהוֹן
וְכַר לִית לֵיה לֹא תְהִי אַתָּת מִתְּנָא לְבִרְא
לְגַבְרָה חִלּוּנִי יִבְמָה יַעוּל עֲלֵהּ וַיִּסְבֵּה לֵה
לְאַנְתּוֹ וַיִּבְמָה:

(ה) פִּי־יִשְׁבוּ אַחִים יַחְדוֹ וַיְמַת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין־לוֹ
לֹא־תְהִיָּה אִשְׁתְּ־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבֵּא
עָלֶיהָ וּלְקַחְהָ לֹא־לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה:

הָאֵם. וּבֶן אֵין־לוֹ • (שם כב) עֵין עָלָיו: בֶּן אוֹ בַת, אוֹ
בֶּן הַבֶּן, אוֹ בַת הַבֶּן אוֹ בֶּן הַבַּת אוֹ בַת הַבַּת.

כש"י • פִּי־יִשְׁבוּ אַחִים יַחְדוֹ • (יבמות יז) שְׁהִיתָה לָּהֶם
יְשִׁיבָה אַחַת בְּעוֹלָם, פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ אֲחִיו שְׁלֹא הָיָה
בְּעוֹלָמוֹ. יַחְדוֹ • הַמִּיחָדִים בַּנְּחֻלָּה, פָּרַט לְאֲחִיו מִן

וַיְהִי בּוֹכְרָא דִי תְלִיד יָקוּם עַל שְׂמָא
דְּאַחוּהִי מִתְּנָא וְלֹא יִתְמַחִי שְׂמָה מִיִּשְׂרָאֵל:

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת
וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

בְּנִכְסֵי אָבִיו. וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ • (שם כד) פָּרַט לְאִשְׁתּוֹ
סָרִיס, שְׁשָׂמוֹ מַחֲוִי.

כש"י • וְהָיָה הַבְּכוֹר • גְּדוֹל הָאֲחִים הוּא מִיבָּם אוֹתָהּ.
אֲשֶׁר תֵּלֵד • פָּרַט לְאִלּוּנִית, שְׂאִינָה יוֹלְדָתָה. יָקוּם
עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שְׂיָבֵם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטַּל נְחֻלַּת הַמֵּת

ז וְאֵם לֹא יִצְבִּי גַבְרָא לְמַסְבֵּי יָת יִבְמָתָהּ
וְתַסְק יִבְמָתָהּ לְתַרְעֵי בֵית דִּינָא לְקַדָּם סְבִינָא
וְתִימְרָ לֹא צְבִי יִבְמִי לְאַקְמָא לְאַחוּהִי שְׂמָא
בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבִי לְיִבְמוֹתָי:

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעַלְתָּהּ
יִבְמָתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יִבְמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי:

כש"י • הַשְּׂעֵרָה • כְּתַרְגוּמוֹ: 'לְתַרְעֵי בֵית דִּינָא'.

ח וַיִּקְרִיזוּ לֵה סְבִי קְרַתָּה וַיִּמְלְלוּן עִמָּה וַיָּקוּם
וַיִּימַר לֹא רַעְנָא (רַעְנָא) לְמַסְבֵּה:

(ח) וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיִּקְרְעוּ וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו וַעֲמַד וְאָמַר לֹא
חֲפֻצְתִי לְקַחְתָּהּ:

כש"י • וַעֲמַד • בְּעַמִּידָה. וְאָמַר • (סוטה לב) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאָף הִיא דְבָרֶיהָ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ט וְתַתְּקַרְבֵּי יִבְמָתָה לְוִתָּהּ לְקַדָּם סְבִינָא וְתַשְׂרִי
סִינָה מַעַל רַגְלָהּ וְתַרוֹק בְּאַנְפוּהִי וְתַתֵּב
וְתִימְרָ כְּדִין יִתְעַבֵּד לְגַבְרָה דִּי לֹא יִבְגֵי יָת
בֵּיתָא דְאַחוּהִי:

(ט) וַנִּגְשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלוֹ
מֵעַל רַגְלוֹ וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וַעֲנָתָה וְאָמְרָה כִּכְהָ יַעֲשֶׂה
לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטובין

צוּרְךָ כִּי הִיא אֲסוּרָה: וּפִירוּשׁ יַחְדוֹ.
כְּדַבְרֵי הַמַּעֲתִיקִים: לְאִישׁ זָר. פִּי
הַחוּצָה אִם יִרְצֶה הַיָּבֵם: תוֹרָה ו
(ו) הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד. יִקְרָא בְּשֵׁם
אָחִיו: וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ. עַל הַנְּחֻלָּה
וְדַבֵּר. וּכְכַר פִּירִשְׁתִּי אֲשֶׁר תֵּלֵד בְּפִסּוּק
לְעַם נְכָרִי: תוֹרָה ו
(ז) יִבְמִי. הָאֲמַת כִּי הִיוּ־ד סִימָן
הַפְּעוּל: תוֹרָה ח
(ח) וַעֲמַד וְאָמַר. עַד שִׁישְׁמַעוּהוּ
הַזִּקְנִים: תוֹרָה ט
(ט) וְחִלְצָה. כְּמוֹ חִלְצוֹ שָׂד וְהַשַּׁעַם

לְשָׁנֵי אַחִים וְכָל אִישׁ דַּעַת יָדַע כִּי
הַמַּצּוֹת שֶׁנִּתְּנָו לְמִשָּׁה שֶׁהֵם מַצּוֹת לֹא
תַעֲשֶׂה לֹא הֵיוּ אֲסוּרוֹת קוֹדֶם לְכֵן
וְאִילוּ הָיָה אֲדָם מוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהֵן וְקִדָּם
מִשָּׁה לֹא הָיָה הַדְּבָר רַע בְּעֵינֵי הַשָּׁם
אִף כִּי שָׁכַח כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת
הָאֵל עָשׂוּ אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם
וְלֹא מִצְּאֵנוּ נְבִיא שֶׁהִזְהִירָם וְהִגִּיד
הַכְּתוּב אָמַר עַל אוֹנָן שְׁלֹא נָתַן זֵרַע
לְאָחִיו וַיִּרַע בְּעֵינֵי ה' עַל כֵּן אֲנַחְנוּ
נִסְמָוֶף עַל הַקְּבָל' שֶׁהֵם אַחִים מִמֶּשׁ:
וּבֶן אֵין לוֹ. כִּי אִם יֵשׁ לוֹ בֶּן אֵין

(ה) כִּי יִשְׁבוּ אַחִים יַחְדוֹ. גַּם הֵם
אָמְרוּ כִּי אֵינָם אַחִים מִמֶּשׁ כִּי אִם
קְרוֹבִים וְהִבִּיאוּ רְאִיָּה מְבוֹעֵז וְלֹא
אָמְרוּ כְּלוֹם כִּי אֵין שָׁם זָכָר יָבוֹם כִּי
אִם גְּאוּל' יִמָּה טַעַם הַתְּזִיקָר יַחְדוֹ
וְאִם הֵיוּ בְּמִדְיָ' אַחַת אוֹ בְּחֶצֶר אַחַד
אוֹ שֶׁהֵיוּ אוֹתֵבִים זֶה אֶת זֶה. וְאָמְרוּ
כִּי הִגִּיד הַכְּתוּב אָמַר וַיִּבְמָה וְזֶה אוֹת
כִּי אֵינְנָה יִבְמָה כִּי אִם בְּשֵׁם כְּמוֹ
שְׂבָה יִבְמָתָף וְהִגִּיד נוֹאֲלוֹ וְנִסְכְּלוֹ כִּי
הִגִּיד מְפֹרָשׁ בְּכַיִּי יְהוּדָה וַיִּבָּם אוֹתָהּ
וְהוּא יִבְמָה גַּם יִבְמָתָף בְּעַבּוּר הַיּוֹתֵן

שיעור יומי לשבת קודש ט' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת כ״תצא סא

כ״י • וַיִּרְקַהּ בַּפָּנָיו • (יבמות ק) על גבי קרקע. אָשֶׁר | כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה', אֵלָּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וּכְיִזְכֹּר לֹא-יִבְנֶה • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שְׁלֹא יִחְזֹר וַיִּיבֵם, דְּלֹא

(י) וַנִּקְרָא שְׁמוּ בְּיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא: ׀ י וַיִּתְקַרֵּי שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא: ׀ כ״י • וַנִּקְרָא שְׁמוּ וְגו' • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הַעוֹמְדִים שָׁם לֹמֵר: 'חָלוּץ הַנֶּעֱלָה'.

(יא) כִּי-יִנְצֹו אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאִחִיו וְקִרְבָּה אִשְׁתּוֹ | יא אַרְי יִנְצִיזוּ גְבֵרִין פְּחָדָא גְבֵר וְאִחִיהִי וְתִתְקַרְב אֶתְתּוּ חַד לְשׁוּבָא יַת בְּעֵלָה מִיַּד מְחֻוּהִי וְתוֹשֵׁט יְדָה וְתִתְקַף בְּבֵית בְּהִתְתַּחֵּה: ׀ וְהִחְזִיקָהּ בְּמִבְשָׁיו:

כ״י • כִּי-יִנְצֹו אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפֵן לְבַב לִיְדֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מִכְּהוּ", אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוֹת. ׀ (יב) וְקִצְתָהּ אֶת-כַּפֶּיהָ לֹא תַחֹס עֵינֶיהָ: ׀ יב וְתִקְוֶיז יַת יְדָה לֹא תַחֹס עֵינֶיהָ:

כ״י • וְקִצְתָהּ אֶת-כַּפֶּיהָ • מִמוֹן, דְּמִי בְשֵׁתוֹ, הַכֹּל לְפִי | כָּאֵן "לֹא תַחֹס", וְנֶאֱמַר לְהִלָּץ בְּעֵדִים זֹמְמִין "לֹא הַמְכַיֵּשׁ וְהַמְתַּבְּיֵשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא יְדָה מִמָּשׁ? נֶאֱמַר תַּחֹס", מַה לְהִלָּץ מִמוֹן, אִף כָּאֵן מִמוֹן.

(יג) לֹא-יְהִיֶּה לָךְ בְּכִיסֶךָ אָבֹן וְאָבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: ׀ יג לֹא יְהִי לָךְ בְּכִיסֶךָ מִתְקַל וּמִתְקַל וּבְתַמָּא וְזַעֲרַתָּא: ׀ כ״י • אָבֹן וְאָבֶן • מִשְׁקָלוֹת. גְּדוֹלָה וְקִטְנָה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמְכַחֶשֶׁת אֶת הַקִּטְנָה, שְׁלֹא יְהִי נוֹטֵל בְּגְדוֹלָה וּמִתְחַזֵּר בְּקִטְנָה.

(יד) לֹא-יְהִיֶּה לָךְ בְּבֵיתֶךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה: ׀ יד לֹא יְהִי לָךְ בְּבֵיתֶךָ מְכִילָא וּמְכִילָא וּבְתַמָּא וְזַעֲרַתָּא: ׀ כ״י • לֹא-יְהִיֶּה לָךְ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, לֹא יְהִיֶּה לָךְ כְּלוּם.

(טו) אָבֹן שְׁלֹמָה וְצֹדֵק יְהִיֶּה-לָךְ אֵיפָה שְׁלֹמָה וְצֹדֵק | טו מִתְקַלִּין שְׁלִמִין דְּקָשׁוּט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שְׁלִמִין דְּקָשׁוּט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דִּיזְרַכּוּן יוֹמִיף עַל אֲרַעָא דִּי אֵלֶהָ יְהִי לָךְ: ׀ וְהִיֶּה-לָךְ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר-יְהוּהוּ אֵלֶהָ יִתֵּן לָךְ:

כ״י • אָבֹן שְׁלֹמָה וְצֹדֵק יְהִיֶּה-לָךְ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, יְהִיֶּה לָךְ הַרְבֵּה.

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

תְּסִיר: בַּפָּנָיו. מְפֹרָשׁ בְּדַבְרֵי הַקְּבָלָה / עָרְוָה גַם הוּא מְקוּם מְסוּפֵן: תוֹרָה יב שְׁהוּא כְּמוֹ לְפָנָיו וְדָרְךְ הַפְּשֻׁט לְפָנָי הַנֶּעֱלָה כְּמוֹ וְהִיא כְּתוּבָה פָּנִים וְאִחֹר: ׀ עֵין אִם לֹא תִפְדֶּה אֶת כַּפֶּה תִקְוֶיז: לֹא תַחֹס עֵינֶיהָ. אִם הִיָּתָה עֲנִיָּה: תוֹרָה יג (יג) בְּכִיסֶךָ. מְקוּם לְמַאֲזָנִים אוֹ יוֹצֵיא מִן הַכִּיס בְּדָרְךְ רְמָאוֹת וְהִרְאִשׁוֹן הוּא גְבוּרָה וְהַעֲדָר כִּיס אֶחָד יְהִי לְכִלְנֹו מִשְׁקָל אֶחָד. וּמִגְזֵרֵת תְּכַסּוּ עַל הַשָּׂה

וְאִם הוּא מְשׁוּרָשׁ אַחַר וְרַבִּים פִּירְשׁוּ כְּמוֹ חֵרִיט וְאֵין צוּרְךָ: תוֹרָה יד (טו) שְׁלֹמָה. שְׁלֹא יְהִי מְקוּם חֶסֶר. וְאֵיפָה צֹדֵק לְהִיָּתָה כְּמִדַּת הַשׁוּק: לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ. כִּי זֶה יְדוּעַ כִּי כָּל מְלָכוֹת צֹדֵק תַּעֲמֹד כִּי הַצֹּדֵק כְּבִנְיָן וְהַעוֹת פְּתָרִיסוֹ בְּרַגְעַת יְפוּל הַקִּיר: תוֹרָה טו

(מז) **כִּי תֹעֲבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּלִעְשָׁה אֱלֹהַ כָּל עֲשֵׂה עוֹל: פ**
 טז אַרְי מְרַחֵק קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ כָּל עֶבֶד אֵלֶיךָ
 כָּל עֶבֶד שֶׁקָּרָא:

(יח) **זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂה לְךָ עֲמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם:**
 יז הָיִי דְכִיר יְת דִּי עֶבֶד לְךָ עֲמֶלְךָ בְּאַרְחָא
 בְּמִסְקָכוֹן מִמִּצְרַיִם:

כ"ט «זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂה לְךָ • אִם שִׁקְרָתָ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקֵלוֹת, הָיִי דוֹאֵג מִגְרוּי הָאוֹיֵב, שְׁנֵאָמַר: (משלי
 יא) "מֵאֲנִי מְרָמָה תֹעֲבֶת ה'", וּכְתִיב בְּתַרְיָה: "כָּא יְדוֹן וַיָּבֵא קָלוֹן".

(יח) **אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ כָּל־הַנְּחֻשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאֶתְּהָ עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:**
 יח דִּי עֲרַעַךְ בְּאַרְחָא וְקָטַל בְּךָ כָּל דְּהוּוּ
 מִתְאַחֲרִין בְּתַרְךָ וְאֶת מְשַׁלְהֵי וְלֹאֵי וְלֹא
 דְּחַל מִן קָדָם יִי:

כ"ט «אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ • לְשׁוֹן מְקַרְהָ. דְּבַר אַחַר: לְשׁוֹן קָרִי וְטִמְאָה. שְׁהִיזָה מִטְמָאָן בְּמִשְׁפַּב זְכוֹר. דְּבַר אַחַר: לְשׁוֹן קַר וְחַם, צְנֻנְךָ וְהַפְּשִׁירְךָ מִרְתִּיחָתְךָ, שְׁהִיזָה כָּל הָאוֹמוֹת יִרְאִים לְהִלָּחֵם בְּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהִרְאָה מְקוֹם לְאַחֲרִים. מִשָּׁל לְאַמְבִּטִי רוֹתַחַת, שְׁאִין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לִירֵד בְּתוֹכָהּ, כָּא בִּן בְּלִיעֵל אַחַר, קַפִּץ וַיִּרֵד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שְׁנִכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ

בְּפָנֵי אַחֲרִים. וַיִּזְנֵב בְּךָ • מִכַּת זָנַב: חוֹתְךָ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלָפֵי מַעְלָה. כָּל־הַנְּחֻשָׁלִים אַחֲרֶיךָ • חֲסָרֵי כַּח מַחְמַת חֲטָאָם, שְׁהִיזָה הָעֵנָן פּוֹלְטָן. וְאֶתְּהָ עֵינֶיךָ וַיִּגַע • עֵינֶיךָ בְּצִמָּא, דְּכְתִיב: (שְׁמוֹת יז) "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֵא עֲמֶלְךָ". וַיִּגַע • בְּדֶרֶךְ. וְלֹא יָרָא • עֲמֶלְךָ. אֱלֹהִים • מְלַהֲרַע לְךָ.

(יט) **וְהָיָה בְּהִנִּיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֵיבֹיךָ מִסְבִּיב בְּאַרְצֵךְ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זְכוֹר (זְכוֹר) עֲמֶלְךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁפַּח:**
 יט וַיְהִי כִּד יִנִּיחַ יִי אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל בְּעֵלֵי
 דְּבִכְךָ מִסְחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ
 יְהִי לְךָ אַחְסָנָא לְמִירְתָּהּ תִּמְחֵי יְת דְּיִכְרַנָּא
 דְּעֲמֶלְךָ מִתַּחַת שָׁמַיָא לֹא תִתְנַשֵּׁי: פ פ פ

כ"ט «תִּמְחָה אֶת־זְכוֹר עֲמֶלְךָ • מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מַעוֹלָל וְעַד יוֹנֵק, מְשׁוֹר וְעַד שָׂה, שְׁלֹא יְהֵא שָׁם

עֲמֶלְךָ נִזְכָּר אֶפְלוּ עַל הַבְּהֵמָה, לֹא־מֵר: בְּהֵמָה זֹו מִשָּׁל עֲמֶלְךָ הִיְתָה:

~ נקודות משיחות קודש ~
 הִדְרָךְ לְהִיּוֹת "יוֹשֵׁב אֱהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שְׂדֵה"
 כּוֹסֶף פְּרֻשְׁתָּנוּ נֵאָמַר אוֹדוֹת מִלְחַמַת עֲמֶלְךָ "אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ" (כה, יח). וּמִפְרֵשׁ הַמְדַרְשׁ, קָרָךְ מִלְשׁוֹן קְרִירוֹת (תַּנְחוּמָא סוּף פִּרְשָׁתָנוּ). וַיִּשׁ לְפָרֵשׁ מִשְׁמַעוֹת קְרִירוֹת זֹו: כִּי אֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ לְמִסְפַּן תוֹרָה, וְרָצוּ לְהַכְרִיז "נַעֲשֵׂה"

קוֹדֶם ל"נִשְׁמַע", הֵן אִם זְכִינוּ וְהֵן אִם לֹאוּ, וְקָנְמוּ מֵה שְׁיִשְׁמַעוּ – כָּא עֲמֶלְךָ וּפְעַל קְרִירוֹת. עֲמֶלְךָ לֹא טַעַן שְׁלֹא יִלְכוּ חֲסִי־שְׁלוֹם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי גַם הוּא הִיָּה נִגְדָּ שֶׁל אַבְרָהָם וַיִּצְחַק, אָבָל לֹא הִסְסִים עַל הַנְּהַגַת יַעֲקֹב

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

טז) **כָּל עוֹשֵׂה אֱלֹהַ. אִיפָּה וְאִיפָּה אָבֹן וְאָבֹן וְהַכָּל כָּל עוֹשֵׂה עוֹל בְּפָה וּבְמַעֲשֵׂה בַסֵּתֵר אוּ בְגִלּוּי: תוֹרָה יז**
 (יח) **אֲשֶׁר קָרָךְ. מַגְזֵרַת כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם: וַיִּזְנֵב בְּךָ. פֶּרֶת זְנִבְךָ וְהֵם**
 הַנְּחֻשָׁלִי אַחֲרֶיךָ שְׁלֹא הִיָּה בָּם כַּח לְלִבָּת וַיִּתְכַּן לְהִיּוֹת מִלַת נְחֻשָׁלִים כְּמוֹ נְחֻשָׁלִי וְכֵן כְּכֹשׁ פֶּשֶׁב: וְאֶתְּהָ עֵינֶיךָ. כִּי בְרַפְיִדִים כָּא וְהָעָם צִמָּא לַמַּיִם כִּי כֵן כְּתוּב: וַיִּגַע. מִן הַדֶּרֶךְ: וְלֹא יָרָא.

שָׁב אֶל עֲמֶלְךָ וְהוּא פִּעַל עֶבֶר כְּמוֹ כִּי כְּבֹד מְקוֹד כִּי יִזְקֵן יִצְחָק כִּי אֲהָב: תוֹרָה יט
 (יט) **בְּהִנִּיחַ ה' אֱלֹהֶיךָ. הַטַּעַם כִּי זֹאת הַמְּצִוָּה תִּלְוִי אַחַר שְׁנִירְשׁוּ אֶת**

"איש תם יושב אהלים" (תולדות כה, כז). טענתו היא: "יושב אהלים", ללמוד תורה – הוא מסכים, אבל "איש תם", לא לשאול תחלה במה המדובר ומה ידרשו ממנו, אלא "נעשה" קודם ל"נשמע" – על זה אינו מסכים. הוא מתנהג לפי הסדר של עשו. "איש יודע ציד" – הוא מבין, הוא מחשב כמה מסוגל הוא לצוד ולהכיל, הוא משער את כחותיו ואת שכלו כמה ילמד וכמה יקיים. הנהגתו היא בסדר של "נשמע" ו"נעשה", לכל-לראש לשמוע ולהבין, ורק אז יוכל לשער אם יוכל לעשות זאת אם לאו.

ואדרבה – טוען הוא – בינו שהתורה היא אמת, ואמת כזו שמחויבת על-פי שכל, אם-כן למאי נפקא-מינה אם יקדים "נעשה" ל"נשמע" או להיפך; באיזה אופן שיהיה, גם אם יקדים "נשמע" ל"נעשה", יבוא בודאי ל"נעשה",

בינו שזהו דבר המחויב על-פי שכל. על כך מבהירה התורה ומודיעה, שעל-ידי ההנהגה י"ודע ציד", באים ל"איש שדה", שיוצאים ועוזבים את ה"אהלים", אהלי שם ועבר. אלא חכמים להתנהג בדרך של יצקב "איש תם", ואז הולכים בדרך הנכונה, בדרך הגמרא (שבת פח, סע"א ואילך) על הפסוק "תומת ישרים תנחם", שאלו שלא מסכימים עם הסדר של "עמא פזינא", וטוענים שהתורה ענינה שכל, ולא צריכים לצאת מהגדרים ("שפרינגען פון דער הויט"), אלא צריכים לגשת מתוך סדר, "נשמע" ואחר-כך "נעשה" – אזי סוף-קל-סוף "סלף בוגדים ישדם" רחמנא-ליצ'לן, והדרך הנכונה היא רק על-ידי הליכה בתמימות – "תומת ישרים – תנחם".

(ע"פ שיחת פורים תשט"ו – תורת מנחם חט"ו עמ' 941 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסה - רסו

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאֲרָץ וְשָׁקֵט׃ הָאֲרָץ מִמְלַחְמָה מִכָּל סְבִיבוֹתֶיהָ כִּי כָּל זְמַן שֵׁיִתְעַסְקוּ עִם מִלְחָמוֹת הַקְּרוֹבִים אֲלֵיהֶם אֵינֶם חֲזִיבִים לְהִלָּחֵם בְּעַמְלָק׃ תִּמְחָה אֵת זָכָר עֲמֶלֶק. זְהוּ וְהַמְתָּה מֵאִישׁ יָעַד אִשָּׁה מְעוּלָל יָעַד יוֹנֵק מִשׁוֹר יָעַד שֶׁהָ שְׂלֵא יֵאמָר זֶה הַשׁוֹר הִיָּה מְשַׁלֵּל עֲמֶלֶק וְדַבְרֵי הַתּוֹרָה כָּלֵל וְדַבְרֵי שְׂמוֹאֵל הַנְּבִיא פָּרֹט׃ לֹא תִשְׁכַּח. אַחַר זְכוֹר לְחִזְקֵךְ וְכֵן מִשְׁפָּט מִצּוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה׃ חֲסִלַת פִּרְשַׁת כִּי תֵצֵא

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' 1

- 1 אשתו גמורה, לפיכך אין לדמותה לשפחה ולומר שאף כספה מאכילה.
 - 2 דעה אחרת מדוע אין הוכחה מן הברייתא שביאה עושה נישואין:
 - 3 רבינא אמר, מדאורייתא מיפשיט פשיטא ליה לכן בג בג דאכלה
 - 4 ארוסה בתרומה, משום שעל ידי קנין קידושין היא נחשבת קנין
 - 5 כספו, ולכן גם אם ביאה רק אירוסין עושה אוכלת, ומדרבנן היא
 - 6 דשלח ליה – לרבי יהודה בן בתירא, והכי שלח ליה, שמעתי עליך
 - 7 שאמה אומר ארוסה לכהן שהיא בת ישראל אוכלת בתרומה
 - 8 ואפילו מדרבנן, ולא חיישת לסימפון ו' לביטול הקידושין, מדוע
 - 9 באמת אתה לא חושש שמא ימצא בה מום, ויתבטלו הקידושין
 - 10 למפרע לפי שהיו בטעות, ונמצאת זרה אוכלת בתרומה.
 - 11 שלח ליה – השיב לו רבי יהודה בן בתירא ואתה אי אתה אומר בן
 - 12 – האם אתה אינך מודה שלא חוששים לסימפון, מוחזקני כך שאמה
 - 13 בקי בחדרי תורה לירוש פקל וחומר, אי ו' האם אין אתה יודע את
 - 14
- 15 הקל וחומר המלמדנו שלא חוששים חשש זה, שהרי ומה שפחה כנגענית שאין ביאתה לשם קידושין מאכילתה בתרומה – לפי שאין בה תפיסת קידושין, ומכל מקום כפשה שנקנתה על ידו להיות שפחה מאכילתה בתרומה, שהרי היא קנין כספו, ולא חיישין לסימפון – שמא ימצא בה מום ויתבטל הקנין למפרע, ונמצאת עכו"ם אוכלת בתרומה, זו – אשת כהן, שביאתה שעל ידי חופה מאכילתה בתרומה אפילו מדרבנן, שכן בנשואה הכל מודים שאוכלת ואין חוששים לסימפון, משום שאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו ויודע מה יש בו, והסכים, אינו דין שפכה שנתקדשה על ידו מאכילתה בתרומה ולא ניחוש לסימפון – ולא נחושש ונאסור עליה את האכילה משום סימפון, ומסיים רבי יהודה: אבל מה אעשה – אף על פי שאני דן בקל וחומר שאין לחוש לסימפון, אינה אוכלת מטעם אחר, שהרי אמרו חכמים ארוסה לכהן והיא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה

לוח תהלים

יום ראשון, ג' אלול < מפרק יח עד פרק כב ופרקים ז-ט

יום שני, ד' אלול < מפרק כג עד פרק כח ופרקים י-יב

יום שלישי, ה' אלול < מפרק כט עד פרק לד ופרקים יג-טו

יום רביעי, ו' אלול < מפרק לה עד פרק לח ופרקים טז-יח

יום חמישי, ז' אלול < מפרק לט עד פרק מג ופרקים יט-כא

יום שישי, ח' אלול < מפרק מד עד פרק מח ופרקים כב-כד

שבת קודש, ט' אלול < פרק כ. מפרק מט עד פרק נד ופרקים כה-כו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מוקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מותפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

~ יום ראשון ג' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטו, אך היינו דוקא... עד עמ' 230, עומדין וכו'.

הוא מקיף עליהם באופן שווה. **וּבְשֶׁהָאָדָם מְמַשִּׁיכוֹ** – אור זה, **לְמַטָּה בְּמַעֲשָׂיו וְ"אַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָּא"**, – בהתעוררות שהוא מעורר על ידי עבודתו למטה, **אִזִּי אִזִּי אִזִּי** אור עליון זה **מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט תוֹךְ הָעוֹלָמוֹת, וּמִתְקַן כָּל מַעֲוֹת וְכָל**

מִגְרָעוֹת שְׁנִיתָנוּ בְּקִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן, וּמִתְחַדֵּשׁ אִזִּי

וְיִזְכֶּן בְּיָתֵר שְׂאֵת וְיִתֵּר עֵז, בְּבַחֲיִנַת אִזִּי חֲדָשׁ מְפִישׁ. – לא אור של

סדר השתלשלות, שכבר היה גם לפני-כן וכעת רק נתגלה, אלא המדובר

באור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות, **לְבָנֵי אֲמָרוֹ:** – חכמינו ז"ל³⁰:

"בְּמִקּוֹם – ובמדריגה,

שְׁבַע־עֲלִי־תְשׁוּבָה עוֹמְדִין וְכוּ". – אפילו צדיקים

גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי-

תשובה ממשיכים אור חדש שהוא למעלה

לגמרי מסדר השתלשלות, אור שהוא בלי גבול.

וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובא בכמה מקומות³¹:

"במקום שבעלי-תשובה עומדים, צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום ובמדריגה ש"בעלי תשובה עומדין"

בקביעות – "צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", אין להם אפילו היכולת לעמוד שם; לא זו בלבד שאין "עומדין"

במדריגה זו, אלא "אין יכולין", אין להם אפילו היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת התשובה.

אגרת הקדש

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא אבל מי שהעביר עליו הדרך ח"ו מאחר שהעוה דרכו לתת מגרעות בקדש העליון שגרע ערכו בחי' המשכתו מה שהיה יכול להמשיך מבחי' אלהותו והארת האור מאור א"ס ב"ה אילו היה שומר התורה ומקיימה כהלכתה הרי מעוות זה לא יוכל לתקן כ"א בהמשכת האור העליון שלמעלה מהעולמות ואינו מתלבש בהן הנק' חסד עילאה ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט בבחי' א"ס בלי גבול ומדה מאחר שאיננו מצומצם תוך העולמות אלא בבחי' מקיף עליהן מלמעלה מריש כל דרגין עד סוף וכו' וכשהאדם ממשיכו למטה במעשיו ואתעדל"ת אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעוות וכל מגרעות שניתנו בקדש העליון ומחדש אורן וטובן ביתר שאת ויתר עז בבחי' אור חדש ממש לכן אמרו במקום שבע"ת עומדין וכו'.

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא; – למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה אחת, **אָבֵל מִי שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו הַדֶּרֶךְ** – של התורה, **חֲסִידֵי שְׁלֹמֹה, מֵאַחַר שֶׁהֶעֱוָה דְרָכּוֹ, לְתַת מִגְרָעוֹת בְּקִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן,** – שכן, יהודי הרי

ממשיך מ"קודש העליון" על יד מצוות, כפי שאנו

אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו",

שעל ידי מצוות ממשיכים "קדושה"

מ"קודש העליון", ועל ידי אי-קיום מצוות,

גורמים למגרעת ב"קודש העליון", **שֶׁנֶרַע עָרְבוּ,**

בְּחִינַת הַמְשַׁכְתּוֹ, מֵה שְׁתֵּיהֶם יָכוֹל לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת אֱלֹהוֹת

וְהָאֵרַת הָאִזִּי מֵאִזִּי אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא –

שהיה בידו להמשיך, אלו היה שומר התורה

ומקיימה כהלכתה –

הרי מעוות זה לא יוכל לתקן, **בְּיָאֵם** – על ידי, **בְּהַמְשַׁכְתּוֹ הָאִזִּי שְׁלֹמְעֵלָה מִהָעוֹלָמוֹת וְאִינוּ**

מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן, – אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, **הַנִּקְרָא "חֶסֶד עֵלְאָה"** – חסד נעלה יותר, **וְ"רַב חֶסֶד",** –

חסד בריבוי, **לְפִי שֶׁמֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט בְּבַחֲיִנַת אִין־סוֹף בְּלִי גְבוּל וּמְדָה, מֵאַחַר שֶׁאֵינְנוּ מְצַמְצָם תוֹךְ** – בפנימיות

העולמות אלא בבחינת מקיף עליהן מלמעלה, **מְרִישׁ כָּל דְרָגִין עַד סוֹף וְכוּ,** – מהתחלת כל המדריגות עד סופן,

30. ברכות לר, ב. 31. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. - ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין.

~ יום שני ד' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 230, והנה עיקר התשובה... עד עמ' קטז, נפשו כתיב.

ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם "כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נתן להם היא רק בבחינת חסד – שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר

ולהמשיך, בא גם-כן רק מצד החסד שלמעלה. על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד כזה שהוא בלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְקַנּוּ כָּל הַפְּגָמִים שֶׁבָּגֶם הָאָדָם בְּעוֹנוֹתָיו לְמַעַל בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. – הרי, שעל-ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". וְזֶהוּ שֶׁפְּתוּבָּב: "עֲשֵׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" נִבְחַר לָהּ מִזְבַּח, – לעשות צדקה ומשפט,

אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת קרבן לו, לְפִי שֶׁתְּקַרְבָּנוֹת הֵן בְּבַחֲיַת שְׁעוֹר וּמִדָּה וּגְבוּל, מִהֲשִׁיאֵין-בֶּן בְּצְדָקָה שְׂיֻכַּל לְפֹדֵר בְּלִי גְבוּל לְתַקֵּן עוֹנוֹתָיו. – הרי, למרות שגם קרבנות וגם צדקה מכפרים על עוונות, אך קרבנות הם בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה להיות בלי שיעור וגבול, ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה מהגבלה, וכפרת העוונות שעל-ידי אור זה היא באופן אחר לגמרי. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ: – רבוֹתֵינוּ ז"ל³⁵: "הַמְּבֻבָּז – הַנּוֹתֵן צְדָקָה בְּרִיבּוּי רַב, יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הוּא מְחַוֵּיב, אֶל יְבוֹזוֹ יוֹתֵר מִחֻמְשׁ", – מהריווח שלו, אם-כן כיצד אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה מאד לתת צדקה בלי הגבלה? הֲיֵנוּ דְּיֻקָּא פְּמִי שְׂלֵא חֲטָא,

וְהִנֵּה, עִקַּר הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּלִב, בִּי עַל-יְדֵי הַחֲרָטָה מְעַמְקָא דְּלִבָּא – מעומק הלב, מְעוֹרֵר עִמְק אֹר הַעֲלִיּוֹן הַזֶּה. – ה"ממעמקים" של הנפש מעורר את העומק שלמעלה, להמשיך אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה שהחסירו

בעניני התורה והמצוות. אֶךְ כְּדִי לְהַמְשִׁיכוֹ – אור נעלה זה, לְהַאִיר בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים – צְרִיךְ "אֲתַעְרוֹתָא דְּלִתְתָּא" – התעוררות מלמטה מִמַּשׁ בְּבַחֲיַת מַעֲשֵׂה, דְּהֵינּוּ מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וְחֲסֵד בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה, – שזה ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון בעולם, דְּכַמוּ שֶׁהָאָדָם מִשְׁפִּיעַ רַב חֲסֵד, – חסד באופן של ריבוי, בלי גבול, פְּרוּשׁ – הַמְּלָה "חֲסֵד": ח"ם דְּלִי"ת, – הרחמנות שעל מי שהוא בבחינת דְּלִי"ת, דְּהֵינּוּ לְדָל וְאֲבִיּוֹן – "אביון" הוא למטה מ"עני", שכן

משמעות המלה אביון היא: "התאב לכל דבר"³², שהוא במצב שכל דבר חסר לו, דְּלִי"ת לִיָּה מְנַרְמִיָּה בְּלוּם, – שאין לו משלו כלום, ולכזה הוא משפיע חסד, וְאֵינוּ נֹתֵן גְבוּל וּמִדָּה לְנַתִּינָתוֹ וְהַשְׁפָּעָתוֹ, כִּף הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִשְׁפִּיעַ אֹרֹו וְטוֹבוֹ בְּבַחֲיַת חֲסֵד עֲלֵהָ, – חסד עליון, הַנִּקְרָא "רַב חֲסֵד", הַמֵּאִיר בְּבַחֲיַת אֵינִסוּף בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה, תוֹךְ הַעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבָּלָם – כל העולמות העליונים והתחתונים, הֵם בְּבַחֲיַת דְּלִי"ת אֲצִלוֹ יְתַבְרַךְ, דְּלִי"ת לְהוֹן מְנַרְמִיָּהוֹן בְּלוּם, – שאין לכל העולמות משלהם כלום, וְכֵלָא קְמִיָּה בְּלֵא חֲשִׁיבִי, – וכולם נחשבים לכלום לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם כלום, הם מצד עצמם

32. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. 33. משלי כא, ג. 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מוכן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואין זה נבחר מזבח? ! ולכן פ"י הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחיבור עם משפט, היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עוונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין - השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה - ראה אדר"ג רפ"ג. אוה"ת וירא צט, א. 35. כתובות נ, א.

חייו, אלא "בעד נפשו", הרי הכוונה היא בעד הנפש ממש, שכדאי לתת כל אשר לו כדי לתקן את הנפש.

להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת "חסדי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה ל"חסדי ה'" – היה צריך לומר "כי לא תמנו"?

רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסדי ה'" היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב "כי לא תמנו". ובלשון רבנו הזקן:

או – מי שחטא, אלא שתקן חטאיו בסגופים ותעניות כראוי, – כפי שנדרש, לתקן כל הפגמים למעלה. – ולכפרת עוונותיו אין הוא זקוק לנתינת צדקה, הוא שלא יבזבו יותר מחומשו.

אגרת הקדש

ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת הנפש מרפואת הגוף שאין כסף נחשב וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו כתיב.

רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין כסף נחשב, וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" כתיב³⁶. – לפי הפירוש הפשוט הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא כתוב "בעד

~ יום שלישי ה' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, והנה מדת חסד... עד עמ' קטז, בא כו':

חסדים בלי גבול ותכלית, כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עלאה, – חסד עליון, שהוא – בחינת רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב: – בסופו של אותו פסוק: "כי לא כלו רחמיו וגו'". – רחמיו הם בלי גבול, הרי כיוון שיש

להמשיך רחמים אלה – צריכה הצדקה להיות "חסדי ה'". זה פירוש הפסוק "חסדי ה'", חסד בלי גבול ומדה, "כי לא תמנו" – שכן, אין אנו תמימים ושלמים, ועלינו להזדקק להמשכה מהאור העליון שהוא בלי גבול, כדי לתקן את החטאים והפגמים (שכן, כדי שאלה יתקנו כראוי על ידי תעניות וסגופים, אין מצב הבריאות של דורותינו החלושים⁴¹ מרשים זאת, אלא הדרך היא רק על ידי צדקה) –

ולכן צריכים להתנהג ב"חסדי ה'", חסד בלי הגבלה. וזהו שאמר רבותינו זכרונם לברכה⁴²: "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", שיעשו – הצדקה, גם אם יהיו פטורים מדינא, – גם אם מצד הדין הם פטורים מלתת צדקה, כי – כפי שרבותינו ז"ל אומרים⁴³: "אין בן־דוד בא כו'": – עד שתכלה פרוטה מן הכיס", שלא תהיה, רחמנא ליצלן, אפילו

והנה, מדת חסד זו בלי גבול ומדה, נקראת על שמו של הקדוש־ברוך־הוא – שזה אופן החסד של הקב"ה, "חסדי ה'", – חסדיו של הקדוש ברוך הוא, כדכתיב: – כמו שכתוב³⁷: "וחסד ה' מעולם ועד עולם כו'". כי הגם שכל

אגרת הקדש

ישראל הם רחמים וגומלי חסדים, ברם יש גבול ומדה לרחמי האדם, אבל הקדוש־ברוך־הוא נקרא "אין סוף ברוך־הוא", ולמדותיו אין סוף, – כשם שהוא יתברך אין סוף, כך גם מדותיו הן אין סופיות, כדכתיב: – כמו שכתוב³⁸: "כי לא כלו רחמיו וכו'". – רחמיו הם בלי סוף. הרי, כשם שחסדו של הקדוש־ברוך־הוא הוא אין סופי, כך גם האדם שעושה צדקה וחסד בלי הגבלה, זה גם

כן נקרא "חסדי ה'", אופן החסד של הקב"ה. וזהו שאמר הנביא³⁹ אחר החרבן והגלות: "חסדי ה' כי לא תמנו וגו'", פרוש: לפי שלא תמנו, – מפני שאין אנו תמימים⁴⁰, שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים, – אלא יש בנו עדיין ענינים של חטאים ופגמים, על בן צריבין אנו להתנהג כחסדי ה' שהם –

36. איוב ב, ד. 37. תהלים קג, יז. 38. איכה ג, כב. 39. ראה לעיל הערה 1. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והראי' - החורבן וגלות". 41. כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. 42. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 43. סנהדרין צז, א.

שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה לבטא מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי שיהודים יחשבו את עצמם ברוחניות כרשים וכדלים. ויש לומר שזה גם מה שאין רבנו הזקן אומר "כשיהיו פטורים" מצד הדין, אלא "אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

פרוטה בכיס, ובכל זאת יתנו צדקה, כלומר, שנתנית הצדקה תהיה באופן בלתי מוגבל, הרי צדקה כזו מביאה את הכפרה המוחלטת של העוונות, וכן היא מביאה את ה"מיד הן נגאלין"⁴⁴. מה שאין רבנו הזקן מביא את המאמר "עד שתכלה פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו" – מסביר הרבי

~ יום רביעי ו' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטז, יא להשכילך בינה... עד עמ' 232, כל היום.

גופניים, ושירצו ב"חפץ" את הגשמיות והגופניות של וּבְנֵי וּמְזוּזֵי, – שהרצון לילדים ולפרנסה יהיה ב"חפץ" ותענוג מצד ה"גשמיות" של הענינים, כִּי עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוֹם לְבָרְכָהּ: "פְּטִיל רְצוֹנָךְ בּוֹ"⁴⁵, – מפני רצונו, דְּתֵינּוּ – "בטל רצונך" אין משמעותו שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני שאין הוא הרצון העליון, אלא, כפי שהוא מפרש להלן, שמלכתחילה לא יהיה לו שום רצון במה שאינו רצון העליון, שְׂיִיחֶיהָ רְצוֹנוֹ פְּטִיל בְּמִצִּיאוֹת,

וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוֹם רְצוֹן בְּלֵל בְּעֵינֵי עוֹלָם הַיּוֹם בְּלֵם, הַנְּגַלְלִים – בשלש הענינים: בְּבְנֵי תַיִ וּמְזוּזֵי, – למרות שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם נוגעים לעבודתו את הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון בדברים אלה עצמם, אלא בעבודת ה' שבאה על ידי דברים אלה. זה פירוש "בטל רצונך" – שהרצון יהיה באופן של ביטול (בטל במציאות), לא כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי חכם גדול, שהן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא בבחינת מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא נמצא כלל. כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון לדברים אלה, אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – אלא הכוונה היא שאין לו שום רצון לכתחילה. וְכַמְאֲרוֹ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנוֹם לְבָרְכָהּ, – שאצל האדם צריך להיות האופן ש'עַל פְּרִתְךָ אֶתָּה תִּי" – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על כרחו"

יא. אגרת הקודש הזו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכילך בינה" (כלשון הפסוקי שנאמר להניאל), למרות שהיא נשלחה ל"כלל", כי באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחיד סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה שמוכרחים לבריאות וברי-שימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא יהיה ב"גשמיות" הענינים, אלא לרצות ב"רוחניות" ובחיות האלקית שבענינים

הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חס-ושלום חסר בענינים הגשמיים המוכרחים לאדם – כל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה טוב (כפי שיסביר באגרת זו) – אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחיד סגולה.

לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה הזו בלשון יחיד, "להשכילך בינה", להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מישראל. שכן, זה בא בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק לגלות ולחיות באמונה זו. "לְהַשְׁכִּילְךָ בִּינָה", כִּי לֹא זֶה הַתְּרַדָּה יִשְׁבֵּן אֹרֶךְ הַיּוֹם, – ביהודי, לְהִיּוֹת בְּחֵפֶז – לרצות, בְּחַיֵּי בְּשָׂרִים – ב"חפץ" שהוא רצון של תענוג, לא רצון שרוצים את הדבר מפני שמוכרחים בו (בגלל תכלית), אלא רוצים את הדבר עצמו מפני שיש לו תענוג בו, הרי לא זו הדרך, שענין ה"חיי" ירצו בחיים הבשריים-

44. רמב"ם הל' תשובה שם הלכה ה. 1. דניאל ט, כב. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים?! וצ"ל השכלה בנינה לשלול זה! ויל"פ (בקיזור) דקס"ד דאדרבה ע"י אתכפיא דוקא ישכון אור ה' (עיינן פט"ו, פכ"ז - דע"ז אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחר"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ו מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן ט, ד) בשם הה"מ, שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע' 3) 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מל' זה משמע שזהו (בטל רצונך וכו') נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה'" דוקא ומהו הדרגא דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכו'. ואואפ"ל: ישכון ה' - אפשרי רק בדבר הבטל עכ"פ בכח (פ"ו); ש"ישכון אור (גילוי) ה'" - צ"ל גם הביטוי בגילוי (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" - ששוכנת ומתלבשת ובקביעות - צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו". 4. אבות פ"ב מ"ד. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע דפשוט שיש לו הרצון הזה - והיינו בתומוצ", דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 6. אבות פ"ד מכ"ב.

ל"יש" – אלא "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש". **וְהִיא חֻכְמָתוֹ** – בחינת ומדריגת ספירת החכמה, **שְׂאִינָה מְשֻׁנָּת** – בהכנה, **לְשׁוֹם נִבְרָא** – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל ב"ראשית" של "חכמה", וְהַפְּרִיָּאָה הַזֹּאת הִיא בְּכָל עֵת¹⁰

וְהַנֶּעַ, שְׂמֵתֵהוּיִם כָּל הַפְּרִיָּאִים – תמיד, "יש" מ"אין" מְחַכְמָתוֹ וְתַפְרָד הַמְּחִיָּה אֵת הַכָּל¹¹. – הוא מחיה את הכל לא רק באופן של חיות, אלא גם באופן של התהוות, שהדבר נוצר, וכיוון שזה "יש מאין", מן ההכרח שהתהוות תהיה תמידית. כפי שמוסבר בתורת החסידות, שבענין "עילה

ועלול", כשהדבר הראשון משמש כסיבה בלבד לדבר השני, יכול ה"עלול" (המסוכב) להיות קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה) כבר לא נמצאת בו. ואילו ב"יש מאין", שזו התחדשות שלא היתה קיימת לפני זה לגמרי, שהרי ב"אין" לא קיים הענין של "יש" (אחרת – זה לא היה "אין", כ"י"אם "יש"). מן ההכרח שהכוח המחדש יהיה תמיד בדבר שנתחדש, לפעול בו את החידוש ואת ההתהוות (וכפי שהוסבר ב"שער היחוד והאמונה"¹² ב"מכל שכן" מקריעת ים סוף), כך – שבריאת והתהוות כל דבר היא תמידית, "ובטובו מחדש בכל יום תמיד"¹³, לא רק "בכל יום", כשהתחדשות ניכרת, אלא "תמיד", בכל רגע, ישנה הבריאה והתחדשות מ"אין" ל"יש", ומהו "אין" זה? – בחינת חכמתו יתברך שלמעלה מהשגה. **וּכְשֵׁיתְבוֹנֵן הָאָדָם בְּעֵמֶק הַכְּנָתוֹ, וַיִּצַּר בְּדַעְתּוֹ** – אחרי שיבין את הדבר, יצייר את הדבר לפניו, שיהיה כאילו מצויר הדבר לפניו, כמי שמתבונן בתמונה מצוירת, הַנִּיָּתוֹ – ובריאתו, "יש" מ"אין" **כָּל רֵגַע וְרֵגַע מִמֶּשׁ** – כלומר, שבכל רגע פועלת בו בחינת ה"אין" של חכמתו יתברך, – ואם כך, **הָאֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ כִּי רַע לוֹ, אוֹ – שִׁישׁ לוֹ, שׁוֹם יְסוּרִים מִ"בְּנֵי חַיִּי וּמוֹזוּנִי", אוֹ שְׂאֵרֵי יְסוּרֵינִי בְּעוֹלָם,** – כיצד יכול לעלות בדעתו שרע לו ושהוא טובל יסורים? – הרי – בשעה ש־ה"אין", **שְׁהִיא חֻכְמָתוֹ יַתְּרָךְ, הוּא מְקוֹר הַחַיִּים וְהַטּוֹב וְהַעֲנֵנִי, וְהוּא** – בחינת הַעֲדָן שְׁלִמְעֵלָה **מְעוֹלָם הַבָּא,** – עולם הבא, גן עדן, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה המתענגת מהבנת והשגת אלקות – זה גן בלבד הנמשך מ"עדן" שהוא מקורו, ובחינה זו מחיה

(בניגוד לרצונו), שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים – אין לו חיים כלל, וכל־שכן שכן הדבר בנוגע ל"בני" ול"מוזוני". אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל בעניינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר?

יסביר זאת רבנו הזקן להלן. ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון ותענוג בעניינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו עניינים אלה והוא סובל מזה חס־ושלום, אין זה גורם לו צער, דבר שיש בו משום ראייה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בעניינים אלה כאשר יש לו אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג בדברים

מסויימים¹⁴, אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן אין לו תענוג בהם; אפשרי הדבר שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג בהם. ראייה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך. וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו דברים אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג מכך (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא מצטער כשחסרים לו אותם דברים – הרי זו הוכחה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג כאשר יש לו אותם דברים. ובלשון רבנו הזקן:

וּבְאֹרֶ הַעֲנֵנִי, – כיצד יכול אדם לפעול שלא יהיו לו חפץ ורצון בענייני העולם הזה, גם לא במוכרחים לו ביותר – **הוּא רַק אֱמוּנָה אֱמִתִּית בְּ"יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית"**, – בהקדוש־ברוך הוא שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"), **דְּתִינֵנו שְׁהַפְּרִיָּאָה "יש" מ"אין", הַנְּקָרָאת** – ה"אין" נקרא "ראשית חכמה", – פירוש המלה "אין" כאן איננו שהדבר אינו קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר שהבריאה היא מ"אין", מאפס, שהרי "ממך הכל"¹⁵, הכל בא מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא – לא מובן ולא מושג. שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא קורא "אין", שכן בעולם ההכנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש "יש מאין", "יש" הבא מה"אין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת "ראשית", כמו שכתוב: "ראשית חכמה", היא הספירה הראשונה של השתלשלות, שכן, למעלה מ"חכמה" הוא למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תענוג תמידי אינו תענוג". 8. דה"א כט, יד. 9. תהלים קיט, ו. 10. ראה לקמן הערה 21. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כרלעיל שהיחודה"א פ"ב". 12. שם. 13. נוסח ברכות ק"ש של שחרית.

כרע ויסורים, הוא טוב מצד שורשו, וכפי שמביא רבנו הזקן ב"לקוטי תורה"¹⁵, מ"נחום איש גמזו" שעל כל דבר אמר "גם זו לטובה"¹⁶, שמשמעו, לא רק שבמאוחר יצא מכך ענין של טובה, אלא שגם כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר מכן

יתגלה ה"טוב"). וזהו

עקר¹⁷ האמונה

שבשבילה נברא

האדם¹⁸, להאמין

ד"לית אתר פנוי

מיניה¹⁹, – שאין מקום

פנוי ממנו, אלא בכל

מקום נמצא הקדוש ברוך

הוא, ו"באור פני מלך

חיים", – כשהמלך נמצא עם אחד פנים אל פנים – הדבר

מביא חיים לשני, כפי שמוסבר בענין המלכות למטה, שגם כשמישהו נשפט רחמנא-ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא פוגש במלך, ממירים את משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור פני מלך חיים", כך גם בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהימצאו של הקדוש-ברוך-הוא, מלכו של עולם, בכל מקום – מביא חיים. ועל כן – ולכן, "עו וחדוה במקומו"¹⁹, – הימצאו של הקדוש-ברוך-הוא בכל מקום, צריכה לתת לאדם חוזה (של בטחון) וחדוה, בכל מצב שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא, הוא "מקומו" של הקדוש-ברוך-הוא, וב"מקומו" הרי "עו וחדוה", הואיל והוא רק טוב כל היום.

ומהווה אותו תמיד, רק מפני ש – דבר זה אינו משג – לכן נדמה לו – שיש לו, רע או יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק שאינו משג, – ה"טוב" שבוה, לגדלו ורב טובו. – ומפני היותו טוב גדול ביותר –

הוא למעלה מהשגת

האדם ומיכולתו להבין

את הטוב הזה. כלומר,

חיות כל דבר למעלה

בשורשו, גם השורש של

מה שיורד למטה בענין

של רע ויסורים רחמנא-

ליצלן – הרי בשורש הוא

דבר טוב באמת, אך

בירידתו למטה, ישנו טוב שיכול לרדת למטה ושיראה שהוא טוב, וישנו טוב הנשאר במדרגה עליונה ביותר כפי שזה בתחילת ההתגלות, ששם זה למעלה מהשגה ולכן זה יורד למטה בלבוש של רע ויסורים. שכן, ה"טוב" שבו עדיין לא התגלה, כפי שרבנו הזקן מביא בפרק כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן באותו ענין) את הפסוק²⁴: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה", ש"יסורים באים מ"י"ה" של שם הוי", שזה ראשית ההתגלות של שם הוי", לפני שזה יורד ב"ו"ה" (ש"והנגלות – ו"ה נגלות", ו' וה' של שם הוי' הן "נגלות", מה שיורד בהתגלות, ואילו י"ה הן "נסתרות", הרי "תיסרנו", יסורים, באים מ"י"ה), הרי לאמיתתו של דבר מה שנראה לאדם

~ יום חמישי ז' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 232, וע"כ ראשית הכל... עד עמ' קיז, הגנוז:

אגרת הקדש

ומתאונן – בדיבור,

מראה בעצמו²⁴ שיש לו

מעט רע ויסורין וחסר

לו איזה טובה, והרי זה

ככופר חסד ושלום. –

הכופר חסד ושלום

בהימצאות הקדוש-ברוך-

וע"כ ראשית הכל שישמח

האדם ויגל בכל עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה'

המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומו שמתעצב ומתאונן

מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה

טובה והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות

ועל כן, – ולכן,

ראשית²⁰ הכל, שישמח

האדם ויגל בכל עת²¹

ושעה, ויחיה ממש

באמונתו²² בה, המחיה

ומטיב עמו בכל רגע²³.

ומי שמתעצב – בלבו,

14. תהלים צד, יב. 15. במדבר סב, א. 16. תענית כא, א. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב [שער היחוד והאמונה פ"ז]. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל: 1) בכל עת ושעה, 2) שיחיי בה ממש". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו - מתאים לשלפני זה באור פני. ועפ"ז יל"פ שהובא דוקא הכתוב עו וחדוה במקומו, ואיך שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנת דאין רע יורד כו' - דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע, במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדוד"ל עה"פ עו וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובארה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנדון ביוצר בראשית". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דרמזו אף שיש כח עתים שונים והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואילך) וכן לעיל בריש האגה"ק בכל עת". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשבילה נברא - והרי בכל עת ושעה הוא חי". 23. עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה

הנקראות "אלקים אחרים", שלכן גם תאוות הגוף הבאות ומקבלות את חיותן מהקליפות נקראות גם כן "אלקים אחרים", ובהם הוא חפץ, – ומתענג, או אם חפצו – תענוגו, ורצונו לחיות חיים אמתיים המשתלשלים מ"אלקים חיים", אף שאינו יכול – לחיות

חיים כאלה, שכל חייו יהיו ענינים רוחניים ואלקות – עד שלא יהא איכפת לו כלל היסורים מהענינים הגשמיים.

(צריך עיון, ובאיות כתיב יד ליתא תבות אלו [אף שאינו יכול]. ובנסחא אחרת מצאנו כך: "או אם חפצו ורצונו – אף שאינו יכול – לחיות חיים אמתיים בו". ולפי נסחא זו נראה שתבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מסגרי [ואמין שבאמת הוא חי בהם, בחיים האמיתיים הבאים מ"אלקים חיים", וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת – ומקבלים חיותם, בפרטי פרטיותיהם שלא מ"סמרא אחרא", –

שלא מן הקליפות, פי "מה" 29 מצעדי נבר בוננו" 30, – צעדי של אדם הם מה, ו"אין" 31 מלה בו" 32, – שהאדם ידבר והקדוש-ברוך הוא לא ידע מכך מקודם, כפי שהפסוק 33 מסיים: "הן ה' ידעת כולה", שלא רק מעשים, אלא גם דיבורים של האדם, יודע הקדוש-ברוך הוא, עוד לפני שהאדם מבטא אותם, וממנו הוא מקבל את החיות לדבר אותו דיבור. ואם כן – שהוא מקבל כל חיותו מהקדוש-ברוך הוא, הפל טוב בתכלית רק שאינו משג, – לאדם ה"טוב" שבוה. ובאמונה זו – שהוא מאמין בכך באמת נעשה הפל טוב גם בגלוי, – שיראו בגלוי שזה טוב, שבאמונה זו שמאמין שחיה

הוא בכל מקום. שכן, אם היה מאמין בכך באמת, הרי (כאמור) "באור פני מלך חיים" ו"עוז וחדוה במקומו" לא חסר לו הרי שום דבר. ועל כן – ולכן, הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. – חכמי האמת (המקובלים) הרחיקו במאד את

מדת העצבות, שעל האדם להתרחק התרחקות מקסימאלית ממדת העצבות. שכן, יש בעצבות משום סתירה לאמונתו האמיתית של יהודי, ש"לית אתר פנוי מיני" – שאין מקום פנוי ממנו יתברך. אבל המאמין – באמת, לא יחוש 25 משום יסורין בעולם, ובכל עניני העולם "הן" ו"לאו" שוין אצלו בהשוואה אמיתית. ומי שאין שוין לו – מראה בעצמו 26 שהוא מ"ערב רב" – שהצטרפו לבני ישראל ביציאתם ממצרים, דלגרמיהו עבדו 27, – שעושים רק לצורך ולאהבת עצמם, ואוהב את עצמו – עד כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר

שליט"א, לצאת מתחת יד – ורשות ה' ולחיות בתי הגוים בשביל אהבתו את עצמו, ועל כן – ולכן, הוא חפץ – ברצון של תענוג, בתי בשרים 28 ובני ומוזני, – רצונו וחפצו בענינים אלה הוא רצון הבא מאהבת עצמו, בלי כוונה לשם שמים, פי זה טוב לו. – כשעה שהנהגת האדם היא באופן כזה – אזי ונוח לו שלא נברא, פי עיקר פריאת האדם בעולם הזה הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו, – נסיונות של קשיים בענינים גשמיים, ולדעת את אשר בלבבו, אם יפנה לבבו אחרי "אלהים אחרים", שהם תאוות הגוף המשתלשלים – ובאות, מ"סמרא אחרא", – מקליפות

אגרת הקדש

במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום יסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו שהוא מערב רב דלגרמיהו עבדו ואוהב א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומוזני כי זה טוב לו ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר בלבבו אם יפנה לבבו אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מ"א" ובהם הוא חפץ או אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתיים המשתלשלים מאלקים חיים אף שאינו יכול (צ"ע, ובאיות כתיב יתא תבות אלו [אף שאינו יכול] ובנסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיים אמיתיים בו".

ולפי נוסחא זו נראה שתבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגרי. ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מ"סמרא כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין

מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאותו (כנ"ל שבשבילה נברא). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישעי כח, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כה". 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 24]. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א. ח"א ספ"א (באור"ה). 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה - כי מובן הוא וזהו פי' בכ"מ שהובא בדברי חז"ל. משא"כ כאן - לאחר שהדגיש הענין דחיים באור פני מלך, ובה פשיטא שצ"ל חפץ". 29. תהלים לו, כג. 30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כו"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פי' חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף כו'. וגם בזה נר' גודל הדיוק דאדה"ז אפילו "במליצות" לכאורה". 31. תהלים קלט, ד. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ג ג' לאחרי "כוננו" - וי"ל לרמז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פי' התרגום "מחשבת") ד"כל עניניו" - גם "מחשבת". 33. תהלים שם.

הַנְדָמָה בְּגֵלוֹי, – שמה שנדמה בגלוי כ"רע", כָּל חַיּוּתוֹ הוּא מ"טוֹב" הַעֲלִיּוֹן, שֶׁהִיא חֲכָמְתוֹ וְיִתְבָּרַךְ שְׂאִינָה מְשֻׁגָת, וְהִיא ה'עֲדוֹן" שְׁלֹמֶעֱלָה מְעוֹלָם-הַבָּא – כנזכר לעיל, ש"עולם הבא" (גן-עדן) הוא רק כ"גן" והמשכה מ"עדן", וה"טוב" הזה וגן-עדן, הרי בְּאִמּוּנָה זוֹ נִכְלָל וּמִתְעַלָּה בְּאִמַּת הָרַע הַנְדָמָה בְּ"טוֹב" הַעֲלִיּוֹן הַגָּנוּז: – ונעשה במילא טוב גם בגלוי, שיראו את הטוב בעיני בשר.

אגרת הקדש

שהרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

~ יום שישי ח' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיז, יב והי' מעשה... עד עמ' 234, הקדושות יתברך.

יב. "וְהָיָה – השכר ל-מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם, וְהַשְׁכָּר ל-עֲבֹדַת הַצְדָקָה הַשְּׂקָט וְכַמְח עַד עוֹלָם". – זה פסוק בישע"י, ויש מפרשים האומרים, ש"מעשה" ו"עבודה" הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה, ואשר עבור מעשה הצדקה מגיע השכר של שלום, ועבור העבודה של צדקה מגיע השכר של "השקט ובטח עד עולם". לְהִבִּין הַתַּפְרֵשׁ שֶׁבִּין "מַעֲשֵׂה" לְ"עֲבֹדָה" – איזה אופן של צדקה נקרא "מעשה" ואיזה נקרא "עבודה"? וְהַפְרֵשׁ שֶׁבִּין "שְׁלוֹם" לְ"הַשְּׂקָט וְכַמְח" כו'. – שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא מעשה הוא

הַחַיּוּת מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְתַתְּחוּנִים, וּבְחִינַת אֵשׁ שְׂמִיכָל לְעֲלוֹת לְמַעְלָה, הִיא – בְּרוּחַנִיּוֹת, הַנְּבֻרָה וְהַסְתַּלְקוֹת הַשְּׁפָעַת הַחַיִּים מִמַּטָּה לְמַעְלָה, לְהַשְׁפִּיעַ, רַק בְּצִמְצוּם עֲצוּם וְרַב, – שֶׁהַשְּׁפָעָה תְּהִיָּה רַק בְּאִוְפֵן שֶׁל צִמְצוּם עֲצוּם שֶׁל הַמַּעֲטָה הַחַיּוּת בְּאִיכוֹת, וְשֶׁל צִמְצוּם רַב שֶׁל הַקְּטָנָה הַחַיּוּת בְּכַמּוֹת, וְהֵן – חֶסֶד וְגִבּוּרָה, מְדוּת נְגִידוּת וְהַפְּכִיּוֹת זֹו לְזֹו, –

חֶסֶד הוּא עֵינֵי שֶׁל הַשְּׁפָעָה בְּלִתי מוּגְבֵּלָה, וְאִילוּ גִבּוּרָה הִיא עֵינֵי שֶׁל הַגְּבֵּלָה וְצִמְצוּם, וְהֵינּוּ – מִתִּי חֶסֶד וְגִבּוּרָה נּוֹגְדִים וְהַפְּכִיִּים אֶחָד מֵהַשְּׁנַיִם, בְּשִׁחַן בְּחִינַת מְדוּת לְבָדָן, – מִדָּה הִיא הָרִי עֵינֵי שֶׁל שִׁיעוֹר וְהַגְּבֵּלָה, וְכֵל מִדָּה מוּגְבֵּלָה בְּאִוְפָנָה הִיא, אִם בְּאִוְפֵן שֶׁל חֶסֶד אוּ בְּאִוְפֵן שֶׁל גִּבּוּרָה,

אֵךְ הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא "עוֹשֶׂה שְׁלוֹם" בִּינֵיהֶם, – שֶׁלֹּא תְּהִיָּה הַתְּנַגּוּת בֵּין מִדָּה אֶחָת לְשֵׁנִיָּה, דְּהֵינּוּ עֲלִיּוֹתֵי גֵלוֹי שְׂמִתְנַגְּלָה בְּהֵן הָאֶרֶץ רַבָּה וְהַשְּׁפָעָה עֲצוּמָה מְאֹד מְאֹד

אגרת הקדש

יב וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם וְעֲבֹדַת הַצְדָקָה הַשְּׂקָט וְכַמְח עַד עוֹלָם. לְהִבִּין הַתַּפְרֵשׁ שֶׁבִּין מַעֲשֵׂה לְעֲבֹדָה וּבֵין שְׁלוֹם לְהַשְּׂקָט וְכַמְח כו' ע"פ מִה שֶׁאֵרִזוּל ע"פ עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו כִּי מִיכָאֵל שֶׁר שֶׁל מִים וְגִבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ וְאִין מִכְבִּין זֶה אֵת זֶה כְּלוּמַר שְׂמִיכָאֵל שֶׁר שֶׁל חֶסֶד הַנֶּקֶף בְּשֵׁם מִים הַיּוֹרְדִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ לְמִקְוֵם נְמוּךְ, וְהוּא בְּרוּחַנִיּוֹת, הִיא בְּחִינַת הַשְּׁפָעָה וְהַתַּפְּשׁוּת – הַמְשַׁכֵּת, וְהַתַּפְּשׁוּת הַחַיּוּת מְעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְתַתְּחוּנִים וּבְחִי' אֵשׁ שְׂמִיכָל לְעֲלוֹת לְמַעְלָה הִיא בְּחִי' הַגְּבוּרָה וְהַסְתַּלְקוֹת הַשְּׁפָעַת הַחַיִּים מִמַּטָּה לְמַעְלָה שֶׁלֹּא לְהַשְׁפִּיעַ רַק בְּצִמְצוּם עֲצוּם וְרַב, – שֶׁהַשְּׁפָעָה תְּהִיָּה רַק בְּאִוְפֵן שֶׁל צִמְצוּם עֲצוּם שֶׁל הַמַּעֲטָה הַחַיּוּת בְּאִיכוֹת, וְשֶׁל צִמְצוּם רַב שֶׁל הַקְּטָנָה הַחַיּוּת בְּכַמּוֹת, וְהֵן – חֶסֶד וְגִבּוּרָה, מְדוּת נְגִידוּת וְהַפְּכִיּוֹת זֹו לְזֹו, וְהֵינּוּ עֲשֵׂה שְׁלוֹם בִּינֵיהֶם דְּהֵינּוּ ע"י גֵלוֹי שְׂמִתְנַגְּלָה בְּהֵן הָאֶרֶץ רַבָּה וְהַשְּׁפָעָה עֲצוּמָה מְאֹד מְאֹד א"ס

שְׁלוֹם, וְהַשְׁכָּר עֲבוּר אִוְפֵן הַצְדָקָה הַנֶּקֶרָה עֲבוּדָה הוּא הַשְּׂקָט וְכַמְח, נִבִּין זֹאת עֲלִיּוֹתֵי מִה שְׂאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְזֵנוּ לְבְּרַכְתֵּי עַל פְּסוּקֵי: "עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוּמָיו" – אִוְמִרִים עַל כֵּן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל: כִּי מִיכָאֵל שֶׁר שֶׁל מִים, וְגִבְרִיאֵל שֶׁר שֶׁל אֵשׁ, – טַבַּע הַמִּים וְהָאֵשׁ שֶׁהֵמִים מִכְבִּים אֵת הָאֵשׁ, וְ – אִילוּ מִיכָאֵל וְגִבְרִיאֵל אִין מִכְבִּין זֶה אֵת זֶה. כְּלוּמַר, – לֹא שֶׁהַחֹמֶר שֶׁל מִיכָאֵל הוּא מִיסוּר הַמִּים הַרוּחַנִי, וְהַחֹמֶר שֶׁל גִּבְרִיאֵל הוּא מִיסוּר הָאֵשׁ הַרוּחַנִי, אִלֹּא הַכוּוּנָה

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לר, ב". 1. לב, יז. 2. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 3. איוב כה, ב.

השפע – באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, אבל ראוי שירחמו עליו, ומצד הרחמנות להשפיע לו, הַנְקָרָאת – מדת הרחמים, נקראת בְּשֵׁם "תַּפְאֶרֶת" בְּדַבְרֵי חַכְמֵי

הַאֲמֵת, – חכמי הקבלה, לְפִי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִשְׁנֵי גִּוְנֵי: לְבָן וְאֶדָם, הַמְרָמִיִּים לְחַסֵּד וְגִבּוּרָה. – לבן מרמוז לחסד, ואדום – לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" – יופי – שכן דבר המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה – לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". וְלִבְּנֵי סֵתֶם שֵׁם הַיְוִ"ה בְּרוּךְ-הוּא שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה, מוֹרָה עַל מִדַּת הַתַּפְאֶרֶת,

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיַתֵּר הַקְדוּשָׁה, – השמות הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם אֵל על בחינת החסד, שם אלקים – על מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הו"י – כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי – מורה על מדת ה"תפארת". שם הו"י הוא הרי "שם העצם" ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזוהי מדת ה"תפארת", לְפִי שֶׁבְּאֵן – במדת ה"תפארת", הוּא בְּחִינַת גִּילּוֹי אֹדֶם אֵין-סוּף בְּרוּךְ הוּא, הַאֲרֵה רַבָּה, בְּיַתֵּר שֶׁאֵת מִשְׁאָר מוֹדוּתוֹ הַקְדוּשׁוֹת יִתְבָּרַךְ. – זהו הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אין-סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, אֲשֶׁר בְּשֵׁמוֹ – שהוא "אור אין סוף", בלי סוף ובלי גבול, כֵּן הוּא, שְׁאִינוֹ בְּבְחִינַת מִדָּה חֶסֶד-וְשְׁלוֹם, אֵלָּא – הוא, לְמַעַל מַעַלָּה עַד אֵין קוֹץ אֲפִלּוּ – למעלה, מִבְּחִינַת חֶכְמָה-בִּינְיָה-דְעַת – שהיא מְקוּר

הַמְדוּת, – ומכל-שכן שהוא למעלה לגמרי מבחינת המדות, וְאֵין – כשמאירה בהן הארה מאור אין-סוף, הַמְדוּת נְגִידוֹת שֶׁל מִיכָאֵל וְגִבְרִיאֵל – של חסד וגבורה, נְבַלְלוֹת בְּמִקְוֵן וְשִׁרְשֵׁן, וְהִיוּ לְאֲחֵדִים מִמֶּשׁ, וּבְטָלִים בְּאוּרֵי יִתְבָּרַךְ הַמְאִיר לָהֶם בְּבְחִינַת גִּילּוֹי. – שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אין-סוף, נאבד הניגוד שביניהם, כפי המשל בשני שרים המנגדים אחד

אגרת הקדש

ב"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר להם בבחי' גילוי ואזי מתמוזגים ומתמתקים הגבורות בחסדים ע"י בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק' בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן ואודם המרמוזים לחו"ג ולכן סתם שם הו"י ב"ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כמ"ש בזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך.

לשני, הרי בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר. שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אין-סוף", ענין שהוא "אין-סוף" ו"בלי גבול" – נאבדת לגמרי ההגבלה של המדות. וְאֵין מִתְמוּזְגִים וּמִתְמַתְקִים הַגִּבּוּרִוֹת בְּחַסְדִּים, – הן הנפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, עַל-יְדֵי בְחִינָה מְמַצְעַת – המתווכת את הִקְוֵן הַמְכַרְיַע – בין חסד וגבורה, וּמִטָּה כְּלָפֵי חַסֵּד, הִיא מִדַּת הַרְחָמִים, – בשעה שמדת החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת

~ שבת קודש ט' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 234, והנה אתערותא דלעילא... עד עמ' ק"ח, במצרף וכו'.

הוא, – כדי, לְעֵשׂוֹת "שְׁלוֹם" – בין המדות שלמעלה, הַנְזַכָּר לְעִיל, הִיא בְּאֲתַעְרוּתָא דְלַתְתָּא, – על ידי ההתעוררות של העבודה

אגרת הקדש

והנה אתערותא דלעילא לעורר גילוי הארה רבה והשפעה עצומה הנ"ל מאור א"ס ב"ה לעשות שלום הנ"ל היא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה

וְהִנֵּה, אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲיָלָא, – ההתעוררות מלמעלה, לְעוֹרֵר גִּילּוֹי הַאֲרֵה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה הַנְזַכָּר לְעִיל, מְאוּר אֵין-סוּף בְּרוּךְ

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א".

תפלתו, שיהיה אצלו בירור הטוב מהרע. ובלשון רבנו הזקן: **וּמִנְדַעַת זֹאת, – ידוע, מֵה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזְרוֹנָם לְבִרְכָה עַל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה לְשִׂמְחָה: "מִשִּׁים שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעְלָה וּבְפִמְלִיא שֶׁל מִטָּה", "פִּמְלִיא שֶׁל מַעְלָה" – הֵם הַשְּׂרִים**

וְהַמְדוּת הַנְּזַכְרוֹת לְעֵיל, שֶׁהֵן הַהִיכְלוֹת עֲלִיוֹנִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה שְׂבִיחָהר הַקְּדוֹשׁ, – שֵׁם הַשְּׁלוֹם בֵּין הַמְדוּת שֶׁל חֶסֶד וּגְבוּרָה כְּשֶׁתִּיהֵן הֵן בְּטוֹב וּקְדוּשָׁה, וְהַשְּׁלוֹם מִתְבַּטָּא בְּכַך שֶׁתִּהִי הַתְּכַלְלוֹת שֶׁל חֶסֶד וּגְבוּרָה, וְהַגְּבוּרָה תוֹמַתְק בְּחֶסֶד, וְ"פִמְלִיא שֶׁל מִטָּה" – הֵן הַהִיכְלוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וּבְפִרְט עוֹלָם הַזֶּה הַשְּׂפָל, הַמְעַרְב טוֹב וְרַע מְ – אֵז חֶטָּא אֲדָם הָרִאשׁוֹן, – חֶטָּא שֶׁהִבִּיא לְתַעֲרוּבַת הַטוֹב וְהָרַע, שֶׁאֵין טוֹב

בְּלִי רַע וְאֵין רַע בְּלִי טוֹב, וְהָרַע שׁוֹלֵט עַל הַטוֹב, כְּמוֹ שְׂפָתוֹכֵי: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם כּוּ", – ה"אָדָם בְּלַעֲל" שֶׁל קְלִיפָה, מוֹשֵׁל עַל ה"אָדָם" שֶׁל קְדוּשָׁה, וְכִפִּי שְׂמִיִּים בְּאוֹתוֹ פְּסוּק "לְרַע לִרְ", "וְלֹאִים מְלֹאִים יִמְאֵן"¹⁰, – לְפַעֲמִים מִתְגַּבֵּר צַד הַקְּדוּשָׁה וּלְפַעֲמִים מִתְגַּבֵּר הַצַּד שֶׁלְעוֹמַת־זֶה, וּבְנִרְאָה בְּחוּשׁ בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "עוֹלָם קָמוֹן"¹¹, שֶׁלְפַעֲמִים הַטוֹב גּוֹבֵר וּלְפַעֲמִים לְהַפֵּךְ – שֶׁהָרַע מִתְגַּבֵּר חֶסֶד וְשְׁלוֹם. וְאֵין שְׁלוֹם בְּעוֹלָם עַד "עֵת קִיּוֹן", – כְּשִׁיחִיָּה סוּף לְרַע, שִׁיתְּבַרֵּר הַטוֹב מִהָרַע לְדַבֵּק – לְהַתְּדַבֵּק בְּשִׂרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, מְקוֹר הַחַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, וְאֵין "יִתְפַּרְדּוּ כֹל פְּעֻלֵי אוֹן", וְרוּחַ הַטּוֹמָאָה יַעֲבֹר מִן הָאָרֶץ,¹² בְּשִׁיתְּבַרֵּר מֵתוֹכָהּ בְּחִינַת הַטוֹב הַמְּתַיְהוּ. – שְׂאוּ, כְּשֶׁהַטוֹב יִתְבַרֵּר מִהָרַע, לֹא יִהְיֶה בְּמִילָא קִיּוֹם לְרַע, שֶׁהֵרִי כֹל קִיּוֹמוֹ וְחִוּתוֹ שֶׁל הָרַע בֹּא רַק מֵהַטוֹב. וְזִכְרוּרָה זֶה – שֶׁהַטוֹב יִתְבַרֵּר מִהָרַע, וְיִהְיֶה גַם־כֵּן עַל־יְדֵי גְלוּי אֱלֻקוֹתוֹ לְמִטָּה – כְּלוֹמֵר, כִּשֶׁם שֶׁהַבִּירוֹר בְּכָלֵל נַעֲשֶׂה הָרִי עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיו וְעִבּוּדוֹתָיו בְּמִשְׁךְ זְמַן הַגְּלוּת,¹³ כֵּךְ גַּם יִהְיֶה הַבִּירוֹר עַל יְדֵי הַתְּהַלּוֹת הָאֱלֻקִּית שֶׁתִּהְיֶה אֵז לְמִטָּה, בְּהִאָּרָה רַבָּה וְהַשְּׂפָעָה עֲצוּמָה,

שלמטה, **בְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקָה וְהַשְּׂפָעַת חַיִּים – עֲנִינִים הַנּוֹתְנִים חַיִּים, חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים: לְמֵאן דְּלִית לִיה מְגִרְמִיה בְּלוּם, – לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מַעֲצָמוֹ כְּלוּם, וְלִהְיוֹת רוּחַ שְׂפָלִים כּוּ. – עַל יְדֵי שֶׁמִּשְׁפִּיעִים צַדִּיקָה הַמְּחִזְקָה אֶת הַעֲנִי בְּחַיִּים, וְעוֹשִׂים**

זֹאת בְּאוּפֵן שִׁישׁ בּוֹ גַם חֵן, חֶסֶד וְרַחֲמִים, שֶׁהַצַּדִּיקָה נִיתְנַת בְּרַגֵּשׁ וּבְאוּפֵן שֶׁל "הַמְּפִיִּסוֹ", שְׁבַעַת וּבַעוֹנָה אַחַת עִם נִתְנִית הַצַּדִּיקָה נּוֹתְנִים לוֹ הַרְגֵּשָׁה טוֹבָה, מְרוֹמְמִים וּמְעוֹדְדִים אֶת רוּחוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נְפוּל בְּרוּחוֹ – הָרִי עַל יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת זֶה מְלַמְטָה מִמִּשְׁכִּים הַתְּעוֹרְרוֹת מְלַמְעֵלָה מִהֶאָרָה הַרְבֵּה וְהַשְּׂפָעָה הַעֲצוּמָה מ"אֹר אֵין־סוּף" בְּרוּךְ־הוּא אֵל הַמְדוּת הַעֲלִיוֹנוֹת, לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בִּינִיהֵן וְשֶׁהַגְּבוּרוֹת יוֹמַתְקוּ לְחַסְדִּים. לְהֵלֵן יִסְבִּיר רַבְּנוֹ הַזֶּקֶן מֵה ש"מַעֲשֵׂה

הַצַּדִּיקָה" פּוֹעֵלַת בְּנַפְשׁ הָאָדָם, בְּעִבּוּדוֹתָיו וּבְמַלְחַמְתוֹ עִם הָרַע שְׁבַנְפִּשׁוֹ הַבְּהִמִּית. וְאֲשֶׁר בְּכִירוֹר הַנַּפְשׁ הַבְּהִמִּית, שֶׁהַטוֹב שְׁבָה יִתְבַרֵּר מִהָרַע – יִשְׁנֵם שְׁנֵי אֹפְנִים: אֹפֵן אַחַד בְּדֶרֶךְ מְלַמְטָה לְמַעְלָה, עַל יְדֵי עִבּוּדוֹת וּמַלְחַמַת כֹּל מַדָּה שְׁבַנְפִּשׁ הָאֱלֻקִּית לְבַרֵּר אֶת הַמְדָּה שְׁכַנְגָּדָה בְּנַפְשׁ הַבְּהִמִּית, כְּמוֹ לְמַשֵּׁל לְבַרֵּר עַל יְדֵי הָאֵהָבָה שֶׁל הַנַּפְשׁ הָאֱלֻקִּית אֶת מַדַּת הַחֶסֶד וְהַתְּאוּהָ שֶׁל הַנַּפְשׁ הַבְּהִמִּית; עַל יְדֵי יִרְאָה שֶׁל הַנַּפְשׁ הָאֱלֻקִּית לְבַרֵּר אֶת מַדַּת הִירְאָה הָרַעֵה שֶׁל הַנַּפְשׁ הַבְּהִמִּית, וְכַדוּמָה; אֹפֵן שְׁנֵי בִירוֹר בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה, עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ אֹר אֱלֻקִּי – מִתְבַּרְרוֹת הַמְדוּת שֶׁל הַנַּפְשׁ הַבְּהִמִּית. עַל־דֶּרֶךְ וְכַמוֹ שֶׁלְעִתִּיד־לְבוֹא יִהְיֶה בְּעוֹלָם בְּכָלֵל הַבִּירוֹר שֶׁהַטוֹב יִתְבַרֵּר מִהָרַע עַל יְדֵי הַתְּהַלּוֹת הָאֱלֻקִּית שֶׁתִּהְיֶה אֵז בְּעוֹלָם, הַתְּהַלּוֹת שֶׁתְּפַעֵל שִׁיחִיָּה "וְאֵת רוּחַ הַטּוֹמָאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ"¹⁴, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה גַם בְּעִבּוּדוֹתָיו שֶׁל יְהוּדֵי לְבַרֵּר אֶת הַטוֹב מִהָרַע שֶׁל נַפְשׁוֹ הַבְּהִמִּית, יִשְׁנוֹ הַבִּירוֹר בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה (עַל יְדֵי לִימוּד תּוֹרָה לְשִׂמְחָה, הַמְּשִׁיךְ אֹר אֱלֻקִּי) הַעוֹזֵר שֶׁהַטוֹב שֶׁלּוֹ יִתְגַּבֵּר וְיִתְבַרֵּר מִהָרַע. כֵּךְ גַּם עַל יְדֵי עֲנִין הַצַּדִּיקָה, "מַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקָה", מִמְשִׁיךְ יְהוּדֵי הַתְּהַלּוֹת אֱלֻקִּית הַמְּתַגְלִית לוֹ בְּשַׁעַת

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 6. ב"ב ט, ב. 7. זכר' יג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סנהדרין צט, ב. לקו"ת מטות ד"ה החלצו". 9. קהלת ח, טו. וראה לקמן סכ"ה. ועוד. 10. תולדות כה, כג. 11. תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ב, קא, א). 12. כנ"ל ח"א רפ"ז.

כתוב¹⁸: **אָנִי בְּצַדֵּק – בצדקה, אַחֲזֵה פְּנִידִי**, – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה, **הִיא** – אחזה פניך" היא פְּחִינַת גְּלוֹי הָאָרֶץ וְהַשְּׁפָעַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה, לְהַתְּבוּנָה בְּגִדְלַת ה', וְלַהּוֹלִיד מִזֶּה דְחִילוֹ

וְרַחֲמֵינוּ – יראה ואהבה, שְׂכָלִים – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת ה', בְּנִדְעָ, – שזוהי ההתגלות האלקית שבתפלה, וְעַל־יְדִיָּוָה נְבָרֵר הַטּוֹב – ועולה לַח' וְנִפְרָד הַרְעָ, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב¹⁹: **"מִצָּרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב, וְאִישׁ לְפִי מִהֲלָלוֹ"**, פְּרוֹשׁ – מה הפירוש שצירופו (מירוקו) של אדם הוא לפי מה שהוא מהלל? – לְפִי הַלּוּלוֹ אֵת ה' – בשעת התפלה, בְּעֶמְקַת הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ²⁰ – יראה ה' ואהבת ה', כְּכֹה נְבָרֵר הַטּוֹב וְנִפְרָד הַרְעָ, – והוא נצרך ונמרק, כְּבִירוֹד וּפְרוֹד הַסִּינַיִם מִכְּסָף וְזָהָב בְּמִצָּרָף וְכוֹר.

כְּמוֹ שְׂפָתוֹב¹³: **"כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֵת ה'", וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' בּוֹ"**¹⁴. וְזֶהוּ בְּכֻלּוֹת הָעוֹלָם לְעֵתִיד, – שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע – על ידי ההתגלות האלקית שתתגלה אז, אֲךָ בְּאָדָם הַתְּחַתּוֹן – כְּכֹל "עַת מִצָּא", –

בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא¹⁵, זו תְּפִלָּה, – שזה ענין התפילה¹⁶, או שְׂאָר עֵתִים מְזֻמָּנִים לְהַתְּבוּרָד עִם קוֹנֵנוּ – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים שיהודי "עובר" עם עצמו – כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו זֹכֵה לְמַעֲזֵן פְּרוֹד זֶה, עַל־יְדִי עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה, – שעל־ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה שלו – נעשה הביורוד, שהטוב שלו מתעלה מהרע, וְכֵן עַל־יְדִי הַצָּדִיקָה, – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, כְּמוֹ שְׂאָמְרוֹ¹⁷: – רבותינו ז"ל: **"כִּי אֶלְעָזָר יְהִיב פְּרוֹטָה לְעֵנִי וְהָדָר מִצָּלִי, – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, דְּכָתִיב: – שהרי**

אגרת הקדש

כְּמוֹ שֶׁ"כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֵת ה' וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְזֶהוּ בְּכֻלּוֹת הָעוֹלָם לְעֵתִיד אֲךָ בְּאָדָם הַתְּחַתּוֹן בְּכֹל עַת מִצָּא זֶה טוֹב אוֹ זֶה רָע אוֹ שְׂאָר עֵתִים מְזֻמָּנִים לְהַתְּבוּרָד עִם קוֹנֵנוּ כ"א לְפִי מַעֲשָׂיו זֹכֵה לְמַעֲזֵן פְּרוֹד זֶה ע"י עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה וְכֵן ע"י הַצָּדִיקָה כְּמוֹ שֶׁ"ר"א יְהִיב פְּרוֹטָה לְעֵנִי וְהָדָר מִצָּלִי דְכָתִיב אֲנִי בְּצַדֵּק וְהַתְּבוּנָה לְהַתְּבוּנָה בְּגִדְלַת ה' וְלַהּוֹלִיד מִזֶּה דו"ר שְׂכָלִים כְּגוֹדֵעַ וְעִי"ו נְבָרֵר הַטּוֹב לַח' וְנִפְרָד הַרְעָ כְּמוֹ שֶׁ"מִצָּרָף לְכֶסֶף וְכוֹר לְזָהָב וְאִישׁ לְפִי מִהֲלָלוֹ. פִּי נְבָרֵר הַטּוֹב וְנִפְרָד הַרְעָ כְּבִירוֹד וּפְרוֹד הַסִּינַיִם מִכְּסָף וְזָהָב בְּמִצָּרָף וְכוֹר.

שהטוב שלו מתעלה מהרע, וְכֵן עַל־יְדִי הַצָּדִיקָה, – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, כְּמוֹ שְׂאָמְרוֹ¹⁷: – רבותינו ז"ל: **"כִּי אֶלְעָזָר יְהִיב פְּרוֹטָה לְעֵנִי וְהָדָר מִצָּלִי, – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, דְּכָתִיב: – שהרי**

13. ישעיה י"א ט. 14. שם ס, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות – תו"א ר"פ וישב ובכ"מ".

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' 1

18 הפסוק 'כי יקח איש אשה' חלים רק באופן שיכול להיות גם 19 'זבעלה', היינו שמסורים לביאה. 20 הגמרא חוזרת לבאר את דעת רבי הלומד קידושי ביאה מ'זבעלה' בלבד. שואלת הגמרא: וְרַבִּי, הֲאִי בְּעוֹלַת פְּעוּלָה שֶׁמִּמֶּנּוּ לִמַּד רַבִּי יוֹחֲנָן קִידוּשֵׁי בִיאַה, מֵאִי עָבִיד לִיה – מה הוא לומד ממנו. משיבה הגמרא: הֲאִי מִיִּבְעֵי לִיה – פסוק זה נצרך לו ללמד שבעל עושה אותה בְּעוֹלָה גַם כִּשְׁבָא עֲלֶיהָ שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ, וְאִין אָדָם אַחֵר עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוֹלָה אִם בָּא עֲלֶיהָ שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ. תמהה הגמרא: וְמִי אֵית לִיה לְרַבִּי הֲאִי כְּקָרָא שֶׁרַק הִבְעֵל עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּעוֹלָה בְּבִיאַה שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ, וְהַתְּנִיָּא, נִעְרָה הַמְּאֹרְסָה שֶׁכָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ, וְעַדְיִין הִיא בְּתוּלָה, פּוֹלָם בְּפִקּוּלָה, שְׂכוּלָם בָּאוּ עֲלֶיהָ כְּשֶׁהִיְתָה בְּתוּלָה. רַבִּי אוֹמְרֵי, אוֹמְרֵי אֲנִי, רַק הֲרָאִישׁוֹן בְּפִקּוּלָה, שְׂכִשְׁבָא עֲלֶיהָ הִיְתָה בְּתוּלָה, וְכוּלָם כְּהֻנְקָה, כִּי אִפֹּךְ שֶׁהָרָאִישׁוֹן בָּא עֲלֶיהָ שְׂלֵא כְּדָרְכָהּ, הִיא נְחֻשְׁבַת לְבַעוּלָה שֶׁהָבָא עֲלֶיהָ חַיִּיב חֻנְקָה. נמצא שדעת רבי שגם אדם אחר עושה אותה בעולה בביאה שלא כדרכה.

1 שהפסוק מלמד רק קידושי ביאה, לְכָתוּב רַחֲמָנָא וְיִבְעֵל, מֵאִי – 2 מדוע כתוב 'זבעלה', שְׂמַע מִיָּנָה תְּרִי – שני דינים, מ'זבעל' לומדים 3 קידושי ביאה, ו'מזבעלה' ממעטים שאמה עבריה אינה נקנית 4 בביאה. 5 שואלת הגמרא: וְלָרַבָּא דְאָמַר שְׂחָכָם וְשִׁמּוּ פִּרְ אֲהִינָא אֲפָקְרָה לִי – 6 לימדני לדרוש מהפסוק 'כי יקח איש אשה וזבעלה' שקידושין 7 הַמְּסוּרִין לְבִיאַה, כְּלוֹמַר שֶׁעַל יְדֵי הַקִּידוּשִׁין יִכּוֹל הַמְּקַדֵּשׁ לְבוֹא עַל 8 הַמְּתַקְדָּשֶׁת, הוּוּ קִידוּשִׁין, וְקִידוּשִׁין שְׂאִין מְסוּרִין לְבִיאַה, כְּגוֹן שְׂקִידֵשׁ 9 אַחַת מִשְׁתֵּי אַחִיוֹת וְאִינוּ יוֹדְעֵי מִי מִדּוּן קִידֵשׁ, שֶׁהוּא אֲסוּר לְבוֹא עַל 10 אִף אַחַת מִדּוּן, לֹא הוּוּ קִידוּשִׁין, מֵאִי אִיבָא לְמִימַר – מֵהִיכֵן יִלְמַד 11 קִידוּשֵׁי בִיאַה וְשֶׁאִמְרָה עֲבִרְיָה אִינְהָ נְקִינַת בְּבִיאַה. משיבה הגמרא: 12 אִף רַבָּא לּוֹמַד דִּינִים אֲלוּ מִפְּסוּק זֶה, שְׂאָם בְּן שֶׁהַפְּסוּק בָּא לְלַמַּד 13 רַק קִידוּשֵׁי בִיאַה וְלִמְעַט שֶׁאִמְרָה עֲבִרְיָה אִינְהָ נְקִינַת בְּבִיאַה, נְקָתוֹב 14 קָרָא אוֹ זֶעֱלָה, מֵאִי – וְמדוע כתוב 'זבעלה', שְׂמַע מִיָּנָה בּוֹלָהוּ – אֵת 15 שלושת הדינים, מ'זבעל' לומדים קידושי ביאה, מ'זבעלה' 16 ממעטים שאמה העבריה אינה נקנית בביאה, וממה שנאמר 17 'זבעלה' ולא 'או בעלה' לומדים שקידושי כסף האמורים בתחילת

לוח היום יום...

ה'תש"ג	ג אלול	יום ששי	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י. תהלים: יחכב. ז"ט. תניא: והנה מדת . . . בא כו'.</p>			
<p>המאמין בהשגחה פרטית יודע כי "מה' מצעדי גבר כוננו", אשר נשמה זו צריכה לברר ולתקן איזה ברור ותקון במקום פלוני. ומאות בשנים, או גם משעת בריאת העולם, הנה הדבר שצריך להתברר או להתקן מתכה לאותה הנשמה שתבוא לבררו ולתקנו, וגם נשמה הלזו הנה מאז נאצלה ונבראה, היא מתכה לזמן ירידתה לברר ולתקן את אשר הטל עליה.</p>			

ה'תש"ג	ד אלול	שבת	יום שני
<p>שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. י"ב. תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.</p>			
<p>סדר ברכות התורה: נוגע בטליתו בתחלת הקריאה ובסופה, נושק הטלית במקום שנגע בספר-תורה, גולל הספר-תורה, מפנה פניו, קצת, לימין, ומברך. פותח הספר-תורה וקורא. במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תארים: אדם - מעלת המחין והשכל, איש - מעלת הלב והמדות, אנוש - החלישות באחד מהם בשכל או במדות, או בשתיים, גבר - מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועכובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במדות, הינו דגבר עוסק עם האנוש להגביהו למעלת איש או אדם. ומאחר דאפשר לעשות מאנוש איש או אדם, הרי בהכרח דגם באנוש ישנם כל אותם המעלות שישנם באיש וגם באדם.</p>			

ה'תש"ג	ה אלול	יום ראשון	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כט"לד. יג"טו. תניא: יב. והי' . . . מדות לבדן.</p>			
<p>מנהגנו בלבישת טלית גדול: מניחים הטלית-גדול מקפל על פתף ימין ובודקים הציצית. בשעת הבדיקה אומרים "ברכי נפשי גו". אחר כך לוקחים הטלית מן הפתף, פושטים אותו, מנשקים שפת הטלית, מחזיר אותו מכנגד פניו לאחוריו, ומתחיל ברפת להתעטף בציצית. סיום הברכה סמוך לכריכת ב' פנפות ימין סביב צוארו לאחוריו בצד שמאל.</p>			
<p>(עין שארית יהודא ארח חיים סימן א, דברי נחמיה ארח חיים סימן ט.)</p>			

ה'תש"ג	ו אלול	יום שני	יום רביעי
<p>שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י. תהלים: להילח. טז"ח. תניא: אך . . . 234 הקדושות ית'.</p>			
<p>הצ"צ סיפר: דער בעש"ט האָט זייער האַלט געהאַט ליכטיקייט, ואמר: אור בגימט' רז, דער וואָס ווייס דעם סוד וואָס אין יעדער זאך, קאָן ליכטיג מאכען. תרגום</p>			
<p>ה"צמח צדק" ספר: הבעל-שם-טוב מאד אהב אור, ואמר: 'אור' בגימטריא 'רז' - היודע את הסוד שבכל דבר, מסגל להאיר.</p>			

ה'תש"ג	ז אלול	יום שלישי	יום חמישי
<p>שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"ג. יט"א. תניא: הנה אתערותא . . . קיח המחיהו.</p>			
<p>אדמו"ר הזקן הורה לכתב "פצוע דבא" באלף לבסוף, ולא בה"א. בפראג יש ספר-תורה שקבלה בידם שהגיהו עזרא הסופר, אין קורין בו אלא בשמחת תורה, וגוללין אותו תמיד בפרשת שמע. פשהייתי בפראג בשנת תרס"ח ראיתיו, וכתוב בו "דבא" באלף. כן פשהייתי בוארמס בשנת תרס"ז, ראיתי שם ספר-תורה אשר מקבל בידם שכתבו מהר"ם מרוטנבורג, וגם בו כתוב דבא באלף. ועיין בשארית יהודא (יורה דעה סימן ט"ז) ודברי נחמיה (יורה דעה סימן כ"ב). ובספר משנת אברהם (סימן לב) מציין כמה ספרים הדנים בזה.</p>			

ה'תש"ג	ח אלול	יום רביעי	יום שישי
<p>שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"ח. כב"ד. תניא: וברור . . . קיח במצרף וכור.</p>			
<p>ה"צמח צדק" מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבנו הזקן במשך שלשים השנים תקס"ד-תקצ"ד (בשנת תקס"ד קבע לו שעור מיוחד ללמד דרושי רבנו הזקן, בשנת תקצ"ד התחילו להתעסק בהדפסתם).</p>			

שבת קודש

יום חמישי

ט אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מטנד. כהכזו.

תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.

אֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מְהַר"ש] אָמַר – בְּיַחַס לְהַתְּבַוְנָנוּת בְּהַעֲמַקֵּת הַדַּעַת
בְּעֵינַי קִשָּׁה הַהִשְׁגָּה: אִם הָעֵינַי נוֹגְעִי, אֲזִי מְבִינִים וּמְשִׁיגִים בְּכִי טוֹב, וְרֵאִיָּה
מִן הַתּוֹרָה בְּדֵינֵי נָשִׁים וְכוּ' וְטַעֲנוּתֵיהֶן שִׁיכוּלוֹת לְטַעַן, וּמְדַבְּרִים בְּזֶה תִּנְאִים
וְאִמּוֹרָאִים וְהִגְאוּנִים שְׁכָלָם הֵם בְּעַלְי הַשְּׁפָלָה מִפְּלָגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֲמַת,
וְהֵלֵא הָאִשָּׁה אֵינָה בְּעֶרְךָ לְטַעַן טַעֲנוֹת אִלּוּ. אָבֵל הָאֲמַת הוּא, דְּכֹאֲשֶׁר הָעֵינַי
נוֹגְעִי, הִנֵּה גַם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מִמְצִיאִים שְׁכָלִיִּים עֲמוּקִים.

המשך ביאור למס' קידושין ליום ראשון עמ' א

1 מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁתִּשְׁמַחַת תְּלוּיָהּ בּוֹ, לְכָל הַדַּעוֹת הַזֵּאת בּוֹלְקָה עוֹלָה –
2 פּוֹשֶׁטת הַקְּדוּשָׁה עַל כּוֹלָהּ. וְגַם בְּאִשָּׁה, כִּיּוֹן שֶׁקִּדְּשׁ אֶת חֲצִיָּהּ
3 מִדּוּעַ לֹא יִפְשְׁטוּ הַקִּדּוּשִׁין בְּכוֹלָהּ. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: מִי דָּמִי, הֲתָם
4 – בְּמִקְדֵּשׁ חֲצִי בַּהֲמָה, הִכְהִמָּה כּוֹלָה שְׁלוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ כַּח דְּבַרְרֵי
5 שֶׁהַקְּדוּשָׁה תִּתְפַּשֵׁט עַל כּוֹלָהּ, אֲבָל הֵבֵא – בְּאִשָּׁה, יֵשׁ כַּאֲן דַּעַת
6 אַחֲרָת, כְּלוֹמַר דַּעַתָּה שֶׁל הָאִשָּׁה שֶׁאִם אֵינָה רּוֹצֵה לְהַתְּקַדֵּשׁ
7 הַקִּדּוּשִׁין אֵינֶם יְכוּלִים לְחַוֵּל, וְהִיא הַתְּרַצַּתָּה לְהַתְּקַדֵּשׁ רַק בְּחֲצִיָּהּ,
8 וְאִין בְּכַח דִּיבּוּרוֹ הַתְּפַשֵׁט עַל כּוֹלָהּ, וְהָאֵל לֹא דָּמִיא – אִין זֶה דּוֹמָה
9 אֶלֶּא לְהָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּהִמָּה שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתְפִין, הַקִּדְּשִׁי אַחַד אֶת
10 חֲצִיָּהּ הַשֵּׁינִי לוֹ, וְאַחַר כֵּךְ חוֹר וְלִקְחָהּ מִשׁוֹתְפֵיהֶּן, קִדְּשָׁה
11 הַבְּהֵמָה כּוֹלָה, וְאֵינָה קְרִיבָה לְמִזְבֵּחַ, כִּיּוֹן שֶׁבַתְחִילָה לֹא הִיְתָה

12 רְאוּיָה לְהַקְרִיבָהּ, שֶׁרַק חֲצִיָּהּ הוּקְדַשׁ, וְנִדְחָתָה מִלְּהִיּוֹת קִרְבָּן, וְאִין
13 לֵה תִקְנָה כִּי אִם לְמוֹכְרָה וְלַהֲקָרִיב בְּדַמְיָה בַּהֲמָה אַחֲרָת, וְעוֹשָׂה
14 תְּמוּדָה אִם הַחֲלוּף אוֹתָהּ בְּבַהֲמָה אַחֲרָת, וְתִמְוֹרְתָהּ – הַבְּהֵמָה
15 שֶׁהִמִּיר אוֹתָהּ בִּהּ דִּינָה בְּיֹצֵאָהָ – כְּבַהֲמָה זֶה שֶׁבַה הוֹמְרָה, שֶׁאֵינָה
16 קְרִיבָה אִלּא תִימְכַר וְיִבִּיא בְּדַמְיָה אַחֲרָת. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ חֲצִי אִשָּׁה
17 הַקִּדּוּשִׁין אֵינֶם פּוֹשְׁטִים בְּכוֹלָהּ, מִשּׁוּם דַּעַת הָאִשָּׁה הַמַּעֲכֵבֶת
18 בְּדַבֵּר. וּמִשּׁוּם שֶׁאִין אִפְשָׁרוֹת לְקַדֵּשׁ רַק חֲצִי אִשָּׁה, אֵינָה מְקוּדֶשֶׁת.
19 הַגְּמָרָא מְבַאֲרַת אֶת הַדִּינִים הַנִּלְמָדִים מִדְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן: שְׂמַע מִינָהּ
20 מִדְּבַרֵּי רַבִּי יוֹחָנָן, תְּלֵת – שְׁלוֹשָׁה דִּינִים, וְשִׁלְשָׁתָם בְּעֵינֵי דִּיחוּ
21 בְּקִרְבָּן,

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' ב

1 בְּפְרוּטָה, מְפֻרָּשָׁה מִי מְגֻרָּעָה – אִיזָה אִפְשָׁרוֹת גִּרְעוֹן יֵשׁ מִפְּרוּטָה,
2 הִרִי מִשְׁעִשְׁתָּה עֲבוּרוֹ אִיזָה שְׁרוֹת נִמְצָא שְׁחִיבֵת לוֹ פְחוֹת מִפְּרוּטָה
3 וְאִין כַּאֲן מִמּוֹן לְגִרְעוֹ מִמְנָה, וּמִמִּילָא מוֹכְרָח שְׁדַמִּי אִמָּה עֲבֵרִיָּה
4 לְכָל הַפְּחוֹת דִּינֵר.
5 וּבִטְרַם סֵיִים הַתְּרַצָּן לְבֹאֵר כִּיּוֹן לְמַדִּים שְׁבִדּוּמָה לְכַסְפָּה מְכִירָה אֶף
6 קִדּוּשִׁי אִשָּׁה בְּדִינָר, הַקְּשׁוֹ עֲלוּיָהּ: וְדָלְמָא הֲבִי קְאָמַר רַבְּמִנָּא שֶׁרַק

7 הֵבֵא דִּיבְהַב לָהּ – הָאֲדוֹן עֲבוּרָה בְּשַׁעַת הַקְּנִיָּה דִּינֵר, וְיֵשׁ אִפְשָׁרוֹת
8 לְקִיָּים גִּרְעוֹן כֶּסֶף, תִּיגְרַע עַד פְּרוּטָה – יִתְקִיִּים עֵינַי גִּרְעוֹן כְּמוֹ
9 שְׁלַמְדוֹ, אֲבָל הֵבֵא לָהּ פְּרוּטָה – שֶׁאִין אִפְשָׁרוֹת לְגִרְעוֹ, לֹא
10 תִּיגְרַע בְּכָל – לֹא תִצָּא בְּגִרְעוֹן, וְכִשְׁנַפְרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק כֵּךְ אִין מִמְנָה
11 הוֹכַחָה שֶׁקֵּינַי אִמָּה חִיִּיב לְהִיּוֹת דּוֹקָא בְּדִינֵר.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' א

1 רַב שִׁמְיָ בֶר חִיָּיא קָמִיָּה דְרַב – לְפָנֵי רַב, וְקָא מְעִינֵין בָּהּ – בְּאִגּוּדָה
2 זֹה, לְרֵאוּת אִם יֵשׁ בַּהּ שׁוּדָה פְּרוּטָה אוֹ לֹא, אִי אִית – אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁוֹה
3 פְּרוּטָה, אִין וְכֵן מְקוּדֶשֶׁת, וְאִי לֹא, לֹא מְקוּדֶשֶׁת. וְקִשָּׁה, וְאִי לִית
4 – וְכִי אִם אִין בָּהּ שְׁוֹה פְּרוּטָה, לֹא מְקוּדֶשֶׁת, וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל
5 שְׁחִיָּשִׁינֵן שְׁמָא בְּמִקּוּם אַחַר הִיא שׁוּדָה פְּרוּטָה. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא
6 קָשִׁיא, הָא בְּקִדּוּשֵׁי וְדָא – רַב שִׁמְיָ בֶר חִיָּיא עֵינַי בְּאִגּוּדַת הַמוֹךְ
7 כְּדִי לְדַעַת הָאֵם חֲלוּ הַקִּדּוּשִׁין בּוֹדִיא, וְהָא – וּדְבַרֵּי שְׁמוּאֵל הֵם
8 בְּקִדּוּשֵׁי כְּסָף. הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עוֹד עַל דְּבַרֵּי שְׁמוּאֵל: תְּהוּא גְּבִירָא
9 דְּאָקִדְּשׁ בְּאִמְנָא דְּכוּחָלָא – מַעֲשָׂה בְּאִדָּם שֶׁקִּדְּשׁ אִשָּׁה בְּחַתִּיכִית
10 שִׁישׁ שְׁחוּר הַדּוּמָה לְכַחוּל, וְלֹאֲחַר מִכֵּן בֹּא אָדָם אַחַר וְקִדְּשׁ אֶת
11 אוֹתָהּ אִשָּׁה בְּפְרוּטָה. וְיָתִיב – יֵשׁב רַב חֲסֵדָא וְקָא מְשַׁעֵר לִיָּה הָאֵם

12 יֵשׁ בְּשִׁישׁ זֶה שׁוּדָה פְּרוּטָה אוֹ לֹא, אִי אִית בִּיָּה – אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁוֹה
13 פְּרוּטָה, אִין וְכֵן מְקוּדֶשֶׁת לְרֵאוּשׁוֹן, וְקִדּוּשִׁי הַשֵּׁנִי לֹא חֲלוּ, וְאִי לֹא,
14 לֹא מְקוּדֶשֶׁת לְרֵאוּשׁוֹן אִלּא לְשֵׁנִי. וְקִשָּׁה, וְאִי לִית בִּיָּה – וְכִי אִם אִין
15 בּוּדָה שְׁוֹה פְּרוּטָה הָאִשָּׁה לֹא מְקוּדֶשֶׁת לְרֵאוּשׁוֹן, וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל
16 שְׁחִיָּשִׁינֵן שְׁמָא בְּמִקּוּם אַחַר זֶה שׁוּדָה פְּרוּטָה. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אֲבָן,
17 רַב חֲסֵדָא לֹא סָבַר לִיָּה דְּשְׁמוּאֵל. הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּסִיפּוֹר הַמַּעֲשָׂה:
18 אֲמַרְיָ לִיָּה אִמְיָיָה שֶׁל אוֹתָהּ אִשָּׁה לְרַב חֲסֵדָא, אֶף אִם הִיּוֹם אִין
19 הַשִּׁישׁ שׁוּדָה פְּרוּטָה, וְהָא תְּהוּא יוֹמָא – בְּאוּתוֹ יוֹם דְּקִדְּשָׁה תְּהוּא בִיָּה
20 שְׁוֹה פְּרוּטָה, וְחֲלוּ קִדּוּשֵׁי. אָמַר לָהּ רַב חֲסֵדָא, לֹא בָּל כְּמִינָךְ
21 דְּאִפְתְּרָתָּ לָהּ – אִין בְּכוּחָךְ לְאִסּוּר אֶת בֵּיתָךְ אֲפִתְרָא – עַל הַמְּקַדֵּשׁ
22 הַשֵּׁנִי.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ג' אלול ~

מעשים ומחשבות

מיוחד שאדם אינו יכול לאסור את פירות חברו ("לא תורע כרמך כלאים – כרמך ולא של אחר"), ולולי זאת היינו אומרים שביכולתו לאסור, והוא כי עיקר האיסור בכלאים אינו מחמת המחשבה והרצון אלא מצד עצם מציאות התערוכת, רק שאם בדעתו לעקור את הנטיעה אין היא מוגדרת כתערוכת, ונמצא ששורש האיסור הוא בעצם התערוכת ואילו המחשבה היא תנאי, ולכן יש להתייחס לכך כאל דבר התלוי במציאות שבוה האדם יכול לאסור דבר של חברו (אילולא המיעוט מהפסוק), אך התוספות סוברים שמאחר ולמעשה אין האיסור חל ללא דעתו של האדם, הרי זה בכלל 'אין אדם אוסר דבר שאינו שלו' (רבי עקיבא איגר, הגהות לשר"ע אר"ח רנ"ג, ב).

ולגבי הנוטל קדירה של חברו בשבת שלא על מנת להחזירה: לדעת הר"ש נאסרת בחזרה, כי עצם נטילת הקדירה היא האוסרת והמחשבה היא רק תנאי, אך לדעת התוספות מאחר ומכלל-מקום האיסור תלוי במחשבה, כיון שאין אדם יכול לאסור קדירה שאינה שלו, מותר להחזירה (רעק"א שם).

הלכות כלאים פרק ה, הלכה ח: וְאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׂאִינוּ שְׁלוֹ; לְפִיכָךְ, הַמְסַפֵּךְ גִּפְנוֹ עַל גְּפֵי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדְּשׁ גִּפְנוֹ, וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה.

הנוטל קדירה מעל האש בשבת אסור להחזירה, אלא אם כן היתה דעתו להחזיר מלכתחילה. ויש לדון, לפי המבואר בהלכה זו שאין בכוח אדם לאסור דבר שאינו שלו, מה הדין בראובן שהסיר את קדירת שמעון מהאש בשבת שלא על מנת להחזירה – האם מותר להחזירה או אסור?

והנה, הקשו ראשונים: הרי השופך חלב לתוך תבשיל בשר של חברו בוודאי נאסרה התערוכת, ומדוע בכלאים 'אין אדם מקדש דבר שאינו שלו'?

ותירצו התוספות (יבמות פג, ב ד"ה אין): באיסור התלוי במעשה, בוודאי שאדם אוסר גם דבר שאינו שלו, אך איסור כלאים תלוי במחשבה, כי כאשר אינו רוצה בקיומם של הכלאים אינם נאסרים, ואין אדם יכול לאסור על ידי מחשבתו דבר שאינו שלו.

אך הר"ש (כלאים פ"ז מ"ה) סובר שלגבי כלאים יש לימוד

~ יום שני ד' אלול ~

טלטול בשבת על ידי קטן

רק במנהג קבוע, כגון שתיית הכוס ביום הכיפורים, אך כברית מילה ביום הכיפורים מותר לתת לקטן לשותות מכוס של ברכה כיון שאין זה מנהג קבוע. ולמה חששו לכך אף לגבי נטיעת כלאים? יש אומרים כי גם זה נחשב לדבר קבוע כי בכל שנה זורעים (ר"ן שבת שם). ויש אומרים כי כברית מילה התירו רק משום צורך מצוה (ריטב"א עירובין שם).

ולפי זה כתב התפארת ישראל¹ (הובא בשר"ת רעק"א ח"א סט"ו) כי ניתן להתיר לטלטל ספרים בשבת לבית הכנסת על ידי תינוק, שכן איסור הטלטול (במקום שאינו רשות הרבים מן התורה) הוא מדרבנן, וגם אין כאן חשש שיתרגל מאחר ואין זה מנהג קבוע.

אך הגר"ע איגר (שם) חולק על כך, וכתב שבדבר הנעשה לצורך הגדול אסור אפילו כשאין חשש של הרגל. ומכל מקום ניתן לתת לו לשאת סידור שיתפלל בו בעצמו והגדול יצטרף עמו.

הלכות כלאים פרק ח, הלכה יג: וְאִם אָמַר לְתִינוּק גּוֹי לְרַע לֹא פְּחוּצָה לְאֵרֶץ, מְתָר.

בגמרא (שבת קלט, א) אמרו שאין נותנים לתינוק ישראל לזרוע, כדי שלא יתרגל לעשות כן אף בגדלותו.

וכתב הרשב"א (יבמות קיד, א) כי מכאן יש ללמוד שאף שאסור להאכיל לקטן דבר איסור בידים, באיסור דרבנן מותר, שהרי לא אסרו מחמת עצם האיסור אלא רק בגלל החשש שמא יעשה כן כשיגדיל, ומפני חשש זה אסרו רק כאשר התינוק עושה לצורך הגדול, אך כאשר יש בכך צורך לקטן עצמו לא אסרו. ואיה לדבר: מבואר בגמרא (עירובין מ, ב) שאין לברך 'שהחיינו' על הכוס ביום הכיפורים (כמו בשאר המועדים) ולתת לקטן לשותות, שמא יתרגל לעשות כך בגדלותו. והרי מאכילים את הקטנים ביום הכיפורים ולא חוששים לכך! אלא שבדבר הנעשה לצורך הקטן עצמו לא אסרו.

וכתבו התוספות (שבת קלט, א) כי החשש שמא יתרגל הוא

~ יום שלישי ה' אלול ~

להסיע עגלה בלי לזוז

אף באופן שכאשר התיישב בעגלה, העגלה כבר היתה בתנועה (קריית חנה דור יו"ד סי' כא).

ויש שפירשו כי אמנם הבהמה הולכת גם ללא ישיבת האדם בעגלה, אולם כאשר הוא מתיישב בעגלה, על הבהמה להתאמץ ולהפעיל עוד כוח כדי לשאת את המשקל הנוסף, ונמצא שהוא גורם לעירוב הכוחות של השור והחמור (דהיינו הכוח הנוסף שהפעילו מחמתו) שזהו עיקר איסור כלאים (מעשה אורג כלאים פ"ח מ"ג, וראה קריית חנה דור שם).

ולפי פירושים אלו יש לאסור לא רק לשבת בעגלה אלא אף להניח עליה משא שהרי על ידי שהבהמה חשה שהעגלה טעונה היא מתחילה ללכת, או משום שעליה להתאמץ יותר מחמת תוספת הכובד.

אך יש שכתבו כי מפשטות דברי הרמב"ם משמע שרק אדם היושב בעגלה לוקה, אבל אין איסור להניח עליה משא. ולפי זה יש לפרש שטעם האיסור הוא משום שהבהמה חשה בישיבת האדם על ידי התנועות שנועה ולכן היא הולכת, וזה שייך רק באדם ולא במשא (קריית חנה דור שם).

הלכות כלאים פרק ט, הלכה ט: עֲגָלָה שֶׁהָיוּ מוֹשְׁבֵינָה אוֹתָהּ פְּלֵאִים – הַיּוֹשֵׁב בְּעֲגָלָה לּוֹקֵה, וְאִם עַל פִּי שְׂלֵא הִנְהִיג; שִׁישִׁיבְתוּ גּוֹרְמַת לְבַהֲמָה שֶׁתִּמְשֹׁף הָעֲגָלָה.

כיצד ישיבתו של האדם בעגלה גורמת שהבהמה תמשוך אותה?

יש מפרשים כי זהו טבע הבהמה שכאשר היא מרגישה שהעגלה טעונה, הרי היא מתחילה ללכת, ונמצא שבישיבתו האדם גורם להליכתה.

ולפי זה לכאורה יש לחלק בין עגלה לעגלה, ויתכן שבזמן הגמרא העגלות היו קלות משקל וישיבת האדם בהן הורגשה על ידי הבהמה, אולם בעגלות ברזל כבדות שאינן מתנועעות כלל וכניסת האדם לתוכן אינה ניכרת, אין לאסור (ראה פני יצחק א יו"ד סי' ט ד"ה ואלם).

אך יש שהעירו כי לפי פירוש זה נמצא, שאם עלה על העגלה תוך כדי נטיעתה לא עבר על איסור שהרי אין הוא הגורם להילוך הבהמה, ואילו מלשון הרמב"ם "עגלה שהיו מושכין אותה כלאים, היושב בעגלה לוקה" משמע שמדובר

~ יום רביעי ו' אלול ~

קצירה של קטן

יש טעם לומר שיתחייב לאחר שהגדיל, משום שחיוב אבלות אינו תלוי דוקא בזמן המיתה וגם השומע על מיתת קרובו לאחר זמן חייב בדיני אבלות משעת השמועה, אך לגבי פאה שהחיוב חל רק בזמן הקצירה, אם לא יתחייב בשעתו כיצד יתחייב לאחר מכן.

אך לפי זה יש לעיין: מדוע בהלכה זו מדובר דוקא על נכרי שהתגייר, ולא אמרו כן גם לגבי קטן שהגדיל? ויש לומר, כי לגבי פאה אע"פ שמדאורייתא הקטן שהגדיל פטור משום שבשעת חלות החיוב היה קטן, מכל-מקום חייב בפאה בקטנותו מדרבנן מצד מצות חינוך, ולכן למדנו דין זה דוקא לגבי נכרי שאינו חייב כלל אפילו מדרבנן (ואולי זוהי גם כוונת ה'מנחת חנוך', שהחיוב שנתחייב בקטנותו משום חינוך לא נפקע כשהגדיל).

(הר צבי על מנ"ח, מצוה רכא)

הלכות מתנות עניים פרק ב, הלכה ט: גוֹי שֶׁקָצַר שְׂדֵהוּ, וְאַחַר כֵּךְ נִתְגַּיַר – הָרִי זֶה פְּטוּרָה מִן הַפָּאָה וּמִן הַלֶּקֶט וּמִן הַשִּׁבְעָה.

כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רכא) שקטן שקצר את שדהו ואחר כך גדל, חייב להפריש בגדלותו לקט שכחה ופאה. וכתב הגר"פ פרנק שלכאורה יש להקשות על דבריו מהלכה זו שגוי שקצר ואחר כך התגייר פטור מפאה משום שבזמן חלות החיוב שהוא שעת הקצירה לא היה 'בר חיובא', ואם כן גם קטן שהגדיל צריך להיות פטור מאותו טעם.

אמנם, מצאנו מחלוקת ראשונים בענין דומה לגבי קטן שהגדיל בתוך שבעה ימים לפטירת אביו, שלדעת הרא"ש (סוף מ"ק) פטור מדיני אבלות משום שבזמן תחילת החיוב היה קטן, ולדעת המהר"ם מרוטנבורג (מוכא ברא"ש שם) חייב.

אך נראה שבפאה לכל הדעות פטור, כי רק לגבי אבלות

~ יום חמישי ז' אלול ~

חייבים להפקיר פירות שביעית?

יוסף שהנוגע את שדהו בשביעית חייב במעשרות, והרי היה עליו לומר יתירה מזו שכל שלא הפקיר בפירושו (אף שלא נעל את שדהו) חייב במעשרות.

ויש לומר: גם לשיטת ה'בית יוסף' אין צורך להפקיר בפירושו. ומה שכתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ד) "מצות-עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית" – היינו שבעל השדה לא יקח את כל הפירות לעצמו ולא ימנע מהאנשים לקחת מהפירות, אלא עליו להניחם הפקר.

וראיה לכך מדברי הרמב"ם כאן: "שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות...". ואם הבעלים צריכים להפקיר בפירושו ואם לא הפקירו אינו הפקר, הרי פירות שדה של חרש שוטה וקטן שאינם יכולים להפקיר (כ"ב) אינם הפקר ואסורים לכל אדם, ואילו מלשון הרמב"ם "שנת השמיטה כולה הפקר" משמע שאין מציאות שהפירות בשנת השמיטה אינם הפקר וחייבים במעשרות! אלא מכאן, שאין צורך להפקיר בפירושו והפירות מופקרים מאליהם (א"כ יעשה פעולה הפכית, שינעל את שדהו) וגם שדה של חרש שוטה וקטן היא הפקר.

הלכות מתנות עניים פרק ו, הלכה ה: שנת השמיטה – ב'לה הפקר; ואין בה לא תרומה, ולא מעשרות...
לדעת המבי"ט (שו"ת ח"א סי' יא) והמהרי"ט (ת"א סי' מג),

ההפקר בשנת השמיטה נעשה מעצמו כי התורה הפקירה את השדות, וגם אם בעל השדה נעל את שדהו ולא הפקירו – הפירות הם הפקר ופטורים ממעשרות. וכמו שאמרו בגמרא (ב"מ לט, א) שהציווי "והשביעית תשמטנה ונטשתה" משמעו שהפקרת השדה היא 'אפקעתא דמלכא' (מצות המלך-רש"י שם).

אך לדעת ה'בית יוסף' (אבקת רובל סי' כד), על הבעלים להפקיר שדותיהם בשביעית ואם נעל את שדהו ולא הפקירו, אף שעובר על 'עשה', הפירות אינם הפקר ואין אדם אחר רשאי ליטלם וחייבים במעשרות. ומה שאמרו שההפקר בשביעית הוא 'אפקעתא דמלכא' – משמעו שהקב"ה (המלך) ציוה שיפקירו את השדות כי הציווי 'ונטשתה' הוא על הבעלים.

והאחרונים (פאה"ש סי' כג סכ"ט, מנ"ח מ' פד) נקטו בשיטת ה'בית יוסף' שהבעלים צריכים להפקיר בפיהם, ואם לא הפקירו אין השדות הפקר וחייבים במעשרות. וכתב ה'תורת הארץ' (פ"ח יח"ב) שלא מסתבר לומר כן, כי מדוע כתב ה'בית

~ יום שישי ח' אלול ~

מתי מותר לבעל הבית לקחת מתנות עניים?

אבל מידת חסידות איכא". והקשה על זה: הרי משמעות הגמרא (חולין קל, ב) היא שרק עשיר שלקח מתנות עניים (אף שמן הדין אינו חייב לשלם) יש לו לשלם מ'מידת חסידות', אבל מי שהוא 'עני באותה שעה' אינו צריך לשלם אף מ'מידת חסידות'!

וכתב ה'שושנים לדוד' (פאה שם):

מבואר בירושלמי (פאה פ"ה ה"א) כי לדעת רבי אליעזר שבעל הבית צריך לשלם כשיחזור לביתו – התשלום הוא לעניי העיר שממנה לקח את המתנות ולא לעניים אחרים, כי "לא הפסיד אלא לעניי אותה העיר, ומה שהיה ראוי להן נטל ולהן הוא שישלם" (פני משה שם). ולפי זה נראה כי לדעת הרמב"ם, שפסק כחכמים שמצד הדין אינו צריך לשלם אלא רק ממידת חסידות, יכול לשלם לכל עני שירצה.

הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה טו: בעל הבית שנהיה מחלף מעיר לעיר, ותמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה – הרי זה מותר לקח לקט שקחה ופאה ומעשר עני, ולהנות מן הצדקה; ולכשיגיע לביתו, אינו חייב לשלם – שהרי עני היה באותה שעה.

נחלקו תנאים במשנה (פאה פ"ה מ"ד): לדעת רבי אליעזר, כשיחזור בעל הבית לביתו הרי הוא חייב לשלם לעניים מה שלקח ממתנות העניים. ואילו לדעת חכמים, אינו חייב לשלם כי בשעה שהיה בדרך היה עני. ופסק הרמב"ם כחכמים (רדב"ז).

ובפירושו המשנה (פאה שם) כתב הרמב"ם "שאינו חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במידת חסידות", והוסיף הגר"ע איג"ר (תוספות רע"ק, פאה שם אות ג) שכך משמעו גם מלשונו כאן "כשיגיע לביתו אינו חייב לשלם", היינו, "חיובא הוא דליכא,

~ שבת קודש ט' אלול ~

'ביאת כולכם' בזמן הזה

אך לדעת הגרא"ז מלצר (אבן האול הל' בית הבחירה שם) קדושת הארץ חלה בשלימות גם בלי ביאת כל ישראל, אלא שיש תנאי נוסף בחיוב תרומות ומעשרות שאינו חל אלא כשרוב ישראל בארץ, ולכן בכל זמן שיתקיים תנאי זה יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה.

ויש להוכיח מדברי הרמב"ם כדעה השנייה, שהרי לעיל (הלכה א) כתב 'התרומות והמעשרות אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית'. ולכאורה, הרי לאחר חורבן בית ראשון בטלה קדושה ראשונה, ואילו לאחר חורבן בית שני לדעת הגר"ח מבריסק לא יועיל אפילו אם יבואו כל ישראל, מאחר ובשעת קידוש הארץ לא היו כל יושביה עליה, ואם-כן מהו 'שלא בפני הבית'?

אלא מוכח כדעת הגרא"ז מלצר שאם בזמן מן הזמנים, לאחר החורבן ('שלא בפני הבית') רוב ישראל יעלו לארץ, יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה.

(לאור ההלכה, מהדורה חדשה ע' קט).

הלכות תרומות פרק א, הלכה כו: הַתְּרוּמָה בְּזֶמַן הַזֶּה... אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלָא מִדְּבִרֵיהֶם; שְׁאִין לָךְ תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְזֶמַן שֶׁהָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שָׂם, שְׁנֹאמְרֵי: "כִּי תָבֹאוּ", בִּיאת כָּלְכֶם.

לדעת הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו הט"ז) קדושת הארץ קיימת גם בימינו, בכל מקום שהחזיקו בו עולי בבל בימי עזרא. ומכל מקום, חיוב תרומות ומעשרות בימינו אינו מן התורה אלא מדרבנן כי גם בימי עזרא לא נהג מן התורה, כמבואר בהלכה זו שחיוב תרומות ומעשרות נוהג רק כאשר כל ישראל (או רובם) בארץ, ולא רק מקצתם כפי שהיה בימי עזרא.

ואם בימינו רוב ישראל יעלו לארץ, האם יחול חיוב תרומות ומעשרות מהתורה?

לדעת הגר"ח מבריסק (חידושי הגר"ח הל' שמיטה ויובל) 'ביאת כולכם' צריכה להתקיים דווקא בזמן קידוש הארץ ולא לאחר מכן, כי הקדושה חלה באופן מושלם רק כאשר היא נעשית בזמן שרוב ישראל יושבים בארץ.

אגרות קודש

ב"ה, ו' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ט מני"א בו כותב על ענין המחשבות זרות שמבלבלים אותו מזמן לזמן וביותר בזמן התפלה.

והנה עליו להתפלל מתוך הסידור וגם במקום שצריך להתבונן צריך להיות הסידור פתוח לפניו וכשירגיש שמתחילות מחשבות לשוטט יביט בסידור וידוע מרז"ל אותיות מאירות, וצריך שיהי' לו איזה ענינים מתורת החסידות חקוקים בזכרונו בתיבותיהם ומהם הדרוש והזרת פני זקן בלקו"ת סוף פ' קדושים, וכן יתן קודם התפלה בבקר - בימות החול - איזה פרוטות לצדקה מזמן לזמן ויצוה לבדוק התפילין שלו והשי"ת יצליחו בעבודה ובלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות ואל ילך בגדולות ובנפלאות וידוע הפי' עובד אלקים שזהו עבודה ויגיעה קשה וכמבואר בתניא ובמאמרי דא"ח.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א

המזכיר

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ג' אלול ~

הלכות פלאים

פרק שלישי

(1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

א. יש מינין בזרעין שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שנוי מקומות² והעבודה³ שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין. ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן פלאים זה בזה.

(2) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. (3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראויה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בזרעים שני מינין שהן דומין זה לזה⁴ וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם זה.

(4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם פסבר הרים⁸, וחרדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן פלאים זה בזה. וכן החטין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שבלת שועל¹¹, והפסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לבן עם השעועים, והקשות עם המלפפון, והפרוב עם התרובות¹⁵, והתרדין עם הלענונין - אינן פלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו פלאים זה בזה.

(5) והן "חסא גנית וחסא הררית". (6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. (7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. (8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. (9) חרדל המדינה. (10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. (11) שעורים מדבריות. (12) חיטה מדברית. (13) מין ממיני החיטים המדבריות. (14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. (15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה בעליון או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו פלאים. כיצד? התפוח עם החזנד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשיזפין¹⁸ עם הרימין, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן פלאים זה בזה. אבל האגסים עם הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן פלאים זה בזה.

(16) תפוח יערי. ומשליכים פרוי לחזירים. (17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. (18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועליון של זה דומין לעליון של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו כשני גונין ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.

ו. כיצד? הלפת¹⁹ עם הצנון - אינן פלאים זה בזה, מפני שפריהן שוין. והלפת עם הנפוס - אינן פלאים זה בזה, מפני שהעליון שלהן שוין. אבל צנון עם הנפוס, אף על פי שהעליון דומין זה לזה והפרי דומה לפרי - הרי אלו פלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל פיוצא באלו.

(19) אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובזרעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק.

ז. פמה מרחיקין בין שני מיני זרעים שהן פלאים זה עם זה? כדי שיהיו נראים מבדלין זה מזה. אבל אם נראין שנוצרו בערבוביגא - הרי זה אסור.

ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת, הכל לפי גדל השדה הנזרעת ולפי רב העליון ושלוח היונקות²⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) הענפים הרכים.

טפחים. ואם נמשכו העלים של דלעת ונקנסו לתבואה ונסתבכו בה - יעקר מן התבואה שלפני הדלעת עד שלא תערכבו העלין. ואין צריך לומר, שאם זרע שורה ממין זה ושורה ממין אחר - שדי להיות ביניהן תלם אהר²⁷, כמו שיתבאר.

(27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זרוע אחת חיטה ואחת שעורה".

יד. הרחיק²⁸ בין שני המינים הרחקה הראויה להן, והיה מין זה נוטה על גבי מין זה, בין שנטתה תבואה על התבואה או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה או תבואה על הירק - הפל מותר, שהרי הרחיק בפשעור. חוץ מדלעת יונית, שהיא נמשכת הרבה. לפיכך, אם נטתה - יעקר מלפניה, כמו שבארנו.

(28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

טו. היה בין שני המינים פור²⁹ או ניר³⁰ או גפה³¹ או דר³², או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או אילן שהוא מסוף על הארץ הוא³³, או סלע שהוא גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה³⁴ - הרי זה מותר לסמוך המין האחד לצד אחד מאלו, והמין האחר לצד השני. הואיל ואחד מכל אלו מבדיל ביניהן, הרי הן נראים מבדילין זה מזה.

(29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא בית רובע. והרב"ז מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. (30) מקום חרוש. (31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. (32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. (33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והרע"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. (34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל - בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

טז. במה דברים אמורים שצריך להרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדה; אבל אם היתה שדה זרועה חטים - מותר לחברו לזרע³⁵ בצדה שעורים. שגאמר: שדך לא תזרע פלאים - אין האסור אלא שזרע שדהו פלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע פלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפלו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשף זרע השעורים עד שסמכו לשדה חברו שהיא זרועה שעורים - הרי זה מותר, מפני שגראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חברו.

ט. כיצד? שדהו שהיתה זרועה מין תבואה, ובקש לזרע בצדה מין תבואה אחרת בשדה אחת - מרחיק ביניהן בית רבע²¹. והוא כעשר אמות וחמש אמה²² על עשר אמות וחמש אמה מרבע. בין מן האמצע בין מן הצד²³. ואם לא היתה ביניהן פשעור הנה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך ששה טפחים.

(21) והוא מקום שזרעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. (22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. (23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

י. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים על ששה טפחים מרבע. בין מן הצד בין מן האמצע. ופחות משעור זה - אסור; ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך טפח²⁴.

(24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, והשניה שפצה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית רבע.

יב. במה דברים אמורים שצריך להרחקה בשעורין הללו? בין שתי שדות²⁵; אבל אם היתה שדהו זרועה ירק, ורצה לזרע בצדה שורה של ירק ממין אחר - דיו לעשות בין השדה ובין השורה תלם אחד, ארפו ששה טפחים בלבד ורחבו כעמק²⁶.

(25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו שיעורו, של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. (26) "ורוחב מלואו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלואו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

יג. היתה שדהו זרועה תבואה, ורצה לזרע בתוכה שורה של ירק, אפלו שורה של דלועין שעלין שלחן ארפים ומסתפקין - מרחיק ביניהן ששה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"כמה דברים אמורים שצריך תחוקה או דבר המבדיל? פשוט
בתוך שדהו כו".

בענין שדה חבירו שונה כלאים משביעית, שאף שנאמר בה "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כו" אין הבדל לדין בין שדהו לשדה חבירו ואסורים בכל מלאכה מעבודת הארץ (גם לזרע שדה חבירו). וטעם הדבר בפשטות, כיון שבשביעית נאמר "ושבתה הארץ גו" כלומר "שתשבות הארץ בשביעית ממלאכתה", אבל עדיין צריך להבין כמה נשתנה תוכן איסור כלאי זרעים משביעית, שבכלאים האיסור הוא רק ב"שדך" משא"כ בשביעית שהמצוה על שביעת הארץ ובמילא גם על שדה חבירו.

והביאור בזה: ההבדל בין שביעית לכלאים תלוי בטעמים של שני האיסורים (אף שקיום המצוות צ"ל לא מחמת הטעם אלא משום "אשר קדשנו במצותיו וצונו").

בענין איסור שביעית, מבואר ב'מורה נבוכים' שהוא "כדי שירבה יכול האדמה ותתחזק בהברתה", והובא גם בהלכה שכאשר זורעים את השדה שנה אחר שנה מכחישים את הארץ. ונמצא גרר איסור שביעית שייך לקרקע עצמה ולכן אין נפק"מ בין שדהו ובין שדה חבירו.

אבל טעם איסור כלאים הוא משום שעי"ז "מערכת הכחות העליונים הנותנים . . . כח הצמיחה . . . אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדל", ומשום כך האיסור הוא רק ב"שדך" ולא בשדה חבירו, כיון שלשדה השייכת לחבירו יש "מזל" אחר, ולכן אם יזרע שדה חבירו כלאים אין בזה עירוב המזלות בשמים (שאינם שייכים זה לזה).

עפ"ז יש לבאר המשך ההלכה ברמב"ם, "אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים, הרי זה מותר מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו" כלומר, אף שבמקרה זה הכלאים נזרעו ב"שדך", מכל-מקום, כיון שנראה כאילו השעורים נזרעו בשדה חבירו ה"ז מותר, כיון שכאמור טעמו של איסור כלאים הוא ערבוב המזלות בשמים לכן נוגע כיצד נראה הדבר לעינים כי המלאכים אינם יכולים להכיר אלא חיצוניות הדברים כפי שהם נראים לעיני בשר (וכמו האדם שיראה רק לעינים) ואינם יודעים מחשבות האדם, ולכן אם רק נראה שהכלאים הם בשדה חבירו שוב לא יגרם עי"ז ערבוב כחות העליונים.

ומכאן הוראה לעבודת האדם: בזריעה היכולה לגרום נזק גשמי - הכחשת השדה, יש להזהר שלא לזרוע גם בשדה חבירו, משא"כ בזריעה שאינה גורמת נזק גשמי אלא שנמנע לזרוע בשדה חבירו, כלומר להשפיע על הזולת מפני חשש רוחני שלא לערב כוחות העליונים כו' אומרים לו שאין לדאוג על כך ולהתערב בחשבונות רוחניים שהם עניינים שבינו לבין קונו ואינם שייכים אליו, ולא עוד אלא שאפילו בענין הנראה לאחרים כשייך אל הזולת (אבל באמת שייך אליו) אין לו "לדאוג" לעירוב הכחות העליונים כו'.

(י"י מלכות ספר זרעים סימן ב
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

35) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". (36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בענין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חבירו בצדו זרועה חטים³⁷ - מתר לו לזרע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו סמוך לשדה חבירו. שהרואה יודע שאין הרף העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא נתפנן זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרע פשתן אם לא, ונמצא פזרע להשתתה³⁸. לפיכך³⁹ אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין אחד עד שירחיק בתוך שלו⁴⁰.

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זרע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור - ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן בסוף שדהו, כשאין לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרע להשתתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזרע להשתתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חבירו מותר לסמוך.

יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חבירו שפצצה זרועין שני מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם תרדל וחריע אפלו תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³. אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות - מתר לזרע ביניהן תרדל או חריע. שמתר להקניף תרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זית⁴⁵ של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי זה מתר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין צריך לומר, אם היתה זית של זרע זה נוגעת בזית של זרע האחר; מפני שהן נראין כסוף שדה⁴⁶ שנגע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּסוּף שְׂדֵה⁴⁷, שְׁהוּא מִתֵּר בְּלֹא הִרְחָקָה וְלֹא הִבְדִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

בַּיְנָה וּבֵין הַיָּרֵק בְּתֵלָם, וְכֵן עַד מְקוֹם שִׁירְצָה; שֶׁנִּמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה¹⁰. אֲבָל פְּחוֹת מִכֵּן - אֲסוּר, מִפְּנֵי הַעֲלִין שְׁמִסְתַּבְּכִין מִכֵּן וּמִכֵּן בִּירֵק שֶׁבַּיְנֵיהֶם, וְנִרְאָה הַכֹּל כְּאִלוֹ נִזְרַע בְּעַרְבוּבָא.

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם), ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

ג. הִיָּתָה שׁוּרָה שֶׁל דְּלֻעַת זְרוּעָה, אֲפִלוּ דְלֻעַת יְחִידִית¹¹, וְכֵן לְזֵרַע בְּצֵדָה תְּבוּאָה - מִרְחִיק בֵּית רַבְעִי; שֶׁהָרִי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ וְהִחְזִיקָה מְקוֹם גְּדוּל. וְכֵן דָּבָר שִׁיָּהֶה בְּתוֹךְ בֵּית רַבְעִי¹² שֶׁמִּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין - עוֹלָה מִן הַמְּדָה, כְּגוֹן הַקָּבֵר וְהַסֶּלַע¹³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (כבא בתרא קג), ראה בר"ש ורע"ב.

ד. הַתֵּלָם¹⁵ אוֹ אֲמַת הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמָקִים טַפְחָה¹⁶ - זוֹרְעִין לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה מִינֵי זָרְעִים: אֶחָד עַל שְׂפַת הַתֵּלָם מִכֵּן, וְאֶחָד מִכֵּן, וְאֶחָד בְּאִמְצָע.

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

ה. וּמִתֵּר לְנִטְעֵי¹⁷ שְׁנֵי מִינֵין בְּתוֹךְ גִּמָּא אַחַת, וְאֲפִלוּ קִשּׁוֹת וְדֻלְעַת¹⁸. וְהוּא שִׁיָּהֶה מִין זֶה נוֹטָה מֵעַל שְׂפַת הַגִּמָּא לְכֹאֵן וְהַמִּין הָאַחֵר נוֹטָה לְצַד הַשְּׁנִי, וְיִרְאוּ נִבְדָּלִין זֶה מִזֶּה¹⁹. וְכֵן אִם נִטְעוּ²⁰ אַרְבָּעָה מִינֵין בְּתוֹךְ הַגִּמָּא וְהִפְכָן לְאַרְבַּע רִחוּתֵיהֶן - הָרִי זֶה מִתֵּר.

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתבכים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאינן כלאים אסורים אלא בזרע ככוונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורעין בבת אחת ככוונת כלאים (אלא להטותם

41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזורע באמצע שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להיזרע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לברוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חיטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

פָּרֵק רְבִיעִי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

א. מִתֵּר לְזֵרַע² שְׁתֵּי שׁוּרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ שֶׁל קְשׁוּאִין, וְשְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּצֵדָן שֶׁל דְּלוּעִין³, וְשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמְּצָרִי, וְתֵלָם בֵּין כָּל מִין וּמִין⁴. אֲבָל לֹא יִזְרַע שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קְשׁוּאִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פּוֹל הַמְּצָרִי, אֶף עַל פִּי שֶׁהַתֵּלָם מִבְּדִיל בֵּין כָּל מִין וּמִין; מִפְּנֵי שֶׁמִּינֵין אֵלוֹ עֲלִים שְׁלֵהֵן אֲרָפִין וְנִמְשְׁכִין וּמִסְתַּבְּכִין, וְאִם יִזְרַע שׁוּרָה בְּצַד שׁוּרָה - יִתְעַרֵב הַכֹּל, וְנִרְאוּ כְּנוֹרְעִין בְּעַרְבוּבָא.

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כו' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו ידידיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. (4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ת, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתויבה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

ב. הִיָּתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה⁸ מִין מִמִּינֵי יָרֵקוֹת, וּבִקְשׁ לְזֵרַע בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן הַיָּרֵק מְקוֹם שֶׁזוֹרַע בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין וּמִבְּדִיל בַּיְנָה וּבֵין הַיָּרֵק בְּתֵלָם⁹, וּמִנִּית מִן הַיָּרֵק רִחֵב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה וְעוֹשָׂה שׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמִבְּדִיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.
 35) משנה שם. (36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי שרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (בבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:) בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציוור לפי זה הוא: . (37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדרי". (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

21) שדהו מִשְׁרָה 22) מִשְׁרָה מִפְּלֵי מִיָּן וּמִיָּן - מִרְחִיק בֵּין 23) כָּל מִשְׁרָה וּמִשְׁרָה שְׁתֵּי אַמּוֹת עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּמִצֵּר וְהוֹלֵךְ עַד שְׁלֹשׁ אֲרָבֵי מִיָּן בְּסוֹף הַמִּשְׁרָה אֵלָּא כָּל שְׁהוּא; שְׁהוּא הֵן נִרְאִין שְׁלֹשׁ נִזְרְעוּ בְּעֶרְבוּבָא 24).

21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ת. (23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזוורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֶרְוָה שְׁהוּא בְּחֶרֶב 40 וְאִין שָׁם זֵרַע חוּצָה לָהּ; אֲבָל עֶרְוָה בֵּין עֶרְוֹת - אֲסוּר לְזַרְע בֵּיהּ חֲמִשָּׁה מִיָּן; שְׁאֵם זֵרַע בְּכָל רוּחַ מְעֶרְוָה זוּ וּבְכָל רוּחַ מְעֶרְוֹתֶיהָ שְׁסָבִיבוֹתֶיהָ - יִרְאֶה הַכֹּל כְּמַעֲרָב 41. וְאֵם הַטָּה 42 עֲלִין שְׁבַע עֶרְוָה זוּ לְכָאן וְעֲלִין שְׁבַע עֶרְוָה שְׁבַע מְכָאן, עַד שְׁיִרְאוּ מִבְּדָלִים - מִתָּר. וְכֵן אִם עֲשָׂה תֵלֵם 43 בֵּין כָּל עֶרְוָה וְעֶרְוָה - מִתָּר.

ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁדֵהוּ 25 קִרְחַת 26 קִרְחַת מִכָּל מִין וּמִין - לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בַּיִת סָאָה יִתֵּר עַל תְּשַׁע קִרְחוֹת, כָּל קִרְחַת מֵהֵן בַּיִת רַבְעֵי 27; וְנִמְצָא רְחוּק בֵּין קִרְחַת וְקִרְחַת קְרוֹב לַעֲשׂוֹר אַמּוֹת פְּחוֹת רַבִּיעֵי 28, שְׁכָּל בַּיִת סָאָה חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים 29.

25) שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזרוע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". (29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם:) שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שמה ימלא את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. (42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

ח. וּמָה בֵּין הַמִּשְׁרָה לְקִרְחַת? שְׁהַמִּשְׁרָה אֲרָבֵי 30 וְהַקִּרְחַת מְרַבְעַת 31.

יא. וְאֲסוּר לְזַרְע 44 חוּץ לְעֶרְוָה בְּלֹא תֵלֵם וּבְלֹא נִטְיָה וְאֲפִלּוּ כִּנְגַד הַקִּרְנוֹת שֶׁל עֶרְוָה שְׁאִין בְּהֵן זֵרַע 45; גִּזְרָה שְׁמָא זֵרַע אֲרַבְעַת מִיָּן בְּאַרְבַּע זְוִיּוֹת עֶרְוָה 46, וְזֵרַע מִיָּן אַחֲרֵים חוּצָה לָהּ כִּנְגַד הַזְוִיּוֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמַעֲרָב.

30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

44) שם. (45) כמו הציוור הזה: (46) כמו הציוור הזה: יב. הֵיחָת הָעֶרְוָה שְׁשָׂה עַל שְׁשָׂה וְהֵיחָ לָהּ 47 גְּבוּל 48 גְּבוּל טַפְחֵי 49 וְרַחֵב טַפְחֵי 50 סָבִיב - מִתָּר לְזַרְע בֵּיהּ אֲפִלּוּ שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מִיָּן, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל וְשְׁשָׂה בְּאֲמָצַע 51, וְרַחֵק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפְחֵי וּמְחַצְהָ 52. וְלֹא זֵרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת 53 בְּתוֹךְ הַגְּבוּל, שְׁמָא יִמְלָאָהּ 54. יוֹתֵר 55 עַל זֶה - לֹא זֵרַע.

ט. מִיָּן יִרְקוֹת 32 שְׁאִין דִּרְךָ בְּנֵי אָדָם לְזַרְע מְהֵם אֵלָּא מַעֲט מַעֲט, כְּמוֹ שְׁבַע אֲרָבֵי 33 - מִתָּר לְזַרְע מְהֵם 34 אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה מִיָּן בְּתוֹךְ עֶרְוָה אַחַת שְׁהוּא שְׁשָׂה טַפְחִים עַל שְׁשָׂה טַפְחִים 35. וְהוּא שְׁיִזְרַע אֲרַבְעָה מִיָּן בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֶרְוָה וְאֶחָד בְּאֲמָצַע, וְרַחֵק בֵּין מִין וּמִין כְּמוֹ טַפְחֵי וּמְחַצְהָ 36, כְּדִי שְׁלֹא יִינָקוּ 37 זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִיָּן - לֹא זֵרַע, אִף עַל פִּי שְׁמִרְחִיק בֵּינֵיהֶם 38; לְפִי שְׁמִינִין הַרְבֵּה בְּעֶרְוָה כְּזוֹ הַרִּי הֵן כְּנִטְעוּעִין בְּעֶרְבוּבָא 39.

47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה שם. (50) שבת פה. (51) כר' יהודה במשנה שם. (52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". (33) למעלה פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א.

יג. וְאֲסוּר לְזַרְע בְּעֶרְוָה מִיָּן זֵרַעִים 56 בְּעֶנְנֵן זֶה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לֹא תִזְרַע פְּלִאִים⁵, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע פְּרָמָךְ פְּלִאִים.

(2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו" הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ("ירושלמי" שם פ"ה ה"א). (5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. וְאִינוּ לֹקְחָהּ⁶ מִשּׁוּם זֹרַע פְּלִאִי הַפָּרֶם עַד שִׁזְרַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷ חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד⁸. וְכֵן אִם חָפֵה אוֹתָם בְּעֶפְרָר - לֹקְחָהּ⁹. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי מִיַּיִן יִרְקָן¹⁰ וְחִרְצָן אוֹ זָרַע אֶחָד יִרְקָ וְזָרַע אֶחָד מִיַּין תְּבוּאָה וְחִרְצָן בְּמַפְלַת יָד - הֲרִי זֶה לֹקְחָהּ.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. (7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. (8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין טז.). וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חטיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בבא ז, א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

ג. וְאִינוּ חֲבִיב¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹² אֲלֵא עַל קִנְבוּס¹³ וְלוֹף¹⁴ וְכִיּוּצָא פֶּהָן מְזָרְעִים שְׁנַגְמָרִים עִם תְּבוּאֹת הַפָּרֶם¹⁵, אֲבָל שְׁאָר הַזְּרָעִים אֲסוּרִים מִדְּבָרֵיהֶם¹⁶. וְכֵן אֲסוּר מִדְּבָרֵיהֶם¹⁷ לְזָרַע פְּלִאִי הַפָּרֶם¹⁸ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). (13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" ('פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממיני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לז), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). (16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים

מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כְּפְּלִאִים. אֲבָל מִיַּיִן יִרְקוֹת, הוֹאִיל וְאִין דְּרָךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרַע מִהֵן אֲלֵא מַעַט מַעַט - הֲרִי זֶה מִתֵּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

י. ד. גְּבוּל שְׁהִיָּה גְבוּתָה טַפַּח⁵⁸ וְזָרְעוּ בוֹ מִיַּיִן הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו, וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח מֵאַחַר שִׁזְזָרְעוּ⁵⁹ בוֹ - כְּשֵׁר, שְׁהִיָּה כְּשֵׁר מִתְחַלְתּוּ⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). (59) ואם נתמעט הגבול קודם שזרעו, אסור לזרוע מין אחר. (60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הַרְוֵצָה לְמִלְאֵת⁶¹ כֹּל גִּנְתּוֹ מִיַּיִן יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא יִרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כֹּל הַגִּנָּה עֲרוּגוֹת מְרַבְּעוֹת, אֲפִלוּ שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, וְעוֹשֶׂה כֹּל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עֲגוּלִין, אֲרַבְּעָה בְּאַרְבַּע רִוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בְּאַמְצָע, וְזוֹרַע מִיַּין בְּכָל עֲגוּל, וְזוֹרַע אֲרַבְּעָה מִיַּיִן אֲחֵרִים בְּאַרְבְּעָה קְרָנוֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תְּשֻׁעָה מִיַּיִן בְּכָל עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מִבְּדִלִין זֶה מִזֶּה. וְאִינוּ מִפְּסִיד אֲלֵא מֵה שְׁבִיִן הָעֲגוּלִין בְּלֶבֶד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֲרֵב כְּדֵי שִׁירָאוּ הָעֲגוּלִין מִבְּדִלִין מִן הַקְּרָנוֹת וּמִבְּדִלִין זֶה מִזֶּה. וְאִם רָצָה שְׁלֹא יִפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיָה הָעֲגוּלִין זְרוּעִים שְׁתֵּי - זוֹרַע מֵה שְׁבִינֵיהֶן עֲרֵב, וְאִם הָיָה זְרוּעִין עֲרֵב - זוֹרַע מֵה שְׁבִינֵיהֶן⁶² שְׁתֵּי, כְּדֵי שִׁירָאוּ מִבְּדִלִין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מִכָּל אֵלוּ הַדְּבָרִים נִתְבָּאָר לָךְ, שְׁבִזְמַן שִׁישׁ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינֵין הַרְחִיקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדֵי שְׁלֹא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה - אִין חוֹשְׁשִׁין לְמִרְאֵית הָעֵינַן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁶³; וְבִזְמַן שִׁירָאוּ מִבְּדִלִים זֶה מִזֶּה⁶⁴ - אִין חוֹשְׁשִׁים לִינְיָקְתָן אֲפִלוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר עֲתָה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

פָּרָק חֲמִישִׁי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוצה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו והורואה כלאים בכרם חבירו. הרוח שעקרה פארת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והורואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הַזּוֹרַע שְׁנֵי מִיַּיִן תְּבוּאָה² אוֹ שְׁנֵי מִיַּיִן יִרְקוֹת³ עִם זָרַע הַפָּרֶם - הֲרִי זֶה לֹקְחָה שְׁתֵּי⁴: אַחַת מִשּׁוּם שְׁדָךְ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשׁוֹרְפִין אֶת שְׁנֵיהֶן³⁴; שְׁנֵאמַר: פֶּן תִּקְדַּשׁ³⁵ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע. וְאָפְלוּ הַקֶּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה³⁶ וְהַעֲצִים שֶׁל גִּפְנִים³⁷ הָאֵלוּ - אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה וְשׁוֹרְפִין אוֹתָם. וְלֹא יִסִּיק בָּהֶן תְּנוּרָה³⁸ וְכִירִים וְלֹא יִבְשַׁל בָּהֶם בַּעַת שְׁרַפְתָּן.

29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ו ה"א. 30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיוזע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"1). 31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגג. 32) "שנאמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תתרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). 33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. 34) משנה, תמורה לג, א. 35) ודרשו (קידושין נו: "פן תוקד אש". 36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו כו' בקשין של כלאי הכרם, חדש - יותין". 37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה - כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ו), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. 38) שם.

ח. אָחַד הַנוֹטֵעַ וְאָחַד הַמְּקִיָּם³⁹, פִּינּוֹן שְׂרָאָה בְּלֵאִים⁴⁰ צָמְחוּ בְּכִרְמוֹ וְהִנֵּיחֵם הָרִי זֶה קִדְשׁ. וְאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ⁴¹. לְפִיכָּה, הַמְּסַפֵּךְ גִּפְנֵי עַל גְּפֵי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדְשׁ גִּפְנֵי⁴² וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה. סִפֵּךְ גִּפְנֵי חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ⁴³ - קִדְשׁ תְּבוּאָה וְלֹא קִדְשׁ גִּפְנֵי חֲבֵרוֹ. סִפֵּךְ גִּפְנֵי חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָת חֲבֵרוֹ - לֹא קִדְשׁ אָחַד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה, הַזּוֹרֵעַ פְּרִמּוֹ⁴⁴ בְּשִׁבְעֵיטָה - לֹא קִדְשׁ⁴⁵.

39) כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. 40) שם מ"ו: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". 41) כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד-ה, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. 42) [אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חבירו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חבירו, שנאמר ותבואת הכרם ('ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי 'ירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חבירו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן.]

הנאכלים, כלומר הגרעינים הנזרעים - נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [נראה להלן הלכה יט בדין פול המצרין. 17) קידושין לט, א. 18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם - מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

ד. וְלִמָּה אֲסוּרִים¹⁹ כְּלָאֵי הַפָּרֶם וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ וְלֹא אֲסוּרֵי כְּלָאֵי זְרָעִים²⁰? מִפְּנֵי שֶׁכְּלָאֵי הַפָּרֶם חֲמוּרִין הֵם, שְׂאֵם נִזְרָעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרִי הֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, וְכִיּוֹן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה²¹ בְּאֶרֶץ אֲסוּרֵי לְזָרְעוֹן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ.

19) קידושין, שם. 20) ראה למעלה פ"א ה"ג. 21) שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו: "פן תקדש" - "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בב"י מהל' מאכלות אסורות ה"1), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו.) ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) - מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) - מותרת (=שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

ה. וְאִין עוֹדְרִין²² עִם הַנְּכָרִי בְּכֵלָאִים, אָבֵל עוֹקְרִין עִמּוֹ²³, פְּדִי לְמַעַט הַתְּפִלָּה²⁴.

22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. וב'ירושלמי' סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים", הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. 23) את הכלאים להשליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכו - לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). 24) הדבר המגונה למראית עין.

ו. אִין אֲסוּר מְשוּם כְּלָאֵי הַפָּרֶם אֲלֵא מִיְנֵי תְּבוּאָה וּמִיְנֵי יִרְקוֹת²⁵ בְּלֵבָד; אָבֵל שְׂאָר מִיְנֵי זְרָעִים²⁶ - מִתָּר לְזָרְעֵם²⁷ בְּכֶרֶם, וְאִין צְרִיף לֹמֵר שְׂאָר אֵילָנוֹת²⁸.

25) ראה למעלה ה"א ו'ג. 26) שאינם נאכלים (כסף-משנה, וראה למעלה ה"ג). 27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים - שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים - אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. 28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

ז. אֲסוּר לְזָרַע יִרְקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצֵד הַגִּפְנִים אוֹ לְטַע גִּפְנֵי בְּצֵד הַיִּרְק אוֹ תְּבוּאָה²⁹. וְאֵם עֲשָׂה בֶן, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ לֹקְהָה³⁰ - הֲרִי זֶה קִדְשִׁי³¹, וְנֶאֱסָרוּ שְׁנֵיהֶם בְּהִנָּאָה³², הַיִּרְק אוֹ הַתְּבוּאָה אוֹ הַגִּפְנִים³³,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקיים כלאים (רא"ש). (61) "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" (פירוש המשנה). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיון שמיניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). (62) במשנה: עד שליש, ובירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שליש בשכר הפועלים או שליש שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שליש מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שליש, שהסתפקו בזה אם שליש מלגיו או מלבר. (63) כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". (64) שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). (65) שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מאימתי תבואה⁶⁶ או ירק⁶⁷ מתקדשין? משישירישו⁶⁸. ענבים - משיעשו כפול הלבן⁶⁹. שגאמר: המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם - עד שייזרע זה⁷⁰ ויהיה זה⁷¹ תבואה⁷². אבל תבואה שייבשה פל צרפה וענבים שייבשו פל צרפן - אינן מתקדשות⁷³. [כיצד? תבואה שייבשה פל צרפה ויבא ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שייבשו פל צרפן וזרע תבואה או ירק בצדן, אף על פי שזה אסור⁷⁴ - אינן מתקדשות].

(66) שם מ"ז. (67) שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. (68) כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובה הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". (69) כלאים, שם. (70) התבואה או הירק. (71) הענבים. (72) היינו שתצמיח, ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות גה. (73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתהיה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". (74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש הפני משה'.

יד. פרם⁷⁵ שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא עדין הן בסר⁷⁶, וזרע בתוכו ירק או תבואה והשירישו⁷⁷ - הרי זה לא קדש⁷⁸. ואף על פי כן, קונים אותו ואוסרין הזרע⁷⁹; אבל הפסר - מתר⁸⁰. ואם עקר הזרע⁸¹ קדם שיעשו הענבים כפול הלבן - הרי זה מתר בהנייה⁸². מקצתן נעשו כפול הלבן⁸³ ומקצתן לא נעשו: את שנעשו - נתקדשו, ואת שלא נעשו - מתרין.

(75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. (76) [ואף-על-פי שאמר (ברכות לו:)] "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן"

(43) 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. (44) משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. (45) שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הרוצה פלאים⁴⁶ בכרם חברו וקימן - הרי זה הרוצה אסור בהניתן⁴⁷, וכל אדם מתרין בהן. ואלו קימן בעל הפרם - היה מקדש אותן לכל אדם, כמו שבארנו.

(46) כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' רב"ד). (47) ששוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. האנס⁴⁸ שזרע⁴⁹ כלאים בכרם חברו: אם נשתקעו הבעלים⁵⁰, אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש מן התורה⁵¹; ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתיאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים⁵².

(48) הגזלן. (49) כלאים פ"ז מ"ו. (50) רוצה לומר, משיחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו ('פירוש המשנה' שם). (51) הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. (52) כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

יא. הרוח שעקרה⁵³ פארות⁵⁴ הגפן ושלחה אותן על התבואה - יגדד⁵⁵ אותן מיד⁵⁶. ואם ארעו אנס ולא סלקן - הרי אלו מתרין⁵⁷ ולא נתקדשו.

(53) שם מ"ו. (54) ענפים. (55) יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "יגדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "יגרור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. (56) עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. (57) שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אנס שזרע⁵⁸ הפרם - פשיצא האנס⁵⁹ יקצר הזרע מיד⁶⁰, ואפלו בחלו של מועד⁶¹. ואם לא מצא פועלים - יוסיף להן עד שליש בשכרן⁶². בקשו ממנו יותר מכן או שלא מצא פועלים - הרי זה מבקש בנחת וקוצר⁶³. ואם נשתקע הזרע⁶⁴ עד שהגיע לעונת שיקדש⁶⁵ - הרי זה יקדש ויאסרו שניהם.

(58) שם מ"ו. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. (59) והניח הכרם לבעלים. (60) שלא יהא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה למעלה שם. (94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

יז. הִיָּה עֹבֵר בְּכֶרֶם⁹⁵ וְנִפְלוּ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוּ שִׁיָּאָר עִם הַזְּבָלִים⁹⁶ אוּ עִם הַמַּיִם⁹⁷, אוּ שֶׁהִיָּה זֹרֵעַ אוּ זֹרֶה⁹⁸ בַּשָּׂדֶה לְבָן⁹⁹ וְסִעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְאַחֲרָיו וְנִפְלוּ הַזְּרָעִים בְּכֶרֶם, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זֶרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לְעַקְרוֹ¹⁰¹ בְּשִׂירָאָה; וְאִם קִיָּמָן - הָרִי זֶה קִדְשׁ¹⁰². סִעֲרָתוֹ הָרוּחַ לְפָנָיו וְרוּאָה הַזְּרָעִים¹⁰³ שֶׁנִּפְלוּ לְפָנָיו - הָרִי זֶה פְּזוּרֵעַ. וְכִיִּצֵּד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הַעֲשָׂבִים - הֲהִפְכֶם בְּמַחְרָשָׁה וְדִי. וְאִם מְצָאָן¹⁰⁴ שֶׁנִּצְעָשׂוּ אָכִיב¹⁰⁵ - וְנִפְץ אוֹתוֹ אָכִיב פְּדֵי לְהִשְׁחִיתוֹ, שֶׁהִפְלֵ אֲסוּר בְּהִנָּאָה¹⁰⁶. וְאִם מְצָאָה שֶׁנִּצְעָשִׂית דָּגָן - הָרִי זֶה תִּשְׂרָף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיָּמָן - הָרִי אֵלָיו יִשְׂרָפוּ עִם הַגִּפְנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

(95) שם פ"ה מ"ז. (96) כשמזבל כרמו. (97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. (98) שם לא נזכר אלא "זורח", אבל ב'ספרי' פ' כ"חצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". (99) תבואה או זרע. (100) 'ספרי' שם. (101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. (102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). (103) משנה, ולא (104) ומקודם לא ראה. (105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שלישי (ר"ש שם). (106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן בירושלמי שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ניפץ" ולא אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו בירושלמי על-פי המשנה (תמורה לג:): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. (107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנוצרו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתיים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתיים, כנ"ל].

יח. הָרוּאָה בְּכֶרֶם¹⁰⁹ עֲשֹׁב שְׂאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרְעוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא רוּצָה בְּקִיּוּמוֹ לְבַהֲמָה אוּ לְרִפְּוָאָה - הָרִי זֶה לֹא קִדְשׁ, עַד שִׁיָּקִיֵּם דָּבָר שֶׁפְּמֹוֹהוּ מְקִיָּמִין רַב הָעָם בְּאוֹתוֹ מְקוּם. פִּיִּצֵּד? הַמְקִיֵּם קוֹצִים בְּכֶרֶם בְּעֶרְבֵי¹¹⁰, שְׂרוּצִים בְּקוֹצִים לְגַמְלֵיהֶם - הָרִי זֶה קִדְשׁ¹¹¹.

(109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). (111) [וצריך לומר שקוצים הם ממיין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

יט. הָאָרוּס¹¹² וְהַקִּיסוּס¹¹³ וְשׁוֹשְׁנַת הַמֶּלֶךְ¹¹⁴ וְשֶׁאָר

— נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעת פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים — אוכל בו פתו בשדה, הבאישי — כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאישי — היינו "משיראה החרצן שלהם בחוף" (ה'ל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעת שם: "הבוסר . . . הבאישי וכו'". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. (77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. (78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. (79) גם בהנאה, ראה להלן. (80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן). אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שייעשו כפול הלבן". וראה ברדב"ז וב'שנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ליו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. (81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "הבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). (82) כלומר הגפנים, כנ"ל. (83) תוספתא, שם.

טו. עֲנָבִים שֶׁנִּצְעָשׂוּ פְּפוֹל הַלְבָן זֹרֵעַ בְּצִדָן תְּבוּאָה אוּ מִיָּנֵי יִרְקוֹת, וְלִקְטַת הַזְּרַע קִדְּם שִׁישְׂרִישׁ - הָרִי זֶה מִתְּרִי⁸⁴ בְּהִנָּאָה⁸⁵. וְאִם הַשְּׂרִישׁ - אֲסוּר.

(84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת — משתשריש" (הובאה למעלה ה"ג). (85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "נאסרת") — משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

טז. גִּפְּן שִׁיָּבְשׂוּ⁸⁶ הַעֲלִין שְׁלָה וְנִפְלוּ, כְּדֶרֶךְ שְׂתִיבָשׁ הַגִּפְּן בְּיָמֵי הַקָּרֶב⁸⁷ - אֲסוּר לְזָרֵעַ בְּצִדָה יִרְק אוּ תְּבוּאָה; וְאִם זָרַע - לֹא קִדְשׁ⁸⁸. וְכֵן הַזְּרָע בְּעִצִּין שְׂאִינוּ נְקוּבוֹת⁸⁹ הַמִּנְּהָ בְּכֶרֶם⁹⁰ - לֹא קִדְשׁ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּתַי מְרֻדוֹת⁹². אֲבָל עִצִּין נְקוּבוֹת⁹³ - הָרִי הוּא פְּאָרְץ⁹⁴.

(86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. (87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי — מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). (88) שם. (89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. (90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעצין נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. (91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסורה חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. (92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). (93) כדי שיצא בו שורש קטן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּשָׁאֲחֹזֵר לֹא אֶלְקָטָנוּ, אִם שָׁהָ עַד שְׁהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאֲתִים - הָרִי זֶה קִדָּשׁ.

(128) כלאים פ"ה מ"ו. (129) ולא נתיימש מלקוט אותו ולעקרו. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא-בבא: ב: ד"ה נתיימש). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתיימש מלקוטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

כב. וְכִיצַד מְשַׁעְרִין¹³² שְׁעוֹר זֶה? רֹאֵין, אִם נִחְתַּף יֵרֶק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאָרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן יִיבַשׁ. הִגַּע בְּעֶצְמָהּ שְׁיִיבֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִשָּׂאֵר בּוֹ לִחָה בְּמָאָה שְׁעָה, אִם נִשְׁתַּהֲהָ בְּאָרֶץ מְשֻׁהָגִיעַ לֹא חֲצִי שְׁעָה - הָרִי הוֹסִיף בְּמָאֲתִים לְאָסֹר; וְאִם שָׁהָ פְּחוֹת מִחֲצִי שְׁעָה - מִתָּר. מְתָר.

(132) לפי ה'ירושלמי' שם ה"ה. וכן כתב בפירושו המשנה. **כג. אִסוּר לְעֵבֶר בְּעֶצְיָן נְקוּב¹³³ שְׁזָרַע בּוֹ יֵרֶק בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם. וְאִם הִנִּיחוּ תַּחַת הַגֶּפֶן וְנִשְׁתַּהֲהָ שָׁם בְּאָרֶץ פְּדִי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאֲתִים - הָרִי זֶה קִדָּשׁ.**

(133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירושו המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחנו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת הגפן, אבל מעביר באויר - אינו נאסר בדיעבד. ומקור אסור זריעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב'ירושלמי' (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פ"א, ב - ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

כד. בְּצֵל שְׁנֻטְעוּ בְּכֶרֶם¹³⁴, וְאַחַר כֵּן נֶעְקַר הַכֶּרֶם¹³⁵, וְאַחַר כֵּן צָמְחוּ בְּצֵלִים מִן הָעֵקֶר הַנְּטוּעַ, אִף עַל פִּי שְׂרִבּוֹ הַגְּדוּלִים עַל עֵקְרוֹ בְּמָאֲתִים¹³⁶ - הָרִי אוֹתוֹ הָעֵקֶר בְּאִסוּרוֹ¹³⁷; וְשִׂאֵין גְּדוּלֵי הַתָּר מְעַלִּין¹³⁸ אֶת הָעֵקֶר הָאִסוּר.

(134) נדרים נו, ב. (135) שאם לא נעקר, גם הגידולים שצמחו אחר-כך הם גידולי אסור. (136) כלומר, הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד שכלאי הכרם בטלים בהם. (137) משמע שהגידולים שצמחו אחר-כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמוהו.

מִיַּיִ זְרָעִים¹¹⁵ - אֵינֶן פְּלֵאִים בְּכֶרֶם¹¹⁶. הַקְּנָבוֹס¹¹⁷ וְהַקְּנָרֶס¹¹⁸ וְצִמְרֵן¹¹⁹ - הָרִי הֵן פְּשָׂאֵר מִיַּיִ יֵרֶקוֹת וּמְקַדְּשִׁים בְּכֶרֶם. וְכֵן כָּל מִיַּיִ דְּשָׂאִים¹²⁰ שְׁעוֹלִין מְאֲלִיָּהֶן בְּשָׂדֶה - הָרִי הֵן מְקַדְּשִׁין בְּכֶרֶם. וּפּוֹל הַמְצָרִי¹²¹ - מִיַּיִן זְרָעִים הוּא וְאִינוֹ מְקַדְּשׁ¹²². הַקְּנִיִם¹²³ וְהַגְּרִד¹²⁴ וְהָאֶטְרִין¹²⁵ - מִיַּיִן אֵילָן הֵן וְאֵינֶן פְּלֵאִים בְּכֶרֶם.

(112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העלין, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירושו המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל עלידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם ב'ירושלמי' שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה ב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין זה אלא אסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לד, ב - אמרו, שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (125) עץ האטר. ולענין ברכה על פירותיו - ראה ב'שו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

כז. זֶה הַפְּלֵל: כָּל הַמוֹצִיא עֲלֵיָן מִעֵקְרוֹ¹²⁶ - הָרִי זֶה יֵרֶק, וְכָל שִׂאֵינוֹ מוֹצִיא עֲלֵיָן - הָרִי זֶה אֵילָן. וְהַצֶּלֶף - אֵילָן לְכָל דְּבַר¹²⁷.

(126) מן שרשיו. תוספתא ו'ירושלמי' שם. (127) כדעת בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

כח. הַרֹאָה יֵרֶק בְּכֶרֶם¹²⁸ וְאָמַר: פְּשָׁאֲגִיעַ לֹא¹²⁹ אֶלְקָטָנוּ - מִתָּר¹³⁰. הִגַּיעַ לֹא וְעֵבֶר מְעַלִּין¹³¹ וְאָמַר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַזֶּרַע רַחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאַרְבֵּי פֶלַח הַשְּׂוֹרָה שֶׁל כָּרֶם.
וְאִם זֶרַע בְּצֵד גָּפֶן יְחִידִית - אֵינּוּ מְקַדְּשׁ מִן הַזֶּרַע
אֲלָא שִׁשָּׁה טַפְחִים לְכָל רוּחַ.

(8) כדעת בית הלל.

ד. יְלֵדָה פְּחוּת מְטַפַּח - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת אֶת הַזֶּרְעִים.⁹
בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁתִּים פְּנִינָה שְׁתִּים וְאַחַת
יּוֹצְאָה זָנֵב¹⁰; אֲבָל אִם הִיא פֶלַח הַכָּרֶם בֶּן - הָרִי זֶה
מְקַדְּשׁוֹ.¹¹

9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה – אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. 10) שדינן ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותיה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זורע על יד הגפן]. 11) שאז נחשב הוא ככרם.

ה. שְׁתֵּי גִזּוֹת זו עַל גִּבּ זו: הַתְּחַתּוּנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם -
זוֹרַע אֶת הָעֲלִיוּנָה עַד שֶׁהוא מְגִיעַ לְאֹוִיר עֲשׂוּרָה
טַפְחִים קְרוֹב לְכָרֶם; שְׂאֹוִיר עֲשׂוּרָה טַפְחִים סְמוּךְ
לְכָרֶם אוּ לְגֶפֶן יְחִידִית - אֲסוּר לְזַרְעָה¹² בוּ זֶרְעִים.
וְאִם הִתָּה הָעֲלִיוּנָה עֲשׂוּיָה כָּרֶם - הָרִי זֶה זוֹרַע אֶת
הַתְּחַתּוּנָה עַד שֶׁהוא מְגִיעַ לְמִטָּה מְשֻׁלְּשָׁה טַפְחִים
מֵעַקֵּר הַגֶּפֶנִים.

(12) אבל אינו נאסר.

ו. מִי שֶׁהִתָּה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרֵק אוּ תְּבוּאָה, וְנִמְלָךְ
לְטַע בָּהּ גֶּפֶנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזֶּרְעִים בְּמַחְרָשׁוֹ¹³
וְאַחַר כֵּן נוֹטֵעַ, וְלֹא יִטַּע וְאַחַר כֵּן יִהְפֵּךְ. הִיתָה
נְטוּעָה גֶפֶנִים, וְנִמְלָךְ לְזַרַע בָּהּ זֶרְעִים - מִשְׂרַשׁ אֶת
הַגֶּפֶנִים וְאַחַר כֵּן זוֹרַע אֶת הַזֶּרְעִים. וְאִם רָצָה לְקַץ
אֶת הַגֶּפֶנִים עַד שֶׁלֹּא יִשְׂאָר מֵהֶן אֲלָא פְּחוּת מְטַפַּח
סְמוּךְ לְאַרְצָ - הָרִי זֶה מְתָר לְזַרְעָה¹⁴ וְאַחַר כֵּן יַחְזוֹר
וְיִשְׂרַשׁ אֶת הַנֶּשֶׂאָר בְּאַרְצָ מִן הַגֶּפֶנִים.

13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. 14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה

(138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א.

~ יום שני ד' אלול ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

1) יבאר הזורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המברך את הגפן בארץ והזורע תחת מותר האפיפירות. המתחזק זמורה מאילן לאילן.

א. הַזוֹרַע יָרֵק אוּ תְּבוּאָה בְּכָרֶם, אוּ הַמְקַיְמוֹ עַד שֶׁהוֹסִיף בְּמֵאֲתָיִם² - הָרִי זֶה מְקַדְּשׁ מִן הַגֶּפֶנִים שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֵׁשׁ עֲשָׂרֵה אַמָּה³ לְכָל רוּחַ. עֲגָלוֹת⁴ וְלֹא מְרַבְּעוֹת. וְרוֹאֵין אֶת הָעֵגוּל שֶׁרָחֲבוּ שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה פְּאֵלוֹ הוּא פְּלוֹ מְלֵא יָרֵק⁵, וְכָל גֶּפֶן שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה - נִתְקַדְּשָׁה עִם הַיָּרֵק, וְכָל שְׂחוּץ לְעֵגוּל - אֵינֶן מִתְקַדְּשׁוֹת.

2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור – נאסרו מיד בהשרשה. 3) אף על פי שהזורע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפניה הימנה – בזורע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. 4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלעניין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע – אמה ושני חומשין באלכסון". 5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

ב. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? פְּשָׁהִי בֵּין שְׁתֵּי הָעֵגוּל הִזָּה⁶ וּבֵין שׂוֹרֹת הַגֶּפֶנִים שְׂחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; אֲבָל אִם הִיא בֵּינֵיהֶם אַרְבַּע אַמּוֹת מְצַמְצָמוֹת אוּ פְּחוּת - רוֹאֵין אֶת הָעֵגוּל פְּאֵלוֹ הִגִּיעַ לְשׂוֹרָה הַסְּמוּכָה לוֹ⁷, וְכֹאֵלוֹ רַחֵב הָעֵגוּל אַרְבַּעִים אַמָּה; וְרוֹאֵין, כֹּל גֶּפֶן שֶׁתִּפַּל בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה שֶׁל אַרְבַּעִים אַמָּה - הָרִי הִיא מִתְקַדְּשֶׁת.

6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. 7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בּוֹזְרַע אוּ מְקַיְמֵם תוֹךְ הַכָּרֶם; אֲבָל הַזוֹרַע חוּץ לְכָרֶם וְסְמוּךְ לוֹ - הָרִי זֶה מְקַדְּשׁ שְׁתֵּי שׂוֹרֹת⁸ שֶׁל גֶּפֶנִים הַסְּמוּכוֹת לְזַרַע בְּאַרְבֵּי פֶלַח הַזֶּרַע, וְיִתֵּר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לְזַרַע, וּמִתְקַדְּשׁ מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

י. הִיוּ פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים²⁵ - אֵין מִצְטָרְפִין²⁶, אֵלֹא מִרְחִיק מֵהֶן שְׁשָׁה טְפָחִים²⁷ לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ.

(25) כן נראה במשנה ששינוי "המברך שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

יא. כָּל הַזּוֹרֵעַ תַּחַת הַשְּׂרִיגִים²⁸ וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין מִן הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה קִדְשׁ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהֲזַרַע רְחוֹק מִמֶּנּוּ הַגֶּפֶן פְּמָה אֲמוֹת.

(28) הענפים.

יב. הִדְלָה²⁹ אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת אַפְפִּירוֹת³⁰ - לֹא יִזְרַע תַּחַת מוֹתֵר הָאֲפִיפִירוֹת, וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין עֲלֵיהֶן לֹא עֲלִין וְלֹא שְׂרִיגִים. וְאֵם זֶרַע, הוֹאִיל וְאֵין הַזֶּרַע תַּחַת סִכּף הַגֶּפֶן - הֲרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן אִם הִדְלָה³¹ הַגֶּפֶן עַל מִקְצַת בְּדֵי³² אֵילָן שְׂאֵינוּ עוֹשֶׂה פְּרוֹת, כְּגוֹן הָאֵרֶז וְהַפְּרוֹשׁ. אֲבָל אִם הִדְלָה עַל מִקְצַת אֵילָן מֵאֲכָל - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע תַּחַת בְּדֵי הָאֵילָן שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שְׂאֵין אָדָם מִבְּטֵל אֵילָן מֵאֲכָל וְעוֹשֶׂה אֲפִיפִירוֹת לְגֶפֶן. וְאֵם נִמְשְׁכוּ הַשְּׂרִיגִים אַחַר שְׂזַרַע וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַע - הֲרִי זֶה מִחֲזִירָם לְמִקוֹם אַחֵר.

(29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק". (32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הַזּוֹרֵעַ תַּחַת מוֹתֵר הָאֲפִיפִירוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתֵר אֵילָן שְׂאֵינוּ עוֹשֶׂה פְּרוֹת³³, וְנִמְשְׁכוּ שְׂרִיגֵי הַגֶּפֶן וְסָכְכוּ עַל הַזֶּרַעִים - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְקִימָו³⁴ אוֹ לְהַחֲזִיר הַשְּׂרִיגִים. אֵלֹא כִּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע.

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קָנִים הַיּוֹצֵאֵין מִן הַעֲרִיסִים³⁵ וְחָס עֲלֵיהֶן לְפָסְקוֹן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחִית הָאֲפִיפִירוֹת³⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע³⁷ תַּחְתֵּיהֶן. וְאֵם הַנִּיחָם³⁸ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עֲלֵיהֶן הַשְּׂרִיגִים וְהַעֲלִין הַיּוֹצֵאֵין - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְזֵרַע תַּחְתֵּיהֶן.

(35) היא אפיפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לחרות אותם שלא יתקלקל העריס. (37) שאינן חשוכות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתן לדלות עליהם הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

ז. הַמְּבָרֵךְ¹⁵ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְץ, אֲפִלוּ הַבְּרִיכָה בְּתוֹךְ הַדְּלַעַת שֶׁיִּבְשָׁה וְנִעְשָׂת כְּסִילוֹן אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל חֲרָשׁ¹⁶: אִם הָיָה הַעֵפֶר עַל גְּבֵה שֶׁלֹּשָׁה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְזֵרַע עַל גְּבֵה; וְאִם הָיָה עַל גְּבֵה פָּחוֹת מִזֶּה - אֲסוּר לְזֵרַע עַל גְּבֵה, וּמִתֵּר לְזֵרַע בְּצִדָּה¹⁷.

(15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסרו אלא במברך, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המברך" לרבותא, שאפילו במברך ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במברך לא אסרו אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסרו]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בבבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילך ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

ח. הַבְּרִיכָה בְּסִלְעָה¹⁸, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין עֵפֶר עַל גְּבֵה אֵלֹא שֶׁלֹּא אֲצַבְעוֹת - מִתֵּר לְהִבִּיא זֶרַע עֲלֵיהָ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׂאֵין עֵקֶר הַגֶּפֶן נִרְאֶה¹⁹; אֲבָל אִם נִרְאֶה²⁰ - צְרִיף לְהִרְחִיק שְׁשָׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְאַחַר כֵּף יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמִּרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁלֹּא הַבְּרִכָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

(18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהוברכה הגפן כולה. (20) שהוברכה רק זמורה.

ט. הַמְּבָרֵךְ שֶׁלֹּשׁ גְּפָנִים וְעַקְרֵיהֶם נִרְאִין: אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן²¹ מְאָרְבַּע אֲמוֹת עַד שְׁמוֹנֶה²² - הֲרִי אֵלוּ מִצְטָרְפִין לְשָׂאֵר גְּפָנִים הַעוֹמְדוֹת²³, וְכֵאלוּ לֹא הַבְּרִיכָה²⁴; וְאִם לֹא - אֵינָם מִצְטָרְפוֹת.

(21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן גידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בזנב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. **היו שלש שורות**¹², אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כרם, ורואין את האמצעיות כאלו אינם¹³. וכך¹⁴ אם היו שלש שורות¹⁵ וביין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע בין השורות¹⁶.

12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד). (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם, שהלכה כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. **לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה**¹⁷ והרחיק בין כל שורה ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע בתוכו, ומרחיק מכל שורה ששה טפחים¹⁸ בלבד. אבל אם זרע חוצה לו - צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות פשאר הפרמים¹⁹. ואין דין בין השורות של זה הפרם פכרם שחרב באמצעו²⁰, שהרי מתחלה נטען מרחקין.

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה ג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחיק בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בביאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

ה. **היתה בשדה זרע**²¹ שורה אחת של גפנים ובשדה

טו. **פרח**³⁹ היוצא מן העצים או מן הדלית⁴⁰ - רואין אותו כאלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו. וכן המותח זמורה מאילן לאילן - אסור לזרע תחתיה.

(39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא ערס.

טז. **קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחד באילן - הרי זה מתר לזרע תחת החבל**⁴¹. ואם מתח חבל זה פדי שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כפאפירות, ואסור לזרע תחתיו.

(41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

פרק שביעי

1) יבאר הזורע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביבו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

א. **הבא לזרע בצד הפרם - מרחיק ממנו ארבע אמות**³ מעקרי הגפנים⁴ לזרע. ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה ששה טפחים⁵ לזרע. היתה שורה אחת של גפנים זו בצד זו, אפלו הן מאה - אין זה פרם, אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים לזרע. היו שתי שורות⁷ - הרי אלו פרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צד ואחר כך לזרע.

2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה פ"ו (שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא ית. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. (4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. **וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים**⁸ או יותר. כמה דברים אמורים? בשתייה בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות; אבל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן¹⁰ - הרי אלו כמבדלות זו מזו ואינן פרם אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת¹¹, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.

8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיה דבית-הלל אסור שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: וימא פז.) שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתיים כנגד שלש". שאף-על-פי שכרם שחבר אינו כרם אלא בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"י קורקוס, אלא שנפלו טעויות (סופר בדבריו).

י. הַיּוֹ הַעֲקָרִים מְכַנְיָן⁴² וְהַנּוֹף אֵינוֹ מְכַנְיָן - הַרְיֵי זֶה פָּרֶם; הַנּוֹף מְכַנְיָן וְהַעֲקָר אֵינוֹ מְכַנְיָן - אֵינוֹ פָּרֶם. הַיּוֹ דְקוֹת⁴³ וְאֵינָן מְכַנְיָנוֹת, הַעֲבוּ וְהַרְיֵי הֵן מְכַנְיָנוֹת - הַרְיֵי זֶה פָּרֶם. פִּיּוּצָה הוּא יוֹדֵעַ⁴⁴ אִם הֵן מְכַנְיָנוֹת - מְבִיא חוֹט הַמְּדָה וְמוֹתֵת מִזֶּה לָזוֹ.

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.

יא. פָּרֶם שֶׁחָרַב בְּאֲמָצְעוֹ⁴⁵ וְנִשְׂאָר שְׁלֹם מִכָּל סְבִיבּוֹ: אִם יֵשׁ בְּקֶרְחָתוֹ⁴⁶ שְׁבִיבָאֲמָצְעוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה⁴⁷ - הַרְיֵי זֶה מִרְחִיק מֵעֲקָרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ⁴⁸ וְזוֹרֵעַ בְּאֲמָצְעַת הַקֶּרְחָת; וְאִם אֵין בָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה - הַרְיֵי זֶה לֹא יִבְיֵא זֶרַע לְשֵׁם; וְאִם הִבִּיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן הַגְּפָנִים שֶׁל פָּרֶם - הַרְיֵי זֶה לֹא קָדְשׁ⁴⁹.

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שכבורע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן] (עיי' בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזורע את המתור". ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

יב. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּשְׂאָר פְּנוּי בְּלֹא גְפָנִים בֵּין סוֹף הַפָּרֶם וּבֵין הַגֶּדֶר שְׁלוֹ, הוּא הַנִּקְרָא מְחוּל הַכְּרָם⁵⁰: אִם יֵשׁ בוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲמָה⁵¹ - מִרְחִיק מִן הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַשָּׂאָר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כבית-הלל במשנה שם. והחשבון של שתיים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדוושא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשאר עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג).

יג. הִיָּה בוֹ פְּחוֹת⁵² מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲמָה - לֹא יִבְיֵא זֶרַע לְשֵׁם; וְאִם הִבִּיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת - הַרְיֵי זֶה לֹא קָדְשׁ⁵³. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרֶם

חֲבָרוּ שׁוּרָה אַחַת פְּנִינָה קְרוּבָה לָהּ, אֶף עַל פִּי שְׁמַפְסִיק בִּינֵיהֶן דֶּרֶךְ הַיַּחֲדוּת אוֹ דֶּרֶךְ הַרְבִּים²² אוֹ גֶדֶר שְׁהוּא נִמְוָךְ מֵעֶשְׂרֵה טְפָחִים²³ - הַרְיֵי אֵלוֹ מִצְטָרְפוֹת²⁴ לְהִיּוֹת שְׁתֵּיהֶן פָּרֶם. וְהוּא שְׁיֵהִיָּה בִּינֵיהֶן פְּחוֹת מִשְׁמוֹנָה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחיק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נִטַּע שׁוּרָה אַחַת בְּאֶרֶץ וְשׁוּרָה²⁶ אַחַת בְּמִדְרָגָה: אִם גְּבוּהָה הַמִּדְרָגָה מִן הָאֶרֶץ עֶשְׂרֵה טְפָחִים - אֵינָם מִצְטָרְפִין²⁷; פְּחוֹת מִכֵּן - מִצְטָרְפִין.

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ז. הַנּוֹטֵעַ חֲמֵשׁ גְּפָנִים²⁸ שְׁתֵּים פְּנִינָה שְׁתֵּים וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב²⁹ - הַרְיֵי זֶה נִקְרָא פָּרֶם קָטָן³⁰ וְצִרְיָן לְהִרְחִיק מִן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. אֲבָל אִם נִטְעָן³¹ שְׁתֵּים פְּנִינָה שְׁתֵּים וְאַחַת בְּאֲמָצְעוֹ³², אוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה זוֹ וְשְׁתֵּים פְּנִינָה³³ בְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה - אֵינָם פָּרֶם, וְאֵינוֹ מִרְחִיק מִן אֵלָּא שְׁשֵׁה טְפָחִים³⁴ לְכָל רוּחַ.

(28) שם פ"ד משנה ו. (29) בצורה זו: וכן היו כל הכרמים בארץ ישראל (תוספות יום-טוב). וראה להלן הלכה ט. (30) ראה להלן הלכה יג. (31) במשנה שם. (32) כזה: (33) כזה: (34) כמו מגפן יחידית.

ח. פָּרֶם שֶׁחָרַב³⁵, אִם יֵשׁ בוֹ לְלֶקֶט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְכָל בֵּית סָאָה³⁶ וְיֵהִי נְטוּעוֹת שְׁתֵּים פְּנִינָה שְׁתֵּים³⁷ וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב, אוֹ יֵשׁ בוֹ לְכוֹן שֵׁשׁ פְּנִינָה שְׁלֹשׁ³⁸ - הַרְיֵי זֶה נִקְרָא פָּרֶם דֶּלֶל³⁹, וְאִסוּר לְזָרַע בְּכָלוֹ.

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א"ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

ט. פָּרֶם שְׁאֵינוֹ נְטוּעַ⁴⁰ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת אֵלָּא מְעַרְבָּב: אִם יֵשׁ בוֹ לְכוֹן שְׁתֵּים פְּנִינָה שְׁלֹשׁ⁴¹ - הַרְיֵי זֶה פָּרֶם; וְאִם לָאוֹ - אֵינוֹ פָּרֶם, אֵלָּא דִּי לְהִרְחִיק שְׁשֵׁה טְפָחִים מִכָּל גֶּפֶן וְגִפְנֵי זוֹרַע.

(40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות זח, אבל יותר מסתבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

יז. מחצית הכפרים⁶⁸ שִׁנְפָרְצָה⁶⁹ - אוֹמְרִים לוֹ⁷⁰ 'גְדֵר'⁷¹. גְדֵרָה וְנִפְרָצָה⁷² - אוֹמְרִים לוֹ 'גְדֵר'⁷³. נִתְיָאֵשׁ מִמְּנָה וְלֹא גְדֵרָה - הֲרִי זֶה קִדְשׁ⁷⁴.

(68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שהרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הַדְרָעוּ. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד ובירק של אחר, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (חזון-איש).

יח. בֵּית⁷⁵ שִׁחְצִיּוֹ מִקְרָה⁷⁶ וְחֲצִיּוֹ אֵינוֹ מִקְרָה, וְגִפְנִים נְטוּעוֹת בְּצַד זֶה - מִתֵּר לְזֵרַע יִרְקוֹת בְּצַד הָאַחֵר; שְׂהָרִי פִי תִקְרָה⁷⁷ כְּאֵלוֹ יֵרֵד וְסִתְּם, וְנִעֲשֶׂה בִּינֵיהֶן כְּמַחֲצִיזָה⁷⁸. וְאִם הִשְׁוֶה אֶת קְרוֹיָיו⁷⁹ - אֶסְוֶר⁸⁰.

(75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אם-כן הרחיק (רש"י שם). (ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

יט. תְּצַר⁸¹ קִטְנָה שִׁנְפָרְצָה בְּמִלּוֹאָה⁸² לְגִדּוּלָה, וְהָיוּ הַגִּפְנִים בְּגִדּוּלָה - אֶסְוֶר לְזֵרַע בְּקִטְנָה⁸³. וְאִם זָרַע -

גְדוּלָה⁵⁴; אֲכַל בְּקִטְוִין⁵⁵ - אֵין לוֹ מְחול, אֲלֵא מְרַחֵק אַרְבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגִּפְנִים וְזֵרַע עַד הַגְּדֵר. וְכֵן פָּרַם גְדוּל שְׂהָרָה בֵּין פֶּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנָה אַמּוֹת⁵⁶ או יֵתֵר - אֵין לוֹ מְחול.

(52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה-וכמה שחרם הנטוע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.

יד. הָיָה הַגְּדֵר⁵⁷ הַמְּקִיף אֶת הַכֶּרֶם פְּחוֹת מַעֲשָׂרָה טְפָחִים, או שְׂהָרָה גְבוּהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְאֵין בוֹ רַחֵב אַרְבָּעָה טְפָחִים⁵⁸ - אֵין לוֹ מְחול⁵⁹, אֲלֵא מְרַחֵק מִסּוֹף הַגִּפְנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזֵרַע עַד הַמַּחֲצִיזָה. אֲפִלוּ הָיָה בֵּין הַגִּפְנִים וּבֵין הַמַּחֲצִיזָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמַחֲצִיזָה - זֵרַע אֶת חֲצֵי הָאָמָה.

(57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (רב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מצייין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

טו. גְדֵר שֶׁהוּא גְבוּהוֹ⁶⁰ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֵמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרַחֵב אַרְבָּעָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְטַע פָּרַם בְּצֵדוֹ מִכָּאן וּיִרְקוֹת בְּצֵדוֹ מִכָּאן. אֲפִלוּ מַחֲצִיזָה שֶׁל קְנִיָּים⁶¹, אִם אֵין בֵּין קְנִיָּה לְחִבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים⁶² - הֲרִי זֶה מְבַדֵּלֵת בֵּין הַכֶּרֶם וְהַיִּרְק בְּגֵדֵר.

(60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמחובר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

טז. גְדֵר הַמְּבַדִּיל בֵּין כֶּרֶם וּיִרְק שִׁנְפָרְץ עַד עֲשָׂר אַמּוֹת - הֲרִי זֶה כְּפִתְחָה⁶³ וּמִתֵּר; הִיתָה פְרוּצָה יוֹתֵר מִעֲשָׂר - כְּנִגְדֵי הַפְּרָצָה אֶסְוֶר⁶⁴ עַד שְׂיִרְחִיק מִן הַגִּפְנִים כְּשֶׁעוֹר. נִפְרָצוּ בוֹ פְרָצוֹת רְבוּת⁶⁵: אִם הָיָה הָעוֹמֵד כְּפָרוּץ⁶⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר כְּאֵלוֹ אֵין שָׁם פְּרָצָה; הָיָה פָרוּץ מְרַפָּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יֵזַרַע כְּנִגְדֵי פֶל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים⁶⁷ עַד שְׂיִרְחִיק כְּשֶׁעוֹר.

(63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במרבעת¹⁰¹; אַבְלֵ אִם הֵיְתָה הַשׁוֹמְרָה עֲגֻלָּה¹⁰² - צְרִיכָה שְׂיִהְיֶה בְּתוֹכָהּ חֲלָל אַרְבַּעַה טַפְּחִים, כְּדֵי שְׂתִהְיֶה מְפֻלְגָת מִן הָאָרֶץ, וְצְרִיכָה עֲפָר¹⁰³ עַל רֹאשָׁהּ מְלֻמְעָלָה שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים.

98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה לשמור הכרם (פירוש המשנה שם). 99) במשנה שלפנינו שם: "זורעים בתוכה", ובכת"י מינכן: "בראשה". ואף-על-פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). 100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה, שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבלד ביניהם, שבפרסן פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת". ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומירה. וראה בפאה פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע. 101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם). 102) ובדבר העגול, נתמעט הרוחב מן הצדדין. ועיין רדב"ז. 103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע בה בכל אופן (ירושלמי שם).

כג. הַפִּית שֶׁבְּפָרְם¹⁰⁴: אִם הָיָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה¹⁰⁵ טַפְּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים עַד אַרְבַּעָה¹⁰⁶ - זֹרְעֵינָּה בְּתוֹכוֹ יִרְק; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - הָרִי הוּא פְּסָתוֹם וְאִין זֹרְעֵינָּה בְּתוֹכוֹ.

104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו". 105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר. 106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן: משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם: "משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום, משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד ארבעה על-ידי-זוה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

הַזְרְעִים אֲסוּרִין⁸⁴, וְהַגְּפָנִים מְתֻרְיִין⁸⁵. הֵיּוּ הַגְּפָנִים בְּקִטְנָה - מִתֵּר לְזָרְעָם⁸⁶ בְּגִדּוּלָהּ. הוּאִיל וְיֵשׁ בְּגִדּוּלָהּ פְּסִין מְפָאָן וּמְפָאָן⁸⁷ - הָרִי הִיא כְּמִבְדֵּלֶת מִן הַקִּטְנָה, וְאִין הַקִּטְנָה מְבַדֵּלֶת מִן הַגִּדּוּלָהּ.

81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. 82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. 83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). 84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). 85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. 86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. 87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

כ. הָרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּפָרְם⁸⁸ עִמָּךְ עֲשֶׂרָה⁸⁹ וְרָחַב אַרְבַּעָה: אִם הָיָה מְפֻלְשָׁה⁹⁰ מֵרֹאשׁ הַפָּרְם וְעַד סוּפוֹ - הָרִי זֶה נִרְאֶה כְּבֵין שְׁנֵי הַפָּרְמִים⁹¹ וּמִתֵּר לְזָרְעָ בְּתוֹכוֹ; וּבְלִבְד שְׁלֹא יִהְיֶה הַגְּפָנִים מְסַכְכִין עָלָיו, כְּמוֹ שְׁבִאֲרֹנֵב⁹². וְאִם לֹא הָיָה מְפֻלְשָׁה⁹³ - הָרִי הוּא פְּגַת שְׁבִאֲמֻצֵעַ הַפָּרְם, שְׂאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עִמָּךְ עֲשֶׂרָה וְרָחַבָּה אַרְבַּעָה אוֹ יִתֵּר - אֲסוּר לּוֹ לְזָרְעָ בְּתוֹכָהּ⁹⁴, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה בְּקִרְחַת⁹⁵ שֶׁשׁ עֲשֶׂרָה אֲמָה⁹⁶.

88) כלאים פ"ה משנה ג. 89) שהוא רשות בפני עצמו. 90) פתוח מחוץ לכרם. 91) והחריץ - רשות אחרת. 92) למעלה פ"ה הלכה ת, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. 93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). 94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדין שומרה. 95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. 96) שהוא ככרם שחרב באמצעיתו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורע, כמבואר למעלה הלכה יא.

כא. שְׁבִיל שְׁפִין שְׁנֵי הַפָּרְמִים - הָרִי הוּא כְּפָרְם שֶׁחָרַב מֵאֲמָצְעוֹ⁹⁷: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שֶׁשׁ עֲשֶׂרָה אֲמָה - מִרְחִיק מִזֶּה אַרְבַּע אֲמוֹת וּמִזֶּה אַרְבַּע אֲמוֹת וְזֹרְעֵ אֶת הַמּוֹתֵר; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מְפָאָן - לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם.

97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול הכרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדין הכרם שחרב מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

כב. שוֹמְרָה שֶׁבְּפָרְם⁹⁸, אִם גְּבוּהָ עֲשֶׂרָה וְרָחַבָּה אַרְבַּעָה - מִתֵּר לְזָרְעָ בְּרֹאשָׁהּ יִרְק⁹⁹; וּבְלִבְד שְׁלֹא יִהְיֶה הַשְּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהֶם¹⁰⁰, כְּדֵי שְׁלֹא יִרְאֶה יִרְק בְּתוֹךְ הַפָּרְם מְלֻמְעָלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. הנוטע שורה אחת³ של חמש גפנים או יתר וערסן על גבי כהל גבוה עשרה וכיוצא בו, או שנטען בצד חריץ עמק עשרה ורחב ארבעה - הרי אלו נקראין ערים. וצריך להרחיק מן הערים ארבע אמות⁴ ואחר כך ירע, פדרך שמרחיק מן הפרם.

(3 כלאים פ"ו מ"א. 4) ואף-על-פי ששורה אחת של גפנים אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה פ"ו ה"א), כשהן עשויות ערים, הרי הן ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות.

ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר⁵ שערסן עליו. כיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הפתל אמה, ונמצא הערים מן הגפנים לפתל - מודד מן הפתל ארבע אמות⁶ וזרע, ונמצא בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד הגפנים - מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות, שנמצא רחוק מן הפתל חמש אמות. ועל דרך זו דנין בכל ערים.

(5 כבית-הלל במשנה, שם. 6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף-על-פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בערים הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא בירושלמי⁷ שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן-דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן-דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף-משנה), והראב"ד חולק, ובפירוש המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. (7) שכל השטח מעיקרי הגפנים ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

ד. אחד הבונה את הגדר⁸ ואחר כך נטע או שנטע ואחר כך עשה הגדר, הואיל וערסן - הרי זה ערים. נהרס הגדר⁹ או נסתם החריץ - אין כאן ערים¹⁰, אלא הרי כל השורה כגפנים יחידים.

(8) ירושלמי פ"ו ה"ד. 9) שם. ולא דוקא נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). (10) פ"ו מ"ו. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כאריח על גבי לבניה ולבינה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורב (למעלה פ"ו ה"ט), ורק הערים מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9 (= שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (= ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון

כד. גפן יחידית¹⁰⁷ שהיתה נטועה בתוך הגקע¹⁰⁸ או בתוך החריץ - מרחיק ממנה ששה טפחים לכל רוח וזרע את כל החריץ, פדרך שעושה במישור. ואם היה עמק עשרה¹⁰⁹ והיה רחב שפת החריץ למעלה ארבעה - אסור לזרע בתוכו אף על פי שהרחיק ששה¹¹⁰.

(107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים, והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה אחת, הוא מותר כשהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן בהלכה הסמוכה.

כה. וכן גפן יחידית שהיתה מקפת גדר גבוה עשרה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא קדש¹¹². וכמה ירחיק לפתחלה ויזרע? ארבע אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ או שאר המקום המקף גדר.

(111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (ככ"ה הערפורט, "גבוה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג (הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא שם: "רבן גמליאל ובית דין, התקינו שיהו מרחיקין ארבע אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בגת, שמרחיק ארבע אמות וזורע, והוא-הדין לדעת חכמים באופן שהיה החריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).

פרק שמיני

(1) יבאר איזהו ערים ופסקי ערים וכמה מרחיקים מהם. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן. מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לענין כלאים.

א. הגפנים שגדלו בפריזתן, והרי השריגים והאשכולות שלהן משלכין בארץ - הן הנקראין פרם. אבל העושה כמו מטה או כמו שבכה גבוהה מעל הארץ, פדי שיהיו האשכולות והשריגים נמשכין עליה, והגביה נוף הגפנים מעל הארץ על אותה המטה והדלה אותו - הרי זה נקרא ערים. ואותם הקנים וכיוצא בהן שעשה מהן מטה או שבכה והדלה עליהן את נוף הגפן - הן הנקראים אפיפרות². ודינים אחרים יש בערים.

(2) ראה למעלה פ"ו ה"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מְרַחֵק מִכָּל שׂוּרָה שֶׁשָּׂה טַפְּחִים וְזוֹרֵעַ; שְׂאִין פָּאֵן לֹא עָרִיס וְלֹא פֶסְקֵי עָרִיס. חֲזוֹר וּבְנֵה הַגֶּדֶר - חֲזוֹר עָרִיס לְמִקּוּמוֹ¹⁹, וְחֲזוֹר פֶּסְקֵי עָרִיס לְמִקּוּמָן.

(16 משנה, שם. 17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין כו' מותר פסקי עריס". (18) "ירושלמי" שם: "חבר הגדר, אין כאן עריס ולא פסקי עריס", וראה למעלה ה"ד. (19) "ירושלמי" שם.

ז. גְּנֵה קְטַנָּה²⁰ שֶׁהִיא מְקַפֶּת גֶּדֶר, וְעָרִס אֶת הַגֶּפְנִים סָבִיב לָהּ²¹ מִבְּחוּץ עַל כָּל פְּתִילֶיהָ: אִם יֵשׁ בָּהּ²² מְלֵא בּוֹצֵר וְסֵלֵא²³ מִפְּנֵי מְקָאן וּמְלֵא בּוֹצֵר וְסֵלֵא מִפְּנֵי מְקָאן, הוֹאִיל וְהִיא מְקַפֶּת גֶּדֶר²⁴ - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יִרְקוּת²⁵; וְאִם אֵין [בָּהּ] פֶּשְׁעוֹר הִזָּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה הַכֹּל כְּעָרִיס אֶחָד וְיִרְקָ בְּתוֹכוֹ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. (21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. (22) בתוך הגינה. (23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ('ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). (24) כלומר, אף-על-פי שעריס תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. (25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. (26) ואפילו אם הרחיק כדין. (27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

ח. גֶּפְנִים שֶׁהִיוּ זְרוּעִים בְּמִדְרָגָה גְבוּהָ וְהָעָרִיס שֶׁלְּהֵן יוֹצֵא²⁸ וּמִסְכֵּף עַל הַשְּׂדֵה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאַרְצֵן וּבוֹצֵר אֶת כָּלוּ - רוֹאִין כָּל הַמְּקוֹם שֶׁתַּחַת הָעָרִיס כְּאִלוֹ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגֶּפְנִים, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בְּשֵׂדָה לְכָל רוּחַ מִשְׁפַּת הָעָרִיס³⁰; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְבָצֵר עַד שֶׁיַּעֲלֶה בְּמִדְרָגָה אוֹ בְּסֵלֶם - אֵין אֶסוּר לְזַרְע אֲלֵא תַּחַת הָעָרִיס בְּלִבְד³¹.

(28) שם פ"ו מ"ב. (29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין עריס וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. (30) כלומר, מן הכותל שהעריס עליו, כנ"ל. (31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו ה"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

ט. שְׁנֵי פְתִילִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לְזֶה וְהַגֶּפְנִים נְטוּעִים בְּזוּיּוֹת בִּינֵיהֶם, וְהָעָרִיס יוֹצֵא עִם הַפְּתִילִים מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכֻלָּהּ - מְרַחֵק מִעֲקָרֵי הַגֶּפְנִים פֶּשְׁעוֹר וְזוֹרֵעַ בְּמִקּוֹם הַפְּלָה שְׂאִין עֲלָיו עָרִיס. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע

הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בעריס). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של $49/120$ (=ארבעים ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: $0,6$ (=שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו $0,2$ (=שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג הט"ו שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: $0,6$ (כבצד הקודם). גוף הגפנים $49/120$ (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: $2,9$ באמה. בסך-הכל: $8 \frac{1}{60}$ (=שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של $1,4$ (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה עריס - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת העריס הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים].

ה. עָרִיס שֶׁחָרַב אֲמָצְעוֹ וְנִשְׁתַּיְרוּ בוֹ חֲמֵשׁ גֶּפְנִים בְּצַד הַגֶּדֶר מִפְּנֵי וְחֲמֵשׁ גֶּפְנִים בְּצַד הַגֶּדֶר הָאֲחֵר מִפְּנֵיגֶדֶן - זֶהוּ הַנִּקְרָא פֶּסְקֵי עָרִיס¹¹. אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת וְאֶחָד מִשְׁשִׁים בְּאַמָּה¹² - הָרִי זֶה מְרַחֵק מִכָּל שׂוּרָה שֶׁשָּׂה טַפְּחִים¹³ וְזוֹרֵעַ¹⁴; וְהוּא שְׂאֵל יִזְרַע תַּחַת הָאֵפִיפִירוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹⁵.

(11) קטעי עריס. (12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב'ירושלמי' שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד מששה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב'כסף משנה'. (13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשהיו עריס, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). (14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקרת הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז ה"א) - בפסקי העריס די בריוח שמונה אמות ועוד. (15) למעלה בפ"ו ה"ב.

ו. הִיָּה בִּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּצִמְצוּם - הָרִי זֶה לֹא יִזְרַע לְשֵׁם¹⁶. וְאִם זָרַע, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׂוּרָה שֶׁשָּׂה טַפְּחִים - הָרִי זֶה לֹא קָדְשׁ¹⁷. וְאִם אֵין שֵׁם גֶּדֶר¹⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּאֵמָה בֵּת שְׁשֵׁה טַפְּחִים⁴¹ שׁוֹחֲקוֹת⁴². וְלֹא יִצְמָצֵם⁴³ בְּמִדּוֹת הַפְּלִאִים, שְׂאִין מִצְמָצְמִים אֲלֵא לְהַחְמִיר⁴⁴.

41) עירובין ב, ב – מימרא של רבא. 42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתי ('ערוך' ערך סחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. 43) למדוד הטפחים מצומצמים. 44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף-על-פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. פֶּל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוּ שְׁמֵרְחִיקִין בֵּין הַגְּפָנִים וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיֶּרֶק - אֵינָן אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵ אוֹ בְּסוּרְיָא⁴⁶; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר לְזַרְעוֹ⁴⁷ בְּצַד הַגְּפָנִים⁴⁸ בְּתוֹף הַכֶּרֶם לְכַתְּחֵלָה. וְלֹא אָסְרוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֲלֵא לְזַרְע שְׁנֵי מִיְנֵי יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה עִם הַחֲרָצֵן בְּמַפְלַת יָד⁴⁹. וְאִם אָמְרוּ⁵⁰ לְתִינוּק נִכְרִי⁵¹ לְזַרְע לֹא⁵² בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתֵּר. אֲבָל לֹא יֹאמֵר לְנִכְרִי גְדוּל, שְׁלֵא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל⁵³.

מְכַוֵּן בֵּין שְׁנֵי הַפְּתָלִים שְׁבִינֵיהֶן הָעָרִיס, הוֹאִיל וְהִרְחִיק בְּשַׁעוֹר - הֲרִי זֶה זֹרַע בֵּין הַפְּתָלִים.

32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירושו המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס, וכמו שכתב בפירושו המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס מקרן בין שתי קירות וילך הלוך ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז). ב. שיש כאן דין עריס, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרחוק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (= שיצאה זנב) וזרע שם].

י. גִּפְן שְׁעֵלָה³³ הָעֵץ שְׁלֵה מִן הָאֶרֶץ מֵעַט וְאַחַר כֵּף יַעֲקֹם וְנִמְשַׁף עַל הָאֶרֶץ וְחֹזֵר וְעֵלָה כְּמוֹ אֲרֻכְכָּה³⁴, כְּשִׁמוּדֵינָן בֵּין הַגְּפָנִים³⁵ וְבֵין הַזֶּרַע שְׁשֵׁה טַפְּחִים אוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת³⁶ - אֵין מוֹדֵדִין אֲלֵא מִסּוֹף הָאֲרֻכְכָּה³⁷, לֹא מֵעַקֵּר הַגְּפֵן הָרֵאשׁוֹן.

33) שם פ"ו מ"א: "הארכובה שבגפן". 34) היא אחד מפרקי הרגל. 35) גפן יחידית. 36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. 37) בפירושו המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא בירושלמי, וכאן השמיטו רבינו. ועי' רב"ז.

יא. כְּכַר בְּאֶרְנוֹ³⁸, שְׂאֵף עַל פִּי שְׁמֵרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וְבֵין הַגְּפֵן בְּשַׁעוֹר, צְרִיף לְהַזְהִיר שְׁלֵא תִסְכַּף הַגְּפֵן עַל הַיֶּרֶק אוֹ יִסְכַּף הַיֶּרֶק עַל הַגְּפֵן. זֶרַע יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה יִצְמָחָה, וְאַחַר כֵּף סִכַּף עָלֶיהָ אֶת הַגְּפֵן - הַקְּשִׁין מִתְרִינָן³⁹, וְהַדְּגָן יִדְלַק. הֵיוּ שְׂרָשֵׁי הַגְּפָנִים⁴⁰ יוֹצְאִין לְתוֹף הָאֲרַבַּע אַמּוֹת שְׁבִין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֵר. הֵיוּ שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹף הָאֲרַבַּע אַמּוֹת - מִתֵּר.

38) למעלה פ"ו ה"א. 39) 'ירושלמי' (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתם [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך – אסורין, מאחר שהוסיף מאתם. 40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיאה (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר" [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו'תוספתא כפשוטה' שם]. והסביר הרדב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

יב. פֶּל הַהֲרַקוֹת וְהַשְּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכִלְאִים -

~ נקודות משיחות קודש ~

"פֶּל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוּ שְׁמֵרְחִיקִין בֵּין הַגְּפָנִים וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיֶּרֶק - אֵינָן אֲלֵא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּסוּרְיָא כו'".

וממשיך בהלכה י"ד "ואע"פ שמותר לזרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפילו בחוצה לארץ".

ויש להעיר על פלא הדורש ביאור והסברה: ידוע עד כמה צריכה להיות הזהירות וההרחקה מכל ענין של תקלה. ולדוגמא, ההרחקה בנזיר שלא יתקרב אפילו לכרם "אמרי נזירא סחור סחור לכרמא אל תקרב" ועד"ז בעוד הרבה עניינים כיו"ב. ועפ"ז צ"ע, הרי גם כאשר עדיין לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו (גם אחרי שיוסיף אחד ממאתיים) אינו איסור הנאה אלא איסור אכילה בלבד – אסור לעשות פעולה היכולה להביא לידי תקלה ואיך יתכן ש"מותר לזרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה".

(יין מלכות ספר זרעים סימן ד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן התורה או רק מדרבנן. 46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א). 47) קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה (למעלה פ"ה שם). 48) אבל על גבי הגפנים – אסור, מפני ששרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה (כסף-משנה). [ראה למעלה פ"ב ה"א, שדעת רבינו שהרכבת שרשים בשרשים – אסורה]. 49) שכיון שבארץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן היה ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" - "בהמתך" משבת, שכשם שבשבת נתרבו גם היה ועוף שנאמר "לא תעשה כל מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", - "וכל בהמתך" מרבה כל מיני בעלי חיים, כמו כן לעניין כלאים. (4) "המריבע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה שווה "למינהו" - "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר "למינהו" בים, ללמד שכשם שביבשה יש איסור כלאים, כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל. (5) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקותי תשמורו". (7) כך קבלו חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה ההרבעה בידיו ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. ונאף על פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול - לוקה" שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו שאין בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו. (9) שאסור מדרבנן. וראיה לכך ממה שהתירו להכניס מין ושאינו מינו לדיר, ולא אמרו שיותר גם להעלות זה על זה.

ב. מתר להכניס שני מינין לסהר אחד. ואם ראה אותם רובעים זה את זה - אינו זקוק להפרישן. ואסור לישאל לתן בהמתו לעובד פוכבים להרביעה¹⁰ לו¹¹.

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל ישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מוזהר על רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאה זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשפופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.

ג. מי שעבר והרביע בהמתו¹² פלאים - הרי הנולד מהם מתר בהנאה¹³. ואם היה מין טהורה עם מין טהורה¹⁴ - מתר באכילה¹⁵, כמו שבארנו במאכלות אסורות.

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא, שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה. (15) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו' מה בהמתך היוצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן), מכלל דלהדיוט שרי (=מותר אף באכילה).

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה, אף על

ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף בחוצה לארץ. (50) שבת קלט, א. (51) אבל לתינוק ישראל - אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז). (52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד (כסף-משנה). (53) שבת, שם.

יד. ונאף על פי שמתר לזרע הירק בצד הפרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה⁵⁴ ונאפלו בחוצה לארץ. והוא שיראה אותו⁵⁵ לוקט ומזכר; אבל ספקו - מתר, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות⁵⁶.

(54) שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם) - אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראיה מהא דלהלן, שאם ראה לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין שם (ראה בכסף-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט, הובאה בקידושין לח:): שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ: "ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (= הישראל) ביד", אבל ב"ירושלמי" (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "בקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד ולוקח, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. (56) פ"י הלכות יא-יב.

~ יום שלישי ה' אלול ~

פרק תשיעי

(1) יבאר המרכיב וזכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות שמותר לזווגן. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה. היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי המוקדשין.

א. המרביב זכר על נקבה שאינו מינו², בין בבהמה בין בחיה ובעוף³, ונאפלו במיני חיה שביים⁴ - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁵; שנאמר: בהמתך לא תרביע פלאים. ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חברו⁶. ואינו לוקה עד שיכניס בידו פמכחול בשפופרת⁷; אבל אם העלם זה על זה פלכד או שעוררן בקול⁸ - מפין אותו מפת מרדות⁹.

(2) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה - מותר. ולמדו כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטני צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה. (31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

ז. פל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה באחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה³⁴ - הרי זה לוקה בכל מקום³⁵; שגאמר: לא תחרש בשור ובחמור יחדו. אחד החורש או הזורע³⁶ או המושף בהם עגלה או אבן באחד³⁷, או הנהיגם באחד ואפלו בקול - לוקה; שגאמר: יחדו - מפל מקום³⁸. אבל המזוגג³⁹ - פטור, עד שימשף או ינהיג.

(34) בכלאים פרק ח משנה א-ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה, בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג". ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'. אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה ענין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדו", רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר "בהמתך לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין". (35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדו מכל מקום". (37) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או לחרישה וזולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) ש"מ"יחדו" למדו שחרישה לא דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המזוגג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אחד שור וחמור ואחד פל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור, בין בהמה עם בהמה פחזיר⁴⁰ עם הפכש, או חיה עם חיה פנתחמור עם הפיל, או חיה

פי שמתעפרין זה מזה ודומין זה לזה, הואיל והם שני מינין - הרי הם כלאים ואסור להרביבן. ביצד? הזאב עם הכלב, והכלב הפפרי¹⁶ עם השועל, והצבאים¹⁷ עם העזים, והיעלים¹⁸ עם הרחלים, והסוס עם הפרד¹⁹, והפרד עם החמור, והחמור עם הערוד²⁰, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן כלאים זה בזה.

(16) כלב הציד מיוחס לכפר. (17) עפרים. (18) הם מין חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

ה. מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הפר²¹ עם השור²², והרמך²³ עם הסוס - מתר להרביבן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אלו עם אלו פר - כלאים זה בזה. מפני שהאזו (ביתאי) ביציו מבפנים, ואזו פר - ביציו מבחוץ, מפלל שהם שני מינין. והכוי - כלאים עם החיה ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספקי²⁴.

(21) השור המדברי. (22) לפי ששניהם מין בהמה. (23) מין ממיני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים". (24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

ו. הילודים מן הכלאים: אם היו אמותיהן מין אחד²⁵ - מתר להרביבן זה על זה; ואם היו שני מינין²⁶ - אסור להרביבן זה על זה, ואם הרביב - לוקה²⁷. וכן אם הרביב זה הנולד²⁸ אפלו על מין אמו²⁹ - לוקה³⁰. ביצד? פרד שאמו חמור - מתר להרביבו על פרדה שאמה חמור³¹, ואסור להרביבו³² אפלו על החמור; אבל פרד שאמו סוס - אסור להרביבו³³ על פרדה שאמה חמור. וכן פל פיוצא בזה. לפיכך, הרוצה להרביב פרד על פרדה או למשף בשתי פרדות - בודק בסימני אונים וזנב וקול; אם דומין זה לזה - בידוע שאמן ממין אחד ומתרין.

(25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים. (27) זה לא ייתכן אלא אם נפסוק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אינו] לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו]

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמותרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש אסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין איסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר כלאי בגדים שאינו אלא בצמר ופשתים בלבד. צמר רחל בת עז אם יש בה משום כלאים. קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן. הכלאים אם יש להם שיעור. והקנבוס והפשתן שטרפן זה בזה. כלאי בגדים אם יכול לעשותן ולמוכרם או לישב עליהם. מנעל שהוא כלאים. ותופרי כסות אם תופרין כדרך. אין איסור כלאים אלא בגדים שהם דרך חימום. בגד צמר שחיברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת. הלוקח כלי צמר מן הגוי, והרואה כלאים של תורה על חבירו בשוק. ודין המלביש את חבירו כלאים. וכהן שלבש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר² ופשתן בלבד³, שגאמר: לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו. ויש בכרפי הים⁴ כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח⁵, תבניתו פתבנית הזהב, והוא רך ביותר, וכלף שמו. ואסור עם הפשתן⁶ מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והכלף⁷ אסורין מפני מראית העין⁸.

2) צמר רחלים ואילים, שרק הם נקראים צמר סתם, שנאמר (מלכים ב ג, ד) "ומאה אלף אילים צמר" (ירושלמי כלאים פ"א הלכה א), וראה להלן הלכה ו. (3) כלאים פ"ט משנה א. (4) שבת כ: (5) וראה בפ"ב מהלכות ציצית הלכה ב, שכתב רבינו "ים המלח". וכוונתו לים הגדול שמימיו מלוחים, וכן גם בפירושו למשנה כלים פט"ו משנה א. ובסוף פירושו לששה סדרי משנה הביא "ים המלח", וכוונתו כנ"ל לים הגדול. ועיין ב'מעדני יום טוב' לרא"ש הלכות כלאי בגדים סימן ז אות י. (6) הואיל והשירים (= המשי) והכלך אסורים זה בזה (כלאים שם משנה ב, והובא להלן). מפני שהכלך דומה לצמר ושירים דומה לפשתן, קל-יחומר שיש לאסור כלך עם הפשתן עצמו. ולפי זה, הוא-הדין שירים עם צמר עצמו אסור (כסף-משנה ורדב"ז). והיום שהמשי מצוי בינינו ומכירים אותו, אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר (שו"ע י"ד סימן רצח סעיף א בשם הרא"ש). (7) משנה שם. (8) מפני שאחד מהמינים (= הוא השיריים) חלק כמו הפשתים, והשני (=

עם בהמה ככלב⁴¹ עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם - על כל אלו לוקה מן התורה; שחיה בכלל בהמה⁴² היא, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות. אכל מדברי סופרים⁴³, שני מינין שהן פלאים בהרבעה - אסורים לחרש בהן באחד ולמשכן ולהנהיגן. ואם עשה בהן מלאכה באחד או משך או הנהיג - מפני אותו מפת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים, כגון עז עם שבוט⁴⁴; ואם עשה - פטור⁴⁵.

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בכא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בכבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שאם כשניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא יכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעיית. (45) מאחר שלא נפשטה הבעיית, אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי גם העז וגם השבוט שניהם ממין טהור. (עיינין שבת קט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה פלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתבתו גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג - שניהן לוקין. ואפילו מאה שהנהיגו פלאים באחד - פלן לוקין.

י. מתר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה באחד, כגון אדם שחורש עם השור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא בזה; שגאמר: בשור ובחמור יחדו עם - לא באדם וחמור או באדם ושור.

יא. בהמת פסולי⁴⁶ המקדשין, אף על פי שהיא גוף אחד, עשאה הפתוב לפני גופין. מפני שהיתה קדש⁴⁷, ונעשית⁴⁸ בקדש ובהל מערבין זה בזה⁴⁹, ונמצאת בהמה זו בבהמה טמאה עם הטהורה המערבין באחד. הרי הוא אומר: ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליי. מפני השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין⁵⁰. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין או המרביע - הרי זה לוקה משום פלאים. ואסור זה מדברי קבלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להרמב"ם ז"ל עמ' ז). (16) [כלומר, ערבם וטוה אותם, אבל לא שע אותם, ועיין כסף-משנה]. (17) כן הוא שם משנה ח: "אין אסור משום כלאים אלא טוה וארוג, שנאמר לא תלבש שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז". (ואף-על-פי שלדעת רבינו: "כל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה" (ראה למעלה), הוצרך כאן לאריגה, שבלי אריגה אין זה "בגד", ראה למעלה בדברי הספרא, וראה בהלכה הסמוכה).

ג. תפר בגד¹⁸ צמר בשל פשתן, ואפלו תפרן במשי¹⁹, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתן²⁰ או בגד פשתים בחוטי צמר, או קשר חוטי צמר בחוטי פשתים או גדלן, אפלו נתן²¹ צמר ופשתים בשק או בקפה²² וכרכן²³ - הרי אלו פלאים. ואפלו קשר גדיל של צמר בגדיל של פשתן, אף על פי שהרצועה²⁴ באמצע²⁵, וכן אם פל בגדי צמר ופשתן וקשרן - הרי אלו פלאים. שנאמר: צמר ופשתים יחדו - מפל מקום²⁶, כיון שנתאחד נאסר.

(18) (למעלה מנה רבינו דין שוע ודין טווי, וכאן כתב דין נוז. שנוז הוא או ארוג או שזור, וכשם ששוע הכוונה שגם הצמר לחוד וגם הפשתים לחוד הם שועים, והם גם שועים ביחד. וכמו כן טווי, הכוונה שגם הצמר עצמו וגם הפשתים עצמם טוויים כל אחד וגם טוויים ביחד. כמו כן גם נוז, היינו שגם הצמר וגם הפשתן שניהם לעצמם הם נוז, והם גם נוז ביחד. וזה לא יתכן אלא בחוט שזור של צמר וחוט שזור של פשתים שחיברם יחד או בגד ארוג של צמר ובגד ארוג של פשתים שתפרם יחד. אבל הארוג חוט של צמר שאינו שזור, בפשתים - אינו כלאים, שהרי הצמר אינו נוז. וראיה ממה שאמרנו למעלה שטווי אינו כלאים אלא אם ארג, ואם כן למה לנו הטווייה, הרי הוא כלאים מצד האריג שהוא "נוז", אלא על-כרחנו שאינו נוז אלא אם כל חוט וחוט של הצמר והפשתים שזורים, או שהם בגד ארוג וחיברם, כנ"ל (וראה להלן הלכה ז שמדרכבן אסור אפילו אינם שזורים כל אחד ואחד לבדו, כיון שארגם ביחד). וגם המשנה מנתה כל שלשת הדברים הנ"ל: שוע, וטווי ונוז: "אין אסור משום כלאים אלא טווי ואריג" (פ"ט משנה ח) - היינו טווי. "לבדים אסורים מפני שהם שועים" (שם משנה ט) - היינו שוע. "פיו של צמר (= חגורה קטנה של צמר) בשל פשתן, אסור מפני שהם חוזרין כאריג וכו' לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן לחגור בו את מתניו" (שם) - הרי נוז, וראה בביאור הגר"א ליו"ד סימן ש סק"א). (19) נלמד ממה שאמרנו שם במשנה: "לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן כו' אף-על-פי שהרצועה באמצע" (הובא להלן בדברי רבינו). (20) תוספתא כלאים פ"ה. (ולפי מה שכתבנו למעלה, צריך לומר שהחוטים היו שזורים). (21) שם משנה י: "השק והקופה מצטרפין לכלאים". וצריך לומר, שהמדובר בבגד צמר ובבגד פשתים, וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם. (22) סל קטן. (23) כלומר שחיברם. (24) של עור, ראה בפירושו המשנה שם. (25) שם משנה ט. (26) ספרי פ' תצא שם.

(הכלך) יש בו יבשות, והוא שעיר כמו הצמר (פירוש המשנה).

ב. רחל בת עז - צמרה אין לוקין עליו⁹ משום פלאים, אכל אסור הוא מדכריהם¹⁰ מפני מראית העין. כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן צד חבור בעולם - הרי זה פלאים מן התורה. כיצד¹¹? צמר ופשתים שטרפן¹² זה עם זה ושע אותן¹³ ועשה מהן לבדין¹⁴ - הרי אלו פלאים¹⁵. טרפן וטוה אותן¹⁶ פאחד וארג בגד¹⁷ מטוי זה - הרי זה פלאים.

(9) בכורות יז. ושם למדו כן מהיקש של צמר לפשתים, "מה פשתים שלא נשתנה, אף צמר שלא נשתנה", וזה נשתנה. (10) ממה שאמרו שם "אין לוקין עליו", למד רבינו שמדרכבן אסור משום מראית העין, כמו שיריים וכלך שלמעלה (כסף-משנה). ועז שנולד מרחל שצמרו אינו דומה כלל לצמר רחלים, אינו אסור כלל (ר"י קורקוס). (11) [דעת רבינו שאו שוע, או טווי או נוז, ראה להלן, והוא מונה אותם כולם]. (12) (כלומר, ערבם ביחד). (13) סרקם במסוק והחליקם, "איש חלק" (בראשית כו, יא) תרגם אונקלוס: "גבר שזיע" (רע"ב). וסובר רבינו כדעת רש"י בנדה סא: ששוע היינו צמר ופשתים ביחד. (14) אף-על-פי שהם שוע, ודעת רבינו ששוע בלבד הוא כלאים מן התורה, ראה להלן, הוצרך לעשיית לבדים, שאם לא עשה לבדים אינם "בגד", והתורה אמרה (ויקרא יט, יט) "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". וכן מפורש בספרא (פ' קדושים פרק ד הלכה יח): "ובגד כלאים, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד, אין לי אלא בגד, מניין לרבות את הלבדים, תלמוד לומר שעטנז, דבר שהוא שוע טווי ונוז". כלומר, מכיון שאסרה תורה או שוע או טווי או נוז, על-כרחנו שלבדים בכלל בגד, שהרי מדבר שהוא שוע בלבד, ואינו טווי, אי-אפשר לעשות אלא לבדים]. (15) כלומר, כלאים מן התורה. וכן הוא בכלאים פ"ט משנה ט: "לבדים אסורים מפני שהם שועים". והראב"ד השיג: "לבדים אינם מן התורה, שאין טוויין אלא שוע בלבד". וכן כתב רבינו בפירושו המשנה: "שלא יהיו כלאים עד שיהיו נחברים אלו שלשה הענינים כולם (כלומר, שוע טווי ונוז), וכל מה שאינו כך הוא כלאים מדברי סופרים, וזו הלכה פסוקה באמת ואין בו ספק, וכן אמרו בגמרא, ואם מצאת לאחד דבר חולק על מה שאמרתי לך, אל יכנס בלבך ספק, שהוא שכח ההלכה ההיא האמורה בגמרא נדה (סא:). אבל שוב חזר בו רבינו, וכתב במהדורה שניה שם: "כך אמרו מקצת הגאונים, וזה אצלי מאמר בלתי אמיתי, אלא שכל אחד מהם (= או שוע או טווי או נוז) כלאים של תורה, ומה שנזכר בגמרא נדה (שם) והלכתא כמר זוטרא, שאמר: עד שיהיה שוע טווי ונוז, אינו לשון התלמוד, אבל הוא לשון איזה מפרש" (רדב"ז, וכן הוא בכסף-משנה, וראה במשנה עם פירושו המשנה הוצאת במברגר, וכן הוא בהגהות לפירושו המשנה דפוס ניאפולי כ"י שכטר (הגר"ש ליברמן במבוא להלכות הירושלמי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) אף-על-פי שאין כאן לא שוע (ביחד), לא טווי (ביחד) ולא נזו כל אחד לחוד (ראה למעלה הלכה ג - אסור מדרבנן, כיון שהם נזו (=שזורים) ביחד, ועיין ראב"ד. 39) כיון שאין כאן חוט של איסור (ראה למעלה הלכה ו), וכאן למדנו רבינו שגם בכלאים, שהם תערובת היתר והיתר, יש ביטול, ולא כדעת התוספות בנדה סא: (הובא למעלה הלכה ה), ועיין ראב"ד.

ח. וכן הקנבוס⁴⁰ והפשתן שטרפן זה בזה: אם רב מן הקנבוס - מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היו מחצה למחצה - אסור.

40) כלאים שם. ואינו כלאים עם הצמר.

ט. העושה בגד⁴¹ פלו צמר גמלים או צמר ארנבים או קנבוס, וארג בו חוט של צמר מצד זה וחוט של פשתן מצד זה - הרי זה אסור משום כלאים⁴².

41) תוספתא כלאים פרק אחרון. 42) ראה למעלה הלכה ג "אף-על-פי שהרצועה (= של עור) באמצע". ועיין רש"י שם.

י. בגד צמר שגפרם⁴³ - מתר לפרף⁴⁴ אותו בחוטי פשתן. וקושר⁴⁵, אבל לא יתפר.

43) שנקרע. תוספתא סוף כלאים. 44) לחבר. 45) היינו שמחבר שני ראשי הקרעים, וכורך החוט סביבם וקושרו על גביהם, שכיון שיכול להוציא שני ראשי הקרעים בלא התרת הקשר, אין זה חיבור (ש"ך יורה-דעה סימן ש"ק ד בשם הרא"ש).

יא. לובש אדם בגדי צמר⁴⁶ ובגדי פשתן וחוגר עליהם מבחוץ⁴⁷, ובלבד שלא יכרך⁴⁸ את המשיחה ויקשר בה בין כתפיו.

46) תוספתא שם. 47) שם. 48) בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "יטרוף", וכן הוא בעוד כתב-יד. וכן הוא בתוספתא שם (לפי הרא"ש נדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן כ). והיינו שלא יערב את שתי המשיחות של שני הבגדים, ויקשרם ביחד, באופן שאינו יכול לפשטם אחד אחד, אלא לאחר שיתיר את הקשר (רא"ש שם, וראה בתוספתא כפשוטה).

יב. פלאי בגדים - מתר לעשותם ולמכרם⁴⁹, ואין אסור אלא ללבשן בלבד או להתפסות בהן⁵⁰. שנאמר: לא תלבש שעטניו, ונאמר: לא יעלה עליך העלילה שהיא דרך לבישה⁵¹ - אסור, אבל עלילה שאין דרך לבישה, כגון אהל שהוא כלאים - מתר לישב תחתיו⁵². וכן מתר מן התורה לישב על מצעות של כלאים⁵³; שנאמר: לא יעלה עליך - אבל אתה מצינו תחתיה. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו והתחתון שבהן כלאים - אסור לישב על העליון, שמא תכרך נימא⁵⁴ על בשרו.

ד. ומנין שכל אסורין אלו של תורה? שהרי הצריך הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו²⁷ מפי השמועה שלא נסמכה פרשת כלאים לפרשת ציצית²⁸ אלא להתיר כלאים בציצית, והציצית חוטין קשורין בלבד הן²⁹, מפלל שחבור פזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

27) יבמות ד. 28) שנאמר (דברים כב, יא-יב) "לא תלבש שעטניו צמר ופשתים יחדיו, גדילים תעשה לך". 29) מנחות לט. [והם שזורים, כמפורש בספרי סוף פרשת שלח, תוספות נדה סא: ד" שוע].

ה. הפלאים אין לו שעור, אפלו חוט³⁰ כל שהוא של צמר בבגד גדול של פשתן³¹ או של פשתן בצמר - אסור.

30) [שזור, כמבואר למעלה]. 31) בנדה שם: "בגד שאבד בו כלאים (היינו שאבד החוט ואינו ניכר), לא ימכרו לגוי". ובתוספות שם הקשו: יבטל החוט ברוב? ותירצו שלא שייך ביטול ברוב אלא כשהאסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרים ע"י תערובת, כך אסור המרובה כמו המועט. (אבל לדעת רבינו, גם צמר בפשתים מתבטל (ראה להלן הלכה ו), וכאן אינו בטל מפני שחוט חשוב הוא, וראה בתוספות עבודה זרה ס"ה: ד"ה הבגד).

ו. צמר רחלים³² וצמר גמלים וכיוצא בו³³ שטרפן זה בזה וטוה מהן טו³⁴: אם היה החצי מן הרחלים³⁵ - הרי הכל כצמר רחלים, והרי הוא כלאים עם הפשתן³⁶; ואם היה הרב מן הגמלים - מתר לערכו עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים, ואין חוששין לנימות של צמר המערבין בהן, מפני שאינן חוטי צמר³⁷.

32) כלאים פ"ט משנה א. 33) צמר של ארנבים (להלן הלכה ט). ואין לך כלאים אלא בצמר של רחלים ואילים בלבד, ראה למעלה הלכה א. 34) באופן שכל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים. אבל אם עירב חוט של צמר רחלים בתוך חוטי צמר גמלים, ואחר-כך עירב בהם חוטי פשתן - אסור, שהחוט חשוב הוא אינו בטל (להלן בסוף ההלכה, וכן הוא בכס"מ בשם התוספתא פ"ה, וראה בתוספתא כפשוטה שם). 35) משנה שם. 36) אם כל חוט וחוט שזור (ראה למעלה הלכה ג), וראה להלן הלכה ז, שמדרבנן אסור אפילו אם אינם שזורים כל אחד ואחד, כיון שארגם יחד. 37) אלא כל חוט וחוט מעורב מצמר רחלים וצמר גמלים, ואילו חוט צמר - אינו בטל, ראה למעלה.

ז. לפיכך, עורות הכבשים שעושין מהן בגדים, אף על פי שתופרין אותן בפשתן - מתרין, ואין חוששין לנימות של צמר, אף על פי שנכרכו בכלל חוט הפשתן³⁸ שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן³⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂעוּרֵי רֵמב"ם ג' פְּרָקִים לְיוֹם - יוֹם שְׁלִישִׁי ה' אֱלוּל - סֵפֶר זְרַעִים - הַלְכוֹת כְּלָאִים
וְתַפְנוּנוּ בְּגִשְׂמִים לְהַתְחַמֵּם בּוֹ. וְהִצְנוּעִין מִפְּשִׁילִין בְּמִקְלָ לְאַחֲרֵיהֶן.

64) כלאים שם משנה ו. 65) שיש בה כלאים. 66) שמניחים הבגדים על ירכותיהם לתפרם. 67) שהעלאה לא אסרה תורה אלא אם נהנה, ולמדו כן (יבמות ד:): "לא תלבש", שסתם לבישה יש בה הנאה. אבל לבישה עצמה אסורה אפילו בלי הנאה, ראה להלן הלכה יח ובכסף-משנה שם. 68) להגן על הירכים מן החום. 69) כי דבר שאינו מתכוון, מותר לכתחילה (שבת כט:). ואף-על-פי שב"פסיק רישיה ולא ימות" הלכה היא שאסור (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - בהנאה אין הדבר כן, שאם אינו מתכוון להנאה, אין זו הנאה (ר"ן הובא במלאכת שלמה שם). 70) שם משנה ה. ויש להעיר שבמשנה שם שנו תחילה דין מוכרי כסות, ואחר-כך דין תופרי כסות, ועיין במלאכת שלמה שם שכתב שסדר המשנה הוא בדרך "לא זו אף זו". 71) שיש בה כלאים. 72) ששם על כתיפו להראות לקונים.

יז. לא יקח אדם ביצה 73) כשהיא חמה בכגד פלאים, שהרי היא נהנה בפלאים מפני החמה 74) או מפני הצננה 75). וכן כל פיוצא בזה.

73) ירושלמי כלאים שם הלכה ב. 74) שמונעו מלכוות בביצה, והוא מכוין לכך (רבינו אליהו מלונדריש). 75) שהבגד מתחמם מהביצה ומחמם את היד, ואף זה, כשמתכוין לכך.

יח. לא ילבש אדם פלאים עראי 76), ואפלו על גבי עשירה בגדים 77) שאינו מהנהו כלום 78), ואפלו להקבית את המכס 79). ואם לבש בן - לזקה 80).

76) כלאים שם משנה ב: "אין עראי לכלאים". 77) שם. 78) [ואף-על-פי שאמרו (יבמות שם) "דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך, הוה-אמינא כל דרך העלאה אסור רחמנא, ואפילו מוכרי כסות (כלומר, הצנועים המפשילים במקל לאחוריהם, כן הוא בירושלמי כלאים פ"ט הלכה א, ועיין שם בתוספות ישנים) כתב רחמנא לא תלבש שעטנז, דומיא דלבישה דאית ביה הנאה" - לא אמרו כן אלא ללמוד על העלאה, שאינה אסורה אלא אם נהנה, ולמדו כן מפני שסתם לבישה יש בה הנאה, אבל לא באו ללמד כך על לבישה עצמה, שגם באופן שאין בה הנאה, כגון הלוכש על גבי עשרה בגדים - גם כן היא בכלל לא תלבש, ואסור (ועיין כסף-משנה, וראה להלן הלכה כה). אבל עדיין לא יתיישב מה שאמרו בבבא קמא ק"ג. שלדעת האומר דבר שאינו מתכוין מותר, מותר ללבוש כלאים להקבית את המכס, והלא גם בלי הנאה אסור, ואיזו כוונה צריך כאן?]. 79) כדי לעבור בו את השער שנוטלים בו המכס, לפי שאינם מקבלים מכס מבגדים שאדם לבוש בהם. והמדובר במוכס שאין לו קצבה, שאם במוכס שיש לו קצבה, הרי אסור משום גזילה (פ"ה מהלכות גזילה ואבדה הלכה יא). ואף

49) כלאים פ"ח משנה א. 50) אסור משום העלאה, כדלהלן. 51) יבמות ד: 52) ירושלמי סוף כלאים: "אהלים אין בהן משום כלאים" (כסף-משנה). וכן הוא בתוספתא כלאים סוף פרק ה. 53) יומא טז. 54) של כלאים, ויש נימים גסים וגדולים כגון של גלופקריין ומחממת במקומה (רש"י ביצה יד:).

יג. במה דברים אמורים? ברבין, כגון יריעות ושמלות; אבל פקשין 55) שאינן נכרכין, כגון פרים וכסות 56) - מתר לישב ולהסב עליהן, והוא שלא יהיה פשוט נוגע בהם 57).

55) יומא שם. 56) כלאים פ"ט משנה ב: "הכרים והכסות אין בהם משום כלאים", והיינו לשבת עליהם, הואיל והן קשות, לא גזרו בהם שמה תיכרך נימא על בשרו. אבל להתכסות בהם אסור (עיין בתוספות ביצה טו. ד"ה אלא בקשין). 57) כלאים שם. שאם בשרו נוגע בהם, יש לחשוש שמה תיכרך ('תוספות יום-טוב' שם). [ומדברי רבינו להלן (הלכה טו) נראה שאין זה משום חשש שמה תיכרך אלא שבנוגע בבשרו החמירו חכמים, כיון שהוא נהנה מן הכלאים].

יד. וכן הפרכת 58) שהיא פלאים: אם היתה רכה - אסורה, שמא יסמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת - מתרת 59).

58) ביצה יד: 59) שם טו.

טו. מנעל שהוא פלאים 60) ואין לו עקבי 61) - מתר ללבושו לה; שעור הרגל קשה הוא 62), ואינו נהנה כשאר עור הגוף 63).

60) כלאים פ"ט משנה ז: "ומנעל של זרד, אין בו משום כלאים" וכתב שם רבינו בפירושו: "ומנעל של זרד היא דמות מנעל שנותנים תחת כף הרגל". ובביצה טו. "אמר רב פפא, ערדלין אין בהם משום כלאים". ופירשו הגאונים (רא"ש נדה פ"ט שם) "כנגד העקב של רגל, יש עושין אותו של צמר וקורין אותו נמטי, אין בהם משום כלאים לפי שהעקב קשה ואינו מתחמם". וראה להלן. 61) ה'תוספות יום-טוב' (שם) כתב "שכצ"ל ואין לו אלא עקב". זה מתאים למה שפירש רבינו במשנה שם, ולמה שכתוב שפירושו הגאונים, ראה למעלה. ועיין בביאור הגר"א ליו"ד סימן שא ס"ק יח שכתב שהגהתו של ה'תוספות יום-טוב' נכונה. 62) כדברי הגאונים, ראה למעלה, ואף הנעל קשה (הגה ביו"ד שם סעיף יג). 63) [כלומר, אף-על-פי שבכרים וכסות שהם קשים, אמרו (למעלה הלכה יג) "והוא שלא יהיה בשרו נוגע בהם" - כאן בנעלים שגם הרגל קשה ואינו נהנה - מותר, וראה למעלה שם].

טז. תופרי 64) כסות 65) - תופריין פדרין 66), ובלבד שלא תפנונו 67) בחמה מפני החמה 68) ובגשמים מפני הגשמים 69). והצנועין תופרים בארץ. וכן מוכרי 70) כסות 71) - מוכריין פדרין 72), ובלבד שלא תפנונו בחמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּדֵי שְׂפִיחָא פְּלֵ אַחַד מִפִּיר אַתְּ שְׁלוֹ, אִם הִיְתָה אוֹת שֶׁל צֶמֶר בְּפִשְׁתָּן אוֹ פִּשְׁתָּן בְּצֶמֶר - הֲרִי זֶה אֶסוּר, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ חָשׁוּב אֲצִלוֹ⁹⁷.

(94) שם משנה י. (95) כובסי בגדים. (96) האורגים. (97) כלומר, אצל בעל הבגד. והיה מקום לסברא שייבטל בבגד (ראה למעלה הלכה ז) - השמיענו שאסורים משום כלאים, שכיון שהוא ניכר - אינו בטל בתערובת.

כד. בְּגֵד צֶמֶר⁹⁸ שֶׁחִבְרוּ עִם בְּגֵד פִּשְׁתָּן בְּתִכּוּפָה אַחַת - אִינוֹ חִבּוּר⁹⁹ וְאִין זֶה פְּלִאִים. קִבְּץ¹⁰⁰ שְׁנֵי רֵאשֵׁי הַחוּט כְּפֶאֱחָד¹⁰¹ אוֹ שֶׁתִּכְּף שְׁתֵּי תִכּוּפוֹת¹⁰² - הֲרִי זֶה פְּלִאִים.

(98) משנה שם. (99) שאינו בר קיימא, שהרי כשימשיכו אדם הוא מתפרד מיד, ראה בפירוש המשנה שם. (100) משנה שם. (101) וקשרם (רע"ב). (102) אפילו לא קיבץ ראשיהם (כסף-משנה). ויש אומרים שאינו כלאים אלא אם קשר שני ראשי החוט, כמו שאמרו לענין שבת, ראה פ"י מהלכות שבת הלכה ט (ר"ש). ויש מחלקים בין מלאכת שבת שאינו חייב אלא על מלאכה המתקיימת, לבין כלאים שאיסורו בחיבור אף-על-פי שאינו מתקיים (רדב"ז).

כה. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מִן הַפְּלִאִים תִּכְרִיכִין לְמַת¹⁰³, שְׂאִין עַל הַמִּתִּים מְצוּהָ¹⁰⁴. וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מְרַדְעַת¹⁰⁵ לְחִמּוּר¹⁰⁶ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ¹⁰⁷, וְהוּא שְׂאִי יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ¹⁰⁸. וְלֹא יִנִּיחַ מְרַדְעַת¹⁰⁹ זֶה עַל כְּתָפוֹ¹¹⁰, אֲפִלוּ לְהוֹצִיא עֲלֶיהָ אֶת הַזָּבֵל.

(103) שם משנה ד. (104) כר' יוחנן בנדה סא: (ולולא טעם זה היה אסור. ואף-על-פי שאין המת נהנה מן הבגד - הרי דעת רבינו שלבישת כלאים אסורה אפילו בלי הנאה, ראה למעלה הלכה יח, ועיין תוספות שם, ור"ש כאן). (105) אוכף. (106) כלאים שם. (107) מפני שהוא קשה, וקשים מותר לישב עליהם (למעלה הלכה יג). (108) נלמד ממה שאמרו בכרים וכסתות (למעלה שם). (109) משנה שם. (110) שכל העלאה אסורה. ואין זה דבר שאינו מתכין (ראה למעלה הלכה טז), שהרי רוצה הוא בלבישה זו ונהנה ממנה, שאינו מתלכלך בזבל.

כו. הַמֵּת וְהַבְּהֵמָה¹¹¹ שֶׁהֵיוּ מְלַבְּשִׁין פְּלִאִים - מִתֵּר לְנִשְׂאָן¹¹² עַל כְּתָפוֹ.

(111) תוספתא סוף כלאים. (112) [שאינו מתכין להנאה, והרי זה כמוכרי כסות, ראה למעלה הלכה טז].

כז. בְּגֵד צֶמֶר¹¹³ שֶׁאֲבָד בּוֹ¹¹⁴ חוּט¹¹⁵ שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ בְּגֵד פִּשְׁתָּן שֶׁאֲבָד בּוֹ חוּט שֶׁל צֶמֶר - הֲרִי זֶה לֹא מְפָרְנוֹ לְנִכְרִי, שְׂמָא מְפָרְנוֹ¹¹⁶ הַנִּכְרִי לִישְׂרָאֵל. וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ מְרַדְעַת לְחִמּוּר¹¹⁷, שְׂמָא יִמְצָא אוֹתוֹ אַחַר וְיִקְרְעֵנוּ מֵעַל הַמְרַדְעַת וְיִלְבָּשֵׁנוּ, שֶׁהֲרִי אִין הַפְּלִאִים נִכְרַ בּוֹ¹¹⁸. וְכִיצַד תִּקְנַת¹¹⁹ בְּגֵד זֶה? צוּבְעוּ, שְׂאִין הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתִּים עוֹלִים בְּצִבְעֵ אַחַד, וּמִזֵּד הוּא נִכְרַ

כאן האיסור מחמת הלבישה, ואף-על-פי שאינה להנאה. ראה למעלה. (80) משום "לא תלבש שעטנז".

יט. אִין אֶסוּר מְשׁוּם כְּלָאִים אֲלֵא בְּגָדִים שֶׁהֵן דֶּרֶךְ חִמוּם⁸¹, כְּגוֹן הַפְּתִיחַת וְהַמְצַנְפֵת וְהַמְכַנְסִים וְהַאֲבָנִט וְהַשְּׂמֵלָה וּבְגָדִים שֶׁמְחַפִּין בָּהֶן אֶת הַשּׁוֹקִים וְאֵת הַיָּדַים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם. אֲבָל צִלְצוּלִין⁸² קִטְנִים שְׁעוֹשִׁין אוֹתָן הָעַם בְּבֵית יָד שֶׁלָּהֶן לְצַרֵר בָּהֶן מְעוֹת אוֹ תְּבִלִין⁸³, וְסִמְרִטוּט⁸⁴ שֶׁמְנִיחִין עָלָיו רְטִיָה אוֹ מְלוּגְמָא אוֹ אֶסְפְּלִנִית⁸⁵ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרִי אֵלוֹ מְתָרִין, אִף עַל פִּי שֶׁבְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן, שְׂאִין דֶּרֶךְ חִמוּם בְּכָךְ.

(81) ביצה טו. (82) חגורות. (83) שם. (84) תוספתא וירושלמי סוף כלאים. (85) מיני תחבושת.

כ. צִיץ שֶׁל עוֹר⁸⁶ אוֹ מְשִׁי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁתִּלָּה בּוֹ חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן מְדַלְדְּלִין עַל פְּנֵי הָאָדָם פְּדֵי לְהַפְרִיחַ הַזְּבוּבִין⁸⁷ - אִין בּוֹ מְשׁוּם כְּלָאִים, שְׂאִין דֶּרֶךְ חִמוּם בְּכָךְ⁸⁸.

(86) היא "אסטמא" שזכרה בשבת נו: (כסף-משנה). (87) כן מפרש רבינו "כליא פרוחי" בגמרא שם. (88) ראה ברש"י (שם) שפירש שאין בה כלאים משום שאינו טווי, ובתוספות שם בשם ריב"א משום שהוא דבר קשה.

כא. הַמְּנַהִיג בְּהֵמוֹת וּמְכַנְסֵי תְּבִלִים⁸⁹ לְתוֹךְ יָדוֹ, מִהֵן פִּשְׁתִּים וּמִהֵן צֶמֶר - הֲרִי זֶה מִתֵּר וְאִף עַל פִּי שֶׁכּוֹרְכֵן עַל יָדוֹ. אֲבָל אִם קִשְׂרָן פִּלָּן - נַעֲשׂוּ כְּלָאִים וְאֶסוּר לוֹ לְכַרְכֵן עַל יָדוֹ.

(89) שם נד.

כב. מְטַפְּחוֹת שֶׁמְקַנְחִין בָּהֶן אֶת הַיָּדַים⁹⁰, וּמְטַפְּחוֹת שֶׁמְסַפְּגִין⁹¹ בָּהֶן הַכְּפָלִים וְהַקְּרָקְעוֹת, (וּמְטַפְּחַת סֶפֶר תוֹרָה)⁹², וּמְטַפְּחוֹת סֶפְרִים⁹³ - אֶסוּרִים מְשׁוּם כְּלָאִים, שֶׁהֲרִי הַיָּדַים נוֹגְעוֹת בָּהֶן וְהֵן נִכְרְכִין עַל הַיָּד תָּמִיד וּמִתְחַמְּמִין.

(90) הן "מטפחות ידיים" שבמשנה (כלאים פ"ט משנה ג) וכר' אלעזר שפסקו בירושלמי כמותו. (91) במשנה שם: "ומטפחות הספג". (92) בדפוס רומי ליתא, וראה להלן. (93) לפי הנוסחא שבדפוס רומי ש"מטפחת ספר תורה" חסר כאן, מסתבר שיש לקרוא כאן: "ספריים", והיינו מטפחות ספרי-תורה (ראה בפירוש רבינו שם), והם אחד משלושת הדברים (=מטפחות הידים, מטפחות הספרים, מטפחות הספג) שנחלקו בהם חכמים ורבי אלעזר, והלכה כרבי אלעזר (ראה למעלה), ואילו מטפחות הספרים (=המגלחים) שבסוף המשנה, שהם מלבוש גבר על הגוף, לא נחלקו בהם חכמים, ולדברי הכל נאסרו משום כלאים (ראה ברע"ב שם), ולכן השמיטו רבינו, וראה בר"י קורקוס וברדב"ז.

כג. אוֹתוֹת⁹⁴ שְׁעוֹשִׁין הַפּוֹכְסִין⁹⁵ וְהַגְּרֵדִין⁹⁶ בְּבְגָדִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועל זקן שאינו לפי כבודו, נאמר "והתעלמת", ואינו חייב להשיב האבידה, והלאו נדחה מפני כבוד הבריות (שם). (131) וניתן למחילה (שם), וראה בתוספות שבועות ל: ד"ה (אבל). (132) שכהן מיטמא למת מצוה. (133) ברכות כ. ופירש"י שם: "דמעיקרא כשנכתב לא-תעשה דטומאה, לא על מת מצוה נכתב, כשם שלא נכתב על הקרובים". וכן כוונת רבינו (אור שמח). ושם שאלו עוד: "וליגמר מינה (כלומר: נלמוד ממה שעושה פסח מיטמא למת מצוה, ומבטל הקרבת פסחו) שב ואל-תעשה שאני", כלומר ביטול הקרבת הפסח אינו אלא ב"שב ואל-תעשה", ואילו כלאים לובש על גופו ב"קום ועשה". ורבינו השמיט זאת. [אבל צריך עיון בדברי רבינו: כיון שלא דיבר אלא על מת מצוה שהוא ב"קום ועשה", ולא דיבר כלל על עושה פסח, למה הביא הפסוק "ולאחותו", הלא טומאה לכהן כמת מצוה (מבלי ביטול קרבן פסח) נלמד מהפסוק "לאחיו", עיין רש"י שם]. (134) ברכות שם.

ל. הלובש כלאים או המתכסה בו - לוקה¹³⁵. הנה לבוש¹³⁶ בכלאים כל היום כלו - אינו לוקה אלא אחת. הוציא ראשו¹³⁷ מן הבגד והחזירו, הוציא ראשו והחזירו¹³⁸, אף על פי שלא פשט הבגד כלו¹³⁹ - הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים שהיא אחת כל היום? כשהתרו בו התראה אחת; אבל אם התרו בו ואמרו לו: פשט פשוט¹⁴⁰, והוא לבוש בו, ושהה כדי לפשט וללבוש אחר שהתרו בו - הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה¹⁴¹ שהתרו בו עליה ואף על פי שלא פשט.

(135) משום לא תלבש. (136) משנה במכות כא. (137) כן מפרש רבינו, מה שאמרו (שם כא): "מחוי רב אחא בריה דרב איקא עיולי ואפוקי" (כסף-משנה). (138) ובכל פעם התרו בו (כסף-משנה). [ורבינו אליהו מלונדריש (פירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו עמ' ג) כתב: אף-על-פי שלא התרו בו אלא אחת", ועיין שם הערה 45]. (139) כלומר, אף-על-פי שבישה כדי לפשוט וללבוש אינו חייב אלא-אם-כן היה שהות לפשוט כולו וללבוש - כל זה אינו אלא בשהה לחוד ולא עשה מעשה, אבל אם עשה מעשה והוציא ראשו - חייב, אף-על-פי שלא פשט כולו. (140) במשנה שם: "אמרו לו אל תלבש אל תלבש, והוא פושט ולובש, חייב על כל אחת ואחת", אולם בסוגיא שם, אמר רב אשי לאו דוקא פושט ולובש, אלא אפילו שהה כדי לפשוט וללבוש חייב, וכן פסק רבינו. לפיכך כתב בהתראת העדים: "אמרו לו פשוט פשוט". (141) ואף-על-פי שלא עשה מעשה בכל פעם, חייב הוא על כל התראה והתראה - מאחר שהיה בידו לתקן להסיר האיסור מעליו, בכל פעם שמתרים בו, חשוב כעושה מעשה הלבשה, וכן כתב הריטב"א שם בשם התוספות, והביא ראיה מהסוגיא בברכות כ. (שהבאנו למעלה הלכה כט) שמה שאינו פושט בגד כלאים וממשיך להתכסות בו, הרי הוא "קום ועשה".

לא. המלביש את חברו כלאים: אם היה הלובש

לו ושומוטו. ואם לא נפר - הרי זה מתר; שמה נשמט¹²⁰ והלך לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר בארנו בהלכות ביאות אסורות¹²¹, שכל אסור ספקות מדברי סופרים, ולפיכך הקלו בספק¹²².

(113) פסחים מ: (114) שנארג בו ואינו ניכר (רש"י בפסחים שם). (115) ראה למעלה הלכות וזו שרק חוט, שהוא חשוב, אינו בטל. (116) פסחים שם. (117) שם. (118) אבל אם הכלאים ניכרים בו, עושים אותו מדרעת לחמור, כמבואר למעלה (תוספות שם). (119) נדה סא: (120) שם. (121) פרק יח הלכה יז. (122) ראה בכסף-משנה לפ"ט מהלכות טומאת מת הלכה יב.

כח. הלוקח פלי צמר¹²³ מן הנכרי - צריך לדיקו יפה יפה, שמה הן תפורין בפשתן.

(123) ראה בכלאים פ"ט משנה ז.

כט. הרוצה כלאים¹²⁴ של תורה¹²⁵ על חברו¹²⁶, אפילו היה מהלך בשוק - קופץ לו וקורעו עליו מיד¹²⁷. ואפילו היה רבו¹²⁸ שלמדו חכמה. שאין כבוד הבריות דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה¹²⁹. ולמה נדחה בהשב אבדה¹³⁰? מפני שהוא לאו של ממוזין¹³¹. ולמה נדחה בטמאת מת¹³²? הואיל ופרט הכתוב 'ולאחותו'¹³³. מפי השמועה למדו: לאחותו אינו מטמא, אבל מטמא הוא למת מצוה. אבל דבר שאסורו מדבריהם - הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות¹³⁴ בכל מקום. ואף על פי שקתיב בתורה: לא תסור מן הדבר, הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות. לפיכך, אם היה עליו שעטנז של דבריהם - אינו קורעו עליו בשוק, ואינו פושטו בשוק, עד שמגיע לביתו. ואם היה של תורה - פושטו מיד.

(124) ברכות יט: (125) האסורים מדברי תורה. כן נראה בסוגיא שם. (126) בגמרא שם: "המוצא כלאים בבגדו, פושטן אפילו בשוק", אבל בכ"י פרוז שם: "הרואה כלאים בבגדו של חברו". וכן הוא שם כ. לפי פירוש הגאונים (אוצר הגאונים שם עמ' 84) במעשה של רב אדא בר אבהו, שראה כותית שלבשה כרבלתא, קם וקרעה ממנה שכרבלתא זו היא בגד שיש בו שעטנז, הרי שגם בבגד חבירו קורעו ופושטו. אבל יש אומרים שבבגד חבירו אינו קורע, מכיון שחבירו אינו יודע והוא שוגג (הרא"ש בנדה פ"ט הלכות כלאי בגדים סימן ו), וראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש עמוד ב הערה [23]. (127) שכל רגע ורגע הוא עובר על איסור לבישת כלאים. (128) למדו רבינו, ממה שאמרו בברכות שם: "פושטו אפילו בשוק. מאי טעמא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ד', כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב", הרי שגם רבו בכלל זה (כסף-משנה ורדב"ז). (129) אבל איסור דרבנן נדחה (ברכות שם). (130) שכתוב בו "לא תוכל להתעלם",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המעמר ושכח אלומה בשדה. ואם שכח מקצת קמה. מתנות עניים אלו אם יש בהן טובת הנאה לבעלים. ודין גר האמור במתנות עניים. ומאימתי מותרין כל אדם בלקט שכחה ופאה ועוללות. מתנות עניים אלו אם נהגות בחוצה לארץ. וכמה שיעור הפאה.

א. הקוצר את שדהו² - לא יקצר את כל השדה כלה, אלא יניח³ מעט קמה⁴ לעניים בסוף השדה⁵; שונאמר: לא תכלה פאת שדה בקוצר. אחד הקוצר ואחד התולש⁶. וזה שמניח הוא הנקרא פאה.

(2) כלומר, התחלת הקצירה היא המחייבת (ירושלמי' פאה פ"א ה"א), אבל לפני שהתחיל לקצור - אין עוד חיוב כלל ('אור פני מלך' להרב ניסן זק"ש). (3) ולא יקצור. פאה פ"ד מ"א: "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", מפני ש"אמר הכתוב לא תכלה פאת שדה בקוצר - ללמדנו [שיניחו] פאה מחוברת לקרקע, וזה בקציר" (פירוש המשנה, שם). ובבבא-קמא זד, א - בברייתא: "מצות פאה להפריש מן הקמה". (4) ואין לה שיעור (להלן הט"ו). (5) בגמר קצירו (רש"י שבת כג:). וראה להלן פ"ב הי"ב. (6) 'ספרא' פרשת קדושים פ"א ה"ב; חולין קלו, א. וירושלמי' פאה פ"א ה"ד, והיינו דברים שדרכם בתלישה, אבל דברים שאין דרכם בתלישה - אין התלישה מחייבת אותם בפאה. כמו שאמרו בחולין שם, וכמו שפסק רבינו להלן פ"ד ה"ב ('פאת השולחן' בשם 'פרי חדש').

ב. וכשם שמניח בשדה, כך באילנות⁷. כשאוסף את פרותיהן - מניח מעט⁸ לעניים. עבר וקצר את כל השדה או אסף כל פרות האילן - לוקח מעט ממה שקצר או ממה שאסף ונותנו לעניים⁹; שנתניתו מצות עשה¹⁰, שונאמר: לעני ולגר תעזב אתם. ואפלו טחן הקמה ולשו¹¹ ואפאו פת¹² - הרי זה נותן ממנו פאה לעניים.

(7) כן מבואר מן המשנה פאה פ"ד מ"א: "בדלית ובדקל". ובירושלמי' שם אמרו: "אילנות מניין? - תלמוד לומר: שדך". וכנראה מדברי רבינו שחיובם מן התורה, ולא כדעת הר"ש (פאה פ"א מ"ד) שמן התורה אינו חייב אלא בדגן תירוש ויצהר בלבד. (8) במחובר. עי' ירושלמי' פאה פ"ד ה"א. ועי' להלן פ"ב הט"ו. (9) בבבא-קמא זד, א. וממה שכתב רבינו "ונותנו", וגם להלן כתב "שנתניתו", נראה שכיון שכבר עבר ואסף הפאה אינו יוצא ידי חובתו ב"עזיבה" בלבד, אלא צריך ליתן, וראה להלן פ"ב הלכות ט"ט ('אור פני מלך'). (10) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קכ) "והוא אמרו יתעלה, תעזוב אותם, אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז:): שהפאה היא לאו שניתק לעשה. הלאו - הוא אמרו לא תכלה פאת שדך, והעשה - הוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם". וכן כתב שם לא-תעשה רי: "ולוא זה ניתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר כל הזרוע, יתן לעניים כשיעור הפאה מן הקציר, והוא אמרו לעני ולגר תעזוב אותם, כמו שביארנו במצות-עשה". (11) כרבי ישמעאל שאמר (בבא-קמא שם): "ואף מפריש מן

מזיד - הלובש לוקה¹⁴², והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשל¹⁴³; ואם לא ידע הלובש שהבגד הוא כלאים, והיה המלביש מזיד - המלביש לוקה¹⁴⁴, והלובש פטור.

(142) שהיה לו לפשוט מיד, ושהייה חשובה כלבישה אף-על-פי שלא עשה מעשה, ולפיכך לוקה כמו שביארנו בהלכה הקודמת. ועוד שהוא כמסייע למלביש, שמזמין לו את עצמו להלבישו ומסייע כעושה מעשה (כסף-משנה). (143) ועל לאו זה אינו לוקה, שהוא לאו שבכללות. והמלביש אינו לוקה על "לא תלבש" קרי "לא תלביש", כדלהלן, - שלעולם אין לוקין על פסוק זה אלא מלקות אחת: כשלוקה הלובש - אינו לוקה המלביש, ורק כשאין הלובש לוקה, כגון בשוגג, - לוקה המלביש, כדלהלן (כסף-משנה). (144) משום "לא תלבש", קרי "לא תלביש". [ומקור דברי רבינו בתוספתא מכות פרק ג (הוצאת צוקר מנדל עמ' 244"32): "המלביש את חבירו כלאים המטמא את הנזיר אף-על-פי שהמלביש מזיד (חייב - כז"ל) והמטמא מזיד (חייב) פטור, אם היה לובש מזיד ומטמא (= ומיטמא) מזיד (חייב פטור) (היו) שניהם (שוגגין) (פטור) (פטורין)". כן צריך להגיה בתוספתא הנ"ל (ע"פ כתבי-יד עהרפורט ווינה ודפוס ראשון), ראה בפירושי ר' אליהו מלונדריש עמ' ד הערה 65].

לב. פהנים שלבשו¹⁴⁵ בגדי פהנה שלא בשעת עבודה, אפלו במקדש - לוקין, מפני האבנט שהוא כלאים¹⁴⁶; ולא התירו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה, פציצית.

(145) ערכין ג: ושם מבואר שאפילו במקדש לוקין על כלאים שלא בשעת עבודה (כסף-משנה). (146) ראה בפ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות א"ב.

סלקו להו הלכות כלאים בסיעתא דשמיא.

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצות. שבע מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטין: (א) להניח פאה. (ב) שלא יכלה אותה. (ג) להניח לקט. (ד) שלא ילקט הלקט. (ה) לעזוב עוללות הפרים. (ו) שלא יעולל הפרים. (ז) לעזוב פרט הפרים. (ח) שלא ילקט פרט הפרים. (ט) להניח שחכה. (י) שלא ישוב לקחת השחכה. (יא) להפריש מעשר לעניים. (יב) לתן צדקה פמסת יד. (יג) שלא יאמין לבבו על העניים.

ובאר מצות אלו בפסקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר שמצוה להניח פאה לעניים בסוף השדה או האילן. ודין אם עבר וקצר כל השדה ואסף כל פירות האילן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבה - אינו לוקה, ואם לא יקימנו לוקה. כגון הפאה - שאם קצרה, לא יתחייב מלקות בזמן שיקצור אלא יכול ליתנה שבלים. וכן אם דש את החיטים וטחנן ולשן - נותן מן העיסה שיעור מה שהיה חייב בו מן הפאה, אבל אם אייע שאברו אותן החיטים לגמרי או שנשרפו - הרי זה לוקה, כיון שלא קיים 'עשה' שבה, כל-שכן אם ביטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החיטים. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות: "אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת" ונתקיים שאותה האחרת היא הפאה, שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד. - לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה, לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות, כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו מה שאפשר בפאה מענין קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו, לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום 'עשה' הוא אמרו יתעלה: לעני ולגר תעזוב אותם - וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות, אמר "לא תכלה פאת שדך, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם". ואמר עוד בעומר השכחה "לא תשוב לקחתו, לגר וליתום ולא למנה יהיה", וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שניתק ל'עשה', ולמדו על 'עשה' שבה ממה שאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", משמע שכל אלו חמשת הלאוין - לאו שניתק לעשה".

ו. **כָּשֶׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בְּעִמְרִים, כֶּף הִיא בְּקֶמֶה²⁰. אִם שָׂבַח מִקְצֵת הַקֶּמֶה וְלֹא קִצְרָה - הָרִי זֶה לְעֵנִיִּים. וְכִשֶׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בְּתַבּוּאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, כֶּף יֵשׁ שְׂכָחָה לְאֵילָנוֹת כֶּלֶן²¹; שְׁנֵאמַר: כִּי תַחֲבֹט זֵיתָךְ לֹא תִפְאֵר אַחֲרֶיךָ²², וְהוּא הָדִין לְשֹׂאֵר הָאֵילָנוֹת²³.**

(20) פאה פ"ו מ"ז. וב'ספרי' פרשת כ"תצא דורש "בשדה, לרבות שכחת קמה". וכן מפורש ב'ירושלמי', ע"ר ר"ש בפירושו לפאה פ"ד מ"ו. (21) נראה מדברי רבינו, שכל האילנות חייבים בשכחה, ואין בהם הכלל האמור בפאה (פ"א מ"ד, ולהלן פ"ב ה"א) שאילן שאין לקיטתו כאחת - אינו חייב בה. ואין כן דעת הרשב"א בקידושין ב, ב - ד"ה אתרוג, והגרע"א. ועי' 'משנה ראשונה' בפאה שם, וב'אור פני מלך'. (22) ואמרו בחולין קלא, ב: "אחריך, זו שכחה". (23) לומדים מזית (חולין, שם).

ז. **נִמְצְאָתָ לְמֵד, שְׂאֲרַבַּע מִתְּנוֹת לְעֵנִיִּים בְּפָרֶם²⁴: הַפֶּרֶט וְהַעוֹלָלוֹת וְהַפָּאָה וְהַשְּׂכָחָה. וְשִׁלֵּשׁ מִתְּנוֹת בְּתַבּוּאָה²⁵: הַלֶּקֶט וְהַשְּׂכָחָה וְהַפָּאָה. וְשִׁתִּים בְּאֵילָנוֹת²⁶: הַשְּׂכָחָה וְהַפָּאָה.**

(24) חולין שם, ותוספתא פאה פ"ב. (25) שלא שייך בה עוללות, כמבואר להלן פ"ד הי"ז. ועיי"ש הכ"א. (26) שאין בהם לא לקט ולא פרט ולא עוללות. וב'תוספות' (חולין שם, ד"ה גמר) שאלו: "אף-על-פי שלענין עוללות אין ללמוד זית מכרם ב'גזירה-שוה' 'אחריך אחריך', שאין בו לא כתף ולא נטף - למה לא נלמוד לענין פרט ב'גזירה-שוה' זו?".

העיסה". והלכה כדבריו, מפני שהסוגיא שם סוברת כמותו. ואמרו שם, שטעמו משום שנאמר פעמיים בתורה "תעזוב" בפאה, ללמד שאפילו לאחר ששינה את הפאה - מחויב הוא לעזבה לעניים. (12) רבי ישמעאל לא הזכיר אלא "מפריש מן העיסה", אבל הואיל ולרבי ישמעאל נתרבתה העיסה מ"תעזוב" (ראה למעלה) - סובר רבינו שאין לחלק בין עיסה לפת אפויה, ואף היא חייבת.

ג. **אָבֵד כָּל הַקְּצִיר¹³ שְׂקֶצֶר או נְשָׂרָף קֶדֶם שְׁנֵתָן הַפָּאָה - הָרִי זֶה לִּלְקָה; שְׁהָרִי עֹבֵר עַל מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְאִינוּ יְכוּלִּים לְקַיֵּם עֲשֵׂה שְׂבָה שְׁנֵתָן לֹא.**

(13) במכות שם אמרו שלרבי יוחנן הסובר "ביטלו ולא ביטלו" (היינו שאינו לוקה בעבר על לאו הניתק ל'עשה' אלא אם ביטל את ה'עשה' בידים) - מדובר כאן כשאכל הוא עצמו את העיסה. ומכיון שרבינו כתב: "אבד כל הקציר שקצר או נשרף", נראה שסובר כדעת ריש לקיש שם שאמר: "קיימו ולא קיימו" (היינו, שאפילו אם לא ביטל ה'עשה' בידים אלא לא קיימו - לוקה). וכן כתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד), ראה להלן ה"ה. וראה בפס"ז מהל' סנהדרין ה"ד, ובכסף-משנה שם. ועוד שם בפ"ח ה"ב.

ד. **וְכֵן בְּלֶקֶט, כְּשֶׁקּוֹצְרִי¹⁴ וּמְאֲלֵם¹⁵ - לֹא יִלְקֹט הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקְּצִיר, אֲלֵא יַעֲיָחֵם לְעֵנִיִּים; שְׁנֵאמַר: וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תִלְקֹט. עֹבֵר וְלֶקֶטְוֹ, אִפְלוּ טַחֵן וְאָפֶה¹⁶ - נִתָּן לְעֵנִיִּים; שְׁנֵאמַר: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַעֲזֹב אֹתָם¹⁷. אָבֵדוּ אוּ נְשָׂרְפוּ אַחֵר שְׂלֶקֶטְוֹ קֶדֶם שְׁנֵתָן לְעֵנִיִּים - לִלְקָה.**

(14) "זה הנופל מתוך המגל בשעת קצירה" (להלן פ"ד ה"א). (15) כלומר, או מאלם. זה "הנופל מתוך ידו כשמבקץ השבלים ויקצור" (שם). (16) ראה למעלה ה"ב. (17) כן כתב ב'ספר המצוות' ('עשה' קצא). "ולקט קצירך וכו' וגם זה לאו שניתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות לגבי פאה". וחזר על זה עוד שם בלא-תעשה ריא, וראה בהלכה הסמוכה.

ה. **וְכֵן בְּפֶרֶט שְׁנֵפֶרֶט מִן הַעֲנָבִים בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה, וְכֵן בְּעוֹלָלוֹת; שְׁנֵאמַר: וְכִרְמֶךָ לֹא תַעוֹלֵל, וּפֶרֶט כֶּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט, לְעֵנִי וְלִגֵּר תַעֲזֹב אֹתָם. וְכֵן הַמַּעֲמֹר וְשִׂבַּח אֱלֹמָה אַחַת¹⁸ בְּשָׂדֶה - הָרִי זֶה לֹא יִקְחָנָה; שְׁנֵאמַר: וְשִׂכַחְתָּ עֹמֵר בְּשָׂדֶה, לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ. עֹבֵר וְלֶקֶטוֹ, אִפְלוּ טַחֵנוּ וְאָפֵאוּ - הָרִי זֶה נִתָּנוּ לְעֵנִיִּים; שְׁנֵאמַר: לִגֵּר לִיתוֹם וְלֵאלֵמָנָה יִהְיֶה - זֶה מְצוֹת עֲשֵׂה. הָא לְמִדַּת, שְׂפָלָן מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה הַנֶּתֶק לְעֲשֵׂה הַנֶּן¹⁹, וְאִם לֹא קִיָּם עֲשֵׂה שְׂבָהָן - לִלְקָה.**

(18) להלן פ"ה הי"ד, כתב רבינו: "שני עמרים - שכחה, ושלשה אינם שכחה". ואם כן "אלומה אחת" שכתב כאן - לאו דוקא (ועי' 'אור פני מלך'). (19) זה לשון רבינו ב'ספר המצוות' (לא-תעשה ריד): "ודע, שכלל הוא אצלנו שכל מצוות לא-תעשה שיש בה קיום עשה, כל זמן שקיים עשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְשִׁיחֵלְכוּ הָעֲנִיִּים בְּפָרֶם וַיָּבֹאוּ. הַנְּשָׂאָר אַחֲרֵי כֵן - מִתֵּר לְכָל אָדָם. מֵאִמְתֵּי מִתְרִין כָּל אָדָם בְּשִׂכְחָה שֶׁל זֵיתִים⁴⁴? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵, אִם שָׂכַח אֹתָהּ בְּרֹאשׁ הַזֵּיתָה⁴⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר בָּהּ מֵרֹאשׁ הַדָּשׁ כִּסְלוֹ, שֶׁהוּא זְמַן רִבְעֵיָה שְׁנֵיָה בְּשָׁנָה אֲפִלָּה⁴⁷. אֲכָל צִבּוּרֵי זֵיתִים⁴⁸ שֶׁשִּׁכְּחָן תַּחַת הָאֵילָן - הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּהֵן מִשִּׂפְסָקוֹ הָעֲנִיִּים מִלְּחֹזֵר אַחֲרֵיהֶן.

40 פאה פ"ח מ"א. 41]מתוך סמיכות הלכה זו להלכה הקודמת, נראה שרבינו מפרש שההיתר הוא משום "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים", וכן כתב בפירושו המשנה שם. ואף-על-פי שבבבלי בבא-מציעא כא, ב - אמרו שהטעם הוא משום יאוש בעלים, שהעניים נתייאשו מהלקט - פסק כדעת הירושלמי בפאה שם, שהביאו למשנה זו את הברייתא של רבי שמעון בן יוחאי "לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים". ונראה שם שהם של בעל השדה]. 42) במשנה שם: "משליכו בה הנמושות". וכפירושו של ריש לקיש (בבא-מציעא שם) "לקוטי בתר לקוטי", וגם רבי יוחנן שם אינו חולק עליו, עי' ביכסף משנה' ובפירושו המשנה' לפאה שם. 43) משנה, שם. 44) שם: "ובזיתים משתרד רביעה שניה". ואין הכוונה אלא להוציא פרט ולקט ועוללות שאינם באילנות, אבל לא בא למעט פאה, שהרי אף היא נוהגת בזיתים. 45) ראה להלן הי"ד, שמדובר בן נוהגות מתנות עניים גם בחוצה לארץ. וראה להלן. 46) שאם שכח על הארץ, הרי זה מותר משיפסקו העניים, כדלהלן. וראה להלן הי"ב. 47) כן כתב גם בפירושו המשנה שם: "ורביעה שניה, המטר השני בזמן הרביעה השניה מן השנה. והשאלו כמו כן שם הרביעה לזמן הסתיו, לפי שהוא מגדל הצמחים ויוציאם מבטן הארץ כמעשה הבעל בנקיבה, והוא גזור ממלת תרביע, וכן אמרו (תענית ו): מטרא בעלה דארעא. וזמן רביעה שניה בארץ הצבי (= בארץ ישראל) בשנה המבכרת הוא ב"ז במרחשון, ובשנה הבינונית בכ"ג במרחשון, ובשנה המאוחרת בר"ח כסליו, ומה שירד מן הגשם קודם י"ז מרחשון הוא ממטרות החורף לא מתחילת הסתיו, כל זה בארץ ישראל, ועליו נאמר הדבר". וראה מה שכתב ביכסף משנה' ליישב דברי רבינו עם הסוגיא בתענית ו, א, ו, ב. 48) ראה להלן הי"ב.

יב. כָּל זְמַן⁴⁹ שֵׁשׁ לְעֵנִי לְטַל שִׁכְחַת הַזֵּיתִים הַמְּנֻחֹת בְּאַרְץ תַּחַת הָאֵילָנוֹת⁵⁰ - נוֹטֵל, וְאֵף עַל פִּי שִׁכְבֵּר הַתֵּר כָּל אָדָם בְּשִׂכְחָה שֶׁבְּרֹאשׁ הָאֵילָן⁵¹. וְכָל זְמַן שֵׁשׁ לוֹ לְטַל שִׁכְחָה שֶׁבְּרֹאשׁ הָאֵילָן - נוֹטֵל, וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין אֵין לוֹ שִׁכְחָה תַּחְתּוֹ⁵².

49) כן מפרש רבינו מה שאמרו בפאה פ"ז מ"ב: "כל זמן שיש לו תחתיו, יש לו בראשו". 50) עד שלא פסקו העניים מלחזר אחריה, ראה למעלה. 51) היינו אחר זמן רביעה שניה בשנה אפילה, כמבואר למעלה. 52) שעדיין לא פסקו העניים מלחזר אחריה.

יג. מִתְנֹת עֲנִיִּים שֶׁבְּשָׂדֵה שְׂאִין הָעֲנִיִּים מִקְפִּידִים

ה. כָּל מִתְנֹת עֲנִיִּים אֵלוֹ²⁷ - אֵין בְּהֵן טוֹבַת הַנְּיָה לְבַעֲלִים²⁸, אֲלֹא הָעֲנִיִּים בְּאֵין וְנוֹטֵלִין אוֹתָן עַל פְּרִחָן שֶׁל בְּעֵלִים²⁹. וְאֲפִלוּ עֲנִי שֶׁבִישְׂרָאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ³⁰.

27) שם. 28) שבידו לתתם לכל מי שירצה. 29) שהרי לא נאמרה בהם לשון "נתינה" אלא "תעזוב" - לשון עזיבה (שם): בניגוד לתרומות ומעשרות שנאמרה בהן נתינה, שנותנן לכל מי שירצה (פי"ב מהל' תרומות הט"ו). 30) שנאמר (ויקרא כג, כב) "ולקט קצירך לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם", ודרשו חכמים (שם): "לא תלקט לעני - להזהיר עני על שלו", שגם העני אסור לו לקט מן הלקט של שדהו.

ט. כָּל גֵּר הָאֲמֹר בְּמִתְנֹת עֲנִיִּים³¹ - אֵינוֹ אֲלֹא גֵר צְדִיק³². שֶׁהֲרִי הוּא אוֹמֵר בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי³³: וְכֹא הֲלוֹי וְהֵגֵר; מָה הֲלוֹי בֵּן בְּרִית, אֵף הֵגֵר בֵּן בְּרִית³⁴. וְאֵף עַל פִּי כֵן, אֵין מוֹנְעִין³⁵ עֲנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִנְלוֹת מִמִּתְנֹת אֵלוֹ, אֲלֹא בְּאֵין בְּכָלֵל עֲנִי יִשְׂרָאֵל וְנוֹטֵלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁶.

31) "לעני ולגר תעזוב". 32) ולא גר תושב (פאת השולחן). 33) בנוסח אחר כתב"ד "במעשר עני", וכן נכון ('מעשה רוקח'). 34) 'ספרא' פ' קדושים פ"ד ה"ד. 35) משנה, גיטין נט, ב: "אין ממחין ביד עני נכרים בלקט שכחה ופאה מפני דרכי שלום". 36) אבל אם באו לבדם אין כאן דרכי שלום, שהרי יכול לומר להם: חכו עד שיבואו עניי ישראל (רדב"ז). [וראה בפ"י מהל' עבודה זרה ה"ה].

י. נֶאֱמַר בְּמִתְנֹת עֲנִיִּים: לְעֵנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם - כָּל זְמַן שֶׁהָעֲנִיִּים תּוֹבְעִין אוֹתָן. פִּסְקוֹ הָעֲנִיִּים לְבַקֵּשׁ וּלְחַזֵּר עֲלֵיהֶם - הֲרִי הַנְּשָׂאָר מִהֵן מִתֵּר לְכָל אָדָם³⁷; שְׂאִין גּוֹפוֹ קְדוֹשׁ פְּתוּמוֹת³⁸. וְאֵינוֹ חֵזֵב לְתֵן לְהֵן דְּמִיָּהֵן; שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּהֵן וְנָתַן לְעֲנִיִּים³⁹, אֲלֹא 'תַּעֲזֹב אֹתָם'. וְאֵינוֹ מַצְוָה לְעֹזֵב אוֹתָן לְחִיָּה וּלְעוֹפּוֹת, אֲלֹא לְעֲנִיִּים, וְהֲרִי אֵין עֲנִיִּים.

37) כנראה שהכוונה שמותר גם לבעל השדה, וראה להלן. 38) כן הוא בחולין קלד, ב: "לוי זרע בכושר (= שם מקום - רש"י) ולא הוּו עניים למישקל לקט, אתא לקמיה דרב ששת, אמר ליה: לעני ולגר תעזוב אותם, ולא לעורבים ולא לעטלפים. מיתבי: אין מביאין תרומה לא מגורן לעיר ולא ממדבר לישוב, ואם אין שם כהן, שוכר פרה ומביאה - מפני הפסד תרומה, שאני תרומה דטבלה". 39) שם: "והרי מתנות (= זרוע ולחיים וקיבה) דלא טבלי (אינם אוסרים כל הבהמה לפני הרמתם), ותניא וכו' ואם אין שם כהן מעלין אותן בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן, שאני מתנות כהונה דנתינה כתיבה ביה".

יא. מֵאִמְתֵּי מִתְרִין כָּל אָדָם בְּלֶקֶט? ⁴¹ מִשִּׁפְסָסוֹ הַמְּלֶקֶטִים שְׁנֵיִים וְלֶקְטוֹ אַחֲרַי מְלֶקֶטִים הָרֹאשׁוֹנִים⁴² וַיִּצְאוּ. מֵאִמְתֵּי מִתְרִין כָּל אָדָם בְּפָרֶט וּבְעוֹלָלוֹת⁴³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוזהרים להניחם. פאת דברים הנקצרים, אם קוצרים אותם העניים. ואם מחלקים אותם או בוזזין אותה. ודן בכמה עתות ביום מחלקין הפאה. והעני שנטל מקצת הפאה וזרקה על השאר.

א. פל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקטתו פלו פאת, ומכניסין אותו לקיום - תיב בפאה; שגאמר: ובקצרכם את קציר ארצכם.

ב. פל הדומה לקציר² בחמש דרכים אלו - הוא שתיב בפאה. כגון התבואה והקטניות והחרובין והאגוזין והשקדים והרמונים והענבים והזיתים והתמרים בין יבשים בין רכים³, וכל פיוצא פאלו⁴. אבל אסטים⁵ ופואה וכיוצא בהן - פטורין, מפני שאינן אכל⁶. וכן פמהין ופטוריות - פטורין, מפני שאין גדוליהן מן הארץ פשאר פרות הארץ⁷. וכן ההפקר - פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא מפקר לכל. וכן התאנים - פטורין, מפני שאין לקטתן פאת, אלא יש באילן זה מה שישמר היום ויש בו מה שישמר לאחר פמה ימים. וכן ירק - פטור, שאין מכניסין אותו לקיום. השומים והבצלים - תיבין בפאה, שהרי מנפשין אותן ומכניסין אותן לקיום. וכן האמהות⁸ של בצלים, שמניחין אותן בארץ לקח מהן הזרע - תיבות בפאה. וכן פל פיוצא בהן.

2) בספרא שם: "מה קציר מיוחד שהוא אוכל ונשמר (שסתם קציר הוא כן - ר"ש פאה שם), וגידולו מן הארץ, ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום" (שסתם קציר מתבשל ביחד ומכניסו לקיום - שם). 3) כדעת חכמים בירושלמי, שגם רוטבי תמרים (=תמרים רכים) חייבים בפאה שאף הם נגמרים כאחת, ולא כדברי ר' יוסי בן רבי יהודה שם הפותרם מפאה מפני שאינם נלקטים כאחת. 4) [במשנה ובספרא שם נזכר גם אוג ולפי שהאוג שביהודה הוא מהקלים שבדמאי שחזקתם מן ההפקר, השמיטו רבינו בכדי שלא להאריך ולפרט, באוג שאינו מן ההפקר, שהרי ההפקר פטור מפאה, וכללו בכלל "כל כיוצא באלו"]. 5) [בשבת סח. אמרו: "אוכל למעוטי ספיחי סטיס", אבל בכתב יד אוקספורד שם חסרה המלה ספיחי, וכן הוא בפירוש רבינו לתלמוד מסכת שבת. וסובר רבינו שרק סטיס אינו אוכל, אבל הספיח שלו הוא אוכל. ומקור דבריו ממה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ה: "תבואה שעלה בה ספיחי אסטיס", הרי שהוא אוכל, שאם לא כן אין בו משום כלאים כלל, שצריך שיהא מאכל אדם]. 6) והם מיני צבעים. 7) כלומר, אף על פי שגדלים הם מן הארץ - אינם יונקים מן הארץ כשאר אילנות. 8) הבצלים השמורים לזרע.

ג. קרקע פל שהוא⁹ - תיבת בפאה, ואפלו היתה של שתפין; שגאמר: קציר ארצכם - אפלו של רבים.

עליהן - הרי הן של בעל השדה⁵³, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים מלחזר על מתנותיהם.

(53) 'ירושלמי' פאה פ"ח ה"א.

יד. פל מתנות העניים האלו אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל⁵⁴, פתרומות ומעשרות. הרי הפתוב אומר: ובקצרכם את קציר ארצכם, פי תקצר קצירך בשדה. וכבר נתפרש בגמרא, שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם⁵⁵. ונראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שפולן נוהגות בחוצה לארץ מדבריהם.

54) שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ (קידושין לו:), ועוד שהרי מפורש בפסוק "ארצכם" ו"בשדה", כמו שמבאר. 55) כן מפורש בחולין קלו, ב: "התם בארץ, הכא בחו"ל", ועי' כסף-משנה.

טו. פמה הוא שעור הפאה? מן התורה אין לה שעור⁵⁶. אפלו הניח שבלת אחת - יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים⁵⁷, בין בארץ בין בחוצה לארץ⁵⁸. ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה⁵⁹, ולפי רב העניים⁶⁰, ולפי ברכת הזרע. פיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים אינו מועיל לעני - הרי זה מוסיף על השעור. וכן אם היו העניים מרבין - מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה⁶¹, שהרי נתברך - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף על הפאה - מוסיפין לו שכר⁶². ואין לתוספת זאת שעור⁶³.

56) פאה פ"א מ"א, וחולין שם. 57) פאה שם, מ"ב. 58) חולין, שם. 59) פאה, שם. 60) שם: לפי רוב הענוה, וכתב בפיה"מ שם: "יש מי שיקרא ענוה בויו"; ופירושו מה שתענה הארץ אם זרע רב או מעט". 61) בפירוש המשנה כתב: "והעניים מועטין". אבל כאן השמיט זאת, שהרי אם היו העניים מרובים, יש להוסיף יותר ויותר, בשנתברך בזרע רב. 62) כיון שיש מצוה בהוספתו, כמפורש ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. 63) 'ירושלמי' שם: "הפאה אין לה שיעור מלמעלה". וכן אמרו (נדרים ו:): "שאם רצה לעשות כל שדהו (= לאחר שהתחיל לקצור, ראה להלן פ"ב ה"א) פאה - עושה".

~ יום רביעי ו' אלול ~

פרק שני

1) יבאר כל הדברים שחייבין בפאה. וכמה שיעור הקרקע שיהיה חייב בפאה ודין שחיוב הפאה בקמה. הקוצר שדהו קודם שתוגמר או המקדיש שדהו והיא קמה. גוי שקצר שדהו ואח"כ נתגייר. ואם שוכרים פועלים נכרים לקצור. באיזה מקום מן השדה מניחים הפאה. ואם הפועלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(20) "כרם המדל נותן מן המשואר על מה ששייר, והמחליק מאחת יד נותן מן המשואר על הכל". וכתב רבינו בפירושו שם: "וכרם המדל, כרם מדולדל, גזור ממלת דל, והוא שיבצור מקצתו וימכור ויעזוב הנשאר לדרוך או לייבש, אמר שחייב לתת פאה מן השארית הנשארת כפי מה שנשאר לא כפי הכרם כולו, וזה כשיבצור הענבים מכל צד מצדי הכרם, אבל כשיבצור מצד אחד ומכר והניח הנשאר, ייתן ממה שנשאר, פאה המחוייבת לכל הכרם, וזהו פירושו מה שאמר המחליק מאחת יד, רוצה לומר הבוצר או הקוצר מצד אחד". (21) אבל מדל לבית נותן מן המשואר על הכל. כלומר, המדל לשוק הרי הוא כבוצר עראי מעט מעט, כדלהלן. אבל מדל לבית לעשותו גורן הכל מצטרף והרי זו בצירת קבע. (22) לפי שהוא כבוצר עראי. (23) תוספתא פרק א: "המקטף ומכניס לביתו אפילו כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה". ומפרשה רבינו משום בצירה עראית ולא משום שקטיפה אינה כקצירה שהרי בדברים שדרכם בקטיפה חייבים בפאה.

ז. הקוצר פל שדהו קדם שתגמר²⁴ ועדין לא הביאה שליש - הרי זו פטורה²⁵. ואם הגיעה לשליש - חיבת. וכן פירות האילן²⁶, אם נגמרו שליש גמירתן - חיבין.

(24) שתתבשל. (25) שאינה קצירה. (26) ושיעור שליש גמירתן נאמר לעניין מעשרות.

ח. המקדיש שדהו והיא קמה - חיבת בפאה²⁷. קצרה הגזבר ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה היתה קדש, שאינו חיב בפאה²⁸.

(27) שבשעת חובתה, היינו קצירתה, הייתה ביד הדיוט. (28) שכשם שממעטים קצירת גויים מהפסוק "ובקוצרכם" - "פרט לשקצורה גויים", כמו כן ממעטים קציר הקדש.

ט. נכרי שקצור שדהו ואחר כך נתגיר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור²⁹.

(29) כחכמים הפוטרים, וטעמם בירושלמי: "כתיב ושכחת עומר בשדה ושכחת קמה (כלומר, מן המלה "בשדה" למדו לרבות שכחת קמה), את שיש לו שכחת קמה יש לו שכחת עומרין, את שאין לו שכחת קמה, אין לו שכחת עומרין".

י. אין שוכרין פועלים נכרים לקצר, מפני שאינן בקיאות בלקט ופאה³⁰. ואם שכר וקצרו את פלה³¹ - הרי זו חיבת בפאה³².

(30) ולא יניחו לעניי ישראל ליטול לקט ופאה. [והנה בתוספתא וירושלמי שם לא נזכר אלא "לקט", ורבינו הוסיף גם "פאה", והשמיט "שכחה", מפני שפאה ולקט תלויים בקוצרים. אבל בשכחה, אם שכחו הפועלים ולא שכחו בעל השדה אינה שכחה, ואם ישכח גם בעל השדה, עליו לברר, אם שכחו גם הפועלים יעזוב אותה לעניים]. (31) [כלומר,

(9) וכדעת רבי עקיבא, ש"שדך" משמע אפילו שדה כל שהוא. ובירושלמי שואל: הגע עצמך שהייתה שכולת אחת, עד שלא קצרה - אין כאן חיוב, משקצר אין כאן שיעור? ומתוך שהיה קלח אחד ובו ה' שבלים.

ד. שדה שקצרוה נכרים לעצמן¹⁰, או שקצרוה לסטים, או קרסמוה¹¹ נמלים, או שפרתה הרוח או בהמה - הרי זו פטורה מן הפאה¹²; שחובת הפאה בקמה¹³.

(10) ירושלמי שם: "מתניתא כשקצרוה לעצמן, אבל קצרוה לישראל חייבת". ובספרא פרשת קדושים: "ובקצרכם פרט לשקצורה גויים, מיכן אמרו נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר פטור מן הלקט והשכחה והפאה". ואם כן "קצורה גויים לעצמן" כאן, הוא מה שהביא רבינו להלן הלכה ט "גוי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר וכו'". (11) כמו כרסמוה, והוא מעניין כריתה. (12) שאמר הכתוב בחיוב הפאה ובקוצרכם שנהיה אנחנו הקוצרים. (13) כלומר, אף על פי שאם לא נתן פאה מן הקמה, מפריש מן העמרים, היינו דווקא כשנתחייב בקמה, אבל כאן שבקמה פטור - אינו מתחייב אחר כך.

ה. קצר חציה וקצרו הלסטים חציה שנשאר - הרי זו פטורה; שהחייב בחצי שקצרו הלסטים¹⁴. אבל אם קצרו הלסטים חציה וחזר הוא וקצר השאר - נותן פאה פשעור מה שקצרו¹⁵. קצר חציה ומכר חציה - הלוקח נותן פאה (לכל¹⁶). קצר חציה והקדיש חציה - הפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל¹⁷. קצר חציה והקדישו¹⁸ - מניח מן הנשאר פאה הראויה לכל¹⁹.

(14) "שחובת הפאה בקמה". (15) "נותן פאה ממה שקצר". (16) ובפירושו המשנה שם כתב: "כשידע הלוקח שקצרו חציה נתחייב בלא ספק לתת כל הפאה שמחוייבת לתת לאותה שדה, לפי שאין לו רשות למכור מתנות הקדוש-ברוך-הוא, ולפיכך יהיה כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר הוצאת הפאה שנתחייבה אותה השדה". (17) יוציא הפאה כולה מן החצי שפדה. (18) כלומר, את החצי הזה שקצר. (19) מפני שחובת הפאה בקמה וחיוב הפאה על מה שקצר - בנשאר.

ו. פרום שהיה בוצר²⁰ ממנו ענבים למכר בשוק²¹, ובדעתו שניחם השאר לגת לדרך אותו: אם היה בוצר לשוק מפאן ומפאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת כפי הנשאר²²; ואם היה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנשאר כפי הראוי לכל הפרם; הואיל וצבר מרוח אחת - אינו כבוצר עראי, מעט מפאן ומעט מפאן, שהוא פטור. וכן פל הקוטף מלילות²³ מעט מעט ומכניס לביתו, אפלו קטף בן פל שדהו - פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמירה מפורשת לפאה, אלא הרי היא כיד (=רמז בעלמא), והסתפקו שם אם יש יד לפאה כמו לקרבנות, או לא. ופסוק רבינו לחומרא בספק ממון עניים.

אף על פי שקצרו את כולה והישראל לא קצר כלום בכל זאת חייבת בפאה]. (32) היינו מן העמרים.

יד. אסור לפועלים לקצור⁴⁵ את כל השדה, אלא מגיחין בסוף השדה פשעור הפאה. ואין לעניים בה כלום עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו⁴⁶. לפיכך, עני שראה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום גזל עד שיודע לו שהוא מדעת בעל הבית.

יא. בעל הבית שקצר כל שדהו ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבילים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר. ואם נתן להם רב הקציר³³ משום פאה - הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא זרה³⁴ - נותן להם הפאה קדם שייעשר³⁵. אבל דש וזרה - ברכת ובמזרה וגמר מלאכתו - מעשר³⁶ ונותן להם מן הפרות המעשרין שעור הפאה הראויה לאותה שדה³⁷. וכן באילנות.

(45) כי יד פועל כיד בעל הבית וחלה עליהם חובת לא תכלה פאת שדך. (46) ש"אין פאה אלא שיש להם שם", היינו שצריך לקרוא לה שם פאה.

(33) ולא כל הקציר, ש"העושה כל שדהו פאה אינה פאה". ומה שאמרו בנדרים "שאם רצה לעשות כל שדהו פאה - עושה", היינו לאחר שהתחיל לקצור ו"כל שדהו" לא דווקא. (34) לא פיזר ברוח את המון מן הזרעים. (35) שלפני גמר המלאכה לא חלה עליו חובת המעשר. (36) שכבר חלה עליו חובת מעשר מן השדה. (37) ואינו מנכה שיעור המעשר שנתן.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מזרעים הנקצרים, וכן פאת הפרם והאילנות⁴⁷ - נהנת במחבר לקרקע. והעניים בוזזין⁴⁸ אותה בנדם, ואין קוצרין אותה במגלות⁴⁹ ואין עוקרין אותה בקרדמות, כדי שלא יפו איש את רעהו. רצו העניים לחלקה ביניהם⁵⁰ - הרי אלו מחלקין⁵¹. אפלו תשעים ותשעה אומרים לחלק, ואחד אומר לבז - לזה האחד שומעין, שאמר פהלכה.

יב. אין מגיחין³⁸ את הפאה אלא בסוף השדה, כדי שיהיו עניים יודעין מקום שיכבאו לו³⁹. וכדי שתהיה נפרת לעובדים ולשבים ולא יחשדו⁴⁰. ומפני הרמאים, שלא יתפון לקצר הפל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה: בתחלת השדה הנחתה. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם אדם ויניחנה ויתנהג לעני הקרוב לו⁴¹. עבר והניח הפאה בתחלת השדה או באמצעה - הרי זו פאה⁴². וצריך שיניח בסוף השדה פשעור הפאה הראויה למה שגשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

(47) שאינם גבוהים ביותר, ואין סכנה בעלייה עליהם. (48) חוטפים וקוטפים. ולמדו כן בספרא שם מ"תעזוב" - "הנח לפניהם והם יבזבוזו". (49) בחרמשים. (50) היינו שבעל הבית יחלק ביניהם. (51) למדו כן ממה שנאמר שם במשנה א: "אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבז, לזה שומעין שאמר כהלכה" מכלל שאם כולם אומרים לחלק - מחלקין ביניהם.

(38) דברי ר' שמעון: "מפני ארבעה דברים לא ייתן אדם פאה אלא בסוף מפני גזל העניים, ומפני ביטול עניים, ומפני מראית העין ומפני הרמאין". (39) שלא יהו עניים יושבין ומשמרין כל היום ואומרים עכשיו הוא נותן פאה, עכשיו הוא נותן פאה". וזה הוא "ביטול עניים", האמור בכל המקורות הנ"ל. (40) שלא יהו עובדין ושבין אומרים ראו היאך פלוגי שקצר את שדהו ולא הניח ממנו פאה". וזהו "מפני מראית העין" האמור שם. (41) זהו "מפני גזל עניים". (42) כלומר, הרי היא לעניים ופטורה מתרומות ומעשרות. פאה פרק א משנה ג: "נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה". ולמדו שם בירושלמי ממה שנאמר "לקצור" - "אפילו יש לו כמה לקצור.

טז. פאה של דלית⁵² ושל דקל, שאין עניים מגיעין לבז אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה ומחלק אותה בין העניים. ואם רצו פלן לבז אותה לעצמן - בוזזין. אפלו תשעים ותשעה אומרים לבז, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד, שאמר פהלכה, ומחלקין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן.

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמר לו: הן לנו מצד זה, ונתן להם מצד אחר - זו פאה. וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר: הרי זו פאה וגם זו⁴³, או שאמר: הרי זו פאה וזו⁴⁴ - הרי שתיהן פאה.

(52) שם. גפן מודלה על גבי כותל גבוה.

(43) בנדרים ו: אמרו שפשוט הדבר שכיוון שאמר "וגם זו", שוודאי היא פאה. (44) כיוון שלא אמר "וגם זו", אין זו

יז. בשלש עתות ביום⁵³ מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מגיחין אותם לבז: בשחר, ובחצי היום, ובמנחה⁵⁴. ועני שבא שלא בזמן זה - אין מגיחין אותו לטל. כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו בו פלן לטל. ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום? מפני שיש שם עניות מניקות, שצריכות לאכל בתחלת היום. ויש שם עניים קטנים, שאין געורין בפקר ולא גיעו לשדה עד חצי היום. ויש שם זקנים, שאינם מגיעין עד המנחה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשו"ע שדין זה הוא רק כשיש רוב עכו"ם, ומדוע שלא יקיימו מצות לקט שכחה ופאה במושבות ובכפרים של בני" שהוקמו במאה השנים האחרונות. וצ"ע.

(יין מלכות ספר זרעים סימן ח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

53) לא פחות ולא יותר. (54) היינו מנחה קטנה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר⁵⁵, או שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה⁵⁶, ואפלו מה שנטל לוקחין אותו מידו⁵⁷ וינתן לעני אחר⁵⁸. [וכן בלקט וכן בעמר השכחה].

55) בכוונה לקנות על ידי זה את השאר. ואין זה אלא טעות מצידו של העני כי לפי האמת אין זה קניין כלל. (56) זה מוסב על "נפל עליה" ו"פירש טליתו עליה". (57) זה מוסב על נטל מקצת הפאה וזרק על השאר. והנה במשנה שם: "נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום" ובתוספתא פרק ב הלכה א נוסף לזה: "ר' מאיר אומר קונסין אותו ונטלין הימנו זו וזו". וסבור רבינו כי ר' מאיר לא בא לחלוק על דברי התנא הראשון אלא לפרש דבריו, וכן כתב בפירוש המשנה. ואף לדברי האומרים שר' מאיר חולק על דברי תנא קמא יש מקום לפסקו של רבינו לפי מה שפסק בפרק ג מהלכות בכורות הלכה ד כר' מאיר בעניין בכור שנשחט שלא על פי מומחה, הרי ש"הלכה כר' מאיר בגזירותיו ובקנסותיו". (58) ואין בעל השדה יוצא ידי חובתו בעזיבה אלא צריך ליתן.

יט. מי שלקח את הפאה⁵⁹ ואמר: הרי זה לאיש פלוני העני, אם עני הוא זה שלקח - מתוך שזוכה בו⁶⁰ לעצמו זכה בו לאותו פלוני; ואם עשיר הוא - לא זכה לו, אלא יתננה לעני שנמצא ראשון.

59) שם משנה ט: "מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני עני ר' אליעזר אומר זכה לו, וחכמים אומרים יתננה לעני הנמצא ראשון". ופירשה עולא במסכת בבא מציעא, כשהיה המלקט עשיר שאסור לו ללקט לעצמו, אבל עני, שרשאי ללקט לעצמו, זוכה גם לאחרים. ופסק רבינו כחכמים ולפי פירושו של עולא. (60) כלומר, מתוך שיכול לזכות בו.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדים לפניו, ובא עני אחר מאחוריו ונטלה - זכה בה; שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מציאה עד שניגיע לידו⁶¹.

61) כלומר, עד שיקנה באחד מדרכי הקניין.

פרק שלישי

1) יבאר אם מניחין פאה משדה אחת לחברתה. ההפסק שעושה השדה כשתי שדות, והזורע בין האילנות. הזורע שדהו מין אחד בשתי גרנות או ב' מינין בגורן א'. האחין

נקודות משיחות קודש

"בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים בשדה או מניחין אותם לבו: בשחר, ובקצי היום, ובמנחה בו".

מקורו במסכת פאה "שלש אבעיות ביום, בשחר בחצות ובמנחה", וברושלמי מוסיף: "בשחר מפני המניקות, ובחצות מפני התינוקות ובמנחה מפני הנמושות".

והרא"ש פירש "שלש אבעיות ביום" היינו באחד משלושת הזמנים, ואין הכוונה שפאה ניתנת לעניים שלוש פעמים ביום. ההכרח לפירושו שאין הפאה ניתנת אלא פעם אחת שהרי פעם אחת ביום מניח אדם פאה בתוך שדהו ומיד העניים נוטלים הכל, וא"כ איך שייך לחלק פאה בשלושה זמנים ביום.

וממשיך שם, שלפירוש זה אפשר לפרש שמה שנחלקו ר"ג ור"ע בדברי המשנה ש"לא יפחתו" או "שלא יוסיפו" "משום לקט הם, שכל זמן שאין בעל הבית בשדה אין העניים רשאים ליכנסו וליטול הלקט בשביל עמרי השדה ולכך הוא צריך להראות בשדה ג"פ ביום כדי שיכנסו עניים ויטלו הלקט והולכים ובאים העניים כמה פעמים זה אח"ז ומה שמשיירים אלו מוצאים אלו".

ויש מפרשים שס"ל דקאי על כולם, פאה לקט ושכחה "באלו עתות נכנס בעה"כ בשדהו והעניים באים ונוטלין פאה ולקט ושכחה".

אבל אין לפרש כן בדעת הרמב"ם שהרי כתב בלשון ברורה: "בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה", היינו שהחלוקה היא שלוש פעמים ביום (ולא באחד משלושת הזמנים) ומדגיש שדין זה הוא ב"פאה" ואינו מזכיר "לקט". וא"כ צ"ל קושיית הרא"ש שהיא מילתא בטעמא איך אפשר לחלק פאה שלוש פעמים ביום בזמן שנתינת הפאה היא בגמר קצירת השדה ובסופה של השדה, כלומר בפעם אחת ובזמן אחד ובפשטות הוא בסוף היום שאז מסתיימת הקצירה ובוודאי שלא בשחר. גם צ"ל סוגי העניים שהוזכרו בעניין זה "עניות מניקות" "עניים קטנים" ו"זקנים" שלא מצינו דוגמתו בשום מקום.

עוד צ"ע מדוע לא נהגו בימינו ליתן לקט שכחה ופאה בארץ ישראל, והלא "כל מתנות העניים האלו אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל", ולכאורה המקור לכך הוא בשו"ע יו"ד סי' של"ב "לקט שכחה ופאה אם אין עניי ישראל מצויים שם ליטלם אין צריך להניחם", וכתב הרמ"א: "והאידינא אין נוהגין בהם, לפי שהרוב עכו"ם, ואם יניחם יבואו עכו"ם ויטלום", ועד כדי כך שבשו"ע לא נתבארו כלל דיני לקט שכחה ופאה אלא רק ב"שולחן ערוך העתיד". ואינו מובן: הרי מבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשרה אמה, דין של "דרך היחיד" על-כל-פנים - "מפני שהרבים יש להם דרכים רבים מלבד זו, ואסור שיניחוהו ולא יעברו עליו" (לשון רבינו בפירוש המשנה שם), ולפיכך אין לו דין דרך אלא אם הוא רחב שש עשרה אמה, אבל בפחות מכאן יש לו דין שביל בלבד (ראה להלן בשביל צריך להיות קבוע), לעומת דרך היחיד ש"אין לו דרך אחרת והוא הולך ושב עליה תמיד" (פירוש המשנה שם), שיש לה דין דרך אף-על-פי שאינה רחבה אלא ארבע אמות בלבד. (15) משנה שם. ובירושלמי שם מפורש, שגם בשביל הרבים צריך שיהא קבוע, וכדברי רבינו.

ד. הַיְתָה¹⁶ מִפְּסִיק בְּה אַרְצֵי¹⁷ בּוּרָה, שְׂאִינָה זְרוּעָה וְלֹא תְרוּשָׁה, או אַרְצֵי נִירָה, וְהִיא שְׂנַחֲרָשָׁה וְלֹא נִירָעָה, או שְׂהַפְּסִיק בְּה זֶרַע אַחֲרָה¹⁸, כְּגוֹן שְׂהִיָּה חֲטִים מִפְּאֵן וְחֲטִים מִפְּאֵן וְשְׂעוּרִים בְּאֲמָצֵעַ¹⁹, או שְׂקָצֵר בְּאֲמָצֵעָה, אֲפֵלו קָדָם שְׂתִבִּיא שְׂלִישׁ²⁰, וְחֲרַשׁ מְקוֹם שְׂקָצֵר - הָרִי זֹו נִפְסָקֵת לְשִׁתֵּי שְׂדוֹת. וְהִיא שְׂהִיָּה רַחֵב כֹּל אֲחָד מֵאֵלוּ כְּשִׁלְשָׁה תְלָמִים²¹ שֶׁל שְׂתִיחָה²², וְהִיא פְּחוֹת מִבֵּית רֶבַע²³. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁדָּה קִטְנָה, שְׂהִיא חֲמִשִּׁים אֲמָה עַל שְׂתִי אֲמוֹת²⁴ או פְּחוֹת; אֲבָל אִם הִיָּתָה יְתָרָה עַל זֹו - אֵין הַבּוּר או הַנִּיר מִפְּסִיקָה לְשִׁתִּים, אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּתָה בּו רַחֵב בֵּית רֶבַע; אֲבָל זֶרַע אַחֵר כֹּל שְׂהוּא - מִפְּסִיק בְּה²⁵.

(16) משנה שם. (17) בדפ' רומי: "שדה". (18) שם. (19) [המדובר כשאין כאן צורך להרחיק משום כלאים (ראה בפ"ג מהלכות כלאים), שאם יש צורך להרחיק משום כלאים, הרי ההרחקה היא כשיעור בית רובע (שם הלכה ט), ואם-כן יש כאן הפסק יותר משיעור ארץ בורה (ראה להלן ששיעור הפסק ארץ בורה, היא פחות מבית רובע) וראה ב"משנה ראשונה"]. (20) כלומר, אם הביאה שלישי שחייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז) בוודאי שחייב בפאה מפסיק (ירושלמי פ"ב הלכה א, לדעת ר' מאיר אפילו בלי חרישה) אלא אפילו אם לא הביאה שלישי, שאינה חייבת עוד בפאה (למעלה שם) - גם כן מפסקת, כיון שחרש (ראה בכסף-משנה, בפאת השולחן, ובתוספתא כפשוטה לפאה פ"א עמ' 44 43). (21) ירושלמי שם. (22) תלמים שעושים בתחילת החרישה בפתיחתה (פירוש הרא"ש). (23) כך נראה בירושלמי שם (רדב"ז). ושיעור בית רובע הוא כעשר אמות וחומש אמה על עשר אמות וחומש אמה מרובע (פ"ג מהלכות כלאים הלכה ט). (24) ירושלמי שם. (25) כדעת רב שם, ועיין בכסף-משנה.

ה. אֲכָלָה גּוֹבְאִי²⁶ או קְרַסְמוּיָה נְמָלִים בְּאֲמָצֵעָה, אִם תְּרַשׁ מְקוֹם שְׂאָכְלוּ - הָרִי זֶה מִפְּסִיק.

(26) תוספתא פאה פ"א, וירושלמי שם.

ו. הַזְרוּעַ בְּהֵרָ²⁷ שְׂאִינָה כְּלוּ שׂוּה, אֲלֵא יֵשׁ בּוּ תְלָמִים גְּבוּהִים וּמְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת עֲמֻקוֹת, אֲף עַל פִּי שְׂאִינָה יְכוֹל לְחַרֵּשׁ אוֹתוֹ כְּלוּ וְלִזְרְעוּ פְּאֲחַת, אֲלֵא נִחְרַשׁ

שחלקו או השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו. המוכר מקומות משדהו. ושנים שחלקו אילן. שדה חרובין וזיתים. והבוצר מקצת כרם להקל מעל הגפן.

א. אֵין מִנִּיחִין² אֶת הַפְּאָה מִשְׂדָּה עַל תְּבַרְתָּהּ. פִּינֵיד? הָיָו לוֹ שְׂתֵי שְׂדוֹת - לֹא יִקְצֵר אֶת הָאֲחַת כְּלָה וְיִנִּיחַ בְּשִׁנָּה פְּאָה הָרְאוּיָה לְשִׁתִּיהֶן. שְׂנַאֲמַר: לֹא תְבַלָּה פְּאֵת שְׂדָךְ בְּקָצְרָךְ - שְׂנִינִיחַ בְּכָל אֲחַת וְאֲחַת פְּאָה הָרְאוּיָה לָהּ³. וְאִם הִנִּיחַ מִשְׂדָּה עַל תְּבַרְתָּהּ - אֵינָה פְּאָה⁴.

(2) פאה פ"ב משנה א. (3) כן הוא בספרא פרשת קדושים (פרק א הלכה יא) "שרך, לחייב על כל שדה ושדה", עיין ר"ש בפירושו שם. וכן הוא בירושלמי שם: "שנאמר שדך, ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה". (4) כן הוא בירושלמי שם: "הפריש פאה משדה לחברתה - לא קדשה".

ב. הִיָּתָה שְׂדָהוּ זְרוּעָה כְּלָה מִיֵּן אֲחָד, וְהָיָה נַחַל בְּתוֹךְ הַשְּׂדָה⁵, אֲף עַל פִּי שְׂאִינָה מוֹשֶׁךְ, או אֲמַת הַמַּיִם⁶, שְׂאִינָה יְכוֹל לְקָצֵר מָה שְׂבִשְׂנֵי צְדִיָּה פְּאֲחַת⁷, וְהוּא שְׂתִיָּה מוֹשֶׁכֶת⁸ וּקְבוּעָה⁹ - הָרִי זֶה כְּשִׁתֵּי שְׂדוֹת, וְנוֹתֵן פְּאָה מְצִיד זֶה לְעֲצָמוֹ וּמְצִיד זֶה לְעֲצָמוֹ.

(5) במשנה שם: "ואלו מפסיקין לפאה, הנחל והשלולית". ובירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אף-על-פי שאינו מושך". ומכאן דברי רבינו שנחל הוא נהר. ועיין ר"ש ורא"ש שם. (6) שם משנה ב. (7) כלומר, "כשיהיה בצד אחד, לא יוכל לשלוח ידו ולקצור בצד אחר" (פירוש המשניות שם). והיינו כר' יהודה שם, ולא כסתם משנה א שאמרו ששלולית (דהיינו אמת המים - רע"ב שם) מפסקת בכל ענין. (8) כן הוא בירושלמי שם: "שלולית כל שהיא מושכת, נחל אע"פ שאינו מושך". ואמת המים היינו שלולית, כמבואר למעלה. (9) כן הוא בירושלמי (פ"ב הלכה ב) "תני, אמת המים הקבועה הרי זו מפסקת". ונראה שפירוש קבועה, היינו שיש בה מים גם בימות החמה וגם בימות הגשמים כבהלכה הסמוכה.

ג. וְכֵן אִם הָיָה מִפְּסִיק דְרָךְ הַיְחִיד¹⁰ שְׂהוּא רַחֵב אַרְבַּע אֲמוֹת¹¹, או דְרָךְ הַרְבִּים הַרַחֵב שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה¹². אֲבָל שְׂבִיל¹³ הַיְחִיד וְהוּא פְּחוֹת מְאֻרְבַּע¹⁴, או שְׂבִיל הַרְבִּים פְּחוֹת מִשֶׁשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה: אִם הָיָה קְבוּעַ¹⁵ בִּימּוֹת הַחֶמְדָּה וּבִימּוֹת הַגְּשָׁמִים - מִפְּסִיק; וְאִם אֵינּוּ קְבוּעַ בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינּוּ מִפְּסִיק, אֲלֵא הָרִי הוּא כְּשִׂדָּה אֲחַת.

(10) שם משנה א. (11) כן הוא בכבא בתרא צ"ט: (12) שם. (13) פאה שם. (14) כן מפרש רבינו "שביל" שבמשנה שם, שהוא פחות מרחבו של דרך: פחות מארבע אמות בשביל היחיד, ופחות משש עשרה אמה בשביל הרבים. [ואף-על-פי שדרך של יחיד אינו אלא ארבע אמות בלבד - אין לתת לשביל של רבים, שהוא פחות משש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקום הירק נחלק הזרע, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ח באילנות.

יא. שָׂדֵה שְׂפֵלָה זְרוּעָה מִיִּן אֶחָד⁴², וְכִיּוֹן שֶׁהִתְחִילוּ בָּהּ מְקוּמוֹת לְיִבֵּשׁ⁴³ עָקֵר אוֹ תֵּלֵשׁ מֵה שְׂיִבֵּשׁ מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן⁴⁴, עַד שֶׁנִּשְׁאָר הֵלַח מִפְּרֵד מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת מְרַחֲקוֹת זֹו מִזֹּו: אִם הָיָה דֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם שָׁם לְזָרַע מֵאוֹתוֹ הַמֵּיִן עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת, כְּגוֹן שִׁבְתָּ אוֹ חֲרָדֵל⁴⁵ - הֲרֵי זֶה מִנִּיחַ פֶּאֶה מִכָּל מִלְּבָן וּמִלְּבָן; שֶׁהָרֹאֶה אוֹמֵר: עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת נִזְרָעוּ. וְאִם הָיָה מִיִּן אֶחָד שְׂזוּרְעִין אוֹתוֹ שְׂדוֹת, כְּגוֹן תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - נוֹתֵן אֶחָת לְכָל⁴⁶.

(42) ודין הוא שנותן פאה אחת על הכל. (43) שם משנה ב. (44) ירושלמי שם הלכה א. (45) "שבת מלשון לעז אניט, ובלשון ערב אל-שבת. וחרדל בלשון ערב אל-כרדל, ובלשון לעז שינאפרי. שמנהג אדם לזרוע אותן פרודות בערוגות" (פירוש המשנה שם). (וצריך עיון, שכאן כתב רבינו שחרדל דרכו להזרוע ערוגות ערוגות, ואילו בפ"א מהלכות כלאים הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרוע שדות - אור פני מלך). (46) שם. כחכמים, ולא כרבי עקיבא.

יב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁷? כְּשֶׁהָיָה יָבֵשׁ מִפְּאֵן וְיָבֵשׁ מִפְּאֵן וְלַח בְּאֲמָצֵעַ⁴⁸; אֲבָל לַח מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן וְיָבֵשׁ בְּאֲמָצֵעַ⁴⁹ - מִנִּיחַ מִן הַיָּבֵשׁ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וּמִן הֵלַח בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.

(47) שנותן פאה אחת לכל, ובכלל זה גם מן הלח על היבש. (48) ירושלמי שם, ועיין כסף-משנה. שכיון שהיבש הוא בתחילת השדה מצד זה ומצד זה, אין זה נראה כשתי שדות, שכן נוהג להתחיל בקצירה בתחילת השדה (פני משה שם). (49) שאין דרך להתחיל בקצירה מאמצע השדה, וזה נראה כשתי שדות (שם).

יג. שְׂדֵה שְׂזָרְעָה בְּצָלִים⁵⁰ אוֹ פוֹלִים אוֹ אֲפוּנִים⁵¹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַכּוֹר מְקַצֵּתָן לַחִין בְּשׂוּק, וּמִנִּיחַ מְקַצֵּת הַשְּׂדֵה יָבֵשׁ וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ גֵרָן - חֲזָב לְהַנִּיחַ פֶּאֶה לְזֶה שְׂמוּכָר לַח בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְלְזֶה שְׂקוּצָר אוֹתוֹ יָבֵשׁ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ⁵².

(50) שם משנה ג: "המחליק בצלים לחים". (51) "לאו באותן שהן מין ירק, דירק לא מיחייב בפאה (למעלה פ"ב הלכה ב), אלא באותן שהם זרעים, כדתנן בפ"ג דכלאים (משנה ב): אפונין השופין מין זרעים, אפונין הגמלנים מין ירק" (ר"ש שם, ועיין שם בפירוש המשנה לרבינו). (52) שאף מי שסובר שלח ויבש הם מין אחד, מודה הוא ששוק וגורן הם שני מינים (תוספות יום-טוב).

יד. הַזְרָע אֶת שְׂדֵהוּ⁵³ מִיִּן אֶחָד, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂהוּ שְׂתֵי גֵרָנוֹת⁵⁴ - מִנִּיחַ פֶּאֶה אֶחָת⁵⁵. זְרָעָה שְׁנֵי מִיָּנִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ גֵרָן אֶחָת - נוֹתֵן פֶּאֶה לְמִין זֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וּפֶאֶה לְמִין זֶה בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.

הַמְקוֹם הַגְּבוּהָ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ וְהַנְּמוּךְ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ - הֲרֵי זֶה כְּשֶׂדֶה אֶחָת, וּמִנִּיחַ פֶּאֶה אֶחָת בְּסוֹף הָהָר עַל כָּל הָהָר.

(27) פאה פ"ב משנה ב: "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון, אף-על-פי שאין הבקר יכול לעבור בכליו, הוא נותן פאה לכל". וכפירושו שם בפירוש המשנה.

ז. מְדַרְגוֹת שֶׁהֵן גְּבוּהוֹת²⁸ עֲשָׂרָה טְפָחִים - נוֹתֵן פֶּאֶה מִכָּל אֶחָת וְאֶחָת. וְאִם הָיוּ רְאֵשֵׁי שׂוּרוֹת (28) תוספתא שם.

מְעַרְבִים²⁹ - נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַפֶּל. הָיוּ פְחוֹת מְעַשְׂרָה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין רְאֵשֵׁי הַשׂוּרוֹת מְעַרְבִין - נוֹתֵן מֵאֶחָת עַל הַפֶּל³⁰. הָיָה סְלַע³¹ עַל פְּנֵי כָּל הַשְּׂדֵה: אִם עוֹקֵר הוּא³² אֶת הַמְתַּרְשָׁה מִצַּד זֶה וְנוֹתְנָה מִצַּד זֶה - מְפַסֵּיק, וְאִם לֹא - אֵינּוּ מְפַסֵּיק.

(29) שם. כלומר, המדריגות עולות בשיפוע מסביב להר, ונמצאות ראשי השורות של התבואה, מעורבים (תוספתא כפשוטה). וראה פאה פ"ג משנה א. (30) בירושלמי שאלו: הרי עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנה לצד אחר, והרי זה כסלע דלהלן. ויתכן כי רבינו סבור כי סלע שעל פני כל השדה חמור ממדריגות (כסף-משנה ורדב"ז). אבל צריך עיון, מאין שאב מקורו לפסוק נגד הירושלמי. (31) ירושלמי שם הלכה ב. (32) אם צריך לעקור כשחורש.

ח. הַזְרָע שְׂדֵה³³ שְׂשֵׁשׁ בְּה אֵילָנוֹת, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת³⁴ בֵּין הָאֵילָנוֹת וְאֵין כָּל הַזְרַע מְעַרְב - נוֹתֵן פֶּאֶה אֶחָת³⁵ לְכָל הַשְּׂדֵה; שְׂדֵבֶר יָדוּעַ שֶׁשְּׂדֵה אֶחָת הִיא, וּמִפְּנֵי מְקוֹם הָאֵילָנוֹת נִחְלַק הַזְרַע.

(33) פאה שם. (34) הן ערוגות מרובעות, דומות לדפוס שעושים בו הלבנים (פיה"מ שם). כלומר, הזרעים מחולקים מלבנות מלבנות. (35) כבית-הלל שם.

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת כָּל עֲשָׂרָה בְּתוֹךְ בֵּית סֵאָה³⁶; אֲבָל אִם הָיוּ כָּל עֲשָׂרָה אֵילָנוֹת בְּיֹתֵר מִבֵּית סֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן פֶּאֶה מִכָּל מִלְּבָן וּמִלְּבָן³⁷; שֶׁהָיוּ הָאֵילָנוֹת מְרַחֲקִים הִרְבֵּה, וְלֹא מִפְּנֵי הָאֵילָנוֹת זָרַע מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת.

(36) ירושלמי על המשנה שם. (37) כן גירסת רבינו בירושלמי שם, היפך מגירסתנו. ועיין בכסף-משנה.

י. וְכֵן מִלְּבָנוֹת הַבְּצָלִים³⁸ שְׂבִיב הַיֵּרֶק³⁹ - נוֹתֵן פֶּאֶה אֶחָת⁴⁰ לְכָל הַבְּצָלִים, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַיֵּרֶק מְבָדִיל בֵּינֵיהֶן⁴¹ וּמְשִׁימָם מִלְּבָנוֹת מִלְּבָנוֹת.

(38) שם פ"ג משנה ד. (39) [והם זרעים באופן שאין איסור מחמת כלאים]. (40) כחכמים במשנה שם. (41) וירק הוא זרע אחר, והוא מפסיק כמבואר למעלה הלכה ד - כאן זה הפסק, שדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמכיון שקצורה בשותפות, אף-על-פי שאח"כ חלקוה, אין כאן שתי שדות אלא שדה אחת. (70) שכיון שנפטר בחלוקה הראשונה - אינו חוזר ומתחייב (כסף-משנה). [ואף-על-פי שכשחזרו ונשתתפו עכשיו, יכולים העניים לומר לשניהם: חלקנו אצלכם - כיון שחזרו וחלקו - כל אחד מדחהו שוב אצל השני, כנ"ל].

יז. שְׂדֵה שֶׁהֵגִיעַ חֲצִיָּהּ⁷¹ עַד שְׁלִישׁ וְחֲצִיָּהּ לֹא הֵגִיעַ⁷², וְהִתְחִיל וְקָצַר בְּחֲצֵי שֶׁהֵגִיעַ חֲצִיָּהּ⁷³, וְאַחַר כֵּן הִבִּיֵּא פְלֵה שְׁלִישׁ, וְאַחַר כֵּן גָּמַר הַחֲצֵי הָרִאשׁוֹן⁷⁴ שֶׁהֵגִיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְּרִישׁ מִן הָרִאשׁוֹן⁷⁵ עַל הָאֲמָצְעִיִּים⁷⁶, וּמִן הָאֲמָצְעִיִּים עַל הָרִאשׁוֹן⁷⁷ וְעַל הָאֲחֵרִין⁷⁸.

(71) ירושלמי שם. (72) שעדיין אינה חייבת בפאה (למעלה פ"ב הלכה ז), [וראה להלן פ"ה הלכה ט]. (73) כלומר, רביע מכל השדה. ונתחייב החצי הזה כולו על שני חציו (= רביעיו), אבל החצי השני של השדה, שעדיין לא הגיע לשליש, לא נתחייב בקצירה זו, וראה להלן. (74) כלומר, קצר גם את הרביע הנ"ל שהניחו ולא קצרו מקודם. ועכשיו כיון שגם החצי השני של השדה, שמקודם לא הגיע לשליש, הגיע עכשיו לשליש - נתחייב הוא על ידי הקצירה של הרביע הנ"ל. (75) היינו הרביע שקצר בתחילה (ר"י קורקוס). (76) היינו הרביע השני שקצרו אחר-כך, ששני רבעים אלה הם שדה אחת. (77) על הרביע הראשון, שהם שדה אחת, כנ"ל, עכשיו לשליש. שהרי קצירת הרביע האמצעי חייב בפאה את החצי האחרון, ואף הם שדה אחת. (78) היינו החצי השני של השדה, שעכשיו הגיע לשליש שכיון שבעת קצירת האמצעי (= הרביע השני) הגיע לשליש בישול, ונתחייב בפאה על ידו - הם שדה אחת. ובכ"י נוסף: "אבל לא מן הראשון על האחרון" (מעשה רוקח, וכן הוא בדפוסים עתיקים, וכן הגיה מהר"י אבוהב). והמקור בירושלמי שם: "אבל אינו מפריש מן הראשון על הראשון", כלומר, מן הראשון שבצד זה על הראשון שבצד זה, דהיינו האחרון (ר"י קורקוס). שכיון שהאחרון הזה היה פטור כשהתחילו לקצור הרביע הראשון, הרי הם כשתי שדות (ר"י קורקוס).

יח. הַמּוֹכֵר⁷⁹ מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת⁸⁰ מְשַׁדְּהוּ לְאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אִם מְכַר כָּל הַשְּׂדֵה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן פְּאֵה אֶחַת מִחֲלָקוֹ⁸¹ שְׁלֶקָה. וְאִם הִתְחִיל בְּעַל הַשְּׂדֵה לְקַצֵּר⁸² וּמְכַר מְקַצֵּת⁸³ וְשִׁיר מְקַצֵּת - בְּעַל הַשְּׂדֵה נוֹתֵן פְּאֵה הָרְאוּיָה לְפָל; שְׁפִינֵן שֶׁהִתְחִיל לְקַצֵּר נִתְחַבֵּב בְּפָל. וְאִם מְכַר תַּחֲלָה⁸⁴ - מִפְּרִישׁ הַלּוֹקָח עַל מֵה שְׁלֶקָה, וּבְעַל הַשְּׂדֵה עַל מֵה שְׁשִׁיר.

(79) פאה פ"ג משנה ה: "המוכר קלחי אילן בתוך שדהו". (80) לדעת רש"י (חולין קלח). המדובר כשהלוקחים לא קנו קרקע אלא קלחים בלבד, וראה להלן. (81) כן כתב שם בפירוש המשנה: "ומה שאמר נותן פאה מכל אחד ואחד, חוזר על הלוקח". אבל רש"י (חולין שם) מפרש: "נותן לוקח פאה מכל אילן ואילן, ואין אחד מהם פוטר חבירו,

(53) שם פ"ב משנה ה. (54) המדובר כשעבר וקצר כל השדה, ונותן פאה מן התלוש (משנה ראשונה). (55) כיון שהם מין אחד.

טו. זָרַע שְׁנֵי זְרָעִים⁵⁶ מִמִּין אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁזָרְעָה שְׁנֵי מִיני חֲטִיִּם⁵⁷ או שְׁנֵי מִיני שְׁעוּרִים: אִם עֲשָׂאן גֵּרִין אֶחָת⁵⁸ - נוֹתֵן פְּאֵה אֶחַת; שְׁתֵּי גֵרָנוֹת - נוֹתֵן שְׁתֵּי פְּאוֹת. וְדָבָר זֶה הַלְּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי⁵⁹.

(56) פאה שם. (57) "יש ממיני חטים גסים ויש דקים, ויש מהם ירוק ויש מהם אדום" (פירוש המשנה שם). (58) הכל תלוי בגרנות. (59) שם משנה ו.

טז. הָאֲחִין שֶׁחֲלָקוּ⁶⁰ - נוֹתְנִין שְׁתֵּי פְּאוֹת⁶¹. חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ⁶² - נוֹתְנִין פְּאֵה אֶחָת⁶³. הִשְׁתַּפִּין שֶׁקָּצְרוּ⁶⁴ חֲצֵי הַשְּׂדֵה וְאַחַר כֵּן חֲלָקוּ - זֶה שְׁלֶקָה הַקָּצִיר אֵינוֹ מִפְּרִישׁ כָּלוּם⁶⁵, וְזֶה שְׁלֶקָה הַקָּמָה מִפְּרִישׁ עַל הַחֲצֵי שְׁלֶקָה בְּלִבְדוֹ⁶⁶. חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ⁶⁷ וְקָצְרוּ הַחֲצֵי הָאֲחֵר בְּשִׁתְּפוּת⁶⁸ - כָּל אֶחָד מֵהֶן מִפְּרִישׁ מִחֲלָקוֹ שֶׁבְּקָמָה עַל חֶלֶק חֲבֵרוֹ שֶׁבְּקָמָה⁶⁹, אֲבָל לֹא עַל הַחֲצֵי שֶׁנִּקְצְרוּ⁷⁰.

(60) לפני הבצירה. שם פ"ג משנה ה. (61) שלכל אחד ואחד קוראים בו "שדך" (ר"ש שם). (62) לפני הקצירה (רדב"ז). (63) שהרי שותפים חייבים בפאה (למעלה פ"ב הלכה ג). (64) ירושלמי שם הלכה ד. (65) לפי שחובת הפאה בקמה (למעלה שם ה"ד), והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה". ש"הלוקח נותן פאה לכל", ולא המוכר (שם הלכה ה), וראה להלן. (66) אף-על-פי שלגבי המוכר, אמרנו ש"אינו מפריש כלום", שהוא כ"קצר חציה ומכר חציה" (ראה למעלה) - לגבי הלוקח אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שהקמה שנפל בחלקו, היה שלו מתחילה, והקציר שנפל בחלקו של הראשון היה שלו, ואינו דומה ל"קצר חציה ומכר חציה", לפי שאין כאן שום מכירה. וטעמו של דבר נראה, לפי שדין "ברירה" (= הוברר הדבר למפרע) אינו מוחלט אצלנו, אלא מוטל בספק, ולפיכך אמרו (ביצה לח.), שבדבר שהוא מן התורה - "אין ברירה" (ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה א). ובדבר שהוא מדרבנן - "יש ברירה" (ראה בפ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ.). ואף-על-פי ש"ספק לקט לקט" (להלן פ"ד הלכה ט), וכן כל ספק במתנות עניים - לחומרא, וחייב (למעלה שם הלכה ג) - כשהספק נפל בין שני בני אדם, כל אחד מדחהו אל השני: בעל הקמה אומר לו: לך לבעל הקציר, לפי ש"אין ברירה", והרי זה כ"קצר חציה ומכר חציה", ש"הלוקח נותן פאה לכל", ובעל הקציר מדחהו אל בעל הקמה, לפי ש"יש ברירה", וחייב בעל הקציר להפריש על חלקו, וראה ב"ר"י קורקוס, בכסף-משנה וב"אור פני מלך". (67) ירושלמי שם (ועיין ר"י קורקוס, כסף-משנה, רדב"ז ו"אור פני מלך"). והיינו בין בקציר ובין בקמה. (68) ושוב חלקו, וכל אחד לקח חצי בקציר וחצי בקמה, ראה כסף-משנה. (69) אין הכוונה שכל אחד חייב ליתן שיעור פאה שלם לקמה הנ"ל, אלא הכוונה שהוא יכול לתת על חלק חבירו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבין שאר החרובין שחייבים במעשר מן התורה. ונראה שכן גם לענין פאה, שהרי כלל אחר בשניהם, ראה בפאה פ"א משנה ד, ובמעשרות פ"א משנה א. (94) "והטעם בחרובין, מפני שהם גבוהים הרבה ומסובכים, כדתנן (ב"ב כד): בחרוב ובשקמה חמשים אמה" (ראב"ד). (95) והראב"ד מפרש שהאדם עומד בראש חרוב זה, ורואה החרוב שבצד אחר. (96) בדפוס רומי, כשדה.

כב. הַיְתִים⁹⁷, כָּל מֵה שֵׁישׁ מֵהֶן בְּרוּחַ אַחַת מְרוּחוֹת הָעֵיר⁹⁸, כְּגוֹן יְתִים שֵׁישׁ בְּמַעְרָב הָעֵיר כְּלָן אוּ בְּמִזְרָחָהּ - הָרִי הֵן פְּשֻׁדָה אַחַת, וּפְאָה אַחַת לְכָלֵן.

(97) פאה פ"ב מ"ד. (98) לא מרוחות העולם, עיין בירושלמי שם ה"ג. ויתכן כי הלכה למשה מסיני היא, לחלק בין יתים לשאר האילנות (משנה ראשונה).

כג. הַבּוֹצֵר⁹⁹ אֶת מִקְצַת פְּרִמּוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן פְּדִי לְהִקָּל מֵעַל הַגֶּפֶן עַד שִׁימְצָאוּ שְׁאָר הָאֲשׁוּלוֹת רֵוַח וְיוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא מְדֹל. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹנוֹ¹⁰⁰, שֶׁהַבּוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת - אֵינוֹ מְדֹל, וּלְפִיכֶן נוֹתֵן מִן הַנִּשְׁאָר פְּאָה הָרְאוּיָה לְכָלֵן¹⁰¹, וְאָף עַל פִּי שֶׁבּוֹצֵר לְשׁוּק. אֲבָל אִם הִדֵּל לְמַכֵּר בְּשׁוּק - אֵינוֹ נוֹתֵן פְּאָה לְזֶה שֶׁהִדֵּל¹⁰². הִדֵּל לְהַבִּיא בְּבֵיתוֹ¹⁰³ - נוֹתֵן מִן הַנִּשְׁאָר שֶׁהֵנִיחַ לְדֶרֶךְ פְּאָה אַחַת הָרְאוּיָה לְכָלֵן.

(99) שם פ"ג משנה ג. (100) למעלה פ"ב הלכה ו. (101) משנה שם. (102) שן: "נותן מן המשואר על מה ששייר". (103) ירושלמי שם. כלומר, מביאו לבית ודורך אותם, ואין זה עראי (רדב"ז).

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) יבאר איזהו לקט. והרוח שפירז עומרין ועירבן עם הלקט. והמרבין שדהו קודם שילקטו עניים. זרעים הנמצאים בחורי הנמלים ושכולת של לקט שנתערכה בגדיש. ודין אם ישכור הפועל על מנת שילקט בנו אחריו. מי שאינו מניח לעניים ללקט, או המרבין ארי בשדהו. המפקיר את הלקט עם נפילת רובו. ואי זהו פרט ואי זהו עוללות ואיזהו כתף ואיזהו נטף. כרם שכולו עוללות. ומאימתי העניים זוכין ליקח פרט העוללות. ודין המקדיש כרמו עד שלא נודעו העוללות. גוי שמכר כרמו לישראל לבצור. מי שהיו לו חמשה גפנים ובצורם לתוך ביתו.

א. אֵיזְהוּ לִקְטָה² זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמִּגְלָה בְּשַׁעַת הַצִּיָּה אוּ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ³ כְּשֶׁמִּקְבֵּץ הַשְּׂבָלִים וְיִקְצֵר. וְהוּא שִׁיחָה הַנוֹפֵל שְׂבֻלַת אַחַת אוּ שְׂתִים⁴; אֲבָל אִם נָפְלוּ שְׁלֹשׁ כְּאֶחָד - הָרִי שֶׁלִּשְׂתָן לְבַעַל הַשְּׂדֵה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחַר הַמִּגְלָה⁵ אוּ מֵאַחַר הַיָּד, אֶפְלוּ שְׂבֻלַת אַחַת - אֵינָה לִקְטָה.

(2) פאה פ"ד מ"י. (3) שם: "תוך היד ותוך המגלה". (4) כבית הלל, שם פ"ו מ"ה. (5) שם פ"ד מ"י.

ב. הִנֵּה קוֹצֵר בְּיָדוֹ⁶ בְּלֹא מִגְלָה, הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ -

הואיל ואין השדה שלו, שאם היתה שדה שלו היה נותן מאחד על כולן". ולדעת רבינו, המדובר כשמכר גם הקרקע, ראה למעלה. (82) כרב חסדא בחולין שם. (83) כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא. (84) לפני קצירה.

יט. שְׂדֵה אֵילָן⁸⁵ - אֵין מִפְסִיק בֵּה אֶלָּא גֵּדֵר גְּבוּהָ⁸⁶ הַמְּבִדֵל בֵּין הָאֵילָנוֹת. אֲבָל אִם הָיָה הַגֵּדֵר מְבִדֵל מִלְמַטָּה, וְהַבְּדִים וְהַפְּאוֹרוֹת מְעַרְבִין⁸⁷ מִלְמַעְלָה וְנוֹגְעִין בְּגֵדֵר⁸⁸ עַל גְּבוּ - הָרִי זֶה פְּשֻׁדָה אַחַת וְנוֹתֵן פְּאָה לְכָלֵן.

(85) פאה פ"ב משנה ג. (86) [במשנה שם: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר", ולא פורש כמה גבהו של הגדר, אבל בספרא פ' קדושים (פרק ב הלכה ג) מפורש: "ואינו מפסיק לאילן אלא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וכן מפורש לענין כלאים (כלאים פ"ד משנה ג) "איזה הוא גדר שהוא גבוה עשרה טפחים". ומכיון שכאן לא פירש רבינו כן, נראה שאף-על-פי שסתם גדר הוא, אמנם, עשרה טפחים, והוא מפסיק בין אילן לאילן לענין פאה, כשם שהוא מפסיק לכלאים - אין זה אלא אם אין הבדים והפארות מעורבין למעלה (ובאופן זה מדובר בספרא שם), אבל אם הבדים והפארות מעורבים למעלה, אין הגדר הזה מפסיק. ולכן כתב רבינו סתם: "גדר גבוה המבדיל בין האילנות". (87) ראה למעלה פ"ז מהלכות כלאים הלכה כב, ובי"אור פני מלך" כאן, וצ"ע. (88) במשנה: "שער כותש אינו מפסיק", ופירש רבינו שם: "שער כותש הוא הבדים והפארות, ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומשולחין עליו, ואז יהיה כמחובר, ואמרו בגמרא: כעלי במכתשת ענינו שינטו הפארות על הקיר".

כ. שְׁנַיִם שֶׁלְקָחוּ⁸⁹ אֵילָן⁹⁰ אֶחָד - נוֹתֵנִין מִמֶּנּוּ פְּאָה אַחַת⁹¹. לִקְחַת זֶה צְפוּנוֹ וְזֶה דְרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פְּאָה לְעַצְמוֹ וְזֶה נוֹתֵן פְּאָה לְעַצְמוֹ⁹².

(89) שם פ"ג משנה ה. (90) מהאילנות החייבים בפאה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ב. (91) ששניהם שותפין באילן. (92) כיוון שאינם שותפים, וחלקו של כל אחד ואחד מסוים בפני עצמו.

כא. הַחֲרוּבִין⁹³, כָּל שְׂאֵדָם עוֹמֵד בְּצֵד חֲרוּב זֶה וְחֲבָרוֹ עוֹמֵד בְּצֵד חֲרוּב זֶה⁹⁴ וְרוֹאֵין זֶה אֶת זֶה⁹⁵ - הָרִי הֵן כְּלָן⁹⁶ שְׂדֵה אַחַת, וּפְאָה אַחַת לְכָלֵן. הָיָה שְׁנֵי הַצְּדָדִין רוֹאֵין אֶת הָאֲמָצְעִים וְאֵין הַצְּדָדִים רוֹאֵין זֶה אֶת זֶה - מִפְּרִישׁ מִצֵּד אֶחָד מִן הָרְאוּשׁוֹנִים עַל הָאֲמָצְעִים, וּמִן הָאֲמָצְעִים עַל הָרְאוּשׁוֹנִים; אֲבָל לֹא יִפְרִישׁ מִצֵּד זֶה עַל הַצֵּד הָאַחֵר.

(93) שם פ"ב משנה ד. [וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ג, שיש הבדל בין חרובי צלמונה שאינם ראויים למאכל רוב האדם, ואינם מחויבים במעשר אלא מדרבנן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינוֹ לֵקֵט. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים הַתּוֹלְשִׁים אוֹתָם⁷, הַנוֹפֵל מִתַּחַת יָדוֹ - לֵקֵט. הִיָּה קוֹצֵר אוֹ תוֹלֵשׁ⁸ דָּבָר שֶׁדָּרְפוֹ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקָּצַר מְלֵא זְרוּעוֹ אוֹ תְּלֵשׁ מְלֵא קָמְצוֹ הִפְהוּ קוֹץ וְנָפַל מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ - הֲרִי זֶה שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת⁹.

6 ב'ירושלמי' (שם ה"ה): "לקט קצירך, ולא הקוצר בידו".
7 כן הוא בחולין קלז, א: "לקט קצירך ולא לקט קיטוף כו' מודה רבי יוסי במידי דאורחיה (= שדרכו בקיטוף). דתניא רבי יוסי אומר, קציר - אין לי אלא קציר, עוקר מניין? תלמוד לומר: לקצור. תולש מניין, תלמוד לומר: בקוצרך".
וכן נראה בפאה פ"ד שם: "איזהו לקט כו' תלש מלא קומצו וכו'". הרי שגם בתולש יש לקט. (8 משנה, פאה שם. 9 שנאמר (ויקרא יט, ט) "ולקט קצירך" - אין לקט אלא מחמת הקציר, מיכן אמרו: היה קוצר כו' הכהו קוץ כו' הרי של בעל הבית (ספרא' פ' קדושים פ"ב ה"ה, ועי' ר"ש שם).

18 פאה פ"ה מ"א. 19 משערין. 20 ולא שייך לקנוס את בעל השדה, כמו שקנסוהו כשהגדיש קצירו על גבי הלקט (להלן הלכות ר"ז). 21 של לקט, שהשדה ראויה לעשות. 22 שם, כרבן שמעון בן גמליאל. ואמרו בבבא מציעא קה, ב - שהוא כור זרע ולא כור תבואה. וכן הוא ב'ירושלמי' כאן: "לכור או לבית כור - אמר ליה: לבית כור". ורבינו העתיק לשון ה'ירושלמי'. ושיעור בית כור הוא שבעים וחמשה אלף אמה בסך-הכל. כי הרי כל בית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, דהיינו אלפים וחמש מאות אמה, ובית כור הוא שלושים סאה.

ו. לֵקֵט שֶׁנָּפַל לְאָרֶץ וְלֹא לִקְטוּהוּ עֲנִיִּים²³, וְכֹא בְּעַל הַשָּׂדֶה וְהַגְּדִישׁ אֶת הַקָּצִיר שְׁלוֹ עַל הָאָרֶץ - מֵיֵצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגְּדִישׁ שְׁלוֹ כְּלוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וְכֹל הַשִּׁבְלִים הַנוֹגְעוֹת בְּאָרֶץ - כְּלוֹ לְעֲנִיִּים²⁴. מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִי זוֹ הִיא מְהֵם שֶׁהִיָּתָה לֵקֵט, וְסִפְק מִתְּנֹת עֲנִיִּים - לְעֲנִיִּים; שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּעֹזֵב - הַנֶּחַ לְפָנֵיהֶם מִשְׁלֶךְ²⁵.

ג. הִיָּה קוֹצֵר¹⁰ וְנִשְׁאַרְהָ שְׁבֵלַת אַחַת שְׁלֹא נִקְצְרָה וְנִקְצַר כֹּל שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ: אִם הִיָּה רֹאשָׁה מְגִיעַ לְקָמָה שֶׁבְּצִדָּהּ וְיִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה¹¹ - הֲרִי הִיא שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה; וְאִם לֹא - הֲרִי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים.

23 פאה, שם. 24 שם פ"ד מ"א. 25 'ירושלמי' שם סוף פ"ד.

10 פאה פ"ה מ"ב. ונשנתה בהלכות לקט, ומתוך זה למד רבינו שאף היא עוסקת בלקט (עיי"ש בפירושו). וכן נראה בתוספתא פ"ב: "שבולת שבקמה כו' סספק לקט לקט". וכן דעת הפירוש המיוחס לר"ש משאנץ ל'ספרא' שם, שיש לקט במחובר לקרקע, וראה ב'אור פני מלך'. 11 שמכיון שאין צורך לטירחה מיוחדת, מתחברת היא עם הקמה ובטלה אגבה.

ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין²⁶ אוֹתָהּ וַיִּתֵּן לְעֲנִיִּים מֵה שְׁרֵאוֹיָהּ לְעֲשׂוֹת לֵקֵט? מִפְּנֵי שֶׁעֵבֵר וְהַגְּדִישׁ עַל הַלֵּקֵט, קָנְסוּהוּ. וְאֶפְלוּ הִיָּה שׁוֹגֵג²⁷, וְאֶפְלוּ הִיָּה הַלֵּקֵט שְׁעוֹרִים וְהַגְּדִישׁ עֲלָיו חֲטִיין²⁸, וְאֶפְלוּ קָרָא לְעֲנִיִּים וְלֹא בָּאוּ, אֶפְלוּ הַגְּדִישׁוֹהוּ אַחֲרֵים שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ - כֹּל הַנוֹגְעוֹת בְּאָרֶץ הֲרִי הֵן לְעֲנִיִּים.

ד. הִיָּה שְׁתֵּי שְׁבֻלוֹת¹² זוֹ בְּצֵד זוֹ, הַפְּנִימִית יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה¹³, וְהַחִיצוֹנָה יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַפְּנִימִית וְאִינָה יִכּוֹלָה לְהִקְצֹר עִם הַקָּמָה - הַפְּנִימִית נִצְלָת וּמִצְלָת אֶת הַחִיצוֹנָה¹⁴. שֶׁהִיָּה הִיא בְּנוֹפֶלֶת¹⁵ מִתּוֹךְ הַמַּגָּל, וְאָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִקְצְרָה. וְהַשִּׁבְלִים שֶׁבְּקֶשׁ¹⁶ - הֲרִי הֵן שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה¹⁷.

26 שם פ"ה ה"א. 27 שם. ויאין לזה קשר עם המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה, אם קנסו שוגג אטו מזיד או לא (גיטין גג:). שהרי כאן קנסו גם אם הגדישו אחרים שלא מדעתו. ועי' ב'מראה הפנים' שם]. 28 שאין כאן חשש של תערוכת לקט, בכל זאת תיקנו שכל החיטים הנוגעות בארץ הן לעניים.

12 'ירושלמי' שם ה"ב. 13 (13) והיא של בעל הבית, כמבואר למעלה. 14 שכיון שיכולה להקצר עם הפנימית עמה, בטלה היא אגבה. 15 זה מוסב למה שאמר בהלכה הקודמת, ששיבולת שלא נקצרה ואינה יכולה להקצר עם הקמה, הרי היא של עניים, ועל זה כתב "שהרי היא כנופלת מתוך המגל, ואף-על-פי שעדיין לא נקצרה", וכמו שכתבנו למעלה, שיש לקט במחובר (כסף-משנה). 16 תוספתא פאה סוף פ"ב. 17 [היינו שאין חוששין שמא הוא לקט "שאיין לעניים מתנה בתוך הקמה", כלומר, אין דרך לקט להיות בקמה אלא בקציר, וראה 'תוספתא כפשוטה'].

ח. הַצָּרִיף לְרִבֵּץ²⁹ אֶת שְׂדֵהוּ קִדְּם שֶׁלֵּקְטוּ הָעֲנִיִּים לֵקֵט שָׂבָה: אִם הִזְקוּ מְרִבָּה עַל הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט - מִתָּר לְרִבֵּץ; וְאִם הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט מְרִבָּה עַל הַפֶּסֶדוֹ - אֶסוּר לְרִבֵּץ. וְאִם קִבֵּץ אֶת כֹּל הַלֵּקֵט וְהִנִּיחוֹ עַל הַגָּדֵר עַד שֶׁיִּבּוֹא הָעֲנִי וַיִּטְלֵנוּ - הֲרִי זֶה מַדַּת חֲסִידוֹת³⁰.

ה. הָרוּחַ שֶׁפָּזְרָה¹⁸ אֶת הָעֵמְרִים וְנִתְעַרְבַּ קָצִיר שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה עִם הַלֵּקֵט - אוֹמְדִין¹⁹ אֶת הַשָּׂדֶה כְּמָה לֵקֵט הִיא רְאוּיָה לְעֲשׂוֹת וְנוֹתֵן לְעֲנִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁזֶה

29 תוספתא פאה סוף פ"ב, ו'ירושלמי' שם ה"ג. 30 מקור דברים אלה אינו ידוע, ראה מהר"י קורקוס. ובתוספתא שם הם דברי רבי יהודה, וכנראה שמן הדין אמר ולא ממדת חסידות.

ט. זָרְעִים הַנִּמְצָאִים בְּחֹרֵי הַנִּמְלִים³¹: אִם הִיָּה הַחֹרִים בְּתוֹךְ הַקָּמָה - הֲרִי הוּא שֶׁל בְּעַל הַשָּׂדֶה, שֶׁאֵין לְעֲנִיִּים מִתְּנָה בְּתוֹךְ הַקָּמָה; וְאִם הִיָּה בְּמָקוֹם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב'תוספתא כפשוטה']. (41) אף-על-פי שאמרו במשנה שם: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור", ואמרו ב'ירושלמי' שם: "כשמכר לו שדהו ומתו, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, אצל זה (= המוכר) אני קורא שדך, ואצל זה (= הלוקח) אני קורא קצירך", הרי שהלוקח קמה אסור לו ללקט - אין זה אלא בלוקח עצמו, אבל בנו - אינו בעל הקציר ומותר ('תוספתא כפשוטה'). (42) כלומר, מותר להתנות על מנת שילקט, כנ"ל. (43) דוקא בנו שאינו בעל הקציר, אבל אשתו שהיא כגופו - אסורה ('תוספתא כפשוטה', וראה ב'אור פני מלך'). ואמרו בבבא-מציא שם, בדין פועל המובא להלן, שמצד העניים אין קפידא, שלמחר גם בניהם ילקטו באופן זה. (44) ברייתא בבבא-מציא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו", כלומר בלי תנאי, ראה למעלה. (45) כן הוא בברייתא שם בדברי רבי יוסי. וכאן גם אשתו מותרת ללקט כיון שאינו בעל הקציר, ראה למעלה. ובניו אפילו קטנים. ואף-על-פי שמציאת קטן לאביו - עשאוהו חכמים כאילו זכה לעצמו, שעניים מרוצים מזה, שילקט הבן הקטן, שלמחר גם בניהם ילקטו (שם). (46) [אינו כאריס הנ"ל, שלוקח כל הקציר, והוא משלם מחצה שלישי ורביע לבעל השדה (שלפיכך מותר להתנות לפי שאינו מקבל שכר) - אלא כל הקציר של בעל השדה, והוא מקבל שכר למחצה לשליש או לרביע, ולפיכך אסור להתנות אתו, כשם שאסור בפועל, וכמפורש בתוספתא הנ"ל: "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו", ראה למעלה. אבל מביא הוא אשתו ובניו ללקט, מבלי שיתנה על זה, וכמו בפועל הנ"ל. ומקור הדברים בברייתא שם, וכדברי רבי יוסי שפסקו שם הלכה כמותו. וזה לשון הברייתא שם: "השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו, למחצה לשליש ולרביע - לא ילקט בנו אחריו" (ואין דברי רבי יוסי שייכים לדבריו בתוספתא שם, שכאן מדובר בלי תנאי, ושם מדובר עם תנאי). ואף כאן כפועל, מותרת גם אשתו ללקט, אף-על-פי שהיא כגופו, לפי שאינו בעל הקציר, בניגוד לאריס שהוא בעל הקציר, שלא הותר לה ללקט, כנ"ל].

יב. מי שאינו מניח⁴⁷ את העניים ללקט, או שהוא מניח אֶחָד ומונע אֶחָד, או שְׁמַסִּיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן על חֲבָרוֹ - הָרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֲנִיִּים.

(47) משנה, שם.

יג. וְאִסּוּר לְאָדָם⁴⁸ לְהַרְבִּיץ אָרִי וְכִיּוּצָא בּוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדִי שְׂרִיאָה הָעֲנִיִּים וּיְבָרְחוּ. הֵיוּ שָׁם עֲנִיִּים⁴⁹ שְׂאִינָן רְאוּיִין לְטַל לְקַטְט⁵⁰: אִם יָכוֹל בַּעַל הַבַּיִת לְמַחֹת בִּיָּדָן - מְמַחֶה; וְאִם לֹא - מְנִיחָן, מְפַגְי דְרַכְי שְׁלוֹם⁵¹.

(48) בבא-מציא, שם. (49) תוספתא פאה פ"ג. (50) כגון אלה שיש להם מאתיים וזו, ראה להלן פ"ט הי"ג ('תוספתא כפשוטה'). (51) שלא יריב ולא יתקוטט עמו. וראה למעלה פ"א ה"ט.

שְׁנַקְצָר³² - הָרִי זֶה שֶׁל עֲנִיִּים, שְׁמָא מִן הַלֶּקֶט גְּרוּוּהוּ. וְאֵף עַל פִּי שְׁנַמְצָא שְׁחֹר - אֵין אֹמְרִים: הָרִי זֶה מְשָׁנָה שְׁעֵבְרָה; שְׁסַפֵּק הַלֶּקֶט - לְקַטְט³³.

(31) פאה, שם. (32) שם: "שלאחר הקוצרים". (33) כרבי מאיר שם (כסף-משנה). וראה למעלה ה"ו.

י. שְׁבֻלַת שֶׁל לְקַטְט³⁴ שְׁנַתְעָרְבָה בְּגֵדִישׁ - הָרִי זֶה מְפָרִישׁ שְׁתֵּי שְׁבֻלוֹת³⁵ וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: אִם הַלֶּקֶט הִיא זֹו - הָרִי הִיא לְעֲנִיִּים, וְאִם אֵינָה לְקַטְט - הָרִי הַמְעַשְׂרוֹת (שְׁהִיא) שְׁחִיבַת בְּהֵן שְׁבֻלַת זֹו קְבוּעִים בְּשְׁבֻלַת שְׁנִיָּה³⁶; וְחֹזֵר וּמְתַנֶּה בְּן עַל שְׁבֻלַת שְׁנִיָּה, וְנוֹתֵן אַחַת מֵהֶן לְעֲנִי וְהַאֲחֵרַת תְּהִיָּה מְעַשֵּׂר.

(34) שם פ"ח מ"ב. (35) 'ירושלמי' שם ה"ב. (36) שנייה זו אינה אחת מהשתיים שהפריש תחילה, אלא שחוזר ולוקח עוד שלישיית מן הגדיש, ומתנה גם עליה, לפי שיש לחשוש שמא זו שקבע בה המעשרות היא הלקט, ונמצא שהראשונה היא טבל (ר"י קורקוס, ועי' כסף-משנה).

יא. לֹא יִשְׁכּוֹר³⁷ אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל³⁸ עַל מְנַת שְׂיִלְקַט בְּנוֹ אַחֲרָיו³⁹. אֲבָל⁴⁰ הָאָרִיסִין וְהַחֲכִירִין וְהַמּוֹכֵר קֶמְתוֹ לְחֲבָרוֹ⁴¹ לְקַצֵּר - יִלְקַט⁴² בְּנוֹ אַחֲרָיו. וַיֵּשׁ לְפּוֹעֵל⁴⁴ לְהִבִּיא אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו⁴⁵ לְלַקֵּט אַחֲרָיו, וְאֶפְלוּ שְׁכָרוֹ לְטַל חֲצִי הַקְּצִיר⁴⁶ אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רְבִיעֵוֹ בְּשִׁכְרוֹ.

(37) שם מ"ו: "לא ישכור אדם את הפועלים על-מנת שילקט בנו אחריו". (38) [סתם פועל הוא שכיר יום. אבל להלן יתבאר מן התוספתא, שהוא-הדין במקבל מהתבואה הנקצרת: למחצה לשליש ולרביע]. (39) מפני שהוא גוזל את העניים (פירוש המשנה שם, וכן הוא ב'ירושלמי'), שהרי הפועלים העניים נשכרים לו בזול עבור זה (הגר"א ור"ש). (40) [בתוספתא פאה פ"ג (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 1 (50): "המקבל שדה לקצור, לא ילקט בנו אחריו. ר' יוסי אומר ילקט בנו אחריו, אבל העריסין והחכורות והמוכר קמתו לחבירו לקצור, ילקט בנו אחריו". ונראה שרבינו מפרש הרישא של התוספתא על-פי המשנה הנ"ל (ואין זו הברייתא שהובאה בבבא-מציא יב. וראה להלן): "המקבל שדה לקצור" - כשקיבל לקצור בשכר של מחצה או שלישי או רביע, והתנה עם בעל השדה על-מנת שילקט בנו אחריו - "לא ילקט בנו אחריו", שכיון שעובד בשכר הרי הוא כפועל אחר, ויש כאן גזל העניים, שנשכר לו בזול עבור זה, ראה להלן בדברי רבינו, ורבי יוסי חולק בזה (אם כי יתכן שבפועל אחר מודה הוא למשנה הנ"ל, שיש חשש של הורדת שכר עבור הלקט). "אבל העריסין והחכורות וכו' ילקט בנו אחריו", שכל אלו אינם מקבלים שכר עבודתם, אלא האריס כחוכר ולוקח קמה לקצור, שהם מקבלים את כל הקציר על אחריותם, והם משלמים שכר לבעל השדה: האריס - למחצה, שלישי ורביע, והחוכר - סכום תבואה מסוים (עי' 'תוספות' בבא-מציא קג: ד"ה ואזיל, שהיה מין אריס כזה), ולפיכך אין כאן חשש של הורדה בשכר. ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קטנים (ר"ש שם). (75) הוא השרביט האמצעי שבאשכול (שם). (76) ולכן נקרא "כתף", שדומה לכתף הטעון משוי על כתפו (שם). (77) תוספתא ו"ירושלמי" שם. ונקראו 'נטף' מלשון נוזל, "רוצה לומר שהוא דבר נוטף ונוזל ונוגע קצתו על קצתו" (פירוש המשנה). וראה הלכה הקודמת. (78) "ירושלמי" שם. (79) כלומר, שהן מפורדות כל כך, עד שכל אחת מהן יכולה לנגוע בפס ידו, ואז הן עוללות. אבל אם אין כולן יכולות לנגוע בפס ידו - אינן עוללות (כסף-משנה).

יט. ואין פעל הפית חיב לבצר העוללות ולתנן לעניים⁸⁰, אלא הן בוצרין אותן לעצמן. וגרגר יחידי⁸¹ - הרי היא עוללת.

(80) כמו ששינונו לענין פאה (פ"ד מ"א, ולמעלה פ"ב הט"ו), "הפאה ניתנת במחובר לקרקע", שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, הנח לפנייהם והם יבואו (רע"ב, ו"ירושלמי" שם) ואמרו בחולין קלא, ב - שבכל מתנות עניים, נאמר "תעזוב" (משנה ראשונה' שם פ"ז מ"ו, ועי' תוספות יום-טוב). (81) שם מ"ד, כחכמים ולא כרבי יהודה, והוא אשכול שאין בו פסיגים (= אשכולות קטנים) וגרגירי הענבים יוצאים מן השדרה עצמה, אף-על-פי שהם שוכבים זה על זה, אינם בכלל כתף (רע"ב ורדב"ז).

כ. זמורה⁸² שהיה בה אשכול⁸³ ובארובה⁸⁴ של זמורה עוללת: אם נקרצה⁸⁵ עם האשכול - הרי היא של פעל הפרים⁸⁶, ואם לאו - הרי היא לעניים.

(82) משנה, שם. והיא ענף גדול של גפן. (83) האשכול יוצא מן הזמורה ויש לו כתף או נטף, שאינו עוללת, והוא של בעל הכרם. (84) הוא הפרק שבזמורה שממנו יוצא הענף הקטן שבו האשכול. (85) בדפוס רומי: "נקרצת", כלומר, נחתכת. (86) שהיא כשיכולת של לקט שיכולה להקצר עם הקמה, שהיא של בעל השדה, ראה למעלה פ"ד ה"ג (תוספות יום-טוב' שם). וראה להלן הכ"ו.

כא. פרים שפלו עוללות⁸⁷ - הרי הוא לעניים⁸⁸; שגאמר: וכרמך לא תעולל - אפלו פלו עוללות. ואין הפרט והעוללות נוהגין אלא בכרם בלבד⁸⁹.

(87) שאין בכרם אשכול שיהא לו כתף או נטף. שם מ"ז. (88) כרבי עקיבא, שם. (89) חולין קלא, א. ותוספתא פאה פ"ב.

כב. אין העניים⁹⁰ זוכין לקח פרט ועוללות⁹¹ עד שיתחיל בעל הפרים לבצר פרמו; שגאמר: וכי תבצר פרמך לא תעולל. וכמה⁹² יבצר ויהיו זוכין בהן? שלשה אשכולות שהן עושין רביעי⁹³.

(90) משנה שם, מדברי רבי עקיבא. (91) שם לא הזכר פרט, אבל כן הוא ב"ירושלמי": "ודכוותיה, אם אין בציר אין פרט". (92) "ירושלמי" שם ה"ו. (93) היינו רביעית הלוג יין (רע"ב). ויש אומרים רובע הקב, דהיינו לוג (מלאכת שלמה' בשם הרא"ש, והר"א אזכרי).

יד. המפקיר את הלקט⁵² עם נפילת רבו⁵³ - אינו הפקר; מאחר שגנש רבו, אין לו בו רשות⁵⁴.

(52) תמורה כה, א. (53) היינו שיצא רובו מתחת יד הקוצר (גליון הש"ס ב"ירושלמי" פאה פ"ז ה"ג). (54) שמיד עם נשירת רובו, זיכתה אותו התורה לעניים (תמורה, שם). ואולם, אם הפקירו קודם, אין לעניים חלק בו, והרי הוא הפקר לכל (רש"י שם).

טו. אי זהו פרט⁵⁵? זה גרגר אהד או שני גרגרים⁵⁶ הנפרטים מן האשכול בפשעת הבצירה⁵⁷. נפלו שלשה גרגרים בבת אחת - אינו פרט.

(55) שנפרט מן הענבים (למעלה פ"א ה"ה). (56) כבית הלל, פאה פ"ו מ"ה. וראה למעלה ה"א. (57) שם פ"ז מ"ג.

טז. היה בוצר⁵⁸ וכתת את האשכול והספך⁵⁹ בעליו⁶⁰ ונפל לארץ ונפרט - אינו פרט⁶¹. היה בוצר ומשליך לארץ⁶², כשמפנה האשכולות, אפלו חצי אשכול⁶³ הנמצא שם - הרי הוא פרט⁶⁴. (וכן אשכול שלם שנפרט שם - הרי הוא פרט⁶⁵). והמניח את הפלפלה תחת הגפן⁶⁶ בשעה שהוא בוצר - הרי זה גזול את העניים.

(58) שם. (59) והסתבך. (60) בתוך העלים שלו. (61) מפני שלא נפרט דרך בצירה (ר"ש). וראה למעלה הלכה ב בענין לקט. (62) "ירושלמי" שם פ"ו ה"ד. (63) כרבי חייא, שם. (64) שהרי הוא כמגדיש קציר שלו על גבי לקט, שקנסוהו חכמים שכל הנוגע בארץ יהיה לעניים, אפילו אם הגדיש חיטים שלו על שעורים של לקט, כמבואר למעלה הלכות ר"ז, כמו כן קנסוהו כאן שאפילו חצי אשכול, אף-על-פי שיש בו יותר משלשה גרגרים, הרי הוא של עניים (רדב"ז). (65) בדפוסים ישנים, חסרה פיסקא זו. ועי' כסף משנה'. (66) שלא יפול לארץ, שם פ"ז מ"ג.

יז. אי זו היא עוללת⁶⁷? זה אשכול הקטן שאינו מעבה⁶⁸, פאשכול⁶⁹ שאין לו⁷⁰ פתף⁷¹ ואין ענביו נוטפות⁷² זו על זו, אלא מפזרות. יש לה פתף ואין לה נטף, או יש לה נטף ואין לה פתף - הרי היא של פעל הפרים; ואם ספק - לעניים.

(67) שם מ"ד. (68) עב, סמך. (69) כן הוא בדפוס רומי, ורוצה לומר שאשכול זה איננו סמך כשיכולת של חיטים. (70) לאשכול הקטן הזה. (71) ראה בהלכה הסמוכה. (72) ראה שם.

יח. אי זו היא פתף⁷³? פסיגין⁷⁴ המחברות בשדרה⁷⁵ זו על גבי זו⁷⁶. נטף? ענבים המחברות בשדרה ויורדות⁷⁷. והוא שיהיו פל הענבים⁷⁸ שבעוללות נוגעים בפס ידו⁷⁹. ולמה נקרא שמו עולל? מפני שהוא לשאר האשכולות כעולל לאיש.

(73) תוספתא פ"ג, ו"ירושלמי" שם ה"ג. (74) אשכולות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

107) שהעוללות הם לעניים, ופטורים מתרומות ומעשרות.
108) נחתכת עמו. ראה למעלה ה"כ.

כז. מי שהיו ל¹⁰⁹ חמש גפנים ובצָרם לתוף ביתו:
אם לאכל ענבים - פטור מן הפֶּרֶט ומן השִכְחָה¹¹⁰
ומן הַרְבֵּעִי¹¹¹, וְחֵיב בְּעוֹלָלוֹת¹¹²; וְאִם בְּצָרָן
לְעִשׂוֹת¹¹³ יֵין - חֵיב בְּכָל, אֲלֵא אִם פֶּן שִׁיר
מִקְצֵתָן¹¹⁴.

109) בתוספתא פאה פ"א (הוצאת ליברמן עמ' 44..): "היו ארבעה או חמשה גפנים, בוצרן ומכניסין לתוך ביתו ופטור מן הפרט, מן השכחה ומן הפאה וחיוב בעוללות". ובירושלמי (שם פ"ג ה"ב): "היה לו חמש גפנים והוא בוצרן ומכניסין לתוך ביתו, פטור מן הפרט ומן הערלה ומן הרבעי וחיוב בעוללות". ורבינו הרכיב דבריו מתוך שני המקורות הנ"ל. (110) הוא-הדין שפטור מן הפאה, שהרי בצירה עראית אינה מחייבת לא בלקט ולא בשכחה ולא בפאה, כמפורש למעלה פ"ב ה"ו (כס"ף-משנה). (111) "ירושלמי" שם. [ואין הדברים מבוררים, שאם כי בפרט ובשכחה שנאמר בהם בצירה, אין בצירה עראית מחייבת, היכן נאמרה בצירה ברבעי? (וראה ב'קריית ספר', ואין מקור לדבריו). ומה שאין פודים נטע רבעי במחובר (פ"ט מהל' מעשר שני ונטעי רבעי ה"ב), אין זה אלא משום שדינו כמעשר שני (שם), אבל "בצירה" לא נאמרה בו. ומה שכתב ב'קריית ספר' שעל-ידי הבצירה העראית הוא ממעט מחמש גפנים ושוב אין זה כרם - אין זה מתאים לדעת רבינו, שפסק שם ה"א ש"נטע רבעי" קדוש, ולא דוקא "כרם רבעי". ומה שאמרו בתוספתא מעשר שני פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 271..) שרק כרם רבעי (שיש בו חמש גפנים) עולה לירושלים - אין זה אלא מדרבנן. סוף דבר: דברי רבינו כאן צריכים עיון]. (112) תוספתא ו'ירושלמי' שם. והיינו משום שחיוב העוללות אינו תלוי בבצירה, שהרי משונדעו העוללות אסור לבעל הבית לזכות בהם, כמבואר למעלה בהכ"ג. (113) שזוהי בצירה כדרכה. (114) שהוא פטור, מפני שהחיוב נשאר במה שהשאיר ('ירושלמי' שם, ועי' כס"ף-משנה).

~ יום חמישי ז' אלול ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא. ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל עומר ראשון ושלישי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה שקצרוה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם. המפנה אלומות ממקום למקום ושכח. שתי כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות, מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדהו זית נטופה. זית העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בעריס. והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

כג. הַמְקַדֵּשׁ פְּרָמוֹ עַד שְׁלֹא נוֹדְעוּ הָעוֹלָלוֹת⁹⁴ - אֵין הָעוֹלָלוֹת לְעֵנִיִּים⁹⁵; וְאִם מְשֻׁנְדָּעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָעוֹלָלוֹת לְעֵנִיִּים⁹⁶, וְיִתְּנוּ שָׂכָר גְּדוּלָּם⁹⁷ לְהַקְדֵּשׁ⁹⁸.

94) פאה שם מ"ח. 95) לפי שכרם של הקדש פטור מעוללות ('ירושלמי'). 96) שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (שם). ואף-על-פי שאין לעניים בעוללות קודם הבציר (בהלכה הקודמת) - גם לבעל הבית אין לו בהם כלום ואינו יכול להקדיש ('תוספות יום-טוב', ועי' בפירוש המשניות, שם). 97) שכר מה שהוציא האילן מן הפרי משעת הקדש עד אשר חנטו פגיו ונתבשלו (פירוש המשנה, שם). 98) כרבי יוסי במשנה שם, שהרי הכרם והאילנות של הקדש.

כד. הַזֹּמֵר אֶת הַגֶּפֶן⁹⁹ אַחֵר שְׁנוֹדְעוּ הָעוֹלָלוֹת - הָרִי זֶה זֹמֵר פְּדֻרְפוֹ¹⁰⁰; וְכִשֵּׁם שְׁכוּרַת הָאֲשָׁפוּלוֹת, כֶּן פּוֹרַת הָעוֹלָלוֹת¹⁰¹.

99) שם מ"ה. 100) ואף-על-פי שיש עוללות שהן של עניים. (101) כרבי יהודה, שם. שלא אסרה תורה לקחת עוללות אלא בשעת בצירה ('תוספות' מועד קטן ד: ד"ה כך).

כה. נִכְרִי¹⁰² שְׁמַכְר פְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֵר - חֵיב בְּעוֹלָלוֹת¹⁰³. יִשְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּפִים בְּכֶרֶם¹⁰⁴ - חֵלְקוּ שָׁל יִשְׂרָאֵל חֵיב, וְשָׁל נִכְרִי פְטוֹר.

102) תוספתא פאה פ"ג (הוצאת ליברמן עמ' 54..). 103) שהולכים אחר הבוצר. ואין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהל' תרומות הלכות י"א). ובתוספתא שם נוספה עוד בבא: "וישראל שמכר כרמו לגוי לבצור - פטור מן העוללות", ורבינו השמיט אותה לפי שמשתימת לשונה נראה, שמדובר גם כשנודעו בה העוללות, וזה נסתר ממה שכתב למעלה (הלכה כג) "המקדיש כרמו כו' משונדעו העוללות - העוללות לעניים", וכמו כן במכר שדהו לגוי, ועי' 'פאת השולחן'. (104) תוספתא שם, כתנא-קמא, ולא כרבי שמעון.

כו. בֶּן לִוִּי¹⁰⁵ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טְבֵּל¹⁰⁶, וּמִצָּא בּוֹ עוֹלָלוֹת - נוֹתֵן לְעֵנִיִּים¹⁰⁷. וְאִם נִקְרַצְתָּ עִם הָאֲשָׁפוּלוֹת¹⁰⁸ - יֵשׁ לוֹ לְעִשׂוֹת תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר.

105) בתוספתא שם (עמ' 55..): "בן לוי שנתמנו (= שנודמנו) לו ענבים והיו בו עוללות, אינו חושש שמא של עניים הן". וכן ב'ירושלמי' (פאה פ"ו ה"ג) "בן לוי שנתמנה לו מעשר טבל ומצא בתוכו עוללות, הרי זה עושה אותן תרומת מעשר במקום אחר". ומקשה על זה: "ועוללות לאו של עני הם? רבי אבין בשם רבנן דתמן, אני אומר עם הנקרצות עם האשכולות", כלומר, מה שאמרו עושה אותם תרומת מעשר במקום אחר, היינו בנקרצות עם האשכולות שהם לבעל הבית (למעלה ה"כ), ומכאן הוציא רבינו הלכה זו שאם מצא עוללות סתם נתנן לעני, ואם נקרצות עם האשכול - יש לו לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר (כס"ף-משנה). (106) שלא הופרש ממנו תרומת מעשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) ומתוך זה באו לידי שכתה. 15) שבאופן זה נגרמה השכתה על ידי החיפוי, ואינה שכתה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זו שכתה. שיש שכתה בטמון. 16) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". 17) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. 18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכתה, והלכה כבית הלל. 19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכתה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכתה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכתה, אם שכחו אחר כך אינו שכתה. 20) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת יגיפו הדלתות. 21) כלי חרישה.

ד. נטל עמר להוליכו לעיר והניחו על גבי חביו וְשָׁכַח אֶת שְׁנֵיהֶן: אִם זָכַר הָעֲלִיּוֹן²² קִדְּם שִׁפְעָע בּוֹ - אִין הִתְחַתּוֹן שְׁכָחָה, וְאִם לֹא - הִתְחַתּוֹן שְׁכָחָה²³.

22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוכר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כרך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכתה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוכר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוכר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפוהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסוהו. 23) אבל העליון, לעולם אינו שכתה מאחר שנטלו להוליכו לעיר.

ה. עָפוּ עֲמָרֵינוּ בְּרוּחַ תְּזָקָה לְתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ וְשָׁכַח שָׁם עֹמֵר - אִינוּ שְׁכָחָה; שְׁנֵי אֲמָר: קִצִּירָךְ בְּשָׂדֶךָ. אָבַל אִם פָּזַר²⁴ הָעֲמָרִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְשָׁכַח - הָרִי זֶה שְׁכָחָה.

24) בעיא שם ונפשטה.

ו. הַנוֹטֵל עֹמֵר רֵאשׁוֹן וְשָׁנִי וְשְׁלִישִׁי וְשָׁכַח הָרְבִיעִי: אִם הָיָה שָׁם שְׁשִׁי²⁵ - אִין הָרְבִיעִי שְׁכָחָה עַד שֵׁיטַל הַחֲמִישִׁי²⁶; וְאִם הָיוּ חֲמֵשָׁה בְּלִבָּד²⁷ - מְשִׁישָׁהּ פָּדִי לְטַל הַחֲמִישִׁי²⁸ הָרִי הָרְבִיעִי שְׁכָחָה.

25) ואם כן נשאר שלושה עמרים. 26) שכיוון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכתה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבורתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. 27) שלא נשאר בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. 28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכתה.

ז. שְׁנֵי עֲמָרִים מְעַרְבֵבִין וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן - אִינָה שְׁכָחָה²⁹ עַד שֵׁיטַל אֶת כָּל סִבְיֹתָיו.

29) שמחמת הערבוביא לא נראה העומר, והרי זו שכתה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכתה בטמון?

א. הָעֹמֵר שֶׁשְׁכָּחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שְׁכָּחוּ בְּעַל הַשְּׂדֵה², שְׁכָּחוּ בְּעַל הַשְּׂדֵה וְלֹא שְׁכָּחוּהוּ פּוֹעֲלִים, שְׁכָּחוּהוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ וְהָיוּ שָׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרוֹאִין אוֹמְן בְּעֵת שֶׁשְׁכָּחוּהוּ - אִינָה שְׁכָחָה³, עַד שִׁישְׁכָּחוּהוּ כָּל אָדָם⁴. וְאֶפְלוּ עֹמֵר הַטְּמוּן⁵, אִם נִשְׁפַּח - הָרִי זֶה שְׁכָחָה.

2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. 3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכתה", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכתה", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכתה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. 4) כן הוא בתוספתא פרק ג (לפי נוסחת כתב-יד וויין וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עוברים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכתה". ומפרשה רבינו בששכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. 5) כחכמים, ולא כר' יהודה. ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכתה עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה.

ב. הָיָה בְּעַל הַשְּׂדֵה בְּעִיר וְאָמַר: יוֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים שְׁכָּחוּ עֹמֵר שֶׁבְּמִקּוּם פְּלוּנִי, וְשְׁכָּחוּהוּ⁶ - הָרִי זֶה שְׁכָחָה⁷. וְאִם הָיָה בְּשָׂדֵה וְאָמַר כֵּן, וְשְׁכָּחוּהוּ⁸ - אִינָה שְׁכָחָה. שֶׁהַשְּׂכוּחַ מְעַקְרוֹ⁹ בְּשָׂדֵה - הוּא הַשְּׁכָחָה¹⁰; אָבַל בְּעִיר, אֶפְלוּ זָכוּר וְלִכְסוּף שְׂכוּחַ - הָרִי זֶה שְׁכָחָה¹¹; שְׁנֵי אֲמָר: וְשְׁכָחָה עֹמֵר בְּשָׂדֵה - וְלֹא בְּעִיר¹².

6) צריך להיות: "ושכחוהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. 7) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. 8) אף כאן צריך להיות: "ושכחוהו", כלומר, בעל השדה. 9) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. 10) אבל זכור בעת ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכתה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. 11) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זו שכתה. 12) כלומר, בשדה - שכוח מעיקרו הרי זו שכתה, אבל זכור ולבסוף שכוח אינה שכתה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכוח הרי זו שכתה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכתה ובעיר אין שכתה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולא למנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכתה העיר".

ג. עֹמְדוֹ הָעֲנִיִּים בְּפְנֵי¹³ או חֲפוּהוּ בְּקִשׁ¹⁴ וְהוּא זָכוּר אֶת הַקִּשׁ¹⁵, או שֶׁהֲחִיזוּ בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר וְהִנִּיחוּ בְּשָׂדֵה¹⁶ וְשָׁכַחוּ - אִינוּ שְׁכָחָה¹⁷. אָבַל אִם נִטְלוּ¹⁸ מִמֶּקוֹם לְמִקּוּם¹⁹, אִף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוּ סְמוּךְ לְגִפְתָּה²⁰ או לְגִדִּישׁ או לְבָקָר או לְפִלִּים²¹, וְשָׁכַחוּ - הָרִי זֶה שְׁכָחָה.

13) [=הסתירו לו] ועל ידי זה באו לידי שכתה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׂכָחָה עַד שְׁיַעֲבֹר מִמֶּנּוּ וַיִּנְיַחְנוּ לְאַחֲרָיו. זֶה הַפֶּלֶל:
כֹּל שֶׁהוּא בְּכָל תְּשׁוּבָה - שְׂכָחָה, וְכֹל שֶׁאִינוּ בְּכָל
תְּשׁוּבָה - אִינוּ שְׂכָחָה.

יא. שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ לְקַצֵּר מֵאֲמֻצֵּעַ הַשּׁוּרָה, זֶה פָּנִי
לְצִפּוֹן וְזֶה פָּנִי לְדָרוֹם, וְשִׁכְחוּ לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶן:
שְׁלִפְנֵיהֶם - שְׂכָחָה⁴², מִפְּנֵי שֶׁפֶל אֶחָד מֵהֶן זֶה
שְׁלִפְנֵיו הוּא לְאַחֲרָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ⁴³; וְהַעֲמָר⁴⁴
שֶׁשְׂכָחוּהוּ לְאַחֲרֵיהֶן בְּמָקוֹם שֶׁהִתְחִילוּ מִמֶּנּוּ - אִינוּ
שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְעַרְבֵם עִם הַשּׁוּרוֹת שֶׁמֶן הַמְזֻרָח
לְמַעַרְב, וְהֵן מוֹכִיחִין עֲלֵיו שֶׁאִינוּ שְׂכָחוּ⁴⁵. וְכֵן
הַשּׁוּרוֹת שֶׁל עֲמָרִים שֶׁפָּנּוּ אוֹתָן לְגָרְןָּ, וְהִתְחִילוּ
שְׁנַיִם מֵאֲמֻצֵּעַ שּׁוּרָה, וְשִׁכְחוּ עֲמָר בְּאֲמֻצֵּעַ בֵּין
אַחֲרֵיהֶן - אִינוּ שְׂכָחָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּאֲמֻצֵּעַ הַשּׁוּרָה
שֶׁמֶן מְעַרְבֵם לְמְזֻרָח, שֶׁעֲזִיזֵן לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ, וְהִיא
מוֹכַחַת עֲלֵיו שֶׁאִינוּ שְׂכָחוּ.

42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכח. 43) ששניים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיוון שאם היה בא ליטול מה ששכח חבירו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכח", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחוריו, וגם על הבבא השנייה כששניים שכחו לפניהם. (44) צריך-להיות: ו"הקמה" (רדב"י). 45) כן הוא במשנה (גד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכח - ואלו הן ראשי שורות: שניים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא וודאי הניחוהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

יב. הַקּוֹצֵר⁴⁶ וְאֵלֶם אֲלֻמוֹת אֲלֻמוֹת, וּפְנֵה אֲלֻמוֹת -
וְהֵן הַנְּקָרְאִין עֲמָרִים - מִמָּקוֹם זֶה לְמָקוֹם אַחֵר,
וּמִמָּקוֹם הַשְּׂנִי לְמָקוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁴⁷, וּמִמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לְגָרְןָּ, וְשִׁכְחָה הַעֲמָר בְּשָׂעָה שֶׁפָּנָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם:
אִם פָּנָה הַעֲמָרִים לְמָקוֹם שֶׁהוּא גָּמַר מְלֻאָכָה וְשִׁכְחָה
- יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה, וּבְשִׁפְנָה⁴⁸ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא גָּמַר
מְלֻאָכָה לְגָרְןָּ - אִין לוֹ שְׂכָחָה⁴⁹; וְאִם פָּנָה הַעֲמָרִים
לְמָקוֹם שֶׁאִינוּ גָּמַר מְלֻאָכָה וְשִׁכְחָה - אִינוּ שְׂכָחָה,
וּבְשִׁפְנָה מִמָּקוֹם שֶׁאִינוּ גָּמַר מְלֻאָכָה לְגָרְןָּ - יֵשׁ לוֹ
שְׂכָחָה.

46) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה.

ח. הַלּוּף³⁰ וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אָף עַל פִּי
שֶׁהֵן טְמוּנִין בְּאַרְצֵי³¹ - יֵשׁ לָהֶן שְׂכָחָה. הַקּוֹצֵר
בְּלִילָה וְשִׁכְחָה קָמָה³², או שְׁעָמַר בְּלִילָה וְשִׁכְחָה עֲמָר,
וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁשִׁכְחָה - יֵשׁ לָהֶן שְׂכָחָה³³. וְאִם הָיָה
הַסּוּמָא אוֹ הַקּוֹצֵר בְּלִילָה מִתְּפִיחַ לְטַל אֶת הַגֶּסֶס³⁴ -
אִין לוֹ שְׂכָחָה³⁵. וְכֹל הָאוֹמֵר: הֲרִינִי קוֹצֵר עַל מְנַת
מֵה שֶׁאִינוּ שׁוֹכְחִי אֲנִי אֶטֶל - יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה; שֶׁפֶל
הַמְתָּנָה עַל מֵה שֶׁפְּתוּבָה בַּתּוֹרָה³⁶ - תִּנְאוּ בְּטַל³⁷.

30) והוא מין ממיני הבצלים. 31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". 32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. 33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. 34) הגדולים. 35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצרים, ואין כאן "כי תקצור קצירך". 36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". 37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים.

ט. תְּבוּאָה שֶׁקְצָרָה³⁸ עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה³⁹ לְהַאֲכִילָהּ
לְבִהְמָה, וְכֵן אִם קְצָרָה אֲגָדוֹת קְטָנוֹת⁴⁰ וְלֹא עֲשָׂאָה
עֲמָרִים, וְכֵן הַשּׁוּמִים וְהַבְּצָלִים שֶׁתִּלְשָׁן אֲגָדוֹת
קְטָנוֹת לְהַמְכֵר לְשׁוּק וְלֹא עֲשָׂאן עֲמָרִים לְהַעֲמִיד
מֵהֶן גָּרְןָּ - אִין לָהֶם שְׂכָחָה⁴¹.

38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. 39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קציר כלל. 40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין ההוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבוץ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקצצו נעשים עומרים". 41) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחוריו קציר אף עומר שאין אחוריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

י. הַקּוֹצֵר שֶׁהִתְחִיל לְקַצֵּר מֵרֵאשׁ הַשּׁוּרָה וְשִׁכְחָה
לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו: שֶׁל אַחֲרָיו - שְׂכָחָה, וְשֶׁלִּפְנָיו -
אִינוּ שְׂכָחָה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְּשׁוּבָה לְקַחְתּוֹ - אִינוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חולקו, יש להם שכחה. (57) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיתרו מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכחה. (58) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראינו מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביתר משמונת קבים, אינה שכחה. ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם: "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן].

יח. העמר שיש בו סאתים⁵⁹ ושכחו - אינו שכחה;
שנאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא גדיש. אף על פי שכלן סאתים סאתים⁶⁰. שכח שני עמרים, אף על פי שיש משניהן סאתים⁶¹ - הרי אלו שכחה⁶². וכן יראה לי, שהן שכחה אפלו הנה בשניהן יותר מסאתים⁶³.

(59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם. (60) שהרי הוא כגדיש. (61) בכתב יד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (62) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. (63) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים.

יט. קמה שיש בה סאתים ושכחה⁶⁴ - אינה שכחה⁶⁵. אין בה סאתים⁶⁶ - רואין את השבלים הדקות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה (להיות) הקמה אחר אמתן זה לעשות סאתים ושכחה - אינה שכחה.

(64) כולה. (65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו כן בקמה. (66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כח השיבולים, אבל ראויה היא לעשות סאתיים.

כ. שכח סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה - אינן מצטרפים⁶⁷, ושניהם שכחה. וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן⁶⁸, אם שכח מקצתן בקרקע⁶⁹ ומקצתן תלוש ובשניהם סאתים - אינן מצטרפין, אלא שניהם שכחה.

(67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. (68) [במשנה שם: "וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל האילן]. (69) כלומר, מחוברים לקרקע.

המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (47) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. (48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (49) כלומר, זה שנשכח בעת שהולך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה.

יג. אי זהו מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם⁵⁰ או להליכן שם למקום גדיש שהוא הגרן⁵¹. ומקום שאינו גמר מלאכה הוא המקום שמקבצין בו העמרים פדי לעשות מהן אלמות גדולות פדי להוליכן למקום אחר.

(50) ואינו מכוון לעימור חדש. (51) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שתי פריכות⁵² המבדלות⁵³ זו מזו - שכחה, ושלש - אינן שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה.

(52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (53) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שני צבורי זיתים וחרובין המבדלין זה מזה - שכחה, ושלשה - אינם שכחה. שני הצני פשתן⁵⁴ - שכחה, ושלשה - אינם שכחה.

(54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעוקרים אותם הם כהוצני דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמירוי כשהוריעו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

טז. שתי גפנים, וכן בשאר האילנות⁵⁵ שנים המבדלין זה מזה - שכחה, ושלשה - אינן שכחה. שנאמר: לעני ולגר תעזב אתם - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר.

(55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

יז. היו כל העמרים של קב קב ואחד של ארבעה קבין ושכחו - הרי זה שכחה⁵⁶; יתר על הארבעה - אינו שכחה⁵⁷. וכן אם היו של שני שני קבין ואחד יתר על שמונה קבין - אינו שכחה⁵⁸.

(56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב קב והיה ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשניים - כל זמן שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זית נטופה - זה מסים את זה⁸². היתה כל שדהו זית נטופה ושכח אחת מהן או שתיים - יש לו שכחה⁸³. במה דברים אמורים? שלא התחיל⁸⁴ באילן זה המפרסם; אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם⁸⁵. והוא שיהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינה שכחה⁸⁶, אלא אם כן שכח כל האילן⁸⁷, כמו שבארנו.

(80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום. (82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם. (84) ושכחו כולו. (85) שכיון שהתחיל בו בטלה חשיבותו, והרי זה דומה למה ששינוי בערלה פרק ג משנה ח, שאם נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיון שהתחיל בו ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה שכחה, שכיון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

כה. זית העומד באמצע השורות לבדו ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו, אף על פי שאין בכל שורה מהן אלא שני זיתים, שכח את האמצעי - אינו שכחה, שהרי השורות הסתירוהו⁸⁸. ולמה אמרו⁸⁹ זית בלבד⁹⁰? מפני שהיה חשוב בארץ ישראל באותו הזמן⁹¹.

(88) שהרי זה כמו חיפיהו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה א. ורק בחיפיהו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים. (89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות. וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות כג-כה. (91) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם.

כו. איזהו שכחה? בעריס⁹² - כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה⁹³. ובכרם⁹⁴ - משיעבר מן הגפן ומן הגפנים⁹⁵ וישכח אותה. פדלית ובדקל⁹⁶ - משיירד הימנו⁹⁷. ושאור כל האילנות - משיפנה וילך לו. במה דברים אמורים? שלא התחיל בו⁹⁸; אבל אם התחיל בו⁹⁹ ושכחו - אינה שכחה עד שיבצר את כל סביביו.

(92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה. (93) פירוש: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וליטלה. (94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה. (96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור",

כא. השוכח עמר בצד הקמה⁷⁰ שאינה שוכחה⁷¹ - אינה שכחה. שגאמר: כי תקצר ושכחת עמר; עמר שסביבותיו קציר⁷² - שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה - אינה שכחה. וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שוכחה, אפלו קלח אחד⁷³ - הרי זו מצלת את השוכחה, ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שוכח, אפלו היה בו סאתים⁷⁴ - אינו מציל אותה, והרי השוכח לעניים. אין קמת חביו מצלת על עמר שלו, ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממיין העמר.

(70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה". (71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש בה סאתיים, שאינה שוכחה, מצלת היא על העומר שבצידה. (72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה, כל שכן שאינה מצלת אחרים. (73) שלא שכחו. (74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן אינו מציל את השכוח.

כב. השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו כמה סאין פרות⁷⁵, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; שלשה - אינן שכחה.

(75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים, וסאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו חשוב כל כך.

כג. במה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם במקום⁷⁶, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה, או במעשיו⁷⁷, כגון שהיה עושה זיתים הרבה, או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון זית הנטופה בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או השפכני⁷⁸ או הבישני⁷⁹; אבל אם היה בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכחה. שגאמר: ושכחת עמר בשדה - עמר שאתה שוכחו לעולם ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו; יצא זה, שאתה זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפרסם.

(76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן פירשוהו שפכוני, ועניינו שפיכת שמן לרוב נגזר ממלת שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן נקרא שמו בישי לקוח מבושה.

כד. היה מסים בדתו⁸⁰ - הרי זה מפרסם וידוע. היה עומד בצד הדקל - הדקל מסימו⁸¹. היו שגיהן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְקָרָא מְעֵשֶׂר שְׁנֵי, וְהוּא לְכַעְלֵי, וְאוּכְלִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם. וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: וְאִם גָּאֵל יִגְאֵל אִישׁ מִמְעֵשְׁרוֹ. וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: עֵשֶׂר תַּעֲשֶׂר וְאִכְלַתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר.⁹

"משירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזו. (99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

כזו. הַמְפָקִיר אֶת פְּרָמוֹ, וְהַשְׁפִּים בַּבָּקָר וְזָכָה בּוֹ לְעֵצְמוֹ וּבְצֵרוֹ - חֵיב בַּפֶּרֶט וּבְעוֹלָלוֹת וּבַשְּׂכַחָה וּבַפָּאָה; שְׁהָרִי 'שְׂדֵךְ' וְ'כְרָמְךָ' אֲנִי קוֹרָא בּוֹ¹⁰⁰, מִפְּנֵי שְׁהָיָה שְׁלוֹ וְהָרִי הוּא שְׁלוֹ. אָבָל אִם זָכָה מִן הַהֶפְקֵר בַּשְּׂדֵה שֶׁל אַחֲרֵים - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַפֶּל. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף - פְּטוּר מִן הַמְעַשְׂרוֹת, כְּמוֹ שְׂוִיתָבָאֵר.

(8) מן השמונים ושמונה הנותנים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קכח.

ד. עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה מְפָרְשִׁין בְּשֵׁנָה רֵאשׁוֹנָה מִן הַשְּׂבֻעָה¹⁰ וּבְשֵׁנָה וּבְכַרְבִּיעֵית וּבְחַמִּישֵׁית. אָבָל בְּשֵׁלִישֵׁית וּבְשִׁישֵׁית מִן הַשְּׂבֻעָה, אַחַר שְׂמִפְרִישִׁים מְעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן מְפָרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר מְעֵשֶׂר אַחַר וְנוֹתְנֵוּ לְעֵנִים, וְהוּא הַנְקָרָא מְעֵשֶׂר עֲנִי. וְאִין בְּשֵׁתֵי שְׁנַיִם אֵלוֹ מְעֵשֶׂר שְׁנֵי, אֶלָּא מְעֵשֶׂר עֲנִי¹¹. וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: מְקַצֶּה שְׁלֹשׁ שְׁנַיִם תּוֹצִיא אֶת כָּל מְעֵשֶׂר תְּבוּאָתְךָ בְּשֵׁנָה הַהִיא וְהַנְחַתָּ בַּשְּׂעִרֶיךָ וּבֵא הַלְוִי. וְעָלְיוֹ נֶאֱמַר: כִּי תִכְלֶה לְעֵשֶׂר¹².

(100) בכבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב" מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו מ"תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן אפילו לאחר אפיה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך" ו"כרמך".

פָּרֵק שְׁשִׁי

1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר בגורן ורוצה ליתנו לעני קרובו או מידוע. שני עניים שקבלו שדה באריסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאינן בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה".

א. מִתְּנָה אַחֲרַת שְׁשִׁית² יֵשׁ לְעֵנִים בְּזַרַע הָאָרֶץ, וְהוּא הַמְעֵשֶׂר שֶׁנוֹתְנִין לְעֵנִים, וְהוּא הַנְקָרָא מְעֵשֶׂר עֲנִי.

ה. שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה פְּלֶה הַפָּקֵר, וְאִין בָּהּ לֹא תְרוּמָה וְלֹא מְעַשְׂרוֹת כְּלָל, לֹא רֵאשׁוֹן וְלֹא שְׁנֵי וְלֹא מְעֵשֶׂר עֲנִי¹³. וּבְחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׂאִין בָּהּ שְׂמִטַּת קַרְקַע¹⁴ - מְפָרִישִׁין בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם¹⁵ וּבְעֵמוֹן וּבְמוֹאָב¹⁶ מְעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן¹⁷ וּמְעֵשֶׂר עֲנִי¹⁸; מִפְּנֵי שְׁהֶאֱרָצוּת אֵלוֹ קְרוֹבוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שְׁיֵהִיו עֲנִי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִין עֲלֵיהֶם¹⁹ בַּשְּׂבִיעֵית²⁰. וְהַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי²¹, שְׁיֵהִיו מְפָרִישִׁים בְּאֶרֶץ עֵמוֹן וּמוֹאָב מְעֵשֶׂר עֲנִי בַּשְּׂבִיעֵית. אָבָל בְּאֶרֶץ שְׁנַעֲרָ²² - מְפָרִישִׁין בַּשְּׂבִיעֵית מְעֵשֶׂר שְׁנֵי²³, כְּסֵדֶר רֵב הַשְּׁנַיִם²⁴.

2) חוץ מחמש המתנות שזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה, פרט ועוללות (רדב"ז).

ב. וְזֶהוּ סֵדֶר תְּרוּמוֹת וּמְעַשְׂרוֹת: אַחַר שְׂקוּצֵר זְרַע הָאָרֶץ אוֹ אוֹסֵף פְּרֵי הָעֵץ וְתִגְמַר מְלֵאכְתוֹ³ מְפָרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים⁴, וְזֶהוּ הַנְקָרָא תְרוּמָה גְדוּלָּה⁵, וְנוֹתְנָה לְכַהֵן. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: רֵאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירְשֵׁף וְיִצְהַרְךָ. וְאַחַר כֶּף מְפָרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מְעַשְׂרָה, וְזֶהוּ הַנְקָרָא מְעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן, וְנוֹתְנֵוּ לְלוֹי. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: כִּי אֶת מְעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹמֵר; וְנֶאֱמַר: וְלִבְנֵי לְוִי הִנֵּה נִתְּתִי אֶת כָּל מְעֵשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל⁷.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה"כז. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, ושמועולם לא כבשום אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון וכבשום עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כז"כח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיחון, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם. (17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברא שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת

(3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד"ה). וראה בפ"ג מהלכות מעשרות הלכה ח ובהוספה שם). (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה קכו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א מהלכות מעשר הלכה א (עיין שם), ובפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

ג. וְאַחַר כֶּף מְפָרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מְעַשְׂרָה, וְהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) משנה פאה שם. (30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתיים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). (31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". וצ"ע. (33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). (34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). (35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. (36) של לוג (פירוש המשנה). (37) ירושלמי. (38) ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט. (39) ירושלמי. (40) ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

ט. הִיָּה לֹו דָּבָר מוּעָבָר⁴² וְהָעֲנִיִּים מְרַבֵּין וְאֵין בּוֹ פְּדִי לְתַן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פְּשֻׁעוֹר - נוֹתֵן לְפִינֵיהֶם וְהֵן מִחֻלְקֵין בְּיָנֵיהֶם.

(42) שם משנה ו.

י. וּמַעֲשֵׂר עֲנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּגֵרָן - אֵין בּוֹ טוֹבַת הַנָּאָה לְבָעָלִים⁴³, אֲלֵא הָעֲנִיִּים בָּאִים וְנוֹטְלִין עַל פְּרָחוֹ. וְאֶפְלוּ עֲנִי שְׂבִינְשָׂאֵל - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִדְּדוֹ⁴⁴. אֲכָל הַמִּתְחַלֵּק בְּבֵית - יֵשׁ לוֹ טוֹבַת הַנָּאָה לְבָעָלִים⁴⁵ וְנוֹתְנוֹ לְכָל עֲנִי שְׂבִינְשָׂאֵל⁴⁶.

(43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). (44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו שאין לעני זכות לתתו לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. (45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). (46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני, אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

יא. הִיָּה לֹו מַעֲשֵׂר בְּגֵרָן⁴⁷ וְרָצָה לְתַנּוֹ לְעֲנִי קְרוֹבֹו אוּ מִיָּדְעוּ - יֵשׁ לְהַפְרִישׁ מִחֻצָּה לְתַנּוֹ לוֹ, וְהַחֲצִי מִחֻלְקוֹ לְכָל עֲנִי שְׂיַעֲבֹר פְּשֻׁעוֹר שְׂאֲמָרְנוּ.

(47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

יב. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים שְׂאִינוּ נוֹתֵן לְעֲנִי אֲלֵא פְּדִי שְׂבָעוּ? בְּשָׂדָה⁴⁸; אֲכָל אִם הִיָּה הַמַּעֲשֵׂר בְּבֵית - מִחֻלְקוֹ לְכָל הָעֲנִיִּים אֶפְלוּ פְּזִית פְּזִית⁴⁹. שְׂאִינוּ מַצְוֵה לְתַן פְּדִי שְׂבָעוּ אֲלֵא בְּשָׂדָה, שְׂהָרִי אִינוּ מוֹצֵא שָׁם לְקַח; שְׂנֵאָמַר: וְאֶכְלוּ בְּשַׁעְרֵיךָ וְשְׂבָעוּ⁵⁰.

רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא בכל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידיים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

ו. מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֶקַח הַלְוִי - מְפָרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מַעֲשֵׂרָה וְנוֹתְנוֹ לְפָהֵן, וְהוּא הַנְּקִרָא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְעָלְיוֹ נֵאָמַר: וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר.

ז. בַּעַל הַשָּׂדֶה שְׂעָבְרוּ עָלָיו עֲנִיִּים, וְהִיָּה לוֹ שָׁם²⁵ מַעֲשֵׂר עֲנִי - נוֹתֵן לְכָל עֲנִי²⁶ שְׂיַעֲבֹר עָלָיו מִן הַמַּעֲשֵׂר פְּדִי שְׂבָעוּ²⁷; שְׂנֵאָמַר: וְאֶכְלוּ בְּשַׁעְרֵיךָ וְשְׂבָעוּ²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית. (26) אף-על-פי שמעשר עני שבגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) – אינו כפאה שהעניים בוזזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) – הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פר' כ"תבוא (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד – שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבעו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

ח. פְּדִי שְׂבָעוּ בְּמָה? אִם מִן הַחֲטָיִם²⁹ נוֹתֵן - לֵא יִפְחַת מִחֲצִי קַב³⁰. וְאִם מִן הַשְּׂעוּרִים - לֵא יִפְחַת מִקַּב. וְאִם מִן הַפְּסָמִין³¹ - לֵא יִפְחַת מִקַּב³². וּמִן הַגְּרוֹגְרוֹת³³ - לֵא יִפְחַת מִקַּב. וְאִם מִן הַדְּבָלָה³⁴ - לֵא יִפְחַת מִמִּשְׁקַל חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סָלְעֵי³⁵. וְאִם מִן הַזֵּיץ - לֵא יִפְחַת מִחֲצִי לֶג. וְאִם מִן הַשְּׂמֶן - לֵא יִפְחַת מִרְבִּיעִית³⁶. וְאִם מִן הָאֲרֹז - רִבְעֵ הַקֶּב³⁷. נִתֵּן לוֹ יֶרֶק - נוֹתֵן לוֹ מִשְׁקַל לְטָרָא³⁸, וְהוּא מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר. מִן הַחֲרוּבִין - שְׁלֹשָׁה קַבִּין³⁹. מִן הָאֲגוּזִים - עֶשְׂרֵה⁴⁰. מִן הָאֶפְרָסְקִין - חֲמִשָּׁה. מִן הָרְמוּנִים - שְׁנַיִם. אֶתְרוֹג - אֶחָד. וְאִם נִתֵּן לוֹ מִשְׂאֵר הַפְּרוֹת - לֵא יִפְחַת מִפְּדִי שְׂיַמְכְּרִם וְיִקַּח בְּדַמְיָהֵן מְזוֹן שְׁתֵּי סַעֲדוֹת⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5).
 49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא", וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא שיעור שביעה (משנה-למלך). [ראה למעלה הלכה ז הערה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה אשר בשערין ואכלו ושבעו" המדבר במתחלק בגורן. אבל עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת כרי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשערין ושבעו". ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

יג. פא"ו איש ואשה לבית 52 - נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה ואחר כך נותנין לאיש. אב ופנ"ו, איש וקרובו, שני אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו.⁵⁴

טז. המוכר את שדהו⁶² קרקע ופרות⁶³ והעני⁶⁴ - הרי זה מתר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, אף על פי שעדיין לא נתן דמים⁶⁵. ואפילו לזה הדמים ולקחה⁶⁶ - הרי זה אסור במתנות עניים.

51) יבמות ק. (52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחילה ופוטרין אותה, מאי קאמר? הכי קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח) נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשתה של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה שאין בשתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה (כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל כך, וכן נראה במאירי שם]. (53) קידושין לב. תוספתא מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. (54) אף-על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב.), כמו כן מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

62) שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור". (63) ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים. וראה למעלה פ"ד הלכה יא. (64) שאם לא כן, אסור אף-על-פי שאינו בעל השדה. (65) אלא קנה אותה בחזקה בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה לא, שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. (66) שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

יד. שני עניים⁵⁵ שקבלו שדה פאריסות⁵⁶ - זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו⁵⁷, וכן חברו מפריש מחלקו ונותן לו.

יז. מעשר עני⁶⁷ - אין פורעין ממנו מלזה⁶⁸, ואין משלמין ממנו את התגמולין⁶⁹; אבל משלמין⁷⁰ ממנו דבר של גמילות חסדים⁷¹. וצריך להודיעו שהוא מעשר עני⁷². ואין פודין בו שבויים⁷³, ואין עושין בו שושבינות⁷⁴, ואין נותנין ממנו דבר לצדקה, ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הגאון⁷⁵. ואין מוציאין⁷⁶ אותו מהארץ לחוץ לארץ, שנאמר: והנחת בשעריך, ונאמר: ואכלו בשעריך ושבעו.

55) פאה פ"ה משנה ה. (56) "ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות). (57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

67) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת כתב-יד עהרפורט. (68) כלומר, העני אינו רשאי לפרוע בו חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"ו מהלכות זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"ה (הובא באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד והערה נוספת נו, ובפ"ג מהלכות עבדים הלכה טו והערה קיג]. (69) שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). (70) בכתבי יד תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא שם. וכן הוא להלן בפ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. וראה בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כא. (71) כלומר, נותנו לעני אחר בתור חסד, ובלי ציפיה לתשלום גמול. (72) שיידע שאינו מצפה ממנו לתשלום גמול (פאת-השולחן בשם בית-יוסף). ועוד שיידע שלא להוציאו מהארץ לחוצה לארץ, כדלהלן. וראה בהלכות מעשר שני שם, ובהלכות שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנה שם הלכה ב) [ואף-על-פי שרק במעות

טו. המקבל שדה לקצר⁵⁸ - אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו⁵⁹. אבל אם אמר לו בעל השדה: שלישי מה שאתה קוצר בלבד הוא שלך או רביע מה שתקצר - הרי זה אין לו פלוג עם שיקצרו⁶⁰, ובשעת הקציר הוא עני, לפיכך מתר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני; שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצרו, והרי זכה בחלקו שקצרו⁶¹.

58) פאה פ"ה משנה ה. (59) "ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות). (60) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נִכְסָיו - מִצְוָה¹¹ מִן הַמִּבְחָר; וְאֶחָד מֵעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו
- בְּיָנוּנֵי¹²; פְּחֹת מִכָּאן - עֵינֵי רַעְהוּ. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע
עֲצָמוֹ מִשְׁלִישֵׁית הַשְּׁקָל¹³ בְּשָׂנְהוּ, וְכָל הַנּוֹתֵן פְּחֹת
מִזֶּה - לֹא קִיָּם מִצְוָהוּ. וְאֶפְלוּ עֵנֵי הַמַּתְפָּרְנִס¹⁴ מִן
הַצְּדָקָה - תִּיב לִתֵּן צְדָקָה לְאַחֵר.

10) בבא-מציעא לא, ב: "נתן תתן, אין לי אלא מתנה
מרוכה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרוכה
— רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתן תתן" (אור פני מלך).
11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבוכו אל יבוכו יותר
מחומשו". וכן הוא ב"ירושלמי" פאה פ"א ה"א.
12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן
ב"ספרי" (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר
כספים. 13) בבא-בבא ט, א. 14) גיטין ז, ב.

ו. עֵנֵי שְׂאִין מְפִירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רַעֵב אָנִי, הַאֲכִילוּנִי
- אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ מִיָּד¹⁶. הִיָּה עֵרִם וְאָמַר: כְּסוּנִי -
בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׂמָא רַמְאֵי הוּא, אֶלְא
אוֹתוֹ - מְכַסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ מִיָּד¹⁷, וְאֵין בּוֹדְקִין
אַחֲרָיו.

15) בבא-בבא, שם. 16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר
(ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" — פרוס מיד (שם).
17) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בבא פאה פ"ח ה"ו
תראה ערום וכסיתו. כשייראה לך", פירוש שאתה מכירו.

ז. מְפִרְסִין וּמְכַסִּין¹⁸ עֲנֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִים וּמְזֻלֹת עִם
עֲנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁹, מְפִנֵי דְרַכֵּי שְׁלוֹם²⁰. וְעֵנֵי הַמְחַזֵּר עַל
הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתְנֵה מְרַבָּה, אֲבָל נוֹתְנִין
לוֹ מַתְנֵה מוֹעֲטָתוֹ²¹. וְאֶסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הָעֵנִי שֶׁשָּׂאֵל
רִיקָם, וְאֶפְלוּ אֶתָּה נוֹתֵן לוֹ גְרוּגְרַת אַחַת²²; שְׂנֵאמַר:
אַל יָשֵׁב דָּךְ נִכְלָם.

18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי
ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח
מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת,
כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה
מפרנסין]. 19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא
ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. 20) ראה שם
נט, ב — ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. 21) ב"ב
שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל
לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). 22) [ב"ירושלמי"
פאה פ"ח ה"ה: "המסבכין על הפתחים אין נזקקין להם
לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגון
דליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דליה"].

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֵנֵי²³ הַעוֹבֵר מִמְקוֹם לְמְקוֹם מִכְּפָר
אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוֹנְדִיוֹן²⁴ כְּשֶׁהָיוּ הַחֲטִיִּים אֲרַבַּע סְאִין²⁵
בְּסִלְעָה²⁶. וּכְכֹר בְּאַרְבֹּנֵי²⁷ כָּל הַמְדוֹת. וְאֵם לָן - נוֹתְנִין
לוֹ מִצַּע לִישָׁן עֲלָיו, וְכִסֵּת לִתֵּן פֶּתַח מְרֻאָשׁוֹתָיו²⁸,
וְשָׁמֵן וְקִטְנִית²⁹. וְאֵם שְׁבַת³⁰ - נוֹתְנִין לוֹ מִזֶּן שְׁלֹשׁ

הדין כן, ולא בפירות (עיין שם הלכות ב"ט) — אין זה אלא
בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת
על-מנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נזן.
75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה ביוון
התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם
סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ב"יד סימן רנא ס"ק כג).
76) ספרי פר' ראה (לדברים כו, יב).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני.
ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו משלישית השקל. ואם
בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי
ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום.
עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם
פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים.
עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית
הכנסת.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִתֵּן צְדָקָה לְעֵנִיִּים², כְּפִי מַה שֶׁרְאוּי
לְעֵנִי, אִם הִיָּתָה יָד הַנּוֹתֵן מְשֻׁגָּת. שְׂנֵאמַר: פֶּתַח
תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֵאמַר: וְהַחֲזִקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב³
וְחֵי עִמָּךְ. וְנֵאמַר: וְחֵי אַחֲרֶיךָ עִמָּךְ.

2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי
גויים עם עניי ישראל. 3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה
ה"א, שגם גר תושב מצוה להחיותו.

ב. וְכָל הַרוֹאֶה עֵנִי מִבְּקֶשׁ וְהָעֵלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא
נָתַן לוֹ צְדָקָה - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה, שְׂנֵאמַר: לֹא
תֵאמְרִין אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאַחֲרֶיךָ הָאֲבִיוֹן.

ג. לְפִי מַה שֶׁחָסַר הָעֵנִי⁴ אֶתָּה מִצְוָה לִתֵּן לוֹ: אִם
אֵין לוֹ כְּסוּת - מְכַסִּים אוֹתוֹ, אִם אֵין לוֹ כְּלֵי בַיִת -
קוֹנִין לוֹ, אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה⁵ - מְשִׂיאִין אוֹתוֹ. וְאִם
הִיָּתָה אִשָּׁה - מְשִׂיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ⁶. אֶפְלוּ הִיָּה
דְּרָכּוֹ שֶׁל זֶה הָעֵנִי לְרַכֵּב עַל הַסּוּס וְעָבַד רֵץ לְפָנָיו,
וְהָעֵנִי וְיָרַד מִנְּכָסָיו - קוֹנִין לוֹ סוּס לְרַכֵּב עֲלָיו וְעָבַד
לְרוּץ לְפָנָיו; שְׂנֵאמַר: דֵּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחְסֵר לוֹ.
וּמִצְוָה אֶתָּה לְהַשְׁלִים הַחֲסוּרוֹ⁸, וְאֵין אֶתָּה מִצְוָה
לְעֲשׂוֹה.

4) כתובות סז, ב. 5) שם: [אשר יחסר] לו, זו אשה, וכן
הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". 6) במשנה, שם. וראה
להלן פ"ח ה"ט". 7) כתובות, שם. 8) שם.

ד. יְתוֹם שֶׁבֶא לְהַשְׂאִיאוֹ אִשָּׁה⁹ - שׂוֹכְרִין לוֹ בַיִת
וּמִצְיָעִים לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ וְאַחֵר כֶּף
מְשִׂיאִין לוֹ אִשָּׁה.

9) שם.

ה. בָּא הָעֵנִי וְשָׂאֵל דֵּי מַחְסְרוֹ וְאֵין יָד הַנּוֹתֵן מְשֻׁגָּת
- נוֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׂגָת יְדוּ¹⁰. וְכַמָּה? עַד חֲמִישִׁית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סֶלַע וְאָמַר: הֲרִי זֹו צְדָקָה, וְלָקַח סֶלַע שְׁנֵיהָ וְאָמַר:
וְזֹו - הֲרִי שְׁנֵיהָ צְדָקָה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פָרַשׁ.⁸

(8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.

ג. הַנּוֹדֵר צְדָקָה וְלֹא יָדַע בְּמָה נִדָּר - יִתֵּן עַד שְׂיֹאמַר
לֹא לָךְ נִתְּכֹנְנֵתִי.⁹

(9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי", והוא הדין לנדר י צדקה.

ד. אֶחָד הָאֹמֵר 'סֶלַע זֹו צְדָקָה', אוּ הָאֹמֵר 'הֲרִי
עָלִי סֶלַע לְצְדָקָה' וְהִפְרִישׁוּ, אִם רָצָה לְשְׁנוֹתוֹ
בְּאַחֵר¹⁰ - מֵתָר. וְאִם מְשִׁיחֵיגַע לְיַד הַגְּבַאי - אָסוּר
לְשְׁנוֹתוֹ. וְאִם רָצוּ הַגְּבָאִים לְצַרְפָּה¹¹ הַמְעוֹת וְלַעֲשׂוֹתָן
דִּינָרִין - אֵינָן רְשָׁאִין¹²; אֲלֹא אִם אֵין שָׁם עֲנִיִּים
לְחֵלֶק - מְצַרְפִּין לְאַחֵרִים, אַבָּל לֹא לְעֲצָמָן.¹³

(10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. (11) "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (12) שמא יחסרו, ולפירוש רש"י שמא יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. (13) שמא יחשדום שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול.

ה. הִיָּה לְעֲנִיִּים הַנָּאָה בְּעֹבֵב הַמְעוֹת בְּיַד הַגְּבַאי פְּדִי
לְעֲשׂוֹת¹⁴ לְאַחֵרִים לְתֵן - הֲרִי אוֹתוֹ הַגְּבַאי מֵתָר
לְלוֹת אוֹתָם הַמְעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים וּפּוֹרֵעַ; שֶׁהַצְּדָקָה
אֵינָה פְּקֻדָּשׁ שְׂאָסוּר לְהַנּוֹת בּוֹ.

(14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.

ו. מִי שֶׁהִתְנַדַּב מְנוֹרָה אוּ גֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אָסוּר
לְשְׁנוֹתָהּ. וְאִם לְדַבֵּר מְצוּהָ - מֵתָר לְשְׁנוֹתָהּ¹⁵, אָף עַל
פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֲלִיָּה מְעֻלְיָה, אֲלֹא אוֹמְרִים:
זֹו הַמְנוֹרָה אוּ גֵר שֶׁל פְּלוּנִי. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם
הַבְּעָלִים מְעֻלְיָה - מֵתָר לְשְׁנוֹתָהּ אֶפְלוּ לְדַבֵּר
הַרְשׁוֹת¹⁶.

(15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות. (16) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילמא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה הַמְתַּנְדַּב וְשָׂרָא;
אַבָּל אִם הִיָּה עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת - אָסוּר לְשְׁנוֹתָהּ
אֶפְלוּ לְדַבֵּר מְצוּהָ עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֲלִיָּה
מְעֻלְיָה¹⁷; שְׂמָא יֹאמַר הַעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמְזוֹלוֹת:
הַקְּדוּשְׁתִּי דְּבַר לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל יְהוּדִים וּמְכַרְוֵיהוּ
לְעֲצָמָן.

הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט הי"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

טו. הָאֹמֵר: תִּנּוּ מְאֵתִים דִּינָר⁵⁷ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אוּ
תִּנּוּ סֶפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת - יִתְּנוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת
שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הִיָּה רְגִיל בְּשְׁנַיִם - יִתְּנוּ
לְשְׁנֵיהֶן⁵⁹. הָאֹמֵר תִּנּוּ מְאֵתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ
לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.

(57) תוספתא בבא-קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ד). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז וש"ך שם סק"ו). ובספר-תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

~ יום שישי ח' אלול ~

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדרים, והמתפיס בצדקה הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לבדק הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאים מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

א. הַצְּדָקָה הֲרִי הִיא בְּכֹלל הַנְּדָרִים. לְפִיכָף, הָאֹמֵר:
הֲרִי עָלַי² סֶלַע לְצְדָקָה, אוּ הֲרִי סֶלַע זֹו³ צְדָקָה - תִּיָּב
לְתַנָּה לְעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אַחֵר - עֶבֶר בְּכָל תְּאַחֵר⁴;
שֶׁהֲרִי בְּיָדוֹ לְתֵן מִיָּד, וְעֲנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אֵין שָׁם
עֲנִיִּים - מְפָרִישׁ וּמְנִיחָ⁵ עַד שְׂיִמְצָא עֲנִיִּים. וְאִם
הִתְּנָה שְׁלֹא יִתֵּן עַד שְׂיִמְצָא עֲנִי - אֵינוֹ צָרִיךְ
לְהַפְרִישׁ⁶. וְכֵן אִם הִתְּנָה בְּשַׁעַה שְׁנֹדֵר בְּצְדָקָה אוּ
הִתְּנַדַּב אוֹתוֹ שֶׁיְהִיֹו הַגְּבָאִין רְשָׁאִין לְשְׁנוֹתָהּ וּלְצַרְפָּהּ
בְּזָהָב⁷ - הֲרִי אֵלֶי מְתָרִין.

(2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (4) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". (5) שאף על פי שאינו יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. (6) שתנאו קיים. (7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.

ב. הַמְתַּפִּיס בְּצְדָקָה - תִּיָּב, בְּשָׂאֵר הַנְּדָרִים. בְּיַצֵּד?
אָמַר: הֲרִי סֶלַע זֹו פְּזוֹ - הֲרִי זֹו צְדָקָה. הַמְפָרִישׁ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דעת, שאף הם יודעים שישראל רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפנסין עניי גויים עם עניי ישראל". (17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.

ח. עובד פוכבים ומזלות שהתנדב לְבַדֵּק הַבַּיִת - אין מקבלין מִמֶּנּוּ לְכַתְחֵלָה; וְאִם לָקָחוּ מִמֶּנּוּ - אֵין מְחִזְרִין לוֹ.¹⁸ הִיָּה הַדָּבָר מְסִים, כְּגוֹן קוֹרָה אוֹ אֶבֶן - מְחִזְרִין לוֹ, פְּדֵי שְׂלֵא יְהֵא לְהֵן דָּבָר מְסִים בְּמִקְדָּשׁ; שְׁנֵאמַר: לֹא לָכֶם וְלִנּוּ וּגְזֵמֵר.¹⁹ אֲכָל לְבַיִת הַכְּנֶסֶת - מְקַבְּלִין מִהֵן לְכַתְחֵלָה.²⁰ וְהוּא שְׂיֵאמַר: כְּדַעַת יִשְׂרָאֵל הַפְּרִשְׁתִּי. וְאִם לֹא אָמַר - טְעוֹן גְּנִיזָה, שְׂמָא לְבוֹ לְשָׂמִים.²¹ וְאֵין מְקַבְּלִים מֵהֶם לְחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם.²² וְלֹא לְאַמַּת הַמַּיִם שָׁבָה; שְׁנֵאמַר: וְלָכֶם אֵין חֶלֶק וְזָכְרוֹן בִּירוּשָׁלַיִם.²³

י. פְּדִיּוֹן שְׁבוּיִים קוֹדֵם²⁸ לְפְרִנְסַת עֲנִיִּים וְלְכִסּוּתָן. וְאֵין לָךְ מִצְוָה גְדוּלָה כְּפְדִיּוֹן שְׁבוּיִים, שֶׁהַשְּׁבוּי הָרִי הוּא בְּכָלֵל הָרַעֲבִים וְהַעֲמָאִים וְהַעֲרָמִים וְעוֹמֵד בְּסַפְנַת נְפִשׁוֹת.²⁹ וְהַמְעָלִים עֵינָיו מִפְּדִיּוֹנוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל לֹא תֵאמָר אֶת לְבַבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ, וְעַל לֹא תַעֲמֵד עַל דָּם רַעֲף.³⁰ וְעַל לֹא יִרְדְּנוּ בְּפִרְךָ לְעֵינֶיךָ.³¹ וּבִטֵּל מִצְוֹת פֶּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ, וּמִצְוֹת וְחֵי אַחִיד עִמָּךְ, וְאַהֲבַת לְרַעֲף כְּמוֹךָ.³² וְהִצַּל לְקַחִים לְמָוֹת, וְהִרְבֵּה דְבָרִים פְּאֵלוֹ.³³ וְאֵין לָךְ מִצְוָה רַבָּה כְּפְדִיּוֹן שְׁבוּיִים.

(28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבויה הוא בכלל הרעבים והעמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (30) שעומד בסכנת נפשות. (31) כי בשבי מעבדים אותו בעבודת פרך. (32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

יא. אֲנָשֵׁי הָעִיר שְׁגָבוּ מְעוֹת לְבַנְּנָן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְכֹא לְהֵן דְּבַר מִצְוָה.³⁴ - מוֹצִיאֵין בּוֹ הַמְעוֹת. קִנּוּ אֲבָנִים וְקוֹרוֹת - לֹא יִמְכְּרוּם לְדָבָר מִצְוָה, אֲלֵא לְפְדִיּוֹן שְׁבוּיִים. אִף עַל פִּי שֶׁהִבִּיאוּ אֶת הָאֲבָנִים וְהַגְּדָרוֹם,³⁵ וְאֶת הַקּוֹרוֹת וּפְסָלוֹם, וְהִתְקִינוּ הַכֵּל לְבַנְּנָן - מוֹכְרִין הַכֵּל לְפְדִיּוֹן שְׁבוּיִים בְּלִבָּד. אֲכָל אִם בָּנוּ וְגָמְרוּ - לֹא יִמְכְּרוּ אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת,³⁶ אֲלֵא יִגְבוּ לְפְדִיּוֹנָן מִן הַצְּבֹר.

(34) שם ג': "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמא יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זווי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". (35) [אולי צריך להיות "וגררום", כעין "ופסלום" שלהלן]. (36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבוים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התיירו למכור לפדיון שבוים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

יב. אֵין פוֹדִין אֶת הַשְּׁבוּיִים בְּיָתֵר עַל דְּמִיָּהּ³⁷, מִפְּנֵי תְקוּן הָעוֹלָם, שְׂלֵא יְהִי הָאוֹיְבִים רוֹדְפִין אַחֲרֵיהֶם לְשִׁבוּתָם.³⁸ וְאֵין מְכַרְיָחִין אֶת הַשְּׁבוּיִים, מִפְּנֵי תְקוּן הָעוֹלָם,³⁹ שְׂלֵא יְהִי הָאוֹיְבִים מְכַפְּדִין עֲלֵיהֶן⁴⁰ אֶת הָעַל וּמְרַבִּים בְּשִׁמְרָתָן.

(37) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. (38) כפי הלשון

(18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (19) "לבנות בית לאלוקינו". (20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בכרייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתיה וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמא בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. (21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (22) וברור הדבר כי דינם כדין בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזיכרון בירושלם".

ט. אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל²⁴ לְטַל צְדָקָה מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת בְּפְרִהֲסִיא. וְאִם אֵינוּ יָכוֹל לְחִיּוֹת בְּצְדָקָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְאֵינוּ יָכוֹל לְטַלָּה מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת בְּצַנְעָה - הָרִי זֶה מִתָּר. וְיִמְלֹךְ אוֹ שָׂרֵם²⁵ מִן הָעוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת שֶׁשָּׁלַח מִמוֹן לְיִשְׂרָאֵל לְצְדָקָה - אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ לוֹ, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּתָם;²⁶ אֲלֵא נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְיִנְתֵּן לְעֲנֵי עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת בְּסִתְרָה, פְּדֵי שְׂלֵא יִשְׁמַע הַמֶּלֶךְ.²⁷

(24) בסנהדרין כו': "אמר רב נחמן רב אכילי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתונוי (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (25) שם. במעשה של איפרא הורמיו אמו של שבור מלכא. (26) אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישברו. (27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימוה, כתב שבמעוֹת המתחלקות לעניים אין גניבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּפִּים פְּדֵי לְפָרְנָס אוּ פְּדֵי לְכֶסֶת אוּ פְּדֵי לְפָדוֹת אֶת בְּלֶן - מְקַדִּימִין אֶת הַכֶּהֵן לְלוֹי, וְלוֹי לְיִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל לְחֻלְלָה⁴⁸, וְחֻלְלָה לְשִׁתּוּקֵי⁴⁹, וְשִׁתּוּקֵי לְאֲסוּפֵי⁵⁰, וְאֲסוּפֵי לְמִמְזוּרֵי⁵¹, וּמִמְזוּרֵי לְנִתְיָן⁵², וְנִתְיָן לְגֵר, שֶׁהִנְתִּין גְּדֹל עִמָּנוּ בְּקִדְשָׁהּ⁵³. וְגֵר קוֹדֵם לְעֶבֶד מְשַׁחֵרֵר, לְפִי שֶׁהִיא בְּכָלֵל אֲרוּרֵי⁵⁴.

(48) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא גרושה, חללה וזונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי הקדימות שלאחריה: חלל לשתוקי ושתוקי לאסופי, לא נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפרוש המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה". (49) "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי". (50) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. (51) "לפי שהמזור ודאי והאחרים (=השתוקי והאסופי) ספק". (52) נתין הוא מן הגבועונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים ורוד גזר עליהם ואסרם לבוא בקהל ישראל. והטעם מבואר בבביתא הוריות שם: "זה בא מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (53) שהרי אבות אבותיו נתגיירו. (54) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד הוא בכלל ארוור, שנאמר "ארוור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיו".

יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהִיו שְׁנִיָּהֵן שְׁוִין בְּחֻקָּהּ; אֲבָל אִם הָיָה פֶּהֶן גְּדוֹל⁵⁵ עִם הָאָרֶץ וּמִמְזוּר תִּלְמִיד חֻקָּם⁵⁶ - תִּלְמִיד חֻקָּם קוֹדֵם. וְכָל הַגְּדוֹל בְּחֻקָּהּ⁵⁷ - קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ אוּ אֶבְי, אָף עַל פִּי שֵׁיִשׁ שָׁם גְּדוֹל מֵהֶן בְּחֻקָּהּ - רַבּוֹ אוּ אֶבְי שֶׁהוּא תִּלְמִיד חֻקָּם⁵⁸ קוֹדֵם לְזֶה שֶׁהוּא גְּדוֹל מֵהֶם בְּחֻקָּהּ.

(55) שהוא קודם לכהן הדיוט. (56) כן הוא במשנה שם. וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא. (57) כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר הרים (=חריף) הי מינייהו עדיף". (58) שבאופן זה הוא קודם אפילו לרבו.

פֶּרֶק הַיְשִׁיעִי

(1) יבאר שבכל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה. ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאי לפרוש זה מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים אותו למכור.

א. כָּל עִיר שֵׁישׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵל - חִיבִין לְהַעֲמִיד² מֵהֶם גְּבָאֵי צְדָקָה, אֲנָשִׁים יְדוּעִים³ וְנֶאֱמָנִים⁴, שִׁהִיוּ

השנייה שם: "דלא ליגרבו ולייתו טפיי". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. (39) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבוי אחד. (40) היינו על שבויים אחרים.

יג. מִי שֶׁמְכַר עֲצָמוֹ וּבָנָיו לְעֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת, אוּ שְׁלוֹהַּ מֵהֶן וְשָׁבוּ אוֹתָן אוּ אֶסְרוּהוּ בְּהַלְוֹאתָן: פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - מִצְוָה לְפָדוֹתָן, שְׁלִישִׁית - אֵין פּוֹדִין אוֹתָן. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן⁴¹. וְאִם בְּקִשְׁוֹהוּ לְהַרְגוֹ - פּוֹדִין אוֹתוֹ מִיָּדָם אֲפִלוּ אַחַר פְּמָה פְּעָמִים.

(41) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם.

יד. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה⁴², הוֹאִיל וְטָבֵל⁴³ לְשֵׁם עֲבֹדוֹת וְקָבַל עָלָיו מְצוֹת - פּוֹדִין אוֹתוֹ כִּיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבָּה. וְשָׁבוּי שֶׁהִמִּיר לְעֲבֹדַת פּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת, וְאֲפִלוּ לְמִצְוָה אַחַת, פְּגוֹן שֶׁהִיא אוֹכֵל נִבְלָה לְהַכְעִיס וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֶסְוֹר לְפָדוֹתוֹ⁴⁴.

(42) שם לו: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים". (43) לאחר שמל. (44) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו.

טו. הָאִשָּׁה קוֹדֶמַת לְאִישׁ לְהַאֲכִיל⁴⁵ וּלְכַסּוֹת וּלְהוֹצִיא מִבֵּית הַשְּׂבִי; מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ דְּרַכּוֹ לְחֵזֵר, לֹא הָאִשָּׁה, וּבְשִׁתָּהּ מִרְבָּה. וְאִם הָיָה שְׁנִיָּהֵם בְּשִׁבְיָה וְנִתְבָּעוּ שְׁנִיָּהֵן לְדַבֵּר עֲבָרָה⁴⁶ - הָאִישׁ קוֹדֵם לְפָדוֹת, לְפִי שֶׁאֵין דְּרַכּוֹ לְכָף.

(45) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי". ובבביתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לא דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (46) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

טז. יְתוֹם וְיְתוֹמָה שְׁבָאוּ לְהִשְׂאִי אוֹתָן - מְשִׁיאֵין הָאִשָּׁה קֹדֵם לְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁבְּשִׁתָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מִרְבָּה. וְלֹא יִפְתְּחוּ לָהּ מִמִּשְׁקַל שִׁשָּׁה דִּינָרִים וּרְבִיעֵ דִּינָרִי⁴⁷ שֶׁל פְּסָף טְהוֹר. וְאִם יֵשׁ בָּפִים שֶׁל צְדָקָה - נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְבוֹדָה.

(47) "ולא יפתחו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים דינרים.

יז. הָיָה לְפָנֵינוּ עֲנִיִּים הִרְבָּה אוּ שְׁבוּיִים הִרְבָּה, וְאֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַאֲמִיץ¹⁵ לְאַחַד הַמְּעוֹת שֶׁל קֶפֶה. וְאִינָה נִחְלָקֶת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה¹⁶, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שְׁנוֹתָנִים לְכָל אֶחָד דֵּי מַחְסוּרוֹ לְשִׁבְתָּ. וְהַתְּמַחֵי נִגְבָּה בְּשִׁלְשָׁה, שְׂאִינוֹ דָּבָר קְצוּב¹⁷, וּמִתְחַלֵּק בְּשִׁלְשָׁה.

14) בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם). 15) שם. 16) שם. 17) כן הוא בבבלייתא שם: "תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים", וכפירוש התוספות שם.

ו. הַתְּמַחֵי¹⁸ נִגְבָּה בְּכָל יוֹם, וְהַקֶּפֶה - מְעַרְבֵי שִׁבְתָּ לְעַרְבֵי שִׁבְתָּ. וְהַתְּמַחֵי - לְעֻנְיֵי עוֹלָם, וְהַקֶּפֶה לְעֻנְיֵי אוֹתָהּ הָעִיר בְּלִבָּד.

18) שם.

ז. רְשָׁאִין בְּנֵי הָעִיר¹⁹ לְעֻשׂוֹת קֶפֶה תְּמַחֵי, וְתְּמַחֵי קֶפֶה, וְלִשְׁנוֹתָן לְכָל מָה שְׂפִירְצוּ מִצָּרֵי צְבוּר²⁰, וְאִף עַל פִּי שְׂלֵא הִתְנוּ כֵּן בְּשַׁעֲהָ שְׂגָבוּ. וְאִם הִיא בְּמִדְיָנָה²¹ חָכָם גְּדוֹל, שֶׁהִפְלִי גוֹבִין עַל דַּעְתוֹ²² וְהוּא יִחְלַק לְעֻנְיִים כְּפִי מָה שְׂפִירְאָה - הָרִי זֶה רְשָׁאִי לִשְׁנוֹתָן לְכָל מָה שְׂפִירְאָה לוֹ מִצָּרֵי צְבוּר.

19) שם. 20) לדעת רבינו תם (בתוספות שם ד"ה ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות. 21) (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב). 22) בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

ח. גִּבְאֵי צְדָקָה אֵין רְשָׁאִין לְפָרֵשׁ²³ זֶה מְזָה בְּשׂוּק, אֶלָּא כְּדִי שְׂפִירְאָה זֶה פּוֹרֵשׁ לְשַׁעֲרָ וְזֶה פּוֹרֵשׁ לְחֲנוּת וְגוֹבִין²⁴.

23) שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחידי, דעתו לגנוב (רש"י שם). 24) ובלבד שייראו שניהם כאחד (שם).

ט. מִצָּא הַגִּבְאֵי מְעוֹת בְּשׂוּק²⁵ - לֹא יִתְּנֵם לְתוֹף פִּיסוֹ²⁶, אֶלָּא לְתוֹף אֲרָנְקֵי שֶׁל צְדָקָה, וּכְשִׁינְיָע לְבִיתוֹ יִטְלֵם.

25) גמרא שם. 26) שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב (רש"י שם).

י. הִיָּה הַגִּבְאֵי נוֹשָׂה²⁷ בְּחִבְרוֹ מְנָה, וּפְרָעוּ בְּשׂוּק - לֹא יִתְּנֵם לְתוֹף פִּיסוֹ²⁸, אֶלָּא לְתוֹף אֲרָנְקֵי שֶׁל צְדָקָה, וּכְשִׁינְיָע לְבִיתוֹ יִטְלֵם. וְלֹא יִמְנָה מְעוֹת הַקֶּפֶה שְׁנִים שְׁנִים²⁹, אֶלָּא אֶחָד אֶחָד, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³⁰; שְׂנָאֵמֵר: וְהִיָּתֵם נִקִּים מִי וּמִשְׂרָאֵל³¹.

27) גמרא שם. 28) משום חדש, כנ"ל. 29) שם. 30) שלא יאמרו: שתים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת (רש"י שם). 31) יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

יא. גִּבְאֵי צְדָקָה שְׂאִין לָהֶם עֻנְיִים לְחַלְקֵם³² - מִצָּרֵי הַמְּעוֹת דִּינְרִין³³ לְאֲחָרִים, אֶבֶל לֹא לְעַצְמָן³⁴. גִּבְאֵי

מְחֻזְרִין עַל הָעָם מְעַרְבֵי שִׁבְתָּ לְעַרְבֵי שִׁבְתָּ⁵ וְלוֹקְחִין מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מָה שֶׁהוּא רְאוּי לְתֵן וְדָבָר הַקְּצוּב עָלָיו. וְהֵן מִחְלָקִין הַמְּעוֹת מְעַרְבֵי שִׁבְתָּ לְעַרְבֵי שִׁבְתָּ, וְנוֹתְנִין לְכָל עֻנֵי מְזוֹנוֹת הַמְּסֻפִּיקִין לְשִׁבְעָה יָמִים. וְזוֹ הִיא הַנְּקִירָתָה קֶפֶה.

2) סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו' וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדור בתוכה". 3) בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו' תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך, לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך). 4) בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא-אס-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש: נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"י הלכה ח). 5) שם ח:

ב. וְכֵן מְעַמְדִין גִּבְאֵין שְׂלוֹקְחִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִכָּל חֶצֶר וְחֶצֶר פֶּת וּמִינֵי מֵאָכָל אוֹ פְרוֹת אוֹ מְעוֹת מִמֵּי שְׂמִתְנֵדֵב לְפִי שַׁעֲהָ, וּמִחְלָקִין אֶת הַגְּבוּי לְעַרְבֵי בֵין הָעֻנְיִים, וְנוֹתְנִין לְכָל עֻנֵי מִמְנוּ פְּרִיטָה יוֹמוֹ. וְזֶהוּ הַנְּקִירָתָה תְּמַחֵי⁶.

6) שם.

ג. מְעוֹלָם לֹא רְאִינוּ וְלֹא שְׂמַעְנוּ בְּקֶהֱל מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לָהֵן קֶפֶה שֶׁל צְדָקָה; אֶבֶל תְּמַחֵי - יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׂנֵהְגוּ בוֹ, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִהְגּוּ בוֹ. וְהַמְּנַהֵג הַפְּשוּט הַיּוֹם, שְׂפִירְאָה גִּבְאֵי הַקֶּפֶה מְחֻזְרִין בְּכָל יוֹם וּמִחְלָקִין מְעַרְבֵי שִׁבְתָּ לְעַרְבֵי שִׁבְתָּ⁸.

7) כן נראה בסנהדרין שם, שעיר שאין בה קופה של צדקה אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרדב"ז). ועיין להלן הלכה יב. 8) שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה, כמבואר להלן הלכה ז (רדב"ז).

ד. פְּתַעְנִיּוֹת מְחַלְקִים מְזוֹנוֹת לְעֻנְיִים. וְכָל תַּעֲנִיָּה שְׂאֶכְלוּ הָעָם וְלָנוּ וְלֹא חִלְקוּ צְדָקָה לְעֻנְיִים - הָרִי אֵלּוֹ כְּשׂוֹפְכֵי דָמִים¹⁰, וְעַלֵּיהֶם נֹאֲמֵר בְּקִבְלָה: צְדָק לֵין בָּהּ, וְעַתָּה מְרַצְחִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁלְשָׁה נִתְּנוּ לָהֵן הַפֶּתַח¹¹ וְהַפְּרוֹת שְׂאוּכָלִים בָּהֶם הַפֶּתַח, כְּגוֹן תְּמָרִים וְעֻנְבִים¹²; אֶבֶל אִם אֲחָרוֹ הַמְּעוֹת אוֹ הַחֲשִׁים¹³ - אֵינֵן כְּשׂוֹפְכֵי דָמִים.

9) סנהדרין לה. 10) שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו על כך (רש"י שם). 11) שם. 12) שם. שהם דברים המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים אחרים. 13) שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם אחרי התענית.

ה. הַקֶּפֶה אִינָה נִגְבֵּיתָ אֶלָּא בְּשְׁנֵים¹⁴, שְׂאִין עוֹשִׂים שְׂרָרָה עַל הַצְּבוּר בְּמִמוֹן פְּחוֹת מְשֻׁנִים. וּמִתָּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בירושלמי שחמשים העושים (ריות) טובים מן מאתים (חסר פרוטה) שאינם עושים. (44 שם. 45) כיון שבעת הנתנה אין לו מאתים וזו. (46) משנה שם. (47) שהוא חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי רבינו בנויים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק באשה ולא בחוב]. (48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק מהם (ט"ז ביו"ד סימן רנג ס"ק ג).

יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו⁴⁹ למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן לו⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתייה⁵¹ ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגדרת⁵² או עלי⁵³ וכיוצא בהן - מוכרין ולוקח פחות מהן⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵? קדם שניגיע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שנגבה הצדקה⁵⁷ - מחיבים אותו למכר פליו ולקח אחרים פחותין מהם ואחר כך יטל.

(49) פאה שם משנה ח. (50) שהרי אדרבה, אם אין לו, שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה פ"ז הלכות ג-ד). (51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם, והם מאוסים עליו (כתובת סח.). (52) שמגרדים בה במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגרדת פשוטה מאוסה. (53) לכתוש בו חטים. ואף בו אין טענת מיאוס. (54) שם. (55) שם, לדעת רב פפא. (56) אלא הוא מתפרנס מן היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחיבין אותו למכור כליו אלא יטול. (57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי. וכן פירש הר"ף שם.

טו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר⁵⁸ ותמו לו המעות בדרכו ואין לו עתה מה יאכל - הרי זה מתר לקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה. ולכשיגיע לביתו - אינו חייב לשלם⁵⁹, שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.

(58) פאה פ"ה משנה ד. (59) שם, כחכמים.

טז. מי שהיה לו⁶⁰ בתים⁶¹ שדות וכרמים⁶², ואם מוכרין⁶³ בימי הגשמים מוכרין בזול⁶⁴, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרין בשוהין⁶⁵ - אין מחיבין אותו למכר⁶⁶, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן⁶⁷, ולא ידחק עצמו וימכר שלא בזמן מכירה. (60) ברייתא בבבא קמא ז. לפי דעת הר"ף שם (כסף-

תמחוי³⁵ שאין להם עניים לחלק - מוכרים לאחרים, ואין מוכרים לעצמם. ואין מחשבים בצדקה³⁶ עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין; שגאמר: אף לא יחשב אתם הפסך הנפתן על ידם, כי באמונה הם עושים.

(32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים, שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן יחדשם שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם ט. כלומר, אין מבקשים מהם דין-וחשבון מהכספים שחילקו.

יב. מי שישב במדינה³⁷ שלשים יום - כופין אותו לתן צדקה לקפה עם פני המדינה. ישב שם שלשה חדשים - כופין אותו לתן התמחוי. ישב שם ששה חדשים - כופין אותו לתן צדקה בפסות שמכסים בה עניי העיר³⁸. ישב שם תשעה חדשים - כופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים, ועושין להם פל צרכי קבורה.

(37) כן הוא שם ח. לפי כתביב מינכן וכתב"ד פרוי "שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא מהר"ק שורש יז (ראה ברב"ז) בשם שני ספרים בגמרא שם. וכן הוא ברי"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם בזה מפני שהקופה מוכרחת יותר מן התמחוי, שאין לך מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה הלכה ז].

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל מן התמחוי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים וזו⁴², אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים זו ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר, אפלו אלה⁴⁴ נוהגין לו פאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵. היו בידו⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו ממשפנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחוי שיחלקו בכל יום (פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארים, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה אחת ביום, וסעודת מוצאי-שבת לא יצטרך אליה בשביל שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של שבת (פירוש המשניות). (42) שם משנה ח. (43) נוסף לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק עֲשִׂירִי

1) יבאר שהיבין אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצוות. ודין המעלים ענינו מן הצדקה או הנותנה בסבר פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושדחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

א. חִיבֵין אָנוּ לְהִזְהֵר בְּמִצְוֹת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת עֲשׂוּת.² שֶׁהַצְּדָקָה סִימָן לְצַדִּיק זֶרַע אַבְרָהָם אָבִינוּ³; שְׁנֵאמַר: כִּי יִדְעֲתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת פְּנֵי לְעִשׂוֹת צְדָקָה.⁴ וְאֵין כֶּסֶף יִשְׂרָאֵל⁵ מִתְּכַוֵּן וְדַת הָאֲמַת עוֹמֶדֶת אֲלָא בְּצְדָקָה; שְׁנֵאמַר: בְּצְדָקָה תִּכְוֶנֶי. וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין⁶ אֲלָא בְּצְדָקָה; שְׁנֵאמַר: צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה, וְשָׁבִיָּה בְּצְדָקָה.

משנה). 61) שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ח, ראה למעלה הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). 62) ושנים יותר ממאתיים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא שם, לפי נוסחת הרי"ף, ולכן הסמיך רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשיר שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). 63) כדעת רבה (שם ז:). 64) לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). 65) לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). 66) ולהפסיד. 67) כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלימו לו במעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. ובדעת הרי"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיוכל למכור נכסיו בחצי המחיר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה כו".

המפרשים מצינים למקורו שהוא מדברי הגמרא "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר "ציון במשפט תפדה ושבי" בצדקה" אבל לכאורה אין זה מתאים לדברי הרמב"ם כאן שישאלם הם הנפדין בצדקה [אמנם בעין יעקב' הגירסא "ישראל" (ולא ירושלים) – מתאים לדברי הרמב"ם].

ובכתבי יד פריז הגירסא בש"ס היא: "אין ירושלים נפדה אלא במשפט" ומתאים ללשון הפסוק שירושלים שהיא ציון נפדית במשפט אבל שבי" שהם ישראל נפדין בצדקה (כקושיית המהרש"א) וראה גם ב'בית יוסף': "שלא תבנה ירושלים אלא במשפט, דכתיב ציון במשפט תפדה".

ואולי יש לומר שאצל הרמב"ם היתה גירסא זו שירושלים היא הנפדית בצדקה ולכן בנוגע למעלת הצדקה כתב "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", כמשמעות הכתוב ש"ירושלים שהיא ציון נפדית במשפט, אבל ישראל יהיו נפדין בצדקה כנ"ל.

ושינה שם מלשון הגמרא "נפדה" ל"נגאלין" כי הוא בהתאם ללשון הפסוק "במשפט תפדה" היינו שהלשון פדי' נופל על "משפט".

(יין מלכות ספר זרעים סימן ט מתוך רמב"ם "פרס המלך")

יז. הִיו שְׁאֵר הָאָדָם לֹקְחִין בְּיָקָר, וְהוּא אֵינוּ מוֹצֵא שְׂיָקָח מִמֶּנּוּ אֲלָא בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְחוּק וְטָרוּד - אֵין מְחִיבֵין אוֹתוֹ לְמַכְרֵם⁶⁸, אֲלָא אוֹכֵל מְעַשֵׂר עָנִי וְהוֹלֵךְ עַד שְׂמִיכָר בְּשׂוּהָ וְיִדְעוּ הַכֹּל שֶׁאֵינוּ דְחוּק לְמַכְרֵם.

68) כנוסחת הרי"ף שם: "אי דזול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדיהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בששוים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידי דעייל ונפיק אזוזי זלא ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולו השדות – לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

יח. עָנִי שְׂגָבוּ לוֹ⁶⁹ פְּדֵי לְהַשְׁלִים מַחְסוּרוֹ וְהוֹתִירוֹ עַל מַה שֶׁהוּא צָרִיף - הֲרִי הַמּוֹתֵר שְׁלוֹ. מוֹתֵר עֲנִיִּים - לְעֲנִיִּים. מוֹתֵר שְׁבוּיִים - לְשְׁבוּיִים. מוֹתֵר שְׁבוּי - לְאוֹתוֹ שְׁבוּי. מוֹתֵר מְתִים⁷⁰ - לְמְתִים⁷¹. מוֹתֵר הַמֵּת⁷² - לְיִוְרְשִׁי⁷³.

69) שקלים פ"ב משנה ה. 70) שגבו לצורך מת סתם והותירו. 71) לקבורת אחרים. 72) גבו לצורך קבורת מת זה והותירו. 73) משנה שם, כדעת תנא-קמא.

יט. עָנִי שְׂגָתֵן פְּרוּטָה⁷⁴ לְתַמְחֵי אוּ פְּרוּטָה לְקַפָּה - מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין מְחִיבֵין אוֹתוֹ לְתַן⁷⁵. נָתַנוּ לוֹ בְּגָדִים חֲדָשִׁים וְהַחֲזִיר לְהֵן אֶת הַשְּׂחָקִין⁷⁶ - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין מְחִיבֵין אוֹתוֹ לְתַן.

74) תוספתא פאה פ"ד. 75) שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך יו"ד סימן רנג ס"ק יא). 76) הבגדים הישנים שנשחקו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכותו¹³ והקפידה; אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמהחה. ומתאונן עמו על צרתו, שנאמר: אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאביון. ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים, שנאמר: ולב אלמנה ארנן.

13) אין כוונתו שאבד זכותו לגמרי, שהרי להלן הי"ד כותב "פחות מזה שיתן בעצב", משמע שאף בזה יש מצוה.

ה. שאל העני ממך ואין בידך כלום לתן לו - פיסהו בדברים¹⁴. ואסור לגער בעני¹⁵ או להגביה קולו עליו בצעקה, מפני שלבו נשבר ונדכא. והרי הוא אומר: לב נשבר ונדפה אלהים לא תבזה. ואומר: להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדפאים. ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו. אלא יהיה לו פאב בין ברחמים בין בדברים, שנאמר: אב אנכי לאביונים.

14) בבאב"ב ט, ב. (15) כן הוא במשלי (יג, ז): "כופר נפש איש עשור, ורש לא שמע גערה". וראה ביכד הקמח' אורח צדקה.

ו. הכופה¹⁶ אחרים לתן צדקה ומעשה אותן - שפרו גדול משכר הנותן¹⁷; שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום¹⁸. ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם אומר: ומצדיקי הרבים פוככים¹⁹.

16) בבאב"ב ט, א. (17) כלומר, אפילו מהנותן צדקה ברצונו, שלא בכפייה (ט"ז ו"ד סי' רמט ס"ק ב). (18) ואילו בעבודת הצדקה, כלומר, בנתינתה, לא נאמר אלא "השקט ובטח", ושלוש גדול מהם (מהרש"א שם). (19) שם ח, ב.

ז. שמנה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה, או עושה עמו שתפות²⁰, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לפריות לשאל. ועל זה נאמר: והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך. פלומר: החזק בו עד שלא יפל ויצטרך.

20) רבינו מונה ממטה למעלה, כי המלוה היא מעלה יותר גדולה מהמתנה, ועושה שותפות היא מעלה יותר גדולה ממלוה, כמו שאמרו בשבת סג, א: "א"ר שמעון בן לקיש, גדול המלוה (שאינן העני בוש בה - רש"י) יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס (עושה שותפות) יותר מכולם".

ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח; שהרי זו מצוה לשמה²¹. כגון לשפת חשאים²² שהיתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי, והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי²³. וקרוב לזה - הנותן לתוך קפה של צדקה²⁴. ולא יתן אדם לתוך קפה של צדקה, אלא אם כן יודע שהממנה נאמן

בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ונראה שרבינו גורס שם אין ישראל נפדה (הגר"י פיק שם) ובסנהדרין צח. לפי כת"י פריז "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן נכון לפי הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

ב. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשביל הצדקה; שנאמר: והיה מעשה הצדקה שלום⁸. כל המרחם - מרחמין עליו⁹; שנאמר: ונתן לה רחמים ורחמך והרפך. וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם - יש לחוש ליחסו¹⁰; שאין האכזריות מצויה אלא בעובדי פוככים ומזלות, שנאמר: אכזרי המה ולא ירחמו. וכל ישראל והנלוה עליהם - פאחים הם, שנאמר: בנים אתם ליי אלהיכם; ואם לא ירחם האה על האה - מי ירחם עלי? ולמי עניי ישראל נושאים עיניהן? הלעובדי פוככים ומזלות ששונאים אותן ורודפין אחריהן? ! הא אין עיניהן תלויות אלא לאחיהן.

7) ואדרבה מתעשר (תענית ט. ו'תוספות' שם ד"ה עשר). ונאמר (משלי כח, כז) "נותן לרש אין מחסור" (אור שמח). (8) נראה שסומך על סופו של אותו פסוק "ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", שהרי "מעשה הצדקה" נדרש על גבאי צדקה הכופה אחרים ליתן, כמבואר להלן בה"ו. (9) שבת קנא, ב. (10) ששלשה סימנים יש באומה זו: רחמים וביישנים וגומלי חסדים (יבמות שם, וראה למעלה ה"א). וכן הוא בביצה לב, ב: "וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" (אור פני מלך).

ג. כל המעלים עיניו מן הצדקה - הרי זה נקרא בליעל¹¹, כמו שנקרא עובד עבודת פוככים ומזלות בליעל. ובעבודת פוככים הוא אומר: יצאו אנשים בני בליעל; ובמעלים עיניו מן הצדקה הוא אומר: השמר לה פן יהיה דבר עם לבבך בליעל. ונקרא רשע, שנאמר: ורחמי רשעים אכזרי. ונקרא חוטא, שנאמר: וקרא עליך אל יי והיה כף חטא. והקדוש ברוך הוא קרוב לשועת עניים, שנאמר: שועת עניים אתה תשמע¹². לפיכך צריך להזהר בצעקתם, שהרי פרית פרותה להם; שנאמר: והיה פי יצעק אלי ושמעתי פי חנון אני.

11) כן פירש רבינו את מאמרו של רבי יהושע בן קרחה, בבבא בתרא י, א: "כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה-זרה, כתיב הכא השמר לך וגו' בני בליעל וגו'". (12) לא נמצא במקרא, אך באיוב (לד, כח) כתוב: "וצעקת עניים ישמע". והוא בנוסח ברכת השיר "נשמת" של הספרדים (הגהה בדפוסים).

ד. כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו פבושות בקרקע, אפלו נתן לו אלהי זהובים - אבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממרים ה"ג. (33) ראה ב'תוספות' קידושין לב. ד"ה אורו. (34) ראה למעלה פ"ז הי"ג. (35) [וגומר (שם נח, יד): "אז תתענג על ה'"].

יז. צווי חֲכָמִים³⁶, שִׁיחֵיו בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אָדָם עֲנִיִּים וִיתוּמִים בְּמָקוֹם הַעֲבָדִים³⁷. מוּטָב לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֵלוֹ, וְיִהְיֶה בְּנֵי אֲבֵרָהּ יִצְחָק וְיַעֲקֹב מְנַכְסִיו, וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם זֶרַע חֵם. שֶׁכָּל הַמְרַבֵּה עֲבָדִים - בְּכָל יוֹם וְיוֹם מוֹסִיף חֲטָא וְעוֹן בְּעוֹלָם³⁸; וְאִם יִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתוֹ - בְּכָל שָׁעָה וְשָׁעָה מוֹסִיף זְכִיּוֹת וּמַצּוֹת.

(36) אבות פ"א מ"ה. (37) הכנענים. וראה בפירוש המשניות, שם. (38) באבות פ"ב מ"ז: "מרבה שפחות - מרבה זימה, מרבה עבדים - מרבה גדול".

יח. לְעוֹלָם יִדְחַק³⁹ אָדָם עֲצָמוֹ וְיִתְגַּלְגַּל בְּצַעַר וְאֵל יִצְטַרֵּף לְבָרִיּוֹת וְאֵל יִשְׁלִיף עֲצָמוֹ עַל הַצָּבוּר. וְכֵן צוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: עֲשֵׂה שְׂבִתָּךְ חַל וְאֵל תִּצְטַרֵּף לְבָרִיּוֹת. וְאִפְלוּ הִיָּה חֲכָם וּמְכַבֵּד וְהָעֲנִי - יַעֲסֹק בְּאֲמָנוֹת, וְאִפְלוּ בְּאֲמָנוֹת מְנוּלָת, וְלֹא יִצְטַרֵּף לְבָרִיּוֹת. מוּטָב לְפָשֵׁט עוֹר בְּהִמּוֹת נְבִלוֹת, וְלֹא יֵאמֶר לְעַם⁴⁰: חֲכָם גְּדוֹל אָנִי, כִּי אֲנִי, פְּרָנְסוֹנִי. וּבְכָף צוּוּ חֲכָמִים. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מֵהֶם חוֹטְבֵי עֲצִימִים⁴¹ וְנוֹשְׂאֵי הַקּוֹרוֹת⁴² וְשׂוֹאֲבֵי מַיִם⁴³ לְגַנּוֹת וְעוֹשֵׂי הַבְּרִזָּל וְהַפְחָמִים⁴⁴, וְלֹא שָׂאֲלוּ מִן הַצָּבוּר, וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶם כְּשֶׁנָּתְנוּ לָהֶם.

(39) פסחים קיב, א. (40) כן הוא שם קיג, א. "פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא כהנא אנא, וגברא רבא אנא". (41) הלל הזקן (רבינו בפירוש המשנה, אבות פ"ד מ"ה. ועי' יומא לה:). (42) רב ששת, בגיטין סז, ב (כסף-משנה). (43) רב הונא, בכתובות קה, א. (כסף-משנה, וראה בפירוש המשנה, אבות שם). אולם רש"י מפרש שם, שהיה משקה שדות שלו. (44) רבי יהושע, בברכות כח, א. (כסף-משנה).

יט. כָּל מִי שֶׁאִינוֹ צָרִיף לְטַל וּמְרַמֵּה אֶת הָעָם וְנוֹטֵל - אֵינוֹ מֵת מִן הַזְּקֵנָה⁴⁵ עַד שִׁיִּצְטַרֵּף לְבָרִיּוֹת. וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל אֲרוּר הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאָדָם. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיף לְטַל וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲיּוֹת אֶלָּא אִם כֵּן נוֹטֵל, כְּגוֹן זֶקֶן אוֹ חוֹלֵה אוֹ בַּעַל יְסוּרִין, וּמְגִיס דַּעֲתוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דְּמִים⁴⁶, וּמִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ אֶלָּא חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת. וְכָל מִי שֶׁצָּרִיף לְטַל, וְצַעַר וְדַמַּק אֶת הַשָּׁעָה וְחִיָּה חַיִּי צַעַר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ עַל הַצָּבוּר - אֵינוֹ מֵת מִן הַזְּקֵנָה עַד שִׁיִּפְרֹנֵס אַחֲרֵים מִשְׁלוֹ⁴⁷. וְעָלְיוֹ וְעַל כָּל פְּיוּצָא בְּזָה נֵאמַר: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּיָדוֹ.

(45) גירסת המשנה ב'ירושלמי' פאה פ"ח מ"ט. (46) כן הוא שם. ועי' בר"ש שם. (47) משנה שם, ועיי"ש בר"ש, שאף הוא חילק כן, בין אם אינו יכול להספיק לפרנסתו,

וְחֲכָם וְיוֹדֵעַ לְהִנְהִיג פְּשׁוּרָה פְּרָבִי חֲנֻנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן²⁵.

(21) אף-על-פי שגם אם עושה שלא לשמה, הרי זה צדיק גמור (בבא-בתרא י:). (22) שקלים פ"ה מ"ו. (23) כלומר, לוקחים בעצמם ואין איש יודע. (24) בבא-בתרא, שם. (25) שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה אלא, וראה למעלה פ"ט ה"א.

ט. פְּחוֹת מְזָה²⁶ - שִׁידַע הַנּוֹתֵן לְמִי יָתֵן, וְלֹא יִדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים²⁷, שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בְּסִתְרָם וּמְשַׁלְּכִין הַמַּעוֹת בְּפִתְחֵי הָעֲנִיִּים. וְכֵזָה רְאוּי לַעֲשׂוֹת, וּמַעֲלָה טוֹבָה הִיא, אִם אֵין הַמְּמַנִּין בְּצַדִּיקָה נוֹהֲגִין בְּשׁוּרָה.

(26) בבא-בתרא, שם. (27) מר עוקבא. וראה בכתובות סז, א.

י. פְּחוֹת מְזָה²⁸ - שִׁידַע הָעֲנִי מִמִּי נָטַל, וְלֹא יִדַע הַנּוֹתֵן. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים²⁹, שֶׁהָיוּ צוֹרְרִים הַמַּעוֹת בְּסִדְיָנֵיהֶן וּמַפְשִׁילִין לְאַחֲרֵיהֶן, וּבִאֵין הָעֲנִיִּים וְנוֹטְלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶן בּוֹשָׁה.

(28) בבא-בתרא, שם. (29) רבי אבא, וראה בכתובות, שם. יא. פְּחוֹת מְזָה - שִׁיתֵן לוֹ בִּידוֹ קָדָם שִׁישָׁאֵל.

יב. פְּחוֹת מְזָה - שִׁיתֵן לוֹ אַחַר שִׁישָׁאֵל.

יג. פְּחוֹת מְזָה - שִׁיתֵן לוֹ פְּחוֹת מִן הָרְאוּי בְּסִבְרָ פְּנִים יְפוֹת.

יד. פְּחוֹת מְזָה - שִׁיתֵן לוֹ בְּעֵצָב.

טו. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים³⁰ הָיוּ נוֹתְנִין פְּרוּטָה לְעֲנֵי קָדָם כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כֵּן מִתְּפַלְּלִין; שִׁנְאָמַר: אָנִי בְּצַדִּיק אֲחִזָּה פְּנִיף.

(30) רבי אלעזר - בבא בתרא, שם.

טז. הַנּוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְבָנָיו וּלְכַנּוּתָיו הַגְּדוֹלִים³¹ שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב בְּמִזְוֹנֵיהֶן, כְּדֵי לְלַמֵּד הַזְּכָרִים תּוֹרָה וּלְהִנְהִיג הַבְּנוֹת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה מְבוֹזוֹת; וְכֵן הַנּוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְאֲבִיו וְלְאִמּוֹ³² - הָרִי זֶה בְּכָלֵל הַצַּדִּיקָה³³. וְצַדִּיקָה גְּדוֹלָה הִיא, שֶׁהַקְּרוֹב קוֹדֵם³⁴. וְכָל הַמַּאֲכִיל וּמַשְׁקֵה עֲנִיִּים וִיתוּמִים עַל שְׁלַחְנוֹ - הָרִי זֶה קוֹרָא אֶל יְיָ וְעֲנָהוּ וּמִתְעַנֵּג; שִׁנְאָמַר: אִזְ תִּקְרָא וְיִי עֲנָה³⁵.

(31) יותר משש שנים (כסף-משנה). ומקור הדברים בכתובות ג, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (תהלים קו, ג): "עושה צדקה בכל עת". (32) שמצד מצות כיבוד אב ואם, אינו מחוייב לפרנסם אלא מכספם הם, כמו שפסק רבינו בפ"ו מהל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשְׁפָּחָהּ אוֹ שֶׁבֶט שֶׁהִלְכוּ וְכִבְשׁוּ לְעֶצְמוֹן¹⁶ מְקוֹם, אֶפְלוּ מִן הָאָרֶץ שְׁנֵיתָנָה לְאַבְרָהָם - אֵינּוּ נִקְרָא אָרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּדֵי שְׁיִנְהֲגוּ בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת. וּמִפְּנֵי זֶה חִלַּק יְהוָה וּבֵית דֵּינּוּ כָּל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטִים אֶף עַל פִּי שְׁלֹא נִכְבְּשָׁה, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה כְּפוּשׁ יְחִיד¹⁷ כְּשִׁיעֲלָה כָּל שֶׁבֶט וְשֶׁבֶט וְיִכְבֹּשׁ חֵלְקוֹ.

(12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (13) בספרים אחרים נוסף "או שופט". (14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (15) אבל שלא מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש, וכדעת רבי יוסי בעבודה זרה כא. (16) שלא מדעת רוב ישראל. (17) שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].

ג. הָאֲרָצוֹת שֶׁכִּבְשׁ דָּוִד חוּץ לְאָרֶץ כְּנָעַן, כְּגוֹן אֲרָם וְנַחְרִים וְאֲרָם צוּכָה וְאַחַלְבָּ¹⁸ וְכִיּוּצָא כְּהֵן, אֶף עַל פִּי שֶׁמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וְעַל פִּי בֵּית דִּין הַגְּדוֹל הוּא עוֹשֶׂה¹⁹ - אֵינּוּ כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר וְלֹא כְּחוּצָה לְאָרֶץ לְכָל דָּבָר, כְּגוֹן כְּבָל וּמִצְרִים; אֵלֹא יֵצְאוּ מִכָּל חוּצָה לְאָרֶץ, וְלִהְיוֹתָן כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הִגְיעוּ. וּמִפְּנֵי מָה יִרְדּוּ מִמַּעַלְת אָרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁכִּבְשׁ אוֹתָם קִדְּם שִׁיכְבַּשׁ כָּל אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵלֹא נִשְׂאָר בָּהּ מִשְׁבָּעָה עַמִּים; וְאִלּוּ תִּפְסַח כָּל אָרֶץ כְּנָעַן לְגִבּוּלוֹתֶיהָ וְאַחַר כֵּן כִּבְשׁ אֲרָצוֹת אַחֵרוֹת²⁰ - הִיָּה כְּפוּשׁ כְּלוֹ כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר. וְהָאֲרָצוֹת שֶׁכִּבְשׁ דָּוִד הֵן הַנִּקְרָאִין סוּרְיָא.

(18) [אין זו אחלב שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שהיא אינה חוצה לארץ. (19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל]. (20) על פי בית דין הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.

ד. סוּרְיָא - יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא כְּהֵן כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל²¹, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִיא כְּהֵן כְּחוּצָה לְאָרֶץ²². וְהַקּוּנָה כְּהֵן קִרְקַע - כְּקוּנָה כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעֵנֵן תְּרומוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וּשְׁבִיעִית. וְהַכָּל כְּסוּרְיָא מְדַבְּרֵי סוּפְרִים²³.

(21) שאווירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות ומעשרות ושבועית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש".

שהוא שופך דמים, לבין אם יכול להספיק, שהוא בכלל "ברוך הגבר אשר יבטח בה".

סִלְקוּ לְהוֹ הֵלְכוֹת מִתְּנִיּוֹת עֲנִיִּים בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

~ שבת קודש ט' אלול ~

הֵלְכוֹת תְּרומוֹת

יֵשׁ בְּכֻלְלָן שְׁמוֹנָה מִצְוֹת. שְׁתֵּים מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרומָה גְדוּלָה¹. (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרומַת מַעֲשֶׂר. (ג) שְׁלֹא יִקְדִים תְּרומוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת זֶה לְזֶה אֵלֹא יִפְרִישׁ עַל הַסֹּדֶר. (ד) שְׁלֹא יֵאָכֵל זֶר תְּרומָה. (ה) שְׁלֹא יֵאָכֵל אֶפְלוּ תוֹשֵׁב כְּהֵן אוֹ שִׁכִּירוֹ תְּרומָה. (ו) שְׁלֹא יֵאָכֵל עֶרֶל תְּרומָה. (ז) שְׁלֹא יֵאָכֵל כְּהֵן טָמֵא תְּרומָה. (ח) שְׁלֹא תֵאָכֵל חֵלְלָה תְּרומָה וְלֹא מוֹרָם מִן הַקְּדוּשִׁים². וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פְּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה ארים ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם הם מן התורה. (2) ובכלל ההפרשה גם הנתינה. (3) היינו חזוה ושוק של קדשים קלים.

א. הַתְּרומוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת אֵינּוּ נוֹהֲגִין מִן הַתּוֹרָה אֵלֹא כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴, בֵּין בְּפִנֵי הַבַּיִת בֵּין שְׁלֹא בְּפִנֵי הַבַּיִת⁵. וְנִבְיָאִים הִתְקִינוּ⁶, שִׁיְהוּ נוֹהֲגוֹת אֶפְלוּ כְּאָרֶץ שְׁנַעְרִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּמוֹכָה לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל⁸ וְרַב יִשְׂרָאֵל הוֹלְכִין וְשָׁבִין שָׁם. וְהִתְחַמְּסוּ הָרִאשׁוֹנִים⁹ הַתְּקִינוּ, שִׁיְהִי נוֹהֲגוֹת אֶף כְּאָרֶץ מִצְרַיִם וּכְאָרֶץ עֵמוֹן וּמוֹאָב¹⁰, מִפְּנֵי שֶׁהֵם סְבִיבוֹת לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹.

(4) ש"כל מצוה שיהא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ". (5) ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים". (7) בבל. (8) [אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

ב. אָרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם הִיא כְּאֲרָצוֹת¹² שֶׁכִּבְּשׁן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל¹³ אוֹ נְבִיא¹⁴ מִדַּעַת רַב יִשְׂרָאֵל¹⁵. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא כְּפוּשׁ רַבִּים. אֶבֶל יְחִיד מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני". (34) שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרוה מן המעשרות.

ו. נמצא פל העולם לענן מצות התלויות בארץ נחלקת לשלש מחלוקות: ארץ ישראל, וסוריא, וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים: פל שהחזיקו עולי בבל - חלק אחד; וכל שהחזיקו עולי מצרים בלבד - חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת לשנים: ארץ מצרים ושנער³⁶ ועמון ומואב - המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; ושאר הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

(36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארץ ואכד וכלנה בארץ שנער".

ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרקם שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול³⁷; מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל עד כפו שהיא בצפון³⁸. הנה מהלך מעכו לכזיב³⁹: פל הארץ שעל ימינו, שהוא מזרח הדרון⁴⁰ - הרי היא בחזקת חוצה לארץ⁴¹, וטמאה משום ארץ העמים⁴², ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שיודע לה שאותו המקום מארץ ישראל⁴³; וכל הארץ שעל שמאלו, שהוא מערב הדרון - הרי היא בחזקת ארץ ישראל, וטהורה משום ארץ העמים, ותיבת במעשר ובשביעית, עד שיודע לה שאותו מקום חוצה לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אֲמֹנֹם⁴⁴ ולפנים⁴⁵ - ארץ ישראל⁴⁶; מטורי אֲמֹנֹם ולחוצה⁴⁷ - חוצה לארץ. והנסיים שפנים⁴⁸ - רואין אותן פאלו חוט מתוח עליהם מטורי אֲמֹנֹם ועד נחל מצרים⁴⁹, מן החוט ולפנים⁵⁰ - ארץ ישראל, מן החוט ולחוצה⁵¹ - חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

(37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול". (38) לדעת הרמב"ן נכבשה עכו על ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן ולהלן הלכה ט). נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים, וכפשוטו הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם) "וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן), שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה לארץ), ולצד מערב עד טורי אֲמֹנֹם כבשו עולי מצרים, ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד. (39) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו. (40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי

ה. פל שהחזיקו²⁴ עולי מצרים ונתקדש קדשה ראשונה - פיון שגלו בטלה קדשתן; שקדשה ראשונה, לפי שהיתה מפני הכבוש בלבד²⁵, קדשה לשענה ולא קדשה לעתיד לבוא. פיון שעלו בני הגולה²⁶ והחזיקו במקצת הארץ²⁷, קדשוה קדשה שניה העומדת לעולם, לשענה ולעתיד לבוא²⁸. והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו²⁹, ולא פטרום מן התרומה והמעשרות³⁰, פדי שייסמכו עליהם עניים בשביעית³¹. ורבנו הקדוש³² התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל³³. והוא נמנה על אשקלון³⁴ ופטרה מן המעשרות³⁵.

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) "וכיוון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל". (28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקדש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה גדול מכ כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה". 2. נאולם הדברים מתבארים על פי ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא", ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שיבוש אינו אלא קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד ואחד מישראל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה. (29) כלומר, לא כבשוה ולא קדשוה. (30) כלומר, מעשר עני. (31) ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן - חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32) הוא רבי - רבי יהודה הנשיא. (33) ופטרה מן מעשרות, כמו אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לענין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה." (65) שהכל בה מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע.

יא. פרות העובד פוכבים שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל: אם נגמרה מלאכתם פיד עובד פוכבים ומרחן⁶⁷ העובד פוכבים - פטורין מכלום⁶⁸; שנאמר: דגנך - ולא דגן עובד פוכבים⁶⁹. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קדם שתגמר מלאכתן, ויגמרו ישראל⁷⁰ - תיבין פכל מן התורה. ומפריש תרומה גדולה ונותנה לפהן, ותרומת מעשר ומזכה לפהן⁷¹, ומעשר ראשון הוא שלו. מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולפהן בתרומת מעשר: אני באתי מפה איש שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום. ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לפהן בתרומה גדולה⁷²? לפי שנאמר בתרומת מעשר: פי תקחו מאת בני ישראל את המעשר⁷³; טבל שאתה לוקח מישראל - אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה לפהן, אבל טבל שאתה לוקח מן העובד פוכבים - אין אתה נותן לפהן תרומת מעשר שהפריש ממנו, אלא מזכה לפהן ולוקח דמיה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד פוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בענין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כסין) שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לגוי וימירחום הגוי ומפקע ליה ממעשר" הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה." (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות ישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא

למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים. (42) היא תקנת יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. (43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר הזנוח בספר במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם: "טוורס אומנים". (45) לדרום. (46) [פרט למקומות שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים". ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מפוזב ולפנים⁵² פנגד המזרח⁵³. ומפוזב⁵⁴ ולחויץ⁵⁵ עד אמנה, והיא אמנום, ועד הנהר⁵⁶, והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו⁵⁷. וקזיב עצמה - לא החזיקו בה.

(52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (53) [היינו לצד מערב]. (54) כלומר, אבל מכזיב. (55) היינו לצפון. (56) בדרום. (57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא עולי מצרים.

ט. אי זו היא סוריאה? מארץ ישראל ולמטה⁵⁸ פנגד ארם נהרים וארם צובה, פל יד פרת עד בבל, כגון דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיצא בהן עד שנער. וצהר - הרי היא סוריאה. אבל עפו - חוצה לארץ⁵⁹, כאשקלון⁶⁰, והם תחומי ארץ ישראל.

(58) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לענין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

י. עובד פוכבים ומזלות שקנה קרקע בארץ ישראל - לא הפקיעה מן המצוות⁶¹, אלא הרי היא בקדשתה⁶². לפיכך, אם חזר ישראל ולקחה ממנו - אינה כפבוש יחיד⁶³, אלא מפריש תרומות ומעשרות ומביא בכורים. והכל מן התורה, כאלו לא נמכרה לעובד פוכבים ומזלות מעולם⁶⁴. ויש קנן לעובד פוכבים בסוריאה⁶⁵ להפקיע מן המעשרות⁶⁶ ומן השביעית, כמו שיתבאר.

(61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. (62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחן גוי, שפטורים מכלום.

טו. הקונה שדה בסוריא⁸⁰ - חיב בתרומות ומעשרות מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה בירושלים, כמו שבארנו⁸¹. אבל הקונה פרות מן העובד פוככים⁸² בסוריא, בין תלושין בין מחברים, אפילו קדם שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שמרחן ישראל, הואיל ואינו מקרקע שלו - פטור.

80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. 81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. 82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

טז. קנה קרקע מן העובד פוככים בסוריא ופרות מחברין בה: אם הגיעו לעונת המעשרות ביד העובד פוככים - פטורין; ואם עדין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם הקרקע - חיב לעשר.

יז. ישראל שהיה ארסי לעובד פוככים בסוריא - פרותיו פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף הקרקע פלום⁸³, ויש לעובד פוככים קנין בסוריא להפקיע מן המעשרות, כמו שבארנו. וכן החוכר והמקבל והשוכר⁸⁴ שדה מן העובד פוככים בסוריא - פטור מן התרומות ומן המעשרות.

83) והרי הוא כקונה פירות. 84) ששכירות אינה קניין הגוף.

יח. ישראל שלקח בסוריא שדה מן העובד פוככים עד שלא הביאה שלישי, וחרז ומכרה לעובד פוככים מאחר שהביאה שלישי, אם חזר ישראל ולקחה⁸⁵ פעם שניה - הרי זה חיב בתרומות ומעשרות, שהרי נתחייבה ביד ישראל⁸⁶.

85) כלומר, לקח הקרקע. 86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירווח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

יט. ישראל שהיה לו קרקע בסוריא והוריד לה ארסי, ושלח לו הארסי פרות⁸⁷ - הרי אלו פטורים; שאני

מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". 71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. 72) בנתינה, אלא מוכרה. 73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

יב. מכר העובד פוככים הפרות שלו לישראל קשהן מחברין בקרקע: אם עד שלא בא לעונת המעשרות ונגמרו ביד ישראל - חיבין בכל, ונותן התרומות והמעשרות לפעלים⁷⁴; ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות - מפריש תרומת מעשר ומעשר, ונותן מהן לפעלים לפי השבון⁷⁵. כיצד? לקח תבואה זרועה מן העובד פוככים אחר שהביאה שלישי ונגמרה ביד ישראל - מפריש תרומות ומעשרות כמו שבארנו, ונותן שני שלישי המעשר ללוי ושני שלישי תרומת מעשר לפהן, ומזכר לו השלישי.

74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללוי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיע מידי מעשרות אם קנה הישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לענין חיוב נתינה לכהן. 75) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לענין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן.

יג. ישראל שמכר פרותיו לעובד פוככים קדם שיבואו לעונת המעשרות וגמרן העובד פוככים - פטורין מן התרומה ומן המעשרות⁷⁶. ואם אחר שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שגמרן העובד פוככים - חיב בכל מדבריהם⁷⁷. וכן העובד פוככים שגמר פרות ישראל, הואיל ודגונן ביד עובד פוככים - אינן חיבין בתרומה ומעשרות אלא מדבריהן⁷⁸.

76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. 77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. 78) משום גזירת בעלי כסיין.

יד. מכר עובד פוככים לישראל פרות מחברין אחר שבאו לעונת המעשרות, ומרחן העובד פוככים⁷⁹ ברשות ישראל - אינן חיבין בתרומה ומעשרות; הואיל וקאו לעונת המעשרות ברשות עובד פוככים ומרחן העובד פוככים, אף על פי שהן ברשות ישראל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

כג. עפר חוצה לארץ שָׁבַב בְּסִפְיָנָהּ¹⁰⁰ לְאַרְץ, בְּזֶמַן שֶׁהַסִּפְיָנָה גִּישָׁתָהּ¹⁰¹ לְאַרְץ - הָרִי הַצּוֹמֵחַ בּוֹ חִבֵּב בְּתֵרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת וּשְׂבִיעִית פְּצוּמָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עֲצָמָה.

(100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגוש - כמו עפר".

כד. אֵילָן שְׁעוּמַד בְּחוּצָה לְאַרְץ וְנוֹפוֹ נוֹטָה לְאַרְץ, או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ - הפל הולך אחר העקרון¹⁰². הַיּוֹ מְקַצֵּת שְׂרָשֵׁיו בְּאַרְץ וּמְקַצֵּתָן חוּצָה לְאַרְץ, אֶפְלוֹ הֵיָה צָחִיחַ סְלַע מְבַדֵּיל בִּיגִיחָן¹⁰³ - הָרִי טָבַל וְחִלִּין מְעֻרְבִין זֶה בְּזֶה¹⁰⁴.

(102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה - לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ - דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. (103) וכל אחד מובדל מחבירו. (104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבלבלם ומערבם, ובדבר שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשתפות גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.

כה. עֲצִיץ נָקוּב שֶׁהָיָה בּוֹ זֶרַע שְׁלֵא הַשְּׂרִישׁ¹⁰⁵, וְהָיָה עֶקְרוֹ בְּאַרְץ וְנוֹפוֹ חוּצָה לְאַרְץ - הוֹלְכִים אַחֵר הַנּוֹף.

(105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר.

כו. הַתְּרוּמָה בְּזֶמַן הַזֶּה, וְאֶפְלוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהַחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל, וְאֶפְלוֹ בִּימֵי עֲזָרָא - אֵינָה מִן הַתּוֹרָה, אֲלָא מִדְּבַרֵיהֶן¹⁰⁶. שְׁאִין לָהּ תְּרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה אֲלָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, וּבְזֶמַן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם; שְׁנֵאמַר: פִּי תְּבוֹאוּ - בִּיאַת פְּלִכֶם, כְּשֶׁהָיָה בִּירֵשָׁה רֵאשׁוֹנָה וְכִמוֹ שֶׁהָיָה עֲתִידִין לְחֹזֵר בִּירֵשָׁה שְׁלִישִׁית, לֹא כְּשֶׁהָיָה בִּירֵשָׁה שְׁנִיָּה שֶׁהָיָה בִּימֵי עֲזָרָא, שֶׁהָיָה בִּיאַת מְקַצְתָּן, וְלִפְיָךְ לֹא חִיבָה אוֹתָן מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשָׂוֹת¹⁰⁷, שְׁאִין חֲבִיבִין בְּזֶמַן הַזֶּה אֲלָא מִדְּבַרֵיהֶם בְּתֵרוּמָה¹⁰⁸.

(106) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן". (107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו. (108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. "מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו

אומר: מִן הַשּׁוּק לְקַחְן. וְהוּא שֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַמִּין מְצוּי בַשּׁוּק⁸⁸.

(87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". (88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא.

כז. שְׁתַּפּוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים - חִיבַת בְּתֵרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת. בִּיצֵד? וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁלְקַחוּ שָׂדֶה בְּשְׁתַּפּוֹת, אֶפְלוֹ חִלְקוֹ שָׂדֶה בְּקִמְתָהּ⁸⁹, וְאִין צָרִיף לֵאמֹר אִם חִלְקוֹ גְּדִישׁ⁹⁰ - הָרִי טָבַל וְחִלִּין⁹¹ מְעֻרְבִין כָּכֵל קָלַח וְקָלַח מִחִלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים, אִף עַל פִּי שֶׁמֵּרְחֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים. וְחִיּוּבָם מִדְּבַרֵיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן. (92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

כח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַמַּעֲשָׂוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וּבְשֵׁל תּוֹרָה אִין בְּרָה; אֲבָל אִם לְקַחוּ שָׂדֶה בְּסוּרְיָא, הוּאִיל וְהַמַּעֲשָׂוֹת שָׁם מִדְּבַרֵיהֶם, אֶפְלוֹ חִלְקוֹ הַגְּדִישׁ - חִלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים פְּטוּר מְכֻלָּם⁹³.

(93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת מן התורה].

כט. פְּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּצְאֻ חוּצָה לְאַרְץ⁹⁴ - פְּטוּרִין מִן הַחֲלָה וּמִן הַתְּרוּמוֹת וּמִן הַמַּעֲשָׂוֹת; שְׁנֵאמַר: אֲשׁוּר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה - שָׁמָּה אֲתֶם חֲבִיבִין, בְּחוּצָה לְאַרְץ - פְּטוּרִין. וְאִם יִצְאוּ לְסוּרְיָא - חֲבִיבִין מִדְּבַרֵיהֶם⁹⁵. וְכֵן פְּרוֹת חוּצָה לְאַרְץ שֶׁנִּכְנסוּ לְאַרְץ⁹⁶ - חֲבִיבִין בְּחֲלָה; שְׁנֵאמַר: שָׁמָּה - שָׁמָּה אֲתֶם חֲבִיבִין בֵּין בְּפְרוֹת הָאֶרֶץ בֵּין בְּפְרוֹת חוּצָה לְאַרְץ. וְאִם נִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂוֹת⁹⁷ בְּיַד יִשְׂרָאֵל⁹⁸ אַחֵר שֶׁנִּכְנסוּ לְאַרְץ - חֲבִיבִין בְּמַעֲשָׂוֹת מִדְּבַרֵיהֶם⁹⁹.

(94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָנוֹן וְזֵרַע בְּצִלִּים וְכִיּוֹצֵא בְהֵן¹⁸ - פְּטוּרִין¹⁹ מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינָן אֶכְל אָדָם. אֶבֶל הַקֶּצֶחַ²⁰ - חֵבֵב²¹ בְּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂרוֹת.

(17) "שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח. (18) זרע שומים וזרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח. (20) נזכר בישיעה כח, כה: "והפיץ קצח וכמוין". (21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תְּמָרוֹת²² שֶׁל תִּלְתָּן וְשֶׁל חֲרָדֵל וְשֶׁל פּוֹל הַלְבָן וְשֶׁל צֶלֶף²³ וְהַקֶּפְרָסִין²⁴ שֶׁל צֶלֶף - פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שְׂאִינָן פְּרִי²⁵. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים²⁶? בְּשִׁזְעָן לְזֵרַע; אֶבֶל זֶרַעַן לְיֶרֶק - הָרִי אֵלּוּ חֵבִיבִים. וְכֵן הָאֲבִיוֹנוֹת²⁷ שֶׁל צֶלֶף - חֵבִיבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן פְּרִי.

(22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). (23) מין אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם). (24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר, אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין מתעשר אלא אביונות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן, שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

ה. כֶּסֶפֶר²⁸ שְׁזֵרְעָה לְזֵרַע - יֶרֶק²⁹ פְּטוּר מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת³⁰; זֵרְעָה לְיֶרֶק - מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת מִן הַיֶּרֶקוֹת וּמִן הַזֵּרַע³¹. וְכֵן הַשֵּׁבֶת³² שְׁזֵרְעָה לְזֵרַע - יֶרֶקָה פְּטוּר; זֵרְעָה לְיֶרֶק - מִתַּעֲשֵׂרֵת זֵרַע וְיֶרֶק, וְאִינָה מִתַּעֲשֵׂרֵת זֵרִין³³. זֵרְעָה לְזֵרִין³⁴ - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת מִן הַזֵּרַע וּמִן הַיֶּרֶק וּמִן הַזֵּרִין. וְכֵן³⁵ הַשְּׁחָלִים³⁶ וְהַגְּרָגֵרִי³⁷ שְׁזֵרְעָן לְזֵרַע³⁸ - מִתַּעֲשֵׂרִין זֵרַע וְיֶרֶק. פִּיּוֹצֵא מִתַּעֲשֵׂרִין לְזֵרַע וְלִיֶּרֶק? שְׂאֵם לְקֹט הַיֶּרֶק לְאֶכְלוֹ - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת וְאַחַר כֵּן יֵאָכֵל; וְכַשֵּׁיבֵשׁ וְיֵאָסֵף הַזֵּרַע שְׁלוֹ - מִפְּרִישׁ מִן הַזֵּרַע.

(28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה (פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א). (29) צ"ל: "ירקה". וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיון שזרעה לזרע, אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה למעלה הלכה ג). (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא "אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים. (34) ירושלמי שם. (35) כלומר, כשם שהשבת אינה מתעשרת זירין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים, אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע. (36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בכיאת כולם.

פָּרֵךְ שְׁנִי

(1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

א. כָּל אֶבֶל אָדָם², הַנְּשֹׂמֵר³, שְׁגֵדוּלָיו מִן הָאָרֶץ⁴ - חֵבֵב בְּתְרוּמָה, וּמִצֹּת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ⁵ רֵאשִׁית לִפְנֵי. שְׁנֹאֲמֵר: רֵאשִׁית דְּגָנָךְ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ תִּתֵּן לוֹ; מֵה דְגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהַר - מֵאֶכָּל בְּנֵי אָדָם וְגֵדוּלָיו מִן הָאָרֶץ וְיֵשׁ לוֹ בְּעֵלִים, שְׁנֹאֲמֵר 'דְּגָנְךָ', אֵף כָּל פִּיּוֹצֵא בְהֵן⁶ חֵבֵב בְּתְרוּמוֹת וְכֵן בְּמַעֲשֵׂרוֹת⁷.

(2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר: "כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו: "מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא". (3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטירות, שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב). (5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה שחייב בתרומה, יש בו גם מצות-עשה להפריש. ועיין רש"י גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

ב. הַפְּרִשְׁינִין⁸, אֵף עַל פִּי שְׂאִינָם מֵאֶכָּל אָדָם⁹, הוֹאִיל וְאוֹכְלִין אוֹתָן בְּשֵׁנֵי רַעְבוֹן - חֵבִיבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת. הַסִּיָּה וְהָאֲזוּב וְהַקּוֹרְנִית¹⁰ שְׁזֵרְעָן מִתְחַלֵּה לְאָדָם¹¹ - חֵבִיבִין בְּמַעֲשֵׂר. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְהֵן¹². זֵרְעָן לְמֵאֶכָּל בְּהֵמָה, אֵף עַל פִּי שְׁנִמְלֵךְ וְחִשָּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם כְּשֶׁהֵן מִחֲבָרִין - פְּטוּרִין; שְׁמַחֲשֵׁבֵת חַבּוּר¹³ אִינָה כְּלוּם¹⁴. עַל מֵאֲלִיָּהֶן בְּחֶצֶר: אִם הִיא חֶצֶר הַמְּשֻׁמֶרֶת פְּרוּתִיהָ¹⁵ - הָרִי אֵלּוּ חֵבִיבִין, שְׁסִתְמָן לְאָדָם; וְאִם אִינָה מְשֻׁמֶרֶת פְּרוּתִיהָ - פְּטוּרִין¹⁶.

(8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחוביין (להלן פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). (11) נדה נא. (12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. (13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע. (14) שם. (15) ואם כן, זהו "נשמר", וחייב במעשרות. (16) שהם הפקר.

ג. זֵרְעוֹנֵי גֵּהָ¹⁷ שְׂאִינָן נֶאֱכָלִים, כְּגוֹן זֵרַע לֶפֶת זֵרַע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הִלְקֵט וְהִשְׁכַּחַה וְהִפְאָה⁵³ וְהִפְרֵט וְהַעֲלִילוּת⁵⁴, אֶפְלוּ
הַעֲמִיד מִהֶן⁵⁵ פְּרִי⁵⁶. וְאִם עָשָׂה מִהֶן גֵּרֵן בְּשָׂדֵה -
הִקְבְּעוּ לְמַעֲשָׂרוֹת⁵⁷, וּמִפְרִישׁ מִהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת.
אֲבָל אִם עָשָׂה הַגֵּרֵן בְּעֵיר - פְּטוּרִין⁵⁸; שֶׁהָרִי קוֹל יֵשׁ
לָהֶן, שֶׁהֶפֶל יוֹדְעִין שֶׁהֵן לֵקֵט אוֹ שִׁכְחָה אוֹ פֶּאָה.

(52 חלה פ"א משנה ג. 53) כל אלה הם הפקר לעניים,
והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר
(דברים יד, ט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" -
יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54 הפרט
והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות
עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק
הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני
חלק בהם. (55 העני. 56) אף-על-פי שבירושלמי (כלאים
פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו'
מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ:
וְסוּטָה מ:): שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [רוצה
לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר
מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם
העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן
הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג
מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי
דעתו עוד למרחו]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה
חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

י. הִלְקֵט וְהִשְׁכַּחַה וְהִפְאָה שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים
וּמְזֻלוֹת - חֵיבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת⁶⁰, אֲלָא אִם כֵּן
הִפְקִירוּ⁶¹. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַזִּיתִים⁶² שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁלִישׁ
- פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. וּמִיָּנִין יוֹדְעֵי?⁶³
כָּל שְׂזוּרְעָה וּמַצְמַחַת⁶⁴ - פִּדּוּעַ שֶׁהִבִּיָּא שְׁלִישׁ.
עֵבֶר וְהִפְרִישׁ מִתְּבוּאָה וְזִיתִים שֶׁלֹּא הִבִּיאוּ שְׁלִישׁ -
אֵינָה תְּרוּמָה⁶⁵.

(59 פאה פ"ד משנה ט. 60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה
ופאה, ואם השאירם לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא
לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות
של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו,
שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א
הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר
ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה).
(62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו
שליש". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה.
וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות
ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה
ב. [לא כתב "שזורעם ומצמיחם", מפני שדין צמיחה
לא נאמר אלא כתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי
ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג
והלכה ה]. (65) קידושין סב:

יא. וְכֵן הִפְקֵר - פְּטוּר⁶⁶ מִן הַתְּרוּמָה וּמִן
הַמַּעֲשָׂרוֹת, וְאֶפְלוּ הִפְקִירוּ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת:

ו. הִירְקוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵאֲכָל אָדָם - אֵינָן חֵיבִין
בְּמַעֲשָׂרוֹת אֲלָא מִדְּבַרְיָהֶן³⁹. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשָׂר:
הַתְּבוּאָה זֶרַע⁴⁰ - תְּבוּאָה וְכִיּוּצָא בָּהּ; אֲבָל הִירְקוֹת
אֵינָן בְּכֻלָּל הַתְּבוּאָה. וְכֵן יִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא הַדִּין
בְּתְרוּמָה⁴¹. שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בָּהּ: דִּגְנָה תִירֶשֶׁף וְיִצְהָרָךְ -
כָּל הַדּוּמָה לְאֵלוֹ; אֲבָל תְּרוּמַת הִירְק - מִדְּבַרְיָהֶם,
בְּמַעֲשָׂר.

(39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב.
(40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש
בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה
גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקביא למעשרות
לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק
דרבנן".

ז. אֵינָן מִפְרִישִׁין⁴² תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִן הַיֶּרֶק
בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְאֶפְלוּ בְּמִקְוֹמוֹת⁴³ שֶׁאֲמַרְנוּ⁴⁴
שֶׁמִּפְרִישִׁין בָּהֶן מַעֲשָׂרוֹת. וְכֵן יֶרֶק הַבָּא מְחוּצָה
לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ, אִף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵפֶר בְּעֶקְרֵיהָ⁴⁵ - הָרִי
זֶה פְּטוּר⁴⁶, וְלֹא גִזְרוּ עָלָיו⁴⁷. הַתְּבוּאָה וְהַקְּטָנִים⁴⁸
שֶׁזָּרְעוּן לִירְק - בְּטֻלָּה דַעְתוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם, וְהִירְק
שֶׁלֵּהֶן פְּטוּר, וְהִזְרַע חֵיב בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת.

(42) ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון
ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו.
(44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ.
(46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הג"א "ביר"ד סימן
שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ
שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) -
בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא
שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול
והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן
פטור".

ח. הַתְּלִתָּן, אִף עַל פִּי שֶׁאֵינּוּ אֲכָל אָדָם בְּשִׁיקָשׁוֹ⁴⁹,
הוֹאִיל וְרֵב הָאָדָם אוֹכְלִין אוֹתָן בְּתַחֲלָתָן⁵⁰ - הָרִי הֵן
חֵיבִין בְּתְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹ⁵¹.

(49) כן כתב גם להלן (פ"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו
הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם"
(מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פ"ב
הלכה ז): "התלתן והכרשינים של תרומה הואיל ואינו
מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה"
(מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא
היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן.
(51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח"
(וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות
במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא
כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד
הלכה ה, ד"ה מה פליגינן).

ט. וְאֵלוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה⁵² וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלין עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מרמז דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל-ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקין". (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה ב].

יג. נתערב דבר שחיב בתרומה בדבר שאינו חיב, כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנתערבו בזיתי מסיק⁷⁸ וענבי עוללות בענבי פציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - מוציא על החיב לפי השבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל⁸¹, וכאלו הכל חיב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי השבון דבר החיב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות". (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל בלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

יד. התרומה - לפהן, בין טהורה בין טמאה⁸⁴. אפלו נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שיפריש⁸⁵ - הרי זה חיב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפהן; שנאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לכהנים, והטמאה - יהנו בשרפתה. אם היה שמן - מדליקין

ל⁶⁷. אבל הזרע שדה הפקר - חיב⁶⁸ בתרומה ומעשרות.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקירו הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פוטר מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ-כא]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רב"ז).

יב. הפקיר קמה⁶⁹ וזכה בה, ועבר והפריש ממנה תרומה⁷⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שבלים וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה תרומה⁷¹. וכן פל המפריש מדבר שאינו חיב בתרומה - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים שאין דרף רב בני אדם לזרען בגנות ובשדות, אלא חזקתן מן ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. כגון השום בעל פכי⁷², ובצל של רכפה⁷³, וגריס הקלקלי⁷⁴, ועדשים המצריזות⁷⁵, וכיוצא בהן⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [נטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. תְּרוּמָה גְדוּלָה - אֵין לָהּ שְׁעוֹר² מִן הַתּוֹרָה; שְׁנֵאמַר: רֵאשִׁית דְּגָנְךָ - כָּל שֶׁהוּא³. אֶפְלוּ חֲטָה אַחַת פּוֹטְרַת הַכֶּרִי. וּלְכַתְחֻלָּהּ⁴ לֹא יִפְרִישׁ אֶלָּא כְּשֶׁעוֹר שְׁנֵתְנוּ חֲכָמִים. וּבִזְמַן הַזֶּה, שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְשִׁרְפָה⁵ מִפְּנֵי הַטְּמָאָה - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא לְכַתְחֻלָּהּ⁶.

(2 חולין קלז, ב. 3) 'ירושלמי' תרומות פ"ד סוף ה"ב. (4 מדרבנן. חולין, שם. 5) כלומר, עלולה לבוא לידי שריפה, שיש לפעמים שעור לא הוכשרה, ולכשתוכשר תטמא ('אור שמח', וראה להלן). (6) שאם יפריש כשיעור, יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק כלשהו. אבל חלה שנילושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר. ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים, כדלהלן ה"ג.

ב. וְכִמָּה הוּא שְׁעוֹרָה שְׁנֵתְנוּ חֲכָמִים? עֵין יָפָה - אֶחָד מְאַרְבָּעִים⁷, וְהַבִּינֵנוּת - אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, רְעָה - אֶחָד מִשְׁשִׁים. וְלֹא יִפְחַת⁸ מְאַחַד מִשְׁשִׁים.

(7 תרומות פ"ד מ"ג. 8 חולין, שם.)

ג. כָּל תְּרוּמָה שְׂאִין הַכֹּהֲנִים מִקְפִּידִין עָלֶיהָ⁹, כְּגוֹן תְּרוּמוֹת הַתְּרוּבוּבִין¹⁰ וְהַקְּלִיסִין¹¹ - נִטְלָת לְכַתְחֻלָּהּ אֶחָד מִשְׁשִׁים. וְאֵלוּ נִטְלִין¹² אֶחָד מִשְׁשִׁים: תְּרוּמַת גְּדוּלֵי תְּרוּמָה¹³ וְעִירוּבֵי תְּרוּמָה¹⁴, וְתְּרוּמַת טְמָאָה¹⁵ שֶׁהִיָּתָה הַטְּמָאָה בְּאֵנֶס אוֹ בְּשִׁגְגָה¹⁶, וְתְּרוּמַת הַקֶּדֶשׁ¹⁷, וְתְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ, וְתְּרוּמַת הַקֶּצֶחַ וְהַקְּלִיסִין וְהַתְּרוּבוּבִין וְהַגְּמִזִּיּוֹת¹⁸ וְהַתְּרוּמוֹסִין וְשְׁעוֹרִים אֲדוּמִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וּפְרוֹת עֲצִין שְׂאִינוֹ נְקוּבִים¹⁹. וְכֵן הָאֶפְסוֹרְפוֹסִין, כְּשֶׁתּוֹרְמִין פְּרוֹת יְתוּמִים²⁰ - תּוֹרְמִין אֶחָד מִשְׁשִׁים.

(9) תוספתא תרומות פ"ה. (10) מדובר כאן בחרובים רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל' מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא מדרבנן, אין צורך להשמיענו, שהרי הם בכלל עציץ שאינו נקוב (משנה-למלך). (11) מין קטניות ('מלאכת שלמה' תרומות פ"א מ"ד, עיי"ש). (12) כל זה בתוספתא, שם. (13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פ"א הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה 'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה'). וראה בהערה הסמוכה. (14) תרומה שנתערבה בטבל. ומכיון שלא אמרו 'מדומע' אלא 'עירובי תרומה', נראה שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן

אוֹתוֹ⁸⁶, וְאִם הָיָה דְגָן וְכִיּוּצָא בּוֹ - מְסִיקִין בּוֹ אֶת הַתְּנוּרָה⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לכהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

טו. וְכֵן תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר, אִם נִטְמָאת אוֹ נִטְמָא הַמְעַשֵּׂר - מִפְּרִישִׁין אוֹתָהּ⁸⁸ כְּטְמָאָה, וְנִתְּנָת לְפָהֵן לְהֵנוֹת בְּשִׁרְפָתָהּ.

(88) את תרומת המעשר.

טז. כָּל הַמְּפָרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוּלָה אוֹ תְּרוּמַת מְעַשֵּׂר - מִבְּרֵךְ⁸⁹ קֶדֶם שִׁפְרִישׁ, כְּדָרָךְ שֶׁמְבָרְכִין עַל כָּל הַמְּצוֹת⁹⁰, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּכִרְכוֹת⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"א. (90) עובר לעשייתן. (91) פ"א הלכה ג והלכה יב.

יז. אֵין מוּצִיאִין תְּרוּמָה מִהָאֶרֶץ לְחוּצָה לְאֶרֶץ, אֶפְלוּ טְמָאָה⁹². וְאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ⁹³. וְאִם הִבִּיא - לֹא תֵאָכֵל⁹⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמָאָה בְּאֶרֶץ הַכּוֹתִים⁹⁵; וְלֹא תִשְׂרַף, שְׁלֹא יֵאמְרוּ: רֵאִינוּ תְּרוּמָה שְׁלֹא נִטְמָאת נִשְׂרַפְתָּ; וְלֹא תַחֲזוּר לְחוּצָה לְאֶרֶץ, שְׁמָא יֵאמְרוּ: מוּצִיאִין תְּרוּמָה לְחוּצָה לְאֶרֶץ. אֶלָּא מִנִּיחִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּטְמָא⁹⁶ טְמָאָה יְדוּעָה לְכָל, אוֹ עַד שֶׁיּוּבֹא עֶרֶב הַפֶּסַח⁹⁷, אִם הִיָּתָה חֲמִין, וְתִשְׂרַף.

(92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם). (93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). (94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת הלכה ה. (95) שגזרו עליה טמאה. (96) [אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב הלכה א]. (97) ירושלמי שם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה שאין הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר ראשון כשהוא בשבלים, או בן לוי שלקח מעשר בשבלים. אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כנ"ל, אלא אפילו התורם בעין רעה אחד מששים, שאם יעלה בידו פחות מששים, צריך לתרום פעם שניה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוש כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיתה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות מששים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירוש המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בניטין שם כדעת רבינו. (26) שמודדים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה (ולא התרומה עצמה) ומצייאין ממנו באומד (פירוש המשנה, שם). (27) משנה, שם. (28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

ה. המרבה בתרומה²⁹, הואיל ושייר מקצת חליין³⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם אמר: כל הפרות האלו תרומה - לא אמר פלוס³¹. המתפונן לתרם אחד מעשרה³², ועלתה בידו אחד מששים - תרומתו תרומה³³. נתפונן לתרם אחד מששים, ועלתה בידו אחד מתשעים - אינה תרומה³⁴.

29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא. (30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירוש המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). (31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד שישיר מקצת". (32) תוספתא תרומות פ"ה. (33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). (34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

ו. המפריש³⁵ תרומה ועלתה בידו אפלו אחד מעשרים - תרומתו תרומה. תרם ועלתה בידו אחד מששים³⁶, ויחזר והוסיף לשם תרומה - אותה התוספת חייבת במעשרות, ומפריש ממנה הפהן המעשרות ואחר כך לאכלנה. תרם³⁷ ועלתה בידו אחד מששים³⁸ ואחד - הרי זו תרומה, ויחזר ויתרם פעם שנייה כדי להשלים השיעור שבדעתו³⁹. והתוספת הזאת יש לו להפרישה⁴⁰ במקדה או במשקל או במנין, אבל לא יפרישנה אלא מן הקקף⁴¹ פראשונה⁴².

(35) כתובות צט, ב. (36) תרומות פ"ד מ"ג. (37) בכוונה לתרום כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. (38) משנה, שם. (39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או מששים, ועיי"ש בפירוש רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד מששים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתרום כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור (משנה ראשונה' שם). (40) כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי

לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר ('תוספתא כפשוטה' ו'מעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט (להלן פ"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. (15) ראה למעלה בתרומה בזמן הזה. (16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו. וראה חלה פ"ב מ"ז. (17) כגון המקדיש טבלו לאחר מירוח, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א ('תוספתא כפשוטה'), ולפי שהקדש הוא המפריש, הקילו חכמים להפריש אחד מששים. (18) מין שקמים (= תאנים רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. (19) שאינו חייב בתרומה אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה ה"ט"ט. (20) ויש להם רשות לכך (גיטין נב.), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתרום אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים הם כהקדש (שם - 'תוספתא כפשוטה').

ד. אין תורמין²¹ תרומה ז²² לא במקדה ולא במשקל ולא במנין, לפי שלא נאמר בה שיעור²³, אלא אומד²⁴ ומפריש בדעתו כמו אחד מששים²⁵; אבל תורם הוא את המדוד²⁶ ואת השקול ואת המנוי. ולא תרם בסל ובקפה שמדתן ידועה²⁷; אבל תורם הוא בהן חצין או שלישן. ולא יתרם בסאה חציה, שחציה²⁸ מדה.

(21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתרום במדה]. (22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י"א). (23) [מהלשון הו נראה, שאין איסור, וראה להלן]. (24) ב'ירושלמי' שם: אליעזר בן גימל אומר: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין". "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר (והיא ניטלת דוקא במדה, כדלהלן), נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמון על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה ואמרה מעשר מן המעשר" ('פירוש המשניות' שם). (25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. [ויתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין איסור לתרום במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתרום באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכוין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ן שם, בשם רבי'ם שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתרום במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתרום במדה, וכו"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד מששים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוש שמא יפחתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה – לא אמר כלום (שם הי"א) – זה אינו אלא במתפיש פירות של חולין בתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם, אבל כאן הוא מתפיש סיום מקום של הפרשת תרומה זו בהפרשת תרומה זו]. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי רבינו "בוה", וכן הוא ב'ירושלמי' שם. ולפי זה, פירש 'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) שנסתיימה תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה גם תרומת הכרי השני.

י. תְּרוּמַת מַעְשָׂר - אֵין מִפְּרִישֵׁין אוֹתָהּ בְּאֶמְדָּה, אֶלֶּא מִדְּקָדֵק בְּשַׁעוֹרָה⁵², וְאֶפְלוּ בְּזִמְן הַזֶּה, שְׁהָרִי שְׁעוֹרָה מִפְּרִישׁ בְּתוֹרָה.

(52) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, עיי"ש), לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא, גיטין לא, א.

יא. דְּבַר שְׂדֵרְפּוֹ לְמִדָּד - מוֹרְדָּה, וְדָבָר הַנֶּשְׁקָל - שׁוֹקֵל, וְדָבָר שְׁאֵפְשָׁר לְמִנּוֹתוֹ - מוֹנֵה. הִיָּה אֶפְשָׁר לְמִנּוֹתוֹ וְלִשְׁקָלוֹ וְלְמִדָּדוֹ - הַמוֹנֵה מִשְׂבָּח, וְהַמּוֹרְדָּה מִשְׂבָּח מִמְּנֹה, וְהַשׁוֹקֵל מִשְׂבָּח מִשְׂגִּיחָן⁵³.

(53) בתרומות, שם: "משובח משלשתן". ואמרו ב'ירושלמי' שם ה"ה "משובח בשלשתן", והיינו "משובח משניהם" שכתב רבינו.

יב. מִצּוֹת תְּרוּמַת מַעְשָׂר - שְׁפִירִישׁ אוֹתָהּ⁵⁴ בְּן לֹוִי מִמַּעְשָׂרוֹ; שְׁנֵאמַר: וְכִי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעְשָׂר. וְיֵשׁ לִישְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ⁵⁵ אוֹתָהּ וְלִתְנָהּ לַכֹּהֵן, וְיִתֵּן הַמַּעְשָׂר לְלֹוִי אַחַר שְׁפִירִישׁ מִמְּנֹה תְּרוּמָתוֹ, שֶׁהִיא מַעְשָׂר מִן הַמַּעְשָׂר.

(54) את התרומות – מעשר. (55) היינו שיש לישראל רשות להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר בן גמלא במס' גיטין שם, שלמד כן ממה שנאמר בתרומות מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" – הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר", ואף-על-פי שלדעת אבא אלעזר בן גמלא, הוקשו גם בענין הפרשה באומד, ואין הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) – לענין רשות לישראל, הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו, בגמרא שם (רדב"ז).

יג. יִשְׂרָאֵל שְׁהַפְרִישׁ מַעְשָׂרוֹ⁵⁶ רֵאשׁוֹן כְּשֶׁהוּא שְׁבָלִים, קֶדֶם שְׂדֵרוֹשׁ וְיַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְדוֹלָה, וְנִתְּנוּ לְלֹוִי - אֵין הַלֹוִי חֵיב לְהַפְרִישׁ מִמְּנֹה תְּרוּמָה גְדוֹלָה אַחַר שְׂדֵרוֹשָׁנוּ, אֶלֶּא תְּרוּמַת מַעְשָׂר בְּלִבְדָּה⁵⁷. אֶבְל אִם דָּשׁ יִשְׂרָאֵל⁵⁸ וְהַפְרִישׁ הַמַּעְשָׂר מִן הַדֶּגֶן קֶדֶם שְׁפִירִישׁ תְּרוּמָה גְדוֹלָה [וְנִתְּנוּ לְלֹוִי - חֵיב הַלֹוִי לְהַפְרִישׁ מִמְּנֹה תְּרוּמָה גְדוֹלָה] וְתְּרוּמַת מַעְשָׂר;

שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה שיעור (למעלה ה"ד) – כיון שכבר הפריש ככוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירוש המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שמתור לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה]. (41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במקוה אינו אלא מאחר שתורמים באומד – בכל זאת תורם מן המוקף (כבראשונה)]. (42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן הי"ז).

ז. הַמַּפְרִישׁ מִקְצַת הַתְּרוּמָה⁴³ - אוֹתוֹ הַמִּקְצַת אֵינוֹ תְּרוּמָה, וְהָרִי הוּא כְּחֻלְקַת הַפְּרִישׁ⁴⁴. וְאֵף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת אוֹתוֹ מִקְצַת מִמְּנֹה, וְלֹא יַפְרִישׁ עָלָיו מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת⁴⁵.

(43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד מששים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. (44) והרי הוא טבל (פירוש המשנה, שם). (45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציאו לדעת שהוא קצת תרומה". ועי' בפ"א מהל' מעשר ה"טו.

ח. הַמַּפְרִישׁ מִקְצַת תְּרוּמָה מִפְּרִי זֶה וּמִקְצַת תְּרוּמָה מִפְּרִי אַחֵר מִמִּינוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִתְרָם מִזֶּה עַל זֶה⁴⁶. הַאוֹמֵר⁴⁷: תְּרוּמַת הַפְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ, אִם אָמַר: בְּצַפּוֹנוֹ אוֹ בְּדְרוֹמוֹ - קָרָא שָׁם, וְחֵיב לְהַפְרִישׁ מִמְּנֹה תְּרוּמָתוֹ; וְאִם לֹא צִיָּן בְּמִקּוֹם - לֹא אָמַר כְּלוֹם⁴⁸.

(46) היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי אחר", 'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו. (47) שם פ"ג מ"ה. (48) שבתרומה נאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך", וצריך שיהיו שריה ניכרים (עירובין לז:). ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה השיריים (= החולין).

ט. אָמַר⁴⁹: תְּרוּמַת הַפְּרִי זֶה⁵⁰, וְהַפְּרִי הַזֶּה כְּזֶה⁵¹ - מִקּוֹם שְׁנִסְתִּימָה תְּרוּמָתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, שָׁם נִסְתִּימָה תְּרוּמָתוֹ שֶׁל שְׁנִי.

(49) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. (50) וסימן את המקום בצפוניו של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). (51) כן הוא בדפוסים חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו שהתפיש את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני), בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון, כדין מתפיש בנדר (ראה בפ"א מהל' נדרים). [ואף-על-פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. תְּרוּמַת מַעְשָׂר⁷⁰ שֶׁהִיא בְּהָ אֶחָד מִשְׁמוֹנֶה בְּשִׁמְיִינִית⁷¹ - מוֹלִיכָה לִפְנֵי; פְּחוֹת מִכֵּן - אֵינוֹ מִטְּפֵל לְהוֹלִיכָה, אֲלֵא מִשְׁלִיכָה בְּאוּר וְשׁוֹרְפָה⁷². וּבִינֵי וּבְשִׁמְיִן⁷³, אֲפִלוּ כֹל שֶׁהוּא - מוֹלִיכָה לִפְנֵי. וּבְלִבְדֵי שֶׁתְּהֵא תְּרוּמַת מַעְשָׂר וְדֵאִית וְטְהוֹרָה⁷⁴; אֲבָל אִם הָיְתָה טְמֵאָה⁷⁵ אוֹ שֶׁהִיְתָה שֶׁל דְּמָאִי⁷⁶, אִם אֵין בְּהָ פֶשְׁעוֹר - אֵינוֹ מִטְּפֵל בְּהָ, אֲלֵא שׁוֹרְפָה.

(70) תוספתא תרומות פ"י (הוצ' ליברמן עמ' 17-19 161). וראה להלן. (71) של הלוג (פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב (תפארת ישראל). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן). ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאים מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". [ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתרומתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמיי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמיי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו - רבינו לא גרס מלים אלו, 'תוספתא כפשוטה') וכן אתה אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה נותנה לכהן וכו'", וראה למעלה. הרי מפורשים כאן כל דברי רבינו: הרישא של התוספתא מדברת ביין ושמן, וכן נראה מהא דלהלן ("בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות"). וכן נראה במשנה מס' תרומות (פ"א מ"ח, ראה להלן). ואם היא של ודאי וטהורה, אסור בכלשהו. ואם היא של דמאי, או אפילו של ודאי והיא טמאה, שיעורה אחד משמונה בשמינית, כתרומת מעשר שבשאר כל הפירות. (75) תוספתא שם בסיפא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא, וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטת החבית) ומיצה - הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל, ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.

יז. אֵין תּוֹרְמִין תְּרוּמָה גְּדוּלָה⁷⁷ אֲלֵא מִן הַמֶּקֶף⁷⁸. פִּיצֵד? הֵיוּ לוֹ חֲמִשִּׁים סָאָה בְּבֵית זֶה וְחֲמִשִּׁים סָאָה בְּבֵית אַחֵר - לֹא יִפְרִישׁ מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי סָאִים עַל הַמָּאָה, שְׁנַמְצָא מִפְּרִישׁ מִמָּקוֹם זֶה עַל מְקוֹם אַחֵר. וְאִם הִפְרִישׁ שְׁלֹא מִן הַמֶּקֶף - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה⁷⁹. וְהוּא שִׁיהִיָה הַמִּפְרָשׁ שְׁמוֹר; אֲבָל אִם הָיָה טְעוֹן פְּדֵי יֵינִין⁸⁰ אוֹ שְׁמֵן וְרָאָה שְׁמִשְׁתַּבְּרִין וְאָמַר: הֲרִי הֵן תְּרוּמָה עַל פְּרוֹת שְׁבִיבֵיתִי - לֹא אָמַר פְּלוּם⁸¹.

מֵאֲחֵר שְׁנַעֲשֶׂה דָגָן נִתְחַיֵּב בְּתְרוּמָה, שְׁנַאָמַר: רֵאשִׁית דְּגַנְךָ⁵⁹.

(56) ברכות מז, א. (57) שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", "מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר". (58) וגם מירח (כסף-משנה), וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בברכות פ"ז מ"א. וכן בגמרא שם: "אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי וכו'". (59) שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כט): "מכל (מעשרותיכם) [מתנותיכם] תרימו את כל תרומת ה'" - הרי שחייב להפריש את כל התרומות, וגם תרומה גדולה בכלל. והיינו, כשהפריש אחר המירוח.

יד. בְּן לֹוי שֶׁלָקַח מִמֶּעֶשֶׂר שְׁבָלִים⁶⁰ - לֹא יִתֵּן תְּרוּמָתוֹ לִכְהֵן שְׁבָלִים, אֲלֵא קוֹנְסִין⁶¹ אוֹתוֹ לְדוֹשׁ וְלִזְרוֹת וְלִתֵּן לוֹ מִמֶּעֶשֶׂר מִן הַמֶּעֶשֶׂר מִן הַדָּגָן, וְאֵינוֹ חַיֵּב לִתֵּן לוֹ מִמֶּעֶשֶׂר מִן הַתְּבַן אוֹ הַעֲצָה⁶². וְאִם הִפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעְשָׂר שְׁבָלִים כְּמוֹ שְׁנָתְנוּ לוֹ - הֲרִי זֶה פּוֹתֵשׁ וְנוֹתֵן לִכְהֵן אֶת הַזֶּרַע וְאֶת הַתְּבַן⁶³. וּמִפְּנֵי מָה קָנְסוּהוּ לְכַתְשׁוֹ⁶⁴? מִפְּנֵי שֶׁלָקַח הַמֶּעֶשֶׂר שְׁבָלִים וְהִפְקִיעַ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוּלָה⁶⁵.

(60) ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. (61) את הלוי שלקח מעשר בשבילם קודם הדישה והפסיד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר (פירוש המשניות' שם, וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). (62) משנה, תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העץ", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם שלו, וראה להלן. (63) משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נתן העץ עם הזרע", "שכיון שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן" (רע"ב שם). (64) זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין אותו לדוש ולזרות". (65) כן כתב בפירוש המשנה שם, ראה למעלה.

טו. בֶּן יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְלוֹי⁶⁶: פֶּךָ אָמַר לִי אָבָא: מַעְשָׂר לָךְ בְּיַדִּי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעְשָׂר שְׁבוּ⁶⁷; שֶׁהָרִי אָבִיו הִפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ, וְלִפְיֶכָף צָנְהוּ שְׂזָה הַמֶּעֶשֶׂר לְפָלוּנִי הַלוֹי⁶⁸. וְאִם אָמַר לוֹ: פֶּךָ אָמַר לִי אָבָא: כּוֹר מַעְשָׂר יֵשׁ לָךְ בְּיַדִּי - חוֹשְׁשִׁין לְתְרוּמַת מַעְשָׂר שְׁבוּ⁶⁹.

(66) גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכן היא גירסת רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא בברייתא שם. ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא (רדב"ז). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר, וכונתו שיפריש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. תרומת מעשר - מפרישין אותו שלא מן המקנה¹⁰⁰. שְׁנֵאמֶר: מִכָּל מַעֲשֵׂרְתֶיכֶם תְּרִימוּ תְרוּמָה¹⁰¹; אֲפֹלוּ מַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמִדְיָנָה¹⁰² וּמַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וְתִלְמִידֵי חֲכָמִים¹⁰³ אֵין תּוֹרְמִין אֲלָא מִן הַמִּקְנֶה וְאֲפֹלוּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. "תרימו תרומה" אין בפסוק. (102) ב'ירושלמי' תרומות פ"ב ה"א: "אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.

כא. בן לוי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה מִמֶּנּוּ תְרוּמָתוֹ, וְהֵנִיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלִיף הוּא בְּטַבְלוֹ¹⁰⁵ - מֵה שֶׁעָשָׂה עִשׂוּי¹⁰⁶. שְׁנֵאמֶר: כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמִו לָהּ תְרוּמָה - מִלְמַד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת כָּלוּ תְרוּמָה לְאַחֵר.

(104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה "תרומה גדולה". (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו כתרומת מעשר על מקום אחר.

כב. הפריש ממנו¹⁰⁷ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר תְּחִלָּה וְאַחֵר כֶּף הֵנִיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלִיף עַד שֶׁעָשָׂה כָּלוּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְיָתְנוּ לִפְנֵי - לֹא עָשָׂה כָּלוּם¹⁰⁸. שְׁנֵאמֶר: אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ; בְּזִמְן שֶׁקָּדְשֵׁי בְּתוֹכּוֹ - עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְרוּמָה לְאַחֵרִים, אֵין קָדְשֵׁי בְּתוֹכּוֹ - אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְרוּמָה לְאַחֵרִים. וְכֵן הַמְנִיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלֵיהֶם תְרוּמָה גְדוֹלָה - צָרִיף שֶׁהָיָה טְבוּלִין לְתְרוּמָה¹⁰⁹. וְאֵם הֵנִיחַן לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלֵיהֶן מַעֲשֵׂר - צָרִיף שֶׁהָיָה טְבוּלִין לְמַעֲשֵׂר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כסף-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על החיוב (להלן פ"ה ה"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור על החיוב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

כג. כְּשֶׁמִּפְּרִישֵׁין תְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר - מִפְּרִישֵׁין אוֹתָן עַל הַסֵּדֶר. כִּיצַד? מִפְּרִישׁ בְּפוּרִים תְּחִלָּה¹¹¹ לְכָל, וְאַחֵר כֶּף תְרוּמָה גְדוֹלָה, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְהַמִּקְדָּשִׁים שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן¹¹², אוֹ מַעֲשֵׂר לְתְרוּמָה, אוֹ תְרוּמָה לְכַפּוּרִים, אֶף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה - מֵה שֶׁעָשָׂה עִשׂוּי. וּמְנִין שֶׁהוּא כָּלוּ תַעֲשֶׂה? ¹¹³ שְׁנֵאמֶר: מִלְּאֲתָדָּךְ וְדַמְעָדָּךְ לֹא תֵאָחֵר - לֹא תֵאָחֵר דְּכָר שְׂרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ¹¹⁴. וְאֵין לוֹקִינן עַל לָאו זֶה¹¹⁵.

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה? זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא

(77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א מ"ט. "ופירש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה בעירובין לב, א. וביבמות צג, א - התירו לתרום בערב יום-טוב שלא מן המוקף (עי' ב'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. (81) שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני הי"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).

יח. פְּרוֹת הַמִּפְּזָרִין⁸² בְּתוֹךְ הַבֵּית, אוֹ שְׁתֵי מַגוּרוֹת⁸³ שֶׁבְּבֵית אֶחָד - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל⁸⁴. שֶׁקִּי תְבוּאָה⁸⁵ וְעֹגוּלֵי דְבָלָה וְחִבִּיּוֹת שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אֵם הָיוּ בְּהַקְפָּה אַחַת⁸⁶ - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. חִבִּיּוֹת שֶׁל יַיִן⁸⁷: עַד שְׁלֹא סָתַם אֶת פִּיהֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל⁸⁸; מִשְׁסָתֶם - תּוֹרֵם מִכָּל אַחַת וְאַחַת⁸⁹.

(82) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורדב"ז). [ניתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור ההלכה שלן]. (85) תוספתא שם (כסף-משנה). (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מ"ב. (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם). (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.

יט. הָיָה מִלְקָט⁹⁰ גִּפִּי יִרְקָ⁹¹ וּמְנִיחַ בַּגֵּנָה - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל⁹². הֵבִיא מִין אֶחָד⁹³ בִּינִיחֶן - תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. הֵבִיא מִינֵין הַרְבֵּה⁹⁴ בְּקָפָה, כְּרוּב מִלְמַעְלָה וְכְרוּב מִלְמַטָּה וּמִינן אַחֵר בְּאֲמָצֵעַ - לֹא יִתְרֵם מִן הָעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן⁹⁵. וְאֵם הִקִּיף חֲמִשָּׁה צְפוּרִים⁹⁶ בַּגֵּרֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, בְּזִמְן שֶׁעָקַר הַגֵּרֶן קָנִים⁹⁷; אֵין עָקַר הַגֵּרֶן קָנִים⁹⁸ - תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד⁹⁹.

(90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל הגינה אחד, כמו שאמרו ב'ירושלמי' תרומות (פ"ב הלכה א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד". (93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן. (94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני שדבר אחר מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחברם. כרבי יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן המוקף, משום שעתיד לפנות גם את אלה למקום אחר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲשֵׂר פְּאֵחַד - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׁלֵשָׁה וּשְׁלֹשִׁים
וּשְׁלִישׁ¹¹⁷ וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמָּאָה שְׁנַיִם פְּאֵחַד¹¹⁸ - הָרִי
הוּא בְּצַד זֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי וְהָרִי הוּא חֲלִיץ¹¹⁹;
וְהַנְּשֹׂאֲרָה¹²⁰ מִזֶּה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי - הוּא תְרוּמָה עַל הַפֶּל.
וְהַמַּעֲשֵׂר שְׂרָאוּי לְהִיּוֹת לְמָאָה חֲלִיץ אֵלּוּ¹²¹ - הָרִי
הוּא בְּצַד זֶה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי; וְזֶה הַנְּשֹׂאֲרָה יִתֵּר עַל
הַתְרוּמָה¹²² מִמָּה שֶׁהִפְרַשְׁתִּי - הָרִי הוּא תְרוּמַת
מַעֲשֵׂר עַל הַפֶּל¹²³.

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה, שהתרומה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותרומת מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים. (121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רדב"ז. (122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם: תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

יקדמו ביכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית, וכתב רבינו שם: "קרא השי"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד): "ראשית דגנך תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי", וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", וקראם תרומה, באמרו (שם יב, ו): "והבאתם שמה . . . ואת תרומת ידך", ואמר ב'ספרי': ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית, ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר השי"ת (במדבר יח, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה נקראת ראשית". (112) שם מ"ו. (113) שם. (114) "מלאתך אלו ביכורים, ודמעך זו תרומה, והוא בכלל לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא לאו הניתק לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר, וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

כד. הַרְוֵצָה לְהִפְרִישׁ¹¹⁶ תְרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ג' אלול ~

הַלְכוֹת שֶׁבֶת

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, וענייניה מרובים, עד שהביא הצורך ליחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

א. הַמַּבְעִיר² כֹּל שֶׁהוּא³ - חֵיב. וְהוּא, שְׂיֵהָ צְרִיף לְאִפְרָי. אֲבָל אִם הִבְעִיר דָּרָף שֶׁשָּׂחָה - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמַּבְעִיר⁵ גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ הַשׁוּרֶף דִּירָתוֹ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁחִית; מִפְּנֵי שֶׁפְּנִיתוֹ לְהִנְקֵם מִשׁוֹנְאוֹ, וְהָרִי נִתְקַרְרָה דַעְתוֹ וְשִׁכְחָה חֲמָתוֹ, וְנִעֲשֶׂה פְקוּרָע עַל מְתוֹ אוֹ בְּחֲמָתוֹ שֶׁהוּא חֵיב, וְכַחוּבֵל בְּחֲבֵרוֹ בְּשַׁעַת מְרִיבָה, שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְקַנֵּים הֵן אֲצֵל יֶצְרֵן הָרַע. וְכֵן הַמַּדְלִיק⁶ אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהִתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הָרִי זֶה חֵיב. הַמְחַמֵּם⁷ אֶת הַבְּרוּז לְצַרְפוֹ⁸ בְּמִים⁹ - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת מַבְעִיר¹⁰, וְחֵיב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המבעיר כל שהוא, חיב; והוא שיהא צריך לאפר."

שיטת האדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש" "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחיב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "דהמדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חיב".

וצריך להבין, כיון שסובר הרמב"ם כך, היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר . . . כו" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שנוצר על ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שרוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום ענין של השחתה וקלקול, מ"מ, הרי סוף סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש היה לו להתחיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרת לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) – לפי נוסח הרמב"ן – מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמוותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללאו יצאה ואין חייבים עליה). (3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). (4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבואה לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצי לומר משנה, חובל – בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר – בצריך לאפרו" (שאו נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). (5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. (6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). (7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). (8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכך בקטימתו – פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ן מסכת שבת דף קיא עמוד ב. (9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הרשב"ד כאן (מעשה רוקח). (10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הרשב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

ב. המְכַבֵּה¹¹ פֶּלֶא שְׁהוּא - תִּיב¹². אֶחָד הַמְכַבֵּה אֶת

תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

ויובן על פי פנימיות הענינים: ה"ט מלאכות שנאסרו בשבת הן המלאכות שנעשו במשכן ומוזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה, וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה' ענינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה, ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה אף שעל ידי זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו. . . כך נשמת האדם. . . חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכל שהוא ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש ולכן אין בה שיעור, כי גם בכל שהוא יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו כי אפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר האדה"ז שכאשר שורפים עץ הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן" משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים. . . הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן, תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187 ואילך
מתוך רמב"ם "פרסם המלך"

(2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) – רבי יוסי סובר הבערה ללאו יצאת (שאינן חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו)"; ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושוללים וכשאדם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים מותר שמא נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

ד. מתר²⁰ לעשות מחצה בכל הפלים, בין מלאים בין ריקנים, כדי שלא תעבר הדלקה. אפלו פלי חרש חדשים מלאים מים - עושין מהן מחצה, אף-על-פי שודאי מתבקעין ומכפין; שגרום כפוי²¹ מתר²². וכופין קערה²³ על גבי הנר בשביל שלא תאחז בקורה.

(20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). (22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר - מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרום מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. (23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. תבה²⁴ שדה²⁵ ומגדל²⁶ שאחז בהן האור - מביא עור גד²⁷, וכיוצא בו מדברים שאין האור מלהטת אותן, ופורשו על הקצה שעדין לא נשרף, כדי שלא תעבר שם האש²⁸.

(24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). (25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). (26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. (27) "תועלת פריסת עור של גדי - כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). (28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרום כיבוי מותר וכל שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

ו. טלית²⁹ שאחז בה האור - פושטה ומתפסה בה, ואם פתה - פתה³⁰. וכן ספר תורה שאחז בו האור - פושטו וקורא בו, ואם פכה - פכה. ונותן³¹ מים מן הצד שעדין לא נתלה בו האור, ואם פתה - פתה. שכח³² נר דלוק על גבי טבלא - מנער³³ את הטבלא והוא נופל, ואם פכה - פכה. אבל הניחו מבערב, אף-על-פי שפכה - אסור לטלטלו³⁴.

(29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). (30) שגרום כיבוי מותר. (31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). (32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). (33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א?) אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניחא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. (34) "אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר

הנר ואחד המכבה את הגחלת של עץ. אבל המכבה גחלת של מתכת - פטור¹³. ואם נתפון לצרף - חיב; שפון לוטשי הפרזל עושים: מחמים את הפרזל עד שיעשה גחלת, ומכבין אותו במים כדי להסמו. וזהו לצרף, שהעושה אותו חיב, והוא תולדת מכבה. ומתר¹⁴ לכבות גחלת של מתכת¹⁵ ברשות הרבים, כדי שלא יזוקו בה רבים. הנותן¹⁶ שמן לתוף הנר הדולק - חיב משום מבער, והמסתפק מן השמן שפגור - חיב משום מכבה¹⁷.

(11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). (12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים - ובכללם הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף - פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחזי את האור שיבעיר יפה שאו הוא צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל - פטור. (13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישנתה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהיתה בתחילה אין כיבויה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [הברזל (שהוא חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה ורוקח). (14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. (15) מסכת שבת שם. (16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). (17) משום שעל ידי זה ממחר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה עשה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

ג. דלקה שנפלה בשבת, המכבה אותה מפני אבוד ממון - חיב¹⁸; שאין אבוד ממון דוחה שבת, אלא אבוד נפשות¹⁹. לפיכך, יצאו בני אדם כדי שלא ימותו, ויניחו האש תלהט, ואפלו שורפת כל דירתו בלה.

(18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. (19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? - הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרוועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. (45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" - הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). (46) (מסכת שבת דף צז עמוד א).

ט. אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא פשעור⁴⁷ המועיל מרשות היחיד⁴⁸ לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד, ויעקור⁴⁹ מרשות זו ויניח ברשות שניה. אבל⁵⁰ אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר, או שהוציא פחות⁵¹ מפשעור - פטור. וכן⁵² המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים אינו חייב עד שיעקור פשעור מצד זה ויניחנו מצד אחרת.

(47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. (48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. (49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א רב דיני עקירה והנחה. (50) משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א. (51) משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב. (52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

י. הזורק⁵³ מרשות לרשות או המושיט - הרי זה תולדת מוציא, וחייב⁵⁴. וכן הזורק או המושיט בידו מתחלת ארבע⁵⁵ לסוף ארבע - הרי זה תולדת מוציא, וחייב. והזורק פלאחר יד⁵⁶ - פטור.

(53) משנה במסכת שבת דף צז עמוד א. (54) שכך הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). (55) (מסכת שבת דף צז עמוד ב): "גמרא גמירי לה" - והיא הלכה למשה מסיני. (56) "שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנ עמוד ב).

יא. המוציא⁵⁷ מקצת החפץ מרשות מרשות רשות אל⁵⁸ לרשות שניה⁵⁹ - פטור, עד שיוציא את כל החפץ כלו מרשות זו לרשות זו. קפה שהיא מלאה חפצים, אפילו מלאה חרדל⁶⁰, והוציא רבה מרשות זו לרשות זו - פטור, עד שיוציא⁶¹ את כל הקפה. וכן כל הדומה לזה. שהפלי משים כל שיש בו חפץ אחד⁶².

(57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב. (58) רשות היחיד

האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה - רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

ז. נכרי³⁵ שפא לכבות - אין³⁶ אומרים לו 'כפה' ו'אל³⁷ תכפה', מפני שאין שבידתו עלינו. אבל קטן שפא לכבות - אין שומעין לו. והוא, שיהיה עושה על דעת אביו³⁸; אבל מדעת עצמו - אין בית-דין מצווין³⁹ להפרישו. ובדלקה התירו לומר⁴⁰: פל המכפה אינו מפסיד.

(35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). (36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. (37) אין צריך לומר לו אל תכפה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. (38) שידוע להבחין שהכיווי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). (39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאל מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות וביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? - לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' - לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". (40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ח. הוצאה⁴¹ והכנסה⁴² מרשות לרשות - מלאכה מאבות מלאכות היא. ואף-על-פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמר, הרי הוא אומר בתורה: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, ויפלא העם מהביא; הא למדת⁴³, שההבאה - מלאכה קורא אותה⁴⁴. וכן למדו מפי השמועה⁴⁵, שהמעביר מרשות הרבים מתחלת ארבע⁴⁶ לסוף ארבע - הרי הוא כמוציא מרשות לרשות, וחייב.

(41) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרוייה מלאכה? וכו' - וייכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה. (42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? - סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). (43) (מסכת שבת דף צז עמוד ב). (44) כשיטת רבינו חננאל בפירושו הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בבבביתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רְאִישֵׁיהֶם. הַמַּעֲבִיר⁷³ חֲפִץ מִתְחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַעֲבִירוּ לְמַעְלָה מֵרִאשׁוֹ - חֵיב.

71) (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן - וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? - בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. 72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). 73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מִתְרִיב⁷⁴ לְאָדָם לְטַלְטֵל⁷⁵ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן, וְיֵשׁ לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְרַבֵּעַ הַזֶּה. וְכַאֲמָה שָׁלוּ⁷⁶ מוֹדֵדִין. וְאִם הָיָה נֹנֵס בְּאֵיכָרָיו - נוֹתֵנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת כְּבִינוּנֵי⁷⁷ שֶׁל פֶּל אָדָם. וּמִפִּי הַקְּבֵלָה אָמְרוּ, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "שָׁבוּ אִישׁ תַּחֲתֵיו" ⁷⁸ - שֶׁלֹּא יִטְלֵל חוּץ לְמַרְבַּע זֶה; אֲלֵא בַּמְרַבֵּעַ זֶה, שֶׁהוּא כְּמִדַּת אַרְךָ אָדָם כְּשִׁיפֶשֶׁט יָדָיו וְרַגְלָיו, בּוֹ בְּלִבְד יֵשׁ לְטַלְטֵל.

74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. 75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים - ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורה חיים סימן שמט סעיף קטן א. 76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. 77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. 78) (מסכת עירובין דף מה עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" - אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורה חיים סימן שמט).

טז. הֵיוּ⁷⁹ שְׁנַיִם⁸⁰, מְקַצֵּת אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה - מְבִיאִין וְאוֹכְלִין בְּאֶמְצַע. וּבְלִבְד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה מִתּוֹךְ שֶׁלוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֵבְרוֹ. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְהֶאֱמַצְעֵי מְבַלְעֵי⁸¹ בִּינְתֵימֵם - הוּא מְתֵר עִמָּהֶן וְהֵן מְתֵרִין עִמּוֹ, וְשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִים⁸² זֶה עִם זֶה.

79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). 80) שכל אחד

ורשות הרבים שנזכרו בהלכה ט. 59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. 60) שיש הרבה מההחרדל כבר בחוץ. 61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציא אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). 62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" - ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. הַמוֹצִיא⁶³ - בִּין⁶⁴ בִּימִינוֹ, בֵּין בְּשִׂמְאָלוֹ, בֵּין בְּתוֹךְ חִיקוֹ, אוֹ שֵׁינָא בְּמַעוֹת צְרוּרִין לוֹ בְּסִדְנֵי⁶⁵ - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן הַמוֹצִיא עַל כְּתָפוֹ - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמְּשֹׂאֵי לְמַעְלָה מַעֲשֶׂה טְפָחִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים; שֶׁכֵּן⁶⁶ הָיָה מְשֹׂא בְּנֵי קָהָת כְּמִשְׁכָּן לְמַעְלָה מַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּכַתֵּף יִשְׂרָאֵל, וְכָל הַמְּזֹלָאֵכוֹת מִמֶּשְׁכָּן לְוַמֵּדִין אוֹתָן⁶⁷.

63) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור - בימינו וקטורת הסמים - בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלויה בזרועו". 65) (ברייטא במסכת שבת דף קמו עמוד א). 66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבלים וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה וקח). 67) ראה בפרק ז.

יג. אֲכָל הַמוֹצִיא⁶⁸ לְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ בְּפִיו⁶⁹ וּבְמַרְפָּקוֹ, בְּאֵזְנוֹ וּבְשִׁעְרוֹ, וּבְכֵיס שֶׁתְּפוּר בְּבִגְדוֹ וּפִי הַכֵּיס לְמַטָּה⁷⁰, בֵּין בְּגֵד לְבִגְד, בְּפִי בְּגֵדוֹ, בְּמִנְעֵלוֹ וּבְסִנְדְּלוֹ - פְּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין.

68) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציאו בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). 70) אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. הַמוֹצִיא⁷¹ מְשֹׂאֵי עַל רִאשׁוֹ: אִם הָיָה מְשֹׂאֵי בְּבֵד, בְּגוֹן שֶׁק מְלֵא אוֹ תֵבָה וּמְגַדֵּל וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹ, שֶׁהוּא מְשִׁים עַל רִאשׁוֹ וְתוֹפֵשׂ בְּיָדוֹ - חֵיב; שֶׁכֵּן דְּרָךְ הַמוֹצִיאִין, וְנִמְצָא בְּמוֹצִיא עַל כְּתָפוֹ אוֹ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לָקַח חֲפִץ קָל, בְּגוֹן שֶׁהֵנִיחַ בְּגֵד אוֹ סִפָּר אוֹ סָפִין עַל רִאשׁוֹ וְהוֹצִיא, וְהוּא אֵינּוֹ אוֹחֵז בְּיָדוֹ⁷² - הָרִי זֶה פְּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין; שְׂאִין דְּרָךְ רֵב הָעוֹלָם לְהוֹצִיא הַחֲפָצִין מִנְּחִין עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֲמוֹת, וְעֵדֵינָן הֵן בְּתוֹף חֲמֵשׁ אֲמוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשִּׁי אֲמָה - פְּטוּר⁹²; הִיָּה בִּינְיָהֵן חֲמֵשׁ אֲמוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשִּׁי אֲמָה בְּשׂוּה - הִרִי זֶה חֵיב, שְׁהָרִי הֶעָבִיר הַחֲפֵץ חוּץ לְאֶלְכֶסוֹנוֹ שֶׁל מְרַבֵּעַ.

92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א'): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונו" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כוונתך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלושה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שמת).

~ יום שני ד' אלול ~

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) לכאור איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

א. אֵינָן² הַמוֹצִיא מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת, או הַמְעַבֵּיר בְּרֻשׁוֹת הַרְבִּים חוּץ לְאַרְבַּע אֲמוֹת, חֵיב, עַד שְׁיַעֲקֹר³ חֲפֵץ מַעַל גְּבִי מְקוֹם שְׁיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה⁴ טְפָחִים⁵ עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים או יָתֵר וְיִנְיָח⁶ עַל גְּבִי מְקוֹם שְׁיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים.

2) שבת ד, א. 3) יגביה. 4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המונחים לא יתקימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), וב'תוספות' כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). 5) שיעורו המדויק, ראה להלן פ"ז הל"ו. 6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

ב. יָדוּ? שֶׁל אָדָם⁸ חֲשׂוּבָה לוֹ פְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. לְפִיכָךְ⁹, אִם עָקַר הַחֲפֵץ מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בְּרֻשׁוֹת זו וְהִנְיָחוֹ בְּיַד אָדָם אַחֵר הָעוֹמֵד בְּרֻשׁוֹת שְׁנֵיָה - חֵיב. וְכֵן אִם הִיָּה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רֻשׁוֹת אֵלוֹ, וּפְשַׁט יָדוֹ לְרֻשׁוֹת שְׁנֵיָה, וְעָקַר הַחֲפֵץ מִמֶּנָּה או מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בָּהּ, וְהִחְזִיר יָדוֹ אֵלָיו - חֵיב. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִנְיָח הַחֲפֵץ בְּמְקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, הוּאֵיל וְהוּא בְּיָדוֹ - הִרִי הוּא פְּמִנְחָה בְּאַרְצָן.

7) שבת ה, א. 8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה. מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'. ולפיכך מי שנתן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). 9) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו שיש בה

יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. 81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. 82) שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

יז. לְפִיכָךְ⁸³ מִתֵּר⁸⁴ לְאָדָם לְעַקֵּר חֲפֵץ מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים וְלִתְנוֹ לְחִבְרוֹ שְׁעָמוֹ בְּתוֹף⁸⁵ אַרְבַּע אֲמוֹת, וְכֵן חִבְרוֹ לְחִבְרוֹ הָאֲחֵר שְׁבַעֲדוֹ, אֶפְלוֹ הֵן מֵאַה. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהַחֲפֵץ הוֹלֵךְ פְּמָה מִיַּלְיָן⁸⁶ בְּשַׁבַּת - מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁל אָחַד מֵהֵן לֹא טָלְטַל אֶלָּא בְּתוֹף אַרְבַּע אֲמוֹת שְׁלוֹ.

83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. 84) משנה (מסכת עירובין דף צח עמוד א). 85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנתנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור כמה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושטה" (טורי זהב סימן שמת). 86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שבייתה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה י').

יח. הוּאֵיל⁸⁷ וְיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְטָלְטַל בְּכָל הַמְרַבֵּעַ שֶׁהוּא אַרְבַּע אֲמוֹת עַל אַרְבַּע אֲמוֹת, נִמְצָא מְטָלְטַל בְּאַרְךָ אֶלְכֶסוֹנוֹ שֶׁל מְרַבֵּעַ זֶה חֲמֵשׁ אֲמוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשִּׁי אֲמָה⁸⁸. לְפִיכָךְ אֵינָן הַמְעַבֵּיר או הַזּוֹרֵק בְּרֻשׁוֹת הַרְבִּים חֵיב⁸⁹ עַד שְׁיַעֲבִיר חוּץ לְחֲמֵשׁ אֲמוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשִּׁי אֲמָה⁹⁰. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ: מִתְחַלֵּת אַרְבַּע לְסוּף אַרְבַּע, או: הַמְעַבֵּיר אַרְבַּע אֲמוֹת חֵיב - הוּא מִתְחַלֵּת הָאֶלְכֶסוֹן שֶׁל אַרְבַּע אֲמוֹת עַד סוּפוֹ⁹¹; וְאִם הֶעָבִיר פְּחוֹת מִזֶּה - פְּטוּר.

87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). 88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונו" (כל אמה בריבועה - היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה) - מסכת עירובין דף נז עמוד א). 89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. 90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. 91) היינו, שהנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונו בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

יט. נִמְצָא פָּאן שְׁלֵשׁ מְדוֹת: פִּיצֵד? הָעוֹקֵר חֲפֵץ מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים מְמָקוֹם זֶה וְהִנְיָחוֹ בְּמְקוֹם אַחֵר בְּרֻשׁוֹת הַרְבִּים: אִם הִיָּה בֵּין שְׁנֵי הַמְקוֹמוֹת עַד אַרְבַּע אֲמוֹת - הִרִי זֶה מִתֵּר; הִיָּה בִּינְיָהֵן יָתֵר מֵאַרְבַּע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

— שניהם פטורים" (22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשאוה פטורים", והרמיהו על זה מאמר ה"יתברך: "בעשותה" — העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירושו המשניות שם).

ו. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים²³? פְּשֵׁתָהּ יָדוֹ לְמַעַלָּה מְשֻׁלָּשָׁה²⁴, אֲבָל הֵיטָה יָדוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַרְצוֹ - הֲרֵי זֶה פְּמִי שְׁהֵינִי בְּאַרְצוֹ, וְחַיִּב²⁵.

(23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת. (24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. (25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמונח בארץ דומה.

ז. הֵיטָה²⁶ עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ, וּפְשֵׁט חֲבֵרוֹ יָד מְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְנָטַל חֲפֶץ מִיָּד זֶה הָעוֹמֵד בְּרֻשּׁוֹת זֶה, וְהִכְנִיסוֹ אֲצִלוֹ; אוֹ שֶׁהוֹצִיא חֲפֶץ מֵאֲצִלוֹ, וְהֵנִיחַ בְּיַד זֶה הָעוֹמֵד - זֶה הָעוֹמֵד לֹא עָשָׂה כְּלוּם²⁷, שְׁהֲרֵי נָתַן בְּיָדוֹ²⁸ אוֹ נָטַל מִיָּדוֹ; וְחֲבֵרוֹ חַיִּב, שְׁהֲרֵי עָקַר וְהֵנִיחַ.

(26) שבת ב, א. (27) במשנה אמרו: פטור, ואף שכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאיננו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה — העקירה וההנחה (שבת ג.); אולם מכל-מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלא זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב"ספר המצוות מ"ל"ת רצט). (28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

ח. הֵיטָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ, וְנָתַן חֲבֵרוֹ חֲפֶץ בְּיָדוֹ אוֹ עַל גְּבִי²⁹, וְיָצָא בְּאוֹתוֹ חֲפֶץ לְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְעָמַד שָׁם - חַיִּב; מִפְּנֵי שְׁעָקִירַת גּוּפוֹ בְּחֲפֶץ שְׁעָלָיו - פְּעָקִירַת חֲפֶץ מְאוּתָהּ רֻשּׁוֹת, וְעָמִידָתוֹ בְּאוֹתוֹ חֲחֶץ - פְּהִנְחַת חֲחֶץ בְּקַרְקַע שְׁעָמַד בָּהּ. לְפִיכָף³⁰, אִם יָצָא בְּחֲפֶץ שְׁבִידוֹ אוֹ עַל גְּבִי וְלֹא עָמַד בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, אֲלֹא חֲזַר וְנִכְנַס וְהוּא בְּיָדוֹ, אֲפִלוּ יָצָא וְנִכְנַס כֹּל הַיּוֹם כֹּל עַד שְׁיָצָא הַיּוֹם - פְּטוּר, לְפִי שְׁעָקַר וְלֹא הֵנִיחַ. וְאֲפִלוּ עָמַד לְתַקֵּן הַמְּשָׂאִי שְׁעָלָיו - עֲדִין הוּא פְּטוּר³¹, עַד שְׁיַעֲמַד לְנִיחַ.

(29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה) לפנים וגופו לחוץ, ונתן

חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית (העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העניי חייב".

ג. הֵיטָה¹⁰ אוֹכַל יוֹצֵא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת, וְחַיִּב לְהוֹצִיא הָאֲכָל שֶׁבְּפִי מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת - חַיִּב; מִפְּנֵי שְׁמַחְשְׁבֹתוֹ¹¹ מְשִׁמָּה פִּי מְקוֹם אֲרַבְעָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הוֹצִיא פְּדִרְךָ הַמוֹצִיאִין. וְכֵן¹² מִי שְׁהֵיטָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת אֱלוֹ וְהֵשִׁתִּין מִים אוֹ רֶקַק בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם - חַיִּב; שְׁהֲרֵי עָקַר מְרֻשּׁוֹת זֶה וְהֵנִיחַ בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וּמַחְשְׁבֹתוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּאִלוֹ עָקַר מֵעַל גְּבִי מְקוֹם אֲרַבְעָה. הֵיטָה עוֹמֵד בְּרֻשּׁוֹת זֶה, וּפִי אָמַה בְּרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְהֵשִׁתִּין בָּהּ - פְּטוּר¹³.

(10) שבת קב, א. (11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). (12) משנה, עירובין צח, ב. (13) עירובין צט, א.

ד. הֵיטָה עוֹמֵד¹⁴ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת, וּפְשֵׁט יָדוֹ לְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם, וְנָטַל מִשָּׁם מִים מֵעַל גְּבִי גְּמָא מְלֵאָה מִים, וְהוֹצִיאָן - חַיִּב¹⁵, שְׁהַמִּים כֵּלָן כְּאִלוֹ הֵן מְנַחִין עַל הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הֵיטָה כְּלֵי צֶף עַל גְּבִי מִים¹⁶ וּפְרוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלִי¹⁷, וּפְשֵׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפְּרוֹת וְהוֹצִיא - פְּטוּר; שְׁהֲרֵי לֹא נָחוּ הַפְּרוֹת עַל גְּבִי הָאָרֶץ, וְנִמְצָא שְׁלֹא עָקַר מֵעַל גְּבִי מְקוֹם אֲרַבְעָה. וְאִין צְרִיךְ לִזְמַר¹⁸, אִם הָיוּ הַפְּרוֹת צְפִין עַל פְּנֵי הַמִּים וְהוֹצִיאָם, שְׁהוּא פְּטוּר¹⁹. וְכֵן אִם הֵיטָה שְׁמֵן צֶף עַל פְּנֵי הַמִּים, וְקָלַט מִן הַשְּׁמֵן וְהוֹצִיא - פְּטוּר²⁰.

(14) שבת ה, ב. (15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב של מנוחה אלא זורמים (רש"י). (16) בגמרא שם, הסתפקו אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח — והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד-משנה). (17) בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). (18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמונחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". (19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). (20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן גוריי.

ה. פְּכַר אֲמַרְנוּ, שְׁאִין הַמוֹצִיא מְרֻשּׁוֹת לְרֻשּׁוֹת חַיִּב עַד שְׁיַעֲקַר וְנֵינִי; אֲבָל אִם עָקַר וְלֹא הֵנִיחַ, אוֹ הֵנִיחַ וְלֹא עָקַר - פְּטוּר. לְפִיכָף²¹, מִי שְׁהֵיטָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רִשְׁיֹת, וּפְשֵׁט יָדוֹ לְרֻשּׁוֹת שְׁנֵיהֶם וְחֲפֶץ בְּיָדוֹ, וְנָטַלוֹ אַחַר מִמֶּנּוּ; אוֹ שְׁנָתַן אַחַר לְיָדוֹ חֲפֶץ, וְהִחְזִיר יָדוֹ אֲלָיו - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, שְׁזֶה עָקַר וְזֶה הֵנִיחַ²².

(21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲקִירָה וְאִשׁוּנָה לְכָף, וְנִמְצָאתָ פֶּאֶן הַנְּחָה בְּלֹא עֲקִירָה. וְכֵן⁴⁸ הַעֹקֵר חֲפֵץ וְהַנִּיחֹ עַל חֲבֵרוֹ פֶּשֶׁהוּא מִהַלֵּךְ, וּבִעֵת שִׁירְצָה חֲבֵרוֹ לְעִמּוֹד נָטְלוֹ מֵעַל גְּבִי חֲבֵרוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר, שֶׁהָרִי יֵשׁ פֶּאֶן עֲקִירָה בְּלֹא הַנְּחָה.

(43) שבת ה, ב. (44) באותה רשות היחיד. (45) חזר מדעתו הראשונה. (46) לרשות הרבים. (47) "שלא היתה עקירה בכונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). (48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) - פטור אבל אסור".

יג. הַזֹּרֵק⁴⁹ חֲפֵץ מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת⁵⁰ או מִתְחַלֵּת אֲרִבַּע לְסוֹף אֲרִבַּע בְּרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְקִדְּם שְׁיִנּוּחַ קָלְטוֹ אַחֵר בְּיָדוֹ, או קָלְטוֹ⁵¹ כְּלָב, או נִשְׂרָף - פְּטוּר, מִפְּנֵי שְׁאִין זו הַנְּחָה שְׁנֹתְפֹנֵן לָהּ. לְפִיכֵף, אִם נִתְפֹּנֵן בְּשַׁעַת זְרִיקָה לְכָף⁵² - חֲטִיב⁵³.

(49) שבת קב, א. (50) אפילו תוך ארבע אמות. (51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. (52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. (53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א', כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הַזֹּרֵק⁵⁴ חֲפֵץ מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת, וְהָיָה קְשׁוּר בְּחִבְלֵי וְאֶגְדוֹ בְּיָדוֹ, אִם יָכוֹל לְמַשֵּׁךְ הַחֲפֵץ אֶצְלוֹ - פְּטוּר; שֶׁהָרִי אִין פֶּאֶן הַנְּחָה⁵⁵ גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁעָקַר לֹא הַנִּיחַ.

(54) שבת קב, א. (55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחס-משנה).

טו. הַזֹּרֵק⁵⁶ וְנָחָה בְּתוֹף יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם עִמּוֹד חֲבֵרוֹ בְּמִקְוֵמוֹ וְקִבְּלָהּ - הַזֹּרֵק חֲטִיב⁵⁷, שֶׁהָרִי עָקַר וְהַנִּיחַ; וְאִם נִעְקַר חֲבֵרוֹ מִמִּקְוֵמוֹ וְקִבְּלָהּ - פְּטוּר⁵⁸. זָרֵק, וְרִץ הַזֹּרֵק עֲצָמוֹ אַחֵר הַחֲפֵץ וְקִבְּלוֹ בְּיָדוֹ בְּרְשׁוֹת אַחֲרָת או חוץ לְאֲרִבַּע אֲמוֹת - פְּטוּר⁵⁹, כְּאִלוֹ נִעְקַר אַחֵר וְקִבְּלוֹ. שְׁאִין הַנְּחָה גְּמוּרָה עַד שְׁיִנּוּחַ הַחֲפֵץ בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְנוּחַ בּוֹ בְּשַׁעַת עֲקִירָה.

(56) שבת ה, א. (57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבירו, מכיון שעל-ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה שאין-כן כשנעקר חבירו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (מעשה רוקח). (58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). (59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר

בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא ניית (לא נחה) - הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו ניית" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). (30) שבת ה, ב. (31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וְכֵן³² מִי שֶׁהָיָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ וְרִץ בָּהּ אֶפְלוֹ כֹּל הַיּוֹם, אִינוּ חֲטִיב עַד שֶׁיַּעֲמֵד. וְהוּא, שֶׁהָיָה רִץ בָּהּ; אֲבָל אִם הִלֵּךְ מְעַט מְעַט - הָרִי זֶה פְּטוּר וּמְנִיחַ, וְאִסוּר³³. לְפִיכֵף, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְחֲבִילָתוֹ עַל כְּתָפוֹ - רִץ בָּהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְזָרְקָה שֵׁם כְּלֹאֲחֵר יָד³⁴.

(32) שבת קנג, ב. (33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. (34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פ"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי-אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עֲקָר³⁵ הַחֲפֵץ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִלֵּךְ בּוֹ פְּחוֹת מְאֲרִבַּע אֲמוֹת וְעִמְדָה, וְחִזַּר וְהִלֵּךְ פְּחוֹת מְאֲרִבַּע אֲמוֹת וְעִמְדָה, אֶפְלוֹ כֹּל הַיּוֹם כְּלוֹ - פְּטוּר³⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעֲמַד לְנוּחַ; אֲבָל אִם עִמְדָה לְתַקֵּן מִשְׁאוֹ - הָרִי זֶה כְּמִהַלֵּךְ, וְכִשְׁיַעֲמַד חוּץ לְאֲרִבַּע אֲמוֹת - חֲטִיב. וְהוּא, שֶׁיַּעֲמַד חוּץ לְאֲרִבַּע אֲמוֹת³⁷ לְנוּחַ; אֲבָל אִם יַעֲמַד לְתַקֵּן מִשְׁאוֹ - עֲדִין הוּא כְּמִהַלֵּךְ. וְאִינוּ חֲטִיב עַד שֶׁיַּעֲמַד לְנוּחַ חוּץ לְאֲרִבַּע אֲמוֹת.

(35) שבת ה, ב. (36) ראה למעלה פ"ב הי"ו. (37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. הָיָה³⁸ קִנְיָה או רְמִזָה וְכִיּוּצָא בּוֹ מִנְּחָה עַל הָאֲרִץ, וְהַגְּבִיחַ הַקָּצָה הָאֲחֵר, וְהָיָה הַקָּצָה הַשֵּׁנִי מְנַח בְּאֲרִץ, וְהַשְּׁלִיכוֹ לְפָנָיו, וְחִזַּר וְהַגְּבִיחַ הַקָּצָה הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה מְנַח בְּאֲרִץ וְהַשְּׁלִיכוֹ לְפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זו, עַד שֶׁהַעֲבִיר הַחֲפֵץ בְּמָה מִלִּין - פְּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָקַר הַחֲפֵץ כְּלוֹ מֵעַל גְּבִי הָאֲרִץ³⁹. וְאִם⁴⁰ מִשֵּׁף הַחֲפֵץ וַיַּגְּרֵרוֹ עַל הָאֲרִץ מִתְחַלֵּת אֲרִבַּע לְסוֹף אֲרִבַּע - חֲטִיב, שֶׁהַמְּגַלְגֵּל⁴¹ עוֹקֵר הוּא⁴².

(38) שבת ח, ב. (39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל-מקום פטור ('תוספות'). (40) שבת צא, ב. (41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (מעשה רוקח). (42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל חבית מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת ('תוספות').

יב. עֲקָר⁴³ הַחֲפֵץ מְזוּיָת זו לְהַנִּיחוֹ בְּזוּיָת אַחֲרָת⁴⁴, שְׁנִמְצָאת זו הַעֲקִירָה עֲקִירָה הַמְּתָרָת, וְנִמְלָךְ⁴⁵ בְּדֶרֶךְ וְהוּצִיאָו לְרְשׁוֹת שְׁנִיָּה⁴⁶ - פְּטוּר⁴⁷; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רְשׁוֹת הַרְבִּים⁶⁹. שָׁפֵן הֵיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בַּמִּשְׁפָּן:
מוֹשִׁיטִין⁷⁰ אֶת הַקְּרָשִׁים מֵעֲגָלָה לְעֲגָלָה, וְרִשׁוֹת
הַרְבִּים בֵּין שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת, וְכָל עֲגָלָה וְעֲגָלָה רִשׁוֹת
הֵיחִיד הוּא.

(68) משנה, שבת צו, א. (69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד.) משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלוויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל-שכן למטה מעשרה שהוא חייב. (70) ב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כשנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום - פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? - שני היא (כאן שונה), שכן היתה עבודת הלוויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)."

יט. בַּמָּה⁷¹ דְּרָבִים אֲמֹרִים⁷²? פְּשָׁהּוּ שְׁתֵּי רִשְׁיֹת
הֵיחִיד בְּאֶרֶץ רִשׁוֹת הַרְבִּים, כְּמוֹ שֶׁהָעֲגָלוֹת מְהַלְכוֹת
בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים זו אַחַר זו; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי
הַרְשִׁיטוֹת בְּשֵׁנֵי צְדֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים - אִף הַמּוֹשִׁיט
מִרִשׁוֹת הֵיחִיד זו לְרִשׁוֹת הֵיחִיד שֶׁכְּנֻגָּה פְּטוֹר⁷³.

(71) משנה, שבת צו, א. (72) שחייב המושיט. (73) שלא מצאנו במשכן הושיטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו.).

כ. שְׂכַח⁷⁴ וּפְשַׁט יָדוֹ וְהָיָא מְלֵאָה פְּרוֹת, וְהוֹצִיאָהּ
מִחֲצַר זו לְהַכְנִיסָהּ לְחֲצַר שְׂפָצָדָה, וְנִזְכַּר קֶדֶם
שְׂיֻכְנִיס, וְהָרִי יָדוֹ תְלוּיָהּ בְּאוֹיֵר רִשׁוֹת הַרְבִּים⁷⁵ -
מִתָּר⁷⁶ לְהַחְזִירָהּ אֵלָיו לְחֲצָרוֹ; אֲבָל לְהַכְנִיסָהּ לְאוֹתָהּ
הַחֲצַר הַשְּׂנֵיָה - אָסוּר, כְּדִי שְׁלֵא יַעֲשֶׂה מַחְשַׁבְתּוֹ
שֶׁחֻשַׁב בְּשַׁעַת שְׂגָגָה⁷⁷. וְאִם הוֹצִיא יָדוֹ⁷⁸ בְּמִזִּיד -
הָרִי זֶה אָסוּר לְהַחְזִירָהּ אֶצְלוֹ, אֲלֵא קָנְסוֹ אוֹתוֹ
שֶׁתָּהָא יָדוֹ תְלוּיָהּ עַד שֶׁתִּחְשָׁף.

(74) שבת ג, ב. (75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפ"ד ה"ז. (76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים - כיון שבשוגג עשה. (77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו (מגן אברהם). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל-כל-פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. (78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מיידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על-ידי-זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מיידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התיירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד - כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה - כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב - כאילו עמד חבירו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו - או כאדם אחד הוא ופטור - שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף-על-פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפשטה ונשארה ב"תיקון" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד-משנה).

טז. הַזֹּרֵק⁶⁰ מִרְשׁוֹת הֵיחִיד לְרִשׁוֹת הֵיחִיד וְרִשׁוֹת
הַרְבִּים⁶¹ בְּאֲמָצַע, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲבַר הַחֲפֵץ בְּאוֹיֵר
רִשׁוֹת הַרְבִּים - פְּטוֹר⁶². וְהוּא, שֶׁיַּעֲבֹר לְמַעַל
מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם עֲבַר בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה⁶³
סְמוּךְ לְאֶרֶץ, וְנָח עַל גְּבִי מִשְׁהוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּעְקַר
אוֹ נִתְגַּלְגַּל וְיָצָא הַחֲפֵץ מִרִשׁוֹת הֵיחִיד⁶⁴ לְרִשׁוֹת
הֵיחִיד אַחֲרָה - הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בְּרִשׁוֹת
הַרְבִּים, וְלִפְיָקָף חֵיב. וְכֵן⁶⁵ הַזֹּרֵק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים
לְרִשׁוֹת הַרְבִּים וְרִשׁוֹת הֵיחִיד בְּאֲמָצַע - פְּטוֹר. וְאִם
עֲבַר הַחֲפֵץ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאֶרֶץ, וְנָח עַל
גְּבִי מִשְׁהוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁחֲזַר וְנִתְגַּלְגַּל וְיָצָא לְרִשׁוֹת
הַרְבִּים הַשְּׂנֵיָה - הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בְּרִשׁוֹת
הֵיחִיד, וְלִפְיָקָף חֵיב.

(60) משנה, שבת צו, א. (61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. (62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיה (דומה)" - חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חייב שתיים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. (63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים - כ'לבוד' (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה 'ספר המאור' - הוצאת 'ראשונים' בדף לב). (64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). (65) שבת צו, א.

יז. הַמַּעֲבִיר⁶⁶ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים⁶⁷ זו עִם
רִשׁוֹת הַרְבִּים הַשְּׂנֵיָה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁאַרְבַּע אַמּוֹת
בְּשְׁתֵּי רִשְׁיֹת הַרְבִּים מְצַטְרְפִים, מִפְּנֵי שְׁלֵא נָח
הַחֲפֵץ בְּרִשׁוֹת שְׂבִינְיָהן.

(66) שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע - ארבע אמות חייב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. (67) למעלה משלושה טפחים. אבל למטה משלושה טפחים - הרי הוא כנח.

יח. הַמּוֹשִׁיט⁶⁸ מִרְשׁוֹת הֵיחִיד לְרִשׁוֹת הֵיחִיד וְרִשׁוֹת
הַרְבִּים בְּאֲמָצַע - חֵיב. וְאִפְלוּ הוֹשִׁיט לְמַעַל מְאוֹיֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. אַרְבַּע רְשׁוּתוֹת² לְשַׁבֵּת³: רְשׁוּת הַיְחִיד⁴, וְרְשׁוּת הַרְבִּים⁵, וְכַרְמְלִית⁶, וּמְקוֹם פְּטוּר. אִי זוֹ הִיא רְשׁוּת הַרְבִּים? מְדַבְּרוֹת⁷ וְעִירוֹת⁸ וְשׁוּקִים וּדְרָכִים⁹ הַמְפְּלִשִׁין¹⁰ לָהֶן. וּבִלְבָד שִׁיְהִי רַחֵב הַדְּרָךְ שֶׁשׁ עֲשָׂרָה¹¹ אַמָּה¹², וְלֹא¹³ יִהְיֶה עָלָיו תְּקֵרָה. וְאִי זוֹ רְשׁוּת הַיְחִיד¹⁴? תֵּל¹⁵ שֶׁבִּזְמַן עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרַחֵב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֵמֶק עֲשָׂרָה וְרַחֵב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהוּא מְקַף אַרְבַּע מַחְצוֹת, גְּבִהֵן עֲשָׂרָה וּבִיגְיָהֵן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יֵתֵר עַל כֵּן. אֶפְלוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִיַּלְדֵי¹⁶, אִם הֵקֵף לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינָה הַמְקַפֶּת חוֹמָה שֶׁדִּלְתוֹתֶיהָ נִנְעָלוֹת בְּלַיְלָה¹⁷, וּמְבֹאוֹת¹⁸ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים וְלַחֵי בְּרוּחַ רְבִיעִית, וְכֵן חֲצַר וְדִיר¹⁹ וְסֹהַר²⁰ שֶׁהֵקֵפוּ לְדִירָה²¹ - פְּלֵן רְשׁוּת הַיְחִיד גְּמוּרָה²² הֵן.

(2 שבת ו, א. 3) להלן (פט"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין טלטול - דינה ככרמלית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמלית ('תוספות' שם). (4) "שינויי המקומות בדיני שבת" (רבינו בפירוש המשניות). (5) "מקום שאין דורכים בו רבים" (שם). (6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם". (7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא תנאי רשות היחיד. ואמיתת השם כארמלית - כאלמנה זו שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שבת ג:) פירש: "לשון (ישעיה י, יח) יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד", וב"ירושלמי" (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייא כרמל - רך מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" - כרמל הכתוב בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמואלים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמלית אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים". (8) על יסוד ברייתא בגמרא (שבת ו.) שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמלית, ואמר אביי: "לא קשיא (אין קושיא מברייתא אחת על השניה); כאן בזמן שישיראל שרויין במדבר (חשוב רשות הרבים, שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו ככרמלית. רש"י). המפרשים תמחו על רבינו הפוסק שמדבר הוא רשות הרבים גם בזמננו, ופירש רבי אברהם בן הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישיראל היו חונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים ענני כבוד), היה דינו ככרמלית - כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין ישיראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו

כא. הַמְתַּפְּוֹן⁷⁹ לְזֶרֶק שְׁמֹנֶה אַמּוֹת בְּרְשׁוּת הַרְבִּים, וְנָח הַחֶפֶץ בְּסוֹף אַרְבַּע - חֵיב, שֶׁהָרִי נִעְשָׂה פְּשֻׁעוֹר הַמְּלֹאכָה; וְנִעְשִׂית מַחְשַׁבְתּוֹ, שֶׁהִדְבָּר יְדוּעַ שְׁאִין זֶה הַחֶפֶץ מְגִיעַ לְסוֹף שְׁמֹנֶה עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כָּל מְקוֹם וּמְקוֹם מִכָּל הַשְּׁמֹנֶה⁸⁰. אֲבָל אִם נִתְפַּוֵּן לְזֶרֶק אַרְבַּע, וְנָח הַחֶפֶץ בְּסוֹף שְׁמֹנֶה - פְּטוּר; לְפִי שְׁנַח מְקוֹם שֶׁלֹּא חָשַׁב שֶׁתַּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתַּנּוּחַ. לְפִיכָף⁸¹, אִם חָשַׁב בְּעֵת זְרִיקָה שֶׁיִּנּוּחַ הַחֶפֶץ בְּכָל מְקוֹם שִׁירָצָה⁸² - חֵיב.

(79 שבת צו, ב. 80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא, נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע, הרי כתב שם משמעון [וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתוב ליה שמעון (שם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם אי-אפשר לכתוב שמעון). הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקו ליה תמני (כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה אמות, - האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה זורק ארבע שחייב, - והמסנקה היא שפטור. כן פירשו רבינו חננאל ורש"י 'ותוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה שאמרו "מי דמי" - "ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא, וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמנה] דלא זריק ארבע לא זריק תמני" ('מאירי') - כלומר אי-אפשר שתנוח בסוף שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא דעת רבינו (רשב"א שם). (81) מכיון שהדבר תלוי במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים עליה. (82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה בכל אופן" (רש"י).

כב. זֶרֶק⁸³ לְתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגַּל חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - פְּטוּר⁸⁴. זֶרֶק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגַּל לְתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת: אִם נָח עַל גְּבִי מְשֻׁהוּ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כֵּן נִתְגַּלְגַּל וְנִכְנַס לְתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת - חֵיב; וְאִם לֹא נָח⁸⁵ כָּלָל - הָרִי זֶה פְּטוּר.

(83) משנה, שבת ק, א. (84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של חיוב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". (85) זוהי דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על ידי הרוח.

~ יום שלישי ה' אלול ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה מרשות לרשות, ולבאר גדריהן. ונמשך לזה בהכרח קצת דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

— פטור, שאינו דומה לדגלי מדבר". (15) שמותר לטלטל בתוכו, והמכניס והמוציא מתוכו לרשות הרבים — חייב. (16) שבת ו, א. (17) מיל הוא אלפים אמה. (18) עירובין ו, ב: "אמר רבי יוחנן, ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שרשות הרבים גמורה נעשית רשות היחיד על-ידיזה שדלתותיה ננעלות בלילה. ומה שאמרו (עירובין קא.) שירושלים היא כרמלית ואסור לטלטל בה — אינו סותר למה שכתב רבינו כאן "שמדינה המוקפת שדלתותיה ננעלות בלילה — היא רשות היחיד גמורה", שכיון שישנם הרבה דוירים בעיר לא תהא אלא חצר שצריכה עירובי חצרות, וכל זמן שלא עירבו אותה — אסור לטלטל בה ככרמלית, וכן פירש רש"י בעירובין קא. (כסף-משנה). (19) ראה להלן בתחילת פרק יז. (20) מקום שמירה לעדר הצאן. (21) רחבה מוקפת גדר שבעיר, המשמשת כעין גדרה לצאן. (22) אבל אם לא הוקפו לדירה, אף שהם רשות היחיד — אסור לטלטל בתוכם מחוץ לארבע אמות (להלן בפט"ז ה"א).

ב. אֶפְלוֹ²³ בָּלִים, כְּגוֹן סְפִינָה אוּ מְגָדְלָ²⁴ שֶׁל עֵץ וְכִנֹּרֶת²⁵ וְכִינֹצָא²⁶ בְּהֵן²⁷, אִם יֵשׁ בָּהֶן אֲרָבְעָה²⁸ עַל אֲרָבְעָה²⁹ בְּגָבֵה עֲשָׂרָה אוּ יֵתֵר עַל זֶה - הֲרִי הֵן³⁰ רְשׁוּת הַיְחִיד גְּמוּרָה.

(23) שמותר גם לטלטל בכולם. (24) שבת ק, ב. (25) עירובין לד, א. (26) שבת ח, א. משכן דבורים לעשיית דבש. (27) כלים מרובעים כספינה ומגדל, ועגולים ככוורת. (28) אפילו עומדים ברשות הרבים. (29) ככוורת שהיא עגולה, צריך להיות בחללה חמשה טפחים וג' חומשי טפח, שאז אפשר לרבע מחללה ד' על ד' (שבת ח); ראה למעלה פי"ב ה"ח. (30) בין בתוכה בין על גבה עד הרקיע כשאר רשות היחיד (או"ח סי' שמה).

ג. עֵבִי³¹ הַפְתָּלִים שֶׁל רְשׁוּת הַיְחִיד - כְּרְשׁוּת הַיְחִיד; לְאַחֲרֵים עוֹשֶׂה מְחָצָה, לְעֲצֻמוֹ לֹא כְּלִי-שֶׁפֶן. אֲוִיר³² רְשׁוּת הַיְחִיד - כְּרְשׁוּת הַיְחִיד, עַד לְרִקִיעַ. אֶבֶל³³ אֲוִיר רְשׁוּת הָרְבִים אֵינוֹ כְּרְשׁוּת הָרְבִים אֲלָא עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלִמְעַלָּה מֵעֲשָׂרָה בְּאֲוִיר רְשׁוּת הָרְבִים, מְקוֹם פְּטוֹר הוּא³⁴.

(31) שבת צט, ב. (32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו — חייב. (33) משנה, שבת ק, א. (34) ומותר להשתמש שם.

ד. אִי זֶה הִיא³⁵ כְּרְמִלִית³⁶? תֵּל שְׁיֵשׁ בּוֹ אֲרָבְעָה³⁷ עַל אֲרָבְעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן וְגָבְהוּ מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה³⁸. שְׁהַכְּרְמִלִית אֵינָה תּוֹפְשֶׁת אֲלָא עַד עֲשָׂרָה, וְאֵינָה רְחִבָּה פְּחוֹת³⁹ מֵאֲרָבְעָה עַל אֲרָבְעָה. וְכֵן חֲרִיץ שְׁיֵשׁ בּוֹ אֲרָבְעָה עַל אֲרָבְעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן וְעַמֵּק מִשְׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה. וְכֵן מְקוֹם שֶׁהִקְףָּ בְּאֲרָבֵעַ מְחֻצוֹת, גְּבָהֵן מִשְׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה וְכִינִיָּהֵן אֲרָבְעָה עַל אֲרָבְעָה אוּ יֵתֵר עַל כֵּן. וְכֵן קָרְן זְוִית הַסְּמוּכָה לְרְשׁוּת הָרְבִים, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמְקָף⁴⁰ שְׁלֹשׁ מְחֻצוֹת וְהָרוּחַ הַרְבִיעִית

כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף-משנה). אבל מבארי הרמב"ם תמהו על טעם זה. כי איך אפשר לומר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת מט: וצו:). "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז:): אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו:): מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מבתם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו:): כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישאל היו שרויין בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח סי' שמה). ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה לוויה שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדיעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה לוויה רשות הרבים". (9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושרדות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושרדות וכרמים ויערות ושווקים ודרכים המפולשים להן" (מעשה רוקח) "ואין היער דומה לים ובקעה שדינם ככרמלית, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטווינית וקרן זוויות שהן גם כן כרמלית, אף-על-פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף-משנה). (10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדברים", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם סי' קיא הוצאת פריימן). (11) פתוחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. (12) משנה בבא-בתרא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה רווח כמלא עגלה הרי ט"ו, ועוד אמה רווח לבין לוי ההולך אחרי העגלה וביניהן לסדר את הקרשים שעליהן, הרי ביחד ט"ז אמה. ויש אומרים שחוף מהתנאי, של שש עשרה אמה ורחב, יש עוד תנאי שיהיו ששים רבוא (שש מאות אלף) בוקעים בו (רש"י ו'הלכות גדולות' ו'תוספות' שבת ו:). ולדעת הרמב"ם שמדבר בזמן הזה הוא רשות הרבים (למעלה הערה ז) — על כרחנו שהתנאי הנזכר אינו תנאי ובאמת לא הוזכר דבר זה בשום מקום בתלמוד (רמב"ן בעירובין נט.). [וראה ב'הפרדס' האמריקאי שנה כז חוברת ו' שיש מקור לתנאי זה לפי קטע חדש בגמרא שבת ו. שנשמר בכתב-יד רומי, והיה גם בגליון כתב-יד מינכן, והובא ב'מאירי' שם ובראב"ה סי' ר"א עמוד 276]. (13) כל אמה היא ששה טפחים (להלן פרק יז הלכה לו). (14) שבת ה, א: "המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה - עירוב עירוב". ובגמרא לד: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו בכרמלית. (47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). (48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). (49) בנין אבנים על ידי הקיר כעין ספסל לשבת עליו. (50) שבת ז, א. שאי אפשר ללכת שם ברווח. (51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפניהם לשבת שם" (רש"י). (52) (עירובין צד). (53) בית הסמוך לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים להלך שם תדיר. (54) "אף-על-פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמה - נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם, ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" (תוספות).

ז. אִי זְהוּ? מְקוֹם פְּטוּר? מְקוֹם שְׁיֵשׁ בוּ פְּחוֹת מְאַרְבָּעָה⁵⁶ עַל אַרְבָּעָה וּנְבָהוּ שְׁלֹשָׁה עַד לְרָקִיעַ, שֶׁכָּל פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה⁵⁷ הָרִי הוּא פְּאָרְצֵן. אֶפְלוּ⁵⁸ קוֹצִים⁵⁹ וּבְרָקָנִים⁶⁰ אוּ גְלָלִים⁶¹ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, גְּבִהֵן שְׁלֹשָׁה וְאִין רְחֵבֵן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הָרִי הֵן מְקוֹם פְּטוּר. וְכֵן חֲרִיץ שְׂאִין בוּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה⁶² וְעִמְקוֹ מְשֻׁלְשָׁה עַד הַתְּהוֹם. וְכֵן מְקוֹם הַמְּקַף שְׂאִין בוּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, אֶפְלוּ הֵיךְ אֲרָבוּ אֶלְף מִיל וְרַחְבוּ אַרְבָּעָה פְּחוֹת שְׁעוֹרָה, וּנְבָהוּ מְשֻׁלְשָׁה וְלִמְעָלָה - הָרִי זֶה מְקוֹם פְּטוּר. וְכֵן אֲוִיר רִשׁוֹת הַרְבִּים⁶³ אוּ אֲוִיר פְּרָמְלִית⁶⁴ לִמְעָלָה מְעַשְׂרָה - הָרִי הוּא מְקוֹם פְּטוּר⁶⁵.

(55) שבת ו, א. (56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה, שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם'). (57) פחות משלשה הרי הוא כלבד (מחובר לקרקע) - הלכה למשה מסיני. (58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה טפחים. (59) שבת ז, א. (60) שיח מלא עקצים (שופטים ח, ז). (61) צואת בקר. (62) שאם היה בו ארבעה נחשב לרשות היחיד. (63) משנה, שבת ק, א. (64) שבת, ז, ב. (65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון שרשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל (מגיד-משנה).

ח. מְקוֹם⁶⁶ שְׁיֵשׁ בְּגִבְהוֹ תְּשַׁעָה טְפָחִים מְצַמְצָמִים, לֹא פְּחוֹת וְלֹא יִתָּר, בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים - הָרִי הוּא בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים. וְאִין מְשֻׁגְיָחִין⁶⁷ עַל מְדַת אֲרָפוּ וּמְדַת רְחִיבוּ, בֵּין רְחֵב בֵּין קָצֵר, מִפְּנֵי שְׂרָבִים מְכַתְּפִין⁶⁸ עֲלֵיהֶן. אֲבָל אִם הֵיךְ יִתָּר עַל תְּשַׁעָה אוּ פְּחוֹת: אִם הֵיךְ בוּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוּ יִתָּר - הָרִי הוּא בְּרָמְלִית, וְאִם אִין בוּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הָרִי הוּא מְקוֹם פְּטוּר⁷⁰.

רִשׁוֹת הַרְבִּים, כְּגוֹן מְבוּי שְׂאִין לוֹ לְחֵי אוּ קוֹרָה בְּרוּחַ רְבִיעִית. וְכֵן⁴¹ הַיָּמִים וְהַבְּקָעָה, בֵּין בְּיָמֹת הַחֲמָה בֵּין בְּיָמֹת הַגְּשָׁמִים - כָּל אֵלוֹ בְּרָמְלִית הֵן.

(35) שבת ו, א. (36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. (37) טפחים. (38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה - יש לה דין רשות היחיד, כמבואר בה"א. (39) שאם היא פחותה מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור. (40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור - מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד-משנה). (41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א, ו).

ה. אֲוִיר⁴² הַפְּרָמְלִית - הָרִי הוּא פְּרָמְלִית עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלִמְעָלָה מְעַשְׂרָה טְפָחִים בְּאֲוִיר הַפְּרָמְלִית הָרִי הוּא מְקוֹם פְּטוּר. לְפִיכָף⁴³, מְעַל⁴⁴ פְּנֵי הַיָּמִים וְשְׂפֵימִים וְשְׂפִנְהוֹת: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - בְּאֲוִיר פְּרָמְלִית, וְלִמְעָלָה מְעַשְׂרָה - מְקוֹם פְּטוּר. אֲבָל כָּל הָעִמְקִים⁴⁵ הַמְּלֵאָה מַיִם, הָרִי הוּא פְּקָרְקַע עֲבָה.

(42) שבת ז, ב. (43) שבת ק, ב. (44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' טז). (45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

ו. בּוּר שֶׁבְּכַרְמְלִית - הָרִי הוּא פְּרָמְלִית, אֶפְלוּ עִמְקֵי מְאָה אֲמָה, אִם אִין⁴⁶ בוּ אַרְבָּעָה⁴⁷. רִשׁוֹת הַרְבִּים שְׁהֵיטָה עֲלֶיהָ תְּקָרָה⁴⁸, אוּ שְׂאִין פְּרַחְבָּה שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה - הָרִי הוּא פְּרָמְלִית. אֲצִטְבָּא⁴⁹ שְׂבִינִין⁵⁰ הָעִמּוּדִים הָעוֹמְדִים בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים⁵¹ - הָרִי הוּא פְּרָמְלִית. וְצִדֵּי⁵² רִשׁוֹת הַרְבִּים⁵³ - פְּרָמְלִית. אֲבָל בֵּין הָעִמּוּדִים, הוּאִיל וְרַבִּים דוֹרְסִין בִּיגִיחֵן⁵⁴ - הָרִי הֵן רִשׁוֹת הַרְבִּים.

(46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד'" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפ"ז הי"א. וב'תשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוגיל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריהם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּכַרְמְלִית פְּדֵי שְׂלֵא יִזְקוּ בּוֹ רַבִּים - הֲרִי זֶה מִתָּר, וְאִפְלוּ הַעֲבִירוּ פִּמָּה אַמּוֹת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

83) שבת ו, א. (84) ובפירושו המשניות כותב רבינו: "ומי שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת פ"א מ"א); וכתב על זה ב'תוספות יום טוב' (שבת פ"א): "ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים שבתורה, אלא מכת מרדות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל רבינו לקרוא למכת מרדות דרבנן בשם מלקות". (85) בזה שאין לו מחיצות. (86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קרן ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול שלו מדרבנן יעביירו בעקירה אחת)".

יב. כְּשֵׁם⁸⁷ שְׂמֵתָר לְטַלְטַל בְּכָל מְקוֹם פְּטוּר, כִּף מִתָּר לְהַכְנִיס מִמֶּנּוּ לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד או לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְאִין צְרִיף לִזְמַר לְכַרְמְלִית. וּמוּצִיאִין לוֹ מִרִּשּׁוֹת הַיְחִיד וּמִרִּשּׁוֹת הַרְבִּים, וְאִין צְרִיף לִזְמַר מִן הַכַּרְמְלִית.

87) שבת ו, א.

יג. כְּשֵׁם⁸⁸ שְׂאָסוּר לְטַלְטַל בְּכָל הַכַּרְמְלִית, כִּף אָסוּר לְהוּצִיא מִמֶּנּוּ לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד או לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים; או לְהַכְנִיס לְכַרְמְלִית מִרִּשּׁוֹת הַיְחִיד או מִרִּשּׁוֹת הַרְבִּים. וְאִם הוּצִיא או הַכְנִיס - פְּטוּר.

88) שם.

יד. הַמוּצִיא⁸⁹ מִרִּשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד או מִרִּשּׁוֹת הַרְבִּים לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְכַרְמְלִית בְּאֲמָצַע - פְּטוּר⁹⁰. וְכֵן הַמוּשִׂיט או הַזּוֹרֵק מִזוֹ לְזוֹ וְכַרְמְלִית בְּאֲמָצַע - פְּטוּר. הַמוּצִיא⁹¹ חִפְץ מִרִּשּׁוֹת הַרְבִּים לְכַרְמְלִית וְהַנִּיחוֹ שָׁם, וְחָזַר וְעָקְרוּ מִכַּרְמְלִית וְהַכְנִיסוּ לְרִשּׁוֹת הַיְחִיד; או שְׂהוּצִיא מִרִּשּׁוֹת הַיְחִיד לְכַרְמְלִית וְהַנִּיחוֹ שָׁם, וְחָזַר וְעָקְרוּ מִכַּרְמְלִית וְהוּצִיא לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים - הֲרִי זֶה פְּטוּר.

89) שבת צז, א; בנוסח אחר: "המושט או המוציא חפץ" (מעשה רוקח). (90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד ארבע אמות, אבל העביר בשתיהן - בלא צירוף הכרמלית - ארבע אמות חייב - שרשויות מצטרפות, כמבואר בפ"ג הי"ז. (91) שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד) לפלטיא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכיון שלא עמד בכרמלית), וכן עזאי פוטר - (מהלך כעומד)". אבל עמד - פטור אף לרבנן וכל-שכן הניח.

טו. הַמוּצִיא⁹² מִרִּשּׁוֹת הַיְחִיד לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וְעָבַר עַל מְקוֹם פְּטוּר שֶׁהָיָה בִּיגִיחָן בְּהִלְכָתוֹ - חַיֵּב, שְׂמַהֲלָף אֵינּוּ כְּעוֹמֵד. וְאִין צְרִיף לִזְמַר בְּזוֹרֵק⁹³, שְׂעָבַר הַחִפְץ בְּמְקוֹם פְּטוּר, שְׂאִינּוּ חָשׁוּב כְּמִי שֶׁנָּחַ

66) שבת ח, א. (67) זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה. (68) עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם. (69) וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר (רש"י). (70) ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא רשות היחיד.

ט. גַּגְי⁷¹ הַסְמוּף לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים בְּתוֹף עֲשָׂרָה טְפָחִים - הוֹאִיל וְרַבִּים מְכַתְּפִין עֲלָיו⁷², אָסוּר לְטַלְטַל בְּגַג עַד שְׁעֵשָׂה לוֹ סֵלָם קְבוּעִין⁷³ לְהַתִּירוֹ. עֲמוּד⁷⁴ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְרַחֵב אַרְבָּעָה - הֲרִי זֶה רִשּׁוֹת הַיְחִיד. נֶעֶץ בְּגִבְהוֹ⁷⁵ יָתֵד כָּל שְׂהוּא, אִפְלוּ אֵינָה גְבוּהָ⁷⁶ שְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְרִאֵי לְתֹלוֹת בְּיָתֵד וּלְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - הֲרִי זֶה מִמְעֻטּוֹ וְנִעְשָׂה כַּרְמְלִית. וְאִין מוֹדְדִין לוֹ אֶלָּא מִן הַיְתֵד וּלְמַעְלָה. וְאִפְלוּ מְלֶאָה פְּלוּ⁷⁷ יְתֵדוֹת - הֲרִי זֶה מִמְעֻט גְּבוּהוֹ, שְׂהָרִי תוֹלִין בְּאוֹתָן הַיְתֵדוֹת וּמִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶן.

71) עירובין פד, ב. (72) משתמשים בו. ולפיכך נראה כרשות הרבים. (73) בין לחול בין לשבת, ובוהו סילק את הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). (74) עירובין עח, א. (75) כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י והראב"ד שפירושו נעץ בו בראשו, כלומר על גביו). (76) כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר (דתלין) ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'. (77) כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד-משנה, ועיין לחם-משנה).

ל. חוֹרֵי⁷⁸ רִשּׁוֹת הַיְחִיד⁷⁹ - הֲרִי הֵן כַּרְשׁוֹת הַיְחִיד. אֲבָל חוֹרֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים⁸⁰ - אֵינָם כַּרְשׁוֹת הַרְבִּים, אֶלָּא הֲרִי הֵן כְּפִי מִדְתָּן. בִּיצֵד? חוֹר בְּצֵד רִשּׁוֹת הַרְבִּים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְגִבְהָ עֲשָׂרָה - הֲרִי הוּא רִשּׁוֹת הַיְחִיד; ⁸¹ וְאִם אֵין גְּבוּהָ עֲשָׂרָה - הֲרִי זֶה כַּרְמְלִית; וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרִי זֶה מְקוֹם פְּטוּר. וְהוּא, שֶׁגְּבוּהָ שְׁלֹשָׁה; שְׂכָל הַפְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה - הֲרִי הוּא כְּאֶרֶץ⁸².

78) שבת ז, ב. (79) חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או שהם מפולשים מעבר לעבר. (80) חורים שבכותל לצד רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. (81) וחורי כרמלית נידונים ג"כ כפי מדתם (רשב"א). (82) ונקרא לבוד.

יא. רִשּׁוֹת⁸³ הַיְחִיד וּמְקוֹם פְּטוּר - מִתָּר לְטַלְטַל בְּכָלֵן. אִפְלוּ הָיָה אַרְף כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחָן בְּמָה מִיִּלִּין - מְטַלְטַל בְּכָלָה. אֲבָל רִשּׁוֹת הַרְבִּים וְהַכַּרְמְלִית - אֵין מְטַלְטַלִּין בָּהֶן אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם הַעֲבִיר או הוּשִׂיט או זָרַק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת: בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים - חַיֵּב, וּבְכַרְמְלִית - פְּטוּר⁸⁴. שְׂאָסוּר הַכַּרְמְלִית מִדְּבָרֶיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דוּמָה⁸⁵ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, שְׂמָא תַתְּחַלֵּף בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים. לְפִיכָה, אִם לֹא הָיָה צְרִיף לְגוֹף הַהוּצָאָה, כְּגוֹן⁸⁶ שְׂהַעֲבִיר קוּץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנָח הַחֲפֵץ בְּכֶתֶל, כְּגוֹן שֶׁזָרַק חֶלְבֵי אוֹ בָצֵק וְנִדְבַק בְּכֶתֶל: אִם נִדְבַק לְמַעַל מַעֲשֶׂה טְפָחִים - כְּזוֹרֵק בְּאוֹר, שְׁלֹמְעֵלָה מַעֲשֶׂה בְרִשׁוֹת הַרְבִּים מְקוֹם פְּטוּר הוּא; נִדְבַק לְמַטָּה מַעֲשֶׂה טְפָחִים - כְּזוֹרֵק בְּאַרְץ, וְחֵיב. זָרַק לְמַעַל מַעֲשֶׂה, וְנָח בְּחוּר כֹּל שָׂהוּא - פְּטוּר.¹¹²

שָׁם. הִיָּה⁹⁴ עוֹמֵד בְּמְקוֹם פְּטוּר, וְנִטְלַח חֲפֵץ מִרְשׁוֹת הַיְחִיד אוֹ מֵאֶדָם הָעוֹמֵד שָׁם, וְהִנִּיחוֹ בְרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ בְּיַד אֲדָם הָעוֹמֵד שָׁם - פְּטוּר. וְכֵן אִם הִכְנִיס מִרְשׁוֹת הַרְבִּים לְרִשׁוֹת הַיְחִיד, וְעָמַד בְּמְקוֹם פְּטוּר - פְּטוּר.

(107) שבת קא, א. (108) סל. (109) ואף ש"גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה - אינה מחיצה. (110) משנה, שבת ק, א. (111) שם נאמר: "בדבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא-הדין בכל דבר הנדבק. (112) שכיון שאין החור רחב ארבעה, אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

(92) שם. (93) שאפילו בן עזאי הסובר מהלך כעומד דומה, מודה בזורק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו). (94) שבת ח, ב.

טז. עומד⁹⁵ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְרָחֵב אַרְבָּעָה, וְאֵין בְּעֶקְרוֹ⁹⁶ אַרְבָּעָה, וְיִישׁ⁹⁷ בְּגִבְהָ⁹⁸ הַקָּצֵר שְׁלוֹ שְׁלֹשָׁה - הָרִי הוּא רִשׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זָרַק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים וְנָח עַל גְּבוּיָו - חֵיב. תֵּל⁹⁹ הַמְתַלְקֵט¹⁰⁰ גְּבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים מֵתוֹךְ אַרְףֵּ אַרְבַּע אַמּוֹת¹⁰¹ - הָרִי הוּא רִשׁוֹת הַיְחִיד, וְאִם זָרַק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים וְנָח עַל גְּבוּיָו - חֵיב.

יט. זָרַק¹¹³ קִנְיָה¹¹⁴ אוֹ רִמַּח מִרְשׁוֹת הַיְחִיד, וְנִתְקַע בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - פְּטוּר, שֶׁהָרִי מְקַצֵּתוֹ בְּמְקוֹם פְּטוּר¹¹⁵. זָרַק כְּלֵי מִרְשׁוֹת הַיְחִיד לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְהָיָה אוֹתוֹ כְּלֵי גְדוּל וְיִישׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה בְּגִבְהָ עֲשָׂרָה - פְּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁכְּלֵי זֶה רִשׁוֹת הַיְחִיד גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמוֹצֵא מִרְשׁוֹת הַיְחִיד לְרִשׁוֹת הַיְחִיד¹¹⁶.

(95) שבת קא, א. (96) בחלקו הנוגע בארץ. (97) בדפוס שונצינו, הנוסח: "ואין". (98) בגמרא שם: "ויש בקצר שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו החידוש שאף-על-פי שאין לומר כאן "לבוד" ממקום שכלה רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו אומרים גוד אחית מחיצתא (משוך והוריד המחיצה למטה. מתוכן דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו 'לבוד'. ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי הקצר שלשה (תוספות). ולפי זה, דברי הגמרא הם בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו 'גוד אחית'. (99) שבת ק, א. (100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבוה, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו - חייב (רש"י). (101) אבל אם היה הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים, שהרי אפשר להלוך שם (רש"י).

(113) שבת ח, א. (114) גבוה עשרה. (115) שאינו חייב רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). (116) זוהי גם דעת ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים - חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים מחטים זה לזה ולא היו זורקים רשות". ובכל אופן פטור כאן.

יז. נְעִץ¹⁰² קִנְיָה מִרְשׁוֹת הַיְחִיד, אֶפְלוּ גְבוּהָ מֵאָה אַמָּה, וְזָרַק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים וְנָח עַל גְּבוּיָו - חֵיב¹⁰³, שֶׁרִשׁוֹת הַיְחִיד עוֹלָה עַד לְרִקְיעַ. אֵילָן¹⁰⁴ שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּרִשׁוֹת הַיְחִיד וְנוֹפוֹ נוֹטָה לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְזָרַק¹⁰⁵ עַל נוֹפוֹ¹⁰⁶ - פְּטוּר, שְׁאֵין הַנוֹף הוֹלֵךְ אַחֵר הָעֶקֶר.

כ. בּוֹר¹¹⁷ תְּשַׁע¹¹⁸ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, וְעֶקֶר חֲלִיא¹¹⁹ מִקְרָקְעִיתוֹ וְהַשְּׁלִימוֹ לְעֲשָׂרָה¹²⁰, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲקִירַת הַחֲפֵץ וְעֲשִׂית הַמְחַצָּה בְּאֵין כְּאֶחָת - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַמְחַצָּה עֲשָׂרָה בְּתַחֲלָה. הִיָּה הַבוֹר עֲשָׂרָה¹²¹, וְהַשְּׁלִיף¹²² בּוֹ חֲלִיא וּמַעֲטוֹ מַעֲשֶׂה¹²³ - פְּטוּר, שֶׁהָרִי הַנִּחַת הַחֲפֵץ וְסִלּוֹק הַמְחַצָּה בְּאֵין כְּאֶחָת¹²⁴.

(117) שבת צט, ב. (118) שהוא כרמלית. (119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. (120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. (121) שהוא רשות היחיד. (122) מרשות הרבים. (123) ועכשיו נעשה כרמלית. (124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה - פסק רבינו שפטור מספק.

(102) שבת קז, ב. (103) ואף שצריך עקירה והנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה (פ"ג ה"א), נראה מדברי רש"י וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד - אין צריך מקום ארבעה על ארבעה. (104) שבת ח, א. (105) מרשות הרבים. (106) ענפיו.

יח. נְעִץ¹⁰⁷ קִנְיָה בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וּבְרִאשׁוֹ טְרַסְקָל¹⁰⁸, וְזָרַק עַל גְּבוּיָו - פְּטוּר, שְׁאֵין רִשׁוֹת הַרְבִּים אֵלָּא עַד עֲשָׂרָה¹⁰⁹. הַזּוֹרֵק¹¹⁰ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים,

כא. הַזּוֹרֵק¹²⁵ דֶּף¹²⁶ וְנָח עַל גְּבֵי יְתָדוֹת¹²⁷ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְנַעֲשֶׂה רִשׁוֹת הַיְחִיד, אֶפְלוּ הִיָּה כְּלֵי עַל גְּבֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

א. עומד² אדם ברשות הרבים ומטלטל³ ברשות היחיד פלה. ועומד ברשות היחיד ומטלטל ברשות הרבים, ובכלל שלא יוציא חוץ לארבע אמות. ואם הוציא - פטור⁴, מפני⁵ שהוא ברשות אחרת. וכן עומד אדם ברשות היחיד ופותח⁷ ברשות הרבים, ברשות הרבים ופותח⁸ ברשות היחיד. בהמה⁹ שהיתה רפה¹⁰ בחוץ וראשה בפנים - אוכסין¹¹ אותה; ובגמל¹² - עד שיהא ראשו ורבו פנים, הואיל וצוארו ארוך¹³.

(2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב.) (3) דברים שאין לחוש שמה יוציאם לרשות הרבים (ראה להלן הלכה ב.) (4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו - חייב", ונפסקה ההלכה כרבא - כמובא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד - ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל ה"מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). (5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) - מרכבת המשנה. (6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פטמים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נועלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח" והלכה כחכמים ("מגיד משנה"). (7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). (8) במפתח המונח שם. (9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב.) (10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). (11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמה ימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה לרשות הרבים. (12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנה:): "אין אוכסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). (13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מערי"ק).

ב. לא¹⁴ יעמד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד, אלא אם-כן הכניס ראשו ורבו למקום שהוא שותה. במה דברים אמורים? פשהיה שותה בכלים נאים, שהוא צריך להן¹⁵, גזרה שמא יוציאם; אבל אם היו כלים שאינם נאים, שאינם צריך להן, או שהיה הפור בכרמלית¹⁶ אף-על-פי שהכלים נאים - מכניס¹⁷ ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף-על-פי שלא הכניס ראשו ורבו.

הדף¹²⁸ - פטור¹²⁹, שהרי עשית המחצה עם נוחת הפלי באין פאחת.

(125) שבת צט, ב. (126) רחב ארבעה. (127) דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה - עשאה רשות היחיד (רש"י). (128) ואף שבוודאי נח הדף תחילה על היתדות ואחרי-זה נח החפץ. (129) זוהי בעיה שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

כב. פור¹³⁰ שהוא עמק עשרה¹³¹ ורחב שמנה ברשות הרבים, וזרק מחצלת ברשות הרבים¹³² וחלקה הפור ברחבו לשנים - פטור¹³³; שהרי עם הנחת הפלי בטלו המחצות, ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבעה.

(130) שבת ק, א. (131) שהוא רשות היחיד. (132) בנוסח אחר: "מרושות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח'). (133) כאביי ולא כרבי יוחנן (שם). ועיין 'מגיד משנה'.

כג. פור¹³⁴ ברשות הרבים עמק עשרה¹³⁵ ורחב ארבעה, מלא מים וזרק לתוכו חפץ¹³⁶ ונח על גבי המים - חייב, שאין המים מטלטלין המחצות. הנה מלא פרות¹³⁷ וזרק לתוכו - פטור, שהרי מעטו הפרות את שעורו¹³⁸.

(134) שבת ק, א. (135) שהוא רשות היחיד. (136) כבד שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י). (137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את המחיצות. (138) נראה שהוא-הדין בכל דבר נוזל שאינו מבטל מחיצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד משנה).

כד. רקק מים¹³⁹ שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין¹⁴⁰ בו: אם אין בעמקו עשרה טפחים - הרי הוא ברשות הרבים; בין שהיה רחב אפלו ארבע אמות¹⁴¹, בין שלא¹⁴² הנה ברחבו ארבעה טפחים, שהרי רב העם מדלגין עליו ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעמקו עשרה - הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשרה או יתר - הרי הוא ככרמלית פשאר הימים. והוא, שיש ברחבו ארבעה טפחים או יתר על כן, שאין פרמלית פחותה מארבעה.

(139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל (שם) בצה, מים לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם. (140) רגילים ללכת בו ברגל. (141) ואין מהלכים בו אלא על-ידי הדחק. (142) ובני אדם עוברים בתוכו או מדלגים עליו.

~ יום רביעי ו' אלול ~

פרק חמשה עשר

(1) נתבארו בו גזירות של דבריהם בדיני ההוצאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המשניות). (30) שהוא מקום פטור. (31) כמבואר בהלכה ז. (32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה ז).

ה. **בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים**³³? **פְּשָׁהּ זֵיז אָחַד יוֹצֵא בְּאוֹר; אָבֵל אִם הָיוּ יוֹצְאִים בְּכֶתֶל שְׁנֵי זֵיזִין זֶה לְמִטָּה מִזֶּה, אֶף-עַל-פִּי שְׁשֻׁנֵיהֶם לְמַעַל מְעַשְׂרָה, אִם יֵשׁ בְּזֵיז הָעֲלִיּוֹן שְׁלֹפְנֵי הַחֲלוֹן רַחֵב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עֲלָיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְשׁוּת בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְהִזִּיז שֶׁתַּחְתּוֹ רְשׁוּת אַחֲרָת³⁴, וְאָסוּר זֶה עַל זֶה. שְׂאִין שְׁתֵּי רְשׁוּת מְשַׁתְּמֹשׁוֹת בְּרְשׁוּת אַחַת.**

(33) שמותר להשתמש בזיז; תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת." (34) "הזיזין הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיזים שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם, וכשיש שני זיזים זה למעלה מזה, בני רשות הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישם תדיר בו" (הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיזים השייכים לשני בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

ו. **אֵין**³⁵ **בְּעֲלִיּוֹן אַרְבָּעָה וְאֵין בְּתַחְתּוֹן אַרְבָּעָה - מְשַׁתְּמֵשׁ בְּשֻׁנֵיהֶן, וְכֵן בְּכָל הַכֶּתֶל עַד עֲשָׂרָה טַפְחִים הַתַּחְתּוֹנִים**³⁶. **הָיָה בְּתַחְתּוֹן אַרְבָּעָה וּבְעֲלִיּוֹן אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה - אֵינוֹ מְשַׁתְּמֵשׁ בְּעֲלִיּוֹן אֲלָא כִּנְגַד חֲלוֹנוֹ**³⁷ **בְּלֶבֶד; אָבֵל בְּשָׂר הַזֵּיז שֶׁבְּשֻׁנֵי צְדָדֵי הַחֲלוֹן - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, מִפְּנֵי זֶה שֶׁתַּחְתּוֹ שֶׁחֵלֵק רְשׁוּת לְעֲצָמוֹ**³⁸.

(35) מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (36) שהוא מקום פטור. (37) שהוא כזוית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י. (38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד החלון, "לפי שאוויר התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע, והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? - למוציא זיז לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

ז. **כִּלְכֵּל**³⁹ **זֵיזֵי**⁴⁰ **הַיּוֹצֵא עַל אָוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁמֵּתַר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עֲלָיו, כְּשֶׁהוּא מְשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ - אֵין נוֹתֵתִין עֲלָיו וְאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ אֲלָא כְּלֵי חָרָס וְזִכּוּכֵי וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שְׂאֵם יִפְּלוּ לְרְשׁוּת הָרַבִּים - יִשְׁבְּרוּ; אָבֵל שָׂרָר כְּלֵים וְאֲכָלִין - אָסוּרִים**⁴¹, **שְׂמָא יִפְּלוּ לְרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִבְיָאם.**

(39) מסכת עירובין דף צח עמוד ב). (40) בין שהוא רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. (41) ודווקא בזיז וכיוצא בו, אבל דבר רחב כגג, שהשתמש עומד שם עם הכלי,

(14) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א). (15) דעת רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד משנה"). (16) שעיקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד הלכה י"א), ואין גזרין גזירה לגזירה, "משום שנאמר ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. כלומר: גזירה לתורת, ולא משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב) וזהו כרבא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב) ולא כאביי שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה לגזירה. (17) (מסכת שבת דף יא עמוד א).

ג. **עוֹמֵד**¹⁸ **אֲדָם בְּרְשׁוּת הָרַבִּים וְקוֹלֵט**¹⁹ **מִן הָאוֹר מִן הַמַּיִם הַמְּקַלְחִין מִן הַצְּנוּר אוֹ מִן הַכֶּתֶל, וְשׁוֹתֶה**²⁰. **וּבְלֶבֶד שְׂאֵל יִנְעַל**²¹ **בְּצְנוּר אוֹ בְּכֶתֶל וְיִקְלֵט מְעַל גֶּבֶן. וְאִם נִנְעַע: אִם הָיָה מְקוֹם שֶׁנִּנְעַע בּוֹ לְמַעַל מְעַשְׂרָה בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה**²² **סְמוּךְ לַגֶּב - הָרִי זֶה אָסוּר; שְׁנִמְצָא בְּעוֹקֵר**²³ **מְעַל הַגֶּב, שֶׁהוּא רְשׁוּת הַיְחִיד. וְכֵן אִם הָיָה בְּצְנוּר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, בֵּין שְׁהֵי הַצְּנוּר בְּתוֹךְ**²⁴ **עֲשָׂרָה בֵּין שְׁהֵי לְמַעַל**²⁵ **מְעַשְׂרָה, וְקָלֵט מִמֶּנּוּ מַיִם - הָרִי זֶה אָסוּר. וְלָמָּה אֵינוֹ חַיִּב**²⁶? **מִפְּנֵי**²⁷ **שְׂאֵל נַחֲוִי**²⁸ **הַמַּיִם, אֲלָא הָרִי הֵן נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין.**

(18) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (19) תופס ומקבל בכלי מן המים הנזחלים. (20) כי אוויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא. (21) לקרב את הכלי לצינור. (22) שכל פחות משלושה כלבוד (כמחובר), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות היחיד. (23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). (24) שכל מקום של ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה, דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים (פרק י"ד הלכה י"ג). (25) שמקום גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. (26) חטאת, אם נגע בצינור וקלט ממנו מים. (27) (תלמוד ירושלמי מסכת עירובין פרק י הלכה ו). (28) ואינו חייב במוציא מרשות לרשות, אלא אם עקר ממקום שנח החפץ, כמבואר בפרק י"ג הלכה ד.

ד. **זֵיזֵי**²⁹ **שְׁלֹפְנֵי הַחֲלוֹן יוֹצֵא בְּאוֹר שְׂעַל רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם הָיָה לְמַעַל מְעַשְׂרָה**³⁰ **טַפְחִים - מֵתַר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ**³¹ **עֲלָיו, שְׂאִין רְשׁוּת הָרַבִּים תּוֹפְסַת אֲלָא עֲשָׂרָה טַפְחִים. לְפִיכָּךְ מֵתַר**³² **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכֶּתֶל עַד עֲשָׂרָה טַפְחִים הַתַּחְתּוֹנִים.**

(29) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב). "קצה היוצא מן הכותל, מבניין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵלָא אַם-כֵּן עֲשׂוּ לָהּ מַחְצָה גְבוּהָהּ עֲשֶׂרָה טְפָחִים
בְּפְנִינְסָה וּבִיציָאָה⁶⁴. וְאִם אֵין בְּגְבֻהָהּ עֲשֶׂרָה אוֹ שְׁאִין
בְּרַחְבָּהּ אַרְבַּעָה - מְמַלְאִין מִמֶּנָּה בְּלֵא מַחְצָה⁶⁵.

(59) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). (60) תעלה לא רחבה היוצאת מהמעייין. (61) נכנסת לחצר מצד האחד ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. (62) בעומק המים. (63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. (64) כמבואר בהלכה יג. (65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת), אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל (שם מקום) לציפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

יב. הִיָּה⁶⁶ בְּרַחְבָּהּ⁶⁷ יִתָּר מַעֲשֶׂר אַמּוֹת, אֶף-עַל-פִּי
שְׁאִין בְּגְבֻהָהּ עֲשֶׂרָה - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנָּה עַד
שְׁיַעֲשֶׂה לָהּ מַחְצָה. שְׁפָל יִתָּר עַל עֶשֶׂר - פְּרָצָה הִיא,
וּמִפְסַדֶּת הַמַּחְצוֹת. וּמַהוּ לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָרִי? אִם
נִשְׂאָר מִצֵּד הַפְּרָצָה פֶּסֶס⁶⁸ מִכָּאן וּפֶסֶס מִכָּאן בְּכָל
שָׂהוּא, אוֹ פֶּסֶס רַחֵב אַרְבַּעָה טְפָחִים מְרוּיחַ אַחַת -
מִתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָר, וְאֵין אֶסוּר אֵלָא לְמִלְאֵת
מִן הָאֲמָה בְּלִבָּד⁶⁹; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאָר פֶּסֶס כָּל־ל -
אֶסוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצָר, שְׁהָרִי נִפְרָצָה חֲצָר לִים
שָׂהוּא בְּרַמְלִית.

(66) (מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר (דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים, שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום", ורבינו השווה שני עניינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות, מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכללה ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם אסורים אלא-אם-כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, ורב"מגיד משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם". (67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה ט"ז). (68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא "לחיי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב עמוד א). (69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה לעניין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא מים ממנו? ויתרצו: שלעניין טלטול המחיצה ניכרת לבני החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח חיים סימן שנג).

ח. שְׁנֵי⁴² בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רְשׁוֹת הָרְבִים, זֶרֶק⁴³ מִזוֹ לִזוֹ לְמַעְלָה מִעֲשֶׂרָה - פֶּטוּר⁴⁴. וְהוּא, שְׁיֵהִיו שְׁנֵיהֶם שְׁלוֹ אוֹ שְׁיֵהִיהוּ בִּינֵיהֶם עֵרוֹב⁴⁵. וְאִפְלוּ בְּגָדִים וּכְלֵי מַתְכוּנֹת⁴⁶ מִתָּר לְזֶרֶק⁴⁷. וְאִם הָיָה זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְלֹא הָיָה בְּשׂוּהָ - אֶסוּר לְזֶרֶק בְּגֵד וּכְיֻצָּא בּוֹ, שְׁמָא יִפְלֵ וּיְבִיאָנוּ⁴⁸; אֲבָל כְּלֵי חָרָס וּכְיֻצָּא בְּהֵן - זֶרֶק.

(42) (מסכת עירובין דף פה עמוד ב). (43) בנוסחה אחרת: "זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק ושונצינו). (44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שמותר לכתחילה. (45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד, כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א"ב. (46) אף שאם יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד ויביאם אליו. (47) כיוון שהמקומות מכוונים זה מול זה, אינו צריך לאמן ידיו לזריקה שלא יפול החפץ למטה (בגמרא). (48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ט. בּוֹר⁴⁹ בְּרְשׁוֹת הָרְבִים וְחִלּוּן⁵⁰ עַל גְּבִיּוֹ - הַבּוֹר וְחִלּוּן⁵¹ מִצְטָרְפִים לְעֲשֶׂרָה, וּמְמַלְאִין מִמֶּנּוּ בְּשֶׁבֶת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה כְּמוֹף לַפֶּתַל בְּתוֹךְ אַרְבַּעָה טְפָחִים⁵², שְׁאִין אָדָם יִכּוֹל לְעַבֵּר שָׁם; אֲבָל אִם הָיָה מְפֻלָּג - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנּוּ, אֵלָא אִם-כֵּן הָיְתָה חִלּוּתוֹ גְבוּהָהּ עֲשֶׂרָה; שְׁנִמְצָא הַדְּלִי, כְּשִׁינְצָא מִן הַחִלּוּא, יֻצָּא לְמִקּוֹם פֶּטוּר⁵³.

(49) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכונסים. (50) בכותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת: "וחוליא על גביו" (וינציאה ומער"ק). (51) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (52) שבהפסק פחות מארבעה אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. (53) ומותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

י. אֲשֶׁפָּה⁵⁴ בְּרְשׁוֹת הָרְבִים גְבוּהָהּ עֲשֶׂרָה⁵⁵ טְפָחִים וְחִלּוּן עַל גְּבִיָּה - שׁוֹפְכִין לָהּ מִים בְּשֶׁבֶת⁵⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֲשֶׁפָּה שֶׁל רְבִים, שְׁאִין דְּרָפָה לְהַפְנוֹת; אֲבָל שֶׁל יַחִיד - אֵין שׁוֹפְכִין עָלֶיהָ; שְׁמָא תַתְּפָנָה⁵⁷, וְנִמְצָאוּ שׁוֹפְכִין כְּדָרְכָן⁵⁸ בְּרְשׁוֹת הָרְבִים.

(54) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). (55) אבל פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים לכרמלית. (56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. (57) בחול. (58) כהרגלם לפני הפניו.

יא. אַמַּת⁵⁹ הַמַּיִם⁶⁰ שְׁהִיא עוֹבְרַת⁶¹ בְּחֲצָר: אִם יֵשׁ בְּגְבֻהָהּ⁶² עֲשֶׂרָה טְפָחִים וּבְרַחְבָּהּ אַרְבַּעָה, אוֹ יוֹתֵר עַל כֵּן עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת⁶³ - אֵין מְמַלְאִין מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המאור הוצאת ראשונים דף לב). (83) בתוספות כתבו, שכאן אין צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטרטא, אבל צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוטרטא, אבל מדברי ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן שנה) משמע, שדעת רבינו שבמחיצות אלו צריכים להיות כל התנאים המבוארים למעלה בהלכה יג (מעשה רוקח). (84) וכיוון שאיסור השפיכה לכרמלית הוא רק מדרבנן די במחיצה זו בלבד (שם).

טז. הַצָּרֵה⁸⁵ שֶׁהִיא פְּחוּתָהּ מְאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מִיָּם בְּשַׁבָּת⁸⁶, מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין לְרִשּׁוֹת הַרְבִּיּים בְּמַהְרָה. לְפִיכֵךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גְּמָא מְחֻזְקָת סְאֲתִים⁸⁷ בְּתוֹךְ הַחֲצָר, אוֹ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיּים בְּצַד הַחֲצָר, כְּדֵי שִׁיְהִיוּ הַמִּים נִקְבָּצִים בְּתוֹכָהּ⁸⁸, וְצָרִיךְ לְבָנוֹת עֲלֶיהָ כִּפָּה⁸⁹ מִבַּחוּץ, כְּדֵי⁹⁰ שֶׁלֹּא תֵרָאֶה הַעוֹקָה⁹¹ הַזֹּאת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיּים. וְהַחֲצָר וְהָאֲכָסְרָה מְצֻטְרָפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכַמּוֹהֵ הוּא הַמְּקוֹם שֶׁמְחֻזְקִים סְאֲתִים? חֲצֵי אִמָּה עַל חֲצֵי אִמָּה בְּרוּם שְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אִמָּה.

(85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א). (86) שיערו חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתיים מים בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים מכוחו" (רבינו בפירוש המשניות). (87) שיעור סאה הוא שישה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישיית האיפה, ובמידת זמננו 13 ליטר בערך. (88) ואז אפילו אם יצאו לרשות הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. (89) כיסוי עשוי בצורת קשת. (90) הרבא"ד והריטב"א הסבירו שעל-ידי הכיסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינם כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי משה" (אורח חיים סימן שנו) נתן טעם לעשיית כיסוי, לא משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים שלא ייכשלו בה. (91) הגומא, "החפירה שמתקבצים שם המים" (שם).

יז. הַיְתָה⁹² הַעוֹקָה פְּחוּתָהּ מִסְאֲתִים - שׁוֹפְכִין לָהּ בְּמִלּוֹאָה⁹³. הַיְתָה מְחֻזְקָת סְאֲתִים - שׁוֹפְכִין לָהּ אֶפְלוּ שְׁשִׁים סָאָה שֶׁל מִיָּם⁹⁴, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהַמִּים יִתְגַּבְּרוּ וְיִפּוּצוּ מֵעַל הַגְּמָא לְחוּץ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימֹת הַגְּשָׁמִים, שֶׁהַחֲצָרוֹת מְתַקְלָלוֹת⁹⁵, וּסְתָם צְנוּרוֹת מְקַלְחִין, וְלֹא יְבֹאוּ הַרְוָאִים לֹאמַר שֶׁזֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיּים וְהַמִּים יוֹצְאִים מִבְּחוּץ בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּיּים; אֲבָל בִּימֹת הַחֶמְדָּה: אִם הַיְתָה מְחֻזְקָת סְאֲתִים - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ אֶלָּא סְאֲתִים; הַיְתָה פְּחוּתָהּ מִסְאֲתִים - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ כָּל עֵקֶר⁹⁶.

(92) (עירובין דף פח עמוד ב). (93) עד שתתמלא. (94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את

יג. וְהִיא⁷⁰ מְעִמֵּדִין אֶת הַמְּחֻצָּה בְּמִים? אִם הַיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמִּים, צָרִיךְ שִׁיְהִיהָ טַפַּח מִן הַמְּחֻצָּה יוֹרֵד⁷¹ בְּתוֹךְ הַמִּים; וְאִם הַיְתָה הַמְּחֻצָּה בְּלֶה יוֹרֵד⁷² בְּתוֹךְ הַמִּים, צָרִיךְ שִׁיְהִיהָ טַפַּח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה⁷³ מִן הַמִּים, כְּדֵי שִׁיְהִיוּ הַמִּים שֶׁבְּחֲצָר מְבֻדְּלִין. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין הַמְּחֻצָּה מַגְעַת עַד הַקְּרָקָע⁷⁴, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה טַפְחִים - הָרִי זֶה מְתַרָּה. וְלֹא הִתִּירוּ מְחֻצָּה תְּלוּיָה אֶלָּא בְּמִים בְּלָבָד; שְׁאִסוּר טְלִטּוּל בְּמִים - מְדַבְּרִיהֶם, וְהִקְלוּ בְּמְחֻצָּה שְׁאִינָה אֶלָּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת הַכֹּר.

(70) (מסכת עירובין דף פו עמוד א). (71) שוקע בתוכם כדי לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים. (72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מער"ק). (73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. (74) ונקראת "מחיצה תלויה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".

יד. אִמָּת⁷⁵ הַמִּים הַעוֹבְרֵת בֵּין הַחֲצָרוֹת⁷⁶ וְחִלּוּנוֹת פְּתוּחוֹת אֵלֶיהָ, אִם אֵין בָּהּ פְּשַׁעוֹר⁷⁷ - מְשַׁלְּשִׁין דְּלֵי מִן הַחִלּוּנוֹת וּמְמַלְאִים מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשְׁאִינָה מְפֻלְגֵת מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים; אֲבָל אִם הַיְתָה מְפֻלְגֵת מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - אֵין מְמַלְאִים מִמֶּנָּה, אֶלָּא אִם-כֵּן הָיוּ פְּסִין יוֹצְאִין מִן הַכֶּתֶלִים מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנִּמְצָא הָאִמָּה כָּפֵאלוֹ הִיא עוֹבְרֵת בְּתוֹךְ הַחֲצָר.

(75) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). (76) ובתים מכאן ומכאן על שפתה. (77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה נחשבת כרמלית.

טו. כְּצוּצָרָה⁷⁸ שֶׁהִיא⁷⁹ לְמַעְלָה מִן הַיָּם וְחִלּוֹן בְּתוֹכָהּ עַל גְּבֵי הַמִּים - אֵין מְמַלְאִים מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת⁸⁰, אֶלָּא אִם-כֵּן עָשׂוּ מְחֻצָּה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים עַל גְּבֵי הַמִּים כְּנֶגֶד הַחִלּוֹן⁸¹ שֶׁבְּצוּצָרָה; אוֹ תִּהְיֶה הַמְּחֻצָּה יוֹרֵד⁸² מִן הַצּוּצָרָה כְּנֶגֶד הַמִּים, וְרוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלוֹ יָרְדָה וְנִגְעָה עַד הַמִּים⁸³. וְכַשֵּׁם שֶׁמְמַלְאִין מִזֶּה שֶׁעָשׂוּ לָהּ מְחֻצָּה, כֵּן שׁוֹפְכִין מִמֶּנָּה עַל הַיָּם, שֶׁהָרִי עַל הַכְּרַמְלִית⁸⁴ הֵן שׁוֹפְכִין.

(78) בכתב-יד התימנים: "כצוצטרה" ובמשנה "גזוטרטה": "והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות המים והנהרות כמו עץ או זיו, ונוקבים בו נקב וממלאים מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש המשניות). (79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב). (80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד. (81) שאז אנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" - משוך והעלה את המחיצה למעלה עד הגזוטרטא "וכאילו הגיעה המחיצה אל הנקב שבגזוטרטא ודבקה בה, ותהיה השאיבה תוך המחיצה" (שם). (82) שאז אנו אומרים "גוד אחית מחיצתא" - משוך והורד את המחיצה עד הנחל (ראה בספר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סוברת שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. (108) צדדי המקום כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין דף פז עמוד ב) "גזוזטרא שיש בה ד' על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). (109) שאז מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. (110) ועושה בו נקב (מעשה רוקח). (111) משמע שהזיו חלול באמצעותו, ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל עיקר הזיו הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו. וב"תשובות הרמב"ם" (סימן סז) כתב רבינו: "ההולך על מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנהר מן הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיו כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיו ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיו ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעותו, או שופך מים ממנו לים".

כא. הקורא ¹¹² בספר בכרמלית, ונתגלגל ¹¹³ מקצת הספר לרשות הרבים ¹¹⁴ ומקצתו בידו: אם נתגלגל לחוץ ¹¹⁵ לארבע אמות - הופכו ¹¹⁶ על הפתח ומניחו; גזרה שמא ישמט פלו מידו, ויצבירנו ארבע אמות. נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו. וכן אם נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא ברשות היחיד ונתגלגל לרשות הרבים: אם נח פה - הופכו על הפתח ¹¹⁷; ואם לא נח, אלא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ ¹¹⁸ - גוללו אצלו.

(112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב). (113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. (114) ונח שם. (115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. (116) אף על פי שאור להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) - היתרו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם). (117) שאסור להביאו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. (118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

כב. המעביר ¹¹⁹ קוץ ¹²⁰ בדי שלא יזקו בו רבים: אם היה ברשות הרבים - מוליכו ¹²¹ פחות פחות מארבע

המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא ישכת. (95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו מתכוון שיצאו החוצה. (96) כלל, ואפילו לא כמידה שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתיים - שיעור תשמישו של אדם בינוני ליום.

יח. ביב ⁹⁷ ששופכין לו מים, והן נזחלין והולכין פחת הקרקע ויוציאין לרשות הרבים; וכן צנור ששופכין על פיו מים, והן נזחלין על הפתל וירדוין לרשות הרבים; אפלו היה ארץ הכתל או ארץ הדרך שפתחת הארץ מאה אמה - אסור ⁹⁸ לשפך על פי הביב או על פי הצנור, מפני שהמים יוצאין מכחו לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדוין לביב.

(97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים (רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). (98) רבינו פוסק כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנז).

יט. במה ⁹⁹ דברים אפורים? בימות החמה, אכל בימות הגשמים - שופך ושונה ואינו נמנע; שפתם צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שייבלעו המים במקומן. היה ¹⁰⁰ שופך על פי הביב והמים יוצאין לכרמלית - הרי זה מתר ואפלו בימות החמה, שלא גזרו על פחו בכרמלית ¹⁰¹. לפיכך מתר לשפך על פתלי הספינה, והם יורדוין לים ¹⁰².

(99) כמבואר בהלכה יז. (100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. (102) "ומותר לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזרו" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן סז).

כ. לא ¹⁰³ ימלא ¹⁰⁴ אדם מים מן הים ¹⁰⁵ והוא בתוך הספינה ¹⁰⁶, אלא אם-בן ¹⁰⁷ עשה מקום ארבעה ¹⁰⁸ על ארבעה יוצא מן הספינה על הים. במה דברים אמורים? כשהיה תוף עשרה, אכל אם היה למעלה מעשרה מן הים ¹⁰⁹ - מוציא זיזו ¹¹⁰ פל שהוא וממלא; שהרי דרף ¹¹¹ מקום פטור ממלא, ואינו צריך לזיזו זה אלא משום הפר.

(103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). (104) בנוסחה אחרת: "לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב-יד התימנים). (105) שהוא כרמלית. (106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (תשובות הרמב"ם) פריימן סימן סז. (107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דירה כ־אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" (טור' ס' שנה).

ב. וְכִן עֲמוּד שֶׁגְבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחֵב עַד 10 בֵּית סָאתִים, מְטַלְטְלִין עַל כָּלוּ; הִיָּה רָחֵב 11 עַל בֵּית סָאתִים, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. סֵלַע 12 שְׁבִיבִים: הִיָּה גְבוּהַ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - מְטַלְטְלִין 13 מִתּוֹכּוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם לְתוֹכּוֹ, שֶׁהִפֵּל בְּרַמְלִית; הִיָּה גְבוּהַ עֲשָׂרָה 14: אִם הִיָּה רָחֵב מֵאַרְבַּעַה טְפָחִים עַד בֵּית סָאתִים - הוֹאִיל וּמִתָּר לְטַלְטֵל בְּכָלוּ, אֵין מְטַלְטְלִין לֹא מִתּוֹכּוֹ לַיָּם וְלֹא מִן הַיָּם לְתוֹכּוֹ 15; הִיָּה יָתֵר מִבֵּית סָאתִים - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד, הוֹאִיל וְאֶסוּר לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרַמְלִית, הִרִי זֶה מִתָּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכּוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם לְתוֹכּוֹ; שָׁזָה דְּבָר שְׂאִינוֹ מְצוּי 16 הוּא, וְלֹא גָזְרוּ בּוֹ 17.

9 עירובין פט, א. 10 בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" ('מעשה רוקח'). וכן כתוב בהלכה א' שבית סאתים דינו כפחות ('הגהות מיימוניות'). 11 בנוסח אחר: "יתר על בית סאתים" (דפוס ויניציאה). 12 עירובין סז, ב. 13 תוך ארבע אמות. 14 שזה נחשב רשות היחיד. 15 שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד הי"ג). 16 "שיהיה קרפף יתר מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). 17 אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התירו כך, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיר רבינו-רם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, והואיל ואין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניו, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד בחוץ ונותן לתוך הגינה" ('הגהות מיימוניות'), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אין ארבע רשויות לשבת כ־אם חמש, ואין מוספים רשויות.

ג. פְּמָה 18 הִיא בֵּית סָאָה? חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה. נִמְצָא בֵּית סָאתִים - מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּתִשְׁבְּרָתוֹ 19 חֲמִשָּׁת אֲלָפִים אַמָּה. וְכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פְּמָדָה הַזֹּאת - בֵּין שְׁהִיָּה מְרַבַּע, שֶׁהוּא שְׁבַעִים אַמָּה וּשְׁיָרִים עַל שְׁבַעִים אַמָּה וּשְׁיָרִים 20, בֵּין שְׁהִיָּה עָגֹל, בֵּין שְׁאָר הַצְּבֻרוֹת 21 - הִרִי זֶה נִקְרָא בֵּית סָאתִים.

18 עירובין כג, ב. 19 בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה ושונצינו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה - 2500 אמות מרובעות, ובית סאתים - 5000 אמות מרובעות. 20 חמש שביעיות (מגיד-משנה) ואם תכפיל 70 על 70 על 70 תהיה התוצאה 5000 בערך. 21 אבל אם היה ארכו יתר על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה ד'.

ד. מְקוֹם 22 שְׁלֹא הִקְףָּ לְדִירָה, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית סָאתִים:

אַמּוֹת 122; וְאִם הִיָּה בְּרַמְלִית 123 - מוֹלִיכּוֹ כְּדֶרֶךְ 124 אֶפְלוּ מֵאָה אַמָּה. וְכִן 125 מֵת שֶׁהִסְרִיחַ וְנִתְבָּזָה יָתֵר מִדִּי, וְלֹא יָכֻלוּ שְׂכָנִים 126 לְעַמְדָּה 127 - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַרְמְלִית. הִיָּרֵד 128 לְרִחֵץ בְּיָם, כְּשֶׁהוּא עוֹלָה - מְנַגֵּב עֲצָמוֹ, שְׂמָא יַעֲבִיר מִיָּם שְׁעָלּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרַמְלִית.

119 (מסכת שבת דף מב עמוד א). 120 ראה למעלה פרק א הלכה ז. 121 "עד שישלכנו לצידי רשות הרבים" (רש"י). 122 שהוא רק איסור דרבנן (רש"י). 123 שאיסור טלטול בה מדרבנן. 124 בעקירה אחת. 125 (מסכת שבת דף צד עמוד ב). 126 בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימו" (מער"ק). 127 "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. 128 (מסכת שבת דף קמא עמוד א). לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

~ יום חמישי ז' אלול ~

פְּרָק שִׁשָּׁה עֲשָׂרִי

1 נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגינות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גדרי המחיצות ועניינן.

א. מְקוֹם 2 שְׁלֹא הִקְףָּ לְדִירָה 3, אֶלָּא שֶׁהִיָּה תִשְׁמִישׁוֹ לְאוּרִי, כְּגוֹן גְּנוֹת וּפְרָדִסִים 4, וּכְגוֹן הַמְּקִיף מְקוֹם מִן הָאָרֶץ לְשָׂמְרוֹ, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן: אִם יֵשׁ בְּגִבְהַת הַמְּחִצוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - הִרִי הוּא פְּרִשׁוֹת הַיָּחִיד 5, לְחִיב הַמוֹצִיא וְהַזּוֹרֵק וְהַמּוֹשִׁיט מִמֶּנּוּ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכּוֹ. וְאֵין 6 מְטַלְטְלִין בְּכָלוּ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ בֵּית 7 סָאתִים אוֹ פָּחוֹת 8; אֲבָל אִם הִיָּה בּוֹ יָתֵר עַל בֵּית סָאתִים, אֶסוּר לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת בְּרַמְלִית.

2 משנה, עירובין כג, א. 3 לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). 4 המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. 5 כמבואר פי"ד ה"א. 6 חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית ('לבוש'). 7 שהוא שבעים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. 8 "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, שמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדירה, ומותר לטלטל בכלו. (40) אף במקום הזרעים, שהכל נחשב לדירה. (41) שנעשה ככרמלית (רש"י). (42) ואפילו כולו. (43) ואפילו האילנות אינם נטועים שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י). (44) עירובין כד, א. (45) לשתייה או לכביסה (הרשב"א), ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם. (46) ודינם כזרעים (או"ח סי' שנח).

ז. מקום⁴⁷ שהקף שלא לשם דירה, שיש בו בית שלש סאין⁴⁸, וקרו בו בית סאה - קרויו מתירו; שפי תקרה יורד וסותם⁴⁹. נפרץ⁵⁰ במלואו לחצר, ונפרצה⁵¹ חצר פגגדו - חצר מתרת פשהיתה, והקרפף אסור פשהיה; שאין אור החצר מתירו⁵².

(47) עירובין כה, א. (48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות. (49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה, ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית סאתים ומותר לטלטל. (50) עירובין כה, ב. כאן מדובר בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד-משנה). הפירצה כבציון זה: (51) בפחות מ' שהוא כפתח, אבל ביותר מ' גם החצר אסורה (תוספות). (52) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה, שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים, ועכשיו שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מתירו ונעשה יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כ"אם פתח, ומותר לטלטל בתוכה (כמו בציון שלפנינו):

ח. היתה⁵³ יתר מבית סאתים ובה למעטו באילנות⁵⁴ - אינו⁵⁵ מעוט⁵⁶. פנה בו עמוד בצד הפתל גבוה עשרה ורחב שלשה או יתר - הרי זה מעוט⁵⁷, פחות משלשה - אינו מעוט; שפך פחות משלשה פלבור דמי⁵⁸. וכן אם הרחיק מן הפתל שלשה ועשה מחצה - הרי זה מעוט⁵⁹, פחות משלשה - לא עשה פלום⁶⁰.

(53) עירובין כה, א. (54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. (55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפפות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. (56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורוחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם (הרשב"א). (57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. (58) דומה למחובר. (59) בנוסח אחר: "הועיל" (מ"ב בשם מאמר מרדכי). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. (60) שהרי זה כמוסיף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט - הרי זה מעוט" (עין

אם היה ארכו פי שנים²³ פרחבו²⁴, פדי שיהיה מאה על חמשים פחצר המשפן - מתר לטלטל בכלו; אבל אם היה ארכו יתר על שנים פרחבו אפלו אמה²⁵ - אין מטלטלין בו²⁶ אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאור המשפן. החצרות אלא מחצר המשפן.

(22) משנה, עירובין כג, א. (23) "רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשפן שהיה ארכה מאה על רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור". (24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים ברחבו" (כת"י התימנים). (25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה - מותר (הרא"ש). (26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים ('לבוש').

ה. מקום²⁷ שהקף שלא לשם דירה, אם פרוץ²⁸ בו פרצה יתר על עשר אמות פגבה²⁹ עשרה טפחים³⁰, וגדר³¹ פה לשם דירה³² עד עשרה³³ - מתר לטלטל בכלה. ואפלו³⁴ פרוץ אמה וגדרה לשם דירה, ופרוץ אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה ליתר מעשר - מתר לטלטל בכלה, אף-על-פי שיש בו פמה מילין³⁵.

(27) עירובין כד, א. (28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון הגמרא: "כיצד הוא עושה? פרוץ לו פירצה יותר מעשר, וגודרו ומעמידו על עשר". (29) ואינו צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא ישאר גובה עשרה טפחים. (30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. (31) וסותם אותה הפירצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). (32) כדי לדור בתוכו, "והכל תלוי בכוננת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (מותר לטלטל בתוכו)" (מגיד-משנה). (33) טפחים. ובכתי התימנים ליתא "עד עשרה". (34) אם לא פרוץ ולא גדר כל עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות מוקפות לשם דירה - מותר לטלטל בתוכו. (35) מיל הוא אלפיים אמה (ימא זו).

ו. מקום³⁶ יתר מבית סאתים שהקף לדירה: אם נזרע רבו - הרי הוא פגנה ואסור³⁷ לטלטל בכלו³⁸; נזרע מעוט³⁹: אם נזרע ממנו בית סאתים - מתר לטלטל בכלו⁴⁰, ואם היה המקום הזרוע יתר מבית סאתים - אסור לטלטל בכלו⁴¹. נטע רבו⁴² - הרי הוא פחצר ומתיר לטלטל בכלו⁴³. נתמלא⁴⁴ מים, אפלו היו עמקים הרבה: אם היו ראויין לתשמיש⁴⁵ - הרי הן פנטעים ומתיר לטלטל בכלו, ואם אינן ראויין לתשמיש - אין מטלטלין בו⁴⁶ אלא בארבע אמות.

(36) עירובין כג, ב. (37) כי הזרעים מבטלים את הדירה, שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. (38) גם בחלק שלא נזרע. (39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

צָרְפָן אָפְלוּ בְּמַה מִיְלִין. וְהוּא, שְׁלֵא יִשְׂאָר מִן
הַמְחִצָה שֶׁהָקִיפוּ בֵּית סְאֵתִים פְּנוּי בְּלֵא בְּלִים⁸¹; אַבְל
אִם נִשְׂאָר בֵּית סְאֵתִים פְּנוּי בְּלֵא בְּלִים, וְלֹא הָיוּ
צָרִיכִים לוֹ - אֲסוּרִים⁸² לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְחִצָה אֲלֵא
בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִין⁸³ הֶקְטָן⁸⁴ מְשָׁלִים לְשִׁירָא.

(75) עירובין טז, ב. יז, א. (76) הוא-הדין בישוב, אלא שדיבר בהווה, שבכקעה רגילים לעשות כך ('פרי מגדים').
(77) גרועה של שתי או של ערב, כמבואר להלן בהלכה יח.
(78) ועד בכלל. (79) החמירו חכמים לזה שלא עשה מחיצות שלימות אלא גרועות. (80) קבוצת הולכי דרך, "אורחת ישמעאלים", בתרגום אונקלוס: "שירת ערבאי".
(81) בנוסח אחר: "בלא כלום" (מעשה רוקח).
(82) שהקיפו יותר מכדי צרכם, ואנו חושבים את המחיצה כאילו אינה. (83) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"י. (84) וכל-שכן שאין הנכרי מצטרף ('ירושלמי' שם).

יג. שְׁלֵשָׁה⁸⁵ שֶׁהָקִיפוּ פְּדֵי צָרְפָן⁸⁶ וְקָנוּ שְׁבִיתָהּ⁸⁷,
וְאַחַר כֵּן מֵת אֶחָד מֵהֶן - הָרִי הֵם מְתָרִין לְטַלְטֵל
בְּכֻלָּהּ⁸⁸. קָנוּ שְׁנַיִם שְׁבִיתָה בְּיַתֵּר מִבֵּית סְאֵתִים, וְאַחַר
כֵּן בָּא לָהֶם שְׁלִישִׁי - אֲסוּרִין⁸⁹ לְטַלְטֵל אֲלֵא בְּאַרְבַּע
אַמּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ קָדָם שְׁנֵיבָא זֶה; שֶׁהִשְׁבִּיתָהּ⁹⁰ הִיא
הַגּוֹרְמָת⁹¹, לֹא הַדִּיּוּרִין.

(85) עירובין יז, א. (86) כמבואר למעלה בהלכה יב.
(87) בין השמשות כשנכנס השבת. (88) כיון שבכניסת השבת היו שלשה. (89) כיון שבכניסת השבת היו רק שנים אינם שיירה, ואסורים לטלטל גם אם נוסף בשבת עוד שלישי. (90) בכניסת השבת. (91) להחשב כשיירה, ולא הדיירים שנוספו אחר כניסת השבת.

יד. שְׁלֵשָׁה⁹² מְקוּמוֹת⁹³ הַמְקַפְּיִין⁹⁴ שְׁלֵא לְשֵׁם דִּירָה⁹⁵
זֶה בְּצַד זֶה, וּפְתוּחִים זֶה לְזֶה: שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים
רְחִיבִים⁹⁶ וְהָאֲמָצְעִי קָצָר, שְׁנַמְצָאֵי שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים
פְּסִיין⁹⁷ מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן, וְהָיָה יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה
וְיָחִיד בְּזֶה⁹⁸ - נַעֲשׂוּ כְּשִׁירָא⁹⁹ וְנִתְּנִין לָהֶם כָּל צָרְפָן;
הָיָה הָאֲמָצְעִי רְחִיב וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים קָצָרִים, שְׁנַמְצָא
הָאֲמָצְעִי בְּפִסִּין מְשֻׁנֵי רִחוּתֵיו - הָרִי הוּא מְבַדֵּל¹⁰⁰
מְשֻׁנֵי הַחִיצוֹנִים, לְפִיכָּךְ: אִם שְׁבֵת יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד
בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה - אִין נִתְּנִין לָהֶן כָּל צָרְפָן, אֲלֵא כָּל
אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בֵּית סְאֵתִים¹⁰¹ בְּמִקְוָמוֹ¹⁰²; הָיָה
יָחִיד בְּזֶה וְיָחִיד בְּזֶה וּשְׁנַיִם בְּאֲמָצְעֵי, אוּ שְׁנַיִם בְּזֶה
וּשְׁנַיִם בְּזֶה וְאֶחָד בְּאֲמָצְעֵי - נִתְּנִין לָהֶן כָּל צָרְפָן¹⁰³.

(92) עירובין צג, א. (93) נקראים בלשון הגמרא "קרפיות". (94) במחיצה גרועה, כמבואר להלן בהלכה יח. (95) שגם לענין היקף שלא לשם דירה הקילו בשיירה ('ירושלמי' עירובין פ"ב ה"ה). (96) מן האמצעי שהוא פרוץ לשניהם במלואו, ועמודי מחיצותיהם (גפופיהם) עודפים עליו, כציוור 1. (97) עמודים המשמשים למחיצה. (98) בכל קרפף נמצא איש אחד. (99) שני החיצונים

כסף-משנה ומגיד-משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

ט. טח⁶¹ אֶת הַפֶּתַל בְּטִיט⁶² - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינו
יְכוֹלֵם⁶³ לְעַמֵּד בְּפִנֵּי עַצְמוֹ, הָרִי זֶה מְעוּט⁶⁴. הִרְחִיק
מִן הַתֵּל⁶⁵ שְׁלֵשָׁה וְעֵשָׂה מְחִצָה⁶⁶ - הוּעִיל. עֵשָׂה
מְחִצָה עַל שְׁפַת הַתֵּל - אִינוּ מוּעִיל; שֶׁהָעוֹשֶׂה
מְחִצָה עַל גְּבֵי מְחִצָה אִינוּ מוּעִיל. נְבֻלְעָה⁶⁷ מְחִצָה
הַתְּחִינָה⁶⁸ וְהָרִי הָעֵלְיוֹנָה קִימָת - הוּאִיל וְנַעֲשִׂית
הָעֵלְיוֹנָה לְשֵׁם דִּירָה וְהָרִי אִין שֵׁם נִרְאָה אֲלֵא הִיא,
הָרִי זֶה הוּעִיל וּמְתָר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ⁶⁹.

(61) עירובין כה, א. (62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. (63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. (64) אבל בשו"ע (סי' שנח) פוסק כרבא, שאינו ממעט אלא אם ראוי לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. (65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" (רש"י). (66) לדור ולהשתמש בתל. (67) "שהיה העפר רך ותחוח, ונחבט הכותל בכתא אחת בשבת" (רש"י). (68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. (69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

י. רְחִיבָה⁷⁰ שְׂאֲחוּרֵי בָתִּים יִתְּרָה עַל בֵּית סְאֵתִים -
אִין מְטַלְטֵלִין בָּהּ אֲלֵא בְּאַרְבַּע⁷¹, וְאֶפְלוּ הָיָה פֶּתַח
הַבֵּית פְּתוּחַ לְתוֹכָהּ. וְאִם פֶּתַח הַפֶּתַח לְשֵׁם וְאַחַר כֵּן
הִקְיָפָה - הָרִי זֶה מְקַפְּת לְדִירָה וּמְתָר לְטַלְטֵל
בְּכֻלָּהּ⁷².

(70) עירובין כד, א. (71) כיון שלא הוקפה לדירה. (72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" (רמ"א סי' שנט).

יא. רְחִיבָה⁷³ הַפְּתוּחָה לְמִדְיָנָה⁷⁴ מִצַּד אֶחָד, וּמִצַּד
אֶחָד פְּתוּחָה לְשְׁבִיל הַמַּגִּיעַ לְנֶהָר - עוֹשֶׂה לָּהּ לְחֵי
מִצַּד הַמִּדְיָנָה, וְהָיָה מְתָר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וּמִתּוֹכָהּ
לְמִדְיָנָה, וּמִן הַמִּדְיָנָה לְתוֹכָהּ.

(73) עירובין כד, ב. שהיתה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. (74) לעיר; כך היה מעשה: רחבה היתה כפום נהרא (שם המקום), שצידה אחד היה פתוח לעיר (למבוי שבעיר שנגמר לרחבה זו), וצידו השני היה פתוח לשביל של כרמים המגיע לנהר. ומצאו בגמרא תקנה להתיר טלטול בכולם, שלא יאסרו זה על זה, על ידי לחי מצד המדינה. "ודינים אלה אינם מצויים להאריך בהם" (מגיד-משנה).

יב. יָחִיד⁷⁵ שְׁשֵׁבֶת בְּבִקְעָה⁷⁶, וְעֵשָׂה מְחִצָה⁷⁷ סָבִיב
לוֹ: אִם יֵשׁ בָּהּ עֵד⁷⁸ בֵּית סְאֵתִים - מְתָר לְטַלְטֵל
בְּכֻלָּהּ, וְאִם הָיְתָה יִתֵּר עַל בֵּית סְאֵתִים - אִינוּ
מְטַלְטֵל בָּהּ אֲלֵא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם.
אַבְל שְׁלֵשָׁה יִשְׂרָאֵלִים אוּ יִתֵּר עֲלֵיהֶן שְׁשֵׁבֶתוֹ
בְּבִקְעָה - הָרִי הֵן שְׁרָא⁸⁰, וּמְתָר לָהֶם לְטַלְטֵל בְּכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

121) עירובין טז, א. (122) כמחובר. והפירצות נחשבות כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

יח. פיצוד¹²³? הרי¹²⁴ שֶהֲקִיף בְּקָנִים, וְאֵין בֵּין קָנָה לְחֶבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; או שֶהֲקִיף בְּחֻבְלִים, וְאֵין בֵּין חֻבֵּל לְחֶבְרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הָרִי זֶה מִחֻצָּה גְמוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא שְׁתֵּי¹²⁵ בָּלָא עֵרֵב¹²⁶ או עֵרֵב בָּלָא שְׁתֵּי. וְצָרִיף שִׁיהִיָּה גְבֵה הַקָּנָה עֲשָׂרָה, או שִׁיהִיָּה מִן הָאָרֶץ עַד סוֹף עֲבֵי הַחֻבֵּל הַעֲלִיּוֹן עֲשָׂרָה¹²⁷, אִם הֲקִיף בְּחֻבְלִים; שְׁאֵין מִחֻצָּה פְחוּתָה מִעֲשָׂרָה. וְכָל¹²⁸ הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֶּוּ - הִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי הֵן.

123) אמרו, כל פחות משלשה כלבוד. (124) משנה, עירובין טז, ב. (125) הקנה באורך. (126) החבל ברוחב. (127) ועובי שלשת החבלים ביחד - טפח ושלשה משהויין כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). (128) יומא פ, א.

יט. צורת¹²⁹ פתח האמורה בכל מקום היא אפלו קנה וכיוצא בו¹³⁰ מפאן וקנה מפאן וקנה על גביהן. גבה שני הלחיים¹³¹ - עשרה טפחים¹³² או יתר. והקנה וכיוצא בו שעל גביהן, אף-על-פי שאינו נוגע בשני הלחיים, אלא יש ביניהן פמה אמות - הואיל וגבה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח. וצורת פתח¹³³ שאמרו, צריכה שתהא פריאה¹³⁴ לקבל דלת, אפלו דלת של קש.

129) עירובין יא, ב. (130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב). (131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. (132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה. (133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאלו עולים עד למעלה. (134) הכוונה לעמודים שבצדדים - הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).

כ. פתח¹³⁵ שצורתו פפה¹³⁶, אם יש בארץ רגלי¹³⁷ הפפה עשרה טפחים, הרי זה צורת פתח. וצורת פתח שעשה אותה מן הצד¹³⁸ - אינה פלוס; שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית, אלא באמצע¹³⁹.

135) עירובין יא, ב. (136) עשויה למעלה כקשת. "מזווה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזווות במקום המשוקף" (רבינו בהל' מזווה פ"ו ה"ד). (137) לפני שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף. (138) "פירוש, כגון שעשאה מצדו של כותל [סמוך לקרן]" - רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פ"ז הל' לה. (139) כפירוש רב האי.

כא. בפל¹⁴⁰ עושין מחצה - בין בכלים¹⁴¹, בין באכלים, בין באדם, אפלו בבהמה ושאר מיני חיה ועוף. והוא, שיהיו¹⁴² פפותים¹⁴³, כדי שלא יגודו.

מצטרפים לאמצעי, וכאלו הם רשות אחת. (100) במחיצה מהשנים החיצונים, שהאמצעי רחב מהם, והם פתוחים לאמצעי במלואם כציר 2. (101) ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים כמבואר בהלכה יב ("מגיד משנה"). (102) ואינם מצטרפים לשירה אחת. (103) ששנים מהחיצון מצטרפים לאמצעי להחשב שיירה.

טו. כל¹⁰⁴ מחצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה¹⁰⁵ - אינה מחצה¹⁰⁶. וכל¹⁰⁷ מחצה שאינה עשויה לנחת¹⁰⁸ - אינה מחצה. וכל¹⁰⁹ מחצה שאינה עשויה אלא לצניעות¹¹⁰ בלבד¹¹¹ - אינה מחצה. וכל מחצה שאין בגבהה עשרה טפחים או יתר - אינה מחצה גמורה¹¹². גדיוד¹¹³ חמשה ומחצה חמשה - מצטרפין¹¹⁴.

(104) סוכה כד, ב. (105) שהרוח מוליכה ומביאה (רש"י). (106) אפילו עושה אותה בביתו שאין שם רוח (תוספות שבת). (107) עירובין כו, א. (108) שאינה עשויה להניח עליה דבר או לנוח שם (מגיד-משנה); ורבינו חננאל פירש: "שאינה עשויה לנחת, להיות כבנין קבוע לעולם אלא ארעי". לדעת רש"י והראב"ד, הנוסח כאן: "כל מחיצה העשויה לנחת - אינה מחיצה". כלומר: שנעשתה להניח שם חפצים ולא לשם דירה. (109) עירובין כו, א: "מחיצת אדריכלים (בנאים) - לא שמה מחיצה". (110) שנעשתה על ידי בנאים לנוח בצילה בשעת אכילתם ולא לשם דירה. (111) וכן אם נעשתה רק לשמירת חפצים בתוכה (או"ח שם). (112) להתיר טלטול בתוכה, אבל היא חולקת רשות לעשותה כרמלית (מגיד-משנה). (113) עירובין צג, ב. בליטה, גבשושית; בנוסח אחר: "גידור" (ויניציאה). (114) נחשבים כמחיצה גמורה (שו"ע או"ח שם).

טז. כל¹¹⁵ מחצה שיש בה פרוץ מרבה על העומד - אינה מחצה. אבל אם היה פרוץ פעומד¹¹⁶ - הרי זו מתרת, ובלבד שלא יהיה באומן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות¹¹⁷; אבל עשר אמות - הרי היא כפתח. אם היה לפרצה זו צורת פתח¹¹⁸, אף-על-פי שיש בה יתר מעשר, אינה מפסדת¹¹⁹ המחצה; והוא, שלא יהא הפרוץ מרבה על העומד¹²⁰.

115) עירובין טו, ב. (116) כיון שאין הפרוץ מרובה על העומד, יש לו דין מחיצה. (117) פירצה יתרה על עשר אמות מבטלת את המחיצה. (118) ראה ביאורו בהלכה יט. (119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. (120) דעת ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות - נחשבת למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

יז. פמה דברים אמורים¹²¹? בזמן שהפרצות משלשה טפחים ולמעלה; אבל אם היו הפרצות כל פרצה מהן פחותה משלשה - הרי זו מתרת, ואף-על-פי שהפרוץ מרבה על העומד; שכל פחות משלשה הרי הוא פלבוד¹²².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

140) עירובין טו, א. 141) אף שעתידים להנטל אחר השבת. 142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. 143) קשורים מערב שבת.

144) מַחְצָה הַעוֹמֶדֶת מְאֻלֶּיָּהּ - הָרִי זֶה פְּשָׁרָה. וּמְחָצָה הַנְּעֻשִׂית בְּשַׁבַּת - הָרִי זֶה מְחָצָה¹⁴⁵; וְאִם נְעֻשִׂית בְּשַׁגְגָה¹⁴⁶, מִתֵּר לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שַׁבַּת. וְהוּא, שֶׁתַּעֲשֶׂה שְׂלָא לְדַעַת הַמְטַלְטֵל; אָבֵל אִם נִתְפָּן אָדָם לְזוֹ הַמְחָצָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּשַׁבַּת פְּדֵי לְטַלְטֵל בָּהּ, אַף-עַל-פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ הַעוֹשֶׂה בְּשַׁגְגָה, אֲסוּר¹⁴⁷ לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שַׁבַּת. וְכֵן¹⁴⁸ אִם נְעֻשִׂית בְּמִזִּיד, אַף-עַל-פִּי שְׂלָא נִתְפָּן זֶה לְטַלְטֵל בָּהּ, הָרִי זֶה אֲסוּר לְטַלְטֵל בָּהּ.

~ יום שישי ח' אלול ~

פֶּרֶק שְׁבַע עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו דינין של דבריהם, בידי מקצת הרשויות ופרטיהן, הן המבוארות והחצרות ומחיצות-הבורות, וכיוצא בהן, ורוב כל מה שזכר באלו הם מדבריהם.

א. מְבוּי שְׂשֵׁי לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים³ - הוּא הַנְּקָרָא מְבוּי סְתוּם, וּמְבוּי שְׂשֵׁי לוֹ שְׁנֵי כְּתָלִים בְּלִבְד⁴ זֶה כְּנֻגַד זֶה, וְהָעֵם נִכְנָסִין בְּרוּחַ זֶה וְיוֹצְאִין בְּשַׁכְּנֻגָּה - הוּא הַנְּקָרָא מְבוּי הַמְּפֹלֵשׁ.

2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים בני החצרות והבתים לשוק - שהוא רשות הרבים. 3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד בלבד. 4) שהחצרות נמצאות בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחרים מפולשים ופתוחים לרשות הרבים.

ב. הַיֵּאָף⁵ מִתִּירִין⁶ מְבוּי הַסְּתוּם? עוֹשֶׂה לוֹ בְּרוּחַ רְבִיעִית לְחֵי אֶחָד⁸ או עוֹשֶׂה עֲלוֹיו⁹ קוֹרָה - וְדִיו; וְתַחֲשֵׁב אוֹתָהּ קוֹרָה או אוֹתוֹ לְחֵי פְּאֵלוֹ סְתָם רוּחַ רְבִיעִית¹⁰, וְיַעֲשֶׂה רְשׁוּת הַיְחִיד, וְיִהְיֶה מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל¹¹ שְׂדֵי תוֹרָה - בְּשֵׁלֶשׁ מְחָצוֹת בְּלִבְד מִתֵּר לְטַלְטֵל, וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹² הִיא הַרוּחַ הַרְבִּיעִית¹³, וּלְפִיכָף דִּי לָהּ בְּלָחֵי או קוֹרָה.

5) משנה, עירובין יא, ב. 6) "שיהיה מותר להשתמש בו אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). 7) "קרש אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' סג). 8) מצד אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט). 9) בקצה המבוי מלמעלה. 10) הלחי כמחיצה כנ"ל, והקורה משום היכר שלא יוציא משם לרה"ר. 11) אחרי עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל' עירובין פ"א הי"ז. 12) מבואר בפ"א ה"ג. 13) חכמים אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל גם ברשות הרבים.

ג. וְהַיֵּאָף¹⁴ מִתִּירִין מְבוּי¹⁵ מְפֹלֵשׁ¹⁶? עוֹשֶׂה לוֹ צוּרַת פְּתָח¹⁷ מְפָאן, וְלָחֵי או קוֹרָה מְפָאן. וּמְבוּי¹⁸ עָקָם¹⁹ תוֹרָתוֹ כְּמְפֹלֵשׁ²⁰.

14) עירובין ו, א. כתנא-קמא וכאוקימתת רב יהודה (שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנא-קמא. 15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפ"ד

144) עירובין טו, א. 145) ונחשבת רשות היחיד לענין שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. 146) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת. 147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש. 148) בעירובין (כה): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה שנעשתה בשבת במזיד - שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור".

כג. מִתֵּר¹⁴⁹ לַעֲשׂוֹת מְחָצָה שְׁל פְּנֵי אָדָם בְּשַׁבַּת, שְׂעִימָד זֶה בְּצַד זֶה, וּבְלִבְד שְׂלָא יִדְעוּ¹⁵⁰ אֵלּוֹ הַעוֹמְדִין שְׁבִשְׁבִיל לַעֲשׂוֹתֵן מְחָצָה הַעֲמִידִן. וְלֹא יַעֲמִיד¹⁵¹ אוֹתָן אָדָם שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְחָצָה זו, אֲלָא יַעֲמִיד אוֹתָן אַחֵר שְׂלָא לְדַעַתוֹ.

149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתייה שמעתייה (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר להלן בפכ"ז הי"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשביל לעשותם מחיצה - הועמדו). 150) שאם הם יודעים שהעמידום למחיצה, הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. 151) מקור דבר זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.

כד. אֵילָן¹⁵² שֶׁהוּא מִסּוּף¹⁵³ עַל הָאָרֶץ - אִם אֵין נוֹפוֹ¹⁵⁴ גְּבוּהָ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים¹⁵⁵, מְמַלֵּא בֵּין בְּדֵיו וְעָלוֹ תַּבֵּן וְקֶשׁ וְכִיּוֹצָא בְּהוֹ, וְקוֹשֶׁר בְּאָרֶץ עַד שְׂעִימָד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלֹא יִתְנַדָּד, וּמְטַלְטֵל תַּחַת כְּלָא¹⁵⁶. וְהוּא, שְׂיִהְיֶוּ תַּחְתּוֹ עַד בֵּית סְאִתִּים¹⁵⁷; אָבֵל אִם הָיָה יִתְרָה¹⁵⁸ מִבֵּית סְאִתִּים, אֵין מְטַלְטֵלִין תַּחְתּוֹ אֲלָא בְּאָרְבַּע אַמּוֹת; מְפָנֵי שֶׁתַּחְתּוֹ - מְקוּם שְׂלָא הִקָּף לְדִירָה הוּא.

152) עירובין צט, ב. 153) שענפיו נוטים למטה מכל צד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זָה פְּסָתוֹם, וְאֵינוֹ צָרִיף מְצַד הַרְחֵבָה פְּלוֹם; אֲבָל אִם הָיָה פְּלָה לְצַדֵּי³⁴ הַרְחֵבָה - אֶסוּר. וְאִם הָיְתָה שָׁל יָחִיד - אִף לְאֲמֻצָּה אֶסוּר; פְּעֻמִּים בּוֹנֵה מְצַד אֶחָד, וְנִמְצָא פְּלָה לְצַדָּה שָׁל רְחֵבָה.

31) עירובין ת, א. 32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה (חצר שאחורי הבתים). 33) הפותח לרשות הרבים, והוא בכותל שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. 34) שכותל המבוי שוה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו אין הפירצה כנגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

ז. אֵינן³⁵ הַמְּבוּי נִתְּרָה³⁶ בְּלַחֵי אוֹ קוֹרָה עַד שֵׁיחֵיו פְּתִים וְחֻצְרוֹת פְּתוּחוֹת³⁷ לְתוֹכוֹ, וְיִהְיֶה אֲרָפוֹ מְאָרְבַּע אַמּוֹת וּלְמַעַלָּה³⁸, וְיִהְיֶה אֲרָפוֹ³⁹ נִתְּרָה עַל רְחֵבוֹ⁴⁰. אֲבָל מְבוּי שְׂאֲרָפוֹ פְּרָחְבוֹ⁴¹ הָרִי הוּא פְּחָצֵר, וְאֵינוֹ נִתְּרָה אֶלָּא בְּשָׁנֵי לְחִיִּים מְשֻׁנֵי רִיחוֹתָיו, כֹּל לְחֵי בְּמִשְׁהוֹ, אוֹ פֶּפֶס⁴² רָחַב אֲרַבְעָה מְרוּחַ אַחַת⁴³.

35) עירובין ה, א. 36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע, וכן מבואות שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, דייריהם מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או קורה" (הרשב"א). 37) "ירושלמי" עירובין פ"א ה"א: "מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני בתים". 38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר. 39) דרך כניסתו למבוי. 40) שכן דרך המבוי להיות (ל'בוש'). 41) מרובע. 42) כן הוא בעירובין יב: מימרא דרב נחמן. 43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו בצורת הפתח על-ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א או"ח סי' שג).

ח. חֻצְרוֹת⁴⁴ שְׂאֲרָפוֹ⁴⁵ יִתְּרָה⁴⁶ עַל רְחֵבָה⁴⁷ - הָרִי הֵיא כְּמְבוּי, וְנִתְּרָה בְּלַחֵי אוֹ קוֹרָה. וּמְבוּי שְׂאֵינן פְּתִים וְחֻצְרוֹת פְּתוּחוֹת לְתוֹכוֹ, כְּגוֹן שְׂלֵא הָיָה בּוֹ אֶלָּא בֵּית אֶחָד אוֹ חֻצֵר אַחַת, וְכֵן מְבוּי שְׂאֵינן בְּאֲרָפוֹ אֲרַבַּע אַמּוֹת⁴⁸ - אֵינוֹ נִתְּרָה אֶלָּא⁴⁹ בְּשָׁנֵי לְחִיִּים אוֹ בְּפֶס אֲרַבְעָה וּמִשְׁהוֹ.

44) עירובין יב, ב. 45) ארכה נחשב דרך הכניסה (רשב"א). 46) במשהו (גמרא שם). 47) אבל אם רחבה יתר על ארכה, הרי היא כמרובעת ונידונה כחצר (רשב"א). 48) דינו כדין חצר. 49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב-יד.

ט. מְבוּי שְׂאֵינן פְּרָחְבוֹ⁵⁰ שְׂלֵשָׁה טַפְּחִים, אֵינוֹ צָרִיף לֹא לְחֵי וְלֹא קוֹרָה, וּמִתְּרָ לְטַלְטֵל כְּכֹל; שְׂכַל פְּחוֹת

ה"א. 16) משני ראשיו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשיו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). 17) שעל-ידיה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפט"ז הי"ט. 18) עירובין ו, א. 19) ששני ראשיו מפולשים לרשות הרבים, כבצירור שלפנינו. 20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; ורינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' סד), שצריך צורת הפתח בעקמומיתו ששם דינו כמפולש (ראה בצירור), ובשני ראשיו עושה לכל אחד לחי או קורה.

ד. מְבוּי²¹ שֶׁהוּא שְׂוֵה מְתוּכוֹ וּמְדֻרָן²² לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ שְׂוֵה לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים וּמְדֻרָן לְתוֹכוֹ²³ - אֵינוֹ צָרִיף לֹא לְחֵי וְלֹא קוֹרָה²⁴, שְׂהָרִי הוּא מְבָדֵל מִרִשּׁוֹת הַרְבִּים²⁵.

21) שבת ק, א. 22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). 23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שוה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). 24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד-משנה). 25) שגבהו ושינויו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

ה. מְבוּי²⁶ שְׂצַדוֹ²⁷ אֶחָד פְּלָה לִים²⁸ וְצַדוֹ אֶחָד פְּלָה לְאֲשָׁפָה²⁹ שְׂל רְבִים אֵינָה עֲשׂוּיָה לְהִתְפַּנּוֹת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יַעֲלָה הֵים שְׂרִטוֹן³⁰.

26) עירובין ח, א. צט, ב. 27) "מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה - דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה - שמא תינטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי בלי מחיצות), ומבואר אחר-כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי באשפה של רבים אין לחשוש שמא תינטל משם, וגם אין חוששים שמא יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא הוא "חיישינן (חוששים) שיעלה הים שרטון". 28) עומק עשרה טפחים בשפתו - חשוב כמחיצה. 29) הגבוהה עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. 30) חול ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה' אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

ו. מְבוּי³¹ מְפֻלֵשׁ שֶׁהוּא פְּלָה לְאֲמֻצָּה רְחֵבָה³² שְׂל רְבִים: אִם לֹא הָיָה מְכֻנֵן פְּנִגְד פְּתַח³³ הַרְחֵבָה - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד-משנה). 61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" - מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להתיר טלטול בין הלחיים.

יב. בפל"ג עושין להניים, אפלו בדרך שיש בו רוח חיים⁶³. ואפלו באסורי הניה⁶⁴ - עבודת פוככים⁶⁵ ומזלות עצמה או אשורה⁶⁶ שעשה אותה לחי - קשור⁶⁷; שהלחי עביו כל שהוא⁶⁸. גבה הלחי אין פחות מעשרה טפחים, רחבו ועביו כל שהוא⁶⁹.

62) משנה, עירובין טו, א. 63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפט"ז הכ"א. 64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה על-ידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). 65) 'ירושלמי' עירובין פ"ג ה"א. 66) עירובין פ, ב. 67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. 68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה - עשרה טפחים, וברוחב - משהו, ביארו ה'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיין ב'מגיד משנה'. 69) משנה, בעירובין יד, ב.

יג. בכל עושין קורה, אבל לא באשורה⁷⁰; לפי שיש לרחב הקורה שיעור, וכל השעורין אסורים מן האשורה. וכן⁷¹ רחב הקורה אין פחות מטפח, ועביו כל שהוא⁷². והוא, שתהיה בריאה⁷³ לקבל אריח⁷⁴, שהוא⁷⁵ חצי⁷⁶ לבנה של שלשה טפחים על שלשה טפחים. ומעמיד קורה צריכין שיהיו בריאין פדי לקבל קורה וחצי לבנה.

70) [נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגם בדברי רבינו: "בכל עושין קורה אפילו (כן צריך להיות בדבריו) באיסורי הנאה, אבל לא באשורה", שרק באשורה אין עושין מפני שעומדת לשריפה משום שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", וכל העומד להשרף כשורף הוא, ו"כתותי מיכתת שיעוריה" (=כתות שיעורו וחסרו הוא - עירובין פ:), אבל איסורי הנאה אחרים שאינם עומדים לשריפה - שיעורם קיים]. 71) בנוסח אחר: "וכמה רוחב" (ויניציאה). וכן הוא ב'מגיד משנה'. 72) עירובין יג, ב במשנה. 73) "שאם לא כן, לא יהיה בה היכר, שסבורים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחה שם, אבל כשהיא בריאה וחזקה לקבל אריח, ניכר לכל שלקביעות בנין הניחיה שם" (רש"י); ועוד טעם: שצריכה להיות בריאה לקבל אריח, כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח (רש"י שבר"י). 74) לבנה קטנה. 75) שתוכל להחזיק שורת אריחים מונחים עליה כשיעור רוחב פתח המבוי. 76) ואף שאין ברוחב הקורה רק טפח, והאריח הוא טפח ומחצה, אפשר לחבר רבע טפח מכל צד שבו בטיט, ויחזיק את האריח (גמרא, שם).

משלשה הרי הוא פלבוד⁵¹. מבוי⁵² שהכשירו בקורה, אף-על-פי שמתר⁵³ לטלטל בכלו פרשות היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - פטור; שהקורה - משום הפך היא עשויה. אבל אם הכשירו בלחי, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - חזב; שהלחי הרי הוא פמחצה ברוח רביעית.

50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יותר (כספ-משנה). 51) כמחובר, ואין כאן מבוי כלל. 52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור, לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר". 53) רבינו סובר (בפי"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.

י. שני פתלים ברשות הרבים, והעם עוברים ביניהם, כיצד מכשיר ביניהם? עושה דלתות מפאן ודלתות מפאן⁵⁴, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד. ואינו⁵⁵ צריך לנעל הדלתות בליילה⁵⁶, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל. היו משקעות בעפר, מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי וקורה, אינן⁵⁷ מועילין בהקשר רשות הרבים.

54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג) מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין ו:): בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמערבין דרך רשות הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן - "והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיי' רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להנעל כמו במבוי מפולש. ועיי' 'תוספות' שם ו'כסף משנה'. 55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. 56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" (מעשה וקח'). 57) ראה הערה נג.

יא. מתר⁵⁸ לטלטל במבוי תחת הקורה או בין הלחיים⁵⁹. במה דברים אמורים? בשהיה סמוך לרשות הרבים; אבל אם היה סמוך לכרמלית - אסור לטלטל תחת הקורה⁶⁰ או בין הלחיים עד שיעשה לחי אחר להתיר תוך הפתח; שהרי מצא מין את מינו ונעור⁶¹.

58) עירובין ט, א. 59) המתירים לטלטל במבוי. 60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה - מותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהוּא, שְׁלֹא תִהְיֶה הַפְרָצָה יָתֵר עַל עֲשָׂרָה⁹⁴; וְאִם לֹא נִשְׂאָר פֶּסַע אַרְבָּעָה - אֲסוּר⁹⁵, אֲלֵא אִם בֶּן הִיטָה הַפְרָצָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה; שֶׁכָּל פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוּד.

91) עירובין ה, א. 92) בצד הכניסה סמוך לחי או לקורה. 93) שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאח־כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. 94) שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). 95) אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נִפְרָץ⁹⁶ הַמְּבוי בַּמְּלוּא⁹⁷ לְחֵצֵר, וְנִפְרָצָה הַחֵצֵר⁹⁸ כְּנִגְדוֹ לְרֵשׁוֹת הַרְבִּים - הֲרִי זֶה אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְבוי מְפֹלֵשׁ⁹⁹. וְהַחֵצֵר - מִתְּרֵת¹⁰⁰; שֶׁהַחֵצֵר שְׂרָפִים בּוֹקְעִין בָּהּ וְנִכְנָסִין בָּזוֹ וְיוֹצְאִין בָּזוֹ - הֲרִי הִיא רֵשׁוֹת הַיָּחִיד גְּמוּרָה.

96) עירובין ח, א. 97) כל רוחב הדופן, כי אם נשאר גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. 98) כשיעור עשר אמות, אבל נשאר גפופים. 99) מבואר למעלה בהלכה ג. 100) שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפט"ז ה"ז, ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מְבוי¹⁰¹ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׂבִילִים¹⁰² מִצַּד זֶה וְשְׂבִילִים מִצַּד אַחֵר, שֶׁנִּמְצְאוּ מְפֹלְשִׁין לְרֵשׁוֹת הַרְבִּים - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן מְכוּנִין זֶה כְּנִגְדוֹ זֶה, הֲרִי כָּל אֶחָד מֵהֶן מְבוי מְפֹלֵשׁ. פִּיֵּצַד מְכַשְׂרִין אוֹתוֹ? עוֹשֶׂה¹⁰³ צוּרַת פְּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׂבִילִים שֶׁבִּצַּד הָאֶחָד, וְכֵן לַפְּתַח הַגְּדוֹל, וְעוֹשֶׂה לְכָל הַשְּׂבִילִים שֶׁבִּצַּד הַשְּׂנִי לְחֵי אוֹ קוֹרָה.

101) עירובין ח, ב. 102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). 103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

כ. מְבוי¹⁰⁴ שֶׁצִּדוֹ אֶחָד אֲרֻךְ¹⁰⁵ וְצִדוֹ הַשְּׂנִי קָצֵר - מְנִיחַ אֶת הַקוֹרָה כְּנִגְדוֹ הַקָּצֵר¹⁰⁶. הַעֲמִיד¹⁰⁷ לְחֵי בְּחֻצֵי הַמְּבוי הַפְּנִימִי¹⁰⁸ שֶׁהוּא לְפָנִים מִן הַלְּחֵי - מִתְּרֵת¹⁰⁹ לְטַלְטֵל בּוֹ¹¹⁰, וְהַחֲצִי הַחֵיצוֹן שֶׁהוּא חוּץ מִן הַלְּחֵי¹¹¹ - אֲסוּר.

104) עירובין ח"ב. 105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציור שלפנינו. 106) שהקורה משום היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה

יד. כִּמְהָ⁷⁷ יִהְיֶה פְּתַח הַמְּבוי וְיִהְיֶה דִּי לְהַכְשִׁירוֹ בְּלַחֵי אוֹ קוֹרָה? גְּבָהוּ - אִין פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה⁷⁸ טְפָחִים וְלֹא יָתֵר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה⁷⁹, וְרַחְבּוֹ - עַד עֲשָׂר אַמּוֹת⁸⁰. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא הִיָּה לוֹ צוּרַת פְּתַח; אֲבָל אִם הִיָּה לוֹ צוּרַת פְּתַח - אֲפִלּוּ הִיָּה גְבוּהָ מְאֹה אַמָּה, אוֹ פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה⁸¹, אוֹ רַחֵב מְאֹה - הֲרִי זֶה מִתָּר.

77) משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף-על-פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט". 78) שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה. 79) כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיוון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הברדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים. 80) שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. 81) דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראייה מה'ירושלמי' שבת פ"א ('הקובץ').

טו. וְכֵן⁸² אִם הִיָּה בְּקוֹרָה שֶׁל מְבוי פִּיּוּר⁸³ וְצִיּוּר עַד שְׂהִיּוֹ הַכָּל מְסִתְּפִלִין בָּהּ⁸⁴ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אַמָּה, בְּשָׂרָה. שֶׁהַקוֹרָה מְשוּם הַפֵּר עֲשׂוּיָהּ, וְאִם הִיָּתָה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אֵינָה נִפְרָת; וְאִם יֵשׁ בָּהּ צִיּוּר וְכִיּוּר מְסִתְּפִלִים בָּהּ, וְנִמְצָא שָׁם הַפֵּר.

82) עירובין ג, א. 83) קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. 84) דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארו חשוכות, או כל דבר המביא להסתכלות - מועיל (מגיד-משנה). 85) אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציוורים מועילים להתיר (כסף-משנה).

טז. מְבוי⁸⁶ שֶׁהִיָּה גְבוּהוֹ מִן הָאָרֶץ עַד קְרָקְעִית קוֹרָה עֲשָׂרִים אַמָּה, וְעַבֵּי הַקוֹרָה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים - בְּשָׂרָה⁸⁷. הִיָּה גְבוּהוֹ יָתֵר מִעֲשָׂרִים, וְכֵן לְמַעְטוֹ בְּקוֹרָה, שֶׁמְנִיחַ אוֹתָהּ לְמִטָּה - צְרִיף לְהִיּוֹת בְּרַחֲבָהּ טְפָח⁸⁸ בְּקוֹרָה⁸⁹. הִיָּה גְבוּהוֹ פְּחוֹת מִעֲשָׂרָה - חוֹקֵק בּוֹ מְשֹׁךְ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁹⁰, וּמַעְמִיק פְּדֵי לְהַשְׁלִימוֹ לְעֲשָׂרָה.

86) עירובין ג, ב. 87) מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. 88) שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. 89) בנוסח אחר, חסר "כקורה" ('מעשה רוקח'). 90) עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח, כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כבהלכה ח) להחשב דופן (רש"י).

יז. נִפְרָץ⁹¹ בּוֹ פְּרָצָה מִצִּדוֹ כְּלָפֵי רֵאשׁוֹ⁹²: אִם נִשְׂאָר עוֹמֵד בְּרֵאשׁוֹ פֶּסַע רַחֵב אַרְבָּעָה טְפָחִים⁹³ - מִתָּר;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אברנאל). (126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציר 1. (127) שהעמיד את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי הכותל, כציר 2. (128) עירובין יד, ב. (129) שהלחי משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עוברים) תחתיה - אינה מחיצה. (130) הרחיקו.

כג. קוֹרָה¹³¹ שְׁפָרַס עָלֶיהָ מַחְצֵלֶת - הָרִי בְּשֵׁלָה, שֶׁהָרִי אֵינָה נִפְרָת. לְפִיכֹף, אִם הֵיטָה מַחְצֵלֶת מְסֻלָּקֶת מִן הָאָרֶץ שֶׁלֶשָׁה טְפָחִים אוּ יֵתֵר - אֵינָה מַחְצֵה. נְעִיץ¹³² שְׁתֵּי יְתָדוֹת בְּשֵׁנֵי פְתָלֵי מְבֹי מִבְּחוּץ וְהָנִיחַ עָלֵיהֶן הַקּוֹרָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שְׁצָרִיף לְהֵיוֹת הַקּוֹרָה עַל גְּבֵי הַמְּבֹיִים¹³³, לֹא סְמוּךְ לוֹ.

(131) עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן - שהרי היא מכוסה, מחיצה אין כאן - שהרי היא מחיצה שהגדיים בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה ואינה מתרת)". (132) עירובין ח, ב. (133) ומכיון שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

כד. קוֹרָה¹³⁴ הַיּוֹצֵאָה מִפְתָּל זֶה וְאֵינָה נּוֹגַעַת בְּפְתָל הַשְּׂנִי; וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת, אַחַת יּוֹצֵאָה מִפְתָּל זֶה וְאַחַת יּוֹצֵאָה מִפְתָּל זֶה, וְאֵינָן מְגִיעוֹת זוֹ לְזוֹ: פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה¹³⁵ - אֵינּוּ צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרָה אַחֲרָת¹³⁶, הֵיטָה בִּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה - צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרָה אַחֲרָת¹³⁷.

(134) עירובין יד, א. (135) היא 'לבוד' - מחוברת לכותל. (136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבוד', וגם משני צדדים (פוסקים). (137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו חננאל).

כה. וְכֵן¹³⁸ שְׁתֵּי קוֹרוֹת הַמֵּתְאִימוֹת¹³⁹, לֹא בּוֹז פְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחַ¹⁴⁰ וְלֹא בּוֹז פְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחַ - אִם יֵשׁ בְּשֵׁתִיהֶן¹⁴¹ פְּדֵי לְקַבֵּל אֲרִיחַ, אֵינּוּ צָרִיף לְהֵבִיא קוֹרָה אַחֲרָת. הֵיטָה אַחַת לְמִטָּה וְאַחַת לְמַעְלָה¹⁴² - רוֹאִין אֵת הָעֲלִיוֹנָה כְּאֵלוֹ הִיא לְמִטָּה¹⁴³, וְהַתְּתוֹנָה¹⁴⁴ כְּאֵלוֹ הִיא לְמַעְלָה; וּבִלְבָד שֶׁלֹּא תִהְיֶה עֲלִיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים, וְלֹא תִתְּתוֹנָה לְמִטָּה מֵעֲשָׂרִים¹⁴⁵; וְלֹא יִהְיֶה בִּינֵיהֶן¹⁴⁶ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּשֶׁרוֹאִין אוֹתָהּ שְׁנֵרְדָה זוֹ וְעֵלְתָה זוֹ כְּכֹנֵנָה¹⁴⁷ עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ זוֹ בְּצַד זוֹ.

(138) עירובין יד, א. (139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים" (רש"י). (140) כמבואר בהלכה יג. (141) ביחד רוחב טפח (הגר"א). (142) שאחת גבוהה מחברתה. (143) ובלבד שלא יהיה המרחק בגובה בין שתיהן יותר משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א): "ובלבד שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים." (144) או התחתונה (רש"י). (145) שאם הקורה נמצאת

או בצורת הפתח (רשב"א). (107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. (108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ויניציאה). (109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שמחוץ לחי (גמרא). (110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). (111) ואין הבדל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

כא. מְבֹיִים¹¹² שֶׁהוּא רָחֵב עֲשָׂרִים אַמָּה - עוֹשֶׂה פֶס גְּבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּמִשְׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שְׁעוֹר מִשְׁךְ הַמְּבֹי, וּמַעְמִידוֹ בְּאַמְצָע¹¹³; וְנִמְצָא כְּשֵׁנֵי מְבֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּפִתְחָם כָּל אֶחָד מֵהֶן עֲשָׂר אַמּוֹת¹¹⁴. אוּ מִרְחִיק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכְּאֵן¹¹⁵ וּמַעְמִיד פֶּס שְׁלֹשׁ אַמּוֹת¹¹⁶, וּמִרְחִיק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכְּאֵן¹¹⁷ וּמַעְמִיד פֶּס שְׁלֹשׁ אַמּוֹת מִכְּאֵן; וְנִמְצָא פִתְחַת הַמְּבֹי עֲשָׂר אַמּוֹת, וְהַצְדִּינֵן הָרִי הֵן כְּסְתוּמִין, שֶׁהָרִי עוֹמֵד¹¹⁸ מְרַבָּה¹¹⁹ עַל הַפְּרוּץ.

(112) עירובין י, א. (113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בה"ד. (114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). (115) מקיר המבוי. (116) על ידי חלל שתי האמות - הרי ביחד חמש אמות. (117) מהצד השני, נמצא שמשני הצדדים ביחד - חלל ופסים עשר אמות. (118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס - פרוץ, ורוחב הפסים - שש אמות, יותר מהחלל - שהוא ארבע אמות. (119) ואף שלמעלה ("ט"ז הט") מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת - החמירו (גמרא).

כב. לְחִי¹²⁰ הַבּוֹלֵט¹²¹ מִדְּפָנָיו שֶׁל מְבֹי - כְּשֶׁר וְלְחִי¹²² הַעוֹמֵד מְאֵלִיו¹²³ - אִם סְמוּכוֹ עָלָיו מִקְדָּם הַשֶּׁבֶת, כְּשֶׁר¹²⁴. וְלְחִי שֶׁהוּא נִרְאָה¹²⁵ מִבְּפָנִים¹²⁶ לְחִי, וּמִבְּחוּץ אֵינּוּ נִרְאָה לְחִי; אוּ שֶׁהִיָּה נִרְאָה מִבְּחוּץ¹²⁷ לְחִי, וּמִבְּפָנִים נִרְאָה שֶׁהוּא שְׁוֶה וְכְּאֵלוֹ אֵין שֵׁם לְחִי - הָרִי זֶה נִדוֹן מִשּׁוּם לְחִי. לְחִי שֶׁהִגְבִּיהוּ¹²⁸ מִן הַקְּרָקַע שֶׁלֶשָׁה טְפָחִים¹²⁹, אוּ שֶׁהִפְלִיגוּ¹³⁰ מִן הַפְתָּל שֶׁלֶשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֲבָל פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים - כְּשֶׁר; שְׁכָל פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוֹד. לְחִי שֶׁהִיָּה רָחֵב הַרְבֵּה - בֵּין שֶׁהִיָּה רָחֵב פְּחוֹת מִחְצֵי רָחֵב הַמְּבֹי, בֵּין שֶׁהִיָּה רָחֵב פְּחוֹת מִחְצֵי רָחֵב הַמְּבֹי - כְּשֶׁר, וְנִדוֹן מִשּׁוּם לְחִי; אֲבָל אִם הִיָּה יֵתֵר עַל חְצֵי רָחֵב הַמְּבֹי - נִדוֹן מִשּׁוּם עוֹמֵד מְרַבָּה עַל הַפְּרוּץ.

(120) עירובין ה, א. (121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם חיזוק הבניין" (רש"י). (122) עירובין טו, א. (123) שלא נקבע לשם תיקון המבוי. (124) במחיצה גמורה מועיל גם אם לא סמכו עליו מערב שבת (או"ח סי' שסג). (125) עירובין י, א. בנוסח אחר: "עומד בפנים" (כת"י

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פסין. חֲמִשָּׁה קָנִים, וְאֵין בֵּין זֶה לְזֶה שְׁלֹשָׁה¹⁶², וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן¹⁶³ שְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן וְשְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן - נְדוּנִים מְשׁוּם זְוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי פְסִין.

(160) עירובין יט, ב. (161) מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרוב, דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה ולעשותה אמה לכל צד. (162) והרי הם כמחבורים. (163) בכלום יחד.

כט. מִתָּר¹⁶⁴ לְהַקְרִיב אַרְבַּע הַזְּוִיֹּת הָאֵלוּ לְבָאָר. וְהוּא, שְׁתֵּיהֶן פָּרָה רֹאשָׁה וְרִבְּה לְפָנִים¹⁶⁵ מִן הַפְּסִין וְשׁוֹתָה¹⁶⁶. אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יֵאָחַז רֹאשׁ הַבְּהֵמָה עִם הַקְּלִי שָׁבוּ הַמַּיִם¹⁶⁷ - הוֹאִיל וְרֹאשָׁה וְרִבְּה בְּפָנִים, מִתָּר אֶפְלוֹ לְגַמְל¹⁶⁸. הַיּוֹ¹⁶⁹ קְרוֹבִים יִתָּר מִזֶּה - אֲסוּר לְהַשְׁקוֹת מִהֶן אֶפְלוֹ לְגַדִּי, שֶׁהוּא פֶּלוּ נִכְנַס לְפָנִים. וּמִתָּר לְהַרְחִיק¹⁷⁰ פֶּל שֶׁהוּא, וּבִלְבָד שְׁיִרְבֵּה בְּפָסִים פְּשׁוּטִים, שְׁמִנִּיחִין אוֹתָן בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ, כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה בֵּין פֶּס לְחִבְרוֹ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה וְשָׁלִישׁ.

(164) משנה, עירובין יז, ב. (165) שאם הפרה תהיה בחוץ, חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות הפסים. (166) "כמה ראשה ורובה של פרה? - שתי אמות" (גמרא). (167) עירובין כ, ב. (168) שהוא ארוך וכולו מבחוץ. (169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. (170) את הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז: יח. במשנה).

ל. לֹא¹⁷¹ הַתִּירוּ הַפְּסִים הָאֵלוּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְבִהְמַת עוֹלֵי רְגָלִים בְּלִבְד¹⁷²; וְהוּא, שְׁיִהֶיּה פָּאָר מִיָּם חַיִּים שֶׁל רְבִים¹⁷³. אֲבָל בְּשָׂאָר אֲרָצוֹת - אֲדָם יֵרֵד לְבָאָר וְיִשְׁתָּהּ, אוּ יַעֲשֶׂה לוֹ מַחְצָה, מִקְּפַת לְבָאָר, גְּבוּהָה עֶשְׂרֵה טַפְחִים, וְיַעֲמֵד בְּתוֹכָהּ וְיִדְלֶה וְיִשְׁתָּהּ. וְאֵם הִיּה הַבָּאָר רַחֵב הַרְבֵּה, שְׁאֵין אֲדָם יִכוֹל לִירֵד בּוֹ - הִרִי זֶה יִדְלֶה וְיִשְׁתָּהּ בֵּין הַפְּסִין¹⁷⁴.

(171) עירובין כא, א. (172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י). (173) עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. (174) כיון שאי־אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

לא. וְכֵן בּוֹר¹⁷⁵ הַרְבִּים וּבָאָר הַיְחִיד, אֶפְלוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מְמַלְאִין מִהֶן אֶלָּא אִם פֶּן עֲשׂוּ לָהֶן מַחְצָה גְבוּהָה עֶשְׂרֵה טַפְחִים.

(175) באר - שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים"; בור - מים מכוּנסים (פירוש המשניות).

לב. הַמְּמַלֵּא¹⁷⁶ לְבִהְמַתוֹ בֵּין הַפְּסִים, מְמַלֵּא וְנוֹתֵן בְּכִלֵּי לְפָנֶיהָ¹⁷⁷. וְאֵם הִיּה אֲבוּס¹⁷⁸ רֹאשׁוֹ נִכְנַס לְבֵין

במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. (146) ברוחב. (147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

כו. הִיתָה¹⁴⁸ הַקְּוֵרָה עֶקְמָה¹⁴⁹ - רֹאֵין אוֹתָהּ כְּאֵלוּ הִיא פְּשׁוּטָה¹⁵⁰, עֶגְלָה¹⁵¹ - רֹאֵין אוֹתָהּ כְּאֵלוּ הִיא מְרַבֶּעַת. וְאֵם הִיּה בְּהֶקְפָּה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, יֵשׁ בָּהּ רַחֵב טַפַּח¹⁵². הִיתָה הַקְּוֵרָה בְּתוֹף הַמְּבֹי וְעֶקְמָה חוּץ לְמְבֹי, אוּ שְׁהִיתָה עֶקְמָה לְמַעְלָה מִעֶשְׂרִים אוּ לְמַטָּה מִעֶשְׂרֵה - רֹאֵין: פֶּל שְׁאֵלוּ יִנְטֵל הַעֶקֶם וְיִשְׂאָרוּ שְׁנֵי רֹאשֵׁיהָ, אֵין בֵּין זֶה לְזֶה שְׁלֹשָׁה - אֵינוֹ צָרִיף לְהִבִּיא קוֹרָה אַחֲרָה; וְאֵם לֹא - צָרִיף לְהִבִּיא קוֹרָה אַחֲרָה.

(148) משנה, עירובין יג, ב. (149) ועקמומיתה נוטה מחוץ למבוי. (150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי. (151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). (152) "אין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות" ('תוספות'), כי "כל עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

כז. בְּאָר¹⁵³ שְׁעֵשֶׂה לָהּ שְׁמוֹנֶה פְּסִין מְאֻרְבַּע זְוִיֹּת¹⁵⁴, שְׁנֵי פְסִין דְּבוֹקִין בְּכָל זְוִית - הִרִי אֵלוּ כְּמַחְצָה¹⁵⁵. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהַפְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ, הוֹאִיל וְאַרְבַּע הַזְּוִיֹּת עוֹמְדוֹת, הִרִי זֶה מִתָּר¹⁵⁶ לְמִלְאֵת מִן הַבָּאָר וּלְהַשְׁקוֹת לְבִהְמָהּ. וְכִמָּה? הִיּה גְבַהּ כָּל פֶּס מִהֶן? עֶשְׂרֵה¹⁵⁷ טַפְחִים. וְרַחֲבוֹ? שְׁשֵׁה טַפְחִים¹⁵⁸. וּבֵין כָּל פֶּס לְפֶס - כְּמִלָּא שְׁתֵּי רִבְּקוֹת¹⁵⁹ שֶׁל אַרְבַּעַת אַרְבַּעַת בְּקָר, אַחַת נִכְנַסַת וְאַחַת יוֹצֵאָה. שְׁעוֹר רַחֵב זֶה אֵין יִתָּר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אֲמָה וְשָׁלִישׁ.

(153) משנה, עירובין יז, ב. (154) בארות שכרשות הרבים העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושין פסין (עמודים) בארבע זוויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי להשקות את הבהמות, כבציור שלפנינו: (155) לכל זווית שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזוויות. (156) כמבואר להלן בהלכה ל. (157) שאין מחיצה בפחות מגובה עשרה. (158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות שלימות, מספיק ברביעית פס רחב ארבעה טפחים, אבל כאן שרובו פרוץ - צריך להיות ששה טפחים ('תוספות יום טוב'). (159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיה מו, כא) עגלי מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

כח. הִיּה¹⁶⁰ בְּמָקוֹם אֶחָד מִן הַזְּוִיֹּת אוּ בְּכָל זְוִית מְאֻרְבַּעַתֵן אֲבָן גְּדוּלָה¹⁶¹ אוּ אֵילָן אוּ תֵל הַמֵּתְלַקֵּט עֶשְׂרֵה מִתוֹף אַרְבַּע אֲמוֹת אוּ חֲבִלָּה שֶׁל קָנִים - רֹאֵין: פֶּל שְׁאֵלוּ יִחַלַק וְיֵשׁ בּוֹ אֲמָה לְכָאן וְאֲמָה לְכָאן בְּגִבְהָה עֶשְׂרֵה, נְדוּן מְשׁוּם זְוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לה. אַכְסְדְרָה¹⁹² בְּקָעָה¹⁹³ - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֵלָה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵיא בֵּת שֶׁלֹּשׁ מַחְצוֹת¹⁹⁴ וְתִקְרָה; שְׁאֵנוּ רֹאִין כְּאֵלוּ פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם רוּחַ רְבִיעִית. וְהַזֹּרֵק מִרְשׁוֹת הַרְבִּים לְתוֹכָהּ - פְּטוּר¹⁹⁵, כְּזוֹרֵק לְמִבּוּי סֵתוּם שֵׁישׁ לוֹ קוֹרָה. בֵּית אוֹ חֲצֵר שְׁנַפְרִץ קֶרֶן זְוִית שְׁלֵה בְּעֵשֶׂר אַמּוֹת - הֵרִי זֶה אֶסוּר לְטַלְטֵל בְּכֵלוֹ; אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל פְּרָצָה שֶׁהֵיא עַד עֵשֶׂר אַמּוֹת - כִּפְתַח, אֵין עוֹשִׂין פְּתַח בְּקֶרֶן זְוִית¹⁹⁶. וְאִם הֵיִתָּה שֵׁם קוֹרָה מְלֻמְעָלָה עַל אַרְבֵּי הַפְּרָצָה - רֹאִין אוֹתָהּ שֶׁיִּרְדָּה וְסִתְמָה, וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֵלוֹ; וְהוּא, שְׁלֵא תִהְיֶה בְּאַלְכֶסוֹן¹⁹⁷.

(192) עירובין כה, א. (193) הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות שהן פי תקרה היורד וסותם. (194) ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. (195) דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכו. (196) עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). (197) שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי על-ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זוית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

לוֹ. הָאֶצְבָּע¹⁹⁸, שֶׁמְשַׁעְרִין בָּהּ כָּל מְקוֹם, הֵיא רֹחַב הַגּוֹדֵל¹⁹⁹ שֶׁל יָד²⁰⁰. וְהִטְפַּח - אֶרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. וְכָל אֲמָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - בֵּין בְּשִׁבְתָּ, בֵּין בְּסִפָּה וְכִלְאִים - הֵיא אֲמָה בֵּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים²⁰¹. וּפְעָמִים מְשַׁעְרִין בְּאֲמָה בֵּת שֶׁשָּׂה טְפָחִים דְּחֻקוֹת זו לְזוֹ, וּפְעָמִים מְשַׁעְרִין בְּאֲמָה בֵּת שֶׁשָּׂה שׁוֹחֲקוֹת²⁰² וְרוּחוֹת. וְזֶה וְזֶה לְהַחְמִיר. פִּיצֵד? מִשָּׁךְ מְבּוּי - בְּאֶרְבַּע אַמּוֹת שׁוֹחֲקוֹת²⁰³, וְגָבְהוּ - עֲשָׂרִים אֲמָה עֲצָבוֹת. רֹחַב הַפְּרָצָה - עֵשֶׂר אַמּוֹת עֲצָבוֹת²⁰⁴. וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְעֲנֵן סִפָּה וְכִלְאִים.

(198) מנחות מא, ב. (199) "רוחב הגודל האמור בכל השיעורין - הוא רוחב הגודל (כצ"ל - בן אריה) הבינוני - דקדגנו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שיעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שיערות ברווח" (רבינו בהל' ספר-תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי יושר ח"א פ"ה). (200) והיא בוהן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). (201) עירובין ג, ב. (202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). (203) מרווחת. (204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

הַפְּסִים¹⁷⁹, וְהֵיָה גְבוּהַ עֲשָׂרָה וְרֹחַב אֶרְבָּעָה - לֹא יִמְלֵא וְיִתֵּן לְפִנְיָהּ¹⁸⁰, שֶׁמֵּא יִתְקַלְמֵל הָאֲבוּס, וְיִוְצֵיא הַדְּלִי לְאֲבוּס וּמִן הָאֲבוּס לְקַרְקַע רְשׁוֹת הַרְבִּים¹⁸¹; אֲלֵא מִמְלֵא וְשׁוּפָף, וְהֵיא שׁוֹתָה מֵאֲלִיָּהּ.

(176) עירובין כ, ב. (177) בין הפסים. (178) כלי מסודר לשים בו אוכל לבהמה. (179) כאן מדובר "כשהבהמה עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על יד הבית ברשות הרבים, גבוה עשרה ורוחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס לבין הפסים" (רש"י). כבציור שלפנינו: (180) שלא ימלא מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י). (181) שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד), אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים ויוציא מרשות לרשות באיסור.

לג. הַזֹּרֵק¹⁸² מִרְשׁוֹת הַרְבִּים לְבֵין הַפְּסִין - חֲבִיב; הוֹאִיל וַיֵּשׁ בְּכָל זְוִית וְזוֹית מַחְצָה גְמוּרָה, שֵׁישׁ בָּהּ גְבוּהַ עֲשָׂרָה וְיִתֵּר מֵאֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה, וְהֵרִי הַרְבּוּעַ נָכַר וְנִרְאָה, וְנַעֲשֶׂה כָּל שְׁבִינְיָהּ רְשׁוֹת הַיְחָיד. וְאִפְלוּ הֵיָה בְּקָעָה, וְאֵין שֵׁם בִּינְיָהּ בְּאָר; שֶׁהֵרִי בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ פֶּסַח מְפָאן וּפֶסַח מְפָאן. וְאִפְלוּ הֵיָה רְבִים בּוֹקְעִין וְעוֹבְרִין בֵּין הַפְּסִין, לֹא בְּטָלוּ הַמַּחְצוֹת¹⁸³, וְהֵרִי הֵן בְּחֻצוֹת שְׁהַרְבִּים בּוֹקְעִין בָּהֶן, וְהַזֹּרֵק לְתוֹךְ חֲבִיב. וּמִתֵּר לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמָה בִּינְיָהּ אִם הֵיָה בִּינְיָהּ בְּאָר.

(182) עירובין כ, א. (183) גדול כח המחיצות שאף אם עוברים רבים ביניהם, אין ביכולתם לבטל את רשות היחיד שביניהם.

לד. הַחֲצֵר¹⁸⁴ שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִין - מִתֵּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפְּסִין, וּמִבֵּין הַפְּסִין לְתוֹכָהּ. הֵיָה שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת¹⁸⁵ - אֶסוּרִין עַד שֶׁיַּעֲרֹבוּ¹⁸⁶. יָבִישׁוּ הַמַּיִם בְּשִׁבְתָּ - אֶסוּר לְטַלְטֵל בֵּין הַפְּסִין; שְׁלֵא נִחְשְׁבוּ מַחְצָה לְטַלְטֵל בְּתוֹךְ אֲלֵא מִזְשׁוּם הַמַּיִם¹⁸⁷. בְּאוֹ לוֹ מַיִם בְּשִׁבְתָּ - מִתֵּר לְטַלְטֵל בִּינְיָהּ¹⁸⁸; שֶׁכָּל מַחְצָה שְׁנַעֲשִׂית בְּשִׁבְתָּ - שֶׁמָּה מַחְצָה. מְבּוּי¹⁸⁹ שֶׁנְּטָלָה קוֹרְתוֹ אוֹ לְחֵי¹⁹⁰ בְּשִׁבְתָּ - אֶסוּר¹⁹¹ לְטַלְטֵל בוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנַפְרִץ לְכַרְמְלִית.

(184) עירובין כ, א. כבציור שלפנינו: (185) נכנסות לבין הפסים. (186) עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. (187) ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. (188) אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). (189) משנה, עירובין צד, א. (190) או צורת הפתח שלו. (191) ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ שבת קודש ט' אלול ~

פְּרָק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

1) נתבארו בו שיעורי הדברים המוצאים, כמות כל אחד בפרט, וכל השיעורין הן דבר תורה, וכל מה שנזכר שם הוא בחיוב גמור דבר תורה.

א. המוציא² דְּבַר מְרֻשׁוֹת הַיְחִיד לְרֻשׁוֹת הַרְבִּים, או מְרֻשׁוֹת הַרְבִּים לְרֻשׁוֹת הַיְחִיד - אֵינוֹ חַיֵּב עַד שְׁיֻצֵיא מִמֶּנּוּ שְׁעוֹר שְׁמוֹעִיל פְּלוֹם³. וְאֵלוֹ הֵן שְׁעוֹרֵי הַהוּצָאָה: הַמוּצֵיא אֶכְלֵי אֲדָם - פְּגוּגָרַת⁴; וּמְצַרְפִּין זֶה עִם זֶה⁵. וְהוּא, שְׁיֵהֵה פְּגוּגָרַת מִן הָאֶכְל עֲצָמוֹ, חוּץ מִן הַקְּלָפִים⁶ וְהַגְּרֵעִינִין⁷ וְהַעֲקָצִין⁸ וְהַסְּפִין⁹ וְהַמְּרֻסִין¹⁰.

2) (מסכת שבת דף עו עמוד ב.) 3) אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור אסור מן התורה" (מסכת יומא דף עד עמוד א) גם באיסורי שבת (רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א.) 4) תאנה יבשה, "לא גדולה ולא קטנה, אלא בינונית" (מסכת כלים פרק י"ז משנה ז), והיא פחותה מביצת תרנגולת (מסכת שבת דף פ עמוד ב) וגדולה מזית (מסכת שבת דף צא עמוד א), ודעת רבינו (בפרק ח הלכה ה) "הגרוגרת הוא אחד משליש בביצה". 5) שני מיני מאכל אדם מצטרפים לשיעור גרוגרת לחיוב. 6) הקליפה העליונה אינה אוכל ואינה משלימה את השיעור. 7) "הקשים שהם בתוך הפרי" (רבינו בפירוש המשניות). 8) "שהפרי תלוי בהם באילן, כגון עוקצי התאנים והענבים והאפרסקים והאתרוגים וזולתם" (פירוש המשניות) שהן כעץ ולא כפרי (רש"י). 9) פסולת הקמה הנופלת ממנו כשמנפים אותו. 10) "הקליפה העליונה העבה היוצאה בנפה תחילה" (פירוש המשניות).

ב. יין¹¹ - פְּדֵי רְבַע¹² רְבִיעִית¹³. וְאֵם הֵיָה קְרוּשׁ¹⁴ - בְּכֻזִּית¹⁵. חֶלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - פְּדֵי גְמִיעָה¹⁶, וְחֶלֶב טְמֵאָה¹⁷ - פְּדֵי לְכַחֵל¹⁸ עֵין אַחַת. חֶלֶב¹⁹ אִשָּׁה וְלֶבֶן בִּיצָה - פְּדֵי לֶחֶן בְּמִשְׁפָּה²⁰. שְׁמֵן - פְּדֵי לְסוּף²¹ אֶצְבַּע²² קְטָנָה שֶׁל רֶגֶל קָטָן בֶּן יוֹמוֹ. טַלְמוּד²³ - פְּדֵי לְשׁוֹף²⁴ אֶת הַקִּילּוּרִין. וְקִילּוּר - פְּדֵי לְשׁוֹף בְּמִים. וּמִים - פְּדֵי לְרוֹחֵץ פְּנֵי מְדוּכָה²⁵. דְּבַשׁ²⁶ - פְּדֵי לֶחֶן²⁷ עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶת²⁸. דָּם וְשֶׁאֵר כָּל הַמְשָׁקִין וְכָל הַשׁוֹפְכִין²⁹ - פְּדֵי רְבִיעִית³⁰.

11) (משנה במסכת שבת דף עו עמוד ב) "המוציא יין כדי מזיגת הכוס" (כשיעור שהיו נוהגים לתת יין חי לתוך הכוס ולהוסיף עליו מים, כדי למזוג אותו בהם. רש"י). 12) רבע. 13) רביעית הלוג - (פסחים דף קט עמוד א) כשיעור ביצה ומחצה, והוא שיעור כוס של ברכה לעניין ברכת המזון, קידוש והבדלה, וכאן השיעור רובע של רביעית, שהן שלוש שמיניות ביצה, ואפשר להוסיף ולמזוג ברובע עוד שלוש רביעיות מים כדי שיהיה יין מזוג. 14) (מסכת שבת דף עז עמוד א): "יין יבש בכזית".

15) רוב שיעורי תורה הם כזית (מסכת עירובין דף ד עמוד ב) שנאמר (דברים פרק ח פסוק ח): "ארץ זית שמן". ואכילת חלב ודם ונותר וכדומה כולם כזית (רש"י); ושיעור זית "לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי (ששמנו אגור בתוכו וגדל כל צורכו" - מסכת כלים פרק י"ז משנה ח); לדעת רבינו (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא קרוב לשליש ביצה, ולדעת התוספות (מסכת עירובין דף פ עמוד ב) חצי ביצה בקליפתה. 16) (מסכת שבת דף עז עמוד א) "כדי בליעת אדם בבת אחת" (רבינו בפירוש המשניות) ובתוספות כתבו שהוא יותר מכגורגרת. 17) שאינו ראוי לשתיה. 18) לשים על העין לרפואה או ליופי (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח הלכה א): "הדא דאת אמר בחלב בהמה טהורה, אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת". 19) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). 20) "של קילור (משחה לכאב עיניים) שרגילים לשופו בחלב אשה" (רש"י). 21) בנוסחה אחרת: "כדי לסוך אבר קטן שהוא אצבע קטנה" (כתב יד התימנים) וכן בגמרא. 22) (מסכת שבת דף עז עמוד א). רש"י פירש: "אחד מפרקי אצבע קטנה" (מסכת שבת דף עז עמוד ב). 23) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח). 24) לשפשף. 25) כלי שדכים בו דברים יבשים לעשותם דקים. 26) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב). 27) בנוסחה אחרת: "ליתן על פי ראש הכתית" (מער"ק) וכן בגמרא, ופירש רבי עובדיה מברטנורא, ששחין היוצא בעור הבשר כשמגיע להתבשל עושה ראש למעלה הנקרא פי כתית. 28) מכה שבגב הבהמה, בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ח) "הדא דאת אמר בעתיקא (דבש ישן שאינו ראוי לאכילה), אבל בהן דידן (דבש חדש הראוי לאכילת אדם), שיעורו כדי ליתן בתוך הביצה". אבל בתלמוד בבלי לא נזכר חילוק זה ולכן השמיטו רבינו (ועיין רע"ב פרק ח דשבת משנה א). 29) מים שאינם ראויים לשתיה ולכישול. 30) הראויים לגבל בהם טיט (גמרא).

ג. תְּבֻנָה³¹ תְּבוּאָה - כְּמֵלֵא פִי פְּרָה. תְּבֻנָה קְטַנִּית - כְּמֵלֵא פִי גְמֵל³². וְאֵם הוּצֵיא תְּבֻנָה קְטַנִּית לְהֶאֱכִילוֹ לְפָרָה - כְּמֵלֵא פִי פְּרָה; שְׁהֶאֱכִילָהּ עַל יְדֵי הַדָּחֵק - שְׂמָה אֶכִּילָהּ. עֲמִיר³³ - כְּמֵלֵא פִי טֹלָה. עֲשָׂבִים - כְּמֵלֵא פִי גְדִי. עֲלֵי שׁוֹם וְעֲלֵי בְּצָלִים: אֵם הֵיָה לְחִים³⁴ - פְּגוּגָרַת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֶכְלֵי אֲדָם; וּיְבִשִׁים³⁵ - כְּמֵלֵא פִי גְדִי. וְאֵין מְצַרְפִּין זֶה עִם זֶה לְחֵמוֹר שְׂבֵהֵן, אֲבָל מְצַרְפִּין לְגַל שְׂבֵהֵן³⁶. פִּיצֵד? הוּצֵיא תְּבֻנָה תְּבוּאָה וְקְטַנִּית: אֵם יֵשׁ בְּשִׁנְיָהֶם כְּמֵלֵא פִי פְּרָה - פְּטוּר³⁷, כְּמֵלֵא פִי גְמֵל - חַיֵּב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה לְעֵנֵן הַשְּׂבֵת.

31) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד א). 32) שתבן קטניות אינו ראוי לפרה, ושיעור זה גדול משיעור "מלוא פי פרה". 33) קש שיבולים. 34) ראויים למאכל אדם. 35) שאינם ראויים למאכל אדם. 36) שלא לחיוב כי אם על השיעור הגדול שבשניהם. "מי ששעורו גדול הוא קל ואינו מצטרף להשלים חמור, שהרי אינו חשוב, אבל החשוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. המוציא זרעוני⁶⁴ גנה שאינן נאכלין לאדם - שעורן פחות⁶⁵ מפרגורגרת⁶⁶. מזרע קשואין - שנים⁶⁷. ומזרע הדלועין⁶⁸ - שנים. מזרע פול המצרי⁶⁹ - שנים. המוציא סבין - פדי לתן על פי פור של צורפי זהב⁷⁰. המוציא מרסן⁷¹: אם לאכילה - שעורו כפרגורגרת, לכהמה - שעורו פמלא פי גדי, לצביעה - פדי לצבע פגד קטן⁷². לולבי⁷³ זרדין⁷⁴ והחרובין: עד שלא ימתיקו - כפרגורגרת⁷⁵, ומשמימתיקו⁷⁶ - פמלא פי גדי. אכל הלוחף והחרדל והתרמוסין ושאר כל הנכבשין - בין שמימתיקו, בין עד שלא ימתיקו - כפרגורגרת.

(64) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד א'). (65) "אף שכל האכלים שיעורם (66) "כל אחד כפי מה שראוי לזרוע ממנו" (המאירי). (67) שני גרגרים. (68) דלעת, פרי אדמה מצבע החלמון. (69) מין קטנית. (70) "מדרך הצורפים להשליך הסובין על פני הכור בעת ההתכה" (רבנו בפירוש המשניות), ורש"י פירש כי במקום שאין פחמים צורפים זהב באש של סובין; פי"כור - שפת הכור. (71) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ט). (72) בגודל שלש אצבעות, פחות מזה לא נקרא בגד (מעשה רוקח). (73) ענפים רכים. (74) עצים קטנים הצומחים בערבת הירדן בעלי גרגרים אדומים. (75) "החרובים בתחלתם עד שלא ימתיקו, אינם ראויים למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא לרפואה ולפיכך שעורם כפרגורגרת" (מער"ק). (76) רוב פרי החרובים למאכל בהמה (שם).

ז. המוציא⁷⁷ גרעינין: אם לאכילה - חמש⁷⁸, ואם להסקה - הרי הן פצעים, ואם להשבון⁷⁹ - שתים, ואם לזריעה - שתים. המוציא אזורב⁸⁰: לאכילים - כפרגורגרת, לכהמה - פמלא פי גדי, לעצים - פשעור העצים⁸¹, להזירה⁸² - פשעור הזירה.

(77) (תוספתא מסכת שבת פרק ט' וירושלמי פרק ח' הלכה ב'). (78) בנ"א: "אם לאכילה כפרגורגרת" (ויניציאה). (79) המנין. (80) צמח טוב הריח ממניו המרובים ישתמשו לרפואה, ולאכילה. (81) כמבואר למעלה הלכה ד'. (82) להזות על המטהר מצרעתו (ויקרא פרק י"ד פסוק ד').

ח. המוציא⁸³ קלפי אגוזין⁸⁴ וקלפי רמונים, אקטיס⁸⁵ ופואה⁸⁶ ושאר הצבעין - פדי לצבע פהן פגד קטן כסבכה⁸⁷ שמניחין הפנות על ראשיהן. וכן המוציא מי רגלים בן ארבעים יום, או נתר אלפסנדריא⁸⁸, או בורית, קמוניא⁸⁹ ואשלא⁹⁰ ושאר פל המנקין - פדי לכבס פהן פגד קטן כסבכה. הוציא סמנין שרדיין - פדי לצבע פהן דגמא⁹¹ לאירא⁹².

(83) (משנה מסכת שבת דף פ"ט עמוד א'). (84) הקליפה הירוקה שעל האגוז בעודה לחה ראויה לצבע. (85) צמח שממנו עשים צבע כחול לצביעת בגדים. (86) צמח שמשרשיו עושים צבע אדום. (87) כסוי הראש. (88) מין עפר כעין מלח חריף לכבוס וטיהור מלכלוך, שהיו מביאים

משלים את הקל לשעורו" (רש"י). (37) שהרי תבן קטניות שיעורו גדול מתבן תבואה וחייבו כמלוא פי גמל.

ד. המוציא³⁸ עצים - פדי³⁹ לבשל⁴⁰ כפרגורגרת מביצת התרנגולים, טרופה⁴¹ בשמן ונתונה באלפס⁴². המוציא⁴³ קנה - פדי לעשות קלמוס⁴⁴ המגיע לראשי אצבעותיו⁴⁵. ואם היה עבה⁴⁶ או מרצין⁴⁷ - שעורו פצעים.

(38) (משנה במסכת שבת דף פט עמוד ב). (39) "המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה" והיא ביצת תרנגולת, ש"אין לה ביצה קלה להתבשל יותר מביצת תרנגולת" (מסכת שבת דף פ עמוד ב). (40) ויהיה האלפס חם כבר חימום בינוני (רבינו בפירוש המשניות). (41) מעורבת. (42) מחבת. (43) (מסכת שבת דף פ עמוד ב) (44) עט עשוי מקנה. (45) בגמרא שם: "לקשרי אצבעותיו" ובעי רב אשי אם הכוונה לקשר העליון דהיינו ראשי האצבעות או לקשר האמצעי, ופסק רבינו לקולא (מעשה רוקח). (46) שאינו ראוי לכתובה. (47) שבור ורצין.

ה. המוציא⁴⁸ תבלין⁴⁹ - פדי לתבל ביצה⁵⁰; ומצטרפין זה עם זה. פלפל⁵¹ - פל שהוא. עטרין⁵² - פל שהוא. ריח טוב⁵³ - פל שהוא. ריח רע⁵⁴ - פל שהוא. מיני פשמים - פל שהן. ארזמן⁵⁵ טוב⁵⁶ - פל שהוא. בתולת הנרד⁵⁷ - אחת. מיני מתכות הקשים, כגון נחשת וברזל⁵⁸ - פל שהן. מעפר המזבח ומאבני המזבח⁵⁹ וממקק⁶⁰ ספרים וממקק מטפחות שלהן - פל שהן; מפני שמצניעין אותם לגניזה⁶¹. גחלת⁶² - פל שהוא. והמוציא שלהבת - פטור⁶³.

(48) (מסכת שבת דף פ"ט עמוד ב'). (49) "והזהר שלא יעלה על דעתך, שאין נקראים תבלין אלא המרקחת והדברים שריחם טוב, כמו הנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו את התבשיל, כגון השומים והבצלים ושומן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין, כשאדם מתכוון לתבל בהם קדרתו ותבשילו (בפירוש המשניות מסכת ערלה פרק ב' משנה י'). (50) הכוונה לפרגורגרת מביצה ("צפנת פענח"). (51) (מסכת שבת דף צ' עמוד א') ראוי לריח הפה; בנ"א: "פלפלת" (כת"י התימנים) וכן במשנה. (52) שרף עץ שריחו רע ומשמש למאור. (53) עלה ורד וארגמן שיש להם ריח טוב ונוכרים בהלכה כאן. (54) לעשן בשביל חולים ותינוקות לרפואה (רש"י). (55) חומר, מצבע אדום לריח (רש"י). (56) בנ"א חסר "טוב" (מער"ק). (57) עלה שושנה אדומה וסתומה. (58) שראוי לעשות מהן כלי קטן. (59) שמחמת קדושתם גונזים אותם כל שהם, משום זה גם שעור חיובם בכל שהוא. (60) רקב הנופל מספרים או ממשפחות שבלו" (רע"ב); "הדבר הכלה ונתעפש ולא נשאר בו אלא רושם" (פירוש המשניות). (61) שכל תשמישי קדושה טעונים גניזה. (62) (מסכת ביצה דף ל"ט עמוד א'). (63) שאין בה שמשות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אותה בקנה, ומכניסים אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים" (פירוש המשניות). (105) (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב') שומן או שמן (רש"י). (106) עוגה נתונה בתנור ומטוגנת בשומן (רש"י). (107) בגודל של סלע.

יא. המוציא¹⁰⁸ אֲדָמָה¹⁰⁹ - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת חוֹתֵם הָאֲגָרָת.
 טיט - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי פוֹר¹¹⁰. זָבַל אוֹ חוֹל דָּק - פְּדֵי לְזַבֵּל פְּרָשָׁה¹¹¹. חוֹל גָּס - פְּדֵי לַעֲרֹב עִם מְלֵא פֶה שֶׁל סִידִין¹¹². חֲרִסִית¹¹³ - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי פוֹר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. שָׁעָר - פְּדֵי לְגַבֵּל טֵיט לַעֲשׂוֹת פִּי פוֹר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב¹¹⁴. סִיד - פְּדֵי לְסוֹד אֲצַבֵּעַ קִטְנָה שְׂבִיבֹנוֹת¹¹⁵. עֶפְרוֹ¹¹⁶ וְאֶפֶר - פְּדֵי לְכַסּוֹת דָּם צְפוֹר קִטְנָה¹¹⁷. צִוּוֹר אָבֶן - פְּדֵי לְזַרֵק בְּבִהְמָה וְתַגִּישׁ, וְהוּא מִשְׁקַל עֶשְׂרֵה זוּזִים¹¹⁸. חֲרָס - פְּדֵי לְקַבֵּל בּוֹ רְבִיעִית¹¹⁹.

(108) (משנה מסכת שבת דף פ' עמוד ב'). (109) "טיט אדום, עושים ממנו חותמות על השקים ששמים בהם הסוחרים ממונם, הנקראים מרצופים, וכמו כן יעשו ממנו חותמות על המכתבים" (פירוש המשניות). (110) שפת הכור של הצורפים. (111) ירק נאכל, דומה לבצל, "בעברית נקרא חציר" (במדבר פרק י"א פסוק ה' - פירוש המשניות). (112) שאסור "לסוד את הבית אלא אם כן עירב בו חול" (שלא יהיה לבן כל צרכו, כדי להזכיר אבלות על חורבן ירושלים - מסכת שבת דף פ' עמוד ב' וברש"י). (113) לבנה כתושה. (114) כמבואר בהלכה ו'. (115) "נעשה מאבנים שרופות, והיה מנהגם למשוך בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש, וכוונתם להביא להן הנדות ולמהר בהגרות ולהנעים הבשר" (רבנו בפירוש המשניות). (116) ירושלמי (מסכת שבת פרק ח' הלכה ד'). (117) אחר החטיטה. בתוספתא (שבת פ"ט): "איהו דם צפור קטנה? - זה (צפור) דרוו". (118) זוזו הוא דינר של כסף כמבואר בדברי רבנו עירובין (פרק א' הלכה י"ב). (119) מבואר בהלכה ב'.

יב. המוציא¹²⁰ חֶבֶל - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹן¹²¹ לְקַפָּה¹²².
 גְּמִי¹²³ - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת תְּלָאִי¹²⁴ לְנִפְהָ וְלְכַבְרָה. הוֹצִיץ¹²⁵ - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹן לְכַפִּיפָה¹²⁶ מִצְרִית. סִיב¹²⁷ - פְּדֵי לְתֵן עַל פִּי מִשְׁפָּךְ קָטָן שֶׁל יֵיזוֹן¹²⁸. מוֹכִיץ¹²⁹ - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פְּדוּר פְּאָגוֹז. עֶצֶם - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת תְּרוּד¹³⁰. זְכוּכִית - פְּדֵי לְגַרֵד בֶּה רֹאשׁ הַכֶּרְפָּר¹³¹, אוֹרֵב¹³² עַד שֶׁיִפְצָע¹³³ שְׁתֵי נִימִין¹³⁴ פְּאֶחַת.

(120) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד א'). (121) לאחוז בה. (122) תבה או קופסא. (123) צמח הגדל במים. עושים ממנו חבלים. (124) בית יד. (125) עלי התמר. (126) סל. (127) החוטים שמתחת לקליפת עץ התמר. (128) לסננו מהפסולת. (129) כל דבר רך כצמר, צמר גפן וכדומה. (130) (מסכת שבת דף פ"א עמוד א') כף רופאים קטנה (פירוש המשניות). (131) כעין מחט שהאורג שובט בו חוטי השתי המתוחים שלא יסתבך חוט בחברו, וכשנשבר ראשו מחדדו בזכוכית. (132) כן הוא בכרייתא

מאלכסנדריה של מצרים. (89) מין עשב מיושב לכביסה. (90) חומר המוצא מעפר צמחים, וכל אלה "מינים הרוחצים בחוזק ומלבנים" (פירוש המשניות). (91) "מעט, כדרך שמראים לדוגמא לומר כזה אתה רוצה" (רש"י). (92) חתיכה קטנה של צמר או צמר גפן לשם אריגה במטפחת (ר"ח). (כ"א: לאורג (מערק)).

ט. המוציא⁹³ דִּיּוּ עַל הַקְּלָמוֹס - שְׁעוּרוֹ פְּדֵי לְכַתֵּב מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי אוֹתוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיא הִדְיוּ בְּפִי עֲצָמוֹ⁹⁴ אוּ בְּקֶסֶת⁹⁵, צָרִיךְ שִׁיְהִיָּהּ בּוֹ יֵתֵר עַל זֶה - פְּדֵי שִׁיעֵלָה מִמֶּנּוּ עַל הַקְּלָמוֹס פְּדֵי לְכַתֵּב שְׁתֵּי אוֹתוֹת. הִיָּה בְּקֶסֶת פְּדֵי אוֹת אַחַת וּבְקְלָמוֹס פְּדֵי אוֹת אַחַת, אוּ בְּדִיּוֹ לְבָדוֹ פְּדֵי אוֹת אַחַת וּבְקְלָמוֹס פְּדֵי אוֹת אַחַת - הִרִי זֶה סֶפֶק⁹⁶. הוֹצִיא שְׁתֵּי אוֹתוֹת וּכְתַבְנָן כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ - חֵיב⁹⁷; כְּתִיבְתָן זֶה הִיא הַנְּחִתָּן. הוֹצִיא אוֹת אַחַת וּכְתַבְהָ, וְחָזַר וְהוֹצִיא אוֹת שְׁנֵיָהּ וּכְתַבְהָ - פְּטוּר; שֶׁפָּכַר חֲסֵרָה⁹⁸ הָאוֹת הִרְאֵשׁוּנָה.

(93) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (94) (ירושלמי מסכת שבת פרק ח' הלכה ג'): "הוציא דיו, אם בקולמוס בכדי לכתוב שתי אותיות, אם בכלי צריך יותר (שאי אפשר שלא ידבק מן הדיו בצדדים, ונמצא שנתמעט מלכתוב בה שתי אותיות)". (95) כלי שנותנים בו דיו. (96) בגמרא מסופקים אם מצטרפים לשיעור או לא. (97) אף שלא עמד לפוש וגופו לא נח חייב, שעיקר הנחת הדיו על הכתב הוא (רש"י). (98) יבשה טרם שנכתבה האות השניה.

י. המוציא⁹⁹ פְּחוּל¹⁰⁰ - בֵּין לְרִפּוּאָה, בֵּין לְתַכְשִׁיט - פְּדֵי לְכַחַל עֵינַי אַחַת. וּבְמִקּוֹם שְׁאִין דִּרְפָן לְהַתְקַשֵּׁט אֲלֵא בְּכַחֲלֵת שְׁתֵּי עֵינַי, וְהוֹצִיאֵו לְהַתְקַשֵּׁט - עַד שִׁיּוֹצִיא פְּדֵי לְכַחַל שְׁתֵּי עֵינַי¹⁰¹. זָפַת וְגִפְרִית¹⁰² - פְּדֵי לַעֲשׂוֹת נֶקֶב¹⁰³. שְׁעָרָה - פְּדֵי לְתֵן עַל פִּי נֶקֶב קָטָן. דְּבָק - פְּדֵי לְתֵן בְּרֹאשׁ הַשֶּׁפְשֵׁף¹⁰⁴. רֶכֶב¹⁰⁵ - פְּדֵי לְמַשַׁח תַּחַת רִקְיָק¹⁰⁶ כְּסָלֵעַ¹⁰⁷.

(99) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (100) מבואר בהלכה ב'; "בנ"א כוחל (שונצינו). (101) (מסכת שבת דף פ' עמוד א') "צננועות כוחלות עין אחת" - שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחת לראות וכוחלות רק עין אחת, אבל בנות כפרים - אינן צריכות צניעות כל כך, שאין שחוק וקלות ראש מצויים שם, אינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן" (רש"י). (102) "כלי שנותנים בו כסף חי, סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק, כדי להוציא ממנו הכסף חי" (רש"י). (103) נקב שבמגופת חבית של יין שהוא דק משל שמן. (104) "בנ"א: "השבשבת" (שונצינו) "שמים נסר קטן בראש קנה ונותנים עליו דבק, והעוף יושב עליו ונדבק בו" (רש"י); ורבנו פירשו: "דבק הוא דבר עשוי בידי כל אדם הנוגע בו ידבק בו, ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנים הדבק קושרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבת שם. 133 מסיר חטי השתי מהערב. 148 (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (149) "שמע ישראל" בדברים פרק ו' פסוקים ד' ט'. (150) היא פרשה קטנה שבתפילין הכתובה על קלף. (151) "אחר שהעבירו את השער מן העור, מחלקין אותו בעביו לשנים, החלק העבה שממול הבשר, אחר שעבדו במלח, בקמח ובעפצא, נקרא דוכסוסטוס" (הלכות תפילין פרק א' הלכה ז').

152) "שהלכה למשה מסיני לכתוב מזוזה על הדוכסוסטוס" (שם הלכה ח'). (153) "הוא הסימן שכותבים לוקחי המעשר והמכס, להודיע שזה פרע מה שנתחייב". (154) בנ"א: "ראיה היא לו לעולם" (כת"י הסימנים), ועליו לשמור על הקשר להוכחה ששלם לו את המכס. (155) שאינו צריך לו לגבות חובו; ואם הוא שטר שאינו פרוע, חייב בכל שהוא (גמרא). (156) צלוחית ששמים בה שמן בושם הנעשה מעלי ורדים.

יג. המוציא¹³⁵ שְׁתֵּי נִימִין מְזַנֵּב הַסּוּס וּמְזַנֵּב הַפָּרָה - חֵיב. ¹³⁶ הוֹצִיא אֶחָת מִן הַקֶּשֶׁה¹³⁷ שֶׁבַחזֵיר - חֵיב. נֶצְרִי דָקֵל, וְהֵן חוֹטֵי הָעֵץ - שְׁתֵּים. חוֹרֵי דָקֵל, וְהֵן קִלְפֵי הַחֲרִיּוֹת¹³⁸ - אֶחָת. מִצָּמֶר גָּפוֹן¹³⁹ וּמִצָּמֶר פֶּלֶף¹⁴⁰, וְצָמֶר גְּמִלִים וְאַרְנָבִים וְחֵיהַ שְׁפִים, וְשֶׁאֵר כָּל הַנְּטוּיִן - כְּדֵי לְטוֹת חוֹט אֶרֶץ אֲרֶבֶעָה טַפְחִים. הַמוֹצִיא מִן הַבְּגָד אוֹ מִן הַשֶּׁק אוֹ מִן הָעוֹר - כְּשֶׁעוֹרָן לְטַמְּאָה כֶּף שְׁעוֹרָן לְהוֹצֵאָה: הַבְּגָד - שְׁלֹשָׁה¹⁴¹ עַל שְׁלֹשָׁה, הַשֶּׁק - אֲרֶבֶעָה עַל אֲרֶבֶעָה, הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה.

135) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (136) שמצניעים אותן לצוד בהן עופות (גמרא). (137) מהחוטים הקשים שבשרתו. (138) ענפי דקל שעליהם נפרדים. (139) בהלכה הקודמת על מוכין, הכוונה לפסולת (מעשה רוקח). (140) משי גס. (141) טפחים וכן שאר השעורים בטפחים (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א').

טז. המוציא¹⁵⁷ בְּהֵמָה חֵיהַ וְעוֹף, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן חַיִּים - חֵיב¹⁵⁸. אֲבָל אֶדָם חֵי אֵינוֹ מִשְׁאוֹ¹⁵⁹. וְאִם הָיָה כְּפוֹת אוֹ חוֹלָה - הַמוֹצִיא אוֹתוֹ חֵיב. וְהָאִשָּׁה מְדַבְּרָה¹⁶⁰ אֵת בְּנָהּ בְּזִמְן שְׁנוּטֵל אֶחָת¹⁶¹ וּמְנִיחַ אֶחָת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המוציא בהמה חיה ועוף - אף על פי שחן חיים, חיב. אבל אדם חי, אינו משאו".

טעם החילוק בין בהמה ועוף לאדם הוא משום שהכלל "חי נושא את עצמו" נאמר רק באדם אבל לא בבעלי חיים "דמשרבי נפשיהו" (משמטים עצמם כלפי מטה ומכבידים עצמן להשמיט מיד הנושאן). והנה נוסף על לימוד ההלכה יש למצוא גם ההוראה לעבודת ה' שבה, ע"פ דברי הרמב"ם ש"רוב דיני התורה אינן אלא . . . לתקן הדעות וליישר כל המעשים". אדם קאי על נפש האלקית, ואילו שאר בעלי חיים - בהמה חי' ועוף - קאי על נפש הבהמית. ובפרטיות יותר "בהמה חי' ועוף" הם שלושה מצבים בנפש הבהמית: "בהמה" - מורה על בהמיותה של הנה"ב ואיך היא בתקפה לפני הבירור כו'. "חי" - מורה על התגברות החיות, היינו שנה"ב אינה בתוקף החומריות, ואדרבה יש בה התגברות החיות כו' כתוצאה מעבודת האדם - בירור נה"ב. ו"עוף" מורה על בירור הנה"ב באופן נעלה יותר עד שנעשה במעמד ומצב של "עוף" שעניו הוא "יעוף יעופף על הארץ . . . על פני רקיע השמים" היפך טבע המשיכה למטה. וי"ל שהמעלה בעוף לגבי בהמה וחי' מודגשת גם בדיני השחיטה, שבבהמה וחי' צריך לשחוט שני סימנים (ועכ"פ רוב שנים) אבל בעוף מספיק סימן אחד (או אפילו רוב סימן).

וההוראה מהלכה זו: גם אחרי שיהודי עוסק בבירור הנפש הבהמית עד שנעשית בדרגת "חי" ואף הגיע לדרגת "עוף" ש"יעופף על פני רקיע השמים" אין לו

יד. המוציא¹⁴² עוֹר שְׁלֹא נִתְעַבַּד כָּלָל, אֲלֵא עֲדִין הוּא רֵךְ - שְׁעוֹרוֹ כְּדֵי לְצַרֵּי¹⁴³ מִשְׁקֵלָת קִטְנָה שֶׁמְשַׁקְּלָהּ שֶׁקֶל. הֵיחָד¹⁴⁴ מְלוּחַ, וְעֲדִין לֹא נַעֲשָׂה בְּקַמַּח וְלֹא¹⁴⁵ בְּעַפְצָה¹⁴⁶ - שְׁעוֹרוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קַמֵּיעַ. הֵיחָד עֲשׂוּי בְּקַמַּח, וְעֲדִין לֹא נִתְעַבַּד בְּעַפְצָה - שְׁעוֹרוֹ כְּדֵי לְכַתֵּב עָלָיו אֵת הַגָּט. נִגְמַר עֲבוּדוֹ - שְׁעוֹרוֹ חֲמִשָּׁה¹⁴⁷ עַל חֲמִשָּׁה.

142) (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א'). (143) "דרך הסוחרים לצור משקלות של עופרת כדי שלא תפחת, לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחתת" (רש"י). (144) כיצד מעבדים את העור? - "לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירים היער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזיקין אותו" (רבנו בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ו'). (145) בנ"א: "או בעפצא" (ויניציאה). (146) פרי האלון הניתן בדיו ומעבדים בו את העורות לחזקם. (147) טפחים.

טו. המוציא¹⁴⁸ קֶלֶף מִצָּמֶר - כְּדֵי לְכַתֵּב עָלָיו פְּרֻשֶׁת שְׁמַע¹⁴⁹ עַד וּבְשֶׁעֲרִיף¹⁵⁰. דוּכְסוּסְטוֹס¹⁵¹ - כְּדֵי לְכַתֵּב עָלָיו מְזוּזָה¹⁵². נֶגֶר - כְּדֵי לְכַתֵּב עָלָיו שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל קֶשֶׁר מוֹכְסִין¹⁵³, שֶׁהֵן גְּדוּלוֹת מְאוֹתִיּוֹת שְׁלֹנֵי. הַמוֹצִיא קֶשֶׁר מוֹכְסִין - חֵיב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁכֶּבֶר הִרְאָהוּ לְמוֹכֵס וּנְפִטָר בוֹ; שֶׁהָרִי רְאָיָה הִיא¹⁵⁴ לְעוֹלָם. הַמוֹצִיא שֶׁטֶר פְּרוּעֵ¹⁵⁵ וּנְיָר מְחוּק - כְּדֵי לְכַרֵּךְ עַל פִּי צְלוּחִית קִטְנָה שֶׁל פְּלִיטוֹן¹⁵⁶. וְאִם יֵשׁ בְּלֶבֶן שְׁלוֹ כְּדֵי לְכַתֵּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל קֶשֶׁר מוֹכְסִין - חֵיב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (172) רבנו פסק (פרק א' הלכה ז') כרבי יהודה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לכן סובר כאן שחייב, אבל לשיטת הראשונים שפסקו כרבי שמעון, גם כאן פטור; ודעת בעל "תוספות יום טוב" שכאן חייב בכל אופן, שנבלה ושרץ ראיים להצניע בשביל כלב או חתול. (173) מטמאים בשיעור כזית.

יט. היתה¹⁷⁴ שם פזית מצמצם, והוציא ממנו פחצי זית - חיב; שהרי הועיל במעשיו, שנתמעט השעור מלטמא. אבל אם הוציא פחצי זית מפזית ומחצה - פטור¹⁷⁵. וכן כל פיוצא בזה בשאר הטמאות.

(174) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד ב'). (175) שהרי נשאר עוד כזית לטמא.

כ. במה דברים אמורים¹⁷⁶, שאינו חיב אלא על ההוצאה פשעור? פשהוציא סתם; אבל המוציא לזרע¹⁷⁷ או לרפואה או להראות ממנו דגמא ולכל פיוצא בזה - חיב בכל שהוא¹⁷⁸.

(176) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (177) שנשמרו במיוחד לשם כך. (178) אפילו גרעין אחד.

כא. המצניע¹⁷⁹ דבר לזריעה או לרפואה או לדגמא¹⁸⁰, ושכח למה הצניעו, והוציא סתם - חיב עליו בכל שהוא; שעל דעת מחשבה ראשונה הוציא. ושאר האדם¹⁸¹ אין חיבין עליו אלא פשעור¹⁸². זרק זה שהוציא כבר לתוך האוצר¹⁸³, אף-על-פי שמקומו נפר, כבר בטלה מחשבתו הראשונה. לפיכך, אם חזר והכניס¹⁸⁴ - אינו חיב עד שיכניס פשעור.

(179) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (180) אבל דברים שאין בהם שום צורך לזרע, לדוגמא ולרפואה, והצניע מהם פחות משיעורם, בטלה דעתו אצל כל אדם ופטור (משנה למלך). (181) שלא הצניע אותו לזרע ולדוגמא. (182) הבמאר בפרק ו'. (183) והסיח דעתו להצניעם לדוגמא. (184) או הוציא.

כב. דבר¹⁸⁵ שאין דרך בני אדם להצניעו ואינו ראוי להצניע, כגון דם הנדה, אם הצניעו אחד והוציא - חיב, ושאר האדם פטורין עליו¹⁸⁶; שאין חיבין אלא על הוצאת דבר הפשעור¹⁸⁷ להצניע ומצניעין כמורה¹⁸⁸.

(185) (משנה מסכת שבת דף ע"ה עמוד ב'). (186) שהרי אינו ראוי לשום דבר ("מגיד משנה"). (187) הראוי לשמוש מה ואינו נזק לאבוד. (188) שבכמותו יש שיעור ראוי להצניע.

כג. המוציא¹⁸⁹ חצי שעור - פטור¹⁹⁰. וכן כל העושה מלאכה מן המלאכות חצי שעור - פטור. הוציא¹⁹¹ חצי שעור והניחו, וחזר והוציא החצי

לסמוך על הנה"ב, ועליו לזכור שמצד טבעה תשאר תמיד "רוח הבהמה יורדת היא למטה" ולא ידך אין לו לפטור עצמו מעבודת הברור בטענה שגם אחרי כל עבודת הברור שעשה, עדיין נשארת היא בטבעה וא"כ לא פעל מאומה בעבודתו, שכן החילוק שבין "בהמה" "חי" "ועוף" הוא מן הקצה אל הקצה. ומטעם זה לא כללם הרמב"ם יחד בתואר בעלי חיים וכד' אלא פירטם לסוגיהם כדי להדגיש את חילוק הערך שביניהם.

אמנם עדיין צריך ברור בנוגע לדגים שלא נזכרו בהלכה זו אף שגם בהם שייך ענין ההוצאה - בתוך כלי שיש בו מים, ומכיון ש"אין כוונתו להוצאת הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו" הרי "הכלי טפלה לו" (כמבואר בהמשך ההלכות) ויש לחקור ולברר דינם של דגים, האם הוא כדין כ"בהמה חי" ועוף" שמשמטים עצמם כלפי מטה או כאדם חי שנושא את עצמו.

(על-פי "יין מלכות" ספר זמנים סימן י מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(157) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד א'). (158) ולא אמרו בזה "החי נושא את עצמו" כמבאדם, לפי שהם נשמטים כלפי מטה ומכבידים על הנושאים. (159) כי "חי נושא את עצמו" ופטור אבל אסור מדרבנן ("או"ח שח). (160) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'). אוחזתו בזרועותיו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך (רש"י). (161) שהתינוק מניע רגליו כשמגביה רגל אחת מניח אחת, אבל לגרור את הילד אסור מפני שנושאת אותו (רש"י).

יז. המוציא תינוק חי¹⁶² וְכיס תלוי בצוארו - חיב משום הפיס¹⁶³; שאין הפיס טפלה לתינוק. אבל אם הוציא את הגדול, אף-על-פי שהוא מלכש בכליו וטבעותיו בידו - פטור¹⁶⁴; שהכל טפלה לו. היו פליו מקפלין על כתפיו¹⁶⁵ - הנושא אותו חיב.

(162) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד ב') היכול ללכת בסיוע אמו. (163) אבל על התינוק פטור, משום שחי נושא את עצמו. (164) על האדם, כי חי נושא את עצמו, ועל החפצים משום שהם טפלים לו. (165) שלא כדרך לבישה.

יח. המוציא¹⁶⁶ חגב¹⁶⁷: חי - כל שהוא¹⁶⁸, ומת¹⁶⁹ - כגורגרת. צפרת פרמיום¹⁷⁰ - בין חיה, בין מתה - כל שהוא; מפני שמצניעין אותה לרפואה. וכן כל פיוצא בה. המת¹⁷¹ והנבלה והשרץ - פשעור טמאתן כף שעור הוצאתן¹⁷²: מת ונבלה¹⁷³ - פזית, ושרץ - פעדשה.

(166) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (167) ממניי הארבה. (168) "הכוונה אף אם הוא קטן ביותר" (פירוש המשניות), מכיון שמצניעו לתינוק לשחק בו. (169) ככל שיעורי אוכלים, כי חגבים אינם טעונים שחיטה ומותרים באכילה. (170) מין ארבה המצוי בכרמים. (171) (משנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

203) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (204) לפחות מכשיעור. (205) שאין צריכה שעור. (206) שבשעת הנחה לא היה בו כשיעור הדרוש. (207) והיה בו כשיעור בין בעקירה ובין בהנחה. (208) בגמרא מסופקם במקרים אלה אם יש בהם חיוב חטאת או לא, ודרכו של רבנו לפוסק כדעת "אם תמצא לומר" שבתלמוד, כי סגנון זה מוכיח שהדבר נפשט בבית מדרש ("מגיד משנה").

כז. הוציא²⁰⁹ פגרוגרת לאכילה, וצמקה²¹⁰, וחזרה ותפחה²¹¹ קדם הנחה - הרי זה ספק²¹² אם נדחה או לא נדחה. ורק פזית אכלין לבית טמא, והשלים פזית זה לאכלים שהיו שם²¹³, ונעשה הכל כפיצה - הרי זה ספק²¹⁴ אם נתחייב על פזית, מפני שהשלים השעור לענין טמאה, או לא נתחייב.

209) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (210) לפחות מכשיעור. (211) חסרה מהשעור. (212) "יש דחוי לענין שבת, או אין דחוי" ש"אלו הניחה באותה שעה (כשחסרה בינתים), אינו חייב חטאת, גם עכשיו נאמר שנדחה לו מחיוב חטאת, ובטלה לה עקירה, וכאשר תפחה לכשיעור והניחה, עשה הנחה בלא עקירה" (רש"י). (213) אין אוכל מקבל טומאה בפחות מכפיצה, והאוכלין שהיו שם לא היה בהם כפיצה. (214) "מרחשיב הך דריקה לענין טומאה, חשיב נמי לענין שבת, כאילו היה בזה שיעור כגרוגרת ומחויב או לא" (רש"י).

כח. המוציא²¹⁵ פחות²¹⁶ מפשעור, אף-על-פי שהוציא בכלי - פטור; שהפלי טפלה לו, ואין פונתו להוצאת הפלי, אלא להוצאת מה שבתוכו, והרי אין בו פשעור. לפיכך, אם הוציא אדם חי שאינו פחות²¹⁷ במטה - פטור אף על המטה; שהמטה טפלה לו. וכן כל פיוצא פזה. המוציא קפת הרוכלים²¹⁸ - אף-על-פי שיש בה מינין הרבה, ואפלו הוציאן בתוך פפו - אינו חייב אלא אחת; שם הוצאה אחת היא²¹⁹.

215) משנה (מסכת שבת דף צ"ג עמוד א'). (216) במשנה כתוב "המוציא אוכלין . . . בכלי", והראב"ד מביא מהירושלמי שאין הכלי טפלה, אלא במיני אוכלים ידועים שצריכים לכלי, ורבינו השמיט תיבת "אוכלין" לשלול דיעה זו, וכמו שכתב הרב המגיד "כי כל דבר שמוטל ליה לגביה, אף שאינו צריך לו, פטור" (מעשה רוקח). (217) שאינו חייב על הוצאתו כי "חי נושא את עצמו" (ראה בהלכה י"ז). (218) "מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצרורות בשמים" (רש"י). (219) ואין המינים מחלקים לחייב חטאת על כל אחד מהם (ירושלמי).

האחר - חייב¹⁹². ואם קדם והגביה החצי הראשון קדם הנחת החצי השני - נעשה כמי שגשרף ופטור. הוציא חצי שעור והניחו, וחזר והוציא חצי אחר והעבירו על הראשון בתוך שלשה¹⁹³ - חייב; שהמעביר - כמי שהניח על גבי משהו. אכל אם זרקו¹⁹⁴, אינו חייב עד שגנוח שם על גבי משהו.

189) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (190) "ולא נאמרו שיעורים אלא לחיוב חטאת וזרת, אבל איסור יש בכל שהוא" (טור אור"ח סימן ש"א). (191) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (192) ששני החצאים מצטרפים בהעלם אחד. (193) שהוא כלבוד מחובר לחצי הראשון. (194) ולא העבירו בידו סמוך לחצי הראשון.

כד. הוציא¹⁹⁵ חצי שעור וחזר והוציא חצי שעור כהעלם אחת¹⁹⁶: לרשות אחת - חייב; לשתי רשיות: אם יש ביניהן רשות שחייבין עליה - פטור¹⁹⁷; היתה ביניהן פרמלית¹⁹⁸ - הרי הן פרשות אחת וחייב חטאת.

195) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (196) שלא נודע לו בינתים. (197) כיון שיש ביניהן הפסק רשות היחיד, אינו מצטרפות להחשב רשות אחת. (198) ראה למעלה פרק י"ד הלכה ד' שכרמלית היא תל שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, וגבהו משלשה טפחים עד עשרה, והמוציא מרשות הרבים לכרמלית או מרשות היחיד לכרמלית - פטור. ולפיכך אינה חשובה להפסיק בין הרשיות, ומצטרפים שני חצאי שיעורים לשעור שלם אחד.

כה. המוציא¹⁹⁹ פחות מפשעור²⁰⁰, וקדם שפניחו נתפח²⁰¹ וחזר פשעור; וכן המוציא פשעור, וקדם שפניח צמק וחזר פחות מפשעור - פטור²⁰².

199) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (200) בשעת העקירה היה פחות מכשיעור. (201) התנפח ונתרחב. (202) שאינו חייב עד שיהיה בו כשיעור מתחילת המלאכה ועד סופה, בעקירה ובהנחה כמבואר למעלה (פרק י"ג הלכה ה').

כו. המוציא²⁰³ פגרוגרת לאכילה, וצמקה²⁰⁴ קדם הנחה, וחשב עליה לזריעה או לרפואה, שאינו צריך שעור - הרי זה חייב ממתשבתו של עת הנחה. הוציא פחות מפגרוגרת לזריעה²⁰⁵, וקדם הנחה חזר וחשב עליה לאכילה - פטור²⁰⁶. ואם תפחה קדם הנחה²⁰⁷ ונעשת פגרוגרת קדם שימלף עליה לאכילה - חייב; שאפלו לא חשב היתה מתחייב על מחשבת ההוצאה²⁰⁸.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום שלישי ה' אלול ~

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קב. מצות לא תעשה רי.

המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מלבוש בגד הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה וזה באותו הזמן, והוא אמרו ותעלה: "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא). וזה מפרסם היום אצל נזירי הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות; וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם בשבת (נד.) ובסוף מכות (כ.).

המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנוצטוינו להניח פאה (קצה בשרה) מן-התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא אמרו ותעלה: "תעזב אתם" (ויקרא יט, י) אחר שהפיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טו:), שהפאה היא לאו שנתק לעשה. הלאו — הוא אמרו: "לא תכלה פאת שדך" (לא תעשה רי): ותעשה — הוא אמרו (בהמשך): "לעני ולגר תעזב אתם". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי" — האזהרה שהזהרנו מלקצור בל-הנרוע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה, והוא אמרו ותעלה: "לא-תכלה פאת שדך בקצרך" (שם כג, כב), ולא זו נפק לעשה, לפי שאם עבר וקצר בל-הנרוע, יתן לעניים בשעור הפאה מן-הקציר, והוא אמרו ותעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו במצות עשה (מצות עשה קב — לעיל). והפאה חובה גם לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן-התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא שחברה לה ("פאה").

~ יום רביעי ו' אלול ~

מצות עשה קבא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קבג. מצות לא תעשה ריב.

המצוה הקכ"א — הצווי שנוצטוינו להניח את-הלקט (שבלים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות (טז:) לגבי פאה. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

~ יום ראשון ג' אלול ~

מצות לא תעשה רטו.

המצוה הרט"ז — האזהרה שהזהרנו מלרוע תבואה בפרג, וכן שאר ירקות. ומין זה מן-הפלאים נקרא: פלאי הפרג, והוא אמרו ותעלה: "לא-תזרע פרמך פלאים" (דברים כב, ט). ולשון ספרי (פרשת דברים כב, ט): "לא-תזרע פרמך פלאים" — מה אני צריך, והלא כבר נאמר: "שדך לא-תזרע פלאים", וזה כולל בלי ספק הפרג והנרעים? אמרו: מלמד שכל-המקום פלאים בפרג — עובר בשני לאוין. ודע שאין פלאי הפרג אסורים מן-התורה אלא בארץ ישראל, והנרעם בארץ ישראל — לוקה מלקות דאורייתא. ובתנאי שזרע חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד (בבת אחת). ומדרבנן אסור לזרעם גם בחוצה לארץ, והזרע בחוצה לארץ חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד — לוקה מדרבנן. אבל הרבבת אילן לוקין עליה בכל-מקום, והאזהרה על פה נכללת בכלל אמרו: "שדך לא-תזרע פלאים". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת פלאים.

~ יום שני ד' אלול ~

מצות לא תעשה ריז. ריח.

המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע (להכליא לצורך גידול צאצאים) פלאי (שני מיני) בהמה, והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע פלאים" (ויקרא יט, יט), ואם הרביע בהמה — לוקה, ובתנאי שירכיב בידו אבר הזכר בנקבה במכחול בשפופרת, ובפרוש אמרו (בבא מציעא צא.) בנואפים (שאינן נסקלין אלא): עד שיראו קשה מנאפין, ובכלאים: עד שיכניסו במכחול בשפופרת, ואז ילקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

המצוה הרי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא-תחרש בשורי-ובחמור יחדו" (דברים כב, י). ואם עשה בהם מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או הנהיגם יחד — לוקה, שנגמר "יחדו" הפונה בזה שלא יחדם ביחד בשום מלאכה מן-המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות אלא על שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר בהמה טמאה כשור וחמור, שאם חרש בהם או משך או הנהיג — לוקה; אבל מדרבנן לוקה על כל-שני מינים שיהיו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

מתוך מהדורת חזק

העֲשֵׂה כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ (מצוות עשה ככ-קכא), וְגַם זֶה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֲרָץ. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ה ופרק ו).

הַמִּצְוָה הַרִי"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַחַת עֵמֶר הַשִּׁכְחָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְשִׁכַּחְתָּ עִמָּךְ בְּשִׂדָּה לֹא-תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם), וְכֵן הַשִּׁכְחָה נוֹהֶגֶת לְכָל בֵּין בְּתוֹבָאָה בֵּין בְּאִילָן. וְגַם זֶה נִתְקַן לְעֲשֵׂה, שֶׁאִם עָבַר וְלִקַּחְתָּ — חִיב לְהִתְחַזֵּר לְעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לִגְר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה" (שם, כא). וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה. וְדַע שֶׁכָּלֵל הוּא אֲצִלְנוּ: שֶׁכָּל-מִצְוֹת לֹא-תִעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ (אפשרות ל)קִיּוֹם עֲשֵׂה, כְּשִׁקְיָם (=ככל זמן שניתן לקיים) עֲשֵׂה שְׂבָה — אֵינוּ לוֹקָה; וְאִם לֹא יִקְיָמוּ — לוֹקָה, כְּגוֹן הַפְּאָה — שֶׁאִם קָצְרָה (=לעניים) לֹא יִתְחַיֵּב מִלְּקוּת בְּזִמְנָן שִׁקְצָר אֲלֵא יְכוֹל לְתַנְּה שְׂבָלִים. וְכֵן אִם דָּשׁ אֶת-הַחֲטִיִּים וְיִטְחֶנּוּ וְלָשֵׁן — נוֹתֵן מִן-הַבְּצֵק שְׁעוֹר מֵהַשִּׁיָּה חִיב בּוֹ מִן-הַפְּאָה. אֲכָל אִם אָרַע שֶׁאֲבָדוּ אוֹתָן חֲטִיִּים לְגַמְרֵי אוֹ שִׁנְשָׁפוּ — הֲרִי זֶה לוֹקָה, כְּגוֹן שֶׁלֹּא קִיָּם עֲשֵׂה שְׂבָה; כִּלְשֹׁכֵן אִם בִּטְלוּ בִּידוֹ, כְּגוֹן שֶׁאֲכָל אֶת כָּל-אוֹתָן חֲטִיִּים עַד גְּמִינָא. וְאֵל תִּחְשׁוּב שֶׁאֲמַרְם בְּגִמְרָא מִכּוֹת (טז): "אֲנִי אֵין לְנוּ אֲלֵא זֹאת (שילוח הקן) וְעוֹד אֲחֵרָת" (מצב שבו שייך לבטל בהן את העשה הניתק ללא — ועל ידי כך להתחייב מלקות), וְנִתְקַיָּם (ומתברר שם בגמרא) שְׁאוֹתָהּ הַ"אֲחֵרָת" הִיא הַפְּאָה (אל תחשוב) שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁלֹּא יִהְיֶה דִין זֶה אֲלֵא בַּפְּאָה בְּלִבְד — לֹא, אֲלֵא עֲנִין "אֲחֵרָת" רְצוֹנוֹ לומר: הַפְּאָה וְכָל-מֵה-שְׁדִינֵי כְּדִין הַפְּאָה. לְפִי שֶׁהַפְּרִט וְהַלְקֵט וְהַשִּׁכְחָה וְהַעוֹלָלוֹת כָּל-אֶחָד מֵהֶם הוּא לֹא שֵׁשׁ בּוֹ מִעֲשֵׂה, וְאֶפְשָׁר בּוֹ (בהם) מֵה שֶׁאֶפְשָׁר בַּפְּאָה מִעֲנִין קִיָּמוֹ וְלֹא קִיָּמוֹ (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או בִּטְלוֹ וְלֹא בִּטְלוֹ (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי-ביטולו). לְפִי שֶׁהַכְּתוּב שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמַדְנוּ לַפְּאָה שֵׁשׁ בָּהּ קִיּוֹם עֲשֵׂה הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לְעִנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם" — וְזֶה נֶאֱמַר בַּפְּאָה יִבְלָקֵט וּבִפְרִט יִבְעוֹלָלוֹת. אָמְרוּ: "לֹא-תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ. וְלִקְטֵט קִצְיָרְךָ לֹא תִלְקֵט, וְכִרְמֶךָ לֹא תִעוֹלֵל וּפְרִט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֵט לְעִנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם". וְאָמַר עוֹד בְּעִמָּר הַשִּׁכְחָה: "לֹא-תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לִגְר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה". וְכִיּוֹן שֶׁמִּצְוָנוּ לְשׁוֹן הַגְּמִרָא שֶׁהַפְּאָה הִיא לֹא שֶׁנִּתְקַן לְעֲשֵׂה וְלִמְדוֹ עַל עֲשֵׂה שְׂבָה מִמֵּה שֶׁאָמְרוּ: "לְעִנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם", מִשְׁמַע שֶׁכָּל-אֱלוֹהֵי חֲמִשָּׁת הַלְּאִוִּין לֹא שֶׁנִּתְקַן לְעֲשֵׂה, וְכָל-זִמְנָן שִׁקְיָם עֲשֵׂה שְׂבָה — אֵינוּ לוֹקָה, כְּמוֹ שֶׁזָּכְרָנוּ; וְאִם נִבְצָר מִמֶּנּוּ קִיּוֹם עֲשֵׂה שְׂבָה — לוֹקָה. וְכָל-זִמְנָן שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא קִיָּמוֹ עִתָּה — אֵינוּ לוֹקָה, אֲלֵא נִצְוָהוּ לְקַיְּמוֹ בְּלִבְד עַד שֶׁנִּדְעַת שֶׁכָּבֵר אִי אֶפְשָׁר וְשֶׁעָבַר עַל הַלְּאִוִּי וְלֹא נִשְׁאַרָה שׁוֹם אֶפְשָׁרוֹת לְקִיּוֹם עֲשֵׂה שְׂבָה — (רק) אִזְ לוֹקָה. וְדַע עֲנִין זֶה וְהִבְיָהוּ.

הַמִּצְוָה הַרִי"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְקַחַת הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקִּצְיָה, אֲלֵא יִנְחוּ לְעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלִקְטֵט קִצְיָרְךָ לֹא תִלְקֵט" (שם). וְגַם זֶה נִתְקַן לְעֲשֵׂה (מצוות עשה קכא), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּפְּאָה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ד משנה י).

הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַנִּיחַ לְעֲנִיִּים אֶת-הַשְּׂאִרִיּוֹת הַנּוֹשְׂאֵרוֹת בְּכֶרֶם בְּשַׁעַת בְּצִיר פְּרוֹתֵיו, וְהֵן הַנְּקִאֹת עוֹלָלוֹת (אשכול קטן שיחסו הגדול בעולל-תינוק), וְגַם כֵּהֵן אָמַר הַכְּתוּב: "לְעִנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם" (שם יט, י). אַחַר שֶׁהִזְכִּיר אֶת-הַעוֹלָלוֹת. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ז). וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֲרָץ.

הַמִּצְוָה הַרִי"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְכָּלוֹת אֶת-הַכְּרָם בְּשַׁעַת בְּצִירָתוֹ (לֹא לְבַצֵּר אֶת הַעוֹלָלוֹת), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִרְמֶךָ לֹא תִעוֹלֵל" (שם), אֲלֵא יִנְחוּ הָאֲשֻׁכּוֹלוֹת הַקִּיצוֹנִיּוֹת (העוללות נמצאות בקצה) — לְעֲנִיִּים. אֲכָל אֵין דְּבָר זֶה בְּשֶׁאֵר הָאֵילָנוֹת וְאֶפְלוּ הַדּוֹמִים לְכָרֶם (זוהי אוהרה יחודית בכרם), לְפִי שֶׁהַאֲזַהְרָה בְּאָמְרוּ: "כִּי תִחַבֵּט זִיתְךָ לֹא תִפָּאֵר אֲחֵרֶיךָ" (דברים כד, כ) הִיא שֶׁלֹּא יִקַּח אֶת-הַשִּׁכְחָה וּמִן-הַיָּזִית נִלְמַד הַדִּין (אך ורק) בְּשִׁכְחָה לְשֶׁאֵר הָאֵילָנוֹת. וְגַם זֶה (הלאו של "עוללות") נִתְקַן לְעֲשֵׂה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ז משנה ד).

~ יום חמישי ז' אלול ~

מצוות עשה קכד. מצוות לא תעשה ריג.

מצוות עשה קכב. מצוות לא תעשה ריד.

הַמִּצְוָה הַקכ"ד — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַנִּיחַ לְעֲנִיִּים מֵהַשְּׂנִיָּשׁ וְנִפְל מִן-הַעֲנֻכִּים בְּשַׁעַת הַבְּצִיר, וְהוּא אָמְרוּ: "וּפְרִיט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֵט לְעִנִי וְלִגְר תִּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא יט, י). וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ו) וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֲרָץ.

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְאָסוֹף אֶת-הַנְּגִרִים הַנוֹפְלִים מִן-הַכְּרָם בְּשַׁעַת בְּצִירָתוֹ, אֲלֵא יִנְחוּ לְעֲנִיִּים, וְהוּא אָמְרוּ: "וּפְרִיט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֵט" (שם), וְגַם זֶה נִתְקַן לְעֲשֵׂה. וּכְכֹר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּאָה (פרק ז משנה ג).

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הַצּוּוִי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַנִּיחַ עִמָּר הַשִּׁכְחָה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁכַּחְתָּ עִמָּר בְּשִׂדָּה לֹא-תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לִגְר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה" (דברים כד, יט), זֶה שֶׁאָמַר "לִגְר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה", — הוּא הַצּוּוִי לְהַנִּיחוֹ וְהוּא הַעֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּלִקְטֵט וּפְאָה "תִּעֲזֹב אֹתָם", שֶׁהוּא

~ יום שישי ח' אלול ~

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנצטוינו להפריש מעשר עני בכל-שנה שלישית מן-השמטה, וגם בשלישית אחרי השלישית, — כלומר: בששית מן — השמטה, והוא אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר תבואתך וגו'" (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורים במקומות מספר משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) ונדדים (פרק ד משנה ג).

המצוה הקצ"ה — הצווי שנצטוינו לתן צדקה ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידך" (שם טו, ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ואמר: "והי אחיד עמך" (שם, לו), הפונה בכל-הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שנקבל ענינו ונתמכנו די מחסורו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומות שונים, רבם בכתבות (סו). ובתרא (בבא בתרא סו), ובא בקבלה, שאפלו עני המתפנגס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר: הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שקמוהו — אפלו בדבר מועט.

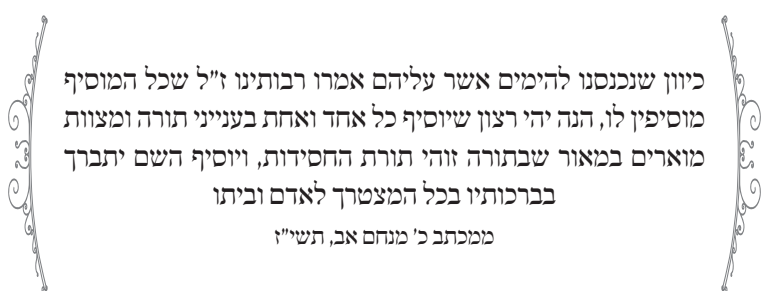
המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת צדקה ורחוקה לעניים מאחינו אחרי שנדע דחק מצבם ושיש לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ את-לבבך ולא תקפץ את-ידך מאחיד האביון" (דברים טו, ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת לראוי לו.

~ שבת קודש ט' אלול ~

מצות עשה קכו. קכט.

המצוה הקכ"ו — הצווי שנצטוינו להפריש תרומה גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן-לו" (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות.

המצוה הקכ"ט — הצווי שנצטוינו להלויים להפריש מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לכהנים, והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלויים תדבר ואמרת אליהם כִּי-תקחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא הנקרא, תרומת מעשר — נתן לכהן. אמר: "והנתתם ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פרש הפתוח, שמפרישים מעשר זה מן-המבקר והיפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלב את-מקדשו ממנו" (שם, כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא יפרישוהו מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו" (חלב"ב הוא החלק המובחר) ממנו" (שם, לב), ולא זו היא שלילה פאלו אמר: לא יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע: שאם יפרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא מכלל עשה, שאינו נמנה עם הלאוין, כלומר: מפנין שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מנין אתה אומר, שאם הפרשתם אותו שלא מן-המבקר שאתם בנשיאת עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו ממנו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

כיוון שנכנסנו להימים אשר עליהם אמרו רבותינו ז"ל שכל המוסיק מוסיפין לו, הנה יהי רצון שיוסיף כל אחד ואחת בענייני תורה ומצוות מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ויוסיף השם יתברך בברכותיו בכל המצטרך לאדם וביתו ממכתב כי מנחם אב, תשי"ז

נביאים

יחזקאל פרק כ"א

א בעשירים וְחַמֵּשׁ שָׁנָה לְגִלּוֹתֵינוּ בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂוֹר לְהִדְשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִפְתָּה הָעִיר בְּעֵצִים | הַיּוֹם הַזֶּה הִיְתָה עָלַי יְדִי־הוֹהָ וַיָּבֵא אֹתִי שְׁמָה: ב בְּמִרְאוֹת אֱלֹהִים הִבְיֵאֵנִי אֶל־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיְנַחֵנִי אֶל־הַר גָּבֹהּ מְאֹד וְעָלְיוֹ כַּמְבֻנָה־עִיר מְגֻנֵב: ג וַיָּבִיֵא אֹתִי שְׁמָה וְהִנֵּה־אִישׁ מֵרְאֵהוּ כְּמִרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל־פְּשָׁתִים בִּידוֹ וּקְנֵה הַמְדָה וְהוּא עֹמֵד בְּשַׁעַר: ד וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ בֶּן־אָדָם רְאֵה כְּעִינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שָׁמַע וְשִׂים לְבָבְךָ לְכֹל אֲשֶׁר־אֲנִי מֵרְאֵה אוֹתְךָ כִּי לְמַעַן הִרְאוֹתְכָה הַבְּאִתָּה הַנְּהַ הַנֶּגֶד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־אֵתָּה רְאֵה לְבַיִת יִשְׂרָאֵל:

רש"י

אלהים הביאני. לא הולכני שם אלא הראני כאילו אני שם: אל הר גבוה מאוד. שכן הוא עתיד להיות גבוה שנא' (ישעי' ב) ונשא מגבעות: כמבנה עיר. ככנין עיר: מנוב. בדרומו של הר: (ג) כמראה נחושת. כעין זיו החיות ונוצצים כעין נחושת קלל: ופתיל פשתים בידו. למדידת קרקע אין (דבר) יפה מחבל פשתים: וקנה המדה. למוד בו את עובי החומה ואורך ורוחב השערים: (ד) לכל אשר אני מראה אותך. ענין הבנין: הובאתה הנה. מבבל:

(א) בראש השנה בעשור לחודש. איזוהי שנה שראש השנה שלה בעשור לחודש, הוי אומר זה יובל שחרב הבית בשנת ל' ושש ביובל שהתחיל בשמונה־עשרה שנה לישעיהו ולסוף ארבע עשרה היה ראוי היובל להיות והיא שנת עשרים וחמש לגלות יכניה שגלה בעשרים ושש ביובל י"ד של יאשיהו מי"ח עד ל"א ויהויקים י"א: יד ה'. חוזק תוקפו להולכני על כרחי: ויבא אותי שמה. אל העיר ההוכתה היא ירושלים אותה שנה הראהו בנין הבית לעתיד לבוא: (ב) במראות

מצודת ציון

(א) בעצם. ענין עצמות הדבר וגופו וכן לא נכחד עצמי ממך (תהלים קלט): (ב) ויניחני. מל' הנחה: כמבנה. מל' בנין: (ג) ופתיל. חוט כפול ושזור כמו פתיל תכלת (שמות לט) והוא קו המדה: וקנה. מטה ומקל:

הזאת היתה בשנת כ"ה לגלות יהויכין וא"כ היתה בשנת היובל וכבר עברו י"ד שנה מעת שהוכתה העיר בימי צדקיה כי הוא מלך י"א שנה אחר גלות יהויכין: יד ה'. כח חוזק הנבואה להולכני בעל כרחי: שמה. ר"ל אל העיר ההוכתה האמורה למעלה: (ב) במראות אלהים. ר"ל לא הביאני באמת אלא נדמה לי במראה הנבואה כאילו הביאני אל ארץ ישראל ושם הניח אותי על הר גבוה מאוד והוא הר הבית: ועליו. וסמוך אל ההר ההוא היה ככנין עיר והיא ירושלים והיתה מנגד ההר: (ג) ויביא וכי'. ר"ל וכאשר הביא אותי שמה ראיתי והנה איש הוא המלאך הדובר בי שהיה מראהו כמראה נחושת כדבר הזוהר ובהירות וכעין שנאמר בחיות ונוצצים כעין נחושת קלל (לעיל א): ופתיל פשתים בידו. למדוד בו מדידת הבנין: וקנה המדה. גם היה בידו קנה המדה (והוצרך גם לפתיל למדוד על ידו מדה מרובה כי בקנה יש טורח רב למדוד מדה מרובה כי יצטרך בכל פעם לרשום המקום שכלה מדת הקנה למען למדוד משם ולהלן ועם כי היה במראה הנבואה מ"מ הראהו באופן הנאות אל המוחש ולכן היה בידו פתיל ארוך ובו מדד מדה מרובה בפעם אחת ולאח"כ מדד הפתיל בקנה המדה לרדת כמה בו וגם מדה פחותה ממלא הקנה יקשה לשער ולצמצם עם הקנה ולא כן בפתיל כי אפשר לכפלו כרצונו לשער ולצמצם לפי מדת הקנה): והוא. המלאך הזה היה עומד בשער של חומת הר הבית: (ד) ראה בעיניך. שיעור המדה: ובאזניך שמע. מהו הדבר הנמדד: ושים לבך. להבין הדברים: למען הראותכה. למען הראות לך בנין בית העתיד הובאתה מבבל אל המקום הזה: הגד וגו'. כדי לנחמם ולחזק תקוותם:

מצודת דוד

(א) לגלותינו. הוא גלות יהויכין כי אז גלה יחזקאל: בראש השנה בעשור לחודש. איזו היא שנה שראש השנה שלה היא בעשור לחודש, זו היא שנת היובל שהתחלתה ביום הכפורים בעשור לחודש השביעי כי המרכבה ראה בשנת שלשים ליובל כמ"ש שם ואז היה בשנת החמישית לגלות יהויכין והמראה

דברי הימים א פרק כב יח-כ

יח יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבכם אליך: יט ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותיך עדותיך וחקיך ולעשות הפל ולבנות הבירה אשר הכינותי: (פ) כ ויאמר דויד לכל הקהל ברכו נא את יהוה אלהיכם ויברכו כל הקהל ליהוה אלהי אבותיהם ויקדו וישתחוו ליהוה ולמלך: כא ויזבחו ליהוה ויעלו עלות ליהוה למחרת היום ההוא פרים אלף אילים אלף כבשים אלף ונסמיהם וזבחים לרב לכל ישראל: כב ויאכלו וישתו לפני יהוה ביום ההוא בשמחה גדולה וימליכו שנית לשלמה בן דויד וימשחו ליהוה לנגיד ולצדוק לכהן:

רש"י

מניח הראשון עד לסוף ומפרש האחרון מיד וכן ויבא לבן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר נאמר ויבא לבן באוהל יעקב הוא אהל רחל (בראשית לא) אלא לא מצא הוא מוסב על האמהות האחרונות ושוב מפרש הראשון ויצא מאהל לאה תחלה ויבא באהל רחל מאהל לאה הלך אל אהל רחל לפי שדברים אחרים צריך לומר על זה ורחל לקחה וגו' ושוב אין נופל לומר ובאוהל שתי האמהות ולא מצא, הכא נמי צריך לומר על הזבחים דברים אחרים: (כב) ויאכלו וישתו וגו'. ביום ההוא וגו'. ואם היה אומר ויזבחו לה' זבחים היה מפסיק בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי שלא להפסיק לא אמרן מיד והמתין עד לבסוף ואומר וזבחים לרוב ויאכלו וישתו וכן הרבה דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה' דוגמא ויקח יתרו חתן משה וגומר (שמות ט'): וימליכו שנית לשלמה בן דויד. כבר המליכוהו פעם אחת, כדכתיב במלכים (א' א') ויקח צדוק הכהן את קרן וגו', מפורש בהוריות מלך (בן מלך) אין מושחין אותו ולמה משחו את שלמה דוד צוה למשחו כדי להוציא מלבן של עוזרי אדוניהו להמליכו: וימשחו לה' לנגיד. מלשון נגידו תרגום של משכו ועל שם אשר יצא לפניו ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם (במדבר כז): ולצדוק לכהן. לפי שמשח אביתו את אדוניהו:

מצודת ציון

(יח) ליצר. הוא ענין פעולה כמו מי יצר אל (ישעיה מד) וכן וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ז): והכן. מל' הכנה: (כ) ברכו. שבחו והללו: ויקדו. כפפו הקדקוד:

מצודת דוד

(יח) שמרה זאת. זכות הנדבה היא שמור לעולם: ליצר מחשבות. את פעולת מחשבות לבב עמך שהיתה במחשבה טובה ורצויה: והכן. אמץ לבכם להפנות אליך: (יט) ולעשות הכל. את כל דברי התורה וכפל דברו לחזוק: אשר הכינותי.

את כל דבר הצריך על הבנין: (כא) זבחים. זבחי שלמים זבחו לרוב: לכל ישראל. ר"ל כולם הביאו שלמים: (כב) לפני ה'. כדי בשר זבחי שלמים: וימליכו שנית. כי בפעם הראשון כשנמלך מפני מחלוקת אדוניה כמ"ש במלכים א' לא היו אז כ"א אנשי ירושלים לכן שבו להמליכו בהקהל כל שרי ישראל: וימשחו לה'. ע"פ מצות ה' משחוהו למלך: ולצדוק. ואת צדוק מנו לכ"ג:

משניות מסכת ראש השנה

ב פל השופרות כשרין חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן. אמר רבי יוסי: והלא פל השופרות נקראו קרן, שנאמר (יהושע ו, ה): "במשך בקרן היובל".
ג שופר של ראש השנה – של יעל פשוט, ופיו מצפה וזהב, ושתי הצוצרות מן הצדדין. שופר מאריך וצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר.
ד בתעניות – בשל זכרים בפופין, ופיהן מצפה פסף, ושתי הצוצרות באמצע. שופר מקצר וצוצרות מאריכות, שמצות היום בצוצרות.

פירוש ברטנורא

ב שהוא קרן. ואינו קרוי שופר, דכתיב (דברים ל"ג) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו. וגבי ר"ה שופר כתיב (ויקרא כ"ה) והעברת שופר תרועה, וגמרינן ר"ה מיובל: בקרן היובל. ויובל דכרא הוא, דאמר רבי עקיבא כשהלכתי לגליא היו קורין לדכרא יובלא, אלמא אפילו שופר של איל נקרא קרן. ורבנן אמרי כל השופרות אקרו קרן ואקרו שופר. דפרה, קרן איקרי שופר לא אקרי. והלכה כחכמים:
ג של יעל פשוט. דלתפלה כענין פשוטות: ופיו מצופה זהב. בשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שהצוצרות פוסקים תקיעתם נשמע קול השופר:
ד בשל זכרים. אילים: ושתי הצוצרות באמצע. שני שופרות היו להם אחד מאן ואחד מאן, והצוצרות באמצע: שמצות היום בצוצרות. דסתם

משניות מבוארות – קהתי

בשופר של איל כפוף (להלן משנה ה). בגמרא מבואר, שהתנא של משנתנו סיבר: "בראש השנה כמה דפשיט אינש דעתיה טפי מעלמי", כלומר הואיל והתקיעות בראש השנה באות לזכרון ולתפילה, לפיכך מעלה יתירה היא ביום זה שדעתו של אדם תהא פשוטה וישרה (שכן גם שמחת החג נוסכת בלבו של אדם אמונה ובטחון שה' ישמע תפילתו ויכתובו לחיים ולשלום). מכאן מצוה לתקוע בשופר פשוט. ורבי יהודה סובר: כמה דכייף אינש דעתיה טפי מעלי – מעלה יתירה היא בראש השנה שיכוף אדם ראשו בשעת התפילה ויתפלל מתוך הכנעה ושברון לב, הלכך מצוותו של שופר שיהא כפוף. – הרמב"ם כותב: ושופר שתוקעין בו. בין בראש השנה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף (הל' שופר א, א). וכן אמרו: "למה תוקעים בשופר של איל? אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק" (נמדא ראש השנה טז, א); ופיו – של השופר, מצפה זָהָב – המדובר כאן בשופר של מקדש; ומבואר בגמרא, שציפוי הזהב היה שלא במקום הנחת הפה, שכן במקום הנחת הפה השופר פסול. ושתי הצוצרות מן הצדדין – כלומר במקדש היו עומדים שניים משני צדדיו של התוקע בשופר, שהיו תוקעים עמו בחצוצרות, כמו שכתוב (תהלים צח, ו): "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'". שופר מאריך שפסקו בעלי החצוצרות לתקוע, כדי שישמע בסוף קול השופר בלבד, שמצות היום בשופר – כלומר השופר מאריך כדי להודיע שמצות היום בשופר. ויש מוסיפים, שמתעם זה התוקע בשופר עומד באמצע, שכן ממידת דרך ארץ, ששלושה המהלכים בדרך, הגדול באמצע (הר"ז).

~ יום שני ~

באור משנה ד

במסכת תענית שנו (ב, ה-ז): "הגיע ראש חודש כסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הציבור (בשני ובחמישי ובשני בשבת)... עברו אלו ולא נענו, בין דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הציבור... עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עליהם עוד שבע, שהן שלש עשרה תעניות על הציבור. הרי אלו (שבע התעניות האחרונות) יתרות על הראשונות, שבאלו מתריעין (מריעים ותוקעים בשופרות בשנת התפילה). כן שנו (ג, ח): "על כל צרה שלא תבוא על הציבור, מתריעין עליה", כלומר מתענים ותוקעים בשופרות. – לאחר ששינוי במשנה הקודמת,

~ יום ראשון ~

ביאור משנה ב

עיקר מצוותו של החג ראש השנה הוא תקיעת שופר, ועל שם מצווה זו נקרא החג בתורה: "יום תרועה", "זכרון תרועה". – החל במשנה זו ועד סוף מסכתנו עוסקות המשניות דיני תקיעת שופר בראש השנה. משנתנו באה ללמד, אילו שופרות כשרים לתקוע בהם בראש השנה.

פל השופרות כשרין – לתקיעה בראש השנה, בין שופר של איל, שהוא כרגיל כפוף, בין שופר של יעל (מין עו הבר המצוי בטלעי עין גדי ובהרים הסמוכים לים המלח). והוא פשוט, כלומר לא כפוף, חוץ משל פרה – והוא הדין משל שור, מפני שהוא קרן ואינו נקרא שופר, ובראש השנה צריך דווקא שופר, שלמדים ראש השנה מיום הכיפורים של שנת היובל, שנאמר בו (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש". אמר רבי יוסי: והלא פל השופרות נקראו קרן, שנאמר: "במשך בקרן היובל" – היינו בשופר העשוי מקרן האיל, שכן "יובל" פירושו איל; ויש נוסחות המוסיפים את המשכו של אותו פסוק: "והיה במשך בקרן היובל, בשמענכס את קול השופר". ומכאן שגם שופר של איל נקרא קרן, ואם קרן של איל כשרה לתקיעה מפני מה קרן של פרה לא תהא כשרה לתקיעה בראש השנה? בגמרא מובא, שחכמים השיבו לרבי יוסי: כל השופרות נקראים גם קרן וגם שופר, אבל של פרה נקרא קרן בלבד ואינו נקרא שופר. הלכך קרן פרה אינה כשרה לתקיעה. ועוד טעם מובא בגמרא, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, כלומר הואיל והפרה מזכירה את חטא העגל, והרי היא בבחינת קטיגור, לפיכך אי אפשר להשתמש בקרנה לשם שופר, שהוא בבחינת סניגור, בזמן שבאים בראש השנה לבקש סליחה מאת הבורא.

בתוספות מבואר, שמשנתנו לא הזכירה קרן ראם וקרן צבי, לפי שקנינים אלו אינן חלולות, ואינן ראויות כלל לשופר, ולדברי הכל פסולות הן. ומוסיף הר"ן, שאין שופר אלא כשהוא חלול, שכן "שופר" מלשון שפופרת.

באור משנה ג

שופר של ראש השנה, של יעל פשוט – מצווה לכתחילה לתקוע בראש השנה בשופר של יעל, שהוא פשוט ולא כפוף. ברם, רבי יהודה חולק על משנתנו וסובר, שעיקר המצווה בראש השנה

ה שְׁוֹה הַיּוֹבֵל לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְתַקְיָעָה וּלְבִרְכוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: פְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תּוֹקְעִין בְּשָׁלֹשׁ זְכָרִים, וּבַיּוֹבֵל בְּשָׁלֹשׁ יַעֲלִים.
ו שׁוֹפֵר שְׁנֹסֵדֵק וְדַבְקוֹ – פְּסוּל. דַּבְּק שְׁבָרִי שׁוֹפְרוֹת – פְּסוּל. נֶקֶב וּסְתָמוֹ, אִם מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה – פְּסוּל, וְאִם לֹא – כָּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

תענית על צרת צבור, וכתוב (במדבר י') על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות. ודוקא במקדש עושין כן, אבל בנבולים בזמן שיש שופר אין חצוצרות ובזמן שיש חצוצרות אין שופר, דכתיב (תהלים צ"ה) בחצוצרות וקול שופר הרעו לפני המלך ה', לפני המלך ה' אין, שלא לפני המלך ה' לא: **ה שוה היובל לר"ה לתקיעה.** בפשוטים. ואע"ג דתקיעה יובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שלוח עבדים וחורות שדות לבעליהן, אפ"ה כעין ר"ה בעי, דגמרינן בגיורא שוה משביעי, שיהיו כל תקיעות שבהושב שביעי שוות זו כזו. פ"א לתקיעה, למנין התקיעות. ולברכות, למנין הברכות. דבעי למימר מלכות וזכרונות ושופרות ביה"כ של יובל כמו בר"ה: **רבי יהודה אומר כו.** ואין הלכה כרבי יהודה ולא כת"ק. אלא הלכה בין ר"ה בין יום הכיפורים של יובל, שניהם בשל זכרים כפופים:
ו שופר שנסדק ודבקו. ברבך: **פסול.** דהוה ליה כשני שופרות. והני מילי נסדק לארכו. אבל נסדק לרחבו, אם נשתתיר ממקום הנחת פה עד מקום הסדק כדי שיעור תקיעה כשר, ואם לאו פסול. וכמה שיעור תקיעה, כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן: **ניקב וסתמו.** דוקא שסתמו במינו ונשתתיר רובו שלם ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה, כשר. ואם חסר אחד מן התנאים הללו, פסול:

משניות מבוארות – קהתי

בְּשָׁלֹשׁ יַעֲלִים – תוקעים בשופר של יעל, שהוא פשוט. ברם, בתעניות הכל מודים, שתוקעים בשופר של איל, שהוא כפוף. ובירושלמי אמרו: "תיקנו כפוף לכפוף ופשוט לפשוט". כלומר שתוקעים בשופר כפוף בזמן שהלכות כפופים, ובשופר פשוט בזמן שהלכות ישרים ומרווחים (המאירי). ועוד אמרו בירושלמי: "תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי למצוי" (פירוש הדברים: בראש השנה, שהוא מצוי בכל שנה, תיקנו לתקוע בשופר של איל שהוא מצוי, ואילו ביום הכיפורים של יובל, שאינו מצוי, תיקנו לתקוע בשופר של יעל שאינו מצוי. וכבר הזכרנו, שלדעת הרמב"ם בין בראש השנה בין ביום הכיפורים של יובל תוקעים בשופר של איל כפוף.

שכראש השנה תוקעים בשופר של יעל, באה משנתנו ללמד, שבתעניות תוקעים בשופר של איל, שהוא כפוף, לרמו שהארס צריך לכוף ראשו ולבו לקונו, כדי שירחם עליו.
בתעניות – של ציבור, שתוקעים בהן, כמו שהבאנו לעיל, **בְּשָׁלֹשׁ זְכָרִים כְּפוּפִין** – תוקעים בשופרות של אילים, שהם כפופים, כמו שבארנו הטעם לעיל, **וּפְיָהֶן מְצַפֶּה פְּסוּל** – לא כשופר של ראש השנה, שמשום כבוד יום טוב פיו היה מצופה זהב, אלא שופרות אלו, שתוקעים בהם בתעניות, בשעת צרת ציבור, פיהם מצופה כסף; וכן מוצאים בחצוצרות המיועדות לאסוף את העם שהן של כסף, שנאמר (במדבר י, ב): "עשה לך שתי חצוצרות כסף... והיו לך למקרא העדה" (גמרא). **וּשְׁתֵּי חֲצוּצְרוֹת בְּאֶמְצַע** – אף כאן המדובר הוא במקדש, שבתעניות היו שניים תוקעים שם בחצוצרות, ומימינם ומשמאלם היו עומדים שניים ותוקעים בשופרות, **שׁוֹפֵר מְקַצֵּר וְחֲצוּצְרוֹת מְאָרִיכוֹת** – התוקעים בחצוצרות המשיכו בתקיעותיהם לאחר שבעלי השופרות פסקו מלתקוע, **שְׁמֻצוֹת הַיּוֹם בְּחֲצוּצְרוֹת** – שנאמר (במדבר י, ט): "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם, והרעותם בחצוצרות", ומכאן שמצווה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור (ספרי; רמב"ם ה' תעניות א, א).

~ יום שלישי ~

באור משנה ו

שׁוֹפֵר שְׁנֹסֵדֵק – לארכו (ברייתא בגמרא). **וְדַבְקוֹ** – בדבק, או על ידי חימום באש, **פְּסוּל** – השופר. לפי רש"י משמע, שנסדק לגמרי ונחלק לשתי חתיכות; ואילו לפי התוספות, אפילו נסדק מצד אחד לארכו על פני כולו. ויש מפרשים, שאפילו נסדק סדק קטן לארכו, השופר פסול, לפי שמחמת התקיעות הסדק מוסיף והולך, והרי זה כאילו נסדק כבר כולו (דבני יהונתן). ואם נסדק לרחבו, שנו בברייתא: אם נשתתיר בו שיעור תקיעה, כשר; ואם לאו, פסול. וכמה שיעור תקיעה? כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, ושיעור חכמים שהוא טפה. **דַּבְּק שְׁבָרִי שׁוֹפְרוֹת** – שופר שנחלק לרחבו לשניים או לשלשה חלקים, וכל חלק הוא חתיכת שופר אלא שאין בה כדי שיעור תקיעה, כמו שבארנו לעיל, ובא אדם ודיבק את השברים ועשאם לשופר אחד, **פְּסוּל** – השופר. ברם, אם היה באחד החלקים כדי שיעור תקיעה, אין הדבקת החלקים פוסלת את השופר. ויש סוברים, שאפילו היה באחת החתיכות שיעור שופר או אפילו בכל אחת מהן, הואיל ודיבק את החתיכות ונמצא הקול יוצא מבין שתיהן, פסול, שכן "שופר" אחד אמרה תורה ולא שניים ושלשה שופרות (המאירי). **נֶקֶב** – נעשה נקב בשופר, ו**סְתָמוֹ** – וסתם את הנקב; ומבואר בגמרא, שסתמו במינו, היינו בחתיכה ממין השופר, **אִם מְעַכֵּב אֶת הַתְּקִיעָה** – אם אותו נקב היה מעכב את התקיעה, שאי אפשר היה לתקוע בשופר זה כשהיה נקוב, **פְּסוּל** – השופר, לפי שנמצאת הסתימה גורמת עכשיו את התקיעה. **וְאִם לֹא** – אם הנקב לא היה מעכב את התקיעה, ונמצא שאין הסתימה מולידה את קול השופר, שהרי אף קודם שנסתם לא היה עיכוב בתקיעה, אף על פי שמחמת הסתימה נעשה הקול צלול יותר, **כְּשֵׁר** – השופר. ויש מפרשים: אם מעכב את

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא כה, ח-י): "וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים. והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש. ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם. וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה. יובל היא תהיה לכם, ושבתם איש אל אחוזתו. ואיש אל משפחתו תשובו". מכאן, שמצווה לתקוע ביום הכיפורים של שנת היובל, כדי להודיע על שחרור העבדים ועל חזרת האחוזות לבעליהן. משנתנו באה ללמד שכיום הכיפורים של שנת היובל נוהגים כמו בראש השנה.
שְׁוֹה הַיּוֹבֵל – יום הכיפורים של שנת היובל, **לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של כל שנה, **לְתַקְיָעָה** – שתוקעים בשניהם בשופר של יעל פשוט, שכן דרשו ממה שנאמר "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי" – בא הכתוב ללמד, שיהו כל התרועות של החדש השביעי שוות. פירוש אחר: לתקיעה – למניין התקיעות (ברטנורא), **וּלְבִרְכוֹת** – שאף ביום הכיפורים של שנת היובל מתפללים בתוך תפילת המוסף מלכיות זכרונות ושופרות ותוקעים עליהן כדרך שנוהגים בראש השנה (כמפורט להלן ד, ה-ו). **רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: פְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תּוֹקְעִין בְּשָׁלֹשׁ זְכָרִים** – בשופר של איל, שהוא כפוף; וכבר בארנו טעמו, שהשופר בא לרמו, שיהא אדם כופף ראשו ולבו בשעת תפילתו. **וּבַיּוֹבֵל** – ביום הכיפורים של שנת היובל, הואיל והתקיעה היא לסימן של חירות,

ז התוקע לתוף הבור או לתוף הדות או לתוף הפטם, אם קול שופר שמעו – יצא, ואם קול הברה שמעו – לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הפנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הפנסת, ושמע קול שופר או קול מגלה, אם פגון לבו – יצא, ואם לאו – לא יצא; אף על פי שזה שמעו וזה שמעו, זה פגון לבו וזה לא פגון לבו.

ח "והיה פאָשר ירים משה ידו ונגבר ישראל" וגו' (שמות יז, יא). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתבלים בלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים – היו מתגברים, ואם לאו – היו נופלים. פיוצא בדרך אמה אומר (במדבר כא, ח): "עשה לך שרף ושים אותו עליכם, והיה פליהנשוף, וראה אתו וחי". וכי נחש ממות, או נחש מחיה? אלא בזמן שישאל מסתבלין בלפי

פירוש ברטנורא

ז בור. הפירה בקרקע: דות. מקום מוקף מחיצות על הארץ: פיטם. כלי גדול של חרס: אם קול שופר שמעו. העומד חוץ לבור, ושמעו קול תקיעת התוקע כבור. דאלו אותן שבבור לעולם יצאו, שהן שומעין קול שופר לעולם: אם כיון לבו. לצאת: יצא. ואע"פ שלא נתכוין התוקע להוציא. הבא מיירי בחון הכנסת שתוקע שהוא מתכוין להוציא כל השומעים קול תקיעתו, הלכך אע"פ דלא נתכוין להוציא זה העובר אחורי בית הכנסת ולא ידע ליה, יצא. אבל התוקע להוציא יחיד ידי חובתו בעיני שיתכוין שומע ומשמיע:

ח והיה כאשר ירים משה ידו וכו'. משום דאיירי לעיל בכוונת הלב, תנא נמי לדרך דאית בה בשעה שמכוונים לכן לאביהם שבשמים הם מתגברים:

משניות מבוארות – קהתי

או שהיה ביתו סמוך לבית הפנסת, ושמע קול שופר – בראש השנה, או קול מגלה – קריאת מגילת אסתר בפורים, אם פגון לבו – לצאת ידי חובתו בשמיעה זו, יצא – ואף על פי שהתוקע או הקורא את המגילה לא התכוון להוציא, שהרי לא ראהו ולא ידע עליו, מכל מקום הואיל ושלח ציבור הוא, הרי דעתו להוציא כל השומעים; הלכך כל המכוון לבו לצאת, יוצא ידי חובתו ואם לאו – אבל אם לא כיוון לבו לצאת, לא יצא – ידי חובתו; אף על פי שזה שמעו וזה שמעו – יש הבדל בין שמיעתו של זה לשמיעתו של זה, זה פגון לבו וזה לא פגון לבו – השומע ומכוון לבו, יוצא; השומע ואינו מכוון לבו, אינו יוצא.

כפי שבארנו משנתנו משמע, שמצוות שופר צריכה כוונה, וכן מצוות מגילה, כלומר שצריך אדם לכוון לבו לצאת ידי חובת מצווה זו; ויש למדים מכאן (בגמרא), שהוא הדין לכל המצוות שצריכות כוונה. ויש סוברים, שמצוות אין צריכות כוונה, ולדעתם אין הפירוש במשנתנו: אם כיוון לבו – לצאת ידי חובתו, אלא הפירוש הוא: אם כיוון לבו – לשמוע את קול השופר או לשמוע את קריאת המגילה. ויש עוד חילוקי דעות בענין זה, אלא שאין כאן המקום להרחיב על כך את הדיבור.

מה שנקטה משנתנו בספא "וכן מי שהיה עובר" וכו' כתב בעל "תוספות יום טוב", שהשווה התנא את הסיפא לרישא, מפני שבשני העניינים המשמיע והשומע אינם במקום אחד. ובעל "הפארת ישראל" מבאר הטעם, לפי שבשתי ההלכות יש הבדל בין שמיעה לשמיעה, שיש שמיעה שיוצא בה, ויש שמיעה שאינו יוצא בה. ברם, יש נוסחות שאין גורסים "וכן".

~ יום רביעי ~

באור משנה ה

אגב המשנה הקודמת מובא כאן מדרש אגדה, הבא ללמד שהכל הולך אחר כוונת הלב.

"והיה פאָשר ירים משה ידו ונגבר ישראל" וגו' – פסוק זה נאמר במלחמת עמלק עם ישראל, בפרשת "בשלח". שם מסופר: "ויבא עמלק, וילחם עם ישראל בריפידים. ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק... ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק. ומשה אהרן וחזרו עלו ראש הגבעה. והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". ושאלת המשנה: וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? האם ידיו של משה נלחמות בעמלק או שוברות כוח ישראל במלחמה? אלא לומר לך – בא הכתוב ללמדך: כל זמן שהיה ישראל מסתבלים בלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם

התקיעה – אם הסתימה מעכבת את התקיעה, כגון שנחלש הקול מחמתה, הואיל והסתימה לא נעשתה כהוגן, אינה בטלה לגבי השופר, הלכך השופר פסול. ואם לאו – אם אין עיכוב בתקיעה מחמת הסתימה, כלומר הסתימה נעשתה כהוגן עד שהקול יוצא בלא עיכוב, כמו מקודם, בטלה היא לגבי השופר, וכשר השופר לתקיעה בראש השנה (רמב"ם). ברם, רוב המפרשים נוקטים את הפירוש הראשון.

באור משנה ז

לאחר שלמדנו בענין שופר פגום, באה משנתנו ללמד בענין קולות פגומים היוצאים משופר כשר.

התוקע – בשופר, לתוף הבור או לתוף הדות – בור היינו חפירה באדמה בלא היקף בניין, ודמות היינו בור (בעין מרתף) שקירותיו סביב בנויים אבן או מלט (רשב"ם בבא בתרא טז, א); ויש מפרשים: דות – מקום מוקף מחיצות על הארץ (רש"י; רמב"ם; ברטנורא). או לתוף הפטם – ויש גורסים: הפיטם. והיינו חבית גדולה של חרס; ופירש רב האי גאון, שמשנתנו נישנתה בשעת גזירת השמד, שהיו יראים לתקוע בגלוי, והיו מתחבאים בבורות ובמערות ותוקעים; וכן מפרש הרמב"ם, שעמד בתוך הבור או בתוך הדות ותקע, אם קול שופר שמעו – שהיה קול השופר ברור, ללא ערוב קול אחר או הד, יצא – ידי חובתו. ואם קול הברה שמעו – קול לא ברור, כמין הד התקיעה, לא יצא – כלומר שכל השומע תקיעת שופר מפי התוקע לתוף הבור וכו' אינו יוצא ידי חובתו אלא אם כן ברור לו ששמע קול שופר ולא קול הברה. בגמרא מבואר, שאותם אנשים העומדים בבור או דות וודאי שומעים קול שופר ויוצאים ידי חובתם, אלא שמשנתנו עוסקת במי שעומד בחוץ או אפילו על שפת הבור, ובכגון זה באה המשנה ללמד, שיש להבחין בין קול שופר לקול הברה: אם קול שופר שמעו, יצא; ואם קול הברה שמעו, לא יצא. וכן כותב הרמב"ם (הלי שופר א, ח): "התוקע בתוך הבור או בתוך המערה, אותם העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הברה שמעו, לא יצאו". אבל הרא"ש כותב, שאין אדם יכול להבחין אם קול שופר שמעו או קול הברה, ולדעתו פירוש משנתנו כך הוא: אם קול שופר שמעו – כלומר שעמד בתוך הבור, ונמצא שוודאי שמע קול שופר, יצא. ואם קול הברה שמעו – היינו שעמד על שפת הבור, ונמצא שלא שמע אלא קול הברה, לא יצא. ברם, רוב מפרשי המשנה מבארים, שהדבר תלוי בהבחנת האדם, כמו שהבאנו לעיל. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הפנסת,

מַעֲלָה, וּמְשַׁעֲבָדִין אֶת לֶבֶם לְאַבְיָהֶם שֶׁבְּשָׂמַיִם – הֵיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לֹא – הֵיוּ נִמְוָקִים. חֲרַשׁ שׁוֹמֵה וְקָטָן – אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַרְפִּים יְדֵי חוֹבְתָן. זֶה הַפְּלִל: כָּל שְׂאִינוּ מַחֲבִיב בְּדָבָר – אֵינוּ מוֹצִיא אֶת הַרְפִּים יְדֵי חוֹבְתָן.

פ ר ק ר ב י ע י

א יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת – במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין.

פירוש ברטנורא

ד א יום טוב של ר"ה. במקדש היו תוקעים. שתקיעת שופר אינה גזורה עלה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירו ד' אמות ברשות הרבים, ובמקדש לא נזר דאין איסור שבות דרבנן במקדש: אבל לא במדינה. לא בירושלים, ולא בגבולין, והרמב"ם מפרש שירושלים כולה קרויה מקדש, ושאר א"י קרויה מדינה: בכל מקום שיש בו ב"ד. ואפילו אין קבועין אלא שבמקרה באו שם תוקעין בו: אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו. וכן בכל מקום שנלתה שם סנהדרי גדולה, אבל לא בב"ד של עשרים ושלשה: אמרו לו זכאי, איכא בין אמרו לו לת"ק, דתנא קמא סבר כל מקום שיש בו ב"ד, ואפילו באקרא. ואמרו לו סברי, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו ב"ד קבוע כמו ביבנה, אבל ב"ד של אקראי לא. והלכה כאמרו לו:

משניות מבוארות – קהתי

בברכות אלו, מי שרוצה לצאת ידי עצמו מוציא אחרים עמו, אבל מי שיצא כבר, אינו מוציא אחרים ידי חובתם (המאיד; ועיין תפארות ישראל).

ב א ו ר מ ש נ ה א

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעים, אבל לא במדינה – מפרש: אבל לא במדינה – לא בירושלים ולא בגבולין (גבולין היינו כל ארץ ישראל מחוץ לירושלים). אבל הרמב"ם מפרש, שירושלים כולה נקראת "מקדש", ובאה משנתנו ללמד, שאם יום טוב של ראש השנה חל להיות בשבת היא תוקעים בכל ירושלים, אבל לא בשאר העיירות של ארץ ישראל. הטעם מבואר בגמרא, לפי שתקיעת שופר אינה מלאכה, ומן התורה מותר לתקוע בשבת, אלא שחכמים גזרו עליה, הואיל והכל חייבים בתקיעת שופר ואין הכל בקיאים בה, גזירה שמא יטול את השופר בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. הלכך במקדש היו תוקעים, שאין אוסרים דבר במקדש שמום גזירה, לפי שאין שבות במקדש. ולדעת הרמב"ם היו תוקעים גם בכל ירושלים, שהואיל והיה בירושלים בית דין הגדול, לא גזרו שם, שכן בית דין היו מזהירים את העם ומודיעים אותם שאסור להעביר את השופר ברשות הרבים (הלי שופר ב, ט). אמנם יש דעה בגמרא שהאיסור לתקוע בשבת נדרש מן התורה, שכן כתוב אחד אמרו (ויקרא כג, כד): "בחדש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבחון, זכרון תרועה". וכתוב אחד אמרו (במדבר כג, א): "ובחודש השביעי באחד לחודש... יום תרועה יהיה לכם", הא כיצד? אלא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת (אין בו אלא זכרון תרועה), כאן ביום טוב שחל להיות בחול (יום תרועה הוא). וכן מבואר הטעם גם בירושלמי. אבל בסוגיאנו (בבבלי) דוחים את הטעם הזה, שכן אם האיסור מן התורה הוא, כיצד היו תוקעים במקדש? ועוד, הרי תקיעת שופר אינה מלאכה, שכן שנו בברייתא: "כל מלאכת עבודה לא תעשו" (במדבר כג) – יצאה תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה. מכאן מסקנת הגמרא היא כמו שבארנו הטעם לעיל. ברם, בירושלמי מבואר לשיטתם, שהואיל ובמקדש היו יודעים בקביעות החודש, שהוא ודאי ראש השנה, לפיכך אמרו שבמקום שקרבים קרבות התג עושים יום תרועה גם בשבת (ענין ירושלמי ד, א; ויקרא רבה כג, י). משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו תוקעין – ביום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, בכל מקום שיש בו בית דין – היינו סנהדרין של עשרים ושלשה (כך משמע לפי ר"ש שבגמרא), ואפילו אינם קבועים באותו מקום אלא במקרה היו שם, תוקעים בו. ויש מפרשים, אפילו במקום שיש בו בית דין של שלשה מומחים (היר"פ; היר"פ).

שֶׁבְּשָׂמַיִם, הֵיוּ מִתְגַּבְּרִים; וְאִם לֹא, הֵיוּ נִמְוָלִין – בעל "תוספות יום טוב" כותב: "ייתכן בעיני, שהיתה הרמת ידיו של משה רבנו הוראה לבני ישראל, שיסתכלו כלפי מעלה וישעבדו לבם לשמים". במכילתא מובא נוסח אחר: "וכי ידיו של משה מגברות את ישראל או ידיו שוברות עמלק? אלא כל זמן שמגביה ידיו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינים במי שפיקד את משה לעשות כן והקב"ה עושה להם נסים וגבורות". פירוש פירוש אומר: "עשה להן שרף ושים אתו עלינס, והיה כל-הנשוף, וראה אתו וחי" – לפני כן כתוב: "וידבר העם בא' להים ובמשה. למה העלייתו ממזרים למות במדבר. כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. וישלח ה' בענן את הנחשים השרפים וינשכו את העם, וימת עם רב מישראל. ויבא הענן אל משה ויאמרו חסאנו כי דברנו בה' ונבדל אל ה' ויטר מעלינו את הנחש, וירפול משה בעד העם. ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף" וגו'. ואף כאן נשאלת השאלה: וכי נחש ממות, או נחש מחיה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה, ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים; ואם לאו, היו נמוקים – הרי נמצאנו למדים, שהכל תלוי בכוונת הלב. כאן חוזרת משנתנו ללמד בענין הוצאת אחרים ידי חובתם בתקיעת שופר. והיא באה להשמיענו, שאין אדם מוציא אחרים אלא אם כן הוא בעצמו מחייב בדבר. חרש – היינו שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה – הרגיל לעשות דבר דרך שטות, כגון המאדמה מה שנותנים לו או המקדש את כסותו וכדומה (גמרא חגיגה ג, ב). וקטן – כל שהוא פחות משל עשרה שנה ויום אחד (המאיד); כל אלו אינם חייבים במצוות שופר, ולכן אין מוציאין את הרפים ידי חובתן – אם תקעו כדי להוציאם. ויש סוברים, שלענין שופר אפילו חרש המדבר ואינו שומע, אינו מוציא אחרים ידי חובתם, שהרי עיקר המצווה היא "לשמוע קול שופר", וכיון שאינו שומע הרי אינו בר חיוב. זה הפלל: כל שאינו מחייב בדרך, אינו מוציא את הרפים ידי חובתן – פירוש הדברים: כל שאינו מחוייב מצד גופו, כגון חרש שוטה וקטן, אבל מי שחייב המצווה מוטל עליו, אלא שכבר יצא ידי חובתו, הריהו מוציא אחרים, שאף על פי שיצא ידי עצמו עדיין ערב הוא בשביל חברו שלא יצא עדיין. במה דברים אמורים? בברכות חובה, היינו בברכות המצוות, שמי שיצא מברך לחברו וחברו עושה המצווה, כגון בתקיעת שופר, אף מי שכבר יצא מברך לצורך חברו ותוקע, וחברו שומע, וכן כיוצא בזה. אבל בברכות הנהנין (פרט לברכות של מצוות, כברכת בורא פרי הגפן של קידוש וכדומה) אין אדם מברך לצורך חברו, שברכת הנהנין אינה חובה מצד עצמה, שלא נתחייב אדם לאכול ולשתות אלא שהרצה ליהנות צריך לברך, לפי שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ואין ראוי לברך אלא הנהנה בלבד; הלכך

ב ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה, שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבא – תוקעין. ויבנה לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד.
ג בראשונה היה הלולב נטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבעה זכר למקדש; ושיהא יום הגף כלו אסור.

פירוש ברטנורא

ב ועוד זאת היתה ירושלים. מתניתין חסורי מחסרה והכי תגני, בירושלים היו תוקעין בכל העיר כל זמן שב"ד יושבים במקדש, שב"ד יושבין עד ששה שעות ביום. ויבנה לא היו תוקעין בכל העיר אלא בפני ב"ד. ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה כו': כל עיר שהיא רואה. ירושלים. פרט ליושבת נחל שאע"פ שהיתה קרובה לא היו תוקעין בה; ושומעת. פרט ליושבת בראש ההר; וקרובה. פרט ליושבת חוץ לתחום; ויכולה לבא. פרט למפסיק לה נהר:

ג לולב נטל במקדש שבעה. דכתיב (ויקרא כ"ג) ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים; ובמדינה יום אחד. דכתיב (שם) ולקחתם לכם ביום הראשון; ושיהא יום הגף. יום הנפת העומר; כולו אסור. לאכול מן החרש. ומעמא מפורש בפרק לולב הגזול:

משניות מבוארות – קהתי

"אבל לא במדינה" – לא בירושלים ולא בגבולין". נמצא לדעת רש"י, שלא היו תוקעים בשבת שחל בה ראש השנה אלא בבית המקדש בלבד, וכיצד, איפוא, תתישב משנתנו, "שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא תוקעין"? והלא אף בירושלים עצמה לא היו תוקעים? מכאן נדחקים בעלי התוספות ליישב את משנתנו, שמדובר בה על ירושלים לאחר חורבן בית המקדש, בתקופה שבין החורבן ליבנה. וכן כותב הראב"ד (בהשגותיו לרמב"ם הל' שופר ב, ח): "בזמן בית המקדש לא היו תוקעין אלא במקדש, אבל בזמן שחרב, תוקעין בכל הסמוך לה" (לירושלים). אבל בעל "תוספות יום טוב" כותב: "ולא ידעתי טעם יפה לחלק בין ירושלים ליבנה, כשיירושלים בחורבנה... ועוד, שהרי רש"י פירש במשנתנו: ועוד זאת היתה ירושלים בעודה בבניינה. ולכן נראה לנו לפרש, שמה שפירש רש"י במשנה הקודמת: "אבל לא במדינה" – לא בירושלים ולא בגבולין, אין כוונתו שלא היו תוקעים כלל בירושלים, אלא שהיה הבדל בין בית המקדש ובין ירושלים, כפי הפרטים המתבררים מתוך משנתנו, והם: שבמקדש היו תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת אפילו בזמן שבית דין לא היו יושבים, לפי שאין שבות במקדש, ואילו בירושלים לא היו תוקעים אלא כל זמן שבית דין יושבים במקדש, כלומר עד הצהרים. ומכל מקום, היתה ירושלים יתירה על יבנה, שבירושלים היו תוקעים כל זמן שבית דין יושבים, בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וכן כל עיר שהיא רואה ושומעת וכו' היתה דינה כירושלים, ואילו ביבנה, לאחר החורבן, לא היו תוקעים בשבת אלא בפני בית דין בלבד.

באור משנה ג

משנה זו נשנתה כולה במסכת סוכה (ג, יב), והובאה כאן אגב המשנה הקודמת, כדי להשיענו שאר תקנותיו של רבן יוחנן בן זכאי.
בראשונה – בזמן שבית המקדש היה קיים, **היה הלולב נטל במקדש שבעה** – בכל שבעת ימי הסוכות, שנאמר בארבעת המינים (ויקרא כג, ט): "ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים", ודרשו: "לפני ה' אלהיכם". היינו במקדש, חייבים לשמוח בארבעת המינים כל שבעת ימי הסוכות, **ובמדינה** – היינו מחוץ למקדש; ולפי הרמב"ם: היינו בשאר העיירות חוץ לירושלים, ש"מקדש" כולל גם את ירושלים, כמו שבארנו כבר במשניות הקודמות, היה הלולב ניטל **יום אחד** – ביום טוב הראשון של החג, שנאמר (שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדד" וגו'. ברם לענין דחיית שבת היו מקדש ומדינה שווים, שאם חל יום טוב הראשון להיות בשבת, היתה נטילת הלולב דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו בשאר ימי החג, לא היתה דוחה שבת אפילו במקדש. **משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב נטל במדינה שבעה** – בכל שבעת ימי הסוכות, **זכר למקדש** – שנאמר (ירמיה ל, ז): "ציון היא, דרוש אין לה", ומכאן שצריך לעשות זכר למקדש. ברם, בשבת אסרו חכמים ליטול את הלולב ואפילו ביום הראשון, גזירה שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים. **ושיהא יום הגף כלו אסור** – ועוד התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא יום הנפת העומר, ששה עשר בניסן, כולו אסור לאכול בו מן התבואה החדשה, שנאמר (ויקרא כג, יד): "כי

וכבר הזכרנו שהרמב"ם מכאן הטעם, "מפני שבית דין זריזין הן ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומזריעין אותן" (הל' שופר ב, ט). **אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד** – שבה ישבה הסנהדרין הגדולה בימיו, לאחר שחרב המקדש. והוא הדין בכל מקום שגלתה שם הסנהדרין הגדולה. אבל לא בבית דין אחר. **אמר ר' לוי: אחד יבנה ואחד פל מקום שיש בו בית דין** – בין יבנה ובין כל מקום שיש בו בית דין הדומה ליבנה, היינו בית דין קבוע של עשרים ושלושה (הר"ף), ולדעת מפרשים אחרים אפילו בית דין של שלושה, ובלבד שיהו מומחים וקבועים (הר"ף), תוקעים בו בשבת. אבל במקום שבאו שם בית דין באקראי אין תוקעים. ואף במקום שיש בו בית דין קבוע, אין תוקעים אלא בפני בית דין, אבל חוץ לבית דין אין תוקעים בשבת (גמרא; רמב"ם טס).

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

משנתנו דנה ביתרונות שהיו לירושלים על יבנה בענין תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת. היתרון האחד, שאינו מפורש במשנה, הוא: שבירושלים היו תוקעים בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין, וביבנה לא היו תוקעים אלא בפני בית דין. משנתנו באה, איפוא, ללמד על יתרון נוסף. ולהבנת המשנה יש להקדים, שמתיישבת היא ביותר לפי פירושו של הרמב"ם, שירושלים כולה נקראת "מקדש", ומה ששנינו במשנה הקודמת: "במקדש היו תוקעין", היינו בכל ירושלים. ומכאן באה משנתנו ללמד, שהיו יתרונות לירושלים, בזמן שבית המקדש היה קיים, על יבנה לאחר חורבן הבית.
ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה – נוסף על היתרון שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו), היה לירושלים גם יתרון זה על יבנה, **שכל עיר שהיא רואה** – את ירושלים; להוציא עיר היושבת בעמק, שאף על פי שהיא קרובה לירושלים אינה רואה אותה, **ושומעת** – את קול השופר שתוקעים בירושלים, להוציא עיר היושבת בראש ההר, שהיא רואה את ירושלים ואינה שומעת, **ונקרובה** – לירושלים, שהיא נמצאת בתחומה, **ויכולה לבא** – שאנשיה יכולים לבוא לירושלים ברגל, שאין נהר מפסיק ביניהן; כל עיר שיש בה ארבעת התנאים הללו, **תוקעין** – בה בראש השנה שחל בשבת, כמו בירושלים. **ויבנה לא היו תוקעין, אלא בבית דין בלבד** – היינו בפני בית דין, כמו שהזכרנו (בהקדמה למשנתנו).

כבר בארנו, שמשנתנו מתיישבת ביותר לפי הרמב"ם, שבזמן שבית המקדש היה קיים היו תוקעים בראש השנה שחל להיות בשבת בכל ירושלים, ובאה משנתנו ללמד, שלא רק בירושלים אלא אף במקומות הסמוכים לירושלים, כל שרואים ושומעים וקרובים ויכולים לבוא, היו תוקעים. ואמנם אף רש"י מפרש כך: "ועוד זאת היתה ירושלים בעודה בבניינה יתרה על יבנה". אבל פירושו זה תמוה הוא, שהרי רש"י פירש במשנה הקודמת:

ד בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום. פעם אחת נשתהו העדים מלבא, ונתקלקלו הלויים בשיר. התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה – נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהו מקבלין עדות החדש כל היום. אמר רבי

פירוש ברטנורא

ד ונתקלקלו הלויים בשיר. של תמיד של בין הערבים, ולא אמרו בו שיר כלל. לפי שרוב פעמים היו העדים באים קודם המנחה לפיכך תקנו שיר של יו"ט בתמיד של בין הערבים. ובתמיד של שחר שרוב פעמים עדיין לא באו עדים ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו לא תקנו לו שיר של יו"ט, אלא שיר של חול היו אומרים. ואותו פעם שהגיע שעת הקרבת תמיד של בין הערבים ועדיין לא באו עדים, לא ידעו הלויים אם יאמרו שיר של חול או שיר של יו"ט, ולא אמרו שיר כלל: נוהגין אותו היום קודש. דמשחשיכה ליל שלאחר כ"ט באלול נתנו בו קודש, שמא יבואו עדים מחר וקדשוהו ב"ד ונמצא שבילילה ליל יו"ט הוא וכן למחר כל היום עד המנחה. ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשין את החודש ונודע שיפה נתנו בו קודש. ואם מן המנחה ולמעלה באו עדים, אע"פ שאין ב"ד מקדשין אותו היום, ויעברו את אלול וקדשוהו למחר, אע"כ נוהגין אותו בקדושה ואסור במלאכה, דלמא אתי לזולתי ביה

משניות מבוארות – קהתי

דין מקדשים את יום השלושים באלול כראש חודש וכראש השנה, וכיון שהיו מצפים כל אותו יום לביאת העדים, היו נוהגים בו קדושת חג מספק, היינו מתחילת הערב של העשרים ותשעה באלול, מחשש שמא יבואו עדים, ונמצא אותו יום ראש השנה (ר"ט; המאירי). **פעם אחת נשתהו העדים מלבא** – עד סמוך לחשיכה, ונתקלקלו הלויים בשיר – בכל יום ויום, בשעת הקרבת התמיד של שחר, וכן בשעת הקרבת התמיד של בין הערביים, היו הלויים אומרים שיר של יום, והיה שיר מיוחד לראש השנה; אבל כל זמן שלא באו העדים היו אומרים שיר של חול, כלומר שבשחר של שלושים באלול, הואיל ועדי החודש לא באו עדיין, ולא ידעו אם יתקדש היום אם לאו, לפיכך היו הלויים אומרים בהקרבת התמיד של שחר את השיר של חול. אבל לאחר הקרבת התמיד של בין הערביים, אם כבר באו עדי החודש וקידשו בית דין על פיהם את יום השלושים באלול, היו הלויים אומרים את השיר של ראש השנה. פעם אחת אחרו העדים מלבוא, והגיעה שעת הקרבת התמיד של בין הערביים, ולא ידעו הלויים איזה שיר לומר, אם שיר של חג או שיר של חול. זהו ששינוי כאן: פנעם אחת נשתהו העדים מלבוא ונתקלקלו הלויים בשיר – ונחלקו בגמרא בפירוש הפיסקא "ונתקלקלו הלויים בשיר": יש מפרשים, שלא אמרו שיר של יום טוב אלא שיר של חול; ויש מפרשים, שלא אמרו שיר כלל. אחר כך באו עדים מבעוד יום וקידשו בית דין את החודש ועשו אותו יום ראש השנה, ונמצא שקלקלו הלויים בשיר של מנחה. מאז **התקינו** – בית דין, שלא יהו מקבלין – עדות החודש, אלא עד המנחה – עד זמן הקרבת התמיד של בין הערביים. ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה, נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש, כלומר שהיו מעבירים את אלול וקובעים ראש חודש תשרי למחר, אלא שמכל מקום היו משלימים את יום השלושים של אלול בקדושת חג, כמו שנהגו מספק קודם שבאו העדים, כדי שלא יבואו לזולת ביום זה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה, כי יאמרו: אשתקד נהגנו בו קדושת חג בחינם, שהרי מן המנחה חזרנו ונהגנו בו חול. ברם, בהקרבת התמיד של בין הערביים היו אומרים שיר של חול; ועיקר קדושת חג לענין תקיעת שופר ולקרבות היום ושיר של יום טוב היו נוהגים למחר; וזהו ששינוי: נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש. **משחרב בית המקדש** – ולא היה חשש לקלוקל השיר, שהרי בטלו הקרבות, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהו מקבלין עדות החדש כל היום – של שלושים באלול, ואפילו באו העדים סמוך לשקיעת החמה, בית דין מקבלים עדותם ומקדשים יום השלושים ועושים אותו ראש השנה. במסכת ביצה (ד, ב) מסיקה הגמרא, שמודה רבן יוחנן בן זכאי, שאם באו העדים מן המנחה ולמעלה, נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, שכן מה שתיקן שיהו מקבלים עדות החודש כל היום, היינו דווקא לענין ראש חודש, ששלושים באלול ייקבע כאחד בתשרי, ולפי זה ייקבעו המועדות הבאים, אבל לענין חג ראש

כתבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן... ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה, עד הביאכם את קרבן אלהיכם", ומכאן שאסור לאכול מן התבואה החדשה קודם הקרבת מנחת העומר בששה עשר בניסן; ואמנם בזמן שביית המקדש היה קיים, משקרב העומר, הותר מיד לאכול מן התבואה החדשה, שהרי נאמר: "עד הביאכם את קרבן אלהיכם", ומשמע שלאחר הקרבת העומר הותר החדש מיד. אבל לאחר חורבן בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיום ששה עשר בניסן, שהוא יום הנפת העומר, יהא כולו אסור לאכול בו מן החדש (עיין סוכה ג, יב – שם הבאנו בשולי באור המשנה פרטים נוספים בענין תקנה זו וטעמה).

כפי ששינונו, שונה הוא לולב משופר בזמן בית המקדש, שנטילת הלולב ביום הראשון היתה דוחה שבת אפילו במדינה, ואילו תקיעת שופר לא היתה דוחה שבת במדינה, כי אם במקדש בלבד; ואף משחרב בית המקדש יש הבדל בין לולב לשופר, שנטילת לולב אינה דוחה שבת אפילו ביום הראשון, ואילו בתקיעת שופר התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו תוקעים בשבת בפני בית דין. ומה טעם ההבדלים הללו? נשיב על ראשון ראשון:

- א. ההבדל בזמן בית המקדש הוא, לפי שתקיעת שופר הוא בראש חודש תשרי, ולא ידעו בקביעות החודש אלא במקדש (ובירושלים); הלכך במדינה, שלא ידעו אם הוא ורואי ראש השנה, ועשו את חג מספק, לא היתה תקיעת שופר דוחה שבת מספק. אבל עד חג הסוכות כבר הספיקו להודיע במדינה כולה מתי נקבע ראש חודש תשרי, והיה ברור ומפורסם לכול שיום הראשון של סוכות הוא יום הראוי לקיום מצוות נטילת לולב לפי דין התורה, הלכך נטילת לולב ביום הראשון היתה דוחה שבת אף במדינה (ותוספות: בעל המאור: המאירי).
- ב. ההבדל לאחר חורבן הבית הוא, לפי שבתקיעת שופר יכול יחיד לתקוע ולהוציא את כולם, הלכך במקום בית דין לא גזרו חכמים, מפני שביית דין זריזין הן, כמו שבארנו במשנה א' בפרקנו, מה שאין כן בלולב שמצוותו מסורה לכל אחד ואחד. מכאן התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעים בכל מקום שיש בו בית דין. ואילו בלולב גזרו, שלא ידחה את השבת כלל. ועוד טעם אמרו בזה, לפי שלולב ניטל אף בשאר ימי הסוכות, ואילו בשופר יש חשש שמא תשתכח מצוות תקיעת שופר. ואף על פי שאף ראש השנה הוא שני ימים, מכל מקום מדין תורה אינו אלא יום אחד; או משום ששופר בא לזכרון יותר מלולב (ה"ר): תוספות: "ותוספת יום טוב".

~ יום ששי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ד

משנתנו ממשיכה בתקנת רבן יוחנן בן זכאי, ומדובר בה בענין קידוש החודש. **בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום** – של שלושים לחודש, שאפילו באו עדים בסוף היום, סמוך לשקיעת החמה, והעידו שראו את הלבנה בחידושה, היו בית הדין מקדשים על פי עדותם את יום השלושים ועושים אותו ראש חודש, אף על פי שהיום כמעט כבר עבר. ולפי רוב המפרשים כוונת משנתנו ליום שלושים באלול, שאם באו העדים אפילו בסוף אותו היום והעידו שראו את הלבנה, היו בית

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה: יְעוֹד זֹאת הַתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי, שֶׁאִפְלוּ רֹאשׁ בֵּית דִּין בְּכָל מְקוֹם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים הוֹלְכִין אֶלָּא לְמָקוֹם הַנֶּעָד.

ה סדר ברכות: אומר אבות וגבורות וקדשת השם, וכולל מלכיות עמה, ואינו תוקע; קדשת היום, ותוקע; זכרונות, ותוקע; שופרות, ותוקע; ואומר עבודה והודאה וברכת פהנים; דברי רבי יוחנן בן נורי. אומר לו רבי עקיבא: אם אינו תוקע למלכיות, למה הוא מזכיר? אלא אומר אבות וגבורות וקדשת השם, וכולל מלכיות עם קדשת היום, ותוקע; זכרונות, ותוקע; שופרות, ותוקע; ואומר עבודה והודאה וברכת פהנים.

פירוש ברטנורא

לשנה הבאה ועישו בו מלאכה כל היום, ואמרי אשתקד נהגנו בו קודש בחנם ומן המנחה ולמעלה חורגו ונהגנו בו חול: שאפילו ראש ב"ד בכל מקום. שנצרך לפרוש ממקום הועד למקום אחר. והרי עיקר מצות [קידוש] החודש תלויה בו, כדתנן [בפ"ב] לעיל ראש ב"ד אומר מקודש, מי"מ לא יהיו צריכים עדים לילך אחריו אלא למקום הועד שהסנהדרין יושבין שם ילכו, וסנהדרין מקדשין אותו בלא ראש ב"ד:

ה אבות. מנן אברהם: וגבורות. אתה גבור: קדשת השם. קדוש קדוש קדוש: קדשת היום. אתה בחרתנו: זכרונות ותוקע שופרות ותוקע. מקראי ילפינן להו, דכתיב (ויקרא כ"ג) זכרון תרועה, ודרשו ר"ל זכרון אלו זכרונות, תרועה אלו שופרות, ואמר קרא (במדבר כ') והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם. מה ת"ל אני ה' אלהיכם, למד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות, יהיו מלכיות עמהם: אר"ע וכו'. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

שלנו) מ"עלינו לשבח לארון הכל" עד "ה' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה"; וְאֵינוּ תוֹקְעִים – בחתימת ברכה זו, שאין תוקעים אלא על שלש הברכות האמצעיות: קְדֻשַׁת הַיּוֹם – "אתה בחרתנו" וכו' "ותתן לנו את יום הזכרון הזה יום תרועה מקרא קודש" וכו' וחותם: "ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הזכרון", וְתוֹקְעִים – בסיום הברכה הזאת; וְזִכְרוֹנֹת – לפי נוסח שלנו: "אתה זוכר מעשי עולם" וכו' וחותם: "ברוך אתה ה' זוכר הברית", וְתוֹקְעִים – פעם שנייה; שוֹפְרוֹת – לפי נוסח שלנו: "אתה נגלית בענן כבודך" וכו', וחותם: "ברוך אתה ה' שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים", וְתוֹקְעִים – פעם שלישית; וְאוֹמֵר – בסיום התפילה, עֲבוּדָה – "רצה ה' אלהינו בעמך ישראל" וכו', וחתימתה: "המחזיר שכירתו לציון", וְהוֹדָאָה – ברכת "מודים אנחנו לך", וחתימתה: "הטוב שמך ולך נאה להודות", וּבִרְכַּת פְּהִינִים – והברכה שלאחריה: "שים שלום", שחותמים בה: "המברך את עמו ישראל בשלום"; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי – הסובר שכוללים "מלכיות" עם קדושת השם, כמו שבארנו טעמו (בהקדמה למשנתנו), לפי שקדושה ומלכות מענין אחד הן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא – לרבי יוחנן בן נורי: אִם אֵינוּ תוֹקְעִים לְמַלְכוּת, לְמָה הוּא מְזַכֵּיר – אותן? כלומר מאחר שהוסיפו מלכיות בתפילה, וודאי צריך לתקוע עליהן כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות. בגמרא מבואר: למה הוא מזכיר עשרה פסוקים במלכיות כמו בזכרונות ובשופרות (מבואר במשנה ובאה)? כלומר אם נשנתנו מלכיות מהשאר לענין תקיעה, בדין הוא שיהא בהן שינוי גם בנוסח התפילה, ואם נוסח התפילה דומה לזכרונות ולשופרות וודאי צריך לתקוע עליהן כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות. אָלְפָא – כך הוא סדר הברכות: אוֹמֵר אָבוֹת וְגִבּוּרוֹת וְקִדְשַׁת הַשָּׁמַיִם – כלומר שמסיים קדושת השם ב"קדוש אתה נורא שמך", וחותם: "המלך הקדוש"; וְכֹלְלֵי מַלְכוּת עִם קְדֻשַׁת הַיּוֹם – מתחיל אתר כך "אתה בחרתנו", ולאחר שמסיים ענין קרבן המוסף (לפי נוסח שלנו), מתחיל מלכיות ("עלינו לשבח" וכו'), וחותם: "ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון", וְתוֹקְעִים – על מלכיות; וְזִכְרוֹנֹת, וְתוֹקְעִים; שוֹפְרוֹת, וְתוֹקְעִים; וְאוֹמֵר עֲבוּדָה וְהוֹדָאָה וּבִרְכַּת פְּהִינִים – כמו שבארנו לעיל. והלכה כרבי עקיבא.

השנה לא נעקרה תקנתם של הקודמים ממקומה, ואם באו העדים מן המנחה ולמעלה היו חוגגים שני ימים של ראש השנה. מכאן נשאר הנוהג הקבוע, שחוגגים גם בימינו שני ימים של ראש השנה, אחד בתשרי ושניים בתשרי, ושני הימים נחשבים כיום אחד ארוך ("וימא אריכתא") וקדושה אחת להם (גמרא ביצה טס). אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה: יְעוֹד זֹאת הַתְקִין רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי – בענין קידוש החודש, שֶׁאִפְלוּ רֹאשׁ בֵּית דִּין בְּכָל מְקוֹם – כלומר שאינו נמצא במקום הסנהדרין אלא הלך למקום אחר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים הוֹלְכִין אֶלָּא לְמָקוֹם הַנֶּעָד – אף על פי שצריך מצוות קידוש החודש תלויה בראש בית דין, כמו ששינונו (לעיל ב, ז): "ראש בית דין אומר: מקודש", מכל מקום התקין רבן יוחנן בן זכאי שלא יהו מטריחים את העדים לילך למקום שנמצא שם ראש בית דין אלא הולכים הם למקום הועד, היינו למקום מושב בית הדין, והם מקבלים את העדים ומקדשים את החודש בלי ראש בית דין.

באור משנה ה

משנתנו דנה בתפילת מוסף של ראש השנה, הכוללת את הברכות של מלכיות, זכרונות ושופרות, שתוקעים עליהן. ברכות אלו למדים (בגמרא) ממה שאמר בראש השנה: "זכרון תרועה" – "זכרון" אלו זכרונות, "תרועה" אלו שופרות, ואמר (במדבר י, י): "ויהיו לכם לזכרון לפני אלהיכם", מה תלמוד לומר "אני ה' אלהיכם"? בא הכתוב ללמד על כל מקום שיש שם זכרונות ושופרות, שיהיו מלכיות עמהם. כן מובא בבבליטא בגמרא: "אמר הק"ה: אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות; מלכיות – כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות – כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה? בשופר. וכן מובא בספרי: "מה ראו חכמים לומר מלכיות תחילה, ואחר כך זכרונות ושופרות? אלא המלכיות עליך תחילה ואחר כך בקש מלפניו רחמים, כדי שתזכר לו, ובמה? בשופר, ואין שופר אלא של רות, שנאמר (ישעיה כז, ג): "ויהיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול". משנתנו באה ללמד, שמלכיות אינן ברכה בפני עצמה, אלא כוללים אותן בברכה אחת, ונחלקו בזה רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא. רבי יוחנן בן נורי סובר, שאומרים "מלכיות" בברכת קדושת השם (שחותמים בה "המלך הקדוש"), שכן קדושה ומלכות ענין אחד הן. ורבי עקיבא סובר, שאומרים אותן בברכת קדושת היום (שחתימתה: "מקדש ישראל ויום הזכרון"), כדי שיתקע על מלכיות כשם שתוקעים על זכרונות ושופרות.

סדר ברכות – של תפילת המוסף בראש השנה, שבה תוקעים: אוֹמֵר אָבוֹת – ברכה המתחילה "ברוך אתה ה'... אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב" וכו', וחתימתה: "ברוך אתה ה' מנן אברהם", וּגְבוּרוֹת – "אתה גבור" וכו', וחתימתה: "ברוך אתה ה' מחיה המתים", וְקִדְשַׁת הַשָּׁמַיִם – "אתה קדוש" וכו' עד "קדוש אתה נורא שמך", וְכֹלְלֵי מַלְכוּת עִמָּהֶן – כלומר שאינו חותם "ברוך אתה ה' המלך הקדוש" אלא לאחר שאומר מלכיות, היינו (לפי נוסח

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

במשנה הקודמת שינונו, שתפילת המוסף כוללת מלכיות זכרונות ושופרות. "מלכיות" היינו פסוקים מן התנ"ך שנאמר בהם, כי ה' הוא מלך על כל הארץ; "זכרונות" – פסוקים שבהם נאמר כי ה' זוכר הכל; "שופרות" – פסוקים שזוכר בהם שופר.

ו אין פוחתין מעשר מלכות, מעשרה וזכרונות, מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר שלש שלש מפלגן – יצא. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פרגנות. מתחיל בתורה ומשלים בנביא. רבי יוסי אומר: אם השלים בתורה – יצא.

ז העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה – השני מתקיע; ובשעת ההלל – הראשון מקרא את ההלל.

פירוש ברטנורא

¶ מעשרה מלכות. ג' פסוקים משל תורה, וג' משל כתובים, וג' משל נביאים, ואחד משל תורה שמשלים בו: שלש שלש. אחד של תורה, ואחד של כתובים, ואחד של נביאים. והלכה כר"י בן נורי: מלכות וזכרונות ושופרות של פרגנות. כגון אם לא ביד חוקה אמלך עליכם (יהואל כ'), ויזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח), תקעו שופר בגבעה (הושע ה'), וכיוצא בהן. וזכרון יחיד, כגון זכרה לי אלהי לטובה (נחמיה ה'), אע"פ שהוא לטובה אין מזכירין אותו. וכן הלכה: ר"י אומר אם השלים בתורה יצא. בגמרא מפרש למלחיה דר"י הכי, ומשלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא. והלכה כר"י:

ז השני מתקיע. המתפלל תפלת המוספין מתקיע, ולא המתפלל תפלת של שחרית. ובשעת השמד תקנו כך, שגורו שלא יתקעו, והיו אורכים להם כל שש שעות של זמן תפלת השחר, לכך העבירו התקיעה מתפלת השחר לתפלת המוספין: ובשעת ההלל. משום דאין אומרים הלל ב"ה וביה"כ, קתני ובשעת ההלל, כלומר בשאר יו"ט שאומרים הלל:

משניות מבוארות – קהתי

שלשה מן הכתובים, שלשה מן הנביאים, ובאחרונה אומר פסוק עשירי מן התורה (כמו בנוסח שלנו), ואם אמר באחרונה פסוק עשירי מן הנביאים, יצא בדיעבד. והלכה כרבי יוסי.

באור משנה ז

העובר לפני התבה ביום טוב של ראש השנה – היינו שליה ציבור, השני – זה שמתפלל תפילת מוסף, מתקיע – את התקיעות על סדר הברכות, ולא הראשון המתפלל תפילת שחרית. בגמרא מבואר, שבראשונה היו תוקעים בתפילת שחרית עד שאירע מעשה והשדו בהם הרומאים שהם תוקעים למרד ועמדו עליהם והרגום. אותה שעה התקינו שיהיו תוקעים בתפילת מוסף, ומתוך שראו האויבים שעוסקים תחילה בתפילה ובקריאת התורה ואחר כך תוקעים, הבינו שתקיעות של מצווה הן ולא של מלחמה. מכאן שאין תוקעים אלא במוסף. וזהו ששינוי: "השני מתקיע". שאף בימימהם נהגו כבימינו להעמיד שליה ציבור אחד לשחרית ושליה ציבור אחר למוסף. ומה שנקטה משנתנו לשון מותקיע פירש רב האי גאון, לפי שאין שליה ציבור ראשי לתקוע על סדר הברכות, שמא ייטרד ולא יוכל לכוון לבו לחזור לתפילתו, אלא אחר צריך לתקוע. ופירוש מתקיע – נותן לתקוע שיתקע בין הברכות. ובשעת ההלל – בשעה שאומרים הלל, היינו בשאר ימים טובים, הראשון – שליה ציבור ראשון, המתפלל תפילת שחרית, מקרא את ההלל – קורא את ההלל לפני הקהל, והם עונים אחריו "הללויה" (עיי' סוכה ג, י – שם בבאנו הסבר מפורט של הרמב"ם על מנהג קריאת ההלל בימיהם).

משנתנו נקטה "ובשעת ההלל", לפי שבראש השנה וכיום הכיפורים אין אומרים הלל, והטעם הוא משום שהוא זמן הכנעת הלב ולא זמן שירה, וכן מבואר בגמרא: אפשר מלך יושב על כסא דין, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה?!

ממה שמבואר בגמרא על הרישא של משנתנו, שבתחילה היו תוקעים בתפילת שחרית, יש למדים, שגם בתפילת שחרית של ראש השנה היו נוהגים לומר מלכות, וזכרונות ושופרות, שהיו התקיעות הן על סדר הברכות הללו. ואמנם לדעת בעל המאור אמרו בתחילה תשע ברכות בכל התפלות בראש השנה בין בערבית בין בשחרית ובין במוסף ובין במנחה, כלומר שהברכות האמצעיות היו מלכות וזכרונות ושופרות. ברם, תקיעות לא היו אלא במוסף, כמפורש במשנתנו. אבל הרמב"ן חולק על בעל המאור ומביא ראיה מן הירושלמי (שבועות א, ד), שתשע ברכות לא נאמרו אלא במוסף.

משנתנו באה ללמד שכל אחת מהן יש לומר לכל הפחות עשרה פסוקים. אין פוחתין מעשר מלכות – מעשרה פסוקים של מלכות, מעשרה וזכרונות, מעשרה שופרות – בגמרא מבואר, שמספר זה הוא כנגד עשרה הילולים שאמר דוד במזמור "הללויה הללו אל-בדש" (המזמור האחרון שבתהילים). שבו נאמר גם "הללוהו בתקע שופר": או כנגד עשרת הדברות, שנאמר בהם (שמות יט, יט): "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאלהים יענו בקול"; או כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם (שהעולם נברא בראש השנה – רש"י). בירושלמי מובא טעם אחר על כל אחת ואחת: עשר מלכות כנגד עשרה הילולים שאמר דוד, כמו שבארנו לעיל; עשרה וזכרונות כנגד עשרה וידויים שאמר ישעיה (א, סז-סח): "רחצו הזכר" וכו'; עשרה שופרות כנגד שבעה כבשים ופר ואיל ושעיר של קרבן המוסף. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר שלש שלש מפלגן – שלשה פסוקים ממלכות, שלשה מזכרונות ושלשה משופרות, יצא – ידי חובתו. בגמרא מבואר, שהמספר שלשה הוא כנגד תורה נביאים וכתובים, או כנגד כהנים לויים וישראלים, יש מבארים, שאף רבי יוחנן בן נורי מודה, שלכתחילה אין פוחתים מעשרה פסוקים של מלכות, מעשרה וזכרונות ומעשרה שופרות, אלא שהוא סובר, שבדיעבד אם אמר שלשה שלשה מכולן יצא (הר"ן), וכן הלכה. אין מזכירין זכרון מלכות ושופר של פרגנות – כגון במלכות: "אם לא ביד חזקה ובורע נטויה ובחימה שפוכה אמלך עליכם" (יהואל כ, ג); ובזכרונות: "ויזכור כי בשר המה" (תהלים עח, ט); ובשופרות: "תקעו שופר בגבעה" (הושע ה, ח). בעל "תוספות יום טוב" מעיר שמשנתנו נקטה "זכרון מלכות ושופר" (ולא לפי הסדר: מלכות וזכרון ושופר), משום לשון נופל על לשון: "אין מזכירין זכרון"... מתחיל בתורה ומשלים בנביא – בכל אחת אומר תחילה פסוקים מן התורה, אחר כך מן הכתובים ("ודברי קדש כתוב לאמר"). ואחר כך מן הנביאים, כלומר שמקדים את הפסוקים מן הכתובים לשל נביאים, ומבואר הטעם בתוספות, לפי שתהלים משלי ואיוב קדמו לנביאים. וכן לדעת רבי יוחנן בן נורי: אם אמר שלש שלש מכולן – היינו פסוק אחד מן התורה ופסוק מן הכתובים ופסוק מן הנביאים. רבי יוסי אומר: "אם השלים בתורה, יצא – בגמרא מובאת ברייתא, שרבי יוסי אומר: "המשלים בתורה הרי זה משובח", ולפי זה מגיהים גם במשנתנו: רבי יוסי אומר: משלים בתורה, ואם השלים בנביא, יצא – כלומר שלכתחילה צריך להשלים בפסוק מן התורה, היינו שאומר שלשה פסוקים מן התורה,

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

משום סכנה. שלא יקוץ ידו: משום קלקול סעודה. אף בחבורה קטנה יצא דם וילכלך את המאכל וימאס את המסובין: בלא ק"ש. שתהא ממתך דומה למטת ארמית: ארמית ממש. על מטת ארמית: מעשה דרב פפא. שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רוצה להעליל עליו ולומר שישב עליו והרגו: אסור לעבור וכו'. שנראה כמבריה עצמו מפתח בית הכנסת שבמזרח:

דף ח עמוד ב. הגמרא מביאה שלשה דברים שאמר רבא לבניו: **אָמַר לְחוּ רְבָא לְבְנֵיהּ, פְּשָׁאֲתֶם חוֹתְכֵין בְּשַׁר, אַל תַּחְתְּבוּ אוֹתוּ כִשְׁהוּא מוֹנַח עַל גַּב הַיָּד, אַל־אֵל הַנִּיחּוּהוּ עַל הַשִּׁלְחָן בְּשַׁעַת הַחֵיתוּךְ. אִיכָא דְאָמְרִי שְׁהַטַּעַם לַכֶּךְ הוּא מְשׁוּם סַכְנָה, כִּי יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ שְׂמָא יַחְתּוּךְ אֶת יָדוֹ. וְאִיכָא דְאָמְרִי שְׂאָף אִם לֹא יַחְתּוּךְ אֶת יָדוֹ, עַדִּיין יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ מְשׁוּם קַלְקוּל סְעוּדָה - שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה קַטְנָה בִּידוֹ וַיִּצָא מִמֶּנָּה דָם שִׁילְכַלְךְ אֶת הַמַּאכֵל, וַיִּמְאָסוּ הַמְּסוּבִים. וְעוֹד אָמַר לָהֶם, אַל תִּשְׁבוּ עַל מַטַּת אַרְמִית, וְאַל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַת שְׁהַצְבּוֹר מִתְּפִלְלִין.**

הגמרא מבארת את אמירת רבא לבניו: מה שאמר **וְאַל תִּשְׁבוּ עַל מַטַּת אַרְמִית!** **אִיכָא דְאָמְרִי, לֹא תִגְנוּ -** לא תשנו בלא שתקראו קריאת

שְׁמַע שעל המטה, שאם תעשו כן תהיה מיטתכם דומה למטה של ארמיים, שכך מנהגם. **וְאִיכָא דְאָמְרִי שְׂצִוִּיה לָהֶם דְּלֹא תִנְסְבוּ גִיּוֹרְתָא -** שלא ישאו גיורת. **וְאִיכָא דְאָמְרִי שְׂרַבָּא אָמַר לָהֶם שְׂלֹא יִשְׁבוּ עַל מַטַּת אַרְמִית מִמְּשֵׁ, וּמְשׁוּם מַעֲשֵׂה דְרַב פְּפָא -** ומחמת מעשה שהיה עם רב פפא, **דְּרַב פְּפָא אָזַל לְגַבֵּי אַרְמִית -** הלך לאשה גויה, והיא הוציאה לו מטה. **אָמְרָה לּוֹ, שְׁב עַל מַטָּה זוּ. אָמַר לָהּ רַב פְּפָא, אֵינִי יוֹשֵׁב עַד שְׁתִּגְבִּיחַי אֶת הַמַּטָּה, הַגְּבִיחָה הַגּוֹיָה אֶת הַמַּטָּה וּמִצָּאוּ שָׁם תִּינּוֹק מֵת, וּנְתַבְרַר שְׂרַצְתָּה הַגּוֹיָה לְהַעֲלִיל עַל רַב פְּפָא שְׁהוּא יֹשֵׁב עַל בְּנֵה וְהַרְגוּ. מִכָּאֵן אָמְרוּ -** וממעשה זה למדו חכמים להורות, שאסור לישב על מפת ארמית.

עוד אמר רבא לבניו, **וְאַל תַּעֲבְרוּ אַחֲרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַת שְׁהַצְבּוֹר מִתְּפִלְלִין!** מסייע ליה - מכאן יש להביא ראיה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת, כלומר, אחורי הצד שבו נמצא פתח בית הכנסת, בְּשַׁעַת שְׁהַצְבּוֹר מִתְּפִלְלִין, שאם יעבור שם באותה שעה ולא יכנס לבית הכנסת, נראה ככופר, ומבזה את בית הכנסת, כיון שעומד בפתח בית הכנסת ואינו נכנס להתפלל. **אָמַר אַבְיִי, וְלֹא אָמְרֵן -** לא נאמר איסור לעבור אחורי בית הכנסת, אֶלָּא דְּלִיכָא פְּתַח אַחֲרֵינָא - אלא כשאין פתח אחר לבית הכנסת, אֶבְל אִיכָא פְּתַח אַחֲרֵינָא, לִית לָן בְּה - אבל אם יש פתח אחר, אין לנו לחוש לאיסור זה. וכן לא אמרנו - לא נאמר איסור זה, אֶלָּא דְּלִיכָא בֵּי בְּנֵי שְׂתָא אַחֲרֵינָא - כשאין בית כנסת אחר בעיר זו, אֶבְל אִיכָא בֵּי בְּנֵי שְׂתָא אַחֲרֵינָא, לִית לָן בְּה - אבל אם יש בית כנסת אחר, אין לחוש. שבאופנים אלו אין העובר אחורי בית הכנסת נראה ככופר ומבזה את בית הכנסת, שיש לומר שדעתו להכנס בפתח האחר, או להתפלל בבית הכנסת השני. **וְלֹא אָמְרֵן, אֶלָּא דְּלֹא דְרֵי טוֹנָא וְלֹא רְהִיט וְלֹא מְנַח תְּפִלְלִין -** וכן לא נאמר איסור זה אלא כשהאדם העובר אחורי בית הכנסת אינו נושא משא, ואינו רץ, ואינו מניח תפילין, אֶבְל אִיכָא חַד מִהֲנַה, לִית לָן בְּה - אבל אם הוא עושה אחד מדברים אלו אין לנו לחשוש לאיסור, מפני שאינו נראה ככופר ומבזה את בית הכנסת. שהנושא משא, ניכרים הדברים שאינו נכנס לבית הכנסת מפני המשא שעליו. וכן אדם שממהר ורץ, ניכר שזמנו דחוק מפני דבר נחוץ ולכן אינו יכול להתעכב ולהכנס לבית הכנסת. והמניח תפילין ניכר הדבר שהוא רודף אחר המצוות ואינו ממבטלי התפילה.

מכיון שהביאה הגמרא לעיל את ציווי רבא לבניו שלא יחתכו בשר על גבי היד, מביאה הגמרא ברייתא המונה דבר זה בין מנהגי דרך ארץ שנהגו המדדים: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשַׁלְשָׁה דְּבָרִים אוֹהֵב אֲנִי אֶת הַמְּדַרְיִים -** יש שלשה דברים שאני אוהב במנהגם של אנשי מדי. הדבר הראשון הוא, **בְּשַׁחֲתוֹכֵין אֶת הַבְּשָׂר אֵין חוֹתְכֵין**

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

אָלָא עַל גַּבֵּי הַשּׁוֹלְחָן, ולא על גבי היד. דבר שני, פְּשְׁנוֹשְׁקִין את חבירם
 אֵין נוֹשְׁקִין אותו אָלָא עַל גַּב הַיָּד. דבר שלישי, וּבְשִׁיעוּצֵין -
 וכשמתיעצים בדברים שאין חפצים שיתפרסמו, אֵין יוֹעֲצִין אָלָא פְּשָׁדָה ולא
 בתוך בית, מפני שיש לחשוש שישמעו שאר בני הבית את הדברים. אָמַר רַב
 אֲדָא פֶּר אֶהְבֵּה, מֵאֵי קִרְיָא - מהו הפסוק שממנו למדנו כן, שנאמר
 (בראשית לא ד) 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְּׂדָה אֶל צֹאנֵיו'.

על גב היד. את יד חברו הוא נושק
 ודרך חשיבות הוא זה מפני הרוק: אלא
 בשדה. דאמרי אינשי אונים לכותל:
 בדבר אחר. תשמיש: אני צויתי
 למקודשי. במפלת בבל כתיב אני צויתי
 את מלכי פרס ומדי לבא ולהשחיתה:

הגמרא מביאה ברייתא נוספת כעין דברי רבי עקיבא: תִּנְיָא, אָמַר רַבִּן גַּמְלִיאֵל, פְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים אוֹהֵב אֲנִי
 אֶת הַפְּרָסִים מפני צניעותם, הֵן צָנוּעִין בְּאִבְלָתָן, וְצָנוּעִין בְּבֵית הַכֶּפֶס, וְצָנוּעִין בְּדָבָר אַחֵר -
 בתשמיש.

הגמרא מוסיפה לבאר שאין מעלה זו מועילה להציל את הפרסאים מהגיהנם. שנאמר במפלת בבל (ישעיה יג ג) 'אֲנִי
 צִוִּיתִי לְמַקְוֵדְשֵׁי, כלומר, אני צויתי את מלכי פרס לבא ולהשחית את בבל, וְתִנֵּי רַב יוֹסֵף שהאומה הנקראת
 'מקודשי', אֵלוֹ הַפְּרָסִים הַמְּקוֹדְשִׁין וּמְזוּמָנִין לְגִיהֵנוֹם.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מני"א, תשי"ג
 ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים אשר בלוד,
 ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביהם מיום י"ט, כ"ד, וכ"ה תמוז עם המצורפים אליהם...

בנוגע להדפסת חוברת ובה חדו"ת מהרמ"ם והעיקר מהתלמידים, הנה בכלל נהוג
 בחבורות כמו אלו שהם מוקדשים לחידושי תורה מהתלמידים, ורק במקרים בודדים משתתפים
 בה גם הרמ"ם באיזה מחידושיהם... כדאי הדבר להו"ל חוברת ע"ד הנ"ל.

אלא שמוכרח שידפס בכל חוברת וחוברת איזה מאמר חסידות ושיחה (מאלו המאמרים
 והשיחות השייכים יותר לבני ישיבות), כי סו"ס אין לשכוח מה שכותב כ"ק אדמו"ר (מורהש"ב)
 נייע ע"ד תכלית ישיבות תו"ת, ויעויין קונטרס עץ החיים פרק כב והוספה שם. שיחת כל היוצא
 למלחמת ב"ד. (מה שכותבים שעד עתה לא הופיעה חוברת כזו בארץ, כמדומה מופיעה ושמה
 הנאמן), בכ"א כדאי להכין חומר בשביל חוברת הנ"ל.

וכשיהי' קרוב יותר לפועל, אפשר יהי' להחליט אם לאחדה עם [...] ענין כזה דשיבת תורת
 אמת ואולי גם דהישיבה כאן, אבל עוד מ[וקדם] הזמן להחליט בזה, ובמילא - אם רצונם לעשות
 בזה בחשאי, מפני הטעם שכותבים, יעשו באופן כזה, כיון שאפשר גם שבתחלה תפרסם הישיבה
 שלהם חוברת בפ"ע ואח"כ יצרפוח לחוברות אחרות.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש

מ. שניאורסאהן

56 דְאִתְקַדְשָׁה לִיה אִמָּה - וכי אתה סובר שמדובר כאן בקנין אגב, הֲבֵיאַת
 57 בְּאִדָּם חֲשׂוֹב עֲסָקִינָן - מדובר באופן שהמקדש הוא אדם חשוב
 58 שאינו רגיל לקבל מתנות, דְּבַהֲהֵיא הִנָּחָה דְקָא מְקַבֵּל מִתְּנָה מִיָּנְה
 59 גְּמָרָה וּמְקַנְיָא לִיה נְפִשָׁה - ותמורת הנאה זו שקבל ממנה את המנה,
 60 היא מקנה לו את עצמה, והנאה זו שזה ממון, שהרי היתה רוצה
 61 לתת פרוטה לאדם שישלחו לקבל ממנה מתנה.
 62 הגמרא מביאה דין נוסף בשם רבא, שיש ללמוד מערב ומעבד
 63 כנעני גם לענין מכירה: אִיתְמַר נְמִי מְשָׁמִיה דְרַבָּא, וְכֹן לְעֵנִין מְמוֹנָא,
 64 שגם בקניית קרקעות בקנין כסף יש ללמוד מערב ומעבד כנעני.
 65 שאם מכר לו שדה ואמר לו תן מנה לפלוני ושדי מכורה לך, קנה
 66 את השדה מדין ערב. ואם אמר קח מנה ותהא שדך מכורה
 67 לפלוני, קנה אותו פלוני את השדה מדין עבד כנעני. ואם אמר תן
 68 מנה לפלוני ותקנה לו שדי, קנה אותו פלוני את השדה מדין
 69 שניהם.
 70 הגמרא מבאר מדוע כפל רבא את דבריו: וצִירְבָא לומר דינים
 71 אלו גם בקידושין וגם בממונות, דְּאִי אֲשָׁמוּעִינָן בְּקִידוּשִׁין, הִיָּה מְקוּם
 72 לומר שרק אשה נקנית באופנים אלו, מִשּׁוּם דְהָא אִיתְתָּא נִיחָא לָהּ
 73 בְּכָל דְהוּ - שאשה נוח לה להתקדש בכל דבר, ואפילו בטובת
 74 הנאה בלבד, וּבְדַרְיֵיש לְקִיש, דְאִתְמַר רִיש לְקִיש פתגם זה שנוסים
 75 רגילות לומר, כֹּן לְמִיתָב מִן דּוּ מְלָמְיָה אֲרַמְלוּ - מוטב לישב בשני
 76 גופים, דהיינו עם בעל, יחא זה מי שיהיה, מלישב בדרך בלא בעל,
 77 וכיון שהיא רוצה לו כל להינשא, נוח לה להתקדש בכל דבר, אֲכַל
 78 בְּמְמוֹנָא, אִימָא - הייתי אומר שלא יועיל קנין כסף באופנים אלו.
 79 וְאִי אֲשָׁמוּעִינָן בְּמְמוֹנָא, הייתי אומר שרק בענייני ממון מועיל
 80 לקנות באופנים אלו, מִשּׁוּם דְאִיתְהִיב לְמַחֲלָה - שממון ניתן
 81 למחילה, כלומר שרשאי אדם למוחלו ולכן הוא יכול להסכים
 82 להקנות באופנים אלו, אֲכַל בְּקִידוּשִׁין אִימָא - הייתה אומר שלא
 83 יועילו אופנים אלו. וצִירְבָא - לכך הוצרך רבא לחדש גם בקידושין
 84 וגם בממונות:
 85 הגמרא דנה בקידושין של חצי איש וחצי אשה: אֲמַר רַבָּא, אִמַר
 86 לאשה 'התקדשי לי להציי', מְקוּדְשָׁת. אִמַר לָה 'הַצִּינִי מְקוּדְשָׁת לִי',
 87 אִינָה מְקוּדְשָׁת. אֲמַר לִיה אֲבִי רַבָּא, מֵאִי שְׂנָא אִם אִמַר 'הַצִּינִי'
 88 מְקוּדְשָׁת לִי, דְאִינָה מְקוּדְשָׁת, מִשּׁוּם שְׂנָאֵר (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח
 89 אִישׁ אִשָּׁה, וְדוֹרְשִׁים שְׂאִישׁ' שלמה אֲמַר רַבְּמָנָא, וְלֹא הֲצִי אִשָּׁה,
 90 ולכן אינו יכול לקדש רק את חצייה, הֲבֵיאַת נְמִי - כך יש לדרוש
 91 מהפסוק 'שִׂישׁ' שלם אֲמַר רַבְּמָנָא, וְלֹא הֲצִי אִישׁ, ומדוע אם אמר
 92 'התקדשי לי לחצי' מקודשת. אֲמַר לִיה רַבא אֲבִי, הֲבֵי אִשְׁתָּא -
 93 וכי דומים שני הדינים, הֲתָם - כשאמר 'חציך מקודשת לי', אִיתְתָּא
 94 לְבִי תְרִי לֹא חֲזִיא - אשה אינה ראויה להינשא לשני בעלים, וכיון
 95 שכוונתו שתתקדש לו בחצייה, וחצייה האחר לא יתקדש כדי
 96 שתינשא בו לאחר, אינה מקודשת, אֲלֵא גְבָרָא - האיני, מי לא חזי
 97 לְבִי תְרִי - האם אינו ראוי לשאת שתי נשים, וְהֲבֵי קְאָמַר לָהּ -
 98 ובשאר מקודשי לי לחצי' כוונתו היתה דְּאִי גְעֵינָא לְמִינְסָב
 99 אֲחֵרִיתִי נְסִיבָנָא - שאם אחפוץ לשאת אשה אחרת, אשא, ולא
 100 התכוין שתהיה נשואה לחצי בלבד, ולכן מקודשת.
 101 הגמרא מקשה על דברי רבא: אֲמַר לִיה מַר זוטרא גְרִיה דְרַב מַרִי
 102 לְרַבִּינָא, מדוע כאשר קידש חצי אשה, לא חלו הקידושין, וְנִפְשָׁטוּ
 103 לָהּ קִידוּשִׁי בְּכוּלָהּ - הלא צריך להיות שהקידושין שעשה על חצייה
 104 תפשוטו בכלולה, שהרי מקדשה לו בלשון של הקדש, ועל קידושיו
 105 להיות כדון הקדש שהקדושה מתפשטת ממקצת על הכל, מִי לֹא
 106 תִנְיָא, הַאֲמַר רַבָּא שֶׁל בַּהֲמָה זֹו עוֹלָה, תְּהָא בּוֹלָה עוֹלָה, מִפְּנֵי
 107 שהקדושה מתפשטת מן הרגל על כולה. וְאֲפִילוּ לְמָאן דְאֲמַר -
 108 שאין בוֹלָה עוֹלָה, מִפְּנֵי שהקדושה אינה מתפשטת בכלולה, הֲנִי מִיָּלִי
 109 הִיבָא דְמִקְדִּישׁ דְרַב - אבר שאין הנשמה תלויה בו, כמו רגל, שיכולה
 110 לחיות גם בלעדיה, שבוה הקדושה לא פשטה על כולה, אֲכַל אִם

1 וְאִתְקַדְשָׁה אִנִּי לָהּ, וכשנתן את המנה לאותו פלוני אמר לה הנותן 'הרי
 2 את מקודשת לי, מְקוּדְשָׁת אף שלא הגיע לידה שום ממון, ולמדים
 3 זאת מדין ערב. שהרי ערב על הלואה, לֹא אָף עַל גַּב דְלֵא מְמִי הִנָּחָה
 4 לִידֵיה - האם אין זה כך שאף שלא הגיע ממון לידיו, קָא מְשַׁעְבֵּד
 5 נְפִשָׁיה - משעבד את עצמו למלוה לפרוע את ההלואה, וְהָאִי
 6 אִיתְתָּא נְמִי - אף אשה זו, אָף עַל גַּב דְלֵא מְמִי הִנָּחָה לִידֵיה קָא
 7 מְשַׁעְבֵּדָא וּמְקַנְיָא נְפִשָׁה - אפילו שלא הגיעה הנאת המנה לידה,
 8 משתעבדת ומקנה את עצמה למקדש. דין נוסף שאמר רבא: אדם
 9 שנשלח לקדש אשה, ובא אצל האשה ואמר לה הִלְיָךְ - קחי לך
 10 מְנָה משלי, וְהִתְקַדְשִׁי בו לְפִלוֹנִי המשלח, מְקוּדְשָׁת אף שלא
 11 התקדשה בממונו של המשלח, ולמדים זאת מדין שחרור עֲבָד
 12 כְּנַעֲנִי, שהרי עֲבָד כְּנַעֲנִי קונה את עצמו בכסף על ידי אחרים,
 13 כלומר שאחרים פודים אותו בממונם והוא קונה את עצמו ויוצא
 14 לחירות, ומוכיחה הגמרא, לֹא אָף עַל גַּב דְלֵא קָא חֲסַר וְלֹא מִיֵּד -
 15 האם אין זה כך שאף שלא חסר העבד כלום, קָא קְנִי נְפִשָׁיה - הוא
 16 קונה את עצמו, וְהָאִי גְבָרָא נְמִי - מי שנתנו לאשה מנה בשביל
 17 שתתקדש לו, אָף עַל גַּב דְלֵא קָא חֲסַר וְלֹא מִיֵּד - אפילו שלא חסר
 18 כלום מממונו בקידושין אלו, קָא קְנִי לָהּ לְהָאִי אִיתְתָּא - הוא קונה
 19 את האשה.
 20 משני הדינים האמורים עד עתה, אומר רבא שיש ללמוד דין
 21 שלישי: אמרה אשה לאדם, תֵּן מְנָה לְפִלוֹנִי וְאִתְקַדְשׁ אֲנִי לוֹ - לאותו
 22 פלוני במנה שנתת לו בשבילי, ונתן לאותו פלוני את המנה,
 23 מְקוּדְשָׁת האשה למי שקיבל את המנה, ודין זה ללמד מדין שְׂנִינָה
 24 וְ עַרְב וְעַבְד כְּנַעֲנִי, עַרְב, לֹא אָף עַל גַּב דְלֵא מְמִי הִנָּחָה לִידֵיה
 25 - האם אין זה כך שאף שלא הגיע ממון לידיו, קָא מְשַׁעְבֵּדִי נְפִשָׁיה
 26 - משעבד את עצמו לפרוע את ההלואה, וְהָאִי אִיתְתָּא נְמִי - אף
 27 אשה זו, אָף עַל גַּב דְלֵא קָא מְמִי הִנָּחָה לִידֵיה קָא מְקַנְיָא נְפִשָׁה - אפילו
 28 שלא הגיעה הנאת המנה לידה, מקנה את עצמה למקדש. אולם
 29 יש לדחות, מִי דְמִי, עַרְב הָאִי דְקָא קְנִי לִיה קָא חֲסַר מְמוֹנָא - המלוה
 30 נחסר ממון על פי הערב ולכן הערב משתעבד לו, ואילו הָאִי גְבָרָא
 31 - אדם זה, שאליו היא מתקדשת, קָא קְנִי לָהּ לְהָאִי אִיתְתָּא וְלֹא קָא
 32 חֲסַר וְלֹא מִיֵּד - קונה את האשה אף שאינו נחסר שום דבר.
 33 והתשובה לכך היא, שְׁעָבַד כְּנַעֲנִי יוֹבִיחַ, דְלֵא קָא חֲסַר מְמוֹנָא קָא
 34 קְנִי נְפִשָׁיה - שאינו נחסר ממון כשאתארים פודים אותו, והוא קונה
 35 את עצמו, ויש ללמוד שגם האשה מתקדשת לאותו פלוני אף
 36 שלא נחסר ממון. ועדיין יש לדחות, מִי דְמִי, הֲתָם - בעבד כנעני,
 37 הֵךְ דְקָא מְקַנְיָא קָא קְנִי - האדון שמשחררו מקבל תמורתו כסף, ואילו
 38 הֲבֵיאַת - בקידושין אלו, הָאִי אִיתְתָּא קָא מְקַנְיָא נְפִשָׁה וְלֹא קָא מְקַנְיָא
 39 וְלֹא מִיֵּד - אשה זו מקנה את עצמה אף שאינה מקבלת שום דבר
 40 תמורת זאת. והתשובה לכך היא, עַרְב יוֹבִיחַ, שָׂאָף עַל גַּב דְלֵא קָא
 41 מְמִי הִנָּחָה לִידֵיה מְשַׁעְבֵּד נְפִשָׁיה - שאף שאינו מקבל שום דבר,
 42 משעבד את עצמו, ויש ללמוד שגם האשה מתקדשת אף שאינה
 43 מקבלת שום דבר תמורת הקידושין.
 44 רבא דן באופן נוסף של תניית מעות לקידושין: קְנִי רַבָּא, אמרה
 45 האשה לאיש, הִלְיָךְ מְנָה וְאִתְקַדְשׁ אֲנִי לָהּ, וקיבל את המנה ואמר לה
 46 'התקדשי לי בכך', מַהוּ. פורשטת הגמרא: אֲמַר מַר זוטרא מְשָׁמִיה דְרַב
 47 פְּפָא, מְקוּדְשָׁת. והבינה הגמרא שהטעם הוא משום שאגב המנה
 48 שנקנה במשיכה, קונה גם את האשה, ותמזה הגמרא: אֲמַר לִיה רַב
 49 אִשִּׁי לְמַר זוטרא, אִם כֹּן, הָוֵה לִיה נְכָסִים שְׂנֵש לְהֵם אֲחֵרִיתִי -
 50 קרקעות, וכן אדם שהוקש לקרקע, נְקַנְיָן עִם - אגב נכסים שאין
 51 לְהֵם אֲחֵרִיתִי - מיטלטלין, ויוכל אדם לקנות קרקעות אגב
 52 מיטלטלין, וְאִנָּן אִיפְכָא - להיפך תֵּן (לקמן כו). נְכָסִים שְׂאִין לְהֵם
 53 אֲחֵרִיתִי - מיטלטלין, נְקַנְיָן עִם - אגב נכסים שיש לְהֵם אֲחֵרִיתִי -
 54 קרקעות כְּכִסְף בְּשָׂרָא וּבְהוֹנָה, ומבואר שקרקעות אינם נקנים אגב
 55 מיטלטלין. מתרצת הגמרא: אֲמַר לִיה מַר זוטרא לרב אשי, מִי סְבָרְתָּ

אם כן הזה ליה נכסים שיש להם אחריות - פירש בקונטרס: דאדם הוקש לקרקעות, דכתיב "ההנהגותם אותם לרשת אחוזה". וקשה: דהוהו קרא כתיב בעבד, אבל כן חזרין לא איתקש אלא דוקא ב'דמי עלי', לפי ששמין אותו בעבד, כדאיתא בפרק קמא דסנהדרין (טו,א). ועבד נמי, פלוגתא היא בפרק קמא דבבא קמא (יב,א) אי במקרקעי אי במטלטלי דמי, ונראה: דלא דוקא יש להם אחריות, אלא אף כי נמי אין להם אחריות - לא מצינו מטלטלין נקנין אגב מטלטלין, דנכסים שאין להם אחריות לא שייך בהו אגב. אי נמי יש לומר, דהכי קאמר: על כרחך אי אשה נקנית אגב מטלטלין - שדה נמי נקנה אגב מטלטלין, שהרי קנין כסף דאשה לפינן משרה "קידוה" וקידוה, ואם אין שדה נקנה - מהיכא תיתי באשה? ונפשטו קידושי כבולה מי לא תניא כו' - תימא: דבריש תמורה (א,ב) ליהף רגלה של זו עולה, ודברש שהנשמה תלויה בו, מקרא, דכתיב "כל אשר יתר מן מנוח לוח", וגיבי אשה לא כתיב קרא, ואם כן מאי פריך? הא לא דמי להדדו! ונראה: שלכך דדקדק רש"י ופירש דהא מקדשת - בלשון הקדש קאמר לה, וכדאמר ברש פירקין: דאמר לה אבולי עלמא בודקש. שאדם עושה אותה כהקדש - לפיכך יש להיות דינה בהקדש. אבל אם היה אמור "מאוסת", או חד מנתוה לישיג דלעיל (א,ו), על זה לא היה מקשה: "ונפשטו קידושי כבולה" לפירוש זה. וחזרו ולקחה - הא דנקט חזרו ולקחה, ולא נקט בהמה של שני שותפין שהקדיש כל אחד חציה - משום דלא שייך התם "עושה תמורה ותמורתה כיוצא בה", דשותפין אין ממירין, כדאמר בתמורה (יג,א) ובפרק קמא דזבוחים (ו,א).

ואפילו למאן דאמר אין כולה עולה - התם (תמורה יב,א) מפרש למאן דאמר דאין כולה עולה מן יעשה ממונה - וקאמר דימכנה לצרכי עולות, חוץ ממדי הדגל שהקדיש. ופריך: היאך יפטר זה מעולותה? הא היא ליה עולה חסידוה ומשני: כגון דאמר: הרי עלי עולה כמו שאמצאנה.

שמע

ואקדש אני לך - ובשנתנו לו אמר לה "התקדשי לי" - מקודשתה, ואף על גב דלא מטי הנאה לידה, מרין ערב - ממה שמצינו בתורה שהערב משתעבד למלוה, אנו יכולין ללמוד: הילך מנה והתקדשי לפלוני - והוא שלוחו, אלא שמקדשה משלו. מקדשת - ואף על גב דממונא לאו של משלח הוא. מרין ערב כנעני - דתנן במתניתין לקמן (בבבא): קונה את עצמו בכסף על ידי אחרים. שאחרים מרין אותו בממונן, והוא קונה עצמו ויוצא לחירות, ואף על גב דלא חסר איהו בהאי ממונא מיד, ואקדש אני לו - לאוהו פלוני, במנה שתתן לו בשבילי. מרין שניהם - מבין שני הדינין הללו של ערב ושל עבד כנעני אנו למדין. האי דקא מטי - בעל העבד, שהוה מקנה את העבד לחירות - קא קני האי כסף שמקבל בפדיונו. ואקדש אני לך - הוא קובלה, ואמר לה "התקדשי לי בכך". מקדשת - כדמפרש ואזיל טעמיה לקמיה. שיש להן אחריות - אדם הוקש לקרקעות, דכתיב (ויקרא כז) "והנהגותם אותם לרשת אחוזה". עם נכסים שאין להם אחריות - שמוכר או נתן לו קרקעות ומטלטלין, וזה מושך המטלטלין, וקרקעות קונים לו בבשיבת המטלטלין. ואין איפכא תנן - שצריך לקנות הקרקע באחד מן הדברים שהקרקע נקנה בהן, כגון כסף או שטר או חוקה דנעל וגור ופרץ כל שהוא, והמטלטלים נקנים אגבן. באדם חשוב עסקינן - שאינו רגיל לקבל ממונה. בההיא הנאה כו' - שתרצה זאת לתת פרוטה לאדם שפייענו לזה לקבל הימנה מתנה. וכן לענין ממונא - הך שמעתא דבבא, דליפנא קידושין מרין ערב ומרין עבד כנעני - כן לענין ממונא: מכר לו שדה, ואמר לו "תן הכסף לפלוני ושדי מכורה לך בו" - קנה מרין ערב. "הילך מנה ותהא שדך מכורה לפלוני" - קנה אותו פלוני שהדה מדין עבד. "תן מנה לפלוני ותקנה לו שדי כו' - קונה מרין שניהם. נראה - להיות נקנית בכל דהו, בקנין כל שהוא, ואפילו בטובת הנאה בעלמא. מן דו - בגופים שנים, בעל ואשתו, ואפילו אינו לה אלא לצוות בעלמא. דאיתיהובי למחילה - שאדם רשאי לחלוק. אשה אמר רחמנא - "כי יקח אשה, איש אמר רחמנא" - "כי יקח איש, איתתא לבי תרי" - להנשא להם, אי אפשר. הדלכך האי לא קדיש אלא פלוגא וחצייה נשאר לאחר, אם כן אינה מקדשת ליה. נפשטו קידושי כבולה - כי אמר "חציך מקדשת לי", דהא "מקדשת" בלשון הקדש קאמר לה. ואפילו לפאן דאמר כו' - פלוגתיהוהו במסכת תמורה. התם בהמה היא - ושלו היא, ואין מעבד על ידו מלהתקדש, לפיכך יש כח במאמרו לפשוט. והכא דעת אחרת יש, חשובה כמותה, המעכבת דבר. שאם אין אשה רוצה - אינם קידושין, וחו לא נתרצתה אלא לחציה - לפיכך אין דיבור תפיס בה. חת לא דמיא כו' - מסקנא דתירוצא הוא: אין דבר זה דומה אלא לבהמה של שני שותפין, דאיכא דעת אחרת המעכבת בה. והתם לא אמרינן דתקדש כולה על פי האחד. ואינה קריבה - הואיל ובתחלת הקדישה לא נראית ערב, שלא קדישה אלא חציה, ותמכר וקריב אחרת בדמיה. ועושה תמורה - אם המיר בה, ותמורתה כיוצא בה - דאינה קריבה, דמכח קדושה דחיהוהו באתה.

בעלי

46 נתן וּמְקַבֵּל אֶלְיָיִן - הולכים אחר הנותן והמקבל, שהנותן יתן
 47 פרוטה, והמקבל יקבל פרוטה, וְהָאֵמָּא - וכאן יש מִמּוֹנָא בשיעור
 48 פרוטה שזה נתן וזה קיבל, או דִּילְמָא בְּתַר דִּידְהוּ - אחר המקדש
 49 והמתקדשת אֶלְיָיִן, וְהָאֵמָּא לֵאמָר - ואין כאן פרוטה עבור המקדש
 50 והמתקדשת. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ - ספק זה לא נפשט.
 51 הגמרא מביאה ספק נוסף: בְּעֵי רַב פְּסָא, אמר לחבירו 'הריני מקדש
 52 את בְּתָךְ וְקוֹנָה את פְּרוּטָה בְּפְרוּטָה', מָהוּ, מִי אֶמְרִינָן שכוונתו לומר
 53 'הריני מקדש את בְּתָךְ בְּחֶזֶק פְּרוּטָה וְקוֹנָה את פְּרוּטָה בְּחֶזֶק פְּרוּטָה',
 54 ולא קנה דבר, משום שאין קונים ומקדשים בפרחות מפרוטה, או
 55 דִּילְמָא כוונתו לומר 'הריני מקדש את בְּתָךְ בְּפְרוּטָה, וְקוֹנָה את
 56 פְּרוּטָה בְּמִשְׁיבָה לכשאמשכנה'. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ - ספק זה לא
 57 נפשט.
 58 הגמרא מביאה ספק נוסף: בְּעֵי רַב אֲשִׁי, אמר לחבירו 'הריני מקדש
 59 את בְּתָךְ וְקוֹנָה את קְרָקְעָךְ בְּפְרוּטָה', מָהוּ, הָאֵם כוונתו לומר 'הריני
 60 מקדש את בְּתָךְ בְּחֶזֶק פְּרוּטָה וְקוֹנָה את קְרָקְעָךְ בְּחֶזֶק פְּרוּטָה', ולא
 61 קנה דבר, משום שאין קונים ומקדשים בפרחות מפרוטה, או דִּילְמָא
 62 כוונתו לומר 'הריני מקדש את בְּתָךְ בְּפְרוּטָה וְקוֹנָה את קְרָקְעָךְ
 63 בְּחֶזֶק לכשאחזיק בה'. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ - ספק זה לא נפשט.
 64 הגמרא דנה בענין קידושין בשוה כסף: מעשה בההוא גְּבָרָא
 65 דְּאֶקְרִישׁ בְּשִׂירָא - שקידש אשה בבגדי משי, ולא נודע שוויים
 66 קודם הקידושין. רַבָּה אָמַר, לֹא צְרִיכִי בגדי המשי קודם הקידושין
 67 שוּמְא וערכה כמה הם שוים, ומקודשת. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, צְרִיכִי
 68 שוּמְא כמה הם שוים, קודם הקידושין, ואם לא שמו אותם, אינה
 69 מקודשת.
 70 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: או דְּאָמַר לָהּ בְּכָל דְּהוּ -
 71 התקדשי לי בהם כמות שהם, כּוּלֵּי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי לֹא צְרִיכִי שוּמְא
 72 - הכל מודים שאינם צריכים שומא, ומקודשת, כיון שודאי יש
 73 בהם פרוטה. ואי דְּאָמַר לָהּ התקדשי לי בחֲמִשִּׁין - חמישים) זוז וקחי
 74 את בגדי המשי בשוויים, וְהַתְּבַרר שֵׁנִי שְׁוֹ חֲמִשִּׁין זוז, ודאי שאינה
 75 מקודשת, שהרי הָאֵמָּא לֹא שְׁוֹ כמו שאמר, ודעתה להתקדש רק
 76 בשווי זה. כִּי פְּלִיגִי - אלא נחלקו באופן דְּאָמַר לָהּ התקדשי לי
 77 בחֲמִשִּׁין זוז וקחי את בגדי המשי בשוויים, וְהַבְּגִידִים שְׁוֹ חֲמִשִּׁין זוז,
 78 אולם לא נישמו קודם הקידושין, רַבָּה אָמַר, לֹא צְרִיכִי שוּמְא קודם
 79 הקידושין כיון דְּהָא שְׁוֹ חֲמִשִּׁין זוז, וְרַב יוֹסֵף אָמַר, צְרִיכִי שוּמְא קודם
 80 הקידושין, שהם שוים חמישים זוז, כִּינֵן דְּאִיתָא - שאשה לֹא
 81 בְּקִיָּא בְּשוּמְא, וְלֹא סְמִיכָה דְּעֵתָה - ואינה גומרת בדעתה להתרצות
 82 להתקדש, כשאינה בטוחה שהם שוים כמו שאמר.
 83 הגמרא מבארת באופן נוסף: אֵיכָא דְּאָמַר, שרבה ורב יוסף בְּכָל דְּהוּ
 84 נְפִי פְּלִיגִי - נחלקו גם אם אמר לה שמקדשה כמות שהם, ואף אם
 85 הם שוים פרוטה. רבה סבר, שגומרת בדעתה להתקדש, שהרי
 86 ודאי יש בהם פרוטה, וְרַב יוֹסֵף אָמַר, שאינה מקודשת, משום
 87 שדבר הַשְּׁוֹה כֶּסֶף, כמו בגדי המשי הללו, הָרִי הוּא - עליו להיות
 88 כְּכֶסֶף, מפני שקידושין בשוה כסף נלמדים (לקמן ח.) מקידושי
 89 כסף, מִה כְּכֶסֶף דְּקָנִין - דמיו קצוצים, כלומר קצובים וידועים,

1 הדין הראשון: שְׁמַע מִיָּנָה, בְּעֵלֵי חַיִּים - קרבנות שעודם בחיים
 2 נְדָחִים, שאם לא היו ראויים להקרבה, לא יקרבו לעולם, ושלא
 3 כרב הסובר (יומא סד.) שרק אם נדחו אחר שנשטחו, נדחים
 4 לעולם. ודין זה נלמד מדברי רבי יוחנן שבהמה שהיתה קדושה
 5 בחייה רק בחציה, נדחית. הדין השני: וְשָׁמַע מִיָּנָה, דְּחַיֵּי מְעִיקְרָא -
 6 קרבן שנדחה מיד בתחילת הקדשו הוּי דְּחַיֵּי, ושלא כסובר (סוכה
 7 לג.) שרק אם היה ראוי להקרבה ונדחה אינו חוזר ונראה. ואף זה
 8 נלמד מדברי רבי יוחנן שבהמה שמיד בהקדשתה לא היתה ראויה
 9 להקרבה, מפני שלא הוקדשה כולה, נדחית. הדין השלישי: וְשָׁמַע
 10 מִיָּנָה, יֵשׁ דְּחַיֵּי בְּדַבְרֵי הַקְּדוּשׁ קְדוּשַׁת דְּמַיִם, ולא רק בדבר שקדוש
 11 קדושת הגוף, ואף זה נלמד מדברי רבי יוחנן שבהמה שהוקדש רק
 12 חציה, וקדושתה היא קדושת דמים להימכר ולהביא בדמיה בהמה
 13 אחרת, נדחית.
 14 הגמרא מביאה ספיקות שונים לגבי קידושי חצי אשה: בְּעֵי רַבָּא,
 15 קידש אשה ואמר לה 'חֲצִיךְ בְּחֶזֶק פְּרוּטָה וְחֲצִיךְ בְּחֶזֶק פְּרוּטָה', מָהוּ,
 16 הָאֵם כִּינֵן דְּאָמַר לָהּ שמקדש כל חצי ממנה בְּחֶזֶק פְּרוּטָה, פְּסָקָה -
 17 קצב בכך לקדשה לחצאין, ועל כל חצי אשה הוא עושה מעשה
 18 קידושין נפרד, ולא יחולו קידושין מפני שאין קידושין בחצי אשה,
 19 או דִּילְמָא מוֹנָה וְהוֹלֵךְ הוּא, ולא התכוין לקדש כל חצי ממנה בחצי
 20 פרוטה, שהרי אין לקדש בחצי פרוטה, ואף בתחילת דבריו כוונתו
 21 על סוף דבריו, שהוא מקדש את כולה בפרוטה.
 22 הגמרא מסתפקת באופן נוסף: אֵם תִּמְצִי לִימַר כצד השני,
 23 שמקודשת כיון שמוֹנָה וְהוֹלֵךְ הוּא, יש להסתפק כשאמר לה 'חֲצִיךְ
 24 בְּפְרוּטָה וְחֲצִיךְ בְּפְרוּטָה', מָהוּ, הָאֵם כִּינֵן דְּאָמַר לָהּ שמקדש
 25 בְּפְרוּטָה וְפְרוּטָה, ולא בחצאי פרוטות, פְּסָקָה לְמִלְתֵּיהּ - קצב את
 26 דיבורו לקדשה לחצאין, ולא יחולו קידושין לפי שאין קידושין
 27 בחצי אשה, או דִּילְמָא כֵּל בְּיוֹמָה - כיון שכוונתו לגמור את
 28 הקידושין באותו יום, מוֹנָה וְהוֹלֵךְ הוּא, והתכוין לכל דבריו ביחד
 29 שמקדש את כולה בשתי פרוטות.
 30 הגמרא מסתפקת באופן נוסף: אֵם תִּמְצִי לִימַר שמקודשת, כיון שכל
 31 בְּיוֹמָה - שכל שכוונתו לגמור את הקידושין באותו יום מוֹנָה וְהוֹלֵךְ
 32 הוּא, יש להסתפק כשאמר 'חֲצִיךְ בְּפְרוּטָה חַיִּים וְחֲצִיךְ בְּפְרוּטָה
 33 לְמַחֵר', מָהוּ, הָאֵם כִּינֵן דְּאָמַר לָהּ שקידושי חציה השני יחולו לְמַחֵר,
 34 פְּסָקָה - קצב בכך לקדשה לחצאין, ולא יחולו הקידושין מפני
 35 שאין קידושין בחצי אשה, או דִּילְמָא חֲבִי קָאָמַר לָהּ, שהקדושין
 36 מתחלו מְהַאדְיָנָא - יתחילו מעתה, וּמְנַמַּר לֹא נִיגְמְרוּ עַד לְמַחֵר -
 37 ויסיימו מחר, וכוונתו לקדש את כולה במעשה אחד ארוך.
 38 הגמרא מסתפקת באופן נוסף: קידש אשה ואמר לה 'שְׁנֵי חֲצִיךְ
 39 בְּפְרוּטָה זו', מָהוּ, הָאֵם הָאֵמָּא וְדַאי בְּתָךְ וְיִמְנָא קָאָמַר לָהּ - האם באופן זה
 40 ודאי יש לומר שהתכוין לקדש את כולה בבת אחת, או דִּילְמָא
 41 התכוין לקדש כל חצי ממנה בנפרד, וְאֵין אִשָּׁה מְתַקְדָּשֶׁת לְחֲצָאִין
 42 בְּכָל. מסיקה הגמרא, תִּיקוּ - ספיקות אלו לא נפשטו:
 43 הגמרא מביאה ספיקות שונים לגבי קידושין בפרוטה: בְּעֵי רַבָּא,
 44 אמר לחבירו, הריני מקדש את שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ הַקְּטָנוֹת לְשְׁנֵי בְּנֵי
 45 הגדולים ששלחוני לקדש להם נשים, בְּפְרוּטָה, מָהוּ, הָאֵם בְּתַר

...מה ששואל אודות לימוד היום-יומי של שיעור חומש עם פירוש
 רש"י הנה מובן הכוונה שבזה הוא דבר יום ביומו, ומובן גם-כן
 שבאונס הרי יש להשלים בלילה שאחרי היום או גם במשך השבוע...
 ממכתב "ט מנחם אב, ה'תש"ד

אינם שוים כר. אלא לאו - האם אין המדובר אף על גב דשני העגל
 והטלית חמשה סלעים, ולכן בסיפא הפדיון מועיל, וברישא פיון
 דלא קייצי - שערכם אינו ידוע, לא מועיל הפדיון בהם. ומוכח
 שקנין ופדיון אינם נעשים בשה כסף שאין דמיו קצובים.
 הגמרא דוחה את הראיה: לא, לעולם מדובר דלא שני - שהעגל
 והטלית לא שוים חמשה סלעים, ומה שנאמר בסיפא שאם אמר
 'עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני' בנו פדוי, וכגון דקביל בהן עילויה
 - מדובר שהכהן קיבל עליו והסכים לכך, כי הא - כמעשה זה דרב
 כהנא שקיל סודרא - נטל סודר מפי פדיון תנן אף שלא היה שוה
 חמשה סלעים, ואמר ליה לאבי הון, לדידי חיי לי - לי הוא ראוי
 ושהו חמש סלעים. ואף כאן בסיפא מדובר שעבור הכהן הם שוים
 חמש סלעים, ולכן הון פדוי.
 הגמרא דנה דבין זה שאפשר להעריך דבר ביותר משויו: אמר רב
 אשי, לא ארמון - לא אמרנו שהכהן יכול לומר שדבר שאינו שוה
 חמש סלעים, עבורו הוא שוה חמש סלעים, אלא באדם כגון רב
 כהנא, דנקרא רבה הוא ומעבי ליה סודרא ארשיה - שאדם גדול
 הוא, וזקוק לעטוף את ראשו בסודר, אבל בולי עלמא שאינם
 זקוקים כל כך לסודר לא יוכלו לומר שהם מקבלים אותו ביותר
 מערכו, כי הא - כמעשה זה דרב רב אשי וכן סודרא - קנה סודר
 מאימיה דרבא - מאמו של רבה ממקום הנקרא קובי, והסודר היה
 שני עשרה זוזים בלבד, ואילו מר בר רב אשי קנאו בתליסר -
 בשלושה עשר זוזים, וכפי שאמרנו שאדם גדול זקוק ביותר
 לסודר:
 הגמרא דנה במי שקידש בסכום כסף ונתן רק את חלקו: אמר רבי
 אלעזר, אמר לאשה התקדשי לי כמנה שהוא מאה דינר, ונתן לה
 דינר אחד בלבד, הרי זו מקודשת מיד בדינר זה, ובתנאי שישלים את
 שאר הסכום, משום שדעתה לקבלו לשם קידושין על מנת
 שישלים את כל הסכום. מבררת הגמרא: מאי טעמא שמקודשת
 מיד. כיון דאמר לה מנה ויהב - ונתן לה דינר בלבד, כמאן דאמר לה
 'התקדשי לי בדינר על מנת שאשלים לך למנה', דמי - הוא דומה,
 ואמר רב הונא אמר רב, כל האומר לשון 'על מנת', כאומר מעבשיו
 דמי, היינו שהקנין או הקידושין יחולו מעבשיו, ואין כוונתו שיחולו
 רק כשיתקיים התנאי, ולכן היא מקודשת מיד.
 הגמרא מקשה על דין זה: מיתבי, שנינו בברייתא, אמר לאשה
 התקדשי לי כמנה שהוא מאה דינר, והיה מונה והולך ונתן לה את
 מאת הדינרים אחד אחד, ורצה אחד מהן לחזור בו מהקידושין,
 אפילו פדירי האחרון, הרשות בידו לחזור בו, משום שאין הקידושין
 חלים עד שתקבל את כל מאת הדינרים. וקשה על רבי אלעזר
 שאמר שהקידושין חלו, אלא שמוטל עליו להשלים את תנאו
 ולתת לה את השאר. מתרצת הגמרא: הךא כמאן עסקינן -
 הברייתא מדברת באופן דאמר לה שמקדשה 'כמנה זו', ודעתה
 להתקדש בכל המנה, ולכן כל עוד שלא גמר לתת לה את כל
 המנה אינה מקודשת.
 הגמרא תמהה: הא מדסיפא - והלא ממה שסיפא מדברת
 שקדשה כמנה זו, וכפי שיובא מיד, יש לדייק שהרישא מדברת
 שקדשה כמנה פתם, והיינו שלא אמר לה שמקדשה ב'מנה זו',
 דקא תני - ששנינו בסיפא, אמר לה התקדשי לי כמנה זו ונתנת לה
 ונמצא אחר כך שהמנה חסר דינר או שאחד מהדינרים הוא דינר של
 נחשת ולא של כסף כפי שראוי להיות, אינה מקודשת, אבל אם
 נמצא דינר אחד שהוא רע, הרי זו מקודשת ויחלוף אותו בדינר טוב.
 ומכיון שבסיפא מדובר שאמר 'מנה זו', מוכח שברישא מדובר
 שלא אמר 'מנה זו'. מתרצת הגמרא: לא, גם הרישא וגם הסיפא
 מדברות דאמר לה כמנה זו, והסיפא פרושי קא מפיש את הרישא,
 וכך מתפרשת הברייתא. התקדשי לי במנה ומיה מונה והולך, רצה
 אחד מהן לחזור אפילו פדירי האחרון, הרשות בידו, כיצד, כגון דאמר

אף שנה כסף נמי דקניין - עליו להיות קצוץ ובעל ערך ידוע, ואם
 ערכו לא ידוע, אי אפשר לקדש בו, ולכן צריך לשום את בגדי
 המשי קודם הקידושין.
 רב יוסף מביא ראיה לדבריו: אמר רב יוסף, מאן אמינא לה - מניין
 למדתי דין זה, דתניא, על הפסוק שנאמר בעבד עברי שפודה את
 עצמו בכסף, (ויקרא כה נא) 'אם עוד רבות בשנים לפיתך ישיב
 גאלתו מכסף מקנתו', ומדויק שבכסף הוא נקנה לעבד ואינו נקנה
 בתבואה וכלים שהם שוה כסף. ויש לשאול, הא תבואה וכלים היכי
 דמי, אילימא דלא מקנו בהו כלל - אם נאמר שאין קונים בהם כלל,
 ורק בכסף ממש אפשר לקנות עבד, הלא דורשים מהפסוק 'ישיב
 גאלתו' אמר דתניא, והמילה 'ישיב' מיותרת, שהיה די לומר 'לפיתך
 גאולתו מכסף מקנתו', ובא הכתוב לזכות שנפדה בשנה כסף
 בכסף, וכיון שנאמר 'גאולתו מכסף מקנתו', שהפדיון הוא החוזר
 של דמי הנקיה, למדנו שגם נקנה בשה כסף. ואי דלית בהו - ואם
 מדובר בברייתא שאין בתבואה וכלים שנה פרושה, מאי אריא - ואם
 מדוע נקטה הברייתא תבואה וכלים, הלא אפילו בכסף נמי אינו
 נקנה בפחות משהו פרושה. אלא לאו דאית בהו - מדובר שיש
 בתבואה וכלים שנה פרושה ואף על פי כן פיון דלא קייצי - שאין
 דמיהם קצובים, לא נקנה בהם העבד, וכונת הברייתא לומר
 שאינו נקנה בתבואה וכלים אם אין דמיהם ידועים. ומבואר שאין
 קנין נעשה בשרת כסף שאין דמיו ידועים.
 הגמרא מבררת מה יסוף רבה על רביה זו: ואידך, רבה החולק על
 רב יוסף ואינו מצריך שומא לשוה איהו, ידחה שהכי קאמר - כך
 כונת הברייתא, שעבד עברי בתורת כסף הוא נקנה, והיינו בקנין
 כסף שנעשה בין בכסף ובין בשה כסף, ואין עבד עברי נקנה בתורת
 תבואה וכלים, ומאי ניהו - ומה הם, כלומר באיזה קנין מדובר,
 בקנין תליפין הנעשה בתבואה וכלים ולא בכסף ממש.
 שואלת הגמרא: ולרב נהמן דאמר שפירות לא עבדי תליפין - שאין
 עושים קנין תליפין בפירות, מאי אפיא למימר - כיצד נפרש את
 הברייתא, שהרי אין לפרש שהכוונה למעט קנין תליפין, ואם לא
 בהכרח הכוונה למעט תבואה וכלים משום שאינם קצובים,
 וכדברי רב יוסף.
 הגמרא מיישבת באופן אחר: אלא לעולם מדובר בברייתא,
 בתבואה וכלים דלית בהו - שאין בהם שנה פרושה, ובאה הברייתא
 לומר שאין קונים בהם, ודקאמרתי מאי אריא - ומה ששאלת מדוע
 נקטו דווקא תבואה וכלים, הלא אפילו כסף נמי אין לקנות בו אם
 אין בו שוה פרושה, התשובה לכך היא שהתנא בדרך של 'לא
 מיבעיא קאמר, לא מיבעיא - לא הוצרכה הברייתא לומר שבכסף
 הדין הוא דאי אית ביה - שאם יש בו שנה פרושה, אין ו' כון קונים
 בו, ואי לא, לא קונים בו, שדבר זה פשוט הוא, אבל תבואה וכלים
 אימא - הייתי אומר מדמקרא הנאיתיהו - שכיון שהנתם קרובה
 יותר מכסף שנועד לקניית דברים אחרים ולא ליהנות בגופו, נמר
 בדעתו ומקני נפשיה - והקנה את עצמו לעבד אפילו שאין בהם
 שוה פרושה, קא משמע לן - השמיעה לנו הברייתא שאין זה כך,
 אלא אין קונים בפחות משהו פרושה כלל, בין בכסף ובין בתבואה
 וכלים.
 רב יוסף מביא ראיה נוספת: אמר רב יוסף, מאן אמינא לה - מהיכן
 למדתי את שיטתך, דתניא, אדם שפדה את בנו הבכור, ואמר לכהן
 עגל זה אני נתון לפדיון בני, או טלית זה אני נתון לפדיון בני, ונתנם
 לכהן, לא אמר בלזב, ובנו אינו פדוי, אבל אם אמר עגל זה כהמש
 סלעים לפדיון בני, או שאמר טלית זה כהמש סלעים לפדיון בני,
 ונתנם לכהן, פנו פדוי. ויש לשאול, הא פדיון שעשה בעגל
 ובטלית, היכי דמי - כיצד מדובר, אילימא - אם נאמר דלא שני -
 שהעגל והטלית אינם שוים חמשה סלעים, כל כמיניה - וכי יכול
 הוא לפדות את בנו כשיאמר 'עגל או טלית זה בחמש סלעים', הלא

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" ריא רש"י תוספות

1 **אף** שוה כסף דקיץ - הא דאמרין לקמן (יבא). והוא גברא דקדיש בוודא דאורידי, יתיב
 2 רב שמי בר חיאי וקא מעיין בה, אי אזי בה שוה פרוטה - אן, אי לא - לא, לכאורה
 3 דומה דלא כרב יוסף.
 4 **ומאי** ניהו חליפין - אן עבד עברי נקנה בחליפין ולא קונה עצמו בחליפין. דמה שדוא
 5 קונה בכסף - ונפק לן מהאי קרא ד"מכסף
 6 מקנתו" לקמן (ידב). אבל עבד כנעני נקנה
 7 בחליפין, כדתינו בפרק "השולח" (גיטין לטב.) גבי
 8 שקל כומא ושדא בה, אמר לה: קני האי קנה
 9 נפשיך. ומשמע: משום דהויא ליה כליו של מקנה
 10 לא עשה ולא כלום, אבל בכליו של קונה -
 11 קנתה. ומתורת חליפין משמע, ולא בתורת כסף,
 12 וכך פירש רבינו חננאל שם.
 13 **מנא** אמרינא לא דתניא עגל זה - לישנא קמא
 14 מייתי ראייה.
 15 רב כהנא שקל סודרא בפירין הבן - משמע הכא
 16 דרב כהנא היה כהן, ותימה: דבסוף "אלו
 17 עוברין" (פסחים מטא.) משמע דלא היה כהן,
 18 דקאמר: אי לאו דנסיבי כהנא לא גלאי? וש
 19 לומר: דהרי רב כהנא הוה. אי נמי יש לומר:
 20 דבשבל אשתו היה לוקח, כדאשכחן בפרק
 21 "הורוע" (חולין קלבא.) רב כהנא אבל בשבל
 22 אשתו.
 23 **אבל** כולי עלמא לא - ואם תאמר מאי טעמא
 24 דלא דתני? מי גרע ממתנה על מנת
 25 להחזיר, דאמרין לעיל (יבב.) דשמה מתנה? וש
 26 לומר: דאין הכי נמי, דמיגרע גרע, דהתם איבא
 27 דרב חשוב דהוי מתנה אף על פי שנתן על מנת
 28 להחזיר. אבל הכא גבי פירין - לא היה שוה אותו
 29 סודר חמש סלעים. ומתחילה, כשנתן לו - לא
 30 יצא ידי נתינה. **השתא** במנה סתם לא הוה
 31 קידושין במנה זו מיבעיא - ואם תאמר: דלמא
 32 הא קא משמע לן? דבמנה זו אף על גב דלא
 33 חזרה בה - לא הוי קידושין, כיון שנמצא חסרו
 34 ושם לומר: דמרישא שמתנה מינה, כיון דבמנה סתם
 35 יכולה לחזור בה ולא אמרין ישלים - אלמא לא
 36 חלו הקדושין כלל עד שישלים. הכי נמי, כי אמר
 37 לה "במנה זו" ונמצא חסר - לא חלו הקדושין,
 38 ואף ההשלמה לא מהניא, שהרי לא סמכה דעתה
 39 להשלמתו אלא למנה שפיראה לה, דהרי הוא
 40 חסר.

מנה

1 שוה כסף בכסף - גבי קידושין כסף כתיב, ושוה כסף איתריב בכסף, כדאמרין לקמן:
 2 "ישיב" - לרבות שוה כסף. הלכך כי כסף בעינין, דקיץ. ככסף מקנתו - בעבד עברי
 3 כתיב: **ישיב נאולתו** - "ישיב" קרא יתירא הוא, דמצי למכתב "לפירין נאולתו" - לרבות
 4 שוה כסף לענין פירין. וכיון דמפירוק ביה - איקרוי נמי מקנה ביה, דכתיב "נאולתו מכסף
 5 מקנתו". וכיון דלא קיין לא - והכי קאמר: ואינו
 6 נקנה בתבואה וכלים, אלא אם כן קצץ דמיה.
 7 בתורת כסף וכו' - בתורת דמים הוא נקנה, בין
 8 שנתנין עליו כסף בין שוה כסף - בתורת דמים
 9 אקנו, ולא בתורת חליפין. שדרך לעשות חליפין
 10 בתבואה וכלים. כלים - שנאמר (רוח ד) "שלף
 11 איש עליו" ותבואה נמי, דכתיב (שם) "כל דבר",
 12 ולרב נחמן דאמר - בפרק "הזובח": פירי לא
 13 עבדי חליפין; אם נתן תבואה בתורת חליפין כמו
 14 סודר, לקנות בון שדה או שום דבר בחליפין -
 15 לא קנו. והאי "כל דבר" מפרש ליה דהכל נקנה
 16 במנעל, השתא ליכא למימר תורת תבואה
 17 וכלים היינו חליפין - מאי איבא למימר? אלא
 18 לעולם - ואינו נקנה בתבואה וכלים דקאמר -
 19 בדלית בהו שוה פרוטה. מקרא הנאתיהו -
 20 מוזמנין ליהנות מהם. לפירין בני - לחמש
 21 סלעים של פירין הבכור, דכתיב (מכרד יח)
 22 "ופיריו מבן חודש תפודה בערבך כסף חמשת
 23 שקלים". לא אמר כלום - אפילו נתנו לכהן, כל
 24 במניה - כי אמר בחמש סלעים? בתמיה. דשוי
 25 - ואפילו הכי קתני רישא: לא אמר כלום,
 26 הואיל ולא נישמו. לירידי שוי לו - אני שוה אותו
 27 לעצמי, ואקבל בכך. דגברא רבה הוא - ולא
 28 אויל בגילו דראש. מקובי - שם מקום. ונתן לה
 29 דינר - מיד - מקודשת. דקיבלה ליה לשם
 30 קידושין, ועל מנת שישלים תנאו. הרשות בידו
 31 - שאין הקדושין חלין עד שתקבל את כולה,
 32 ואת אמרת מקודשת? במנה זו - דדעתה
 33 אבולה. דינר רע - לקמן מפרש. כיצד דאמר
 34 במנה זו - ונמצא חסר דינר - אינה מקודשת.
 35 והיינו דקאמר: רצה אחד לחזור - הרשות בידו.
 36 מסתברא - דפרושי מפרש. השתא במנה סתם
 37 - תנא ליה דיכולים לחזור, כל זמן שלא קבלה
 38 את כולה. במנה זו - ונמצא חסר, הדשתא לא
 39 קבילה כולה - מיבעיא, דמצי הורא? מונה
 40 והולך שאני - ואף על גב דאמר במנה סתם,
 41 כיון דחיותיה מונה והולך - דעתה אבולה. אבל
 42 כי לא נתן לה אלא דינר וקיבלתיה - דהאי לשם
 43 קידושין קבילתיה, ועל מנת שישלים. דאשתבח
 44 בני זווי - ולא הכירה בו מתחילה, שהיה
 45 מעורב בניניהם. היינו דינר של נחשת - ואמאי
 46 מקודשת?

מנה

1 **מאי מעמא?** פירין דאמר לה מנה ויהב לה דינר - פמאן דאמר לה "על מנת" דמי. ואמר
 2 רב הונא אמר רב: כל האומר "על מנת" פאומר "מעכשיו" דמי. מיתבי: "התקדשי לי
 3 במנה" והיה מונה והולך, ורצה אחד מהן לחזור, אפילו בדינר האחרון - הרשות בידו.
 4 **מנה** - הא מדסיפא במנה זו, ורשא במנה סתם, דקא תני סיפא: אמר לה "התקדשי
 5 לי במנה זו" ונמצא מנה חסר דינר, או דינר של נחשת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף? - לא,
 6 רישא וסיפא דאמר "במנה זו", ופרושי קא מפרש: רצה אחד מהן לחזור אפילו בדינר האחרון הרשות בידו כיצד? בגון
 7 דאמר לה "במנה זו". והכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך רישא במנה סתם, השתא במנה סתם לא הוה קידושי "במנה
 8 זו" מיבעיא?! - אי משום הא לא איריא, תנא סיפא לגלוי רישא; שלא תאמר רישא "במנה זו" אבל במנה סתם הוה
 9 קידושין - תנא סיפא "במנה זו", מכלל דרישא במנה סתם, ואפילו הכי לא הוה קידושין. רב אשי אמר: מונה והולך שאני,
 10 דדעתה אבוליה. האי דינר של נחשת היכי דמי? אי דידעה ביה - הא סברה וקבלה! - לא צריכא, דיתביה ניהליה בליליא,
 11 אי נמי דאשתבח ליה ביני זווי. האי דינר רע היכי דמי? אי דלא נפקי - היינו דינר של נחשת! - אמר רב פפא: בגון
 12 דנפקי על ידי הדיק. אמר רבא אמר רב נחמן: אמר לה "התקדשי לי במנה" והניח לה משפון עליה - אינה מקודשת.
 13 **מנה**

1 ותנא - ושנה התנא 'אביד' להודיעך בך דסיפא, שאף שאמרה
 2 שיתנם לאביו שלו, שאינו קרוב שלה, כיון שאמרה 'על מנת
 3 שיקבלם לי' התכוונה שיהיה שליחה ויקבל עבורה.
 4 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי'
 5 בְּמִנְהָ, ואמרה לו 'תנם לפלוני', אינה מקודשת, מפני שהיא משטה
 6 בו ואומרת תן מעותיך לאחרים, שאינו רוצה להתקדש לך. אבל
 7 אם אמרה, 'תנם לפלוני על מנת שיקבלם לי', מקודשת, מפני
 8 שכוונתה שהפלוני יהיה שליח עבורה לקבל את הקידושין.
 9 הגמרא מבארת מדוע הוצרכה הברייתא לומר דינים אלו גם
 10 באבא ואביך וגם בפלוני אחר: וצריכא, דאי אשמעינן - שאם היתה
 11 הברייתא משמיעה לנו רק 'אבא ואביך', היינו אומרים, תנם הוא
 12 דכי אָמְרָה - רק באופן זה, כשהוסיפה 'על מנת שיקבלם לי', הווי
 13 קידושין, משום דלא שפיר דעתה עילייהו - שהיא סומכת את דעתה
 14 עליהם, סברה עבדין לי שליחותאי - ואומרת בליבה שיעשו
 15 שליחותה ויקבלו עבורה את הקידושין, אבל 'פלוני' שהוא אדם זר,
 16 היינו אומרים שהיא לא סומכת דעתה שיהיה שליח עבורה, ואינה
 17 מקודשת. ואי אשמעינן - ואם היתה הברייתא משמיעה לנו רק
 18 'פלוני', היינו אומרים, הָבָא הוּא דכי אָמְרָה - רק באופן זה,
 19 כשאמרה 'תנם לפלוני' ולא הוסיפה 'על מנת שיקבלם לי', לא הווי
 20 קידושין, משום דלא שפיר דעתה לנביח למיתבא ליה במתנה - שאין
 21 דעתה קרובה אליו לתת לו את המנה במתנה, ולכן אין לומר אלא
 22 שהיא משטה בו, אבל 'אבא ואביך', דמקדמת דעתה לנביחו -
 23 שדעתה קרובה אליהם, אימא במתנה יתביתיה ניתלייהו - היינו
 24 אומרים שכוונתה שיתן להם את המנה במתנה ובכך היא תתקדש.
 25 מסכמת הגמרא: צריכא. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה:
 26 תנו רבנן, אמר לאשה 'התקדשי לי בְּמִנְהָ, ואמרה לו 'תנם על גבי
 27 סלע', אינה מקודשת, משום שלא זכתה במנה. ואם היה הסלע שלה,
 28 מקודשת, כיון שחצרו של אדם קונה לו, וכשהניח את המנה על
 29 גבי הסלע, קנתה את המנה. הגמרא מביאה ספק בענין זה: גבי רב
 30 ביבי, אם אמרה לו לתת את המנה על גבי סלע של שניהם, מהו.
 31 מסיקה הגמרא: תיקו - ספק זה לא נפשט.
 32 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי'
 33 בְּכַבְרֵי לַחַם, ואמרה לו 'תנהו לבלב', אינה מקודשת. ואם היה הבלב
 34 שלה, מקודשת, שהרי היא מרויחה ממון מהנתינה. הגמרא מביאה
 35 ספק בענין זה: גבי רב כרי, אם הבלב היה דין אחריה לנושכה,
 36 ובנתינת הככר היא מצילה את עצמה ממנה, מהו, האם נאמר
 37 שבההוא הנאה דקא מפלה ומקניא ליה נפשה - שבהנאה זו שהיא ניצלת
 38 מהכלב, נמרה ברעתה ומקניא ליה נפשה - ומקנה לו את עצמה, או
 39 דלמא מציי אָמְרָה ליה - היא יכולה לומר לו, מְדַאָרְיִיתָא חַיִּיבִי
 40 מְחִיבִיתָ לְאַצּוּלִין - אתה מחויב להצילני, ולא התרציתי להתקדש.
 41 מסיקה הגמרא: תיקו - ספק זה לא נפשט.
 42 הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אמר לאשה 'התקדשי לי'
 43 בְּכַבְרֵי, ואמרה לו 'תנהו לעני', אינה מקודשת, אפילו הוא עני
 44 תְּסַמְךָ עֲלָהּ. מבארת הגמרא: מאי מְסַמְךָ, מפני שאמרה ליה - שהרי
 45 היא מקודשת, מפני שהיא משטה בו ואומרת תן מעותיך לאחרים,
 46 שאינו רוצה להתקדש לך. אבל אם אמרה, 'תנם לאבני או לאבני
 47 על מנת שיקבלם לי', מקודשת, מפני שכוונתה שהם יהיו שליחים
 48 לקבל עבורה את הקידושין. הגמרא מבארת מדוע נאמר בברייתא
 49 גם 'אבא' וגם 'אביך': תנא - שנה התנא 'אבא' להודיעך בך דרישא,
 50 שאף שאמרה שיתנם לאביה, מכל מקום אינה חפצה להתקדש.

1 והטעם, כיון שְׁמִנָה אֵין בָּאן, שהרי לא נתן לה את המנה, לפיכך
 2 מְשַׁבּוֹן אֵין בָּאן, שאינו מועיל לקדשה בו במקום המנה, שהרי אינו
 3 ניתן לה במתנה.
 4 הגמרא מקשה על דין זה: אייתביה רבא לרב נחמן, שנינו בברייתא,
 5 קִדְּשָׁה בְּמִשְׁבּוֹן, מקודשת. ומבואר שאשה מתקדשת במשכון.
 6 מתרצת הגמרא: תנם - בברייתא מדובר שמקדשה בְּמִשְׁבּוֹן
 7 דְּאֲחֵרִים שהיו חייבים לו ממון, והניחו לו משכון על החוב, והוא
 8 מקדשה בחוב שיש על המשכון, והניח לו משכון על החוב, והוא
 9 עצמו קנוי לה. וְדַרְבֵּי יִצְחָק, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִיֵּן לְבַעַל חוֹב שְׁקוּנָה
 10 מְשַׁבּוֹן שֶׁמֻּקְבָּל עַל הַלּוֹאֵתָא, שְׁנֵאמַר עַל אָדָם שֶׁקִּיבַל מִשְׁכּוֹן עַל
 11 הַלּוֹאֵתָא (דברים כד יג) 'הַשֵּׁב תִּשָּׁבוּ לִבְּ אֶת הָעֵבֹט וגו' וְלֶךְ תִּהְיֶה
 12 צְדָקָה', הרי שהשבת המשכון נחשבת צדקה, ואם בעל חוב אינו
 13 קונה את המשכון, צדקה מִיֵּן - מדוע נחשבת ההשבה לצדקה,
 14 מִכָּאֵן לְמַדּוֹן לְבַעַל חוֹב שְׁקוּנָה מְשַׁבּוֹן, ולכן יכול לקדש בו אשה.
 15 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: גבי רב הונא בר אבין וְבִן הָיִי
 16 אֲמַתָּא בְּפִרְיִי - קנו שפחה בפרוטות נחושת, אולם לא הווי בְּהִרְוִיחוּ
 17 - לא היה בידם לתת למוכר פרוטות, ולכן אֲוִתִּיבִי נִסְכָּא עֲלֵיהָ -
 18 נתנו לו חתיכה של כסף כמשכון. לְסוּף אֵיִיךְ אֲמַתָּא - לאחר מכן
 19 נתייקר מחיר השפחה, והסתפקו האם היא שלהם וברשותם
 20 התייקרה, או שעדיין לא קנו אותה ועליהם להוסיף דמים למוכר.
 21 אָתוּ לְקַמְיָה - באו לפני דְּרַבִּי אֲמִי לשואלו, אָמַר לְהוּ רַבִּי אֲמִי, פִּרְיִי
 22 אֵין בָּאן, שהרי לא נתתם אותן למוכר, ולכן נִסְכָּא אֵין בָּאן, שאין
 23 חתיכת הכסף שנתתם מועילה לקנות בה, שהרי לא ניתנה למוכר
 24 במתנה.
 25 הגמרא מביאה ברייתא בענין אשה שלא רצתה לקבל את מעות
 26 הקידושין: תנו רבנן, אמר לאשה 'התקדשי לי בְּמִנְהָ, ונתנו לה,
 27 ונְסַלְתוּ אֶת הַמְּנָה וְזִרְקוּהָ בְּפִנֵי הַמִּקְדָּשׁ לִים אוּ לְאִוִר - לאש, או לְכַל
 28 דְּבַר הָאֵבֶר, אינה מקודשת, שהרי היא כאומרת שאינה רוצה
 29 להתקדש. מדייקת הגמרא: מדברי הברייתא משמע שרק אם זרקה
 30 את המנה למקום האבד אינה מקודשת, אבל הָאֵת שְׁדִיתִיהוּ קַמְיָה -
 31 אם זרקה לפניו במקום שאינו אבד, הווי קידושין. ושואלת הגמרא:
 32 הָאֵת קַמְיָה לִיה שְׁקִיל לֹא בְּעִינָא - הלא כשזרקה לפניו היא כאומרת
 33 לה, קח את המנה, ואיני רוצה בקידושין. משיבה הגמרא: התנא
 34 בדרך 'לֹא מִיִּפְעִיא' קָא אָמַר, לֹא מִיִּפְעִיא - לא הוצרכה הברייתא
 35 לומר שאם שְׁדִיתִיהוּ קַמְיָה - זרקה לפניו דְּלֹא הווי קידושין, אֲבָל אם
 36 זָרְקָתוּ לִים אוּ לְאִוִר אֵימָא - היינו אומרים שפִּינֵן דְּמִיתִיבָא בְּהוּ - כיון
 37 שאם לא תתקדש לו היא חייבת לשלם את נוק, על כן קדושי
 38 קדושי נִפְשָׁה - התכוונה להתקדש, וְהָאֵת דְּקָא עֲבָדָה חֲבִי - ומה
 39 שזרקה את המנה לים, סְבָרָא אֵיִבְדִּיהָ לְהָאֵי נְבָרָא אֵי רִתְחָנָא הוּא
 40 אוּ לֹא - סברה לבדוק אותו בכך האם הוא כעסן או לא, קָא מְשַׁמְעַ
 41 לָן שֶׁאִפִּילוּ בְּאוּפֵן שֶׁמִּתְחַיֵּבַת בְּנוֹק, הוֹרִיקָה מוֹרָה שֶׁאֵין דַּעְתָּה
 42 לְהַתְקַדֵּשׁ.
 43 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, אמר לאשה
 44 'התקדשי לי בְּמִנְהָ, ואמרה לו 'תנם לאבא שלי ולאבך' - או לאבך/
 45 אינה מקודשת, מפני שהיא משטה בו ואומרת תן מעותיך לאחרים,
 46 שאינו רוצה להתקדש לך. אבל אם אמרה, 'תנם לאבני או לאבני
 47 על מנת שיקבלם לי', מקודשת, מפני שכוונתה שהם יהיו שליחים
 48 לקבל עבורה את הקידושין. הגמרא מבארת מדוע נאמר בברייתא
 49 גם 'אבא' וגם 'אביך': תנא - שנה התנא 'אבא' להודיעך בך דרישא,
 50 שאף שאמרה שיתנם לאביה, מכל מקום אינה חפצה להתקדש.

מהעצות היעוצות לבלבול מחשבות בתפילה, הוא מיעוט בדברים בטלים במשך היום, כיוון שברובא דרובא הם המקור למחשבות בטלות

ממכתב י"ט מנחם אב, ה'תשי"ד

47 האמור בו, וְהָבָא - ובשטר קידושין אנו למדים שהבעל כותבו,
 48 מְעַנְיָנָא דְקָרָא - מעניינו של הפסוק האמור בו. ומבארת הגמרא:
 49 הָתָם - במכירה פְּתִיב (ויקרא כה כז) 'מִכְרָא מֵאֲחֻזְתּוֹ', הרי שְׂמִיכָר
 50 תִּלָּה רְחֻמָּנָא את המכירה, ולכן הוא כותב את השטר, אבל הָבָא -
 51 בקידושין פְּתִיב (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה', הרי שְׂבָבְעֵל תִּלָּה
 52 רְחֻמָּנָא את הקידושין, ולכן הוא כותב את השטר.
 53 שואלת הגמרא: הָתָם נָמִי - גם במכירה פְּתִיב (ירמיה לב מד) 'שְׂדוֹת
 54 בְּכֶסֶף יִקְנוּ', ונמצא שהמכירה נאמרת על שם הקונה. משיבה
 55 הגמרא: קָרִי בִּיה - יש לקרוא את הפסוק כאילו נאמר 'יִקְנוּ', כלומר
 56 שאין הפסוק מדבר על הקונה, אלא על המוכר.
 57 שואלת הגמרא: מָאֵי מְעַמְסָא קָרִית בִּיה - שאמרת שיש לקרוא 'יִקְנוּ',
 58 מְשֻׁם דְּבִתִּיב 'מִכְרָא מֵאֲחֻזְתּוֹ' שהמכירה תלויה במוכר, אם כן, הָבִי
 59 נָמִי - גם בקידושין תוכל לשנות את קריאת הפסוק 'כִּי יִקַּח' וְקָרִי
 60 בִּיה - ותקרא את הפסוק כאילו כתוב בו 'כִּי יִקַּח', כלומר שהאב
 61 נותן את בתו למקדש, משום דְּבִתִּיב (דברים כב טז) 'אֵת בְּתִי דְּתַתִּי
 62 לְאִישׁ הַזֶּה', ומבואר שהאב הוא המוסר את בתו.
 63 הגמרא מביאה ביאור אחר: אֲלֵא אֲמַר רַבָּא, דינים אלו בכתיבת
 64 שטרות, הִלְבָּתָא נִינְהוּ - הלכות שנאמרו למשה מסיני הם,
 65 וְאִסְמִכְיָנְהוּ רַבְּנֵי אֲקָרָא - והסמיכים חכמים ורמזום בפסוקי התורה.
 66 ביאור נוסף: וְאִיְצִיעִית אִימָא, שאכן כתיבת השטר תלויה במי
 67 שהתורה תלתה בו את הקנין, ושטר מכירה נכתב על ידי המוכר
 68 שנאמר 'מִכְרָא מֵאֲחֻזְתּוֹ', ומה שקשה שנאמר גם 'שְׂדוֹת בְּכֶסֶף
 69 יִקְנוּ', הָתָם נָמִי - גם שם פְּתִיב (ירמיה לב יא) 'וְאִקַּח אֵת סֵפֶר
 70 הַמִּקְנָה', והכוונה שם שירמיה הקונה לקח מחנמאל המוכר את
 71 השטר, ולא כתוב 'ואתן את ספר המקנה', שירמיה הקונה נתן את
 72 השטר לחנמאל המוכר, אבל בקידושין נאמר 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה',
 73 שהלקיחה תלויה בבעל, ולכן הוא כותב את שטר הקידושין.
 74 הגמרא מביאה את דיני קבלת השטר: וְאֲמַר רַבָּא אֲמַר רַב נְחֻמִּי,
 75 כְּתִיב לֹא הִבֵּעַ לְאִבֵי הַבַּת, עַל הַנִּייר אוּ עַל הַחֶרֶם, אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ
 76 שְׁוֹה פְּרוּמָה, 'בְּתֵד מְקוּדְשֵׁת לִי' 'בְּתֵד מְאֻרְסֵת לִי' 'בְּתֵד לִי לְאִינְתוֹ -
 77 לְאִשָּׁה', בִּין אִם קִבְּלָתָּ הַשֵּׁטֶר הִיתָה עַל יְדֵי אִבֵּיהּ וּבִין אִם הִיתָה עַל
 78 יְדֵי עֲצָמָהּ, מְקוּדְשֵׁת, ובלבד שקבלתה היתה מְדַעְתָּהּ של האב, והוא
 79 שְׂלֵא בְּגֵרָה עֵדִיין, שאם בגרה אינה צריכה את דעתו, וכן אין
 80 קבלתו מועילה ללא דעתה. כְּתִיב לֹא הִבֵּעַ לְאִשָּׁה, עַל הַנִּייר אוּ עַל
 81 הַחֶרֶם אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ שְׁוֹה פְּרוּמָה, 'הֲרִי אֵת מְקוּדְשֵׁת לִי' 'הֲרִי אֵת
 82 לִי לְאִינְתוֹ - לְאִשָּׁה' 'הֲרִי אֵת מְאֻרְסֵת לִי', מְקוּדְשֵׁת, בִּין אִם קִבְּלָתָּ
 83 הַשֵּׁטֶר הִיתָה עַל יְדֵי אִבֵּיהּ וּבִין אִם הִיתָה עַל יְדֵי עֲצָמָהּ, ובלבד
 84 שקבלת האב היתה מְדַעְתָּהּ שאמרה לו לקבלו, וְהוּא שֶׁכֶּבֶר בְּגֵרָה
 85 ואינה ברשות האב, שאם היא עדיין ברשותו אינו צריך את דעתו,
 86 וכן אין קבלתו מועילה ללא דעתו.
 87 הגמרא דנה על 'לשמח' בשטר זה: בְּעֵי רַבִּי שְׂמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ, שְׂמַר
 88 אִירוּסִין שְׂכַתְּבוּ הִבֵּעַ שְׂלֵא לְשִׁמְחָה של האשה אלא לשם אשה
 89 אחרת, ולבסוף קידש בו אשה זו, מְהוּ, האם כיון שנאמר (דברים
 90 כד א) 'וַיִּצְאָה וגו' וְהִיחָה לְאִישׁ אַחֵר', תְּיוֹת לִיצִיאֹת מְקַשִּׁינָן -
 91 מקישים קידושין לגירושין. מַה

1 הוֹמְרִי פְּתִיבָתָא - טבעות דקות מזכוכית שמסודרות על חוט כעין
 2 שרשרת, אֲתָאִי הָיִיא אִיתְתָּא - באה אשה אחת, אֲמַרְהָ לִיה, הָבִי לִי
 3 הַד שׁוֹבָא - תן לי כוס אחת. אֲמַר לָה - שאל אותה, אִי
 4 יְהִיבִנָא לִיד מִקְדְּשֵׁת לִי - אם אתן לך שרשרת זו בלא תשלום, האם
 5 תתקדישי לי בה. אֲמַרְהָ לִיה, הָבֵה מִיְהָבָה - נתנו תתן. אֲמַר רַב הָמָא,
 6 כָּל שאמרה בלשון 'הָבֵה מִיְהָבָה', לֹא כְלוּם הוּא, שאין כוונתה
 7 להתקדש לו.
 8 מעשה נוסף: הוּא גְבַרָא דִּהְוָה קָא שְׂתִי תְמַרָא בְּהִנְתָּא - מעשה
 9 באדם שהיה שותה יין בחנות, אֲתָאִי הָיִיא אִיתְתָּא, אֲמַרְהָ לִיה, הָבִי
 10 לִי הַד כְּסָא - תן לי כוס אחת. אֲמַר לָה - שאל אותה, אִי יְהִיבִנָא לִיד
 11 מִקְדְּשֵׁת לִי - אם אתן לך כוס יין, האם תתקדישי לי בה. אֲמַרְהָ לִיה,
 12 אִשְׁקִינִי אִשְׁקִינִין - השקה תשקיני. אֲמַר רַב הָמָא, כָּל שאמרה בלשון
 13 'אִשְׁקִינִי אִשְׁקִינִין', לֹא כְלוּם הוּא, שאין כוונתה להתקדש לו. מעשה
 14 נוסף: הוּא גְבַרָא דִּהְוָה קָא שְׂדִי תְמַרִי מְדַקְלָא - מעשה באדם שהיה
 15 משליך תמרים מן הדקל, אֲתָאִי הָיִיא אִיתְתָּא, אֲמַרְהָ לִיה, שְׂדִי לִי
 16 תְרִיתִי - השלך לי שתי תמרים. אֲמַר לָה - שאל אותה, אִי שְׂדִינָא לִיד
 17 מִקְדְּשֵׁת לִי - אם אשליך לך, האם תתקדישי לי. אֲמַרְהָ לִיה, שְׂדִי
 18 מִשְׂדָּא - זרוק תזרוק. אֲמַר רַב זְבִיד, כָּל שאמרה בלשון 'שְׂדִי
 19 מִשְׂדָּא', לֹא כְלוּם הוּא, שאין כוונתה להתקדש לו.
 20 אִיבְעִינָא לֵהוּ, במעשים האמורים למעלה, אם לא כפלה את לשונה,
 21 אלא אמרה רק 'הָבִי - תן, אִשְׁקִינִי - השקה, וְשְׂדִי - השלך, מְהוּ.
 22 אֲמַר רַבִּינָא, מְקוּדְשֵׁת, רַב סָמָא פִּר רַקְתָּא אִתְתָּא, הִנָּא דְמַלְכָּא - שְׂדִי לִי
 23 נִשְׁבַּע בכתר המלך שאינה מְקוּדְשֵׁת. וְהִלְבָּתָּא, אִינָה מְקוּדְשֵׁת.
 24 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בסוגיות קודמות: וְהִלְבָּתָּא כִּרְבָה
 25 הַסוּבֵר (לעיל ז) שְׂשִׁירָא - בגדי משי, וכן שאר חפצים, לֹא צְרִיכִי
 26 שׁוּמָא קוּדֵם הַקִּדוּשִׁין, והאשה מקודשת גם כאשר אין דמיהם
 27 ידועים, ולא כרב יוסף הסובר שבלי שומא אינה מקודשת. וְהִלְבָּתָּא
 28 כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, שאמר לעיל (ח), שאם אמר לאשה התקדשי לי במנה
 29 ונתן לה דינר בלבד, מקודשת בדינר זה, ועליו להשלים את
 30 השאר. וְהִלְבָּתָּא כְּרַבָּא אֲמַר רַב נְחֻמִּי, שאמר לעיל (ח), שאם קידש
 31 אשה במנה ולא נתנו לה אלא נתן לה משכון עליו, אינה מקודשת,
 32 לפי שכיון שאין כאן מנה אין כאן גם משכון.
 33 שנינו במשנה (לעיל ב), שאשה מתקדשת בשטר, הגמרא מביאה
 34 ברייתא על דרך הקנין בשטר: תִּנְיֵי רַבְּנֵי, בְּשִׁטְרָא, בִּיצִיד הוּא אוֹפֵן
 35 הַקִּדוּשִׁין בו. מבארת הברייתא, אדם שיש לו בת שעדיין לא בגרה
 36 והיא ברשותו לקדשה, וְכִתְבֵּה לֹא הִבֵּעַ עַל הַנִּייר אוּ עַל הַחֶרֶם, אָף
 37 עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ - בנייר או בחרס שְׁוֹה פְּרוּמָה, 'בְּתֵד מְקוּדְשֵׁת לִי' 'בְּתֵד
 38 מְאֻרְסֵת לִי' 'בְּתֵד לִי לְאִינְתוֹ - לְאִשָּׁה', ומסר לו את הנייר או החרס,
 39 הָרִי זֹו מְקוּדְשֵׁת. מבואר בברייתא שאת השטר כותב הבעל שהוא
 40 הקונה, לאב שהוא המקנה את הבת. מקשה הגמרא: מִתְקַרְף לָהּ
 41 רַבִּי יוֹרָא פִּר מְסָל, הָא לֹא דְמִי הָאִי שְׂמַרְיָא לְשִׁטְרָא וְכִינֵי - הלא אינו
 42 דומה שטר זה לשטר מכירה, הָתָם - בשטר מכירה המוכר פּוֹתֵב לוֹ
 43 לקונה 'שְׂדִי מְכוּרְהָ לִיד', ואילו הָבָא - בקידושין, הִבְעֵל שהוא הקונה
 44 פּוֹתֵב לְבִתְהּ מְקוּדְשֵׁת לִי, ומנין לנו שבשטר קידושין הקונה כותבו
 45 ולא המוכר. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּא, הָתָם - בשטר מכירה אנו
 46 למדים שהמוכר כותבו, מְעַנְיָנָא דְקָרָא - מעניינו של הפסוק

תקנת אמירת תהלים לאחרי תפילת הבוקר בכל יום . . ההתחזקות
 בתקנה זו האמורה תשמש צינור וגם כלי להוספה בברכות השם
 יתברך בזה ובכל ענייניהם וענייני בני ביתם שיחיו בגשמייות וברוחניות
 גם יחד
 ממכתב, כ"ב מנחם-אב, תשי"ז

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רטו

רש"י

1 חומרי - *בטייניש, שעושין של בדיל, וחורזין הרבה מזה בחוט אחד, ועושין אותו במין
2 ענק וגושאין בצואריון למכור. ויש גורסין פתכיתא - והן של זוכיה, במין טבעות דקים,
3 וקורין אותו **פורליש, ובלשון רבותינו ***אשטני"ת. ח"י שובא - מלא חוט הענק.
4 מיקדשת לי - בלשון שאילה. הב אשקי ושדי - דלא כפלתיה לדיבורא. תנא דמלכא
5 - בבתה המלך נשבע. והלכתא כרבי אלתר -
6 דאמר קדושין ת"א: התקדשי לי במנה' ונתן לך ה
7 דער - הרי זו מוקדשת, ושלם. כרבא אמר רב
8 נחמן - דאמר לעיל (ח.ב.) מנה אין כאן משבח
9 אין כאן. בתך מוקדשת לי - והיא ברשות אביה
10 לקדשה, כגון שלא בגרה. לשטר זבני - ומנל
11 דכי האי גונא הוי שטר? מאי מעמא קרית ביה
12 יקנו משום דכתיב ומכר - בתמיה. קרי ביה "כי
13 יקח", ונימא דאבי הגערה קאמר, שהיא מקדשה
14 לבעל, ומשום דכתיב "את בתי נתתי". הלכתא
15 גינח - למשה מסיני. חתם נמי - גבי שטר זבני
16 כתיב "ואקח את ספר המגנה". אלמא המוכר
17 נתנו ללוקה, דכתיב "ואקח" ולא כתיב "ואתן".
18 וירמיהו היה קונה את השרה מיד תנמאל,
19 אלמא מוכר כותב "שדי מכורה לך" ונתן ביד
20 לוקח. אבל הבא - "כי יקח" כתיב. בין על ידי
21 עצמה - שקבלתה היא מדעתה של אב. מדעתה
22 - שהיא אמה לא לקבל. הוא דבענין דעתא
23 ידדה - אהרה שגברא. שלא לשמה - שכתב
24 לשם אשה אחרת, ונמלך.

17 כרבי אלעזר. והלכתא כרבא אמר רב נחמן. תנו רבנן: בשטר פיצד? פתב לו על הנייר
18 או על החרס, אף על פי שאין בו שוה פרוטה, "בתך מוקדשת לי" "בתך מאורסת לי"
19 "בתך לי לאינתו" - הרי זו מוקדשת. מתקוף לה רבי וירא בר ממל: הא לא דמי האי
20 שטרך לשטר זבני! ה"ם - מוכר פותב לו "שדי מכורה לך", ה"כא בעל פותב "בתך
21 מוקדשת לי"! - אמר רבא: ה"ם מעניינא דקרא, וה"כא מעניינא דקרא. ה"ם פתיב "ומכר
22 מאחתו" - במוכר תלה רחמנא, ה"כא פתיב "כי יקח" - בבעל תלה רחמנא. - ה"ם נמי
23 פתיב "שדות בפסף יקנו! קרי ביה 'יקנו'. - מאי מעמא קרית ביה 'יקנו' משום דכתיב
24 "ומכר", ה"כי נמי קרי ביה "כי יקח" דכתיב "את בתי נתתי לאיש הזה"! - אלא אמר רבא:
25 תלכתא גינח, ואסמכיניה רבנן אקראי. ואיבעית אימא: ה"ם נמי פתיב "ואקח את ספר
26 המגנה". ואמר רבא אמר רב נחמן: פתב לו על הנייר או על החרס, אף על פי שאין בו
27 שוה פרוטה "בתך מוקדשת לי" "בתך מאורסת לי" "בתך לי לאינתו", בין על ידי אביה
28 בין על ידי עצמה - מוקדשת מדעתה, והוא שלא בגרה. פתב לה על הנייר או על החרס,
29 אף על פי שאין בו שוה פרוטה, "הרי את מוקדשת לי" "הרי את לי לאינתו" "הרי את
30 מאורסת לי" - מוקדשת, בין על ידי אביה בין על ידי עצמה מדעתה, והוא שבגרה. בעי
31 רבי שמעון בן לקיש: שטר אירוסין שפתבו שלא לשמה, מהו? היות הוצאות מקשינן, מה
32 יציאה

לפסוק כרבה. אף על גב דבכל דוכתא קיימא לן כוחיה. כתב על הנייר ועל החרס
"שדי מכורה לך" "שדי נתונה לך" - הרי זו מכורה ונתונה. וקשה: דאמר בפרק שני דבתובות (כ.א.כ.) האי מאן דבעי לאחוזי תימית דיה בבי דינא - לכתוב אחסא כו'. וקאמר: דוקא
אחסא, אבל אמגילתא - לא. דלמא משבח איניש ולא מעלי, וכתיב עליה מאי דבעי. ותנן: הוציא עליו כתב ידו, משמע: אבל על חרס - ליכא למיחש לחכי, דאפילו כתוב עליו לא יועיל.
ואומר רבי תם: הדיין דלמקן והדיין דבבא - אתאי כרבי אלעזר. דאמר (בגטין פ"א.) עדי מסירה כרתי. והדיין דבתובות אתאי כרבי מאיר דאמר (שם): עדי תימנה כרתי. והדיין דבבא
לא אתאי כרבי מאיר: דהדיין דבבא קדושין עדי תימנה. כדמוכח למקן בפרק שני (כ.א.ח.) ועודי שעל גבי החרס לא גבי החרס לא גבי החרס כלום כרתי. דדבר שכולל להדיין הוא.
ותנן בפרק שני דגישין (כ.א.ב.) אין תובין לא על ניר מחוק ולא על דפתרא משום שיכול להדייק. והכמיס מכשירין, ואומר: מאן הכמיס - רבי אלעזר. שמע מינה דלא מהני דבר שיכול
להדייק. ואף על גב דאמר בגטין סוף פרק שני (כ.ב.ב.) לא הכשיר רבי אלעזר אלא בגטין, אבל בשטרות - לא. הני מילי בשטרות והעמודות לריאה, ובעינן ראיא לעמוד ימים רביע. אבל
זה, שאינו עשוי אלא לקדש בו אשה ולקנות בו שדה - כעין גיטין הוא, שעשוי לגרש בו את האשה לפי שעה. ואף על פי שהשטר של קנין יכול להועיל לריאה - כמו כן הגט יכול להועיל,
דאמר בפרק "הכותב" (כתובות פ"ט.) ובפרק קמא דבבא מציעא (ח.א.) וכי תימא לקרעניה - בעינא לאינסובי ביה. אלמא, אף על פי שהיא צריכה לריאה - עיקרו לא לכך נעשה.
אף על פי שאין בו שוה פרוטה - הבא ניהא, דקצת הוא רבואתא, לפי דבשוה פרוטה יהיה ראייה להתקדש בלא שטר. אבל לקמן (כ.א.ב.) גבי "שדי מכורה לך", עדי תלמנה: מאי רבואתא דאף
על פי שאין בו שוה פרוטה? דה"ם המוכר נתן השטר, וכך לי בשוה פרוטה כמו באין בו שוה פרוטה! ויש לומר: משום דכתב ביה תימנה אחריתי "ספר המגנה"; סלקא דעתך דליבעי שוה
פרוטה, משום דמוכר מקנה שדוה ללוקה, קא משמע על דלא בעי. הא לא דמי האי שטר אכר - ומגט לא היה יכול להקשות, דבצד אחד דמי שפיר לגט, דמה גט הבעל כותבו בבית דין.
הלכתא גינח - תימנה: כיון דהלכתא גינח למה לי קרא "דירצאה" "דיתת" שהאשה נקנית בשטר? ויש לומר: דשטר מוכר לחוד הוי הלכתא, ושטר קידושין נפקי מוכי יקח דבעל תובא,
ודמי למכר. ואף על גב דקאמר "הלכתא גינח" לשון רבים - לאו אתרייהו קאי. וכדאי גונא אשכחן בריש "בנות כותים" (גדה ל"ב.) דקאמר: הרי קא וחי הלכתא. אך קשה: דלקמן (כ.א.)
גבי שדה, קבעי: מנין שנקנית בשטר, ואייתי קרא דכתיב "ואקח את ספר המגנה" ושמא יש לומר: רכין דהדוא קרא לא הוי אלא מדברי קבלה - אין להקפיד בכך. אי נמי, יש לפרש: הלכות

הן הן הדברים הנקנים באמירה - תימה: דברק "שני דיני גירות" (כתובות ק"ח). תנן: הפוסק מעות לחתנו ופשו לו את הרגל - תשב עד שתלכין ראשה. ולמה תשבו ישאנה, ויקרא חמיו לדין, כיון דהוה דברים הנקנין באמירה ויש לומר: שהחתן אינו רוצה לטרוח בבית דין ולמיקם בדינא. ורבינו שמואל בן מאיר פירש: דרוקא כשמתוך התנאים

עמדו וקדשו - או נקנים באמירה. ומדקדק מרקיני "עמדר". והוא רשני דיני גירות מירי בשלא קדשו מתוך הדברים. ומכל מקום מאחר שהסכימו על כך - תשב עד שתלכין ראשה. ומיזה, אין ראייה מלשון "עמדר" - דאורחיה דגמרא בהכי, כמו: קטנה שלא מינאה (הגדילה) ועמדה ונשאת, ביבמות פרק "בית שמאי" (ק"ח). ורבינו תם פירש: דהא דאמר נקנים באמירה - בנישואין ראשונים דוקא, שהאב מנשא את בתו, ויש לו קירוב דעת גדול מצד חתנו. אבל התם מירי בשניים. וכן היה אומר רבינו תם: אין נקנין באמירה אלא כשהאב פוסק, אבל אחיה ואמה - לא.

דידי: "ויצאה... והיתה" - מקיש הויה ליציאה; מה יציאה - גענין דעת מקנה, אף הויה - גענין דעת מקנה, מיתבי: אין פותכין שמרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן, מאי לאו שמרי אירוסין ונשואין ממש? - לא, שמרי פסקיתא, וכדכר גידל אמר רב. דאמר רב גידל אמר רב: "פמה אפה גותן לבנד?" - "כד וכד", "לבתד?" - "כד וכד". עמרו וקדשו - קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה. "ובביאה". מנא לן? אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "בעלת בעל" - מלמד שנגעשה לה בעל על ידי בעלה. אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה, ריש לקיש לרבי יוחנן: בעורה זו ששנה רבי: "ובעלה" - מלמד שנקנית בביאה? - אי מהתם הוה אמינא: עד דמקדש והדר געיל, קא משמע לן. מתקיף לה רבי אבא בר ממל: אם כן נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה, היכי משפחת לה? או דאקדיש והדר געיל - בעולה היא, או דאקדיש ולא געיל - לאו כלום הוא! אמרוה רבנן קמיה דאבין: משפחת לה גנון שבא עליה ארום שלא בדרפה. אמר להו אבין: עד פאן לא פליגי רבי ורבנן אלא באחר, אבל בעל - דברי הכל, אם בא עליה שלא בדרפה - עשאה בעולה! מאי היא? דתניא: פאו עליה עשרה אנשים ועדיין היא בתולה - פולן בסקילה. רבי אומר: אומר אני: הראשון - בסקילה, וכולן בחנק. אמר רב נחמן בר יצחק: משפחת לה גנון שקדשה בשטר, הואיל וגומר ומוציא - גומר ומכניס. - ורבי יוחנן, האי "ובעלה" מאי עביד ליה? - ההוא מיבעי ליה: זו נקנית בביאה, ואין אמה העבריה נקנית בביאה. סלקא דעתך אמינא מיתי בקל וחומר מיבמה: ומה יבמה שאין נקנית בכסף - נקנית בביאה, זו נקנית בכסף - אינו דין שנקנית בביאה? - מה ליבמה שכן יוקנה ועומדת! סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "אם אחרת יקח לוי" - הקישה הכתוב לאחרת; מה אחרת מיקניא בביאה - אף אמה העבריה מיקניא בביאה, קא משמע לן. - ורבי, האי סברא מנא ליה? - אם כן לכתוב רחמנא "ובעל", מאי "ובעלה" - שמע מינה תרת. ולרבא, דאמר: בר אהינא אסברה ליה: "כי יקח איש אשה ובעלה" קידושין המסורין לביאה - הוה קידושין, קידושין שאין מסורין לביאה - לא הוה קידושין, מאי איכא למימר? - אם כן נכתוב קרא "או בעלה", מאי "ובעלה" - שמע מינה פולח. ורבי, האי "בעלת בעל" מאי עביד ליה? - האי מיבעי ליה: בעל עושה אותה בעולה שלא בדרפה, ואין אחר עושה אותה בעולה שלא בדרפה. - ומי אית ליה לרב האי סברא? והתניא: פאו עליה עשרה אנשים ועדיין היא בתולה - רבי אומר: רבי אומר: רבי אומר: הראשון בסקילה וכולם בחנק.

יצאה בעיני לשמה - דכתיב (בריש כ"ד) "וכתב לה" - לשמה. הויה דכסף לא בעיני שתאה לשמה - שתאה צורת הדין טבועה לשמה. הדר פשטה - "יצאה והיתה". שהרי עיקר שהשטר קונה באשה מכאן למדנו: שלא מדעתה - קודם הכתיבה לא נמלך בה, ואחר כך הודיעה וקבלתה, ובגדולה קאי. והוה הדין בקטנה ועברה, לשמה ושלא מדעת

יצאה בעיני לשמה - אף הויה גענין לשמה. או דלמא: הויות לתדיי מקשינו, מה הויה דכסף - לא בעיני לשמה, אף הויה דשטר, לא בעיני לשמה? בתר דבעיא הדר פשטה: הויה ליציאה מקשינו, דאמר קרא "ויצאה... והיתה". איתמר, פתבו לשמה ושלא מדעתה; רבא ורבנא אמרי: מקודשת. רב פפא ורב שרביא אמרי: אינה מקודשת. אמר רב פפא: אימא טעמא דידהו, ואימא טעמא דידי. אימא טעמא דידהו: דכתיב "ויצאה... והיתה" - מקיש הויה ליציאה; מה יציאה לשמה ושלא מדעתה - אף הויה נמי, לשמה ושלא מדעתה. ואימא טעמא

דידי: "ויצאה... והיתה" - מקיש הויה ליציאה; מה יציאה - גענין דעת מקנה, אף הויה - גענין דעת מקנה, מיתבי: אין פותכין שמרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן, מאי לאו שמרי אירוסין ונשואין ממש? - לא, שמרי פסקיתא, וכדכר גידל אמר רב. דאמר רב גידל אמר רב: "פמה אפה גותן לבנד?" - "כד וכד", "לבתד?" - "כד וכד". עמרו וקדשו - קנו, הן הן הדברים הנקנים באמירה. "ובביאה". מנא לן? אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "בעלת בעל" - מלמד שנגעשה לה בעל על ידי בעלה. אמר ליה רבי זירא לרבי אבהו, ואמרי לה, ריש לקיש לרבי יוחנן: בעורה זו ששנה רבי: "ובעלה" - מלמד שנקנית בביאה? - אי מהתם הוה אמינא: עד דמקדש והדר געיל, קא משמע לן. מתקיף לה רבי אבא בר ממל: אם כן נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה, היכי משפחת לה? או דאקדיש והדר געיל - בעולה היא, או דאקדיש ולא געיל - לאו כלום הוא! אמרוה רבנן קמיה דאבין: משפחת לה גנון שבא עליה ארום שלא בדרפה. אמר להו אבין: עד פאן לא פליגי רבי ורבנן אלא באחר, אבל בעל - דברי הכל, אם בא עליה שלא בדרפה - עשאה בעולה! מאי היא? דתניא: פאו עליה עשרה אנשים ועדיין היא בתולה - פולן בסקילה. רבי אומר: אומר אני: הראשון - בסקילה, וכולן בחנק. אמר רב נחמן בר יצחק: משפחת לה גנון שקדשה בשטר, הואיל וגומר ומוציא - גומר ומכניס. - ורבי יוחנן, האי "ובעלה" מאי עביד ליה? - ההוא מיבעי ליה: זו נקנית בביאה, ואין אמה העבריה נקנית בביאה. סלקא דעתך אמינא מיתי בקל וחומר מיבמה: ומה יבמה שאין נקנית בכסף - נקנית בביאה, זו נקנית בכסף - אינו דין שנקנית בביאה? - מה ליבמה שכן יוקנה ועומדת! סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתב "אם אחרת יקח לוי" - הקישה הכתוב לאחרת; מה אחרת מיקניא בביאה - אף אמה העבריה מיקניא בביאה, קא משמע לן. - ורבי, האי סברא מנא ליה? - אם כן לכתוב רחמנא "ובעל", מאי "ובעלה" - שמע מינה תרת. ולרבא, דאמר: בר אהינא אסברה ליה: "כי יקח איש אשה ובעלה" קידושין המסורין לביאה - הוה קידושין, קידושין שאין מסורין לביאה - לא הוה קידושין, מאי איכא למימר? - אם כן נכתוב קרא "או בעלה", מאי "ובעלה" - שמע מינה פולח. ורבי, האי "בעלת בעל" מאי עביד ליה? - האי מיבעי ליה: בעל עושה אותה בעולה שלא בדרפה, ואין אחר עושה אותה בעולה שלא בדרפה. - ומי אית ליה לרב האי סברא? והתניא: פאו עליה עשרה אנשים ועדיין היא בתולה - רבי אומר: רבי אומר: רבי אומר: הראשון בסקילה וכולם בחנק.

קידושין, הואיל ואין ראיין לביאה, שאינו יודע איזו אשתו איזו אחות אשתו שהיא בברת. ואמר רבא: בר אהינא אסברה ליה. חכם אחד ששמו בר אהינא לימדני טעם דהוה המקרא "כי יקח... ובעלה": קחת כסף הראייה לבעילה הוא דהויא קיחה. מנא ליה הא דרדשיני ליה לכדרי ולמעוטי אמה? אם כן - דלקדושי ביאה ולמעוטי אמה, ותו לא יליף מינה לכתוב "או בעלה". מאי "ובעלה" - משמע דקאי נמי אקידה, למילף הך דבר אהינא. האי סברא - דאין אחר עושה אותה בעולה שלא בדרכה. מודה לעיני קנס - אף על גב דלענין קטלא לא חשיב לה כבתולה, לענין קנס שאינה ארוסה - מודה וכולהו משלמי. לבדו - קרא יתירא הוא. דהא כתיב (בריש כ"ב) "ולנערה לא תעשה דבר". שניהם שוים - בני ענושין, למעוטי גדול הבא על הקטנה. האי סברא - דבעל עושה אותה בעולה שלא בדרכה כו' מנלן? תחילת ביאה קונה - באירוסין. אי נמי לבתן גדול - אם מותר לקדש בביאה. אי אמרת תחילת ביאה קונה - מותר, ואם סוף ביאה קונה - נמצאת בעולה משעת העראה שלא לשם קדושין, ואסירה ליה, דכתיב (ויקרא כ"א) "בתולה מעמי יקח".

56 הגמרא תמזה על ההוה אמינא שביאה וכסף אינם מועילים
 57 לבדם: מִתְקַיֵּם לָהּ רַבִּי אֶמְרָא בְּרַם מִמֶּלֶךְ, אִם כֵּן, שְׁהִינּוּ אוֹמְרִים כִּסְפָא
 58 לְבַדּוֹ אִינוּ קוֹנֵה, נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה, דְּאֶמְרָא רְחֻמָּנָא שְׁאֵם זִינְתָה עוֹנֶשָׁה
 59 בְּסִקְלָהּ, הִיבִי מִשְׁפַּחַת לָהּ - אִיךָ תִּמְצָא מְקַרְה כּוּזָה, שְׁהִי רַבִּי אִי
 60 דְּאֶקְרִישׁ וְהָדָר בְּעִיל - אִם קִידְשָׁה בְּכֶסֶף וּבִבְיָאָה, בְּעִילָה הִיא, וְאִין
 61 דִּינָה בְּסִקְלָה אֵלָא בְּחֻנָּה, וְאִי דְּאֶקְרִישׁ רַק בְּכֶסֶף וְלֹא בְּעִיל - וְלֹא
 62 דְּבִיָּאָה, לֹא בְּלוּם הוּא, שְׁעִדִין אִינְהּ מְקוּדָשָׁה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
 63 אֶמְרִינָה רַבִּין קַמְיָה דְּאֶבְי - אִמְרוּ חַכְמֵי לִפְנֵי אֲבִי, מִשְׁפַּחַת לָהּ -
 64 יִתְבֵּן מְקַרְה זֶה שֶׁל נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה, בְּגוּזֵי שְׁמָא עֲלֵיהָ הָאָרִיס שְׁלֵא
 65 בְּדַרְבָּה - שְׁלֵא בְּמִקּוּם בִּיָּאָה, שִׁישׁ כֵּאֵן בִּיָּאָה וְהִיא מְקוּדָשָׁה, וְאִף
 66 עַל פִּי כֵּן עֵדִין הִיא בְּתוּלָה. דְּחָה אֲבִי אֵת דְּבַרְהוֹם: אֶמְרָא לְהוּ אֲבִי,
 67 עַד כֵּאֵן לֹא פְּלִיגי רַבִּי וְרַבִּין בְּמַחְלֻקְתָם שְׁתוּבָא בְּסוּמָךְ, אֶלָּא בְּאִיס
 68 אַחַר שְׁבֵא עֲלֵיהָ שְׁלֵא כְּדַרְבָּה, וְנַחְלוּקוּ הָאֵם הִיא נַחֲשֶׁבֶת בְּעוּלָה
 69 אוּ לֹא, אֲבָל בְּעִיל, דְּכִרְיָי הִבֵּל שְׁאֵם כֵּאֵן עֲלֵיהָ שְׁלֵא בְּדַרְבָּה עֲשֵׂאָה
 70 בְּעוּלָה, וְלִכְּן אִיךָ לּוֹמַר כְּדַרְבֵּיכֶם, שְׁהַמְקִדֵשׁ נַעֲרָה בְּכֶסֶף וּבֹא עֲלֵיהָ
 71 שְׁלֵא כְּדַרְבָּה, נַחֲשֶׁבֶת בְּעוּלָה וְאֵם זִינְתָה עוֹנֶשָׁה בְּחֻנָּה. וְחֻזְרַת
 72 הַשְּׁאֵלָה אִיךָ יִתְבֵּן שִׁישׁ הוּא אִמִּינָא שְׁקִידוּשִׁין אִינֵם נַעֲשִׂים בְּכֶסֶף
 73 לְבַדּוֹ, הֵלֵא בְּאוּפֵן זֶה אִין נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה שְׁהִיא בְּתוּלָה וְחִיבַת
 74 סִקְלָה.
 75 הַגְּמָרָא מְבִיָּאָה אֵת מַחְלֻקְתָ רַבִּי וְחַכְמֵי: מַאי הִיא מַחְלֻקְתָּ זֶה שֶׁל
 76 רַבִּי וְחַכְמֵי, דְּתִנְיָא, נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה שְׁכַאָּה עֲלֵיהָ עֲשֵׂה אֲנָשִׁים
 77 שְׁלֵא כְּדַרְבָּה, וְעֵדִין הִיא בְּתוּלָה, כּוּלֵּן בְּסִקְלָה, שְׁהִי כּוּלָם בְּאוּ
 78 עֲלֵיהָ כְּשֵׁחִיבָה בְּתוּלָה. רַבִּי אֶמְרָא, אִימְרָא אֲנִי, רַק תְּרַאשׁוּן בְּסִקְלָה,
 79 שְׁכַשְׁבָּא עֲלֵיהָ הִיתָה בְּתוּלָה, וְכּוּלֵּן בְּתִנְיָא, כִּי אִף שְׁהִרְאִישׁוּן בְּאוּ
 80 עֲלֵיהָ שְׁלֵא כְּדַרְבָּה, הִיא נַחֲשֶׁבֶת בְּעוּלָה.
 81 הַגְּמָרָא חֻזְרַת לִישֵׁב לְמָה הוּצַרְכְּנוּ לְלַמּוֹד מִהַפְּסוּק 'בְּעוּלַת בַּעַל'
 82 שְׁאִין צוֹרֵךְ לְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף וּבִיָּאָה יַחַד, הֵלֵא מְנַעֲרָה הַמְאֻרְסָה מוֹכֵחַ
 83 שְׁאִף שְׁנַתְקַדְשָׁה יִכּוּלָה לְהִיּוֹת בְּתוּלָה: אֶמְרָא רַבִּי נַחְמָן בְּרַי זַחְקָה,
 84 מִשְׁפַּחַת לָהּ - מִצִּינּוּ אוּפֵן שְׁתַּדְּיָה מְקוּדָשָׁה וּבְתוּלָה, בְּגוּזֵי שְׁקִידוּשָׁה
 85 בְּשִׁטְרָה, שׁוּדָאֵי מוּעִיל בְּלֹא בִיָּאָה. וְהִטְעַם שְׁבִשְׁטֵר פְּשׁוּט לִנּוּ
 86 שְׁמוּעִיל לְבַדּוֹ, שְׁהוּאִיל וְשִׁטְרָה גּוּמְרָא וּמוֹצִיא אִשָּׁה מִבְּעוּלָה,
 87 שְׁמַתְגַּרְשָׁת בְּגוּט, גּוּמְרָא הַשִּׁטְרָה וּמְכַנִּים לְבַדּוֹ בְּלִי בִיָּאָה.
 88 הַגְּמָרָא דְּנָה מַה לּוֹמַד רַבִּי יוֹחָנָן מִזְּבוּעֵלָה. שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי
 89 יוֹחָנָן שְׁלַמְד קִידוּשִׁי בִיָּאָה מִזְּבוּעֵלַת בַּעַל, הִיא 'זְבוּעֵלָה' מַאי עֲבִיד
 90 לָיָה - מַה הוּא לּוֹמַד מִמֶּנּוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הִיא - פְּסוּק זֶה מִיַּצְיָא
 91 לָיָה - נִצְרַךְ לּוֹמַר שׁוּז - אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה, וְאִין אֶמְרָה
 92 הַעֲבָרָה נִקְנִיתָ לְאִדּוֹנָה בְּבִיָּאָה. סִלְקָא דְּעֵתָהּ אֶמִּינָא לּוֹמַר תִּיתֵי -
 93 שִׁישׁ לְלַמּוֹד שְׁאִף אִמָּה עֲבַרְיָה תְּקַנָּה לְאִדּוֹנָה בְּבִיָּאָה, בְּקָל וְחֻמְרָא
 94 מִיַּבְיָאָה, וְמָה יִבְיָאָה שְׁאִין נִקְנִיתָ לִיבֵם בְּכֶסֶף, נִקְנִיתָ לוֹ בְּבִיָּאָה, זֶה -
 95 אִמָּה עֲבַרְיָה, שְׁנִקְנִיתָ בְּכֶסֶף, הָאֵם אִינּוּ דִין שְׁנִקְנִיתָ לוֹ בְּבִיָּאָה.
 96 פּוֹרְכַת הַגְּמָרָא, מָה לִּיבְיָאָה שְׁכַן הִיא יִקְוָה וְעוֹמְדָת לִיבֵם מַחְמַת
 97 קִידוּשִׁי אֲחִיו הַמַּת, וְאִין לְלַמּוֹד מִמֶּנָּה שְׁאִמָּה שְׁאִינָה זְקוּקָה לְאִדּוֹן
 98 תִּיקְנָה בְּבִיָּאָה. וְכִיּוֹן שְׁהַקֵּל וְחוֹמַר נְדָחָה, חֻזְרַת הַשְּׁאֵלָה מַה לּוֹמַד
 99 רַבִּי יוֹחָנָן מִזְּבוּעֵלָה.
 100 הַגְּמָרָא מְבַאֲרַת בְּדַרְךָ אַחֲרַת מְדוּעַ צַרִיךְ פְּסוּק לּוֹמַר שְׁאִמָּה
 101 עֲבַרְיָה אִינָה נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה: סִלְקָא דְּעֵתָהּ אֶמִּינָא לּוֹמַר שְׁהוּאִיל וְכַתְּבָה
 102 - בְּאִמָּה עֲבַרְיָה (שְׁמוֹת כ"א ז') אִם אַחֲרָתָּ יִקַּח לִו, וְהַכּוּנָה שְׁהִאֲדוֹן
 103 יִקַּח אוֹתָהּ לְאִשָּׁה, הַקִּישָׁה בְּכַתְּבוּב אֵת הָאִמָּה לְאַחֲרָת - לְאִשָּׁה, מָה
 104 אַחֲרָת - אִשָּׁה מִיַּבְיָאָה - נִקְנִיתָ לְבַעֲלָהּ בְּבִיָּאָה, אִף אֶמְרָה הַעֲבָרָה
 105 מִיַּבְיָאָה - נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה, קָא מְשַׁמְעֵן לָן 'זְבוּעֵלָה' שְׁרַק אִשָּׁה נִקְנִיתָ
 106 בְּבִיָּאָה, וְלֹא אִמָּה עֲבַרְיָה.
 107 הַגְּמָרָא דְּנָה מִנֵּן לּוֹמַד רַבִּי שְׁאִמָּה עֲבַרְיָה אִינָה נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה.
 108 שׁוֹאֵלָת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי שְׁלַמְד מִזְּבוּעֵלָה שְׁאִשָּׁה נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה, הִיא
 109 בְּכֶרֶם מִנָּה לָיָה - מִנֵּן הוּא לּוֹמַד שְׁאִמָּה עֲבַרְיָה אִינָה נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה.
 110 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אִף רַבִּי לּוֹמַד זֹאת מִהַפְּסוּק 'זְבוּעֵלָה' שְׁאֵם כֵּן

1 יִצְיָאָה - בְּגִירוּשִׁין בְּעִינָן - הֵגֵט צַרִיךְ לְהִיכְתֹּב לְשִׁמְהָ שֶׁל הָאִשָּׁה,
 2 שְׁנִאֲמַר (שם) יְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָּ, וְדוֹרְשִׁים לָהּ - לְשִׁמְהָ, אִף
 3 הָיְיָה - בְּקִידוּשִׁין, בְּעִינָן - הַשִּׁטְרָה צַרִיךְ לְהִיכְתֹּב לְשִׁמְהָ, אוּ לְמָא
 4 הָיְיָה לְהַדְרִי מְקַשְׁיָן - מְקִישִׁים קִידוּשִׁי שִׁטְרָה לְקִידוּשִׁי כֶסֶף, מָה
 5 הָיְיָה דְּכֶסֶף - קִידוּשִׁי כֶסֶף, לֹא בְּעִינָן - אִין צוֹרֵךְ שְׁהַמְטַבֵּעַ יוֹטְבַע
 6 לְשִׁמְהָ, אִף הָיְיָה דְּשִׁטְרָה - קִידוּשִׁי שִׁטְרָה, לֹא בְּעִינָן - אִין צוֹרֵךְ
 7 שְׁהַשִּׁטְרָה יִכְתֹּב לְשִׁמְהָ. בְּתַר דְּבְּעִינָא הָדָר פְּשִׁטָּה - אַחַר שְׁנַתְפַּק, חוּר
 8 רִישׁ לְקִישׁ וְחַבְרִיעַ, הָיְיָה לִיִּצְיָאָה מְקַשְׁיָן - מְקִישִׁים קִידוּשִׁין
 9 לְגִירוּשִׁין וְלֹא קִידוּשִׁי שִׁטְרָה לְקִידוּשִׁי כֶסֶף, מְשׁוּם דְּאֶמְרָא קְרָא
 10 (דְּבַרִים כ"ד ב') וְיִצְיָאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְיָה לְאִישׁ אַחֵר, וּמִכֵּאֵן
 11 לְמַדְנָה (לְעִיל ה.) עֵיקְרוֹ שֶׁל קִנְיָן שִׁטְרָה בְּאִשָּׁה שְׁקוֹנָה כְּפִי שְׁמַגְרָא,
 12 וְלִכְּן עֲדִיף לְלַמּוֹד מִהִיקֵשׁ זֶה שְׁצַרִיךְ שְׁהַשִּׁטְרָה יִכְתֹּב לְשִׁמְהָ:
 13 הַגְּמָרָא דְּנָה עַל שִׁטְרָה קִידוּשִׁין שְׁנַתְבָּה שְׁלֵא מְדַעַתָּה אִשָּׁה: אִתְמַר,
 14 בְּתָבוּ הַבְּעַל אֵת שִׁטְרָה הַקִּידוּשִׁין לְשִׁמְהָ וְשִׁלָּא מְדַעַתָּה - שְׁלֵא נִמְלַךְ
 15 בַּהּ קוּדֵם הַכְּתִיבָה, וְאַחַר כֵּן הַסְכִּימָה לְהַתְקַדֵּשׁ בּוֹ, רַבָּא וְרַבִּינָא
 16 אֶמְרִי, מְקוּדָשָׁה, וְרַב פְּסָא וְרַב שְׂרָבְיָא אֶמְרִי, אִינָה מְקוּדָשָׁה. אֶמְרָא רַב
 17 פְּסָא, אִמָּא מְעַמָּא דִּידֵיהּ וְאִמָּא מְעַמָּא דִּידֵי - אוֹמַר אֵת טַעְמָם שֶׁל
 18 רַבָּא וְרַבִּינָא, וְאוֹמַר גַּם אֵת טַעְמֵי. אִמָּא מְעַמָּא דִּידֵיהּ - אוֹמַר אֵת
 19 טַעְמָם, דְּבַתִּיב (דְּבַרִים כ"ד א') וְיִצְיָאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְיָה לְאִישׁ
 20 אַחֵר, מְקִישׁ הַכְּתוּב הָיְיָה - קִידוּשִׁין לִיִּצְיָאָה - לְגִירוּשִׁין, מָה יִצְיָאָה
 21 גִירוּשִׁין נַעֲשִׂים בְּשִׁטְרָה שְׁנַתְבָּה לְשִׁמְהָ וְשִׁלָּא מְדַעַתָּה, שְׁהִי
 22 מַתְגַּרְשָׁת עַל כְּרוּחָה, אִף הָיְיָה - קִידוּשִׁין נְמִי נַעֲשִׂים בְּשִׁטְרָה שְׁנַתְבָּה
 23 לְשִׁמְהָ וְשִׁלָּא מְדַעַתָּה. וְאִמָּא מְעַמָּא דִּידֵי - אוֹמַר אֵת טַעְמֵי, שְׁאִנִּי
 24 לּוֹמַד מֵאִתּוֹת פְּסוּק וְיִצְיָאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְיָה לְאִישׁ אַחֵר, מְקִישׁ
 25 הַכְּתוּב הָיְיָה - קִידוּשִׁין לִיִּצְיָאָה - לְגִירוּשִׁין, מָה יִצְיָאָה - בְּגִירוּשִׁין
 26 בְּעִינָן - צַרִיכִים אֵת דְּעַת הַמְקַנָּה, שְׁהוּא הַבְּעַל, שְׁנִאֲמַר (שם)
 27 'יְכַתֵּב לָהּ, אִף הָיְיָה - בְּקִידוּשִׁין בְּעִינָן - צַרִיכִים אֵת דְּעַת הַמְקַנָּה,
 28 שְׁהִיא הָאִשָּׁה.
 29 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל הַסּוֹבְרִים שְׁבִשְׁטֵר קִידוּשִׁין אִין צוֹרֵךְ בְּדַעַת
 30 הָאִשָּׁה: מִיתִיבִי, שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנֵה (ב"ב קס"ז): אִין כּוּתְבִין שְׁטְרֵי אִירוּסִין
 31 וְנִשְׁוִיאִין אֶלָּא מְדַעַת שְׁנִינָן - הַבְּעַל וְהָאִשָּׁה. מַאי לֹא - הָאֵם אִין
 32 מְדוּבַר בְּשְׁטְרֵי אִירוּסִין וְנִשְׁוִיאִין מְשִׁשׁ, וּמְבּוּאֵר שְׁצַרִיךְ אֵת דַּעַת
 33 הָאִשָּׁה. מַתְרַצַת הַגְּמָרָא: לֹא, מְדוּבַר בְּשְׁטְרֵי פְּסִיקָתָא - שְׁטְרֵי
 34 הַנְּתָאִים בְּהֵם כּוּתְבִים הַצְּדִים אֵת הַהַתְחַיְיבוּת שְׁלָהֶם זֶה לְזֶה,
 35 וְכִדְרַב גִּידֵל אֶמְרָא רַב, דְּאֶמְרָא רַב גִּידֵל אֶמְרָא רַב, אָדָם שְׁאִמְרָא לְחַבְרִירו
 36 בְּמָה אֶתָּה נוֹתֵן לְבִנְךָ, כִּף וְכִף מִמּוֹן, וְחַבְרִירו אִמְרָא לוֹ, כִּמָּה אֵתָּה נוֹתֵן
 37 לְבִתְךָ, כִּף וְכִף מִמּוֹן, וְעִמְדוֹ וְקִדְשׁוֹ הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה, קִנּוּ - הַתְחַיְיבו
 38 שְׁלֵא נַעֲשָׂה קִנְיָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן הֵן תְּהַבְרִים הַנְּקִיָּים בְּאִמְיָדָה בְּלֹא קִנְיָן,
 39 שְׁבַהֲנָה שֶׁהֵם מַתְחַתְּנִים זֶה עִם זֶה וְנִדְעָם בְּדַעַתָּם לְהַתְחַיְיב בְּלֹא
 40 קִנְיָן. וּבְשִׁטְרוֹת אֵלּוּ אִמְרָה הַמַּשְׁנָה שְׁלֵא יִכְתְּבוּ אוֹתָם שְׁלֵא
 41 מְדַעַתָּם, שְׁמֹא הֵם מְעַדִּיפִים שִׁיחֵיהּ כְּמִלּוּהַ בַּעַל פֹּה, וְלֹא כְּמִלּוּהַ
 42 בְּשִׁטְרָה:
 43 שְׁנִינוּ בְּמַשְׁנֵה (לְעִיל ב.) הָאִשָּׁה נִקְנִיתָ בְּכֶסֶף בְּשִׁטְרָה וְכִבְיָאָה.
 44 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֵת מְקוּר קִידוּשִׁי בִיָּאָה: מִנָּה לָן - מִנֵּן לִנּוּ שְׁאִשָּׁה
 45 נִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה. אֶמְרָא רַבִּי אֶמְרָא רַבִּי יוֹחָנָן, דְּאֶמְרָא קְרָא - (דְּבַרִים
 46 כ"ב ב') כִּי יִצְיָאָה אִישׁ שְׁכַב עִם אִשָּׁה בְּעִלַת בַּעַל, מִלְּמַד שְׁהִאֲשִׁי
 47 נַעֲשָׂה לָהּ בַּעַל עַל יְדֵי בְּעִילָה. הַגְּמָרָא תִּמְזָה: אֶמְרָא לִיָּה רַבִּי וְרַבִּי רַבִּי
 48 אֶמְרָה, וְאֶמְרִי לָהּ שְׁאִמְרָא זֹאת רִישׁ לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאֵם בְּעוּרָה
 49 וְאִינָה נָאָה בְּרִייתָא זֶה שְׁשִׁנְהָ רַבִּי, שְׁהַפְּסוּק (דְּבַרִים כ"ד א') כִּי יִקַּח
 50 אִישׁ אִשָּׁה וְכַעֲלָהּ מִלְּמַד שְׁנִקְנִיתָ בְּבִיָּאָה, וְלִמָּה הוּצַרְכַת לְלַמּוֹד
 51 מִפְּסוּק אַחֵר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִי מְהֵתָם - אִם הִינּוּ לּוֹמְדִים
 52 מִהַפְּסוּק 'זְבוּעֵלָה' הוּא אֶמִּינָא שְׁאִינָה מְקוּדָשָׁה עַד דְּמְקַדְּשׁ בְּכֶסֶף
 53 וְהָדָר בְּעִיל - וְאַחַר כֵּן יַבְעַל, שְׁהִי בְּתַחֲלִילַת הַפְּסוּק נִאֲמַר קִנְיָן כֶּסֶף
 54 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה' וְאַחַר כֵּן נִאֲמַר 'זְבוּעֵלָה' קָא מְשַׁמְעֵן לָן הַפְּסוּק
 55 הַשְּׁנִי 'בְּעַלַת בַּעַל', שְׁמַתְקַדְּשַׁת בְּבִיָּאָה בְּלַבַּד.

כשמתה בעלה יורש את נכסיה. ב. וְלִימָא לָהּ - היה בעלה כהן
האם הוא נטמא לה במותה. ג. וְלִחְפַּר נְדָרֶיהָ - שבעל זכאי להפר
נדרי עיניו נפש של אשתו ונדרים שבינו לביניה.
מבאר הגמרא: א. אִמְרַתְּ שֶׁהֵבִיאהּ גַם נְשׂוּאֵין עוֹשֶׂה, בעלה יורשה,
וּמִימָא לָהּ, וּמִיפֵר נְדָרֶיהָ כְּדִין כֵּל אִשָּׁה נְשׂוּאָה, וְאִי אִמְרַתְּ שֶׁבִיאהּ
זו רק אירוסין היא עושה, אִינוּ זִוְרֶשָׁה. וְאִינוּ מִימָא לָהּ, וְאִינוּ מִיפֵר
נְדָרֶיהָ - לבד, רק יחד עם אביה עד שתגיע לבגרות. מֵאִי - מה היא
החלכה בנידון זה.
מביאה הגמרא ראייה לפשוט ספק זה: אִמְרַתְּ אֲבִיךָ, תָּא שְׁמַע שֶׁבִיאהּ
אירוסין עושה, ששנינו בכתובות (מו): הָאֵבֶן וְכֹאֵי בְּקִדּוּשֶׁיהָ -
יכול לקבל קידושין עבור בתו בימי קטנותה ונערותה. ואם נעשו
הקידושין בְּכֶפֶף, שייך הכסף לו. ואם נעשו בְּשִׁפְרָא, בקבלת השטר
על ידי אביה נעשית מקודשת. וּבְכִיבֵיחָא - ורשאי אביה למוסרה
בעל כרחא לביאה לשם קידושין.
וּכְבִּיאֵי הַאֲבִי גַם בְּמִצִּיאָתָהּ - במציאות שמצאה בתו. וּבְמַעֲשֵׂה יְדֶיהָ
- וכן כל כסף שמשכתבת על ידי עבודתה שייך לאביה, הואיל
ועד הגיעה לבגרות היא ברשותו. וּבְהִפְרַתְּ נְדָרֶיהָ - ואם נדרה יכול
להפר את הנדר. וּמִקְבָּל אֶת נִימָה - אם רצה בעלה לאחר
האירוסין לגרשה בעודה נערה, בקבלת הגט על ידי האב היא
מגורשת אף שלא הגיע לידה. וְאִינוּ אוֹכֵל פִּירוֹת בְּתִיבָה - כגון אם
נפלו לה בירושה נכסים מבית אבי אמה אין אביה זכאי בפירות
נכסים הללו והם שלה. וכאשר נישאת בת, יִתֵּר עָלֶיךָ הַבְּעַל -
זכות הבעל יתירה על זכות האב, שְׂאוּכַל פִּירוֹת בְּתִיבָה - שהבעל
זכאי בפירות נכסי אשתו, בנוסף לכל הדברים השנויים למעלה
שהאב זכאי בבתו.
ומדייקת הגמרא: קְתַנֵּי בְרִישָׁא בִּיאָה - האב זכאי לקדש את בתו
בכסף שטר 'וביאה', וְקְתַנֵּי בְּסִפָּא שָׁאם לֵאחֲרֵי הַקִּדּוּשִׁין הִלְלוּ
נִישָׂאָה, יתר זכות הבעל וכו', ואם כן מוכח שגם לאחר הביאה
שהיא בכלל הקידושין שהזכרו עדיין אין הבעל אוכל פירות
בזיהא בככל נשואה עד שיעשה בה מעשה של נישואין, והרי
שביאה אירוסין עושה ולא נישואין.
דוחה הגמרא: כִּי קְתַנֵּי בְּסוּף הַמְשַׁנָּה נִישָׂאָה, ומשמע שעד כה לא
היתה נשואה, אֲשָׁאֲרָא - על שאר דרכי הקדושין דהיינו קידושי
כסף ושטר השנויים במשנה נאמר דין זה, אומנם בקידושי ביאה
יש לומר שמיד נעשית נשואה.
מביאה הגמרא ראייה נוספת, אִמְרַתְּ רַבָּא, תָּא שְׁמַע שֶׁבִיאהּ עוֹשֶׂה רַק
אירוסין: ששנינו בנדה (מד): קִטְנָה בַּת שְׁלִישׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד, שִׁמְאוּ
נְעֻשִׂית רֵאזִיחָא לְבִיאהּ, מִתְּקַדְּשֶׁת בְּבִיאָה - אם מסרה אביה לביאה
לשם קדושין הרי זו מוקדשת.
וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבֵם - קידשה אביה ובעודה בקטנותה מת בעלה
בלא בנים וצריכה להתייבם לאחד מאחיו, אם בא עליה אחד
מהם, קְנָאָה - כיון שמזמן זה ביאתה ביאה התקיימה מצות היבום,
ומעתה הרי היא כאשתו לכל דבר, ואם רוצה לגרשה אינה צריכה
חליצה אלא גט ככל אשה.
וְחִיבִין עָלֶיהָ מְשׁוּם אֲשֶׁת אוֹישׁ - אם נתקדשה על ידי אביה, הרי
היא כאשת איש לכל דבר וזר הבא עליה חייב מיתה.
וּמִמְמָאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ - כל הבא עליה כשהיא נדה נטמא כמותה
להיות טמא שבעת ימים.

משיבה הגמרא: אִמְרַתְּ רַבִּי יוֹרְאָא, מוֹדָה רַבִּי לְעִנְיָן תְּשׁוּמֵי קָנָם שֶׁל
אונס ומפתה, שאם אינה ארוסה ואנסו או פיתו אותה שלא
כדרכה, דְּכּוֹלְהוּ מְשֻׁלְמֵי, שלגבי זה אינה נחשבת בעולה, ובוזה הוא
סובר שבעל עושה אותה בעולה גם בביאה שלא כדרכה. תמדה
הגמרא: מֵאִי שְׁנָא מְקַטְלָא - במה שונה קנס של אונס ומפתה שאם
באו עליה שלא כדרכה, נחשבת בתולה, מנערה מאורסה שאם
באו עליה שלא כדרכה, נחשבת בעולה. משיבה הגמרא: שְׂאִנֵּי
הַתָּבֵם, דְּאִמְרַתְּ קְרָא (דברים כב כה) 'וְמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבַדוֹ',
ופסוק זה מיותר, שהרי כתוב (שם כו) 'וְלֹנְעָרָה לֹא תַעֲשֶׂה דְבָר',
שהרי אנוסה היא, אלא בא ללמדנו שרק הראשון שבא עליה חייב
סקילה.
שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים שְׁכּוּלָם בְּסִקְלָהּ, הֵאִי לְבַדוֹ מֵאִי
עֲבָדֵי לִיהּ - מה הם דורשים ממנו. משיבה הגמרא: מִיִּפְעֵי לָהּ -
פסוק זה נצרך להם לְבַדְתֵּינָא, נאמר בבא על אשת איש (דברים
כב כב) 'וְמֵתוּ גַם שְׁנֵיהֶם', ודורשים מפסוק זה שאינם נהרגים עד
שִׁיחִיו שְׁוִין בְּאֶחָד - שיהיו שניהם חייבים, שאם הוא גדול והיא
קטנה אינו נהרג, דְּבַרְדִּי רַבִּי אוֹשְׁעֵינָא [אשתי]. רַבִּי יוֹנְתָן אוֹמַר, נִאֲמַר
בנערה המאורסה (שם כה) 'וְמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּה לְבַדוֹ',
ולומדים מפסוק זה שהוא נעש לכוּדוּ גם אם אינה בת עונשים.
הגמרא חוזרת לברר את דעת רבי יוחנן. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹנְתָן
תלמד מ'בעולת בעל' קידושי ביאה, הֵאִי סְבָרָא - סברא זו שבעל
עושה אותה בעולה גם בביאה שלא כדרכה, מֵאִי לִיהּ - מנין לו.
משיבה הגמרא: אָף רַבִּי יוֹנְתָן לומד דין זה מ'בעולת בעל', משום
שָׁאם בְּהוּ, שהפסוק בא ללמד קידושי ביאה בלבד, נְכַתוּב קְרָא
'בְּעוֹלַת אוֹישׁ', מֵאִי - ומדוע כתוב 'בְּעוֹלַת בְּעוֹלָה', אלא שְׁמַע מִיָּה
תְּרִיבָה - שני דינים אלו, קידושי ביאה, ושבעל עושה אותה בעולה
שלא כדרכה:
הגמרא מביאה ספק על קנין ביאה: אִיִּפְעֵינָא לָהּ, תְּחִילַת בִּיאָה -
העראה, קוֹנָה קִדּוּשִׁין, או סוּף בִּיאָה - בעילה גמורה קוֹנָה.
והנִפְקָא מִיָּה, כְּגוֹן שֶׁהֵעֲרָה בָּהּ - שעשה בה העראה בלבד, וְאִחֹר
כִּי שִׁפְטָה יְדָהּ וְקָבְלָה קִדּוּשִׁין מֵאֲחֵר, שאם היא מקודשת בהעראה
בלבד, אין קידושי השני תופסים, ואם רק סוף ביאה קוֹנָה, צריכה
גט מהשני. אִי נָמִי - דין נוסף התלוי בזה, לְבַחֵן גְּדוֹל, שאסור
להינשא לבעולה, דְּקָא קְנִי בְּתוּלָה בְּבִיאָה, שאם תחילת ביאה
קוֹנָה, מותר לו לקדש בביאה, אבל אם סוף ביאה קוֹנָה אסור לו
לקדש בביאה, משום שמענת העראה ואילך היא כבר בעולה
ואסורה לו. שואלת הגמרא: מֵאִי - מהו הדין בזה. פושטת הגמרא:
אִמְרַתְּ אֲמִירַם מְשֻׁמֵּיהָ דְּרַבָּא, כֵּל בּוֹעֵל וְקַעְתוּ עַל גַּמְרֵי בִיאָה, ורק אז
חל הקנין, ולכן אם הערה בה אחד וקבלת קידושין מאדם אחר,
צריכה גט מהשני, וכן אסור לכהן גדול לקדש בביאה משום
שבשעת גמר הביאה היא כבר בעולה:
הגמרא בסוגיא שלפנינו דנה האם אפשר לעשות אירוסין ונישואין
על ידי ביאה אחת: אִיִּפְעֵינָא לָהּ, המקדש אשה על ידי בִּיאָה
ונתכוין שתהא גם לשם נישואין, האם אכן ביאה זו נְשׂוּאֵין עוֹשֶׂה -
מיד היא ככל נשואה, לפי שביאה היא קנין המועיל גם לקידושין
וגם לנישואין יש מקום לומר שיחולו שני הקניינים הללו על ידי
ביאה אחת. או רק אִירוּסִין עוֹשֶׂה, שאין כח במעשה אחד לעשות
שני קניינים, וצריכה עוד מעשה של הכנסה לחופה.
מביאה הגמרא נְפָקָא מִיָּה דְּיוֹצֵא מִסַּפֵּק זֶה: א. לְיִרְשָׁה - האם

בחדש אלול הוא חודש החשבון אשר כל אחד ואחד מישראל, כל
חד וחד לפום שיעורא דיליה, הן היושב אוהל והן הבעל עסק, צריכים
לעשות חשבון צדק בנפשם מכל אשר עבר עליהם במשך השנה
היום יום כזו מנחם אב

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

ריט תוספות

רש"י

1 **עד** שיהיו שניהם שוין - פירש הקונטרס: בני עונשין, למעט גדול הבא על הקטנה. ולא
2 נהריא: דהא תנן בפרק "יוצא דופן" (נדה מד,ב). ומייתא לה בסמוך: בת שלש שנים ויום
3 אחד כו'. וקא אמר: אם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה - מומתין על ידה.
4 משמע דגדול הבא על הקטנה חיובי. ואף על גב דקטנה לא בת עונשין היא ויש מפרשים:
5 דהדיא דהתם אתיא כרבי יונתן, דפליג אדרבי
6 אושעיא. ודוחק הוא. ורבינו תם פירש: עד שיהיו
7 שניהם במיתה אחת. ולאו בבני עונשין תליא
8 מילתא, ואפילו גדול הבא על הקטנה חיובי אם הם
9 שוים בקטלא. וקאי אמילתיה דרבי מאיר דאמר
10 בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סה,ב) גבי נערה
11 הנאורסה. דרבי מאיר סבר: נערה ולא קטנה,
12 וחכמים אומרים: נערה - אפילו קטנה במשמע.
13 ובטעא מיניה רבי יעקב בר אבא מרב: בא על קטנה
14 הנאורסה. לרבי מאיר מהו? לגמרי ממוטנין לה,
15 או מסיקלה ממוטע לה אבל מותק לא. וקאמר
16 התם: מסתברא דלגמרי ממוטע לה, דאי סלקא
17 דעתך מסיקלה ממוטע לה, אבל תנן תנן חיוב - והא
18 בעינן שניהם שוין. כלומר, באותה מיתה, שאם
19 היתה גדולה - בסקילה. ולפירוש זה נחא דבעי
20 התם רבי יעקב בר אבא: בא על קטנה הנאורסה
21 לרבי מאיר מהו. דוקא בארסה מיבעיא ליה,
22 משום דאינן שוין במיתה. אבל בנשואא ליבא
23 למיבעי, שהרי מיתותו בחנק, ואם הייתה גדולה -
24 היתה נמי בחנק, ושניהם שוין למיתה. אבל
25 לפירוש הקונטרס קשה: אמאי מיבעי ליה בארסה
26 טפי מבנשואה? ומיחו ישר לומר: כיון דמתו גם
27 שניהם" כתיב בנשואה פשיטא ליה דפטור, אבל
28 בקטנה ארסה מיבעיא ליה. דסלקא דעתך דהוב,
29 וקאמר: עד שיהיו שניהם שוין, כלומר: דאפילו
30 ארסה נמי הוא פטור, לפי שאינם בני עונשין.
31 וקשה: דאיכא התם אמוראי דנפקי מלתא דרבי
32 וקשה: דאיכא התם אמוראי דנפקי מלתא דרבי
33 לומר: נדיחא ליה לתנא לדחוק לארמיין מתניתין ד"יוצא דופן" (נדה מד,ב) אפילו כרבי מאיר.
34 **כל** הבעל דעתו על גמר ביאה - תימה: דבפרק "בבא על יבמתו" (יבמות נה,ב) אפילו כרבי מאיר,
35 מסיק דסוף ביאה קונה! ואומר רבינו משמשו בן אברהם: דכי אמרינן הערוא קונה - היינו בשלא עשה כי אם הערוא ופירש מיד, דמוכח שלא היה בדעתו לקנות בגמר ביאה. אבל
36 הכא מיירי שנמר ביאתו, דאז לא קני בהערוא, כיון שדעתו על גמר ביאה. והלשון מוכיח. דקאמר "כל הבעל" ולא קאמר "כל המערה". הרב רבינו יצחק בן מאיר תירץ: הא דנקיט בהערוא
37 - היינו במפרש שרוצה לקנות בהערוא, אבל סתם - דעתו על גמר ביאה. ורבינו תם תירץ: דאחרי שנתרבתה הערוא כגמר ביאה, אם בן כל מקום שמוכר ביאה - בהערוא קאמר.
38 והכי קאמר: תחילת הערוא קונה או בסוף הערוא קונה. ולמאן דאמר (שם) הערוא זו הנוסעת עטרה דשייך בה תחילה וסוף. ורבינו נסים גאון תירץ: דהדיא דיבמות איירי אחר קדושין, דעל
39 ידי אותה הערוא היו בנשואה, כמו חופה דלאחר קדושין. וקשה לפירושו: ד"קידוח" גבי קדושין כתיב, ולא מיירי בחופה כלל!
40 **ומקבל** את גיטה - יש להסתפק אם יכול האב לקבל גט לבתו קטנה משנשאת. ונראה למורי הרב רבי יצחק: דמשנשאת אין האב יכול לקבל לה גט, ואפילו היא קטנה. ומביא רבינו מהא
41 דתנן בירושלמי במסכת תרומות בפרק שמיני, דהכי תנן התם: האשה שהיתה אוכלת בתרומה, ואמרו לה: מת בעליך או גירשך, וכן העבד שהיה אוכל בתרומה וכו', רבי אליעזר
42 מדיב קין חומשו, רבי יחזקאל פוטר. וקאמר עלה בגמרא: נחא "מת בעליך". "גירשך", מי לא ידעה? רבנן אמרין: כמשנה ראשונה. שכן ארסה בת ישראל אוכלת בתרומה, ואביה מקבל גיטה.
43 ורבי אליעזר אומר: אפילו תימא כמשנה אחרונה. ופתר שאמרה לו "התקבל לי גיטי במקום פלוני" והיא לו להביאה בעשרה ימים ומצא טוס רץ והביאה בחמישה ימים. והשתא, מדרחיק
44 לאוקמי כמשנה אחרונה, ובגון שאמרה "התקבל" וכו' ולא מוקי לה בשנשאת כשהיא קטנה ואביה מקבל את גיטה - משמע דמשנשאת, אף כי היא קטנה - אין אביה מקבל גיטה.
45 **והייבין** עליה משום אשת איש - פירש הקונטרס: אם קיבל בה אביה קדושין. ויש לתמוה: אמאי איצטרך חייבין עליה משום אשת איש? והא קתני סיפא: אם בא עליה אחד מכל העריות
46 שבתורה - מומתים על ידה, ואשת איש בכלל, כדמוכח בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין טו,א), אפילו בחמה כדאייתא פרק "ארבע מיתות" (שם נה,ב) בשמעתא דתקלה וקלון!
47 ונראה לרבינו יצחק: דקאי א"א"ם בא עליה יבם קנאה, וקא משמע לן דקונה קנין גמור, וחייבין עליה אף מדאורייתא. דסלקא דעתך אמיתא דלא קניא אלא מדרבנן, כדאמר (יבמות סה,א):
48 עשו ביאת בן תשע במאמר בגדול, דממעטין לה לקמן בפירקין (טו,א) מ"אשר ינאף את אשת איש" - פרט לאשת קטן, דהכי נמי עשה ביאה בקטנה כמאמר בגדול. קא משמע לן, ומיהו,
49 קשה: דבפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין טו,א) דייק מן דהולכי בדיני נפשות אחר הרוב, דאי לא אוליין אחר הרוב - נחוש דילמא איילונית היא, ואדעתא דהכי לא קדיש. והשתא, כיון
50 דא"א"ם בא עליה יבם קאי - הוה ליה למימר אדעתא דהכי לא יבסו וכו' תימא דאקדושין דאחיו שמת קאי, ולהכי קאמר דאדעתא דהכי לא קדיש, והשתא מאי נפקא מינה? אפילו אדעתא
51 דהכי קדיש - מכל מקום מצוי למפרך: אמאי חייבין משום אשת איש. והא איילונית לאו בת יבום היא. דכתיב (דברים כז) "אשר תלד" פרט לאיילונית! לכן נראה לפרש: דחייבין עליה
52 משום אשת איש, בין א"א"ם בא עליה יבם" בין אאשת איש דעלמא קאי. וחדוש הוי, דקאי נמי א"א"ם בא עליה יבם". דמסיפא, ד"אם בא עליה אחד מכל העריות כו" - לא הוה שמעינן,
53 דמהדיא לא משמעט אלא דוקא אשת איש, והתם פריך מהא דמחייבין משום אשת איש. והרב רבינו דוד תירץ דאיצטרך למיתני "חייבין עליה משום אשת איש" - לאשמעינן דסיפא
54 ד"מומתיים על ידה", רוצה לומר דאף בהמה אם היא באה על האשה - נחרגה על ידה בהמה. דאי לא תני אלא את המומתיים על ידה הוה אמיתא היינו דוקא עריות, דומיא דאשת איש,
55 אבל בהמה לא. אבל השתא דתנא ברישא "חייבין עליה משום אשת איש" - אם בן סיפא דקתני "מומתיים על ידה" אשמעינן חדוש; דאף אותן עריות דלא דמיין לאשת איש כמו בהמה
56 - אמרינן בהרגא.

1 **ביאה אירוסין** עושה כו' - המקדש בביאה מי היא דך ביאה בנשואין, או אינה אלא
2 כשאר אירוסין? ואינו יורשה כו' - דקיימא לן (יבמות כט,ב) אשתו ארוסה - לא אתן
3 ולא מיטמא לה. מתה - אינו יורשה, ואינו מיפר נדריה בלא אביה. ומקבל את גיטה -
4 אם גירשה בעלה מן האירוסין בעודה נערה. פירות - מנכסים הנפולים לה מבית אבי
5 אמה. קתני - קידושי ביאה, והדר תני נשאת.
6 אלמא: ביאה לאו נשואין עבדי. כי קתני נשאת
7 **אשאר** - אכסף וטטר, דאין עושין נשואין.
8 אבל ביאה - לעולם אימא לך דנשואין עושה.
9 מתקדשת בב"אה - מדעת האב. אבל פחות
10 מכאן - כנותן אצבע בעין, ואינה ביאה. קנאה
11 - ואם רוצה להוציאה - מוציאה בגט. וחיובין
12 עליה משום אשת איש - אם קיבל בה אביה
13 קדושין. ופספסא את בועלה - כשהיא נדה,
14 שבעת ימים, כדכתיב (ויקרא טו) "ותהי נדתה
15 עליו".

למנא

10 **או סוף ביאה קונה?** נפקא מינה פגון שהערה בה, ופשיטא ידה וקבלה קדושין מאחר.
11 **אי נמי לכתן גדול,** דקא קני בתולה בביאה, מאי? אמר אמרמר משמיה דרבא: **כל**
12 **הבעל** - דעתו על גמר ביאה. איבעיא ליה: **ביאה**, נשואין עושה או אירוסין עושה?
13 **נפקא מינה לירושיה, ולפסא לה, ולהפר נדריה.** אי אמרת נשואין עושה - וירושיה, ומיטמא
14 לה ומיפר נדריה, ואי אמרת אירוסין עושה - אינו יורשה, ואינו מיטמא לה, ואינו מיפר
15 נדריה. מאי? אמר אבין, **תא שמע:** האב זפאי בבתו בקדושה בכסף בישור ובביאה,
16 **וזפאי במציאתה ובמעשה ידה ובהפרת נדריה, ומקבל את גיטה, ואינו אוכל פירות**
17 **בחייה. נישאת - יתרו עליו הבעל, שאוכל פירות בחייה.** קתני ביאה וקתני נישאת. - פי
18 **קתני נישאת - אשאר.** - אמר רבא, **תא שמע:** בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת
19 **בביאה, ואם פא עליה יבם - קנאה, וחיובין עליה משום אשת איש, וממנאה את בועלה**

למנא

1 **ומה** שפחה כנענית וכו' זו שביאתה מאבילתה בתרומה אינו דין שסכפה מאבילתה — ואם
2 תאמר: וינמא יבמה תובית, שביאתה מאבילתה ואין סכפה מאבילתה — אף אני
3 אביא ארוסה! ויש לומר: דהאי קל וחומר אינו כי אם גלוי מלתא בעלמא, דארוסה מקרי קנין
4 כספו כמו שפחה, הלכך לא שייך למיפרך ויבית, עוד יש לומר: דליכא למימר יבמה תובית.

1 **למטא** משכב תחתון כעליון — שעושה בוועלה מושב ומשכב אפילו עשר מצעות. אבל
2 לא להיות אב הטומאה לטמא אדם וכלים כמשכבה של נדה עצמה, אלא לטמא אוכלין
3 ומשקין כעליונו של זב. וכן מפרש לה במסכת נדה (ל.ב.ג). אבל פחותה מבת שלש שנים
4 — אינה מטמאה את בוועלה אלא טומאת ערב, כנוגע בעלמא. **נישאת לבחן** — קא סלקא

5 דעתך שנוכחה לחופה לנישואין אוכלת
6 בתרומה, אבל פחותה מבת שלש שנים — אין
7 חופתה מאבילתה, הואיל ואין ביאתה ביאה.
8 והיא פטורה — לפי שאינה בת עונשין. **אי הני**
9 **נישואין** — האי מתקדשת בביאה דתנא ברישא,
10 **אי לבחן הוי** — אוכלת בתרומה. **שאין ביאתה**
11 **מאבילתה** — אם בא עליה בחן, ולא קנאה בכסף
12 — אינה אוכלת, דבעינן 'קנין כסף'. וקדושין
13 נמי לא תפסי בה, שתהא מקודשת לו בביאתה
14 — שררי היא כחומר, עם הודומה לחומר. **כספה**
15 **מאבילתה** — דכתיב (ויקרא כב) 'קנין כספו הוא

16 יאכל בו'. זו שביאתה מאבילתה — קא סלקא
17 דעתך השתא דביאה עושה נישואין, כדמפרש
18 ואזיל. ונישאת פשיטא ליה דאכלה, דנפקא ליה
19 בספרי מ'כל טהור בביתך יאכל אותו'. ודך דבן
20 גב בג התם תני לה. הניב דני — דיליף כסף
21 מביאה. אי נימא ביאה שלאחר חופה, ויליף
22 מנייה כסף שהכניסה אחר כך לחופה. בתרווייהו
23 אכלת — ומאי 'אבל מה אעשה' דקאמר? **אלא**
24 **בביאה שעל ידי חופה** — וקא יליף מנייה כסף
25 שלא על ידי חופה, היכי יליף לה מנייה? הבא
26 תרתיי הכא דהיא **מאי שנת** — ביאה דפשיטא
27 ליה. **ומאי שנת** — כסף דמספקא ליה. ואפילו על
28 ידו חופה — דהא לאו בת נישואין היא. **מישום**
29 **דעולא** — דאמרין בריש פירקין (ה.א.): שמת

30 ימוגו לה כוס בבית אביה, ותשקה לאחיה
31 ולאחיותיה. **לא שירי בקנינה** — אתר שנתן הכסף
32 אין הקנין חסר כלום. **הכא שירי בקנינה** —
33 דאבתי מחסרה מסירה לחופה, לענין לירשה
34 וליטמא לה. **רבינא אמר** — מהכא ליכא
35 למיפשט הנישואין עושה. דהא אפילו אירוסין
36 עושה אכלה מדאורייתא. וכסף נמי, מדאורייתא
37 אכלה. ומדרבנן הוא דשלח ליה — הא דשלח
38 ליה לאוסרה בתרומה — מדרבנן הוא דאסר לה.
39 משום סימפון — שמתא ימצא בה מום, ונמצאו

40 קידושי עתות. **סימפון** — כל דבר המבטל דבר
41 קרוי סימפון שלו. כגון, שובר הוי סימפון של
42 שטר, 'בישנים אוחזין' (בבא מציעא כ.א.). וכאן
43 קורא סימפון דבר המבטל את הקידושין או את
44 המקח של עבד. **אי אתה יודע** — בתמיה. זו
45 שביאתה מאבילתה — דבנישאת מודה דלא
46 חיישין לסימפון, דאין אדם שותה בכוס אלא
47 אם כן בודק, וידע וקבל עליו. **אבל מה אעשה**
48 **בי' — ולקמיה פריך:** מאי בנייהו? הואיל וסוף
49 סוף לא אכלה.

1 **למטא** משכב תחתון כעליון. **ואם נישאת לבחן** —
2 **אוכלת בתרומה, ואם בא עליה אחד מפל עריות**
3 **שבתורה** — מומתין על ידה והיא פטורה. **ואם בא**
4 **עליה אחד מן הפסולין** — פסקה מן הפהונה. **קתני**
5 **ביאה, וקתני נישאת**. — **הכי קאמר:** **אי הני נישואין**
6 **דכתן ניהו** — **אוכלת בתרומה**. — **תא שמע:** **וכבר שלח**
7 **יחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבין:**
8 **שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל**
9 **אוכלת בתרומה**. — **שלח לו:** **ואתה אי אתה אומר**
10 **כן? מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש**
11 **בקל וחומר אי אתה יודע?! ומה שפחה כנענית**
12 **שאין ביאתה מאבילתה בתרומה** — **כספה מאבילתה**
13 **בתרומה, זו שביאתה מאבילתה בתרומה** — **אינו דין**
14 **שכספה מאבילתה בתרומה? אבל מה אעשה שהרי**
15 **אמרו חכמים:** **אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה**
16 **עד שתפגם לחופה. היכי דמי? אי בביאה שעל ידי**
17 **חופה, וכסף שעל ידי חופה** — **בתרווייהו מיכל אכלה?**
18 **ואלא בביאה שעל ידי חופה, וכסף שלא על ידי חופה**
19 **— הכא תרתי והכא חדא. אלא לאו — בביאה שלא על**
20 **ידי חופה, וכסף שלא על ידי חופה. אי אמרת בשלמא**
21 **נישואין עושה** — **מישום הכי פשיטא ליה דאלימא לה**

22 **ביאה מכסף, אלא אי אמרת קדושין עושה** — **מאי שנא**
23 **הכא דפשיטא ליה, ומאי שנא הכא דמספקא ליה?**
24 — **אמר רב נחמן בר יצחק:** **לעולם אימא לך בביאה**
25 **שעל ידי חופה, וכסף שלא על ידי חופה. ודקאמרת:**
26 **הכא תרתי והכא חדא** — **קל וחומר מיהא איתיה.**
27 **והכי שלח ליה:** **ומה שפחה כנענית שאין ביאתה**
28 **מאבילתה בתרומה אפילו על ידי חופה** — **כספה**
29 **מאבילתה בלא חופה, זו שביאתה מאבילתה בתרומה**
30 **על ידי חופה** — **אינו דין שכספה מאבילתה בתרומה**
31 **בלא חופה? אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים:**
32 **אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתפגם**
33 **לחופה, משום דעולא**. — **ובג בג בג, גבי שפחה כנענית**
34 **— לא שירי בקנינה, הכא** — **שירי בקנינה. רבינא אמר:**
35 **מדאורייתא** — **מיפשט פשיטא ליה דאכלה, ומדרבנן**
36 **הוא דשלח ליה. והכי שלח ליה:** **שמעתי עליך**
37 **שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, ולא חיישת לסימפון**. — **שלח ליה:** **ואתה אי**
38 **אתה אומר כן? מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע? ומה**
39 **שפחה כנענית שאין ביאתה מאבילתה בתרומה** — **כספה מאבילתה בתרומה, ולא חיישין**
40 **לסימפון, זו שביאתה מאבילתה בתרומה** — **אינו דין שכספה מאבילתה בתרומה ולא נישואין**
41 **לסימפון? אבל מה אעשה, שהרי אמרו חכמים:** **ארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה**
עד

1 דאיכא למיפרך: מה ליבמה — שכן אינה נקנית
2 בכסף, תאמר באשה שנקנית בכסף, דין הוא
3 שתאכל בתרומה על ידי כסף. **מה** שפחה
4 כנענית שאין ביאתה מאבילתה — מהאי קל
5 וחומר ליכא למילף שתהא אשה נקנית בכסף
6 ובשטר. דאיכא למיפרך: מה לשפחה כנענית —
7 שכן יוצאה בכסף, כדפריך לעיל גבי אמה
8 העבריה. אבל לענין אבילת תרומה — לא שירי
9 למיפרך הכי.

10 **זו** שביאתה מאבילתה אינו דין שסכפה
11 מאבילתה — ואם תאמר: וינמא 'דירי' אסוף
12 דינא. כלומר, מאיזה כח אתה בא ללמוד כסף —
13 מנכ ביאה — דיו בביאה, ולא יאכל אלא אחר
14 חופה. ודוגמתה בפרק שני דבבא קמא (כ.ה.א.)! ויש
15 לומר: הכא סברי כרבי טרפון, דאמר: לא אמרינן
16 'דירי' היכא דמיפרך קל וחומר. ואי אמרת הכא
17 'דירי' — מיפרך קל וחומר. ורבינו משמוש מקוצי
18 תירץ: ולא אמרינן 'דירי' אלא היכא דבעי למימר
19 דין חדש, כגון התם דאמר קרן ברשות הרבים חצי
20 נזק, ואתה בא ללמוד נזק שלם מקל וחומר דשן
21 ורגל. אבל הכא, דרדמנא אמר קנין כסף אוכל,
22 ואין אנו באין ללמוד דין וקל וחומר אלא מדרבנן
23 כסף. **רבינא** אמר מדאורייתא מיפשט פשיטא
24 דאכלה — פירוש: רבינא בא לקיים לעולם אימא
25 לך דביאה אירוסין עושה. ודקאמרת: מאי שנא
26 הכא דפשיטא ליה, מאי שנא הכא דמספקא ליה?

27 — **דאורייתא פשיטא דאכלה בין בביאה בין**
28 **בכסף, והא דשלח ליה לאוסרה בתרומה** —
29 **מדרבנן, ומדרבנן היה רבי יהודה בן בתירה דן קל**
30 **וחומר, דבביאה פשיטא ליה דאכלה אפילו**
31 **מדרבנן, דלא שירי בה חשש סימפון, משום דאין**
32 **אדם שותה בכוס אלא אם כן בודק, ומקל וחומר**
33 **רוצה לדון דבכסף נמי ליכא למיפשט לסימפון,**
34 **כדמפרש בגמרא.**

35 **זו** שביאתה מאבילתה בתרומה — פירש
36 הקונטרס: דבנישאת פשיטא דכולי עלמא
37 מודו דלא חיישין לסימפון, דאין אדם שותה
38 בכוס אלא אם כן בודק, וידע וקבל עליו. וקשה
39 מה שפירש בקונטרס דאירי בנישאת. דהא לא
40 בא רבינא ליישב אלא דאירוסין עושה! ויש
41 ליישב, דהכי קאמר: כי היכי דבנישואין פשיטא
42 ליה דאכלה, דכולי עלמא מודו דאין אדם שותה
43 בכוס אלא אם כן בודק — הכי נמי אינו בא עליה
44 אלא אם כן בודק, ואין אדם עושה בעילתו
45 בעילת זנות. והרב רבי משה פירש, דהכי קאמר:
46 מה שפחה כנענית, שאין ביאתה מאבילתה
47 בתרומה אפילו מן התורה — כספה מאבילתה
48 אפילו מדרבנן. זו שביאתה מאבילתה מן התורה
49 — אינו דין שסכפה מאבילתה אפילו מדרבנן?
50 ומיירי שפיר בביאה שלא על ידי חופה.

51 **עד**

52 **עד**

56 מִיבֵּל אֶמְכָּר בְּתֵרוּמָה, שֶׁכֶּר נִכְנַסָּה לְחֹפֶה הוּא כְּכֹל אִשָּׁה נְשׂוּאָה
 57 רִגְלָהּ, וְלִמָּה סִיּוּם רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא אֲבָל מִה אֵעִשָּׂה שְׁהִי
 58 אִמְרוּ חֲכָמִים אֵין אַרְוֶסָה בְּתִי אִשְׂרָאֵל אוֹכֵלָת בְּתֵרוּמָה.
 59 וְאֵלָּא נֶאֱמַר שְׁדַבְּרִי אִמּוּרִים בְּבִיָּאָה שְׁעַל יְדֵי חוֹפֶה - שְׁלֹאֲחַר
 60 חוֹפֶה קִידְשָׁה בְּבִיָּאָה, וְכִידּוּשֵׁי כֶסֶף מְדוּבָר שְׁלֹא עַל יְדֵי
 61 חוֹפֶה - שְׁקִידְשָׁה וְלֹא הִכְנִיסָה לְחוֹפֶה, וְדָן רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא
 62 בְּקַל וְחוֹמֵר מְבִיָּאָה שְׁעַל יְדֵי חוֹפֶה שְׁאֵף בְּקִדּוּשֵׁי כֶסֶף לְחוּד תּוֹכֵל
 63 לֵאכּוֹל בְּתֵרוּמָה. דּוּחָה הִגְמָרָא שְׁקַל וְחוֹמֵר זֶה מוֹפְרָךְ מְעִיקְרוּ: שֶׁכֶּן
 64 הָבָא תְּרֵי - בְּקִנְיָן שֶׁל בִּיָּאָה נִעְשׂוּ שְׁנֵי דְבָרִים: א. קִידּוּשֵׁי הַבִּיָּאָה,
 65 ב. הִכְנַסָּה לְחוֹפֶה, וְהָבָא - בְּקִנְיָן כֶּסֶף, חָדָא - נִעְשָׂה רַק קִנְיָן אֶחָד,
 66 קִידּוּשֵׁין בְּלַבָּד, וְאִיךְ נּוֹכַל לְהַשְׁוֹתָם וְלִלְמוּד אֶחָד מִחִבְרֵי. אֵלָּא
 67 לֹא - אֵלָּא עַל כְּרַחֵךְ צִרִיךְ לומר שְׁהַדְּבָרִים אִמּוּרִים בְּבִיָּאָה שְׁלֹא
 68 עַל יְדֵי חוֹפֶה - שְׁקִידְשָׁה בְּבִיָּאָה וְלֹא הִכְנִיסָה לְחוֹפֶה, וְכִפְּפָה -
 69 וְבִדּוּמָה לֹזֶה בְּקִידּוּשֵׁי כֶסֶף, שְׁלֹא עַל יְדֵי חוֹפֶה, הִיָּה פְּשׁוּט לוֹ לְרַבִּי
 70 יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא שְׁבִיָּאָה וְדֹאֵי אוֹכֵלָת בְּתֵרוּמָה, וְבֹא לְדוֹן קַל
 71 וְחוֹמֵר שְׁאֵף בְּקִידּוּשֵׁי כֶסֶף אוֹכֵלָת. מוֹכִיחָה מִכְּהַגְמָרָא, אֵי אֲמַרְתָּ
 72 בְּשִׁלְמָא שְׁגַם בִּיָּאָה לְחוּד נְשׂוּאִין עוֹשָׂה, מוֹבֵן אִם כֵּן מְשׁוּם הָבִי
 73 וְמְשׁוּם שְׁנִישׂוּאִין עוֹשָׂה, מְדוּעַ שְׁנִישׂוּאִין לִיָּה לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּן
 74 בְּתִירָא. דְּאֵלִיָּא לָהּ בִּיָּאָה מְכִפְפָה - שְׁבִיָּאָה עֲדִיפָה מִכֶּסֶף, וְעַל יְדֵה
 75 וְדֹאֵי אוֹכֵלָת בְּתֵרוּמָה, וְאֵילוּ בְּכֶסֶף, שְׁאִין כֹּאן אֵלָּא קִידּוּשֵׁין בְּלַבָּד,
 76 צִרִיךְ קַל וְחוֹמֵר לְלַמְדָנוּ שְׁמֵאכִיל. אֵלָּא אֵי אֲמַרְתָּ - אַךְ אִם אוֹמֵר
 77 אַתָּה, שְׁבִיָּאָה רַק קִידּוּשֵׁין עוֹשָׂה, וְצִרִיךְ אַחַר כֵּן לְהַכְנִיסָה לְחוֹפֶה
 78 כְּדֵי שְׁתַּהִיָּה נְשׂוּאָה, מָאֵי שְׁנָאָה הָבָא - בְּמַה שׁוֹנִים קִידּוּשֵׁי בִיָּאָה
 79 דְּשְׁנִישׂוּאִין לִיָּה לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא שְׁהֵם מֵאכִילִים בְּתֵרוּמָה גַּם
 80 קוֹדֵם הִיָּתֵה נְשׂוּאָה, וְמָאֵי שְׁנָאָה הָבָא - בְּקִידּוּשֵׁי כֶסֶף דְּמִסְפָּקָא לִיָּה
 81 - בְּהֵם וְהוֹצֵרְךְ קַל וְחוֹמֵר לְלַמְדָנוּ שְׁמֵאכִילִים, מִהַ מְקוּם יֵשׁ לְחַלֵּק
 82 בִּינֵיהֶם הִרִי שְׁנִיָּהִם שׁוֹיִם שְׁעוֹשִׂים קִידּוּשֵׁין בְּלַבָּד, וְאִם כֵּן מוֹכַח
 83 שְׁבִיָּאָה נִישׂוּאִין עוֹשָׂה, וְלִכֵּן פְּשׁוּט לוֹ שְׁבִיָּאָה אוֹכֵלָת.
 84 דּוּחָה הִגְמָרָא: אֲמַר רַב נְחֻמִּין בְּרַי יִצְחָק, לְעוֹלָם אִימָא לָךְ שְׁבִיָּאָה
 85 עוֹשָׂה רַק אִירוּסִין, וְרַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא שְׁהִיָּה פְּשׁוּט לוֹ שְׁבִיָּאָה
 86 מֵאכִילָה בְּתֵרוּמָה, וּבְכֶסֶף הוֹצֵרְךְ לְקַל וְחוֹמֵר, דְּבִרְוִי אִמּוּרִים
 87 בְּבִיָּאָה שְׁעַל יְדֵי חוֹפֶה, וְלִכֵּן פְּשׁוּט שְׁאוּכֵלָת כְּכֹל אִשָּׁה נְשׂוּאָה,
 88 וְכִפְּפָה - וּבְקִידּוּשֵׁי כֶסֶף מְדוּבָר שְׁלֹא עַל יְדֵי חוֹפֶה, וְדִקְאָמַרְתָּ - זֶה
 89 שְׁאִמְרַת לְהַקְשׁוֹת, הָבָא תְּרֵי - בְּקִידּוּשֵׁי בִיָּאָה נִעְשׂוּ שְׁנֵי קִנְיָנִים,
 90 וְהָבָא חָדָא - וְאֵילוּ בְּקִידּוּשֵׁי כֶסֶף יֵשׁ רַק קִנְיָן אֶחָד וְאִיךְ אִפְשָׁר
 91 לְדַמּוּתָם, אִין זוֹ דְּחִיָּה, שֶׁכֶּן קַל וְחוֹמֵר מִיָּה אִיָּתִיָּה - הִקַּל וְחוֹמֵר
 92 מִכֵּל מְקוּם גַּם בְּאוּפֵן זֶה; שְׁנֵן, וְכִפִּי שְׁמִבּוּאָר לְהַלֵּךְ.
 93 וְהָבִי שְׁלַח לִיָּה - רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּתִירָא לְרַבִּי יִחְזֵן בֵּן בְּג, וְמָה
 94 שְׁפַחָה כְּנִגְנִיתִי שְׁאִין בִּיָּאָתָה - לְשֵׁם קִידּוּשֵׁין מְאִבְלִיתָה בְּתֵרוּמָה
 95 אִפִּילוּ עַל יְדֵי חוֹפֶה - לְפִי שְׁאִין קִידּוּשֵׁין וְנִישׂוּאִין תּוֹפְסִים בְּה,
 96 וּמְכַל מְקוּם אִם קִנָּה הִכְהֵן בְּכֶסֶף לְהִיָּתֵי לוֹ לְשַׁפְּחָה כְּכֶסֶף זֶה
 97 מְאִבְלִיתָה בְּלֹא חוֹפֶה, זוֹ - אִשְׁתָּ כְהֵן שְׁבִיָּאָתָה - לְשֵׁם קִידּוּשֵׁין
 98 מְאִבְלִיתָה בְּתֵרוּמָה עַל יְדֵי חוֹפֶה שְׁלֹאֲחַר הַקִּידּוּשֵׁין, אִינּוּ דִין
 99 שְׁכֶסֶפָה - שְׁנִתְקַדְּשָׁה עַל יְדֵי יָהּ מְאִבְלִיתָה בְּתֵרוּמָה אִפִּילוּ בְּלֹא
 100 חוֹפֶה, אֲכַל מַה אֲעִשָּׂה - אֵף שְׁמֵן הַתּוֹרָה יִכּוֹלָה לֵאכּוֹל, מְכַל מְקוּם
 101 גַּם דְּעִתֵּי הִיא שְׁהִלְכָה לְמַעֲשֵׂה לֹא תֵאכֵל, שְׁתֵּרִי אֲמַרֵי חֲכָמִים אֵין
 102 אַרְוֶסָה לְכַהֵן שְׁהִיא בְּתִי אִשְׂרָאֵל אוֹכֵלָת בְּתֵרוּמָה עַד שְׁתַּכְנַסְנָם לְחוֹפֶה,
 103 מְשׁוּם הַטַּעַם דְּעוֹלָא שְׁאִמֵר שְׁמָא כְּשִׁימוּגוֹ לָהּ כּוֹס שֶׁל תְּרוּמָה
 104 בְּעוּדָה בְּבֵית אֲבִיָּה תִשְׁקָה לְאֻזִּיָּה וְלְאֻזִּיָּתִיָּה, וְנִמְצָא שְׁמִכְשִׁילָה
 105 זֵרִים בְּאִכֵּילַת תְּרוּמָה.
 106 מְסִיבֵל הִגְמָרָא: וְכֵן כֵּן גַּם שְׁאוּמֵר שְׁאֵף מְדֹאֲרִייתָא אִסּוּרָה
 107 לֵאכּוֹל, סוֹבֵר שְׁאִין לְלַמּוּד מְשַׁפְּחָה לְאִשָּׁה, כִּי נִבְּי שְׁפַחָה כְּנִגְנִיתִי
 108 לֹא שְׁיִי כְּנִגְנִיתִי לוֹ לְגַמְרֵי עַל יְדֵי הַכֶּסֶף בְּלֹא תּוֹסַפְתָּ שׁוּם
 109 קִנְיָן אַחֵר וְלִכֵּן כֶּסֶף מֵאכִילָה, אֲבָל הָבָא - בְּאִשָּׁה הַמְאֹרְסַת
 110 לְכַהֵן שְׁיִי כְּנִגְנִיתָה - שְׁעִדִּין צִרִיךְ לְהַכְנִיסָה לְחוֹפֶה כְּדֵי שְׁתַּהִיָּה

1 עוד חומרא יש לטומאת הבעול בדומה לנדה: שאם ישב או שכב
 2 על מטה ותחתיו כמה מצעות, די בזה כדי לטמא משכב [מצע]
 3 תחתון - שישב מעליו הגם שלא נגע בו. בפעליון - של זב, וטומאת
 4 מצע זה היא כטומאת הפץ שוב נשאו ואינו נוגע בו, דהיינו
 5 שהמצע מטמא רק אוכלין ומשקין. אבל קודם שלש שנים ויום
 6 אחד שאינה בת ביאה, אינה מטמאה את הבעול אלא כנוגע בנדה,
 7 שטובל וטמא עד הערב וטהר.
 8 ואם נישאת לכהן - שקדשה אביה לכהן, והכניסה לחופה כשהיא
 9 בת שלש שנים ויום אחד, אוכלת בתרומה, כדין בת ישראל
 10 הנשואה לכהן האוכלת בתרומה. אבל הכניסה כשהיא בפחות
 11 מכך, כיון שאינה ראויה לביאה, אין חופה תופסת בה אלא נשאת
 12 ארוסה כמו שהיתה ואינה אוכלת בתרומה עד שתניכנס לחופה
 13 אחר שתהא ראויה לביאה. ואם פא עליה אחר מפל עריות שבתורה
 14 - המפורשות בפרשת אחרי מות (ויקרא יח) מותרין על ידה, כדין
 15 כל הבא על הערה שהוא במיתה, והיא פטורה הואיל והיא קטנה
 16 ואינה בת עונשין. ואם פא עליה אחר מן הפסולין - כגון חלל נתין
 17 ממזר עכו"ם, או אלמנה לכהן גדול פסקה מן הפהונה, שנעשית
 18 זונה על ידי ביאתה.
 19 מוכיחה הגמרא ממשנה זו: קתני ברישא ביאה - שבת שלש שנים
 20 ויום אחד מתקדשת בביאה, וקתני בהמשך, ואם נישאת לכהן
 21 אוכלת בתרומה, משמע שאם לא נישאת לו אף על פי שקדשה
 22 בביאה אינה אוכלת, והרי שביאה רק אירוסין עושה ונשואין.
 23 דוחה הגמרא: שלעולם נישואין עושה, ומה שכתוב ואם נישאת,
 24 הכי קאמר - כך פירוש הדברים, אי הני נשואין - אם הנישואין
 25 הללו שנעשו על ידי ביאה, דכהן ניהו - הם נישואין לבעל שהוא
 26 כהן, אוכלת בתרומה מיה, שכהן מאכיל את אשתו הנשואה
 27 בתרומה.
 28 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע, וכבר שלח יוחנן בן בנ
 29 בנ אצל רבי יהודה בן בתירה, לנציבין - שם עירו של רבי יהודה,
 30 שמעתי עליך שאתה אומר שאשה ארוסה לכהן היא בת ישראל,
 31 אוכלת בתרומה גם קודם הנישואין, ומה טעם לומר כן. שלח לו -
 32 רבי יהודה בן בתירא, ואתה אי והאם אין אתה אומר בן מסכים
 33 לדין זה, מוחזקני - יודע אני כך שאתה בקי בתדרי תורה, ויודע
 34 לדרוש בקל וחומר בכל מקום בתורה, אי אתה יודע לדרוש קל
 35 וחומר זה המתירה לאכול. ומה שפחה כנענית שאין ביאתה
 36 מאבילתה בתרומה בשום ענין, בין אם יבוא עליה כהן כדי לקנותה
 37 בכך להיות שפחתה, אינה אוכלת לפי שאין שפחה נקנית בביאה,
 38 ובין אם יתכוין לקדשה לו לאשה בביאתה, אינה אוכלת בתרומה
 39 לפי שאין קידושין תופסים בעכו"ם, ומכל מקום כפסה מאבילתה
 40 בתרומה - אם קנאה הכהן בכסף להיות לו לשפחה, מותרת
 41 באכילת תרומה, זו - אשה שביאתה מאבילתה בתרומה - שאם בא
 42 עליה כהן לשם נישואין אוכלת כמבואר לעיל שביאה עושה
 43 נישואין אינו דין שכפסה מאבילתה בתרומה - קל וחומר שעל ידי
 44 קנין כסף אוכלת.
 45 ומסיים רבי יהודה בן בתירה: אף שמדבר תורה אוכלת, אבל מה
 46 אעשה שתרי אמרו חכמים אין ארוסה לכהן שהיא בת ישראל
 47 אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, ולפיכך אף אני מורה כן הלכה
 48 למעשה שלא תאכל, מחמת דברי החכמים.
 49 מנברת הגמרא: חיבי דמי - על איזה מקרה של ארוסה שנתקדשה
 50 בכסף דנו התנאים שרשאית לאכול מצד קל וחומר מביאה, אי
 51 בביאה שעל ידי חופה - שהכניסה לחופה ולאחר מכן קידשה
 52 בביאה, וכפפה - ובדומה לזה בקידושי כסף, שעל ידי חופה -
 53 שלאחר שקדשה בכסף הכניסה לחופה, ורוצה ללמוד בקל וחומר
 54 מביאה שאף בכסף שעל ידי חופה אוכלת. אי אפשר לומר כך, הרי
 55 בתרומיהו - בשני המקרים המדוברים, לדברי הכל הלכה למעשה

46 משפחתה להשקותם.
 47 שנינו במשנה, בַּכֶּסֶף, בֵּית שְׁמַאי אומרים בדינר וכו';
 48 מבארת הגמרא מאי טעמייהו דבית שְׁמַאי שקדושין בדינר: אָמַר
 49 רבי זירא טעמייהו, שְׁכַן אִשָּׁה מְקַדְּשָׁתָּה עַל עֲצָמָה - על כבודה, וְאִין
 50 מְקַדְּשָׁתָּה - אינה גומרת בדעתה להתקדש בַּכֶּסֶף מְדִינָה. אביי
 51 הבין שכוונת ר' זירא שגם הסכימה להתקדש בפחות אינה
 52 מקודשת, לפיכך הקשה לו: אָמַר לֵיהּ אַבְיִי לר' זירא, אִלָּא מַעֲתָה -
 53 לדברך שכסף הקדושין תלוי בקפידתן של האשה, אם כן נשים
 54 עשירות כְּגוֹן בְּנֵי תַּיָּה - בנותיו דְּרַבִּי יֵנָאי שהיה עשיר, דְּקִפְדָּן
 55 אֲנִי שְׂפִיחָהּ - על כבודך, וְלֹא מְקַדְּשִׁי - אינן מתרצות להתקדש
 56 בַּכֶּסֶף מְתַרְקָבָא - שלווה קבים דְּרַבִּי יֵנָאי, זְהִי כְּבִי נָמִי - האם
 57 תאמר לגביהן דָּא פְּשִׁטָּה אחת מִזֵּן יְהִי וְקִבְלָה חַד וְזִנָּא מֵאֲחֵר
 58 [מאחר] לשם קדושין, כְּבִי נָמִי דְּלֹא הוּוּ קְדוּשִׁין - משום שנעשו
 59 בפחות מתרַקבא שרגילה להקפיד עליו, ודאי אין סברא לומר כך.
 60 ועל כרחנו שהכסף אינו תלוי בקפידתן של המתקדשות, ואף
 61 המקדש בפרוטה שנחשבת ככסף לכל ענין אחר חלו הקידושין.
 62 מבאר ר' זירא את כוונתו: אָמַר לֵיהּ - לאביי, אם פְּשִׁטָּה יְהִי וְקִבְלָה
 63 מידי המקדש פחות מדינר, לֹא קְאָמְיָא - איני אומר שיש ללכת
 64 אחר רגילות הנשים, כי ודאי המוכנה להתקדש בפחות, ואפילו
 65 בפרוטה מקודשת. כִּי קְאָמְיָא יֵשׁ ללכת אחר הרגילות ואינה
 66 מקודשת בפחות, כְּגוֹן דְּקִדְּשָׁה בְּלִילִיא, ומחמת החשיכה אינה
 67 רואה מה נתן. אִי נָמִי דְּשִׁוְיָה - שמינתה האשה שְׁלִיחָה שיקבל
 68 עבורה קידושין, בכגון זה שאינה יודעת בכמה קדיש, טוברים בית
 69 שמאי שמכיון שרוב נשים מקפידות על דינר נחשב כאילו אף היא
 70 אמרה שלא תקדש בפחות, ובנות ר' ינאי כאילו פירשו שאינן
 71 מתרצות בפחות משלשה קבין של זהובים.
 72 טעם אחר לדעת בית שמאי: רב יוסף אָמַר, טַעְמֵיהוּ דְּבֵית שְׁמַאי
 73 שקדושין דינר, לפי שטוברים בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר רב אַסִּי, דְּאָמַר רב
 74 יְהוּדָה אָמַר רב אַסִּי, כָּל כֶּסֶף הָאָמֹר [המוזכר] בְּתוֹרָה, שיעורו
 75 כערכו של כֶּסֶף צוּרִי - המטבעות שנהגו בזמנם במדינת 'צור',
 76 שהוא ערך המטבע שהיה נהוג בדורו של משה, זמן נתינת התורה.
 77 וְשֵׁל דְּבְרֵיהֶם - וכל כסף שהוזכר בתקנות חכמים, שיעורו כערך
 78 של כֶּסֶף מְדִינָה - הכסף שהיה נהוג בזמנם, וערכו שמינית מכסף
 79 צורי. ונמצא לפי זה שהכסף האמור בתורה לגבי קידושין אינו
 80 פרוטה, שפרוטה עשויה מנחושת ובי' צור' השתמשו רק במטבעות
 81 העשיות מכסף. וטוברים בית שמאי שמכאן שרצון התורה
 82 שיעשו הקידושין בכסף חשוב ולא סתם ממון שהוא פרוטה,
 83 לפיכך קבעו חכמים שיעשו בדינר שהוא דבר חשוב.
 84 הגמרא עוברת לדון בדברי רב אסי, וובהמשך תביא טעמים
 85 נוספים בדעת בית שמאי: גוּפְאָ, אָמַר רב יְהוּדָה אָמַר רב אַסִּי כָּל
 86 כֶּסֶף הָאָמֹר בְּתוֹרָה, ערכו הוא כערכו של כֶּסֶף צוּרִי - המטבעות
 87 הנהוגות ב'צור', וְשֵׁל דְּבְרֵיהֶם - ערכו של הכסף המוזכר לגבי
 88 תקנות חכמים, כֶּסֶף מְדִינָה - הכסף שהיה נהוג בזמנם. מקשה
 89 הגמרא: וְכִלְלָא הוּא - האם אכן כלל זה נכון לכל המקומות שנזכר
 90 בתורה 'כסף'.

1 עַד שֶׁתִּכְנַס לְחוּפָה, מִשּׁוּם דְּעוּלָא - שאמר שחוששים שמא ימוגו
 2 לה כוס של תרומה בבית אביה ותשקה ממנו לאחיה ולאחיותיה,
 3 ונמצא שמאכילה זרים בתרומה.
 4 מסימת הגמרא ומבארת: וְכֵן כֵּן שָׂאִינוּ לומד משפחה לומר
 5 שאין חוששים לסימפון גם בארוסה, סִימְפּוֹן בְּעֵקְדִים לִית לֵיהּ -
 6 לדעתו אין מקרה שבו מום מבטל המקח בעבדים, כפי שהגמרא
 7 מבארת להלן. ועל כן אי אפשר להוכיח משפחה לארוסה, שכן
 8 בשפחה לא קיים בה סימפון לא כן בארוסה שקיים, ומנין לנו שלא
 9 לחשוש לו. ומדוע אין מקרה של סימפון בעבדים: אִי מוּמִין - אם
 10 המומים שבגללם טוען לביטול המקח, דבר שְׂפִיחָהּ הוּא - חיזוני
 11 ונגלה לעין כל, הָא קָא הוּוּ לֵיהּ - הרי ראה אותם האדון כשבא
 12 לקנותו, ובודאי הסכים להם וכיצד יטען שהמקח טעות. אִי מִשּׁוּם
 13 מוּמִין שְׂפִיחָהּ - ואם המומים אינם ניכרים, כגון פצעים במקומות
 14 המכוסים וכדומה, מֵאִי נִפְקָא לֵיהּ מֵינֵיהּ - מה לו ולמומים אלו,
 15 והרי לְמִלְאָהָ קָא פְּעִי לֵיהּ - לא קנאו לעבד אלא בשביל מלאכתו,
 16 וכיון שהם בסתר ואינם מפריעים לעבודתו, לֹא אִיכְפַת לֵיהּ - אינו
 17 יכול לטעון בגללם שהמקח היה בטעות.
 18 ואם ירצה האדון לחזור בו מן המקח כי נִמְצָא שהעבד הוא נִנְבֵּ -
 19 שכבר קודם לכן היה גונב ממון, או שהיה קוֹבִיפְטוּם - גונב
 20 נפשות, הִנְעִיזו - על כרחו של הלוקח העבד שלו, שאין טענות אלו
 21 סיבה לביטול המקח, שסתם עבד גנב הוא, וכל הקונה עבד על
 22 דעת כן קנאו. מֵאִי אָמַרְתָּ - איזה מום ברצונך לומר שאינו מצוי
 23 ויש כבודו לבטל המקח, כנמצא שהיה העבד לְסִימָם מוּוִיזִין - הורג
 24 נפשות, וודאי סופו להתפסס וליהרג, או שהיה העבד נִקְרָב לְמִלְכוּת
 25 - מחוייב מיתה למלכות, והרי זה כמי שמכר לו עבד הרוג. דוחה
 26 הגמרא: הִנְהוּ - חסרונות הללו קְלָא אִית לְהוּ - קול ופירסום יש
 27 להם ובודאי שמע עליהם הלוקח קודם שקנאו, ואינו יכול בגללם
 28 לחזור בו. וכיון שכאמור אין שום מקרה שבו יש סימפון בעבדים,
 29 טובר רבי יוחנן בן בג בג שאין להוכיח מאכילת השפחה בתרומה
 30 שלא לחוש לסימפון גם בארוסה.
 31 שואלת הגמרא: מְקַדְּשֵׁי בֵּין לְמַר וּבֵין לְמַר - מאחר שלדעת שני
 32 התנאים ארוסה לא אִכְלָה בתרומה, קשה, מֵאִי בִּינֵיהוּ - מה לי אם
 33 אינה אוכלת מחשש סימפון, או מחשש שמא תשקה. מתרצת
 34 הגמרא: אִיכָא בִּינֵיהוּ שלושת המקרים המובאים להלן. א. קָבֵל -
 35 הבעל על עצמו שלא להקפיד ולא לחזור בו מן הקידושין. שלטעם
 36 של סימפון יכולה לאכול בעודה ארוסה, שגם אם יש בה מומים
 37 לא יתבטלו הקידושין. אבל לטעם של שמתה תשקה אסורה,
 38 שעדיין היא בבית אביה בקרבת אחיה ואחיותיה, וקיים חשש
 39 שתשקם. ב. עוד הבה, במקרה שכבר קָבֵל האב את בתו לשלוחי
 40 הבעל שבאו לקחתה לבית בעלה. ג. וְהִלֵּךְ - וכן במקרה שהאב
 41 מינה שליחים והלכו שליחיו עם שלוחי הבעל. שבשני המקרים
 42 הללו עדיין הבעל לא ראה אותה, ומאידך כבר אינה נמצאת
 43 בקרבת בני משפחתה. לפיכך לטעם של סימפון אסורה לאכול,
 44 שמא כשיראנה ימצא בה מומים ויתבטלו הקידושין, אבל לטעם
 45 של שמא תשקה מותרת, כיון שכבר יצאה לדרך ואינה בין בני

ב"ציאת מצרים" חסידית קיימת המצווה של סיפור יציאת מצרים
 בדיבור, לספר סיפורי חסידים ו"לקלוט" את הסיפור בפנימית של

הפנימית

היום יום כו מנחם אב

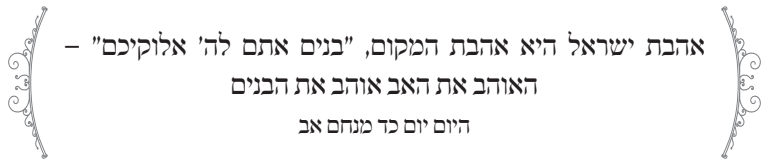
כידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף יא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רכג רש"י

1 סימפון בעבדים ליבא - לבטל את המקנה. הא קא חוי לזו - וסבר וקבל. נמצא נגב בו
2 - אינו בטל בכך, דהא קיימא לך המוכר עבד לחבירו ונמצא נגב או קוביוסטוס - הגיעו.
3 וברייתא היא ובבא בתרא ב'המוכר פירות' (ג.צ.ב.) קוביוסטוס - גונב נפשות. הגיעו -
4 הרי הוא שלו, ודסתם עבד נגב דהוא. לטמין מוויין - דהא לא שכיח, ולא קבלו עליו. או
5 מוכתב למלכות - שנתיקיי מיתה למלך. קלא
6 אית לזו - וסבר וקבל. קיבל מפר וולך - סימן
7 הוא. קיבל - עליו את המומים. משום סימפון
8 - ליבא, משום דעילא - איבא. מפר - האב
9 לשלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם
10 שלוחי הבעל ועודה בדרך. משום סימפון -
11 איבא, משום שמת תשקא - ליבא, דליתנהו
12 לאחיה ולאחותה גבה. תרקבא = שלשה קבין.
13 דריני = הובים. דשויהי שליח - לקבל
14 קדושיה ולא נמלך בה בכמה. ובנתיב דרבי ינאי
15 נמי, אי שזו שלח - לא הוה קדושין אלא
16 בתרקבא דדריני. כל כסף האמור בתורה כסף
17 צור - אם פירש שקלים היו שקל צור, ואם
18 סתם - היו מטבע הפחותה שבצור. ושל
19 דבייהם כסף פרינה - לקמן מפרש לה. כסף
20 מדינה - שמינית שבכסף צורי; אם סלע הוא -
21 שמינית שבסלע צורי, ואם דיר הוא - שמינית
22 שבדיר צור; הלכך, פרוטה - לא מצינ
23 למימר, לפי שהיא של נחשת, ובצורי מטבע של
24 נחשת ליבא. ובקידושין כסף כתיב, דהא קיחה
25 קיחה גמירי. וכיין דאפיקתיה מפרוטה - אלמא
26 מידי דחשיבות בעי, אוקמה אדירנ, כדלקמן.
27 הכי גרסין: גופא אמר רב יהודה כו', וכללא הוא
28 - שבכסף שכתוב בתורה דוקא כסף כתיב או
29 שויה. ונפקא מינה - דהוי כסף צורי ולא
30 פרוטה.

עד שתקנסם לחופה, משום דעילא. - וכן פג פג:
סימפון בעבדים לית ליה; אי מומין שפגלויו הוא - הא
קא חוי ליה, אי משום מומין שפגסתר - מאי נפקא
ליה מביניה? למלאכה קא בעי ליה, לא איכפת ליה.
נמצא נגב או קוביוסטוס - הגיעו. מאי אמרת, לטמין
מוויין או נכתב למלכות - הנהו קלא אית לזו. מוכרי
בין למר ובין למר לא אכלה, מאי בינייהו? - איבא
ביניהו קיבל, מסר והלך. "כסף ביה שפואי אוקרים
דינר וכו'". מאי מעמיהו דבית שמאי? - אמר רבי
יויא: שפן אשה מקפדת על עצמה, ואין מתקדשת
בפחות מדינר. אמר ליה אביי: אלא מעתה, פגון
בנתיב דרבי ינאי דקפדן אנפשייהו ולא מקדשי בפחות
מתרקבא דינר, הכי נמי דאי פשטה דיה וקבלה חד
וזוא מאחר, הכי נמי דלא הוה קדושין? - אמר ליה:
פשטה דיה וקבלה לא קאמינא. פי קאמינא - דקדשה
בליליא, אי נמי דשויה שליח. רב יוסף אמר: מעמיהו
דבית שמאי פדריב יהודה אמר רב אסי, דאמר רב
יהודה אמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה - כסף
צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה. גופא, אמר רב
יהודה אמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה - כסף
צורי, ושל דבריהם - כסף מדינה. וכללא הוא?

זכאי גבי שקלים ובקע לגלגלות: בגביי הכסף אתה מוצא מאתם אחד כבר ואחד עשר מנה, ובנתיב הכסף אתה מוצא מאה כבר. משה רבכם נגב היה, או קוביוסטוס היה, או אינו בכך
בחשבונות היה; ומה ענין גונב נפשות לחסרון השקלים? לכן פירש רבינו חננאל: דקוביוסטוס - משחק בקוביא. והא דאמר בבראשית רבה (פרשת 'וישלח') 'ויאמר שלחני כי עלה השחר'
דקאמר ליה יעקב למלאך; וכי נגב אתה או קוביוסטוס אתה שאתה מתיירא מן השחר; לפירוש הקונטרס נחא. ולפירוש רבינו חננאל נמי יש לומר, דאדם שמשחק בקוביא רגיל להיות עליו
נשים הרבה, ונטמן בפניו. הנהו קלא אית לזו - פירש הקונטרס; וסבר וקבל. וקשה לרבינו תם: דבפרק 'המוכר פירות' (בבא בתרא ג.צ.ב.) אמר בריה: לטמין מוויין או מוכתב למלכות
- אומר לו 'הרי שלך לפניך'. ומפרש רבינו תם: קלא אית לזו - ולא שכיח, ולא חשו לזו לסימפון, כיון דלא שכיח. ורבינו אליהו מקיים פירוש הקונטרס; דהייבא דקיבל המוכר מעות,
אמרינן: מרלא ברק הלוקח קודם תנית המעות הני מומין דאית לזו קלא - אם כן סבר וקבל. והא דאמר לו 'הרי שלך לפניך' - מיירי קודם שנתן הלוקח מעות. וקצת משמע כן התם,
דפריך: ולימא המוציא מחבירו עליו הראייה. אלמא משמע הלוקח מוחזק.

קבל מסר והלך - פירש הקונטרס: קבל או מסר או הלך, כלומר: מסר האב לשלוחי הבעל, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל. וקשה: דמשמע הכא דבמסר לשלוחי הבעל חיישינן
לסימפון, ובפרק 'ענדה שנפתחה' (כתובות מג.ב.) אמר רב: מסירתה לכל, אף לתרומה. משמע דמשום סימפון ליבא למיחזי! לכך נראה לפרש: ומסר והלך - חדא מילתא היא,
הכי פירושו: מסר האב לשלוחי הבעל, והלך גם הוא עמם. והלכך חיישינן לסימפון, דאז לא בדיקין לה עד שתהא בביתו. אבל מסירה דהתם - מיירי כשלא הלך עמהם, דאז ברק דלא מיד.
שבן אשה מקפדת על עצמה וכו' - קא סלקא דעתיה דרבי יורא אפילו פשטה ידה וקבלה קאמר אינה מקדשת, והואל ורגילה להקפיד על דינר, משום דכתיב 'כסף' בקרא. ולגבי דידה
לא חשיב כסף אלא דבר שרגילה בו להקפיד. ומשום הכי (קפדי) וקפריך: בנתיב דרבי ינאי שרגילות להקפיד על תרקבא דינרי - הכי נמי לא יתקדשו בדינר, אפילו פשטה ידה
וקבלה פחות מתרוב לא יחשב כסף לבניהו; ואן זוטרא ומשני: פשטה ידה לא קאמינא - דאפילו בפרטה היתה מתקדשת, וכסף קרינא ביה. כי קאמינא - דקידשה בליליא, אי נמי
דשויה שליח. ובכחי הוי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דמתניתין. ופירש הקונטרס: דבנתיב דרבי ינאי היבא דשוו שליח לא הוה קדושין אלא דוקא בתרקבא דינרי. וקשה: דאם כן נתת
דברך לשיעורין, כיון דאולינן בתר כל אחת ואחת לפי דעתה. דכהאי גוונא פריך בפרק קמא דגישין (יד.א.) ובפרק 'חזקת הבתים' (בבא בתרא ט.א.) גבי בר אלישיבא ונראה דהכי פריך. אלא
מעשה כגון בנתיב דרבי ינאי וכו', וכי תימא הכי נמי דלא מתקדשי בפחות מתרקבא דינרי - אם כן נתת דברך לשיעורין; דבנתיב דרבי ינאי משום שהן עשירות לא מתקדשי בפחות
מתרקבא דינרי, ואדרות מתקדשות דינר. ומשני: פשטה ידה לא קאמינא - דגלתה ברעתה אינה מקדשת. ומתקדשת אפילו בשוה פרוטה. כי קאמינא - דקידשה בליליא, אי נמי דשויה
שליח. דאז כולן שוות דבפחות מדינר אינה מתקדשת. ואז אינן יוצאות מכלל שאר נשים, דהן יודעות שלא יתנו לשליח אלא כמו לשאר נשים. כל כסף האמור בתורה סתם כסף צורי -
פירש הקונטרס: אם פירש שקלים - הוי שקל צורי, ואם סתם - הוי מטבע פחותה שבצור. פרוטה לא מצית אמרת - לפי שהיא של נחשת, ובצורי מטבע של נחשת ליבא. ובקדושין
'כסף' כתיב, ד'קידה' גמירי. וכיין דאפיקתיה מפרוטה - אלמא מידי דחשיבות בעי, אוקמה אדירנ. ולקמיה בשמעתין פירש הקונטרס דהכי גרסין: גופא אמר רב יהודה אמר רב
אסי, דהיינו משום דאי קאי אדלעיל ההו ליה למיפך לאלתר: לימא רב אסי דאמר בבית שמאי!

1 והרי טענה וכו' - פירש הקונטרס: מדקתני שתי כסף - שמע מינה קרא לאו דוקא קאמר
2 כסף, אלא אמנותא בעלמא קפיד. וכיון שלא פירש כמה - לא מסרו אלא לחבמים,
3 ולא קים להו לאשבוטיה בבציר מהכי. דאי קרא כסף דוקא קאמר, נוד דמעא היא מטבע
4 הפחותה שבצורי - מידה שתיים מנא להו? ומשני: מה כלים שנים אף כסף שנים, ומה כסף

5 דבר חשוב - אף כלי דבר חשוב, כלומר שידיו
6 שוקן שתי כסף, ולאפקי ממאן דאמר: טענו שני
7 מחטיין חייב בהודאת אחת מהן, לכן יצאו כלים
8 למשוהו - כלומר שיתחייב עליהן בכל שהוא.
9 ורבותינו מפרשים: שהדינר הוי מטבע הפחות
10 שבצורי, ופריך: מדקתני שתי כסף טעם מעות,
11 ולא קתני 'שני', והוי משמע דני גרין. ותרין: ותרין:
12 מה כלים דבר חשוב - אף כסף דבר חשוב, ומע
13 דבר חשוב. ולדידי קשה בה טובא: חדא - אם כן,
14 דכל כסף האמור בתורה הוא דינר, היכי אתיא דך
15 היקשא ומפיק לה? הא כי אתא היקשא -
16 לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף שנים הוא
17 דאתא. ועוד: מאי קאמר מה כלים דבר חשוב, וכי
18 מחט דבר חשוב הוא? הא אמר: לכך יצאו כלים
19 למשוהו - אלמא לא חשיבי מחטיין, ועוד, בהדיא
20 אמר התם איפכא: מה כסף דבר חשוב - אף כלים
21 דבר חשוב, ובכסף כי אתא - לךך דרשה אתא. עד
22 כאן לשונו. ורבינו יצחק הקשה על פירוש רש"י:
23 כיון דמטבע פחות שבצורי היא מעה - היכי שייך
24 כלל למימר כיון דאפקיתיה מפרוטה אוקמיה
25 אדינר? הוה ליה למימר אמעה, שהוא מטבע
26 פחות שבצורי. דבשלמא לקמן (יבא, דאמר: כיון
27 דאפקיתיה מפרוטה דהוי כסף - אוקמיה אדינר
28 - היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי שפיר כסף
29 לגבי אמה העבריה, וכיון דאפקיתיה מפרוטה
30 דהוי כסף - אוקמיה אדינר דהוי דבר חשוב. אבל
31 השתא, דאמר דבצורי ליכא פרוטה - אלמא
32 מטבע פחות שלוקן היינו מעה, נמי גמי דאפקיתיה
33 מפרוטה, אדינר אמאי מוקמת ליה? אמעה הוה לן
34 לאוקמיה ועוד קשה: דפירש דאתא לאפקי ממאן
35 דאמר טענו שתי מחטיין הוודה לו באחת מהן
36 דחייב. דהא בפרק 'שבעות הדיינים' (לטב)
37 משמע דךך דרשה ר'מה כסף דבר חשוב" אתי
38 אליבא דשמואל, דלרב סבירא ליה כסף כי אתא
39 - לכפירה הוא דאתא לכן נראה לרבינו יצחק
40 כמו שפירש בשם רבותיו: דינר הוי מטבע
41 הפחותה שבצורי. ומה שהקשה רש"י דאי כל כסף
42 האמור בתורה דינר, היכי אתיא היקשא ומפקא
43 ליה? הא כי אתא היקשא לאשמועינן מה כלים
44 שנים אף כסף שנים אתא. נראה דלא קשה ליה
45 מיד: דהא אף היקשא למעשה, וכי היכי דגמרינן מיניה שנים - גמרינן מיניה נמי דבר חשוב.
46 ומה שהקשה: וכי מחט דבר חשוב הוא? - הא אמרינן התם לכך יצאו כלים למשוהו - הא
47 נמי לא קשה: דאפילו מחט יש בו חשיבות גדול, שראוי לעשות בו מלאכה גדולה. והא
48 דקאמר התם: יצאו כלים למשוהו - לאו דוקא למשוהו שוקן, אלא לאפקי דלא בעינן שיהא
49 הדלי שוה מעה, אך שיהא שוה פרוטה, ומכל מקום חשיבות גדול יש, שראוי לעשות בו
50 מלאכה גדולה. ומה שהקשה דבשבעות גרסינן איפכא - הא נמי לא קשיא מיד, דהתם
51 היינו לשמואל, דלא איצטריך לה כלל כפי למידי אחרניא, ודריש ליה התם: ללמד על כלים
52 דבעינן דבר חשוב. אבל הכא אתא אליבא דרב, דמוקי כסף לכפירה, ולדידיה תרוויחו
53 דרשו נפקי מכלים - שנים ודבר חשוב, ומידה, לפירוש זה דאמר דבצורי ליכא מעה, קשה:
54 דהא תביב (ויקרא כו) "עשרים גרה השקל" ומתרגמינן: עשרים מעין. אלמא היתה מעה בימי
55 משה בכסף שבתורה ואומר רבינו תם: גדרה לא הוי מעה, אלא משקל היה בימי משה שהיה
56 שוה מעה, ושוב עשו ממנו מטבע, וקראוהו מעה.

1 - והרי טענה, דכתיב "כי יתן איש אל רעהו כסף או
2 כלים לשומר", והתנן: שבעות הדיינין, הפענה - שתי
3 כסף, וההודאה - שוה פרוטה? - התם דומיא דכלים;
4 מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ומה כסף דבר
5 חשוב - אף כלים דבר חשוב. והרי מעשר, דכתיב
6 "וצרת הכסף בידך" והתנן: הפורט סלע ממועות מעשר
7 שני! - "כסף" "הכסף" ריבה. - והרי הקדש, דכתיב
8 "נתן הכסף וקם לו", ואמר שמואל: הקדש שוה מנה
9 שחיללו על שוה פרוטה - מחוללו - התם נמי "כסף"
10 "כסף" גליף ממועשר. - והרי קידושי אשה, דכתיב "פי
11 וקח איש אשה ובעלה" וגמר "קיהה" "קיהה" משה
12 עפרון, והתנן: בית הלל אומרים: בפרוטה וכן
13 פרוטה - גימא רב אסי דאמר קבית שמאי! - אלא,
14 אי איתמר הכי איתמר: אמר רב יהודה אמר רב
15 אסי: כל כסף קצוב האמור בתורה - כסף צורי, ושל
16 דבריהם - כסף כווינה. - מאי קא משמע לן? תנינא:
17 חמש סלעים של בן, שלשים של עבד, חמשים של
18 אונים ושל מפתח, מאה של מוציא שם רע - פולם
19 בשקל הקודש, מנה צורין! - "ושל דבריהם כסף
20 מדינה" איצטריכא ליה, דלא תנן. דתנינא: התוקע
21 לחבירו נותן לו סלע. ולא תימא: מאי סלע - ארבע
22 זוזי, אלא מאי סלע - פלגא דזוזא, דעבידי אינשי
23 דקרו לפלגא דזוזא איסתריא. רבי שמעון בן לקיש
24 אומר: מעמיהו דבית שמאי כדחוקתה. דאמר חזקיה:
25 אמר קרא "והפדה" - מלמד שמגרת מפריונה
26 ויוצאה. אי אמרת בשלמא דיהב לה דינר היינו
27 דמגרתה וזולה עד פרוטה, אלא אי אמרת דיהב
28 לה פרוטה - מפרוטה מי מגרעה? - ודלמא הכי
29 קאמר רחמנא: הויא דיהב לה דינר - תיגרע עד
30 פרוטה, הויא דיהב לה פרוטה - לא תיגרע פלל!
31 לא

1 והרי טענה - שאדם טוען את חבירו, ומשביעין אותו או הודה במקצת, דכתיב "כי יתן
2 איש" וגו' ועליו כתיב "אשר יאמר כי הוא זה" דילפינן מינה (בבא קמא קא), שהמודה
3 מקצת ישבע, ד"ונקרב בעל הבית" התם כתיב, ודרשינן ליה לשבועה. והגן שבועת הדיינין
4 - אינה בפחות מטענת שתי מעות כסף. ופליגי בה רב ושמואל, רב אמר: כפירה שתי
5 כסף, ושמואל אמר: טענה עצמה שתי כסף,
6 ואפילו לא כפר בה אלא פרוטה, או הודה
7 בפרוטה - חייב. מכל מקום, מדקתני שתי כסף
8 שמע מינה קרא לאו דוקא כסף קאמר, אלא
9 אמנותא בעלמא קפיד. וכיון שלא פירש כמה -
10 לא מסרו הכתוב אלא לחבמים, ולא קים להו
11 לרבנן לאשבוטיה בבציר מהכי. דאי קרא דוקא
12 כסף תביב, נוד דמעא היא מטבע הפחותה
13 שבצורי - מידה שתיים מנא להו? הכי גרסינן:
14 ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב -
15 שידו שוים שתי כסף, ולאפקי ממאן דאמר
16 התם: טענו שני מחטיין חייב בהודאת אחת מהן,
17 לכך יצאו כלים למשוהו שוקן, כלומר: שיתחייב
18 בכלים בכל שוה. ורבותינו מפרשים: שהדינר
19 הוא מטבע הפחותה שבצורי, ופירכא -
20 מדקתני שתי כסף שוקן מעות. ותירוצא - מה
21 כלים דבר חשוב אף כסף דבר חשוב, ומעה דבר
22 חשוב הוא. ולדידי קשיא ביה טובא: חדא: דאם
23 כן דכל כסף האמור בתורה דינר הוא - היכי
24 אתיא הך היקשא ומפקא ליה? הא כי אתא
25 היקשא לאשמועינן מה כלים שנים אף כסף
26 שנים הוא דאתא. ועוד: "מה כלים דבר חשוב"
27 - וכי מחט דבר חשוב הוא? תא אמרינן התם:
28 לכך יצאו כלים למשוהו - אלמא לא חשיבי
29 מחטיין ועוד, בהדיא אמרינן התם איפכא: מה
30 כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב, ובכסף כי
31 אתא - לךך דרשה אתא. הפורט סלע ממועות
32 מעשר שני - מסקנא: בית שמאי אומר בכל
33 הסלע מעות בו, ומידה, שמעינן מינה שחילל
34 בחילול המעשר בפרוטה של נחושת, ונתהב בא
35 לפרוט בהן סלע. ונתן הכסף וקם לו - דכתיב
36 "ויסח חמשיית כסף ערכך עליו וקם לו". שחיללו
37 על הפיושה מחולל - דאין אתנאה להקדש,
38 דכתיב (ויקרא כה) "איש את אחיו", ואשמועינן
39 שמואל דכי היכי דאימנש ממאנא - אימנש
40 נמי מביטול מקח. כסף - גמר פדיון הקדש
41 מפדיון מעשר, אבל שאר כסף שבתורה - לא
42 יליף מיניה, דלא דמו. ועוד: דהכא כספיים יתירא
43 תביבא. כסף קצוב הוי כסף צורי - ובכסף
44 קדושין אינו קצוב, ולא איירי ביה רב אסי כלל.
45 קצוב - שנאמר בו כמה, כגון חמשים של קס, ושלושים של עבד, ומאה של מוציא שם
46 רע, שנאמר בו "שקלים" ונאמר חשבונו. כשקל הקודש בכמה צורי - שקל הקדש שיש
47 בעשרים וחמשה שקלים מנה צורי. ושל דבריהם איצטריכא ליה דלא תנן - כמה הוי.
48 ואשמועינן דהוא כסף מדינה. כדתנן התוקע בו' - כלומר, היכא מצונו כסף דבריהם -
49 כדתנן בו'. התוקע לחבירו - באנו, לשוקן רבינו הלוי. ורבינו חזקן למדנה שהכחו אצל
50 האוקן. נתן לו סלע - כך שיערו דמי ותרשו לאדם בנינו. ואשמועינן רב אסי: דלא תימא
51 האי סלע ארבעה זוזי סלע צורי, אלא פלגא דזוזא - שמיני שבסלע צורי. איסתריא -
52 סלע, פלגא דזוזא, והוא סלע מדינה. כדחוקה - לקמן בפירקין (יב, ד) דקתני גבי עבד
53 עברי קונה את עצמו בגייעין כסף, שחמשום עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו. בכך וכך
54 לקחתני, ולא היה לך לשעבדני אלא שש שנים, נמצאת קונה עבדתי לשנה בכך וכך,
55 חשוב כמה שנים עבדתיך, וצא מכסף מקבתי דמי עבודת שנים הללו, וטול שאר.
56 ואמרינן: מנא הני מילי? ואמר חזקיה: "הפדה" ולא כתב "ונפדית", משמע שאף אדוניה
57 מסייע בפדיונה. והה שמגרת פדיונה ויוצאת. אלמא, אין אמה העבריה נקנית בפחות
58 מדינר. אי אמרת בשלמא וכו' מפרוטה מאי מגרעה - שתתן לו שוב כלום? ולקמיה מסיק מילתיה, ואמר: וקידושי אשה לבית שמאי מאמה העבריה נפקא ליה וכו', אלא דפרכיה
59 גמרא ולא שבקיה לאסוקי למילתיה.

1 קצוב - שנאמר בו כמה, כגון חמשים של קס, ושלושים של עבד, ומאה של מוציא שם
2 רע, שנאמר בו "שקלים" ונאמר חשבונו. כשקל הקודש בכמה צורי - שקל הקדש שיש
3 בעשרים וחמשה שקלים מנה צורי. ושל דבריהם איצטריכא ליה דלא תנן - כמה הוי.
4 ואשמועינן דהוא כסף מדינה. כדתנן התוקע בו' - כלומר, היכא מצונו כסף דבריהם -
5 כדתנן בו'. התוקע לחבירו - באנו, לשוקן רבינו הלוי. ורבינו חזקן למדנה שהכחו אצל
6 האוקן. נתן לו סלע - כך שיערו דמי ותרשו לאדם בנינו. ואשמועינן רב אסי: דלא תימא
7 האי סלע ארבעה זוזי סלע צורי, אלא פלגא דזוזא - שמיני שבסלע צורי. איסתריא -
8 סלע, פלגא דזוזא, והוא סלע מדינה. כדחוקה - לקמן בפירקין (יב, ד) דקתני גבי עבד
9 עברי קונה את עצמו בגייעין כסף, שחמשום עם אדוניו כשבא לפדות את עצמו. בכך וכך
10 לקחתני, ולא היה לך לשעבדני אלא שש שנים, נמצאת קונה עבדתי לשנה בכך וכך,
11 חשוב כמה שנים עבדתיך, וצא מכסף מקבתי דמי עבודת שנים הללו, וטול שאר.
12 ואמרינן: מנא הני מילי? ואמר חזקיה: "הפדה" ולא כתב "ונפדית", משמע שאף אדוניה
13 מסייע בפדיונה. והה שמגרת פדיונה ויוצאת. אלמא, אין אמה העבריה נקנית בפחות
14 מדינר. אי אמרת בשלמא וכו' מפרוטה מאי מגרעה - שתתן לו שוב כלום? ולקמיה מסיק מילתיה, ואמר: וקידושי אשה לבית שמאי מאמה העבריה נפקא ליה וכו', אלא דפרכיה
15 גמרא ולא שבקיה לאסוקי למילתיה.

1 הוא בפרוטה.
 2 עוד מקשה הגמרא על רב אסי: וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה שְׁנֵי מֵאוֹת בְּהֵמָה
 3 כֶּסֶף, דְּרַתִּיבִי בִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְיַעֲלֶהָ וְיִגְמַר - ודרשו (לעיל ב.)
 4 בגזירה שוה קִיְהָה קִיְהָה מִשְׁרָה עֲרִיבִין - שנאמר שם 'נתתי כסף
 5 השדה קח' ממני, שכשם שלקחת שדה נעשית בכסף אף קידושי
 6 אשה נעשים בכסף. וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה שְׁנֵי מֵאוֹת בְּהֵמָה שֵׁשׁ
 7 מֵאוֹת בְּהֵמָה כֶּסֶף, שֶׁחֵן שֵׁנִי שְׁלִישׁ דִּינָר, וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה - של הנתבע
 8 תהיה על לא פחות מִשְׁנֵה פְרוּטָה, אבל הודאה בפחות נחשב
 9 כ'כופר הכל', הפטור משבועת הדיינים.
 10 וקושיה הגמרא היא, שמאחר שנקטה התורה לשון 'כסף' ולא
 11 פירשה סכום, אם כן לפי כללו של רב אסי הרי שדיברה אפילו
 12 בטענה של מעה, ומדוע שנינו ש'הטענה שתי מעות כסף'. ומוכח
 13 מזה שלשון 'כסף' בתורה אינו מטבע מסוימת ככללו של רב אסי,
 14 אלא ל'ממון', וכאילו אמרה כי יתן איש אל רעהו ממון, ומסרה
 15 להכמים שיקבעו הם על איהו סכום ממון ישיביעו הדיינים, והם
 16 קבעו שהטענה תהיה לפחות שתי מעות.
 17 משיבה הגמרא. שגם לרב אסי אין להשיבע על טענת מעה: הֵתָם
 18 - בשבועת הדיינים, ישנו לימוד מיוחד שיטענו לפחות שתי מעות,
 19 שנאמר 'כי יתן כסף או כלים', הקישם הכתוב להשמיענו שיהא
 20 הכסף דוּמְיָא דְכִלִּים 'בדומה לכלים', מה - כמו בהפקדת כלים
 21 לכל הפחות שְׁנַיִם - שני כלים, שלא נאמר 'כלי' אלא 'כלים',
 22 ומכאן שאין משיביעים על כלי אחד, אף בהפקדת כֶּסֶף לכל
 23 הפחות שְׁנַיִם - שני מעות כסף, ואין משיביעים על טענת מעה
 24 אחת.
 25 עוד דרשו מהיקש זה: ומה - וכמו בענין כֶּסֶף מדבר בשתי מעות
 26 שהם דְּרַבְרָב הַשּׁוֹב - סכום עם איזו חשיבות, אף שבועה על כלים
 27 צריך דְּרַבְרָב הַשּׁוֹב - שיהיה בכלים חשיבות של ממון, אבל כלים
 28 שאין בהם חשיבות זו, כגון טענו שתי מִתְּסִים וכדומה והודה
 29 באחת, אין הדיינים משיביעים אותו.
 30 עוד קושיא על רב אסי: וְהָרִי בְעֵינֵי מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, שמעלים את פירות
 31 המעשר ואוכלים אותם בירושלים, וכשטורח הוא לו להעלותם
 32 לירושלים, דְרַתִּיבִי - לגבי זה (דברים יד, כה) יִנְתְּנָה בְּכֶסֶף, יִצְרָתָה
 33 הַכֶּסֶף בְּיָדָהּ וְגו', היינו שיחלל את קדושת הפירות על כסף, ויקח
 34 עמו כסף זה לירושלים, ושם יִנְתְּנָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נַפְשָׁךְ
 35 בְּבִקְרָה וְגו', יוציאוהו על כל דברי מאכל שירצה. וְהָרִי (מעשר שני
 36 פ"ב מ"ח) הַפְּרוּטָה סֵלַע מְטַעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - הצטברו לו בביתו
 37 פרוטות נחושת שחילל עליהן במשך השנה את פירות המעשר
 38 שני שלו, והגיעו ששוויין לערך של סלע כסף, יכול להקל על
 39 נשיאתן ולהחליפן בסלע כסף, ואותו יעלה לירושלים. הרי מבואר
 40 מן המשנה שמחליפין מעשר שני על פרוטות נחושת, ולפי הכלל
 41 של רב אסי מאחר שנוכח בחילול זה לשון 'כסף', כיצד אפשר
 42 לחלל על פרוטות. משיבה הגמרא: כֶּסֶף הַכֶּסֶף - מספר פעמים
 43 נכתב כסף בענין חילול, יִנְתְּנָה בְּכֶסֶף יִצְרָתָה הַכֶּסֶף יִנְתְּנָה
 44 הַכֶּסֶף, מכאן שהכתוב רִיבָה אף את המטבעות שאינן בצור.
 45 עוד שאלה על רב אסי: וְהָרִי הַפְּדֵה נֹכְסֵי הַקֹּדֶשׁ - המחללם על
 46 מעות ומוציאם לחולין, דְרַתִּיבִי, יִנְתְּנֵן הַכֶּסֶף הַקֹּדֶשׁ יָקָם לו' -
 47 והנכסים יוצאים בכך לחולין ונעשים שלו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, נֹכְסֵי
 48 הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵי מֵנָה - מאה דינרים, שְׁחִלְלוּ עַל שְׁנֵי פְרוּטָה בְּלִבְדֵי הָרִי
 49 זֶה מְחֻלָּל - נעשית הפרוטה הקדש והנכס יוצא לחולין, ולפי כללו
 50 של רב אסי איך אפשר לחלל על פרוטות נחושת שאינה נוהגת
 51 ב'צור'. משיבה הגמרא: הֵתָם נָמִי - גם בחילול הקדש ישנו לימוד
 52 מיוחד לרבות שאר מטבעות שאינן ב'צור', כֶּסֶף בְּכֶסֶף יִלְיָהּ
 53 מַעֲשֵׂר - נאמר כסף בפדיון מעשר שני ונאמר כסף בפדיון הקדש,
 54 ולומדים בגזירה שוה שכמו בכסף מעשר שני מתחלל ההקדש על
 55 פרוטה, אף כסף הדומה לו היינו הכסף שבענין חילול נכסי הקדש

1 הוא בפרוטה.
 2 עוד מקשה הגמרא על רב אסי: וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה שְׁנֵי מֵאוֹת בְּהֵמָה
 3 כֶּסֶף, דְּרַתִּיבִי בִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְיַעֲלֶהָ וְיִגְמַר - ודרשו (לעיל ב.)
 4 בגזירה שוה קִיְהָה קִיְהָה מִשְׁרָה עֲרִיבִין - שנאמר שם 'נתתי כסף
 5 השדה קח' ממני, שכשם שלקחת שדה נעשית בכסף אף קידושי
 6 אשה נעשים בכסף. וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה שְׁנֵי מֵאוֹת בְּהֵמָה שֵׁשׁ
 7 מֵאוֹת בְּהֵמָה כֶּסֶף, שֶׁחֵן שֵׁנִי שְׁלִישׁ דִּינָר, וְהָרִי קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה - של הנתבע
 8 תהיה על לא פחות מִשְׁנֵה פְרוּטָה, אבל הודאה בפחות נחשב
 9 כ'כופר הכל', הפטור משבועת הדיינים.
 10 וקושיה הגמרא היא, שמאחר שנקטה התורה לשון 'כסף' ולא
 11 פירשה סכום, אם כן לפי כללו של רב אסי הרי שדיברה אפילו
 12 בטענה של מעה, ומדוע שנינו ש'הטענה שתי מעות כסף'. ומוכח
 13 מזה שלשון 'כסף' בתורה אינו מטבע מסוימת ככללו של רב אסי,
 14 אלא ל'ממון', וכאילו אמרה כי יתן איש אל רעהו ממון, ומסרה
 15 להכמים שיקבעו הם על איהו סכום ממון ישיביעו הדיינים, והם
 16 קבעו שהטענה תהיה לפחות שתי מעות.
 17 משיבה הגמרא. שגם לרב אסי אין להשיבע על טענת מעה: הֵתָם
 18 - בשבועת הדיינים, ישנו לימוד מיוחד שיטענו לפחות שתי מעות,
 19 שנאמר 'כי יתן כסף או כלים', הקישם הכתוב להשמיענו שיהא
 20 הכסף דוּמְיָא דְכִלִּים 'בדומה לכלים', מה - כמו בהפקדת כלים
 21 לכל הפחות שְׁנַיִם - שני כלים, שלא נאמר 'כלי' אלא 'כלים',
 22 ומכאן שאין משיביעים על כלי אחד, אף בהפקדת כֶּסֶף לכל
 23 הפחות שְׁנַיִם - שני מעות כסף, ואין משיביעים על טענת מעה
 24 אחת.
 25 עוד דרשו מהיקש זה: ומה - וכמו בענין כֶּסֶף מדבר בשתי מעות
 26 שהם דְּרַבְרָב הַשּׁוֹב - סכום עם איזו חשיבות, אף שבועה על כלים
 27 צריך דְּרַבְרָב הַשּׁוֹב - שיהיה בכלים חשיבות של ממון, אבל כלים
 28 שאין בהם חשיבות זו, כגון טענו שתי מִתְּסִים וכדומה והודה
 29 באחת, אין הדיינים משיביעים אותו.
 30 עוד קושיא על רב אסי: וְהָרִי בְעֵינֵי מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, שמעלים את פירות
 31 המעשר ואוכלים אותם בירושלים, וכשטורח הוא לו להעלותם
 32 לירושלים, דְרַתִּיבִי - לגבי זה (דברים יד, כה) יִנְתְּנָה בְּכֶסֶף, יִצְרָתָה
 33 הַכֶּסֶף בְּיָדָהּ וְגו', היינו שיחלל את קדושת הפירות על כסף, ויקח
 34 עמו כסף זה לירושלים, ושם יִנְתְּנָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּאָדָה נַפְשָׁךְ
 35 בְּבִקְרָה וְגו', יוציאוהו על כל דברי מאכל שירצה. וְהָרִי (מעשר שני
 36 פ"ב מ"ח) הַפְּרוּטָה סֵלַע מְטַעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - הצטברו לו בביתו
 37 פרוטות נחושת שחילל עליהן במשך השנה את פירות המעשר
 38 שני שלו, והגיעו ששוויין לערך של סלע כסף, יכול להקל על
 39 נשיאתן ולהחליפן בסלע כסף, ואותו יעלה לירושלים. הרי מבואר
 40 מן המשנה שמחליפין מעשר שני על פרוטות נחושת, ולפי הכלל
 41 של רב אסי מאחר שנוכח בחילול זה לשון 'כסף', כיצד אפשר
 42 לחלל על פרוטות. משיבה הגמרא: כֶּסֶף הַכֶּסֶף - מספר פעמים
 43 נכתב כסף בענין חילול, יִנְתְּנָה בְּכֶסֶף יִצְרָתָה הַכֶּסֶף יִנְתְּנָה
 44 הַכֶּסֶף, מכאן שהכתוב רִיבָה אף את המטבעות שאינן בצור.
 45 עוד שאלה על רב אסי: וְהָרִי הַפְּדֵה נֹכְסֵי הַקֹּדֶשׁ - המחללם על
 46 מעות ומוציאם לחולין, דְרַתִּיבִי, יִנְתְּנֵן הַכֶּסֶף הַקֹּדֶשׁ יָקָם לו' -
 47 והנכסים יוצאים בכך לחולין ונעשים שלו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל, נֹכְסֵי
 48 הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵי מֵנָה - מאה דינרים, שְׁחִלְלוּ עַל שְׁנֵי פְרוּטָה בְּלִבְדֵי הָרִי
 49 זֶה מְחֻלָּל - נעשית הפרוטה הקדש והנכס יוצא לחולין, ולפי כללו
 50 של רב אסי איך אפשר לחלל על פרוטות נחושת שאינה נוהגת
 51 ב'צור'. משיבה הגמרא: הֵתָם נָמִי - גם בחילול הקדש ישנו לימוד
 52 מיוחד לרבות שאר מטבעות שאינן ב'צור', כֶּסֶף בְּכֶסֶף יִלְיָהּ
 53 מַעֲשֵׂר - נאמר כסף בפדיון מעשר שני ונאמר כסף בפדיון הקדש,
 54 ולומדים בגזירה שוה שכמו בכסף מעשר שני מתחלל ההקדש על
 55 פרוטה, אף כסף הדומה לו היינו הכסף שבענין חילול נכסי הקדש

56. מהקדש בשוגג בשיעור פרוטה צריך להביא כפרה כל כך גדולה.
 57. ומקשה רב יוסף, אם שיעור פרוטה הוא אחד משמונה באיסר,
 58. השתא - הלא אלפים פרוטות לא הויין - אין בשני סלעים, ואין
 59. הברייתא 'תר מאלפים' קרי להו. אלא מוכח שבכל דור משערים
 60. את הפרוטה לפי אותו הדור, ובדורו של מי ששנה ברייתא זו
 61. הפרוטות היו שוות מעט. אמר להו תהוא סבא, טועה אתה בדברי
 62. הברייתא, שהרי אמא תניא לה - אנו שנית ברייתא זו, ולא
 63. אמרתי שיש בשני סלעים יותר מאלפיים פרוטות, אלא רק קרוב
 64. לאלפים פרוטות. השיב לו רב יוסף, סוף סוף עדיין קשה לשון
 65. הברייתא, שהרי אם פרוטה היא אחד משמונה באיסר, רק אלפא
 66. וחמש מאה ותלתין ושיטא - אלף וחמש מאות ושלשים ושש
 67. פרוטות הוא דהויין - יש בשני סלעים, ומדוע הברייתא קוראת לזה
 68. 'קרוב לאלפיים'. השיב לו ההוא סבא, בין דנפקא להו מפלגא -
 69. כיון שסכום הפרוטות הוא יותר מאלף וחמש מאות, קרוב לאלפים
 70. קרי ליה. הגמרא דנה בדברי האמוראים לגבי שיעור פרוטה: גופא,
 71. כי אתא - כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר, שיער רבי
 72. סימא בדורו, כמה היא פרוטה, אחד משמנת באיסר האיטלקי. וכי
 73. אתא - וכשבא רבי, אמר, שיערו רבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי
 74. אושעיא, כמה היא פרוטה, אחד מששה באיסר האיטלקי.
 75. אביי מקשה שכבר נחלקו תנאים במחלוקת זו: אמר ליה אביי לרב
 76. דימי, נימא - נאמר שאת [אתה] ורבין פלוגתא דהני תנאי קא
 77. מיפלגיתו - נחלקתם במחלוקת תנאים זו, דתניא, פרוטה נאמרו
 78. תקמים היא אחד משמנת באיסר האיטלקי, וכך הוא החשבון, שש
 79. מעה כמה יש בדניר, ובמעה יש שני פונדיוני, ובפונדיון יש שני
 80. איסרי, ובאיסר יש שני מוסמסים, ובמוסמס יש שני קונטריוני,
 81. ובקונטריון יש שתי פרוטות, נמצא שפרוטה היא אחת משמנת
 82. באיסר האיטלקי. רבן שמעון בן גמליאל חולק ואמר, שפרוטה היא
 83. אחד משישה באיסר, וכך הוא החשבון, שלשה הדרסין למעה, שני
 84. הנצין לתדרים, שני שמניי להנין, שתי פרוטות לשמין, נמצא
 85. שפרוטה היא אחת מששה באיסר האיטלקי. ואם כן לימא - נאמר
 86. דמר רב דימי אמר בנתא קמא שפרוטה היא אחד משמונה
 87. באיסר, ורבין דאמר ברבן שמעון בן גמליאל שפרוטה היא אחד
 88. משישה באיסר.
 89. אמר ליה רב דימי לאביי, בין דידי - מה שאמרתי ורבין מה שאמר
 90. רבין הוא אליבא - לפי שיטתו דנתנא קמא. ולא קשיא, משום שאני
 91. ורבין דיברנו על שני מקרים שונים, הא - מה שאמרתי שפרוטה
 92. היא אחד משמונה באיסר, הוא בזמן דאיסור איסורי - שהאיסרים
 93. יקרים, והא - ומה שאמר רבין שפרוטה היא אחד משישה באיסר,
 94. הוא בזמן דיוול איסורי - שהאיסרים הוזלו. כלומר, הא דאיסור
 95. איסורי - כשמתיקרים האיסרים קום - הם עומדים על עשרים
 96. וארבע איסרים בזווא, הא דיוול - ובזמן שמוזלים האיסרים קום -
 97. הם עומדים על תלתין ותרין - שלושים ושנים איסרים בזווא.
 98. הגמרא מבארת שאף אם קידש בדבר השוה פחות מפרוטה,
 99. חוששים שמא במקום אחר דבר זה שוה פרוטה: אמר שמואל,
 100. קדישה - את האשה בתמרה, אפילו עומד - שווי בור תמרים הוא
 101. קדיש, מקודשת, משום שתישינן - חוששים שמא תמרה זו שוה
 102. פרוטה במדי שתמרים אינן מצויות שם מקשה הגמרא על דברי
 103. שמואל: והא אנו תנו במשנתנו, בית הלל אומרים בפרוטה ובשוה
 104. פרוטה, ואם אף בדבר שאינו שוה פרוטה חוששים שמא הוא שוה
 105. פרוטה במקום אחר, אם כן אין שיעור בכמה הקידושין חלים.
 106. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא - דברי בית הלל נאמרו בקדיושי
 107. ונא, והא - דברי שמואל שאף בפחות מפרוטה הקידושין חלים
 108. נאמרו בקדיושי ספק
 109. הגמרא מקשה על דברי שמואל: תהוא נכרא דאקדיש ביווא
 110. דאודי - מעשה באדם שקידש אשה באגודה של מוך. תני - ישב

1 מיישבת הגמרא: לא סלקא דעתך שיתמכר בסכום שאין בו גירוע.
 2 שגרעון כסף הוא דימא דיעוד של האמה, שנכתב עמו בפסוק
 3 'אשר לא יעדה והפדה' (שמות כא ח). ולמדנו שמצה על האדון
 4 שבתוך שנות עבודתה ייעד אותה לאשה לעצמו או לבנו. ייעוד
 5 אף על גב דאי בעי מיעד ואי בעי לא מיעד - שמצה ליעד אך
 6 אינו חובה ותלוי ברצונו, ומכל מקום הויא דלא מצוי מיעד -
 7 כשאין לאדון אפשרות יעוד, ובגון שהאמה היא אחותו. לא הוי
 8 זכינא זכיני - לא חלה המכירה, שכיון שנכתב בתורה יעוד לומדים
 9 שמקפידה שבכל מכירת אמה תהיה אפשרות זו, הויא נמי - כיון
 10 שנכתב בתורה גרעון כסף, הויא דלא מצוי מיעדא - כשאין
 11 אפשרות לקיים גרעון, ובגון שקונה אותה בפרוטה לא הוי זכינא
 12 זכיני - לא חלה מכירתה.

13 מסיים ריש לקיש את ביאורו בשיטת בית שמאי: וקידושי אשה
 14 שנעשים בכסף, לבית שפאי נפקא להו לומדים זאת בבמה מצינו
 15 מאמה העבריה, לפיכך מה אמה העבריה בפרוטה לא מפקינא אל
 16 דינר. אף אשה בפרוטה לא מיקדשא אלא בדינר. מקשה הגמרא
 17 על ביאור זה: שאם דינר באמה כדי שתהיה אפשרות של גרעון
 18 כסף, אם כן ואימא שלקנייתה מספיק גם פלגא דדינר, וממנו תלך
 19 ותגרע עד פרוטה, ויתר על כן ואימא שמספיק שתי פרוטות -
 20 האחת לגרעון, ובאחרת תפדה את עצמה. מתרצת הגמרא: בין
 21 דאפיקתיה - שהוצאת את קנינה מפרוטה - שהוא סתם ממון, הרי
 22 שרצון התורה שיהא קנינה בכסף חשוב, אוקמה אדינר - לפיכך
 23 העמידו חכמים את הקנין בדינר, שהוא סכום חשוב.

24 טעם נוסף לדברי בית שמאי: רבא אמר הוינו סעמא דבית שפאי,
 25 כדי שלא יהו גנות ישראל בהפקר - שלא ידמו לדבר הפקר,
 26 שמתוך שמתקדשות בפרוטה שהוא סכום חסר חשיבות יבואו
 27 לזלזל בכבודם. לכך אף שמדאורייתא חלים הקדושין בפרוטה,
 28 חכמים הפקיעו קידושין אלו.

29 שנינו במשנה (לעיל ב). האשה נקנית וכו' בכסף. בית שמאי
 30 אומרים, דינר ובשנה דינר, ובית הלל אומרים, בפרוטה ובשנה
 31 פרוטה, וכמה היא פרוטה, אחד משמונה באיסר האיטלקי. הגמרא
 32 דנה האם לעולם שיעור הכסף הוא אחד משמונה באיסר
 33 האיטלקי, או שבכל דור אפשר לקדש במטבע הנקרא 'פרוטה':
 34 קבר רב יוסף למימר ששיעור פרוטה שאמרו בית הלל, הוא כל
 35 דהו, ואף שהשיעור השתנה, והפרוטה היא פחות מאחד משמונה
 36 באיסר האיטלקי, אשה מתקדשת בה. אביי מקשה על רב יוסף:
 37 אמר ליה אביי לרב יוסף, והא עלה קתני - הלא על דברי בית הלל
 38 שנינו במשנה 'כמה היא פרוטה אחד משמנת באיסר האיטלקי',
 39 ומבואר שצריך דווקא פרוטה שהיא אחד משמונה באיסר
 40 האיטלקי. וכי תימא - ואם תאמר הני מילי - שדברי המשנה
 41 נאמרו על המטבע שהיה גדורו של משה, אכל הויא - בדורות
 42 הבאים מחשבים את הפרוטה כדמשקבה להו לאינשי - כמו שבני
 43 אדם רגילים לחשב אותה, אין לומר כן, והא כי אתא - שהרי
 44 כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל, אמר שמעשה בא לפני רבי
 45 סימא, באשה שנתקדשה בפרוטה פחותה מאחד משמונה באיסר
 46 האיטלקי, ושיער רבי סימא בדורו, כמה היא פרוטה, אחד משמנת
 47 באיסר האיטלקי, וקידושין אלו לא חלו. וכי אתא - וכשבא רבין,
 48 אמר, שרבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי אושעיא שיערו כמה הוי פרוטה,
 49 אחד מששה באיסר האיטלקי. ומבואר שאף בדורות הבאים
 50 הפרוטה הנצרכת לקידושין היא כשיעור הכתוב במשנה.

51 רב יוסף מוכיח בדבריו: אמר ליה רב יוסף לאביי, אי הוי - אם כך,
 52 שבכל הדורות פרוטה היא אחד משמונה באיסר האיטלקי, היינו
 53 דתנינא לגבי הנחה מהקדש בשוגג שצריך להביא קרבן אשם
 54 בשווי שני סלעים, צא וקשוב כמה צריך להתרחק מן העבירה,
 55 שהרי כמה פרוטות יש בשני סלעים, יותר מאלפים, והנהנה

כידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף יב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ)

רכו תוספות

רש"י

לא סלקא דעתך — שתהא נקנית בדבר שאין בו גירוע, מאחר שנכתב גירוע כאן, דומיא דיעוד — כי היכי דאמר לענין ייעוד שנכתב עמו "אשר לא יעדה", ולמדנו שרשאי האדון ליעדה לו בתוך שני אמהות, ותהיה מקודשת לו אם יאמר לה "הרי את מיועדת לי במה שיש לי עליך", ואין צריך כסף אחר. ואמר לקמן (יה.ג.) אין אביה רשאי למוכרה לקרובים שהיא אסורה להם משום ערוה, לפי שאין אני מקיים בה "אשר לא יעדה". וגירוע נמי ביייעוד, מה ייעוד אף על גב כו'. וקידושי אשה כו' — מסקנא דמילתא דריש לקיש היא, דקא מסיק ואומר טעמא דבית שמאי כדחוקה. אף אשה בפרוטה לא מיקרשה — דגמרין מקדושי ייעוד. פלגא דרינר — ואיבא גירוע עד פרוטה. כיון דאפיקתיה מפרוטה — אלמא חשיבותא בעיא, אוקמה אדינר דחשיב. כהפך

1 לא סלקא דעתך, דומיא דיעוד; מה ייעוד, אף על גב דאי בעי מיועד ואי בעי לא מיועד, כל היכא דלא מצי מיועד - לא הוה זכינא וזכינא הכי נמי כל היכא דלא מצי מיוערא - לא הוה זכינא וזכינא. וקידושי אשה לבית שמאי נפקא להו מאמה העבריה: מה אמה העבריה בפרוטה לא מקניא - אף אשה בפרוטה לא מיקדשא. - ואימא פלגא דרינר, ואימא שתי פרוטות? - כיון דאפיקתיה מפרוטה -

אוקמה אדינר. - רבא אמר: היינו מעמא דבית שמאי: שלא יהו בנות ישראל פהפקר. "ובית הלל אומרים בפרוטה". סבר רב יוסף למומר: פרוטה - כל דהו. אמר ליה אביי: והא גלה קתני: פמה היא פרוטה - אחד משמנה באיפסר האיטלקי! וכי תימא הני מילי בדורו של משה, אבל הכא - פדחשבה להו לאונישי, והא פי אתא רב דימי אמר: שיער רבי סימאי בדורו פמה היא פרוטה: אחד משמנה באיפסר האיטלקי. וכי אתא רבין אמר: רבי דוסתאי ורבי ינאי ורבי אושעיא שיערו: פמה הוי פרוטה - אחד משישה באיפסר האיטלקי! אמר ליה רב יוסף: אי הכי היינו דתנינא: צא וחשוב פמה פרוטות בשני סלעים - יותר מאלפים קרי להו - טענה זו שניה אצל נחמה מן ההקדש, שמביא על הבית פרוטה אשם בכסף שקלים. צא וחשוב להתרחק מן העבירה - שאף על השונג צריך כפרה גדולה כגון זו. אמר ליה ההוא סבא - טענה אתה במשנה זו. דאנא תנינא לה, וקרוב לאלפים תנינא בה. אלפא והשש מאה ותלתין וישיא הויין - שהסלע ארבעה דינרין והדינר עשרים וארבעה איסרים כדלקמן. ואי איסר שמנה פרוטה לעולם - נמצאו מאה תשעים ושתים פרוטות בדינר, והשמנה דינר שבשתי סלעים עולים כל אחד מאתים פרוטות חסר שמנה - הרי אלף חמש מאות שלושים ושש. כיון דנפקא - אלף השני מחציו שלשים וששה - קרוב לאלפים קרי ליה. פונדיונין איסרין ספספסי קונטריונין - מיני מטבעות הם, קטנות זו מזו. וכן הדרסיק, הנצין, שמנין. נמצאת פרוטה אחד משה - שהאיסר אחד מעשרים וארבעה בדינר, כדאמרת. אבל הפרוטות גדולות ממה שאמרת, שהדינר שש מעה, והמעה שלשה הדרסיים - הרי שמנה עשר הדרסיים לדינר, והם שלשים ושש הנצין, והם שבעים ושנים שמנין, והם מאה ארבעים וארבע פרוטות. חלקם לעשרים וארבעה חלקים - תמצא ששה בכל חלק, הרי שש פרוטות לאיסר, שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר. אליבא דתנא קמא - דהיינו כסתם מנתיין, והך דרבין - לאו שהוסיפו על הפרוטות, אלא האיסרין חוללו ונמדדו שלשים ושתים בדינר ביניהם. ולעולם מאה תשעים ושתים פרוטות בדינר, חשוב שש פעמים שלשים ושתים ותמצא מאה תשעים ושתים. ובמי רבי סימאי הוה האיסרים יקרים במשפטם עשרים וארבעה בדינר, ונמצאת שהפרוטה שהיא מאה תשעים ושתים לדינר היתה אחד משמנה באיסר. כמי - כלומר

במקום שאין תמרים מצויין, והא תנן כו' - ואם באתה לומר כן אין שיעור קידושין. הא בקידושי ודאי - אם ישנו שוה פרוטה במקומו - הוה קידושין ודאי, ואם בא אחר וקידשה אחר כך - ומותרת לראשון, ואינה צריכה גט משני. ואם אינו שוה פרוטה במקומו - קידושי ודאי לא הוה לבטל קידושי שני, אבל קידושי ספק הוה, ואינה מותרת לאחר בלא גט, דהיישנין שמת שוה פרוטה במדי. ושיעור אהני לדעת אלו הן קידושין גמורים, שמאחר שקידש בפרוטה במקומם - אין מנגוס בדבר. במוזיא דאורי - אגודה של מוכן, והאמר שמואל - הא לדלעיל היישנין שמת שוה פרוטה במקום אחר. אבנא דבוהלא - שיש שחור, דומה לכחול. יתיב רב הסדא וקא מעיין כו' - לפי שבא אחר וקדשה בפרוטה אחר כך. ההוא יומא - ביום שקדשה היה בה שוה פרוטה ועבשי חולה. לאו כל כמינך - להעיד שהראשון קידושין, ואוסרתה אבתרא.

לאו

לאו

1 **הא** איבא סהדי באורית — הכי גרס רבינו תם, ולא גרס 'באידית'. והוספרי טעו בין
2 אידית לאורית. ואורית הוא מערב, כמו אוריה בפרק 'לא יחפור' (בבא בתרא כהא.)
3 גבי שכינה במערב; מאי אוריה — איירי ית. ולא כמו שפירש בקונטרס: אוריה מורה, אייר של
4 פני השכינה. והשתא אתיא שפיר, דבני בבא היו אומרים "הא איבא סהדי באורית", כלומר
5 בארץ ישראל שהוא מערב, כדאמרין "במערבא
6 אמרי". ורב חנינא מאריך ישראל אמר: עדיה בעז
7 אסתן ותיאטר — כלומר בבל שהיא בצפון. דאסתן
8 הוא צפון, כדאמרן (מגילה כח.ג): שמתתא בני
9 צילותא כיומא אסתא. דרוח צפנית מונעת
10 את הגשמים, כדאמר (איוב לו) "צמפנן זבב יאתה"
11 תרגומא: מצפונא אסתאן יאתה.
12 **והאיבא** סהדי באורית — אין לפרש: דניחוש
13 לשמא איבא סהדי — דאם כן איך
14 לדבר סוף, ולעולם איבא למיחוש. והא גמי ליבא
15 לפרש: הוא איבא סהדי ידיעי דבהווא שעתא
16 הוה ביה שוה פרוטה, דפשיטא דעל או ראי
17 להחרי: אלא נראה לרבינו יצחק לפרש: הוא
18 איבא סהדי, כלומר יצא הקול שיש עדים באורית
19 או במדינת הים.
20 **אם** הקלטו בשבייה — אית ספרים שכתוב בהן:
21 משום דמנוולא נפשה, נקל באשת איש!
22 ויש מפרשים: אם הקלטו בשבייה — היינו משום
23 דאפילו איבא סהדי ששליבתי — מכל מקום לא היו
24 יודעין אם נטמאו, אם כן אינה אסורה מן התורה.
25 (אם כן) לקל באשת איש! דאי איבא סהדי דאתה
26 אבנא דכחולא אית בה שוה פרוטה הויה אשת
27 איש גמורה — אם כן אין דין הוא שנקל עליה! ויש
28 מפרשים: אם הקלטו בשבייה — משום דליבא
29 אלא איסור לאו חזונה, נקל באשת איש דאיבא
30 איסור מיתה! ולא נהירא, שדרי השבייה נמי
31 פעמים דאיבא איסור מיתה — אם הוא כהן ויש
32 לו כן ממנה שהוא חלל, ויעבוד עבודה במזבח
33 בשבת, ובהו יש חיוב מיתה.
34 **ועל** דנובטל גיטא — פירש המקונטרס: כגון
35 השולח גט לאשתו הוגיע בשליח, ואמר
36 לו: גט שנתתי לך בטל הוא. ואיבא למיחוש שמא
37 יתנו לה השליח לאחר שבטלו, ותנשא בו. ולא
38 נהירא; דאין סברא לומר יתן לה השליח כיון
39 שהוא מוחזק בו, דאטו ברשיעי עסקינן? לכן נראה
40 לומר כדאמר התם (גיטין לב.א): בראשונה היה
41 עשה בית דין ומבטל לפניהם. התקין רבן גמליאל
42 שלא יהו עושין כן. אך פליגי התם (לג.א), דאיבא
43 למאן דאמר אם בטלו — מבוטל. ולדידיה נתיא,
44 שדרי אשה זו אינה יודעת שבטלו, ותנשא.
45 ואפילו למאן דאמר התם: אם בטלו אינו מבוטל
46 — מכל מקום הרי מוציא לעו על הגט. **בבולוהו**
47 לא מנגיד רב — על זה סומכין החתנים בזמן הזה
48 שדרים בבית חמותם. ואפילו למאן דחייש לעיל,
49 מה שדרין עכשיו בבית חמותם — היינו בשביל
50 טובת הנאה, שדרים בלא שכירות בבית, דיש
51 הוכחה שאינם דרים בשביל חמותם, אלא בשביל
52 שאר טובות שעושין להם. **משום** פריצותא — מפרש רבינו תם: היינו פריצותא — לפי שצריך או עדי ביאה או עדי ייחוד, ודבר מוכרע שמעמיד עדים על כך. וקשה: דביבמות פרק 'רבן
53 גמליאל' (בבא, מיתוי לה: מנות יבמה מקדש הדר בעול, לא קדיש — לוקח מכת מדרות מדרבנן. כרב. והתם לאו משום עדים עליא טעמא, דהא יבמה מדאורייתא אינה נקנית אלא בביאה!
54 אלא נראה לרבינו יצחק: היינו פריצות — שעושין תחלת קניין בביאה. דומיא דמקדש בלא שידוכי.
55 **בשעת** מתן מעות מקודשת — הכי גרסינן: ולא גרסינן "בין רצתה בין לא רצתה", כדאמר לקמן (קדושין יג.א). ליתני מקודשת סתם, כי התם.

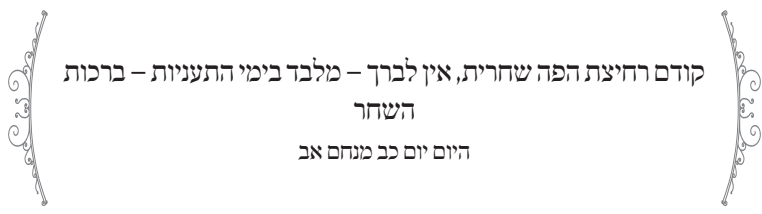
לאו היינו דיהודית — רב חסדא קאמר לה. **צער** לידה — שהיתה יולדת תאומים, דאמר
מר (ביבמות סה.ב): יהודה וחזקיה אחי, פזי ושזי אחותא. קבל ביה אבוק קירוש — מאש
אחר, ובעל זה אסור לך. **באידית** — שם מקום. ואותו היום היו בכאן, והלכו להם. **דריב**
חנינא — בכתובת, גבי בנתיה דשמואל דאשתבין ואיתניהו לבי מדרשא דרבי חנינא,
ואוקמינהו לשבויהו אבראי, הא אמרה: שנשתי
וטורה אני, וכן אידך, והתיים לכהונה, ואמרו
ליה לרבי חנינא: הא איבא סהדי במדינת הים
שראו אותן שנשבו, ותנן: אם יש עדים שנשביה,
והיא אומרת "טורה אני" — אינה נאמנת ואמר
לה: השתא מידא ליתגה, ואינן מעידין על
שביתך, ונתירם. עדיה **בגז אסתן** — רוח
צפנית, ואינן באים ומעידים, ותאסר?! בתמיה.
לא ספירא לחו הא דרב חסדא — להתייה,
משום דאיבא סהדי באידית. מהתיא **משפחה** —
נשאת לאחר וילדה לו. ולא משום דספירא
לחו דשמואל — למיחוש שמא שוה פרוטה במדי.
איא משום דספירא לחו דאבי **ורבא** — דכיון
דאיבא סהדי באידית — לא מקילינן בה.
כשוטיתא **דאבא** = כשכט בר של הדין. נהיה
כרב — משום פריצותא, דקדיש בשוקא. ואצריכה
גיטא — אם באת לינשא לאחר, כשמואל. דאמרה:
חישנין שמוא שוה פרוטה במדי. **דרב מנדי** כו'
— משום פריצותא. ועל דמבטל גיטא — השולח
גט לאשתו הוגיע בשליח, ואמר לו: גט שנתתי
לך בטל הוא. דילמא לא ידעי ליה אינש
דבטליה קודם שיבא לידה, ושמא יתנו השליח
לאחר שבטלו, ותנשא בו. ועל דמפר מודיעא
אנינא — כגון בגט המעושה בישראל, דמוציא
לעו על בניה. דמצערי שליח דרבנן — שמומינו
לדין מפי היידין, וזה קם עליו ומכחה. ועל חתנא
דרייר בבית חמות — שמא יכשל בה. שסתם
חמותה אהבת את חתנה, דאמר מר (בפסחים
ק"ג.א): הוי זוזר באשתך מחתנה הראשון. מידע
חות יריבא חמתיה מיניה — חשדוה ממנו. לשון
"דומה ובת דומה" (סוטה כו.א). **בציפתא דאבא**
= מחצלת של הדין. **באיבעק** זוזי דאית בה —
כרוכים היו בה. שקלחתא — כלומר, נקטא לה
ולא השלכתה, ואישתיקה. הויה שתיקה דלאחר
מתן מעות — שמתחילה כשקיבלתה והמעות
היו בתוכה לא ידעה בהן, וכשידעה אחר כך
ושתקה — שתיקה דלאחר מתן מעות היא, ולא
כלום היא. דהאי דשתקה — משום דלא איכפת
לה, מימר אמרה: מעיקרא לאו אדעתיה דהכי
קבילתינהו. **מנא אמינא** לה — דשתיקה דלאחר
מתן מעות לאו כלום היא. **בשעת מתן מעות** —
אם קודם שקבלתן אמר לה "התקדשי לי בר —
מקודשת, דכי קבילתיה — אדעתא דהכי
קבילתיה. כפולל דרישא — דלא פליג בין רצתה
ללא רצתה.

1 לאו היינו דיהודית **דריב תינא**, **דהיות לה צער**
2 **לידה**, **אמרה ליה: אמרה לי אם: קיבל ביה אבוק**
3 **קידושי פי וזותרת**. אמר לה: לאו כל כמינה דאימך
4 **דאסרת לך עליואי**. אמרי ליה **רבנן לרב חסדא:**
5 **אמיא? הא איבא סהדי באידית**, **דירעי דבתהווא יומא**
6 **הוה ביה שוה פרוטה!** - **השתא מיהא לא ליתנהו**
7 **קמן**. לאו היינו דריב חנינא, דאמר רבי חנינא: **עדיה**
8 **בגז אסתן ותיאסר! אפי ורבא לא ספירא לחו להא**
9 **דרב חסדא; אם תקילו בשבייה, דמנוולא נפשה גבי**
10 **שבאי** - **נקיל באשת איש! אישתאך מההיא**
11 **משפחה בסורא ופרשו רבנן מינה**. ולא משום
12 **דספירא לחו דשמואל**, אלא משום דספירא לחו **כאפי**
13 **ורבא**. ההוא **גברא דאקדיש בשוטימא דאסא בשוקא**.
14 **שלקהו רב אחא בר הונא לקמיה דרב יוסף, פהאי**
15 **גונא מאי? שלח ליה: נהיה - כרב, ואצמרוד גיטא**
16 **כשמואל**. **דרב מנדי על דמקדש בשוקא, ועל**
17 **דמקדש בבאיא, ועל דמקדש בלא שידוכי, ועל**
18 **דמבטיל גיטא, ועל דמסר מודיעא אנינא, ועל דמצער**
19 **שלקהו דרבנן, ועל דחלה שמתא עליויה תלתין יומין,**
20 **ועל חתנא דרייר בי חמוה. דרייר - אין, חליף - לא.**
21 **והא ההוא חתנא דחליף אבבא דכי חמוה, ונהיה רב**
22 **ששת!** - **ההוא מידם הות דיימא חמתיה מיניה.**
23 **נהרדעי אמרי: כבולוהו לא מנגיד רב אלא על דמקדש**
24 **בבאיא בלא שידוכי. ואיבא דאמרי: ואפילו בשידוכי**
25 **נמי משום פריצותא**. ההוא **גברא דקדיש בציפתא**
26 **דאבא. אמרו ליה: והא לית בה שוה פרוטה! אמר**
27 **להו: תיקדיש בארבע זוזי דאית בה. שקלחתא**
28 **ואישתיקא**. אמר **רבא: הוה שתיקותא דלאחר מתן**
29 **מעות, וכל שתיקותא דלאחר מתן מעות - לאו כלום**
30 **היא. אמר רבא: מנא אמינא לה - דתניא, אמר לה:**
31 **פנסי סלע זו בפקדון, וחזר ואמר לה: התקדשי לי בו;**
32 **בשעת מתן מעות - מקודשת, לאחר מתן מעות,**
33 **רצתה - מקודשת, לא רצתה - אינה מקודשת. מאי**
34 **"אין", לא רצתה - דאמרה "לא", מפלל דרישא**
35

כי

47 אשה בלי לדבר עימה לפני כן, משום פריצות, ועל דמקביל גיפא
 48 - ואת מי ששלח גט לאשתו על ידי שליח, ואחר כך רודף אחרי
 49 השליח ומבטל את הגט, שיש לחשוש שמא השליח יתן את הגט
 50 לאשה אחרי שהבעל ביטלו, ויצא מכשול שתינשא לאחר, ועל
 51 דמקדש מודעא אגניפא - ואת מי שנתן גט ואמר בפני עדים שהגט
 52 בטל, ואף על פי שכופים אותו לבטל את המודעא, לוקה משום
 53 שהוא מוציא לעז על בניה, ועל דמפצער שְלוּחָא דְרַבָּנָא - ואת מי
 54 שהיכה את שליח בית דין שבא להזמין לדין, ועל דהקלה שמתא
 55 עולויה תלתין יומין - ואת מי שחל עליו נידוי שלושים יום, ולא בא
 56 לבית דין להתיר נידויו, ועל תתנא דדריין כי חמיה - ואת החתן שגר
 57 בבית חמיו, שמכניס עצמו לנסיין שמא יכשל בחמותו, שסתם
 58 חמות אזהבת את חתנה.
 59 שואלת הגמרא: מדברי רב מדוקדק דדריין אין - שדווקא את הגר
 60 בבית חמיו מלקים, אבל את מי שרק חליף - עובר ליד בית חמיו
 61 לא, והא מעשה היה בההוא תתנא דחליף אבבא דבי חמיה - שעבר
 62 על פתח בית חמיו, ונגדיה - והלקוהו רב ששית. משיבה הגמרא:
 63 תהוא - אותו חתן, מידם תת דייקא חמיה מיניה - חמותו היתה
 64 חשודה עליו.
 65 בתהרדעי חלקו על דברי הגמרא ואמר, ככחיה לא מנגיד - על כל
 66 המעשים האלו לא הלכה רב, אלא רק על מי דמקדש בביאה בלא
 67 שידוי - בלי לדבר עימה קודם לכן, ואיבא דאמר, שרב הלכה
 68 כל מי שמקדש בביאה ואפילו בשידוי נמי - אפילו אם דיבר עימה
 69 קודם לכן, משום פריצותא.
 70 הגמרא דנה באיזה אופן שתיקת האשה נחשבת הסכמה לקידושין
 71 ובאיזה לא: תהוא גברא דקדוש - מעשה באדם שקידש אשה
 72 בציתא דאפא - במחצלת של הדס, אמרו ליה אלו שעמדו שם,
 73 והא לית - הרי אין פה שנה פרוטה, אמר להו, תיקדש - תתקדש
 74 בארבע זוין דאית בה - שיש במחצלת. שקלתא ואישיתא - לקחה
 75 האשה את המחצלת ושתקה. אמר רבא, כשקיבלה אשה זו את
 76 המחצלת לא ידעה שיש בה ארבע זוים, וכשנודע לה ושתקה,
 77 הנה שתיקתא - זו שתיקה דלאחר מתן מעות, וכל שתיקתא
 78 דלאחר מתן מעות לאו כלום היא, והשתיקה אינה מוכיחה שהיא
 79 מסכימה להתקדש, כיון בתחילה נתן לה פחות משה פרוטה,
 80 ואחר כך כשנודע לה שיש בתוכו מעות, שתקה משום שלא
 81 איכפת לה, כיון שהיא יודעת שבתחילה לא קיבלה את המעות
 82 לשם קידושין.
 83 רבא מבאר את מקור דין זה: אמר רבא, מנא אמינא לה - מנין אני
 84 אומר ששתיקה לאחר מתן מעות לאו כלום היא. דתניא, אמר לה
 85 - לאשה בנסי - קבלי סלע זו בפקדון, ותור ואמר לה תתקדשי לי
 86 בו - באותו סלע, אם אמר לה כן בשעת מתן מעות, מקודשת, כיון
 87 שעל דעת הקידושין היא קיבלה, אבל אם אמר לה כן לאחר מתן
 88 מעות, אם רצתה להתקדש במעות אלו, מקודשת, ואם לא רצתה,
 89 אינה מקודשת. ומבאר רבא, מאי רצתה? וימא? לא רצתה, אילימא
 90 - אם נאמר שרצתה? פירושו דאמרה אין - כן, ולא רצתה? פירושו
 91 דאמרה לא, מקלל דרישא - אתה לומד שברישא שאמר לה בשעת
 92 מתן מעות, והברייתא לא מחלקת או לא רצתה או לא רצתה,

1 והוסיף רב חסדא, לאו תינינו - האם אין זה כמעשה דיהודית
 2 דביתהו - אשתו דרבי תינא, דהוית - שהיה לה צער לידה, שהיתה
 3 יולדת תאומים, ורצתה להיאסר על בעלה כדי שלא תלד, אמרה
 4 ליה לרבי חייא, אמרה ליה אם - אימי קיבל ביד אבוי קידושי בי
 5 זופרת - שאבי קיבל עבורי קידושין כשהייתי קטנה, וממילא אני
 6 אסורה לך. אמר לה רבי חייא, לאו כל כמינה דאמריה דאסרת לך
 7 עילויא - אין בכוחה של אימך לאסור אותך עלי.
 8 רבנן חולקים על רב חסדא, וסוברים שאם יצא קול שיש עדים
 9 שבשעת הקידושין נתן לה שוה פרוטה, מקודשת לראשון: אמרי
 10 ליה רבנן לרב חסדא, אמאי אין לחשוש שהקידושין של הראשון
 11 חלו, הא איבא סהרי - הלא יצא קול שהיו עדים בשעת הקידושין
 12 ועכשיו הם במקום ששמו אידית, דידעי דההוא יבא הנה ביה -
 13 שיודעים שביום הקידושין היה באבנא דכוחלא שנה פרוטה. השיב
 14 להם רב חסדא, השתא מהא לא ליתנהו קמן - עכשיו העדים אינם
 15 לפנינו, ועכשיו האבנא דכוחלא אינו שוה פרוטה, ואנו אומרים
 16 שקידושי הראשון לא חלו. והוכיח רב חסדא כדבריו, לאו תינינו
 17 דרבי חנינא - האם אין זה כדברי רבי חנינא, דאמר רבי חנינא
 18 (כתובות כג.), לגבי בנותיו של שמואל שנשבו, ואחר שהשתחררו
 19 אמרו שטהורות הן, ואמר רבי חנינא לרב שמן בר אבא שהיה בן
 20 שישא אחת מהן, אמר לו רב שמן בר אבא, הלא יצא קול שיש
 21 עדים שנשבו, וענינו (שם כב.) שאם יש עדים שנשבתה והיא
 22 אומרת טהורה אני אינה נאמנת, השיב לו רבי חנינא, שכיון
 23 שעכשיו אין עדים לפנינו שנשבו אינן אסורות לכהן, והוסיף, וכי
 24 עדיה נמצאים בצד אסתן - צפון, ואינם מעידים, ותיאמר. הגמרא
 25 מביאה שנחלקו אמוראים על רב חסדא, ודחו את ראייתו: אפי
 26 ורבא לא סבירא להו להא דרב חסדא, אלא סברו שחוששים לקול
 27 זה, ודחו את ראייתו, שכן אם הקילו בשבועה, מפני דמנוולת נפשה
 28 גפי שפאי - ששבועה מכערת עצמה כלפי השוים, וכי ניקול גם
 29 באשת איש שאין אצלה סכרא זו שמנוולת נפשה.
 30 מספרת הגמרא: אישתארה מההיא - נשארנו מאותה משפחה שהתיר
 31 רב חסדא לאימם להינשא למקדש השני, בסורא, ופרשו רבנן מינה
 32 - ממשפחה זו, ולא נישאו להם. ולא משום דסבירא להו דשמואל
 33 שחוששים שמא האבנא דכוחלא שוה פרוטה במקום אחר, אלא
 34 משום דסבירא להו באבני ורבא שחוששים לקול.
 35 הגמרא מביאה מעשה שחששו לדברי שמואל: תהוא גברא
 36 דאקדוש - מעשה באדם שקידש אשה בשותיתא דאפא - ענף של
 37 הדסים שאינו שוה פרוטה, בשוקא. שלחה רב אחא בר הונא לקמיה
 38 - לפני רב יוסף לשאול פהיא גוונא מאי - מה הדין בקידושין אלו.
 39 שלח ליה רב יוסף, נגדיה - הלכה את המקדש בדברי רב,
 40 המבוארים בסמוך, ואצמריה גיפא - והאשה אינה מותרת לאחרים
 41 בלי גט בדברי שמואל, שחוששים שמא הדס זה שוה פרוטה
 42 במקום אחר.
 43 הגמרא מביאה את דברי רב: דרב מנגיד - היה מלקה על דמקדש
 44 בשוקא - את מי שקידש אשה בשוק אפילו בכסף, משום שזה
 45 מעשה פריצות, ועל דמקדש בביאה - ואת מי שקידש אשה
 46 מביאה, משום פריצות, ועל דמקדש בלא שידוי - ואת מי שקידש

58 שהתנא ישנה 'מקודשת' תתם, ולא יחלק בין רצתה ללא רצתה, כי
59 תתם - כמו בתחילת ברייתא זו (לעיל יב): שהתנא לא חילק בין
60 רצתה ללא רצתה, והעמדנו את הברייתא שם שהיא שתקה
61 ומקודשת, וכן כאן היה לתנא לומר 'מקודשת' ולא לחלק בין
62 אמרה כן לאמרה לא, שזה דבר פשוט שאם אמרה לא אינה
63 מקודשת. אלא ודאי 'רצתה' הכוונה דאמרה אין וכן, ולא רצתה'
64 הכוונה דאישתיקה - ששתקה, וקא תני דאינה מקודשת, ומאי
65 מעמא, משום שכולה למיטר אין שקלי וירי שקלי - אכן לקחתי
66 ממנו, אך את שלי לקחתי, ולא לשם קידושין. ואלא אם כן קשיא
67 הך - הברייתא דקדשה בגול ונתתם ונגיבה או שחטף סלע מידה
68 וקדשה שמקודשת אף על פי ששתקה, אלא לאו שמע מינה שיש
69 לחלק, הא - הברייתא שקידשה בפירעון חוב והאשה שתקה
70 ומקודשת, מדברת באופן דשדיך - שדיבר איתה קודם לכן, והא -
71 הברייתא שקידשה בגול והאשה שתקה ואינה מקודשת, מדברת
72 באופן דלא שדיך - שלא דיבר איתה קודם לכן. ומבואר שיש
73 חילוק בין שדיך ללא שדיך.
74 הגמרא מביאה שלומדים קרקע מאשה לגבי קנין בפחות משהו
75 פרוטה: כי נח נפשיה דרב אפי' - כשנפטר רב אסי ציילו רבנן
76 לנקוטניהו לשמענתיה - התקבצו החכמים בבית המדרש, ואמרו,
77 כל מי ששמע שמועה חדשה מרב אסי יאמרה לחבריו, כדי שלא
78 תשכח. אמר להו ההוא מרבנן ורבי יעקב שמייה, הכי אמר רב אפי'
79 אמר רבי מני, כשם שאין אשה נקנית בפחות משנה פרוטה, כך אין
80 קרקע נקנית בפחות משנה פרוטה. אמרו ליה החכמים, ותתניא, אף
81 על פי שאין אשה נקנית בפחות משנה פרוטה, קרקע נקנית בפחות
82 משנה פרוטה. אמר להו רבי יעקב, כי תניא תהיא - הברייתא
83 שקרקע נקנית בפחות משהו פרוטה עוסקת בקנין חליפין. ותניא
84 בברייתא אחרת, קונין קרקע בכלי בקנין חליפין, ואף על פי שאין
85 בו שנה פרוטה.
86 הגמרא מביאה שמועה נוספת בשם רב אסי: הדר יתיבי - אחר כך
87 ישבו החכמים וקאמרי דבר נוסף מרב אסי, לגבי הא דאמר רב
88 יהודה אמר שמואל, כל מי שאינו יודע כטיב - שאינו בקי בדיני
89 גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן להיות דין בגיטין וקדושין.
90 ואמר על זה רבי אפי' אמר רבי יוחנן, ואלו שדנים בגיטין וקדושין
91 אף שאינם בקיאים בדיניהם, קשין לעולם יותר מדור המבול,
92 שנאמר (הושע ד ב) 'אלה נכחשו' ו' שבועת שקר' ורצח ונגב ונאף,
93 פרוצו ורדמים בקמים נגעו'. מבאר הגמרא, מאי משמע מסוק זה,
94 דמתרבישם - כמו שרב יוסף שהיה בקי בתרגום שביאים וסוכותים
95 תרגם בשם יונתן בן עוזיאל, שיפרצו הכוונה שהיו מולדין בנין
96 מנשי תהריהון - מולידים בנים מנשי חבריהם, ורדמים בדמים נגעו'
97 הכוונה שחובין על חובין מוסיפין - ובזה היו מוסיפים חובות על
98 חובותיהם. וכתב (שם ג) 'על בן האכל הארץ' ו' תחרב הארץ ויגדל
99 בה האבול, ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים, וגם דיג
100 הם ואספו וגו', ואילו בדור המבול לא נגודה גזירה על דגים שפנים,
101 שנאמר (בראשית ז כ) 'מכל אשר בחרבה ו' ביבשהו מתו, ולא
102 דגים שפנים, ואילו הכא - על איסור אשת איש אפילו דגים שפנים
103 יתכלו, ומוכח שאיסור אשת איש חמור יותר מעון דור המבול,
104 ולכן דין שאינו בקי בגיטין וקדושין קשה לעולם יותר מדור
105 המבול.
106 שואלת הגמרא: ואימא עד דעבדי לכולהו - שרק מי שעובר על כל
107 הנאמר בפסוק קשה לעולם יותר מדור המבול, אבל דינים אינם
108 קשים לעולם יותר מדור המבול. משיבה הגמרא: לא סלקא דעתך,
109 דכתבי (ירמיה כג י) 'כי מפני אלה אכלה הארץ, ומשמע שכמו
110 ששבעת שקר היא סיבה לחורבן הארץ, כך כל אחת מהעבירות
111 היתה סיבה שהארץ תחרב. שואלת הגמרא: ואימא אלה - שבועת
112 שקר לחוד היא סיבה שהארץ תחרב, והנהך לחודיהון - ושאר
113 העבירות ביחד היו סיבה נוספת, אבל על איסור אשת איש בלבד
114 לא נחרבה הארץ.

1 בי - אם אמרה לא, נמי הוו קידושין, וקשה, אמאי יחולו הקידושין,
2 והא קאמרה לא, ואי אפשר לקדשה בעל כרחא. אלא לאו - צריך
3 לפרש ש'רצתה' הכוונה דאמרה אין וכן, ולא רצתה' הכוונה
4 דאישתיקה משתקה - ששתקה, ולא רצתה' היינו שלא אמרה
5 רוצה אני. ושמע מינה ששתיקה דלאחר מתן מעות היא משום
6 שלא איכפת לה מדבריו, ולא פליה היא.
7 הגמרא מביאה שנתלקו על הגמיה של רבא: קשו בה - הקשו על
8 רביה זו החכמים במקום ששמו פום נהרא, משמיה דרב הונא בריה
9 דרב יהושע, מי דמי, תתם - כשנתן בתחילה לשם פיקדון, כיון
10 שנתורת פקדון יהביהו ניהלה - נתן לה את המעות, סברה האשה
11 שאי שדינא להו ומיתברי - שאם תשליך את המעות והם ישברו
12 מתיבנא בהו - תתחייב לשלם לו כדיון שומר, ולכן משתיתקה אין
13 ראה שהסכימה לקידושין, אבל הכא - כשקידש ביצפתא דאסא,
14 הלא נתורת קדושין יהביהו ניהלה - הוא נתן לה את הציפתא, ואי
15 איתא דלא ניהא לה - ואם באמת לא התרצתה להתקדש לו,
16 לישדינהו - היתה צריכה להשליך את הציפתא, ומוזה שהיא לא
17 השליכה מוכח שהתרצתה להתקדש לו.
18 רב אחאי חולק על חכמי פום נהרא, ומתרץ את קושייתם על
19 הוכחת רבא: פירך רב אחאי, אטו בולחו נשי דינא גמירי - וכי כל
20 הנשים יודעות את הדיון שאם נתן לה בתורת קידושין אינה חייבת
21 בתשלומים אם ישבר, הכא נמי - גם כאן אפשר להעמיד שהיא
22 סברה שאי שדינא להו ומיתברי מיתתיבנא באחריותיהו - שאם
23 תורוק אורו וישבר תתחייב באחריותו ותשלם, ולכן לא השליכה,
24 ושוב אפשר להוכיח מפיקדון לקידושין, שכשם שבפיקדון שתיקה
25 אינה מוכיחה שהיא מסכימה להתקדש בו, כמו כן בקידושין.
26 שלחה רב אחא בר רב לקמיה דרבינא לשואלו, כהאי גוונא מאי
27 הדין. שלח ליה רבינא לרב אחא בר רב, אפן לא שמיע לן הא -
28 אנחנו לא שמענו את סברתו דרב הונא בריה דרב יהושע, ולכן
29 איננו חוששים לזה ואינה מקודשת, אבל אתון דשמיע לכו - אתם
30 ששמעתם את דבריו, חושש לך - צריכים לחשוש לזה ומקודשת
31 מספק.
32 הגמרא מביאה אופן ששתקה בשעת מתן מעות ואינה מקודשת:
33 מעשה בההיא איתתא ו'אשה' דהוה קא מנגה וורשבי - שקנתה
34 חבורה עשויה ממשוי, אהא - בא ההוא גברא, והתפ וורשכא מינה
35 - ממנה. אמרה ליה, תהה ניהלי - החזר לי אותה. אמר לה - שאל
36 אותה, אי יהיבנא לך מיקדשת לי - אם אחזיר לך, האם תסכימי
37 להתקדש לי בזה. שקלתייה ואישתיקה - לקחה ממנו את החגורה
38 ושתיקה. ואמר רב נחמן, ויכלה למיטר - לומר, אין שקלי וירי שקלי
39 - אכן לקחתי ממנו, אך את שלי לקחתי, ולא לשם קידושין, ואינה
40 מקודשת.
41 איתבייה רבא לרב נחמן, הלא שנינו בברייתא, קדשה לאשה בגול
42 שגול ממנה בגלוי, וכתבס - או דבר ששילם לה עליו בעל כרחה,
43 ונגניבה - או דבר שנגב ממנה בסתר, או שחטף סלע מידה
44 וקדשה, מקודשת. השוב לו רב נחמן, תתם - בברייתא מדובר
45 בדשדיך - שדיבר איתה קודם לכן והסכימה להתקדש לו, ואנו
46 אומרים ששתקה משום שהיא מחלה לו ומסכימה לקידושין, אבל
47 זה שחטף ממנה וורשבי לא דיבר איתה קודם לכן, ושתיקה מפני
48 שידעה שהקידושין לא חלו.
49 רב נחמן מוכיח שיש לחלק בין שדיך ללא שדיך: ומנא תימרא -
50 ומנין תאמר דשני לן - שיש לחלק בין שדיך ודלא שדיך. דתניא,
51 אמר לה - לאשה, פנסי - קבלי סלע זו שאני תיב ליכי ו'לך'
52 בתורת פירעון חוב, והור ואמר לה התקדשי לי בו, אם אמר לה כן
53 בשעת מתן מעות, רצתה מקודשת, לא רצתה אינה מקודשת, אבל
54 אם אמר לה כן לאחר מתן מעות, אפילו אם רצתה אינה מקודשת.
55 ומבאר רב נחמן, מאי רצתה ומאי לא רצתה. אילימא - אם נאמר
56 ש'רצתה' הכוונה דאמרה אין וכן, ולא רצתה' הכוונה דאמרה לא,
57 הא אישתיקה - משמע שאם שתקה הוו קידושין, וקשה, נתני -

1 מי כתיב ופרצו - ומוסיף על ענין ראשון, דניקו על כן אבולא מילתא. פריצו כתיב -
 2 ומילתא באפי נפשה היא, ועלה לחדרה כתיב "על כן תאבלי", האשה - יולדת, והוא
 3 שהפרישתה מחיים - ואשמעינן דקריבה לאחר מיתה, אבל לא הפרישתה - לא
 4 אשמעינן תנא לכוף את הירושין להקריבה, שלא נתחייבו דבסבי. קסבר - הא דאמור
 5 רבנן: נכסי משתעבדי על חוב המוטל על המת.

6 לאו דאורייתא היא - לומר דנכסיה דאינש
 7 ערבין ביה ומשתעבדים מדין ערב, והוה מלוה
 8 על פה ומלוה של שטר שוין, אלא, מלוה בשטר
 9 שהוא שיעבדו, דכתב ליה "נכסי אתראין לך" -
 10 משתעבדי, מלוה על פה - לא משתעבדי, ורב
 11 אפי אמר בו' - והא נמי לנקוטניהו לשמעתיה
 12 אמרורוהו תתם, הא פלוגי בה חזא זימנא - הני
 13 אמוראי גפיהו, שמואל ורבי יוחנן, אינה נובה
 14 מן הירושין - דשיעבדא לאו דאורייתא, וכל
 15 שכן מן הלקוחות, אבל מלוה בשטר הוא עצמו
 16 שיעבדו, דכתב ליה "כל נכסי דאית לי אתראין
 17 לשטרך דנן", דלאו מלוה הבתובה בתורה - לא
 18 הוטל עליו חובה מאת המלך, אלא מעסק
 19 מעשה עצמו, אבל כהן - ידולדת, דמעות
 20 המלך היא עליה - אימר חמירא ככתובה
 21 בשטר, דלית ליה קלא - ואיהו דאפסדי
 22 אנפשיה, ואף על גב דשיעבדא דאורייתא -
 23 עבדו רבנן תקנתא ללוקח דלא הוה ידע, דכתיב
 24 וכתב לה ספר כריתות - וגו' וזוהיה לאיש
 25 אחר", והוא שרי' לה - כשאני בעולם נפטרה
 26 הימנן, שחרי בו היתה קשרה, והא עריות -
 27 כגון אשת אביו וכלתו ואשת אחי אביו, שעל ידי
 28 קדושי הבעל נאסרו לקרוביו, וכשימות הבעל
 29 לא שרו להו, שאסורות לקרוביו לעולם, לכולי
 30 עלמא בעשה - ויצאה וזוהיה לאיש אחר על ידי
 31 גירושין ולא על ידי מיתה, ד"ושלחה" - לזו
 32 ולא לאחרת משמע, ולא הוא מכלל עשה -
 33 עשה, האי עשה מאי עבדייתה - שיהא הוא
 34 עומד בפניה, ואיסור לאו וכתר שבה פקעו, אי
 35 אחיני מיתת הבעל בו' ואי לא אחיני - דאשמעינן
 36 קרא דאין מיתה משלחת, תוקמה במילתא
 37 קמייתא - ולא איצטרך למיכתב לאו בכח
 38 גדול, אלמא - לא לשון קושיא הוא; וכי לא
 39 דבר הגון הוא כן? אפיקתיה - מיתת הבעל
 40 מחיוב מיתת בית דין, ואוקימתה באיסור עשה,
 41 מעיקרא - קודם פדיונו, ואסירי בגיזה -
 42 כדאמרין, דכתיב "לא תגזו", פריקנהו מעילה
 43 לית בהו - ומותרין לאבילה לכל אדם, ואסירי
 44 בגיזה, כדאמרין בבכורות (ט"א) "תזבח" - ולא
 45 גיזה, "בשר" - ולא חלב, ודריש ליה בפסולי
 46 המוקדשין לאחר פדיונו, איתקש מיתה לגירושין
 47 בו' - והאי דלא יליף ליה ממשמעות דקרא
 48 דכתיב בתריה "לא יוכל בעלה הראשון בו", הא
 49 לאחר שרי' - משום דאיבא למפוך כדכילע:
 50 לזו בלאו, ולכולי עלמא בעשה.

יבא

1 מלוה הכתובה בתורה - פירוש: כגון קרבנות, ופדיון הבן, וערכין ונוקין, שלא היו יודעים
 2 עניני נתינת הללו אם לא שנתחייבה התורה בפירוש, אבל מלוה, כגון שלוח לו
 3 מעות בלא שטר, אף על גב דכתיב "האיש אשר אתה נושה בו" - לא חשיב כתובה בתורה,
 4 כיון שאין צריך לפרש בתורה שיעור הנתינה, דפשיטא: מה שהוא לזה - צריך לפרוע.

אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן
 6 הירושין דשיעבדא דאורייתא ואינו גובה מן
 7 הלקוחות דלית ליה קלא - תימנא: דבשילוחי' גט'
 8 פשוט' (בבא בתרא קט"א) קאמר רב פפא גופיה:
 9 מלוה על פה גובה מן הירושיים - שלא תנעול
 10 דלת בפני לוחי, ואינו גובה מן הלקוחות -
 11 דשיעבדא לאו דאורייתא ואומר רבינו חננאל:
 12 דהבא מיירי במלוה הכתובה בתורה, כגון נוקין
 13 וערכין וקרבו, דאמר לעיל דשיעבדא דאורייתא,
 14 דלא שייך טעמא גניעלת דלת; דלענין יורשים
 15 עשאום במלוה בשטר, ולענין לקוחות לא עשאום
 16 במלוה בשטר, אבל תתם - במלוה על פה שאינה
 17 כתובה בתורה, כגון שהלוחו מעות בלא שטר.
 18 אלא מיתת בעל מנול - תימנא דבפרק "ארבע
 19 מיתות" (סנהדרין נ"א) מצריכין קרא
 20 באשת אב ובשאר עריות שאסורות בין מחיים בין
 21 לאחר מיתה, ובפרק "הבא על יבמתו" (יבמות
 22 נ"א), מצריך קרא ביבמה שיש לה בנים דאסורה
 23 לאחר מיתת הבעל, והבא מצריך קרא להתייר
 24 אשת איש לאחר מיתת בעלה; ויש לומר: דאחרי
 25 שראינו שהתיר הכתוב אשת איש לאחר מיתת
 26 בעלה, כדרושין בשמעתין - איצטרך קראי
 27 דהתם לאסור עריות לאחר מיתה, דלא נילף
 28 מאשת איש שהתיר הכתוב.

לכולי עלמא בעשה - אומר רבינו יצחק:
 29 דאיבא עשה באשת איש, כגון "ודבק'
 30 באשתו" (בראשית ב') ולא באשת חבירו, תימנא:
 31 דלא לפינן שתתיר מיתה מקל וחומר מגט; ומת
 32 גט שאינו מתיר ליבם בשום ענין, אפילו אין לה
 33 בנים - מתיר לעלמא בכל ענין, מיתה שמתרת
 34 ליבם שאין לה בנים - אינו דין שתתיר לעלמא
 35 בכל ענין.
 36 מדאמר רחמנא אלמנה לכהן גדול - ואם
 37 תאמנא הכי קאמר רחמנא:
 38 אלמנה לכהן גדול אסורה אפילו כשואו יבם, הא
 39 לכולי עלמא - שריא ליבמין, אבל לעולם אימא
 40 לך דאשה לאחר מיתה נמי אסורה לכולי עלמא
 41 שלא במקום יבוסו; ויש לומר: אם כן הוה ליה
 42 למיכתב האי קרא "אלמנה וגרושה וחללה"
 43 בפרשת יבמין.
 44 הדא דיבם לא איקרי אחר - תימנא: דגבי שדה
 45 אחרת אמרינן לקמן (ז"ב) דיבם איקרי
 46 אחר, דקאמר רב אמר את השדה לאיש אחר -
 47 ואחיו הוי בכלל; ויש לומר: דלא דמי; דבמקום
 48 שנוהב בכל אדם - הוי יבם בכלל אחר, אבל
 49 הבא דבעי למימר דמותרת ליבם דוקא - אם כן
 50 הוי יבם אחר דוקא.

הא

39 אִיקְרִי "אֲחֵר", וְעוֹד כְּתוּב: "וְשֵׁנָה הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתוּב לָהּ סֵפֶר פְּרִיתָתָא... אוּ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן". וְאִתְקַשׁ מִיְתָה לְגִירוּשִׁין;
 40 מִה גִירוּשִׁין - שְׂרִיא וְגוֹמְרָת, אִף מִיְתָה - שְׂרִיא וְגוֹמְרָת. "וְהִיבְמָה נִקְנִית בְּכִיָּאָה כו'". בְּכִיָּאָה מְגַלְזָ? - אָמַר קְרָא:
 "יבמה"

מקור אחר שאשה קונה עצמה במיתת הבעל: אֵלֶּא מְדַאֲמֵר רְחִמָא
 שִׁבְמָה שְׂאֵין לָהּ בְּנִים וְהיא צריכה להתייבם לאחי בעלה, אַסְוֵה
 לכל העולם עד שתחלוץ, שנאמר (דברים כה ה) לא תהיה אשת
 המת החוצה לאיש זר, הא - מוכח שאם יש לה בנים, מותרת לכל
 העולם על ידי מיתת בעלה. דוחה הגמרא: וְדִילְמָא כוונת התורה
 שאשה שבעלה מת ואין לה בנים אַסְוֵה לְעֵלְמָא - לכל העולם
 ושׂרְיָא - ומותרת לִבְנָם, ואשה שיש לה בנים אסורה ליבם, ולכּוֹלֵי
 עֵלְמָא נְפִי אַסְוֵה. הגמרא מביאה מקור אחר שאשה קונה עצמה
 במיתת הבעל: אֵלֶּא מְדַאֲמֵר רְחִמָא שְׂאֵלְמָנָה לְבִתָּהּ גְדוּל אַסְוֵה, הא
 - מוכח שִׁלְבָתָהּ הַדְיוּט שׂרְיָא - היא מותרת, ומבואר שאלמנה
 מותרת לכל העולם. דוחה הגמרא: וְדִילְמָא לְבִתָּהּ גְדוּל אלמנה
 אסורה בְּלֹא, ולכּוֹלֵי עֵלְמָא אסורה רק בְּעֵצָה. שואלת הגמרא: כיון
 שאיסור אשת איש פקע במיתת הבעל, האֵי עֵשָׂה מֵאֵי עֲבִידְתֵיהּ -
 עשה זה מה הוא עושה, שהרי ממה נפשך, אֵי דְאֵהֲנָא מִיתָהּ הַפְעֵל
 א - במיתת הבעל הועילה שהיא אינה אשת איש, תִּשְׁתַּרְי -
 תהיה מותרת לְמַרְי, ואֵי דְלֹא אֵהֲנָא מִיתָהּ הַפְעֵל - ואם לא
 הועילה לה מיתת הבעל להתיירה, תּוֹקְמָה בְּמִילְתָא קְמִיִּתָא -
 תישאר באיסור אשת איש, ולא צריך לאו מיוחד של אלמנה לכהן
 גדול. משיבה הגמרא: אֵלְמָה לֹא - וכי לא דבר הגון הוא לומר
 שמיתת הבעל אִפְיָקְתָהּ - הוציאה את האשה ממימתה, וְאִזְקִימָתָה
 עַל - והעמידה אותה באיסור עֵשָׂה להינשא לאחר, מִיֵּדֵי הַהוּה
 אַפְסוּלֵי הַמּוֹקְדָשִׁים - וכמו שצמינו לגבי פסולי המוקדשין,
 דְּמַעֲיָקְרָא אֵית בְּהוּ - שקודם שנפדו יש בהם איסור מְעִילָה, אסור
 ליהנות מהם, וְגַם אַסִּירֵי (אסורים) בְּגִיזָה וְעֻבְדָּה, פְּרִקִּינָהוּ -
 ולאחר שנפדו, מְעִילָה לִית בְּהוּ - אין בהם ומותרים באכילה לכל
 אדם, אבל בְּגִיזָה וְעֻבְדָּה אַסִּירֵי. וכמו גם באשת איש אפשר לומר
 שבחיי הבעל יש לאו וכתר, ואחר מיתת הבעל אף שאין לאו וכתר
 יש עשה.
 הגמרא מביאה מקור אחר שאשה קונה עצמה במיתת הבעל: אֵלֶּא
 מְדַאֲמֵר קְרָא לגבי היוצאים למלחמה, שהכהן אומר להם (דברים
 ז ז) וְיָמֵי הַאִישׁ אֲשֶׁר אַרְשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ לְךָ וְיָשֹׁב לְבִיתוֹ מִן
 יְמוֹת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה, ומבואר שאחרי מיתת הבעל
 האשה מותרת לכל העולם. מְתַקֵּף לָהּ רַב שִׁשְׁא בְּרִיהַ דְרַב אִידִי
 על לימוד זה, אֵימָא - אפשר לומר שְׂמָאן - שה'אחר' הכתוב
 בפסוק הוא הַרְבֵּם, שאם הבעל ימות במלחמה בלא בנים הוא ייבם
 את אשתו. ואין להוכיח שאחרי מיתת הבעל האשה מותרת לכל
 העולם.
 רב אשי מיישב את קושיית רב שישא, ומביא לימוד אחר שאשה
 קונה עצמה במיתת הבעל:
 אֵמֵר רַב אֲשֵׁי, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּרַבְר, תְּדָא - האחת, דִּיבֵם לֹא אִיקְרִי
 וְלֹא נִקְרָא 'אֲחֵר', ואין לפרש את הפסוק וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה על
 יבם. ועוד, שיש ללמוד שאשה קונה עצמה במיתת הבעל, דְּרַבְר
 (דברים כד ג) וְשִׁנְאָה הָאִישׁ הַאֲחֵרוֹן וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָהּ וְנָתַן
 בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ, אוֹ כִּי יְמוֹת הָאִישׁ הַאֲחֵרוֹן וְאִתְקַשׁ - הקיש
 הפסוק מִיתָהּ לְיִירוּשָׁיִן, מֵה יִירוּשָׁיִן שְׂרְיָא - מתירים את האשה
 להינשא וְגוֹמְרָת - את ההיתר לגמרי, שאין אפילו עשה, אֵף מִיתָהּ
 שְׂרְיָא - מתירה את האשה להינשא וְגוֹמְרָת את ההיתר לגמרי,
 שאין אפילו עשה;
 שנינו במשנה (לעיל ב.), וְהִכְבֵּה נִקְנִית בְּבִיאָה כו'. שואלת הגמרא:
 בְּבִיאָה מְקַלָּן - מנין לנו שבימה נקנית בבִּיאָה ולא בכסף ובשטר
 ככל אשה. משיבה הגמרא: אֵמֵר קְרָא (דברים כה ה)

משיבה הגמרא: מִי כְּתִיב 'וּפְרָצוּ' שמשמע שהעונש היה על כל
 העבירות יחד, 'פְּרָצוּ' כְּתִיב, שהיא עבירה בפני עצמה, ועליה
 נאמר שהארץ תחרב, ומוכח שהיא קשה יותר מדור המבול.
 הגמרא מביאה שמועה נוספת מרב אסי: הַדְיוּט יְתִבֵי - אחר כך
 ישבו החכמים וְקָאֲמְרֵי שמועה נוספת מרב אסי, לגבי הא דְתַנֵּן
 (קנים פ"ב מ"ה), הָאֵשָׁה - יולדת מצריכה להביא חטאת ועולה,
 שְׁהִבִּיאָה חֲטָאתָה וְמִתָּה, ולא הביאה את העולה, בִּיאָה הַדְיוּטִין את
 עוֹלָתָה. אֵמֵר רַב יְהוּדָה אֵמֵר שְׂמוּאֵל, והוא שְׁהִפְרִישְתָּה את העולה
 מְחִיִּים, אֲכָל אִם לֹא הִפְרִישְתָּה מְחִיִּים, לֹא כופים את היורשים
 להביא את העולה. אֵלְמָא קְסָבֵר שְׂמוּאֵל שִׁיעֵבּוּדָא לֹא דְאִזְרִיחָתָא
 והנכסים משועבדים מדין ערב, אלא רק במלוה בשטר ששיעבד
 בשטר את הנכסים, הם משועבדים, אבל במלוה בעל פה אין
 הנכסים משועבדים. וגם לגבי קרבן אין הנכסים משועבדים עבור
 הקרבן. ועל זה אֵמֵר רַב אֲסִי אֵמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁאֵף עַל גַּב שְׂאֵל
 הַפְּרִישָׁה מְחִיִּים את העולה, כופים את היורשים להביאה. אֵלְמָא
 קְסָבֵר רַבִּי יוֹחָנָן שִׁיעֵבּוּדָא הוּה דְאִזְרִיחָתָא, והנכסים שירשו ממנה
 היו משועבדים עבור העולה. הגמרא מביאה שכבר נחלקו בזה
 במקום אחר. שואלת הגמרא: וְהָא פְּלִגֵי בָּהּ הָדָא וְיִמְנָא, דְרַב
 וְשְׂמוּאֵל דְאֵמְרֵי תְרִוּיָהוּ (וְשִׁנְיָהוּ), מְלוּה עַל פָּה בְּלֹא שֵׁטֶר אֵימָה
 גּוֹבָה מִן הַדְיוּטִין אִם הַלוּוָה מֵת, וְלֹא מִן הַלְקֻחוֹת אִם אֵין לוֹ
 להחזיר, משום ששיעבודא לאו דאורייתא, וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ
 דְאֵמְרֵי תְרִוּיָהוּ, שאפילו מְלוּה עַל פָּה גּוֹבָה מִן הַדְיוּטִין מִן הַדְיוּטִין
 הַלְקֻחוֹת, משום ששיעבודא דאורייתא. ואם כן מדוע חלקו שוב
 באותו דין. משיבה הגמרא: צְרִיבָא - שתי המחלוקות נצרכות, דְאֵי
 אֵיתֵמֵר בְּהָא - במלוה, היינו אומרים, בְּהָא - במלוה רגיל קְאֲמֵר
 שְׂמוּאֵל שלא גובים מהדירשים, משום דְלֹא מְלוּה הַכְּתוּבָה בְּתוּרָה
 הִיא - שאינו חיוב שהתורה חייבה אלא הוא חייב את עצמו, אֲכָל
 בְּהָא - ביולדת שהתורה חייבה אותה להביא קרבן, אֵימָא - נאמר
 ששמואל מודה לְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ שגובים מהדירשים. וְאֵי
 אֲשִׁמְעִינָּה בְּהָא - ביולדת, היינו אומרים שרק בְּהָא - בקרבן קְאֲמֵר
 רַבִּי יוֹחָנָן שגובים מהדירשים, משום דְמְלוּה הַכְּתוּבָה בְּתוּרָה -
 שחיוב שהתורה חייבה אותו ולא חייב את עצמו, במלוה הַכְּתוּבָה
 בְּשֵׁטֶר דְמָיָא, אֲכָל בְּהָא - במלוה רגיל אֵימָא - נאמר שרבי יוחנן
 מודה ליה לְשְׂמוּאֵל שלא גובים מהדירשים. ולכן צְרִיבָא לחלוק גם
 במלוה וגם בקרבן.
 רב פפא מבאר מה נפסק להלכה: אֵמֵר רַב פָּפָא, הִילְכְתָא שְׂמִלְוָה
 בעל פה גּוֹבָה מִן הַדְיוּטִין וְאֵינוֹ גּוֹבָה מִן הַלְקֻחוֹת. גּוֹבָה מִן הַדְיוּטִין
 משום ששיעבודא דאורייתא, וְאֵינוֹ גּוֹבָה מִן הַלְקֻחוֹת משום דְלִית
 לִיה קְלָא - שבמלוה על פה אין קול שמתפרסמת ההלוואה, ואף
 על פי ששיעבודא דאורייתא, תיקנו חכמים שהלקוחות לא
 יפסידו, כיון שלא ידעו להיזהר כשקנו את הקרקע;
 שנינו במשנה (לעיל ב.), וְקִנְיָה אֵת עֲצָמָה בְּגַט וּבְמִיתָה הַפְעֵל.
 הגמרא דנה מה המקור שאשה קונה עצמה במיתת הבעל. שואלת
 הגמרא: בְּשִׁלְמָא בְּגַט קונה את עצמה משום דְכְּתִיב (דברים כד
 א"ב) וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתוֹ וְגו' וְהִתְהַלְאִישׁ אַחֵר'. אֵלֶּא בְּמִיתָה
 הַפְעֵל מְקַלָּן שקונה את עצמה, ואין עליה איסור אשת איש. משיבה
 הגמרא: סְבָרָא הוּא, הוּא - הבעל אֲסָרָה לכל העולם כשהיה חי
 מפני שהיא קשורה בו, והוּא שְׂרָתָה - מתירה במיתתו שכבר אינה
 קשורה בו. דוחה הגמרא: וְהָא אִיסוּרֵי עֲרִיּוֹת שִׁישׁ לֹאשָׁה בְּקוּרְבֵי
 הַבַּעַל, דְּהַבַּעַל אֲסָר לָהּ וְלֹא שְׂרִי לָהּ - ואינו מתירם במיתתו,
 ומוכח שאף שהוא האוסר, אינה מותרת במיתתו. הגמרא מביאה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...נהניתי ממה שנתקבל אצלו דבריי אודות הזכות שעבודתו הוא במוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אבל מוכרחני ג"כ לתקן בזה, כי כנראה נקודה אחת לא היתה די ברורה במכתבי, והוא אשר בהתאם לגודל הזכות והעבודה במוסדות כ"ק מו"ח אדמו"ר ואשר זהו הצנור לכל המצטרך הן בגשמיות והן ברוחניות להמשתתפים בהעבודה, הנה פשוט הדבר שככל אשר תגדל תועלת המוסד התפתחותו והצלחתו תגדל ג"כ ההצלחה והברכה המושפעת להעובדים בהמוסדות, וכדי שהמוסדות יצליחו צריכים להיות מכוונים לרצון וכוונת כ"ק מו"ח אדמו"ר.

והנה למותר להאריך עד כמה הקפיד כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר כל ענין יתנהג בסדר כלפי פנים ועאכו"כ בעניינים הנוגעים לחוץ, אשר לכן בכל המוסדות השונים יסד מקום מרכזי אשר משם הוראה יוצאת לכל הסניפים (אף שחלוקה ההוראה אם היא רק בדרך כלל או גם בפרט ובפרטי פרטית מתאים להמקום והאישים)... מובן שאין זה פוחת כלל וכלל או ממעט דמותו של מי שהוא, ונוגע רק בעניינים חיצוניים היינו האופנים שיכולה העבודה להעשות מבלי חיכוכים ובחזית מאוחדת כלפי חוץ, כי מובן אשר הנמצאים בחוץ מביטים בשבע עינים למצוא בדק וחסרון ובל ימלט אשר יחפשו דרכים ועלילות לעשות סתירות מאחד לרעהו וכו' וכו', וא[ף] שהסכסוכים בפו"מ אינם אבל עד שיתברר ברצוא ושוב יכול להיות היזק מרובה...

ואכפול עוה"פ שאין זה מיעוט הדמות של מי שהוא ח"ו וח"ו אבל לסידור העבודה מוכרח שיהי צנור אחד ושאר כל המוסדות יקבלו דרך צנור זה, אף שלפעמים רבות אין זה אלא דרך מעבר ולא התלבשות. ואקוה אשר דברי הנ"ל די ומספיק לבאר את כל הילוך וסדר העבודה והשתלשלותה.

התלמידים בהרשימות ששלח, הזכרתים בהיותי על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ובודאי יעורר ר"ר על כל אחד מהם בהמצטרך לו...

כמדומה שכבר כתבתי אשתקד שאם מוכרח המנהג שהתלמידים נוסעים לביתם על חדש תשרי הרי צריך לתת להם צידה רוחנית לדרך היינו הוראות בהנהגה ומאמרים קלי הבנה שיוכלו ללמוד בהם בהיותם במקומם וביחוד שיוכלו לנאום ברבים או ללמדם ברבים, אבל כנ"ל הוא רק אם הכרח גמור בדבר, אבל ההשתדלות צ"ל להיפך היינו שבימים הנוראים עשיית ויום הקדוש צריכים להיות בצוותא באותו המוסד שדרך בו מקבלים הדרכה ביראת שמים, וגודל התועלת בזה ופרסום הנהגה כזו אין לשער הן על התלמידים עצמם והן עוד יותר על הסביבה. ואף שאין לנגוע במנהגייהם שהם אצלם בקבלה מדורי דורות בכ"ז בטח יש למצוא כמה מנהגי חב"ד שיוכלו להחזיק בהם מבלי לנגוע בהנ"ל.

נהניתי ממ"ש אודות חגיגת חג הגאולה, ולפלא שאין משתדלים שידפס ע"ד עניינים כאלו במכ"ע המופיעים בהסביבה והמדינה, וגם אם נצרכה זהירות אויף ניט אויפצורייסען די אויגן בטח יש למצוא אופן ממוצע...

מוסג"פ קונטרס שהו"ל לא כבר ובטח יזכה בו את הרבים ובעיקר התלמידים שיחיו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים.

אגרות קודש

[א' אלול תשי"ג]

... מציינו במצות מילה מה שאינו בכל המצות, ובהקדם: הא דקטנים אינם בני מצוה, לכאורה, יל"פ בשני אופנים: (א) דאין התומ"צ שייכים אליהם, כי לגדולים דוקא ניתנו. (ב) לכל ישראל ניתנה התומ"צ, אלא דקטנים אינם בני חיוב ועונש, דלא בני דעה נינהו.

נפ"מ בין שני האופנים: לפי הא' אין הקטן (דוקא, כי לגדולים הוזהרו בכ"מ על הקטנים) עובר עבירה בעשותו אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, כי אי"ז שייך אליו כלל, והיתר הוא, ובמילא אין כאן ענין תשובה וכפרה (וצע"ק ביבמות מח, סע"ב עיי"ש ביעב"ץ ואהבת איתן), משא"כ לפי השני.

וא"כ - הדין דגדול טוב שיקבל ע"ע איזה דבר לתשובה וכפרה על מה שעבר בקטנותו (שו"ע או"ח סו"ס שמ"ג) - גם במקום דאין לימוד מיוחד ע"ז כמו ברמב"ם ה"ל אס"ב פ"ג הי"ז ה"ל נדרים פ"א ה"ד ונ"כ שם - ועיין ראשונים בקדושין יט, א, - מוכיח כאופן הב'.

נוסף במצות ת"ת, שלא לבד ששייכות לקטנים, וכשאר כל המצות, אלא שהתורה חייבה (את האב והחכם ובקום ועשה) שילמדו הקטנים תורה, ולא עוד אלא שחיוב ת"ת בכללותו קשור בזה, וכמארז"ל (קדושין כט, ב) כל שאחרים מצווים ללמדו מצוה ללמד את עצמו, (ויל"פ שאי"ז סימן, אלא טעם או סיבה, ועפ"ז - ת"ת בכלל לא רק קשור, אלא גם תלוי בולמדתם אותם את בניכם).

נוסף ומיוחד במצות מילה, שלא לבד דשייכות לקטנים והתורה חייבה שיקיימו, בקטנים את המצוה - וכמו במצות ת"ת,

אלא שעוד זאת, שבה בשעה אשר במצות ת"ת - החיוב דקטנים הוא רק כשיגדלו, קצת עכ"פ, והמצוה אפשר שתתקיים גם בלא קטנים, כי ולמדתם אותם את בניכם גם בנים גדולים בכלל זה, שהרי ולמדתם היינו כל התורה, ובן ט"ז לגמרא.

משא"כ במצות מילה, שענינה בקטן, ובקטן בתכלית, בסמיכות לביאתו לעולם, וכקושיית רז"ל (נדה, לא ב) מפני מה אמרה תורה מילה לשמונה (ולא קודם לזה).

והטעם לחילוקים הנ"ל, י"ל: כיון שברגע שנעשה גדול - נתחייב בכל המצות, מוכרח, אשר קודם לזה יתעסק בתלמוד שהוא המביא לידי מעשה, והכנה לענין דגדלות שייכת רק במי שגדל במקצת, וכיון שהכרח זה הוא רק מצד ענין המעשה - אפשר מצות ת"ת לשלימות בגדולים לחוד ג"כ.

משא"כ ענין מצות מילה הוא - ברית עם הקב"ה, חלישות החומר והתאוה (מו"נ ח"ג ספמ"ט, הועתק בבחי ס"פ לך) תחילת כניסת נפש הקדושה (שו"ע אדה"ז מהד"ב סוס"ד. ועייג"כ ד"ה אני לדודי, ה"תש"ט), כדי שיוכל לעמוד נגד נה"ב דמלך כסיל הבאה תיכף כשנער לצאת ממעי אמו - לכן אין נוגע בזה ענין הגדלות, ואדרבה אהני' ל"י שטות דקדושה נגד רוח שטות שעי' עובר עבירה, ועי"ד מש"כ הרמב"ם בה"ל דעות פ"ב, ה"ב (עייג"כ קונט' ומעין מ' כו-ז). ומוכרח להיות בסמיכות לשעה שנער לצאת ממעי אמו, כמובן (עיי' במו"נ שם: וכאילו הוא עדיין בבטן עד סוף שבעת ימים ואז ימנה מרואי אור העולם, עכ"ל. ועייג"כ זח"ג מג, ב. דב"ר רפ"ו).

וזוהי ג"כ העבודה דחודש אלול - ר"ת ומל ה"א את לבבך ואת לבב (בעה"ט דברים ל, ו), עבודה שלמע' מטו"ד, ועי"ז בקשו פני (דנפש דקדושה) את פניך ה' אבקש, ברית עם הקב"ה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

מ גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִים שֶׁיִּבְשׂוּ קֶצֶת בְּעֵינֵי שֶׁהֵם רְאוּיִים וְאֵינָן רְאוּיִין, שֶׁיֵּשׁ אֲנָשִׁים שְׂאוּכְלִין אוֹתָן וַיֵּשׁ שְׂאִינָן אוֹכְלִין, אִם הַזְּמִינִם לְאֹכִילָה מִבְּעוֹד יוֹם - מִתֵּר לְאֹכֹל מִהֵן בְּשַׁבַּת, שֶׁפִּינָן שְׁגָלָה דַּעְתּוֹ⁷⁸ שֶׁהֵן רְאוּיִין לוֹ - וַיֵּצֵאוּ מִתּוֹרַת מְקַצָּה. וְאִם לֹא - אֶסוּר, שֶׁפִּינָן שְׂלָא גָלָה דַּעְתּוֹ - הֲרֵי הֵן עוֹמְדִין בְּהַקְצָאתָן שֶׁהֵיוּ מְקַצִּין מִתְחִלָּה בְּשְׂלָא הָיוּ רְאוּיִין לְשׁוּם אָדָם⁷⁹.
אָבֵל אִם הַזְּמִין לְאֹכִילָה גְּרוֹגְרוֹת וְצִמּוּקִים שְׂאִינָן רְאוּיִין בְּלָל - אֵין הַזְּמִנְתּוֹ מוֹעֵלַת בְּלוּם, שֶׁהֲרֵי זֶה בְּמִזְמִין אֶת הָאָבֵן לְאֹכִילָה⁸⁰:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ט:

ביאורי הלכה

[סו] שגילה דעתו – במחשבה⁷⁸.
[סז] לשום אדם – למרות שכעת הם ראויים קצת לאכילה, בעיניו עדיין אינם ראויים, והסחת דעתו מהם שהייתה בזמן שלא היו ראויים עומדת ונמשכת⁷⁹.

צינונים והוספות

(80) באנצ' תלמודית (כרך מב ערך מוקצה מחמת גופו, הערה 852 עמ' תכא) העירו שבב"י סי' שח הביא גרוגרות וצימוקים ברשימת הדברים של מוקצה מחמת גופו, אבל בשו"ע⁸⁰ סי' ח העתיק שאר דברי ב"י והשמיט גרוגרות וצימוקים. ויש ליישב שבהם יש ייחוד המועיל משא"כ בנידוד⁸¹.
(81) נעשו כאילו לא הזמינם ולא ביטל דחייתם בידיים כלל קודם השבת, ולכך גם אם יבשו קצת באמצע השבת – אסורים בטלטול. ואפילו אם הזמינם בזמן שעוד היו ראויים לפני שהסריחו (ראה לעיל הערה כט) אין הזמנה זו חלה אלא אם היו ראויים קצת קודם השבת.

(78) משמעות שו"ע⁷⁸ שדי שיגלה דעתו במחשבה, אמנם בסי' תצה סי'ד (הובא בצינונים) משמע שצריך שיזמנם על ידי מעשה, ואולי יש לחלק בין סי' תצה שעוסק בהכנה המועילה גם לדעת האוסרים טלטול מוקצה ביום טוב, ולדעתם בעצם הנחת הגרוגרות לייבוש נעשו מוקצה ולכך צריך מעשה אחר לבטל ההקצה, אבל בנידון דידן (שבת) לא הוקצו בהנחתם אלא בהסחת הדעת מהם (והנחתם בידיים באה לדין דחיה, ראה שם קו"א ס"ק ט).
(79) אף שלא די בהסחת הדעת כדי לאסורם בטלטול, אם היא המשך של הסחת הדעת מחמת שאינם ראויים כלל (בזמן שהם גרועים ממוקצה) – אסורים מחמת מוקצה (כדלעיל סעיף ב).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

פרשיות אלו בשמונת הימים לפי הסדר שהם כתובים בתורה הראשונה שהיא משכו ביום א' והשמיני שהיא כל הבכור ביום ח' אלא שכיום ב' שהוא יום טוב יש לקרות פרשה הכוללת כל המועדים וימים טובים וגם הוזכר בה יום חמשה עשר בפירוש מה שאין כן בפרשות הקודמות לה (וגם הוזכר

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תצ, סדר תפלת יום שני ותפלת חולו של מועד:
מ והמעם מזה הסדר הוא לפי שמן הראוי לקרות שמונה

שצריך לומר יעלה ויבא בעבודה ובמוסף מתפלל של חול המועד היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו כו' אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע דהיינו שיאמר ותן לנו ה' אלהינו את יום השבת הזה ואת יום החג הזה כו' ואת מוסף יום השבת הזה כו' ואת יום החג הזה כו' וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים ואם טעה וחתם מקדש השבת בלבד או מקדש ישראל והזמנים בלבד אין מחזירין אותו כמו שנתבאר בס' תפ"ז:

פז בשבת שחל בחול המועד של פסח מפטירין העצמות היבשות ובשבת של חול המועד סוכות מפטירין במלחמת גוג ומגוג לפי שתחיית המתים עתידה להיות בניסן ומלחמת גוג ומגוג בתשרי.

ובשבת שחל בחול המועד פסח אין מזכיר מעין המאורע בחתימת ברכת הפטרה שחותם ברוך אתה ה' מקדש השבת בלבד ואינו אומר וישראל והזמנים כמו כשחל שבת ביו"ט שבכל יו"ט יש הפטרה אפילו כשאנו חל בשבת ואו הוא חותם מקדש ישראל והזמנים לפיכך כשחל בשבת צריך להזכירו בחתימת ברכת הפטרה כיון שאין ההפטרה באה בשביל שבת בלבד אלא גם בשביל יום טוב אבל בשבת שחל בחול המועד פסח אין ההפטרה באה אלא בשביל שבת בלבד שהרי אין מפטירין בנביא בשאר ימי חול המועד.

ומכל מקום בשבת שבחול המועד סוכות נוהגין במדינות אלו לחתום בהפטרה גם ישראל והזמנים לפי שכל יום ויום מחול המועד סוכות הוא כמועד בפני עצמו כמו שנתבאר למעלה סעיף ו'.

יז נוהגין לקרות מגילת שיר השירים בשבת שחל בחול המועד של פסח לפי שיש בה מענין יציאת מצרים ואין מברכין שום ברכה על קריאתה לפי שחיוב קריאתה אינו נזכר בגמרא ואינו אלא מנהג בעלמא ואין יברך עליה וצונו ואלו היה בקריאתה חיוב גמור היה צריך לכתובה על הקלף כמו מגלת אסתר ואפילו מגלת אסתר שהייבים לקרותה חיוב גמור מתקנת הנביאים אף על פי כן אין מברכין עליה כשאינה כתובה על הקלף כדנהג קל וחומר למגלה זו וכיוצא כגון מגלת רות בשבועות ומגלת איכה בט' באב ומגלת קהלת בסוכות:

יח אם אין שבת בחול המועד קורין שיר השירים באחד משני ימים טובים האחרונים שחל להיות בשבת ואם חל יום ז' בשבת אומר ביוצר הפיוטים של שבת חול המועד ובשמנה עשרה מתחילין לומר הפיוטים של יום ז':

בה הקרבת העומר שהיה קרב בו ומטעם זה קורין פרשה זו ביום זה אף בארץ ישראל) וביום ז' יש לקרות פרשת בשלח שהוא מענינו של יום שבו נקדע הים אבל בד' ימי חולו של מועד קורין כסדר שהן כתובות בתורה.

ואם טעה והחליף פרשת יום אחד מהם בפרשת יום הכיזו אע"פ שלא קרא כסדר שהן כתובות בתורה יצא כמו שנתבאר בס' ס"ד לענין סדר פרשיות של קריאת שמע:

י בימי חולו של מועד קורין ד' גברי אין פוחתין מהם לפי שיש בהן קרבן מוסף לפיכך הוסיפו לקרות אחד יותר ממה שקורין בשני וחמישי ואין מוסיפין עליהם כמו שמותר להוסיף בשבת ויום טוב על מגין הקרואים לפי שבחולו של מועד יש בו מלאכה לעם ובמה שהם מתאחרים בבית הכנסת יקשה בעיניהם האיחור ואסור להטריח את הציבור:

יא ובימי חמיי המשנה והגמרא היו כל הד' קורין בפרשת היום קדש בכספא פסל במדברא ואח"כ כשתקנו רבנן סבוראי להוציא ספר תורה שניה בכל יום לקרות בו פרשת המוספין שבפינחס דהיינו והקרבתם וגו' אוי אין קורין בד' פרשיות היום רק ג' גברי והד' קורא בפרשת המוספין שהרי בחולו של מועד אסור להוסיף על ד' גברי.

ואין לומר קדיש אחר גמר פרשת היום קודם קריאת פרשת המוספין כמו שנוהגין ביום טוב לפי שביום טוב נשלם מגין הקרואים דהיינו ה' גברי בפרשת היום והמפטיר שקורא בפרשת המוספין אינו ממנין הקרואים כמו שנתבאר בס' רפ"ב לכן מפסיקין בקדיש בינתיים אבל בחולו של מועד לא נשלם מגין הקרואים דהיינו ד' גברי עד לאחר פרשת המוספין לכן אין אומרים הקדיש עד לאחר קריאת פרשת המוספין:

יב בשביעי ושמיני של פסח נוהגין לומר בתפלה ובקידוש זמן חירותנו כמו ביום טוב הראשון ואין אומרים שהחיינו בקידוש של שתי לילות כיון שכבר אמרו בשתי לילות הראשונים של פסח:

יג וקורא בתורה והקרבתם וגו' כמו בחול המועד ומפטיר בנביא בשמואל וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו' שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו' ובשמיני מפטיר עוד היום בנוב לעמוד וגו' לפי שבלייל פסח היתה מפלתו של סנחריב שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג וגו':

~ יום שני ~

יד אם יש מילה בשמיני אומרים יום ליבשה וכו' אפילו כשחל בחול מה שאין כן בשאר ימים טובים שאין אומרים אלא אם כן חל בשבת:

פז שבת בחול המועד של פסח או סוכות ערבית שחרית ומנחה מתפלל של שבת כדרכו בכל השבתות אלא

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תצא סדר הבדלה במוצאי יום טוב:

א במוצאי יום טוב בין במוצאי יום טוב לחול ובין במוצאי יום טוב לחולו של מועד צריך לומר הבדלה בברכת חונן הדעת דהיינו אתה חוננתנו כמו במוצאי שבת וצריך גם כן

ב נוהגין להמתין להתענות אחר הפסח עד שיצא כל חודש ניסן מטעם שנתבאר בס' תכ"ט ואחר הסוכות ממתנין עד שיצא כל חרש תשרי לפי שהוא מרובה במועדות ואף שנוהגין במדינות אלו שמותר להתענות בתשרי אחר אסרו חג מכל מקום אין רוצין לקבוע בו לכתחלה תענית קבוע כיון שאפשר להמתין להתענות אחר כך:

ג ונוהגין לברך כל מי שיתענה בה"ב אחר קריאת התורה בשבת שלפני בה"ב ומי שענה אמן על זה אין צריך לקבל עוד התענית במנחה שלפני ימי התענית ומכל מקום אם אח"כ נמלך שלא להתענות אינו מחוייב להתענות מחמת עניית אמן ואף שאו היתה דעתו להתענות על ידי אמן זה אין בכך כלום אם לא קיבל עליו התענית בפירוש בפיו כמו שיתבאר בסימן תקס"ג:

ד ונוהגין שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך ניסן או תשרי לפי שבאותו שבת מברכין החודש אחר קריאת התורה ואין צריך לומר שאין מברכין בה"ב בשבת שהוא ראש חודש אייר או חשוון אלא ממתנינים לברך בשבת הבא ואחר אותו שבת מתחילין להתענות בה"ב אבל אם יש מילה או חתונה באותו שבת שצריך לברך בו בה"ב מברכין בו בה"ב אלא שנוהגין לברך במנחה אחר קריאת התורה:

ה אם אירע ברית מילה או שאר סעודת מצוה בתענית בה"ב מצוה לאכול ואין צריך התרה כלל כמו שיתבאר בס' תקס"ח:

~ יום חמישי ~

חלק ג סימן תצג דינים הנוהגים בימי העומר :

א נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימים הללו.

אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין שמא יקדמנו אחר ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין או לאחר הקידושין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות ושמחות יתירות:

ב מי שקפץ ונשא בימים הללו אין קונסין אותו כלום כיון שעשה מצוה אבל מי שהסתפר בימים הללו קונסין אותו על שעבר על המנהג:

ג מי שלא קיים עדיין מצות פריה ורביה או שאין לו מי שישמשנו כיון שמותר לו לישא אפילו בתוך שלשים לאבילות אביו ואמו שחייב להתאבל עליהם מגזירת חכמים כל שכן שמותר לו לישא באבילות ימים הללו שאינן אלא מנהג בעלמא ומכל מקום במדינות אלו נהגו להחמיר:

ד כשיש מילה בימים הללו מותרים בעלי הברית דהיינו

להבדיל על הכוס כמו במוצאי שבת אלא שאין צריך לברך לא על הנר ולא על הבשמים לפי שאין מברכין על הנר אלא במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים שנאסר אור כל היום ועכשיו חוזר להיותו כמו שנתבאר בס' רח"צ אבל ביום טוב לא נאסר האור לעולם לצורך יום טוב ועל הבשמים גם כן אין צריך לברך אלא במוצאי שבת כדי להשיב את הנפש שכוונתה על הנשמה יתירה שהיתה בו בשבת והלכה ממנו במוצאי שבת אבל ביום טוב אין אדם נשמה יתירה כלל:

ב בהבדלה שבמוצאי יום טוב שהוא חל בחול גם כן צריך לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה כמו שנתבאר בסימן רצ"ו ואף שעכשיו הוא אמצע השבוע אין בכך כלום לפי שסדר הברכות הכתובות בתורה הוא מונה בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים כו':

ג מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל דכיון שהשכחה הוא לילה לכל דבר וכבר הלכה ממנו קדושת יום טוב ומה שאסור בעשיית מלאכה קודם ההבדלה אינו מחמת קדושת יום טוב אלא שהחכמים אסרוהו מטעם שנתבאר בס' רצ"ט (ואף להוסיף מחול על הקודש אין צריך כי אם לענין שבתת יום טוב ממלאכה שזה נלמד ממה שכתוב תשבתו שבתכם כמ"ש בס' רס"א) אבל לענין שאר דברים התלויים בקדושת היום כגון מצות מקרא קודש עיין סימן תקכ"ט אין צריך להוסיף מחול על הקודש וכל שכן לענין אכילת חמץ שאינו תלוי כלל בקדושת היום שהרי אף בחולו של מועד אסור לאכול חמץ:

ד יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב אבל יום טוב שחל במוצאי שבת צריך להבדיל על הכוס כמו שנתבאר בס' תע"ג וגם צריך להבדיל בתפלה שיאמר ותודיענו כו' קודם ותתן לנו:

~ יום רביעי ~

חלק ג סימן תצב תענית שני וחמישי ושני אחר המועדים :

א נוהגין במדינות אלו להתענות שני וחמישי ושני אחר הפסח וכן אחר חג הסוכות לפי שחוששין שמא מתוך משתה ושמחת המועד באו לידי עבירה לכן מתענין לתשובה ולכפרה כמו שמצינו באיוב שלאחר שהקיפו ימי המשתה ושמחת בניו העלה עולות מספר כולם כי אמר אולי חטאו בני וגו' אבל לאחר שבועות אין נוהגין להתענות דכיון שאינו אלא ב' ימים אין לחוש שמא חטאו בו.

ודין אמירת הסליחות ועננו בין גואל לרופא וקריאת ויהל יתבאר בס' תקס"ו:

איזה מנהג שירצה ואין חוששין שמא מנהג מקום הזה אינו כן כיון שאבילות אינה אלא מנהג בעלמא אין להחמיר בספיאקא.

אבל אם ידוע לו מנהג המקום אין לו לשנות מן מנהג המקום להקל בימים שאנשי המקום מחמירין או להחמיר בימים שהן מקילין אם אינו עושה כן מחמת חומרא בעלמא שמחמיר על עצמו לחוש לדברי המחמירין בימים אלו אלא הוא מתראה שעושה כן לפי שכן ראוי לעשות לכל אדם מפני שהעיקר הוא כהמחמירין שאו נראה הדבר כשתי תורות שהוא מחמיר ואנשי המקום מקילין או להיפך ויש בזה איסור לא לתגודרו כלומר לא תעשו אגודות אגודות אפילו אם הוא בענין שאין לחוש למחלוקת כגון שאין הוא יחידי בעיר אלא הרבה מאנשי המקום נוהגין כך והרבה מהן נוהגין כך ואין מקפדין זה על זה כלל:

ח אף להנוהגין איסור גם עד ר"ח אייר מכל מקום אם חל בשבת כיון שיש כאן תוספת שמחה שבת ור"ח יש להתיר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת וגם לישא אשה בו ביום כיון שעיקר סעודת הנשואין יהיה בשבת וראש חודש:

ט נוהגין שלא לעשות מלאכה אחד אנשים ואחד נשים כל ימי הספירה משקיעת החמה עד לאחר ספירת העומר ורמז לזה שנאמר שבע שבתות מלשון שבות שבזמן הספירה דהיינו משקיעת החמה ואילך יש לשבות ממלאכה עד לאחר שיספור (ואותן הנשים שאינן סופרות אפשר שיש לשבות להן ממלאכה כל הלילה):

~ שבת קודש ~

חלק ג סימן תצד סדר תפלת חג השבועות:

א ביום חמשים לספירת העומר הוא חג השבועות הנקרא עצרת בלשון חכמים שנאמר תספרו חמשים יום והקרבתם וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש וגו' ולפי חשבון קביעות החדשים המסור בדינו שחודש ניסן הוא מלא לעולם וחודש אייר חסר לעולם יהיה חג זה בששה בסיון שהרי ימי הספירה מתחילין ממ"ז בניסן א"כ מ"ו יום שממ"ז עד סוף החודש וכ"ט יום של אייר וששה ימים בסיון הם חמשים יום לפיכך אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו שבששה בסיון נתנה התורה לישראל.

אבל בזמן שהיו מקדשין החדשים על פי הראיה היה אפשר להיות גם חודש ניסן חסר והיה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בשבעה בסיון ואם היה גם חודש אייר מלא היה חג השבועות שהוא יום חמשים לעומר בחמשה בסיון ואף שאינו ביום מתן תורה אין בכך כלום שהכתוב לא תלה חג הזה ביום מתן תורה ולא בכמה ימים לחודש רק בחמשים לעומר אלא שלפי חשבון המסור בדינו לעולם יהיה יום חמשים לעומר בששה בסיון שהוא יום מתן תורה.

המהלך והסנדק ואבי הבן ביום שלפני המילה סמוך לערב קודם הליכה לבית הכנסת להסתפר:

ה ל"ג ימים יש אומרים שהם מתחילין מיום ראשון של ספירת העומר ומסיימין בל"ג בעומר שבאותו יום מתו האחרונים של חב"ד אלף לפיכך נוהגין קצת להרבות בשמחה ביום זה ואין אומרים בו תחנון לפי שבו ביום פסקו למות ואף שמתו מקצת מהם ביום זה מכל מקום הרי לענין אבילות יום האחרון אנו אומרים מקצת היום ככולו כמ"ש ביו"ד סי' שצ"ה לפיכך כשנוהג אבילות שעה אחת או פחות ביום ל"ג דהיינו שמונע מלהסתפר עד לאחר שהאיר היום בל"ג די בכך ומותר לו להסתפר בל"ג לאחר שעברו משהו מהיום ולישא בו אשה וכן מל"ג ואילך ואם חל ל"ג באחד בשבת נוהגין להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת.

ומכל מקום אפילו בל"ג עצמו יזהר שלא להסתפר קודם אור היום לפי שאין אומרים אלא מקצת היום ככולו אבל לילה אפילו כולה אינה ככל היום ולא פסקה אבילות עד למחר ביום ולכן אומרים תחנון בתפלת המנחה של ערב ל"ג.

ויש מקומות נוהגין שלא לומר תחנון במנחה של ערב ל"ג לפי שסומכין שבתחלת ליל ל"ג פסקו האבילות ולכן אין אומרים תחנון במנחה שלפניו כמו שאין אומרים במנחה שלפני שאר הימים שאין אומרים בהם תחנון שלילם כיומם ולפי מנהגם מותרים ג"כ להסתפר ולישא בליל ל"ג (שלפי דבריהם אין נוהגין אבילות אלא ל"ב יום):

~ יום שישי ~

י ויש אומרים של"ג ימים אלו מתחילין מיום ב' לחודש אייר ומסיימין בערב שבועות ואע"פ שמוותר להסתפר ולישא בל"ג בעומר מכל מקום כיון שאין היתר אלא לאחר שעבר מקצת היום שהוא ככולו לכן עולה הל"ג בעומר ג"כ להשבין הל"ג ימים שנוהגין בהם אבילות.

ועל פי דבריהם יש נוהגין להסתפר ולישא בכל שלשה ימי הגבלה אלא שהם אין מסתפרין ונושאין בר"ח אייר אלא עד ר"ח בלבד ולא עד בכלל כדי שיהיו נוהגין אבילות ל"ג ימים שהן מתחילין בר"ח אייר ומסיימין ביום ראשון של הגבלה ומקצת אותו יום האחרון הוא ככולו ולכן מסתפרין ונושאין משאיר יום ראשון של הגבלה ואילך:

ז אם יש לו ספק במנהג המקום אינו יכול לתפוס קולי המנהגים דהיינו שינהג היתר עד ר"ח אייר כסברא האחרונה וגם ינהג היתר מל"ג בעומר ואילך עד ערב עצרת כסברא הראשונה כיון שב' קולות אלו סותרות זו את זו אבל יכול לתפוס חומרי המנהגים דהיינו שינהג איסור מפסח ועד ערב שבועות או עד יום ראשון של הגבלה חוץ מל"ג בעומר ואף שנהג ב' חומרות שסותרות זו את זו אינו ככסיל ההולך בחושך כיון שעשה כן מחמת הספק שנסתפק לו איזה מנהג הוא עיקר ומכל מקום אין צריך לעשות כן אלא יכול לתפוס

אעפ"כ אנו אומרים זמן מתן תורתנו בחמישים לעומר כיון שהוא לנו בששה בסיון ובששה בסיון נתנה התורה: **ב** אע"פ שבכל ערבי יו"ט נוהגין להקדים תפלת ערבית של יום טוב מבעוד יום מטעם שנתבאר בס' רס"ו מכל מקום בליל שבועות מאחרין להתפלל לאחר צאת הכוכבים שאם יקדימו ויקבלו קדושת יום טוב בתפלה מבעוד יום הרי זה כמו שחסרו מעט ממ"ט ימי הספירה שלפני חג הזה והתורה אמרה שבע שבתות תמימות תהיינה וזוהו הטעם אין לקדש גם כן קידוש היום מבעוד יום אף קודם תפלת ערבית:

ואף שששה בסיון שלנו הוא יום נ"א מט"ו בניסן שבו יצאו ישראל ממצרים והתורה נתנה ביום נ"ב לצאתם ממצרים שהרי בחמישה בשבת יצאו ממצרים כמו שנתבאר בס' ת"ל והתורה נתנה בחודש השלישי ביום השבת שהוא ששה בסיון שחודש ניסן ואייר היו אז שניהם מלאים וכיון שט"ו בניסן היה חמישי בשבת היה יום ראשון של אייר בשבת דהיינו ט"ו יום לצאתם ממצרים ויום ראשון של סיון היה ביום ב' דהיינו מ"ו יום לצאתם ממצרים ושבת הוא ששה בסיון דהיינו נ"ב יום לצאתם ממצרים שהוא יום נ"א לעומר

~ 'לקוטי תורה' פרשת תצא - הפרשה החסידית ~

כי תצא

והנה איתא בזה"ש: "מאן דקטיל לחו"א. יתבין ליה ברתא דמ'קצא": "חויא" הוא נחש הקדמוני - בחינת עמלק. ו"מאן דקטיל לחו"א" - שגצח המלחמה, "יתבין ליה" מלעילא⁶ - בחינת "ברתא דמ'קצא".

"כי תצא למלחמה על אויביך וגו'" (פרשתנו כא, י): הנה איתא בזה"ש: "שעת צלותא - שעת קרבא". ומלחמה זו היא מה שכתוב (בשלה י, טו): "מלחמה לה' בעמלק מדוד דוד", שבכל דוד ודוד, ובכל יום ויום, צריך להיות מלחמה זו בנפש האדם.

והענין, כי הנה במלחמה זו יש בה ב' בחינות:

האחת היא מצד פח הנפש האלהית שהיא שכל ומדות כו', ויש לה פח דקדושה להתגבר ולנצח המלחמה - ועל זה אמרו "מאן דקטיל לחויא כו'".

כי "זה לעומת זה עשה אלהים"³: נפש דקדושה, מעשה דבור ומחשבה, מידות ושכל דקדושה, וכנגדה נפש החיונית הפחמיות כו'. "ולאום מלאום יאמין" (תולדות כה, כג), וצריך האדם להגביר נפש דקדושה. ושעת מלחמה היא שעת התפלה, שאז הוא שעת הפושט למעלה וכו'.⁴

והב' היא מה שאין בכח הנפש מצד עצמה להתגבר - ועל זה אמרו "יתבין ליה מלעילא", הוא בחינת "מלחמה לה' בעמלק"⁷.

1) נאמר בריבם בשבת פרשת תצא, יג אלול תקס"ה. הנוסח לפנינו הוא הנחת המהיר"ל. נוסח ב - הנחת אדמו"ר האמנעו - מאמרי אדמו"ר תקן תקס"ה חלק ב עמוד תתכ. נוסח ג - הנחת רבי משה בן אדמו"ר תקן - נמצא בכתב יד ולא נדפס לעת עתה.

2) חלק ממאמר זה עם תנחות אחרות והוספות נדפס באור התורה פרשתנו (דברים פ"ד ה) עמוד כ"ג. הערות נוספות - שם עמוד תתצג.

3) ויש לומר, דלכן זמן קריאת שמע והקברת יציאת מצרים, שהוא ענין אמת ויצוי, הוא "עד סוף שלשה שעות" - נגד ג' בחינות דראובן, שמעון ולוי. ותפלת שמונת עשרה "עד ארבע שעות" - בחינת הרביעית דיהודה (וראה באריכות באור התורה דברים כ"ג).

4) מיוסד על מאמר זה וביאוריו - דבור הפתחיל זה תקפו' - מאמרי אדמו"ר האמנעו פרשתנו (דברים חלק א) עמוד תפא.

5) (מי שהורג את הנפש נותנים לו את בת המלכה. תקוני זהר סוף תקוני יג דף כט, ב. סוף תקוני כא. דף מג, א).

6) כמה מהענינים במאמר נתבארו בדבור הפתחיל "לך אמר לב" תש"כ - תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ד (תמוז-אלול) עמוד רפד ואילוף.

7) (ראה זהר חלק א ויחי רמ, ב. חלק ג פתק רמג, א. ראה גם לעיל גשא כו, ב. בלך עב, א. וראה באורי הוהר לתעמח צדק ויצא (פרד ב עמוד תרצב) משל למלחמה בשם הרב הקדוש ר' אברהם בן המגיד).

8) (קהל ג, יד. ויש: "האלקים").

9) (ענין פרישה ויחי על פסוק (מט, ח) "יהודה אמה" (תורה אור מה, ב), שב' פרישית דקריאת שמע - "שמע", "הרה", הם בחינת ראובן ושמעון;

לה' המה", והם נמשכים מבחינת עמלק. וה"נקמה", שהיא ביטולן ושבירתן, הוא על ידי ו"חרב פיפיות" שמבחינת "רוחמות אל", דהיינו כשמתבונן האדם שהוא מקור ושרש השתלשלות ותוהו החיים ברוך-הוא.

וזהו שכתוב (מקץ מות, כב): "בחרבי ובקשתי", ותרגום אונקלוס: "בצלתי ובעותי". שעל ידי התפלה, שבה נזכר רוחמותו ו"סידור שבחיו של מקום"¹⁷, נעשה מזה בחינת חרב וקשת לכבול הרע שבנפש.

והנה התבוננות זו היא מבחינת מלכותו ותבדוד ה"ממלא כל עלמין", כי "מלכותך מלכות כל עלמים" (תהלים קמה, יג) כתיב, ושם עלו השגת הנשמות ומלאכים¹⁸ – "ואשר משרתי פולם עומדים כו' ומקדישים וממליכים את שם כו"¹⁹. דהיינו בחינת ומדת מלכותו, שאינו אלא בחינת "שם", כי הוא לבדו ותבדוד מרום וקדושו", שמרום ומתנשא ומוכדל וכו'. ו"שם" הוא דביקת הנפש-המשפלת, ומתבוננת בשרשה באלהים חיים, בחינת מלכותו ותבדוד. וכמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – "ואהבת כו".

ב. אך בחינת פנימיות הלב היא רעותא-דליבא ו"תעלומות לב"²⁰ (תהלים מר, כב), אשר למעלה מעלה מן הטעם ודעת המושג ומושכל בכח השגת הנפש והשפלתה. והיא בחינת אלהות שבנפש, המתגלה בבחינת יחידה שבה²¹, להשתפך נפשה אל חיק אביה²² ממש בבחינת ביטול כו' – והארה זו היא מבחינת "סובב כל עלמין".

וביאור ענין זה:

הנה "ברתא דמלפא" הוא "נקודת ציון"⁸ ו"כנסת ישראל"⁹ – שכוונסת ואוספת לתוכה הארת ישראל-דלעילא¹⁰.

והיא בחינת נקודת-הלב ופנימיותו המתגלה בכללות נשמות ישראל בבחינת רעותא-דליבא. וכמו שכתוב (עקב ה, כט): "בכל לבבך", שיש ב' לכבות – חיצוניות הלב ופנימיות הלב¹¹:

חיצוניות הלב היא למטה מן הדעת, שממנה לוקחה. והיא התגברות הנפש בכח השגתה והשפלתה, שמשפלת ומתבוננת ש"אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל כו"¹², ו"גבוה מעל גבוה וגומר"¹³ עד רום המעלות. ומקור וראשית כל ההשתלשלות והתהוות החיות – הוא "ברוח פיו כל צבאם" (תהלים לה, ו), "ואתה מתייה את פולם" (תהלים מ, ו).

וכתיב: "ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו"¹⁴ – שבכל דבר נברא יש בו בחינת מות וחיים. שהמות הוא גשמיית הדבר וחומריותו, והחיים היינו הרוחניות שבו. שעל ידי זה "ובחרת בחיים" [..] לאהבה את ה' [..] כי הוא חיך וגו'" (שם, יט-כ). שהוא חיי-החיים¹⁵ ברוך-הוא, ומקורא וראשיתה דכולא, והכל נגדו בחינת מות.

וזהו "רוחמות אל בגרום, וחרב פיפיות בידם לעשות וגו'" [נקמה בגוים]¹⁶ (תהלים קמט, ו):

ורוצה לומר:

"גוים" הם המעשים ודיבורים ומחשבות אשר "לא

מאמרי אדמו"ר האמצעי שם עמוד חפה ואור התורה כרך ה עמוד כ"ג).
 15 (ראה תניא פרק מר דף סג, א. וראה אור התורה דברים כרך ה עמוד כ"ג).
 16 (נוסף מפתח יד. פנראה נשמט בדפוס מיראת הצנזור).
 17 (ראה עבודה זרה ג, סוף עמוד ב).
 18 (ענין מענין זה, בדבור המתחיל "דני ושמהו" (תורה אור לה, א ואלף), בפירוש "בדקדוק ויגנו" (תהלים קמה, ו)).
 19 (ברכת "ויצר אור").
 20 (ענין: סוף דבור המתחיל "ישמתי ברכך", בפירוש "וכל גבולך לאבני פתך" (ישעיה נד, ב). ובדבור המתחיל "ראה אנכי", בפירוש וענין "נתל איתך" (שופטים כא, ד). ועל פסוק "ביום השמיני שלח". ובדבור המתחיל "כי המצוה הזאת", גפי תשובה – תשובה, במילוי וי"ד כו).
 21 ("רוצה לומר דגם בחינת יחידה היא רק שבה מלוכש הניצוץ האלקי". – אור התורה דברים עמוד כ"ג, ענין שם).
 22 ("בהשתפך נפשם אל חיק אמתם". איכה ב, יב).

8 (נקודת ציון: ראה תורה אור לה, ב ואלף. ואור התורה פרשת ראה עמוד תשצג).
 9 ("אולי רוצה לומר פרצוף הפנימיות דמלכות". – אור התורה שם. וראה אור התורה דברים כרך א עמוד לה).
 10 (ענין מענין זה בפרשת תצוה, בדבור המתחיל "וכור את אשר עשה לך עמלק" (תורה אור פר, ג). וענין בזה חלק ב', ריש פרשת משפטים, צ"ד, ב').
 11 (ענין מזה: בדבור המתחיל "מי מנה" (לעיל בלק סו, ג). ובדבור המתחיל "אתם נצבים" (לקמן מר, ב). וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ששים המה כו'" (לקמן שיר השירים לט, סוף עמוד ג ואלף), מה שכתוב שם בשם ה"משנת חסידים").
 12 (בראשית רבה י, ג. ותר חלק א רנא, א, ובכפה מקומות).
 13 ("שומר". קהלת ה, ז).
 14 ("ואת הטוב ואת המות ואת הרע". – נצבים לה, טו. "דאין הפונה על הטוב ורע וחיים ומוות בגשמיית, דמי הוא שיחפז ויבחר במוות ולא בחיים". –

למעלה מבחינת טעם ודעת, בבחינת רעותא דליבא. וכמו שכתוב (תהלים עג, כה"ב): "מי לי בשמים? ועמד לא חפצתי בארץ. פלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי כו"³³. והנה אהבה זו בנפש, היא מוסתרת ומכוסה "בלבוש שק"³⁴, בבחינת גלות בתוך הגוף ונפש שהתמית. וכענין מאמר רז"ל³⁵ "גלו לאדום שכינה עמהם", ד"שכינה" היא ניצוץ אלהות שבנפש³⁶, שהוא בבחינת גלות ושעבוד³⁷, דאגת הפרנסה שמקפת ומלכשת את פנימיות הלב והנפש, פי "בנפשו יביא לחמו"³⁸, וטורד לבו ב"רבות מחשבות כו"³⁹.

ועל זה נאמר: "מאן דקטיל לחויא" – בהתנפרות הנפש פחיצוניות הלב, במלחמה המסורה בידה בכה שכלה והשגתה, "יהבין ליה מזעילא ברטא דמלכא", היא בחינת גילוי נקודת פנימיות הלב בנפש. והיא "מלחמה לה' בעמלק" – להוציאה מהעולם אל הגילוי⁴⁰. וזהו "כי תצא למלחמה", דהיינו מלחמת הנפש ב"זה לעומת זה", אזי תהיה "על אויבך" – היא בחינת גילוי נקודת הלב, שהוא מבחינת "סובב כל עלמין" – למעלה מאויבך, שאין לאויב שליטה שליטה ואחיוה שם, וכמו שכתוב "אשר חלק וגו"⁴¹. ואזי "ושבית שביר" – שנתהפך הרע לטוב בהסרת הפגרים הצואים⁴² כו⁴³. והיינו בהגלות נגלות אור ה' "סובב כל עלמין" בבחינת פנימיות נקודת הלב, שהוא למעלה מאויבך דוקא :

פי הנה "ממלא כל עלמין" היינו חיות ואור אין סוף ברוך הוא שזור ומשתלשל בהשתלשלות המדרגות, מעילה לעילה, הארה והארה דהארה כו.

"סובב כל עלמין" היינו שהוא לבדו ותברך, כמו קודם שנברא העולם כו, ואינו בגדר "עלמין" כלל, ולא שייד לפניו ותברך בחינת השתלשלות כלל.

וכמו שכתוב (ירמיה כג, כד): "את השמים ואת הארץ אני מלא", ששמים וארץ שוה. וכמאמר²³: "והקדוש בשמים ובארץ" – שהוא קדוש ומובדל "בשמים ממעל" כמו "על הארץ מתחת" (ואתחנן ד, ט), שגם הרוחניות – כמו גשמיות יחשב לפניו ותברך. ולכן המלאכים אומרים²⁴: "איה מקום כבודו?" ואומרים²⁵: "מלא כל הארץ כבודו!"

והנה²⁶ "פוככים" ו"כל צבא השמים וגו' אשר חלק כו"²⁷ כו²⁸ – "פוככים" הם המזלות שמקבלים מע' שרים²⁹. והם מקבלים חיות משמרי האופנים³⁰, ו"גבוה מעל גבוה" עד שמקבלים מ"רוח פיו" ותברך, שהוא בדרך וסדר השתלשלות מדרגה למדרגה.

והנה אמרו רז"ל³¹: "אין מזל לישראל כו". וכדכתיב: "כי חלק הויה עמו" (האזינו לב, ט), "ואתם תהיו לי וגו"³², שהם מקבלים מבחינת "קדוש" ומובדל, שאינו בגדר ההשתלשלות – בחינת "סובב כל עלמין". ושם הוא שרש נקודת פנימיות הלב, להיות האהבה לה' –

(34) (אסתר ה, ב).
 (35) (ספרי מסעי לה, לד. וראה מגילה כט, א. וראה לעיל מפות פג, ד).
 (36) (עין ב' עין חיים", שער מ"א, פרק ג' (לשוננו הובא לעיל פרשת ראה כו, א. ואור התורה דברים ע' א"ח).
 (37) (ושעבוד מלכות: בכתב יד 408: "ושעבוד מלכות, שמקושי השעבוד נמשך דאגת", ובנראה נשקט מיראת העצור).
 (38) (פיוט "כי בשמך" לגימט נוראים. על פי איכה ה, ט).
 (39) (משלי יט, כא).
 (40) (וענין מה שנתבאר פהאי גוונא – על פסוק "תספרו חמשים יום"; ובענין "פתחי לי בחודה של חוט ואני אפתח לך פתחו של אולם" – בביאור על פסוק "אני ישנה").
 (41) ("ורוצה לומר: על ידי שצמצא למלחמה לעשות מה שבכוףך במלחמה המסורה בידך בכח שלךך והשגתך כגל, אזי אחר כך יתנו לך מלמעלה בחינת פנימיות הלב שהוא בחינת "על אויבך" כו". – אור התורה דברים עמוד ב"ח).
 (42) (זכריה ג, ד: "הסירו הפגרים הצואים" . העברתי מעליו עגוד". ראה תניא פרק ט. י. לעיל פנחס עה, ג. ועוד).
 (43) (וכמו שכתוב ב' עין חיים" בשם הזוהר, הובא ב' ספר של בינונים" סוף פרק ט').

(23) (ברכת "ישתבח").
 (24) (נוסח קדושת "פתר").
 (25) (ישעיה ו, ג).
 (26) (הבא לקמן הובא ונתבאר באור התורה שיר השירים פרק ג עמוד איג"ד).
 (27) (ואתחנן ד, יט: "יפן תשא עניך השמימה, וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים, כל צבא השמים . . אשר חלק ה' אלקד אתם לכל העמים תחת כל השמים". תיבוא "אשר חלק" ליתא בדרום ראשו).
 (28) ("ואמרו רבותנו וכוונם לברכה "שהחליקו בדרים" [עבודת זרה נה, א], בלומר שהפרידן מאחוריתו". – תקס"ה חלק ב עמוד תתכב).
 (29) (שמקבלים מע' שרים: בדרום ראשו: "שמקבלים מנבחים עליהם" בכתב יד 996: "שמקבלים מע' שרים, "צב גבלת עמים" (האזינו לב, ח) כו". בגוף כתב יד קדש 1101: "שמקבלים מנבחים עליהם").
 (30) (ראה לעיל עקב יד, ג).
 (31) (שבת קנו, סוף עמוד א. נדרים לב, א. ראה גם לקמן עא, ד. התפרש בין מזל, מולא, זכות – ראה באורי זוהר התעצמ צדק כרך ב עמוד תרלו).
 (32) ("ממלכת פהנים וגוי קדוש". יתרו יט, ו).
 (33) (וענין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" (לקמן שמיני עצרת פא, א, פב, ג, פה, א), ובדבור המתחיל "אם לא תדעו כו" (תורה אור כו, ב)).

אך להיות גילוי עצמות נקודת־הלב ממש⁴⁶, להפך עצמיות המדות מרע לטוב, על זה נאמר (פרשתנו כא, יא): "וְרָאִיתָ בַּשָּׁבִיחַ אֵשֶׁת יִפֶּת תּוֹאֵר וְגו'⁴⁷." וביאור הענין:

הנה פירוש "תואר" הוא ענין מה שכתוב (בראשית א, כו): "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ וְגו'". והנה כתיב (שם, לו): "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים כִּוְּ, ב' פעמים "בצלם" – בנגד ב' בחינות שיש בנשמה:

הא' – המתפשטת ומתלבשת בגוף, והוא אשר ירדה בדרך וסדר ההשתלשלות מעילה לעילה, וכמו שכתוב (ישעיה מג, ו): "וְלִכְבוֹדִי בְּרֵאתוֹ, יִצְרֵתוֹ, אִף עֲשִׂיתוֹ".

ובחינה הב' – היא בחינת הנשמה שעומדת למעלה בבחינת מקיף, ואינה מתפשטת ומתלבשת תוך הגוף כלל. ונקרא בשם "מוגל" בלשון רז"ל⁴⁸: "דאף על גב

ג. והנה גילוי זה שעל ידי ניצוח המלחמה בכח הנפש שלמטה, הוא גילוי הארת נקודת הלב בנפש – להפוך לבושי מחשבה, דיבור ומעשה שב"זה לעומת זה", ולקבץ כחות הנפש האלהיות המפוזרים בפיוזר הנפש בלבושים ההם, שפחותיה והארותיה בלבד הם שמתפשטים בלבושים הללו⁴⁴.

ועל זה נאמר (נצבים ל, ד): "אם יהיה נדחך בקצה השמים מושם יקבצך כו'": ש"הנדחים" הם הארת הפחות המתפשטות מן הנשמה להתפשט ולהתלבש בגוף ונפשה־הבחינת – ב"רבות מחשבות"⁴⁵ המורדות ומבלבלות ומפילות את האדם להמשך אחריהם. וכגודע מענין החלומות וכפי־הקלע, שהם מהלבושים המלבישים את הנפש מראשה ועד רגלה עד שהיא אסורה וקשורה בהם. והקבוץ הוא על ידי הארת גילוי נקודת־הלב שמבחינת "סובב כל עלמין" ד"הבין ליה מלעילא" על ידי "דקטל לחויא" כנ"ל.

44) (הובא ונתבאר בספר המאמרים תרל"ד עמוד קמו: "בפיוזר הנפש ברבות מהשבות המורדות מדאגת הפרנסה שמקפת ומלכשת את הנפש, כי "בנפשו יביא לחמו" כו").

45) (משלי יט, כא).

46) (עצמות נקודת־הלב . . אשת יפת תואר: נתבאר בלקוטי שיחות חלק ט עמוד 506).

47) (וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אם לא תדע", בענין ויצא כמ, יז) "וְרָחַל הָיְתָה יִפֶּת הָאֵר" (תורה אור כג, ב).

והנה להבין קצת מהו ענין גילוי עצמות נקודת־הלב ממש, ו"גילוי הארת נקודת הלב" כו, דלכאורה אינו מובן כל כך התפרש, מאחר שגם ההארת נקודת הלב היא מבחינת "סובב כל עלמין" כנ"ל. ואם כן, מנלן לעשות מדרגות כל כך בנקודת הלב שבאדם בין עצמיות להארה כו'?

אך הענין:

כמו שכתב הרמ"ז ריש פרשת משפטים (דף צ"ד עמוד ב') בשם ספר ה"גלגולים", שיש ג' בחינות בנשמות:

א' – היא נר"ן מבחינת ב"ע (והן הנשמות שנקראים עבדים שעובדים לברך ולקבץ הגוף ונפש תבחינית על ידי הדעת וההתבוננות באלקות בחינת חיצונית הלב כו. ונשמות אלו נקראים "רוע בהמה" – שאין להם דעת, והיינו שאין להם בחינת דעת עליון כי אם דעת תחתון כו'. – המשך תעריב פרק קצ).

ב' – נר"ן מבחינת אצילות שבפנימיות ב"ע (יש לומר שהן נשמות הנקראים בנים המבואר בהביאור חב"ד ד"יונת" בהנחה. ובחינת אצילות שבפנימיות ב"ע והו בחינת אור הנשמה דיב"ע. ורוע מה שכתוב באגרת הקדש דהקלות הן בחינת אור הנשמה דבראיה וצירה כו, ועל כן יש לומר דנשמות אלו הן שייכים לתורה שבפעל פה, והן נשמות הנאים ואמוראים מניסודי תורה שבפעל פה כו, והן בבחינת הביטול דשם מ"ה, להיות שהן בחינת אצילות כו. – המשך תעריב שם. וראה דבור המתחיל "לך אמר לבי" תשי"ב סעיף ד – תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ד (תמוזאלול) ע' רמג).

ג' – מסודר אצילות בעצמו (והן הולכים מיוחד אבא ואימא, ונקראים "אחים

ורעים" ל"ן א כו'. המשך תערי"ב שם. וראה שם פרק קעו).

והנה חיצונית הלב, שהוא נלקח ונמשך מן הדעת וההתבוננות – והו בחינה הא', והיינו נר"ן דבי"ע עצמן, כי בינה "מקנא כבוד סו"א" (תקוני זהר תקון ו) שהוא עולם הבריאה כו, ועצמיות נקודת־הלב אשר למעלה מעלה מן הפעם ודעת המושג – והו בחינה הג', שהוא אצילות עצמו, כי אצילות בכלל הוא בחינת חכמה (ראה תקוני זהר שם). ומזוהר דאבא הוא מה שלמעלה מהבינה ודעת כו, (והו ענין "רובע ישראל" בלק כג, י) – הבחינה הרביעית, היא בחינת אצילות.

ומעתה יובן כמו כן היסוד לעשות מדרגות בנקודת־הלב שבאדם, בין "עצמיות נקודת הלב" ממש, שהו בחינת גילוי והמשכה מפלכות־דאצילות עצמו העליון; ובין "הארת נקודת הלב", שהוא מבחינת אצילות שבפנימיות העשירה, או אצילות שבפנימיות יצירה ובראיה – שהם הארה מאצילות העליון, ולכן נקרא "הארת נקודת הלב". ועל כן פעולת גילוי הארה זו הוא להפך לבושי מחשבה, דיבור, ומעשה, שהן הן בחינת ב"ע עצמן פגודע.

ומעתה מובן אף שבחינה זו דנקודת־הלב ישנו בכל אחד מישראל, שהרי גם בנפש שמבחינת עשייה מלביש בפנימיותו בחינת אצילות כנ"ל.

וענין מה שנתבאר על פסוק "מי מנה", בענין "אף עשיתיו" (ישעיה מג, ו) – "אף" מרבה הבחינה הרביעית הנ"ל.

וענין מה שנתבאר (בבאורי הוהר קוד, ג) על פי תרעא־מקינא פרשת תשא (ספ, ב), בענין "והדל לא ימעיט כו" (תשא ל, טו) – "יסוד־אבא ארוך" (לקוטי תורה מהארז"ל פרשת דברים, ו) שם פרשת בלק דבור המתחיל "מחנין פאתי מואב"), שהארת אבא נמשך ומתפשט בכל אחד מישראל, אף מי שאין לו בינה ודעת. והיינו להיות מסירת־נפש בלי טעם ודעת כלל כו, והיינו אפילו בנפש דנפש דעשייה שאין בו הארת הבינה ותרעה.

עוד יש לומר: דעצמיות נקודת הלב ממש נמשך ומשך מבחינת נסתת־ישראל ממש, שהוא פרוצוף הפנימי המלכות־דאצילות; והארת נקודת הלב נמשך מבחינת פרוצוף החיצון כו, (והו קרוב גם כן לדרך הא').

(48) (מעילה ג, א).

שעל ידי עסק התורה נקרא "קורא בתורה"⁵², שקורא וממשיך חכמתו יתברך. ד"אורייתא מחכמה נפקת"⁵³, שהיא בחינת הארת פנימיות, כמו שכתוב (קהלת ח, א): "חכמת אדם תאיר פניו"⁵⁴, ועל ידי זה "יאר פניו אתנו סלה" (תהלים סו, ב).

והמצוות הן הם פנימיות רצונו יתברך, תר"ג מצות דאורייתא, וז' מצות דרבנן בגימטריא "תר"ף עמודי אור"⁵⁵, שהן נמשכות למטה על ידי קיום המצוות. כמאמר "אשר קדשנו במצותיו כו"⁵⁶, וכמאמר רז"ל⁵⁶: "הקדוש ברוך הוא מניח תפילין כו".

"וצדקה כנגד פולם"⁵⁷, פי ענין הצדקה הוא להיות מדת החסד-חנם, "להחיות רוח שפלים" (ישעיה נב, טו), שהן כל המדרגות שבהשתלשלות העולמות, ד"כולא קמיה בלא חשיב"⁵⁸. וזהו "והיה מעשה הצדקה שלום" (ישעיה לב, ז), וכתוב (ישעיה נב, טו): "שלום שלום לרחוק ולקרוב" – "לרחוק שנגעשה קרוב"⁵⁹. פי "שלום" היינו בחינת התקשרות מעלה ומטה, שיהיה גם הרחוק בבחינת קרוב כנ"ל.

ובכשם שגמושד מלמעלה למטה בחינת "את פניו ה'", כך גמושד ממטה למעלה בחינת "פקשו פני", להיות נקודת פנימית-הלב עולה ונכלל באור אין-סוף ברוך-הוא ממש⁶⁰.

ולא מהעולם-הזה לבד, שהוא בחינת התקבצות מפיזור הנפש המתפזר ומתפשט במחשבת, דיבור ומעשה, לבושי הגוף הנשמי שגמושכין אחר עולם-הזה, אלא אפילו מוגדען התחתון ועליון, כמו שכתוב (תהלים עב, כד-כז): "מי לי בשמים, ועמד לא חפצתי בארץ. בלה שארי ולבבי צור לבבי וגו'". ועל זה נאמר (שיר השירים ה, ח): "מי זאת עולה מן המדבר מתרפקת על דודך" – "על דודך" ממש.

דאיהו לא חזי – מזליה חזי". פי מזל – לשון מפעיל, שמוזל וממושד ההארה והשפעה לבחינת הנשמה שבתוך הגוף. והנה:

הנשמה שבבחינת מקיף נקראת בשם "יפת תואר", ששרשה בבחינת "לך ה' הגדלה והגבורה והתפארת" (דברי הימים א, יא), ש"התפארת" הוא ענין יופי – "הנד יפה דודי וגו'" (שיר השירים א, ט);

ובחינת הנשמה שבתוך הגוף נקרא "אשת יפת תואר", שמקבל מ"יפת תואר"⁴⁹.

וכדי להוציאה מן השכיה בבחינת עצמותה ומחותה, דהיינו השכל והמדות עצמן שתהינה לה לבדו, ולבער הרע מקרבו מכל וכל, והיינו בהתהפכות המדות של הרע לטוב ממש ולהכלל בקדושה⁵⁰, צריך להמושד גילוי אלהות בבחינת מזל, הוא הנשמה שלמעלה מן הגוף.

ועל זה אמר דוד המלך עליו-השלום (תהלים כו, ח): "פקשו פני", פירוש: פנימיות שלי, היינו עצמיות פנימיות נקודת-הלב ורעותא-דליבא, שהוא בהסתר והעלם, וצריך לביקשה ולחפש אחריה, ולהוציאה מהעלם אל הגילוי (וכענין שנאמר (תהלים קט, קע): "תעיתי בשה אבד, בקש עבדך").

וכיצד יבקש ויחפש אחריה?

"את פניך ה' אבקש" (שם): היינו פנימיות חזי"ה, בחינת "ויעבר תזי"ה על פניו וגו'" (תשא לד, ו), שמשם נמושכים "ג מדות הרחמים". והן נמושכות בימי הפליחות, שאז הוא זמן ועת רצון למעלה. ובכל השנה גמושד פנימיות חזי"ה בבחינה זו על ידי התורה והמצוות, שהן הן פנימיות רצונו והכמתו של הקדוש ברוך-הוא כבודו ובעצמו בכיכול, "דלית מחשבה תפיסא ביה"⁵¹:

(55) (פרדס שער ח פרק ג. וראה לעיל בחקוטי מו, ב).
 (56) (ברכות ו, א. וראה זתר חלק א קמו, א).
 (57) (בבא בתרא ט, א).
 (58) (זתר חלק א בתקדמה יא, ב).
 (59) (ברכות לד, ב).

(60) (וענין: בדבור המתחיל "מי מנה" לעיל בלק סו, ד). ובדבור המתחיל "ראשי המפות" (לעיל משות פא, גד). ובדבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל" (לעיל במדבר ה, ד ואילך). ובדבור המתחיל "אחרי ה' אלוקים תלכו" (ראה יג, ח), גבי (שם) "ואת מצותיו תשמרו" (לקמן פרשת ראה כ, א). ובדבור המתחיל "אם לא תדעו כי צאי כו" (תורה אור וצא כג, גד). ענין שם).

(49) ענין בוחר: ריש פרשת במדבר, דף ק"ו עמוד א. פרשת שלח, דף קנ"ט, א. וענין בוחר חלק א, וזיח, דף ר"מ סוף עמוד א' ועמוד ב' (ראה לקמן שיר השירים מט, ג. אור התורה במדבר פרק א עמוד צח)).
 (50) וכמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק י"ד.
 (51) (חקוני זתר בהקדמה, "פתח אליהו" י, א).
 (52) (ברכות ריש פרק ג. וכבמה מקומות).
 (53) (זתר חלק ב קבא, א).
 (54) ענין בבואר על פסוק "ויכתב משה את מוצאיהם כו" (לעיל מסעי צה, סוף עמוד ד).

וזהו וְלִקְחַתְּ לָךְ לְאִשָּׁה (פרשתנו כא, יא): דְּהֵינּוּ פְּעֻנָן שְׁנֵאמַר⁶¹: "בַּיּוֹם הַהוּא וְגו' תִּקְרָא לִי אִשָּׁר". וְהֵינּוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְמֵאמַר רז"ל⁶²: "בַּיּוֹם חֲתוּנָתוֹ (שיר השירים ג, יא) – זֶה מִתֵּן תּוֹרָה", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּחֵינֵת חֲתָן, וּכְנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת פֶּלָה – בְּחֵינֵת "פֶּלָה שְׂאֵרֵי וּלְכַבֵּי" מִמֶּשׁ.

אֵךְ לְהִיּוֹת בְּחֵינָה זֶה שֶׁל הַמְּשֻׁכֵת הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּת, פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבַּרְךְ וְחֻכְמָתוֹ, כְּרִי לְהַעֲלוֹת בְּחֵינֵת פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב בְּבְחֵינֵת עֲצֻמּוֹתָהּ וּמְהוּרָתָהּ מִמֶּשׁ, צָרִיךְ לְהִקְדִּים לְהִיּוֹת בְּבְחֵינֵת "וְחָשְׁבֶנָה כָּה" (פרשתנו שם) – שֶׁיְהִי כָּל יַשְׁעוֹ וְחֻפְצוֹ בְּזֶה. כִּי "רוּחַ אֵייתִי רוּחַ וְאִמְשִׁיךְ רוּחַ"⁶³, "אִם יֵשִׁים אֵלָיו לְבוֹ, רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֹף" (אי"ב לז, יד). מִה שְׂאִין כֵּן אִם אֵינוֹ חוֹשֵׁק וּמְתַאֲהֵר לְהַעֲלוֹת פְּנִימִיּוֹת נְקוּדַת־הַלֵּב, בּוֹדְאֵי לֹא יִמְשִׁיךְ בְּלוּם:

ד. "וְהִבְאֵתָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ" (פרשתנו כא, יב):

וְהַעֲנִין: כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֵהר⁶⁴ עַל פְּסוּק "נִפְלָה לֹא תוֹסִיף קוֹם וְגו'" (בְּעֻמוֹס רִישׁ סִימֵן י', ה'). שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּבְחֵינֵת "קוֹם" – מִמְּטוּחַ לְמַעֲלָה, רַק כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (עֻמוֹס ב, יא): "בַּיּוֹם הַהוּא אֶקִּים וְגו'". שְׂוִימִשְׁךְ מִלְּמַעֲלָה לְמַטָּה, שֶׁהִיא לָה גַם לְמַטָּה בְּחֵינֵת "קִימָה מַעֲלִייתָא"⁶⁵. וְהֵינּוּ לְהִיּוֹת אֹרֹךְ פְּנֵי ה' נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, לְהִיּוֹת "כְּפִיּוֹם הַפְּנִיּוֹם" (מַשְׁלֵי כו, יט), בְּבְחֵינֵת "וְהַחֲזִירוּנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ"⁶⁶, "לְפָנֶיךָ" דִּיּוּקָא, בְּבְחֵינֵת פְּנִימִיּוֹת, שְׂוִי הִיא שְׁלֵמִיּוֹת הַתִּשׁוּבָה – "תִּשׁוּבַת ה' כו"⁶⁷. וְהוּא בְּחֵינֵת קוּמָה – "אֶקִּים אֶת סוּפַת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת כו" (עֻמוֹס ב, יא).

וְהוּו עֲנִין אֲמַרְם⁷²: "עַם־הָאָרֶץ אֲסוּר לְאָכֹל בֶּשָׂר", שֶׁתִּבְשָׂר הוּא מוֹרִידוֹ וּמְשִׁפִּילוֹ לְמַטָּה. מִה שְׂאִין כֵּן תְּלִמִיד־חֻכְם, כִּי "צָדִיק אוֹכֵל לְשׁוּבַע נַפְשׁוֹ" (מַשְׁלֵי יג, כה) כְּתִיב. וְכֵן אֲמַרְו⁷³: "שִׁיחַת חוֹלִינֵן שֶׁל תְּלִמִיד־חֻכְמִיּוֹם כו"⁷⁴, דִּיּוּקָא. וְלִכֵּן הַפְּעֻלַת־תִּשׁוּבָה צָרִיךְ לְסַגֵּף אֶת עֲצֻמוֹ – כְּרִי לְהַרְחִיק עֲצֻמוֹ מִמְּהוּרָתוֹ, שְׁלֹא יוֹרִידֵנוּ וְיַחֲזִירוּנוּ לְסוּרוֹ חֵם וְשִׁלּוּם⁷⁵:

"וְהִסִּירָה אֶת שְׁמֹלַת שְׁבִייה" (פרשתנו כא, יג):

הֵנָּה אֲמַרו רז"ל⁷⁶: "בְּבוּאָה דְּכְבוּאָה לִית לְהוּ, אֲבָל בְּבוּאָה לְחוּדָה אִית לְהוּ"⁷⁷ גַם בְּזֶה לְעוֹמֵת זֶה" (קִהְלָת ג, יג)

70) וְעִין [בְּזֵהר] בְּכַרְשַׁת תּוֹרִיעַ (דף מ"ח, עמוד ב').

71) (בְּרִכּוֹת כד, א).

72) (פְּסָחִים כט, ב. וְרָאה לְעִיל בְּהַעֲלוֹתְךָ לֹא, ג).

73) (עֲבוּדָה זָרָה יט, א).

74) ["צָרִיכָה לִימּוּד"].

75) הוּבָא וְנִתְבָּאָר בְּאוּר הַתּוֹרָה פְּסַח (וְיִקְרָא בְּרַךְ ג) עֲמוּד תִּשְׁנֵי. וְרָאה לְקַמְּנוּ נִצְבִים נב, סוֹף עֲמוּד א שְׁהוּא עַל דְּרָךְ תִּשְׁבֹּת הַבָּרַי, עִין שָׁם).

76) (בְּמִנְחָה ככב, א. גִּישׁוּן סו, א. רָאה לְקוּפֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק ד עֲמוּד 1201 הַעֲרָה 49).

77) ("שְׂאִין לְחִיצוֹנִים אֵלָא בְּחֵינֵת אֹרֹךְ מִקְרָא אֲחֵר וְהוּא תִּקְרָא "בְּבוּאָה", לְפִי שֶׁהַמִּקְרָא הוּא כְּרוּמַת הַצֵּל בְּלִבְךָ (וְלִכְךָ נִקְרָא צֵל, מִכֵּן שְׂאִינוֹ מוֹלֹבֵשׁ כָּלֵל בְּגִיטוֹ שֶׁל אָדָם. .) אֲבָל אֵין לְחִיצוֹנִים מִקְרָא תִּשְׁנֵי שְׁהוּא מִקְרָא לְמִקְרָא כו, וְהוּא תִּקְרָא "בְּבוּאָה דְּכְבוּאָה", צֵל דְּצֵל כו. וְהוּו שְׂאֵמֵר "וְהִסִּירָה שְׁמֹלַת שְׁבִייה" כו, בְּחֵינֵת מִקְרָא אֲחֵר תִּקְרָא "שְׁמֹלָה", כִּי "בְּבוּאָה דְּכְבוּאָה לִית לְהוּ" – תִּקְס"ה חֶלֶק ב עֲמוּד תַּחֲכָם).

61) (הוֹשֵׁעַ ב, יח: "בַּיּוֹם הַהוּא נֹאֵם ה' תִּקְרָא אִשָּׁר").

62) (תַּעֲנִית כו, ב. וְרָאה רַש"י שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא וּכְמַצּוּדוֹת דָּוִד שָׁם).

63) (וְהֵר חֶלֶק ב, כסב, ב).

64) (פְּרָשָׁה וְיִקְרָא, דף ו' סוֹף עֲמוּד א' וְעֲמוּד ב' (נִזְכָּר גַם לְעִיל מִטּוֹת פֶּה, ד. לְקַמְּנוּ שִׁיר הַשִּׁירִים כֹּא, ב. וְרָאה אֹרֹךְ הַתּוֹרָה ז'ךְ בְּרַךְ א עֲמוּד תַּעֲנִי). וּכְרַעֲיָא־מִתְחִימָא פְּרִשַׁת פְּנִיחֵם, דף רנ"ז סוֹף עֲמוּד א' וְעֲמוּד ב').

65) (וְכַעֲנִין מִה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּרִבּוּר הַתַּתְּחִיל "וְשִׁמְתִי כְּרִכְךָ", בַּעֲנִין "חֵר אֲמֵר שֶׁחֵם").

66) וְעִין בּוֹדֵר חֶלֶק א, וְהִי (דף רל"ו, ב), פִּירוּשׁ בַּעֲנִין אֲחֵר מִטּוֹת שְׁכִיבֹת בְּכַרְשַׁת וְיִקְרָא – יֵשׁ לְזַמֵּר זֵהוּ כְּמֵאֵן דְּאֲמֵר "שְׁפֹתָה" (לְשׁוֹן הַיְהִר הוּבָא וְנִתְבָּאָר בְּאוּר הַתּוֹרָה בְּהַעֲלוֹתְךָ עֲמוּד שֶׁעַב).

66) (נוֹסַח הַפֶּלֶת שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה).

67) (וְהֵר חֶלֶק ג נִשְׂא כִּב, א).

68) (תַּקּוּנֵי וְהֵר בְּהַקְדָּמָה, פְּתַח אֲלֵהֶינּוּ י, א).

69) (עִין מִזָּה לְקַמְּנוּ: עַל פְּסוּק "כִּי כְּאֶרֶץ תּוֹצִיא צְמֻחָתָה" (לְקַמְּנוּ נִצְבִים נב, ב). וּכְכַרְשַׁת אֲמוּר עַל פְּסוּק "וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְךָ" (לֹא, ד וְאֵילֶךְ)).

עילאָה הגדולה מכולם. שפמה בחינות ומדריגות יש בתשובה-עילאה והיא העולה על פולנה. ועל זה נאמר לעתיד-לבא (ירמיה לא, ח): "בבכי יבואו וגו'"; וכתוב (שמות ב, ו): "והנה נער בוכה ותחמול עליו".

והיינו על דרך שאמרו על רבי עקיבא, כשאמר שירי-השירים "זלגו עיניו דמעות" 81 – שהבכיה הלזו היא מחמת דביקות הנפש בשרשה, למעלה מכדי אשר תוכל נפשו שאת, שאז "אין" 82 שליט ברוח לכלוא וגו' 83 (קהלת ח, ח).

ועל ענין בכיה זו איתא בשם האר"ז 84: "שכל מי שאינו בוכה 85 בראשי-השנה יזוים-הכפורים 86 אין נשמתו שלימה" 87, שבכיה זו היא שלימות הנשמה, ועיקרה ביום-הכפורים 88, בחינת התשובה-עילאה – "לפני הוי"ה תתהרו" (אחרי טו, לו).

יד, דהיינו בחינת מקיף למעלה. פענין "עבירה גוררת עבירה" 78, ו"מטמאין אותו הרבה וכו' 79. וצריך להסיר גם בחינת המקיף שנמשך למעלה מאליו, פי עוונותיכם מבדילין 80 פתיב, שמבדילין ומפסיקין בין השראת גילוי אלהותו ותברך שנמשך על ידי התורה והמצוות, ובין נקודת פנימיות-הלב, שאינו נוגע לפנימיות-הלב בלתי אם יסור המכסה והמסתיר לבחינת המקיף שפ"ה לעומת זה". שעל ידי הסרה זו:

"וישבה בביחד" (פרשתנו שם): שתהיה בחינת ישיבה וקביעות האהבה שבנקודת-הלב – "כל תמוט עולם ועד" (תהלים קד, ח). וכוזה יעלה ויבוא ויגיע לבחינת ומדריגה יותר עליונה, היא מדריגת "ובכתה את אביה וגו'" (פרשתנו שם):

פי הנה מעלת ומדריגת הבכיה היא בחינת תשובה

78 (אבות ד, ב).
79 (זקא לט, א: "אדם מטמא עצמו מעט – מטמאין אותו הרבה").
80 (ישעיה נט, ב: "כי אם עונתיכם היו מבדלים").
81 (ראה ותר חלק א צח, ב במדרש הנעלם. ט"ו אורח חיים סימן רפח סעיף קטן ב, בשם זתר הדרש).
82 ["אדם"].
83 (נענין מה שנתבאר: לעיל סוף דבור המתחיל "ישמתי כדכר". ובפרשת וישלח, על פסוק "ויקח מן הבא בידו מנחה". ועל פסוק "וקבל תיחודים").
84 (הובא בפרי עין חיים שער השופר ריש פרק ח. וב"באר היטב" שלחן ערוך אורח חיים סימן תקפ"ד סעיף קטן ג. שער הפונות דרשי ראש השנה (קודם דרש א). סידור האר"ז"ל סוף סדר הנסירה. – לקוטי שיעור ח"ט עמוד 206. ראה בארובה שם עמוד 208 ובמאמרי אדמו"ר הנקרא תקצרים עמוד תמח ואילך).
85 (שכל מי שאינו בוכה: גירסתנו בכתבי האר"ז"ל שם הוא: "מי שאינו בוכה" (בלי תיבת "כל"). אבל בכמה מקומות בדא"ח (לקוטי תורה תצא לו, ג. ראש

השנה נה, ד. דרך חיים יג, ריש עמוד ד. כא, ריש עמוד א. ועוד) הובא "כל מי בו". – לקוטי שיעור חלק ט עמוד 206. וראה לקמן לו, ד.
בתקס"ח (נדפס תשמ"ט) עמוד תתמ – בשם פתבי האר"ז"ל "דכל מי שאינו". במאמרי אדמו"ר האמצעי תצא עמוד תקו (נדפס תשמ"ו) "מי שאינו בוכה".
86 (בראש השנה יום כפור: פן הוא כפרי עין חיים, סידור האר"ז"ל ושער הפונות שם. אבל בדרך חיים יג, ריש עמוד ד (מ"פתבי המקובלים") כא, ריש עמוד א (מספרי הקבלה): בעשרת ימי תשובה. (בלקוטי תורה נצבים מה, ד – מפתבי האר"ז"ל: בימים נוראים. בלקוטי תורה ראש השנה נה, ד – מפתבי האר"ז"ל: בראש השנה). – לקוטי שיעור חלק ט עמוד 206).
87 (אין נשמתו שלימה: בתקס"ח חלק ב עמוד תתמא הקשה: "דלכאורה ופלא ענין שלימות הנשמה לבכיה דוקא". ובמאמר שבכיה באה מסיבת יתרון הנבחרת השפע במוח שבראש ותר זה מצד הארת בחינת המקיפים דמחוקן בשפתהגברים יותר מרא, ולכן מי שאינו בוכה "אין נשמתו שלימה מבחינת אור המקיפים דגפש בו", עין שם).
88 (ועיקרה ביום הכפורים: נתבאר בלקוטי שיעור חלק ט עמוד 208 הערה 41).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ביסוד או"א שהוא בפנימיות היחוד דאו"א בעצמותם שאין שם שרש ומקור לעה"ד מו"ר כלל ונק' עץ החיים בתוך הגן כו' כנ"ל בבחי' יחוד פנימי דחו"ב בק"ש כו' ובין חו"ג המגולים בבחי' חיצונית דבינה בו' מדות שבהשגת השכל

(מד) וזהו אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים הי' בדורותיו כו' דהנה הזכיר כאן ג"פ נח אלה תולדות נח נח איש צדיק כו' את האלהים התהלך נח. ויובן זה ע"פ כל הנ"ל בהפרש שבין חו"ג הסתומים ועלמנים

בתחלה בתולדות דנח שהן המדות דקדושה שיצאו בבירור בתכלית ואח"כ מפרש הטעם כי נח איש צדיק תמים הי' כו' (וכך הוא בנש"י בכל דור ששרשם בבחי' אור הוורע לצ"ע וכמ"ש ועמך כולם צדיקי' כידוע שתולדותיהם של צדיקים מע"ט בבירור דעה"ד כו' וד"ל ואח"כ א' עוד את האלקי' התהלך נח ולכאורה זהו מיותר שכבר א' נח איש צדיק כו'. אך מ"ש נח איש צדיק כו' זהו מצד עצם הטוב דמשפיע שהוא בחי' יסוד אבא בחי' נקודה דחכ' ואח"כ אמר דאת האלקי' התהלך נח דהיינו בהתלבשות יסוד אבא ביסוד אימא שנק' אלקי' בבחי' פנימית בינה שהוא יחוד הפנימי דאו"א כמו בק"ש שאומר הוי"ה אלקינו כו' וזהו את האלקי' דוקא בפנימית בינה שלמעלה מן המדות דחו"ג המגולים שם התהלך נח ביחוד תמידי שנק' תרדל"מ כו' וזהו התהלך בתמידו' וכמו ויתהלך הנוך את האלקים ואיננו כו'. וזהו יתרון מעלה בנח שהי' תולדו' מיוחד דחכ' בנינו' בבחי' התיקון כמ"ש ויולד נח כו' ומאלה נפצה כל הארץ אחר המבול כו'. ובאמת מ"ש את האלקים התהלך נח מוסיף הוא על ענין הקדום שהי' בבחי' יחוד פנימי דבינה אלא שעלה למעלה יותר והוא בבחי' המקיף דכתר שלמעלה מיוחד דחו"ב כנ"ל שנק' אלקים עילאה כידוע בענין כי הוי"ה הוא האלקים דכתר וכמו ומשה נגש כו' אשר שם האלקים כו' והיינו בחי' מ"ם דצלם כמ"ש אך בצלם יתהלך איש וכך התהלך נח בשם אלקי' בסדר"ם כו' כמו ענין התפלה בלחש הג"ל שלמעלה מיוחד הפנימי דחו"ב שבק"ש כנ"ל וד"ל:

(מו) והנה אחר כל הג"ל בענין שרש נח איש צדיק כו' שהוא בחי' פנימי' יסוד אבא שמתייחד בפנימית בינה שז"ש את האלקים התהלך נח פי' האלקים לבד שהוא פנימית בינה כנ"ל. בזה יובן ג"כ כללות ענין תיבת נח שצוה ה' שיכנס בתיבה עם ג' בניו כמ"ש עשה לך תיבת עצי גופר כו'. ומבואר בס' לק"ת בשרש תיבת נח שהוא בבחי' פנימית דבינה שנק' עלמא דאתכסיא שסתומה בהעלם גדול ולא יומשך משם בחי' הגילוי דמדות כמו מ"ם סתומה שנק' מאמר סתום ונח איש צדיק תמים שהוא בחי' יסוד אבא שהוא בחי' נקודה דחכ' נכנס לתוך התיבה ומתעלם בה לגמרי וכמ"ש ויסגו' ה' בעדו כו' כענין נקודה בהיכלא כידוע (וכס"ת בהיכל וזהו ג"כ תושב"כ ותושבע"פ כידוע) ולכאורה זהו סתירה למה שא' בתחלה אלה תולדות נח שזהו בחי' המשכת המדות דחג"ת שגולדים מחיצוניות בינה דוקא כנ"ל. אך הענין הוא דבאמת הא בהא תליא דלפי שנת איש צדיק נכנס בתיבה זו שהיא בבחי' מקיף דבינה בפנימית שבה ונתעכב בה שנה שלימה שנת המבול עי"ז היה אח"כ בחי' רבוי התולדות דנח מג' בניו שמהם נפצה כל הארץ כו' (וזהו בדוגמא אשה שמתעברת ונתעלם הולד בכטנה ט' חדשים שעוכב זה שהיה הולד בהעלם במעי אמו הוא שגורם

שנמשך ונולד בגילוי בלב בשר שיש מזה שרש ואחיה לעה"ד טו"ר כו'. ואמנם מבואר למעלה שיש מעלה יתירה בחיצוניות דבינה ומדות על הפנימיות דחו"ב אחר שמתברר מהם מעה"ד טו"ר בתכלית כנ"ל שזהו כענין ראית עין החכ' בלב בינה ללב מביין כו' שנק' עומק דחו"ב כו' שבאו"ר המגולים בלב בשר דוקא כמו בשיר וניגון כו' שעיי"ז יוכל להיות בירור אמיתי יותר במעלה ומדריגה יתירה ביחוד פנימי דחו"ב יותר מכמו שהן במקורם בכתר (שהן ב' מזלות דנוצר ונקח כמאמר הכל תלוי במול אפי' ס"ת שבהיכל כידוע) וזהו שהקדים תחלה לומר אלה תולדות נח וקאי אדרכמיק ל' שא' ונח מצא חן בעיני ה' שזהו בחי' אור המקיף היותר עליון שמאיר בהעלם על נח איש צדיק עליון שהוא בחי' יסוד אבא כו' שהוא גילוי אור שפע דנקודת החכ' כמו שהיא בבחי' אין דכתר כמ"ש והחכ' מאין תמצא ומן ההעלם יצא לגילוי ליתן כח ועוז לתולדות דנח זה והוא מה שיוצאי' וגולדים המדות מהעלם דחכ' מאין ליש והן ג' גווני קשת שנראי' בגילוי מהעלם דיסוד אבא באימא וכמ"ש בסמוך ויולד נח ג' בנים כו' שהן ג' קוין דאצילות בגילוי שם קו הימין כו' שהוא בחי' חג"ת בכלל וזהו שנק' אלה תולדות אלה גי' ל"ז שהן התכללות הוי' מדות שכל מדה כלול מו' באבא ומתחלקי' יותר בבינה שהן המדות שבהשגה עד המדות שבלב כנ"ל וכל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים כידוע וגם כאן א' אלה תולדות נח שבאים בבחי' בירור בתכלית מתערובת דעה"ד טו"ר כענין התבררות דאו"ר המגולים במוח בינה ולב בשר כדי לברר הישות וגסות דק"ג שנדבק בהם לגמרי ונק' בר לבב כו' כנ"ל בענין פסד"ז ושת' לפני ק"ש כו' וד"ל:

(מה) וזהו אלה פסל את הראשונים כי דורו' שעד נח היו בבחי' המדות דתוהו שנפלו בשבה"כ וכמו הנפילים היו בארץ כו' הגבורים אשר מעולם כו' שהן מעולם התוהו ונפלו למטה בבחי' פסולת הגבורות קשות ברע גמור מחמת חטא אדה"ר בעה"ד כידוע. ואמנם נח איש צדיק הי' בדורותיו שהי' בבחי' הבירור דעה"ח שכולו טוב ואין שם שרש אחיזה לרע כלל ע"כ א' אלה תולדות נח שגם חו"ג המגולים נבררו בתכלית כנ"ל וממילא פסל את הראשונים שנאבדו במבול כי הי' מבחי' פנימית יסוד אבא שביסוד ז"א וז"ש לו כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה וזהו שא' אלה תולדות נח תולדותיהם של צדיקים מע"ט שהן הבירורי' דעה"ד וד"ל ואח"כ מפרש נח איש צדיק תמים כו' שזהו כמו שהי' נח בתחלה ביחוד הפנימי' דחו"ב בבחי' ראי' דנקודת החכ' ותמצית ההשגה דבינה ששם בחי' חו"ג סתומים ונעלמים כבינה בפנימית יסוד אימא כו' ע"כ הי' צדיק תמים בבחי' השלימות מצד העצם שזהו בחי' עין החיים כו' שאין שרש משם לעה"ד כו' וזהו שכפל הדברים

המדות בעצם שהן רק חג"ת שנוולדו ביחוד פנימי דחו"ב והוא מפני שגח איש צדיק היה מכבד והיה מייחד יחוד עליון דאו"א כמ"ש את האלקים התהלך נח דמשמעו לשון עבר שכבד התהלך קודם המבול אך בשביל רבוי התולדה מן המדות שנמשך מג' בניו זה היה ע"י כניסתו בתיבה דוקא):

תולדתו וגידולו ימים רבים ואשר יסתעף ויולד ממנו כמה דורות כמ"ש במ"א. וכך היו כלולים כל המדות דו"א בפנימית בינה בבחי' המקיף שבה קודם שיצאו בתולדה בגלוי וזהו ענין מ"ם סתומה כמשי"ת) (ומ"ש אלה תולדות נח שהן ג' בניו שכבד נולדו קודם שנכנס לתיבה זהו התולדו' של

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - לרוקע הארץ (תקס"ב)

לכל הרצונות ושם הוא שנעשה הכנה לשיהי' באתעדל"ת אתעדל"ע וכיון שכן עלה ברצונו ממילא כן ההנהגה מאצי' לבי"ע. ונמצא מוכן שלא מצד עצם האתעדל"ת נעשה ההתפעלות והאתעדל"ע כי באמת אינן הנבראים בערך כלל שיעוררו ויעשו התפעלות אלא לפי שכך עלה ברצונו שיהי' התעוררות והתפעלות למעלה מאתעדל"ת. ועתה יש לבאר מהו ענין המשכה שנעשה ע"י העלאת מ"ן. הענין דהנה ידוע פי' וענין אור א"ס שההארה הנמשכת ממהו"ע ית' אינו בבחי' התפעלות במהו"ע ית' ח"ו עי"ז וגם אינו בבחי' התלכשות כמו השפעת השכל במו"ד שמתלכש בתוכן וגם מתפעל כשטרוד בהשפעה זו משא"כ בו ית' שהוא לבדו הוא כמו שהי' בלי שינוי ח"ו ומה"ט נק' הגילוי בשם אור דוגמת אור וזוי השמש שגם ביומא דעיבא שאין מאיר עלינו הזוי מחמת שהענין מפסקין אין במהות השמש שום שינוי ותוס' או גרעון כלל עי"ז מכמו שהוא ביום צה שהזוי מניע אלינו. (וגם נת' במ"א שגם בהאור המאיר ממהו"ע ית' אין בו שום בחי' התפעלות ושינוי ח"ו במהות ועצמות האור משינויי הכלים וגם אינו בבחי' התלכשות כלל עכמ"ש בביאור דקדושים תהיו פ"ב בהג"ה). ואמנם הגם שאינו בבחי' התפעלות והתלכשות אין האור למעלה כדוגמת אור הגשמי של השמש שהוא הכרחי שמאליו יאיר השמש אורו. אבל למעלה אור המאציל הוא ע"פ רצונו הפשוט וא"כ צריך לזה העלאת מ"ן שע"י יומשך האור כי מצד עצמו הרי כתי' כי ה' אלקיך איש אוכלה הוא פי' כמו שהאש הגשמי טבעו להסתלק תמיד לשרשו האש היסודי והוא היפוך טבע אור השמש המאיר ממילא ומאליו למטה משא"כ האש שאינו מאיר אלא ע"י אחיזתו בכלים הן הפתילה והעצים אבל מיד כשיכלו מסתלק למעלה ואינו מאיר למטה כלל, כמ"כ עד"מ האור המאיר ובא מעצמותו ית' חפצו ותשוקתו להסתלק

לרוקע הארץ על המים כל"ח: להבין ענין העלאת מ"ן מהו והגם שבס' לק"א ממורו ג"ע נת' טעם למה שהמ"ן מעורר למעלה לפי שענין ההתהפכות ממרירו למיתקא הוא דבר חידוש וכמו צפור המדברת, ע"כ מצד החידוש ימשך למעלה באצי' ירדת השפע. עדיין אין זה מתיישב אל השכל שהרי ממך הכל כתי' שהוא ברא את החשך ואת האור וקמו' ית' כחשכה כאורה ממש שוין א"כ מהו החידוש אצלו שנעשה חשך לאור. וגם ענין השני שבהעלא' מ"ן והוא הנו' בוהר דבאתערותא דלתתא אתעדל"ע ג"כ צ"ל האיך יתכן לומר כן באלקות הבע"ג שיתעורר מהתעוררות הנבראים בע"ג. דבשלמא בבנ"א יתכן לומר כן שכמים הפנים לפנים כן לב האדם באהבתו לחיברו מעורר אהבת חיברו אליו לפי ששניהם שוין בבחי' הגבול. אבל באלקות שהוא בלתי בע"ג. איך יתכן ההכרח שיהי' מתעורר לפי ערך התעוררות התחתונים דהיינו שבמדה שאדם מודד בה יהיו מודדין לו כידוע (במשנה וגמ' פ"ק דסוטה) והלא אינן שוים כמדותיהן שאדם הוא בגבול ותכלית ואין לו שייכות וערך ויחס כלל לאלקות הבע"ג. אך הענין הוא דבאמת לא שהדבר הכרח מצד עצם האתערות' אלא שכך עלה במחשבה הקדומה שיהי' המשכה מאצי' לבי"ע ע"פ אתעדל"ת ושיהיה המשכה לפי המדה שאדם מודד בו' ופי' מחשבה הקדומה הוא בחי' א"ק ונק' ג"כ קדמות השכל שהוא קודם לאצילות ושם הוא הטעם והשכל למה שלא יהי' המשכה כ"א ע"י אתעדל"ת ויובן כ"ז עד"מ באדם התחתון שגומר בדעתו איך שיתנהג עם בנו במדה ובמשפט ולעצור האהבה בלבבו שאינה במדה להיות ההנהגה עמו במדה כו' וכיון שרוצה כן הרי מתנהג עמו כן א"פ שזהו נגד האהבה שבלבו כי הרצון שליט על כל כחות הנפש. וכמ"כ יובן בנמשל למעלה דבחי' א"ק הוא ענין רעוא דכל רעיון הנו' בוהר פי' הרצון המקור

להן קץ וגבול באמת שהרי כל הנשמות הם בבחי' גבול כידוע וא"כ מה שהוא למעלה מהכלי שלו מעט עדיין הוא ג"כ בבחי' גבול באמת, והיאך יהי' זה מעורר המאד האמיתי הוא האא"ס שאינו בבחי' גבול ותכלית כלל באמת ח"ו והלא לגבי דבר שהוא בלתי בע"ג אין ערוך כלל כל הבע"ג ושוה ומשוה קטן וגדול כו'. אך הענין הוא דמאדך כתיב מאד שלך פי' שאף בראשון שדעתו ולכו קטנים ומה"ט גם אהבה שאינה גדולה כ"כ באמת היא אצלו בבחי' מאד למעלה מהכלי שלו מ"מ כיון שעכ"פ אצלו אהבה זו היא למעלה מהכלי שלו הרי היא למעלה מהגבול שלו לכן היא מעוררת באא"ס שלמעלה מהגבול באמת, שהרי כבר נתבאר שמה שבאתעדל"ת אתעדל"ע אינו מצד עצם מעלת האתעדל"ת שמצד עצמה לכד תהי' ראויה לעורר אתעדל"ע שז"א משום שאין ערוך כנ"ל אלא משום שכך עלה במחשבה בבחי' קדמות השכל הנק' א"ק כנ"ל שהיה נמשך אתעדל"ע מאתעדל"ת אלא שז"מ האתעדל"ת צריך להיות בדוגמא להאתעדל"ע דהיינו כמשארז"ל במדה שאדם מודד כו' וכיון שכן הרי אהבה זו כיון שאצלו היא למעלה מהגבול שלו ממש הרי היא אצלו בחי' בלתי גבולית (ר"ל לגבי הגבול שלו) לכן מעוררת למעלה בחי' האא"ס הכבע"ג באמת, וז"ש מאדך מאד שלך לבד, מה שאצלך הוא למעלה מכלי הלב הוא המעורר למעלה אע"פ שלגבי אחר יכולה אהבה זו להתיישב בכלי הלב מ"מ כיון שאצלך הוא למעלה מהכלי ה"ז מעורר למעלה מבחי' גלוי האא"ס שלמעלה מהכלי כנ"ל (ואיה"נ שהשני לא יעורר שם ע"י אהבה כזו כיון שמתיישבת בכלי שלו ואינו בבחי' מאד אצלו ולא יעורר שם אלא ע"י אהבה יותר רבה מוז שתהיה גם אצלו בבחי' מאד וכן עד"ז כל הגדול מחבירו צ"ל אתעדל"ת באהבה יותר גדולה עד שתהיה גם אצלו בבחי' מאד וזהו פי' מאדך לכל א' למעלה מכלי שלו וז"ש ר"ל לפום גמלא שיחנא כו'):

ובבל' הנ"ל יובן מ"ש בע"ח שעיקר המ"ן הוא משוירי המלכים שלא נבררו, והענין כי בעולם התווה הי' השבירה לפי שהיו הכלים קטנים והאורות היו גדולים ולא יכלו הכלים להכילם ונשברו הכלים והאור נסתלק למעלה, והוא עפ"משנת"ל בענין בחי' בכל מאדך שמחמת קטנות הכלי לא תוכל להכיל האור וכמ"כ למעלה הכלים הם הספי' עצמן חכמה ובינה כו' והאור הוא החיות הפשוט המאיר לתוכן מא"ס ב"ה וכשהי' האור והחיות מאיר בהם בתוקף גדול לא יכלו הכלים להכילם ונסתלק האור לשרשו באא"ס ממש, והנה מהכלים הנשברים נתהוו עלמין דבי"ע כידוע לכן כשנתבררו ובאי' לשרשן היינו שיהי' בחי' רצוא בהם ע"ד שהי' בכלים דתהו שנאמר הסבי עניך מנגדי כו' והוא בחי' מאדך ואז מעורר בשרשן באורות דתהו שהם גבוהי' מאד נעלה שמחמת גדול אורן לא יכלו הכלים להכיל,

למעלה וליכלל במקורו הוא מהו"ע ית' וז"ש המתנשא מימות עולם שהוא מתנשא אפי' מיומי' עילאי' ליכלל במקורו אלא שבתחלת הבריאה האיר מעצמו בתורת חסד חנם כנו' בע"ח ועכשיו הדבר תלוי באתעדל"ת שיעוררו להיות המשכת האור והזיו מלמעלה למטה בתוך הכלים והעולמות. ואלא מהו יש להבין כיון שענין המשכה זו הוא מהאא"ס שלמעלה מעלה מכל הנאצלים שיהי' מאיר ובא ממהו"ע ית' ממש איך יתעורר להאיר ע"י אתעדל"ת כי הלא ידוע שכל העלאת מ"ן צ"ל בדוגמא דדוגמא לירידת השפע שנשפעת להמקבל אחר' עכ"פ ואע"פ שנת' שמה שבאתעדל"ת אתער לעילא הוא מפני שכך עלה ברצונו מ"מ צ"ל האתעדל"ת מעין האתעדל"ע שהרי במדה שאדם מודד בה דייקא מודדים לו אפי' לענין הטובה אלא שאע"פ שהאתעדל"ת היא כגבול ותכלית עלה ברצונו שז"מ יתער לעילא אע"פ שהוא בלתי בע"ג אבל מ"מ צ"ל מעין דדוגמא דדוגמא עכ"פ מהאתעדל"ע וכמו בגשמיית תלמיד המחכים את רבו שאינו אלא ע"י קושיא דייקא ולא ע"י אהבה וכדומה, וכיון שכן מה יהי' האתעדל"ת לעורר גלוי האא"ס ממש האין ימצא כנבדאים בע"ג באתעדל"ת שלהם בחי' מעין דדוגמא דדוגמא להאא"ס המאיר ובא ע"י העלאת מ"ן שלהם, אך הענין הוא דעיקר האתעדל"ת והמ"ן הוא ענין אהבה דככל מאדך הנז"ל בתורה ע"פ קדושים תהיו פ"א שזהו המעורר למעלה באא"ס ממש והוא בחי' ומדרגת הקדוש הראשון מג"פ קדוש שבקדושה כמשנ"ת שם באריכות, והענין כי אהבה זו ענינה הוא האהבה הגדולה והרבה שאינה נגבלת בכלי הלב דהיינו שאין הלב יכול להכיל בתוכו אהבה זו כי רבה היא והוא בחי' צעק לבם אל ה' דהיינו שנתפעל כ"כ ביותר ונגע ללבו מאד ולעצמות נפשו עד כי לא יכול לסבול בתוכו אהבה והתפעלות זו ולהסתירה ולכן יצעוק פתאום צעקה גדולה כמי שצועק בשנתוודע לו ענין הנוגע לחיי נפשו כו' וזהו בחי' אהבה שלמעלה מהכלי ונק' מאדך פי' מאד הוא ריבוי גדול (זייער בל"א) שאינה נגבלת בכלי הלב, וכיון שאהבה זו היא דבר שאינו נגבל בכלי ה"ז כמו בחי' הוראה על בחי' א"ס שהוא האור שלמעלה מהכלים לכן בחי' אהבה זו היא המ"ן לעורר גילוי האא"ס, ואף שבאמת גם אהבה זו היא בבחי' גבול ותכלית, שהרי אנו רואים שבמו שדעתו ולבו רחבים יותר אזי יכולה אהבה כשיעור התלהבות של זה להתיישב בו ולא יצעק כלל אך אם יצעק גם הוא יהי' מדבר גדול יותר מאותו הדבר שנתפעל זה וגם צעקת השני שלמעלה מכלי לבבו לגבי השלישי הגבוה ממנו ודעתו ולבו רחבים יותר ג"כ יתיישב בו ההתפעלות של זה ויכילה בלבו ולא יצעק כלל וכן עד כמה מדרגות כו' וא"כ מאחר שאנו רואים שבחי' ההתלהבות דמאדך של זה יש לה תכלה וקץ כלב השני וכן אפי' המאדך של הנשמות היותר גדולות יש

משא"כ בעולם התיקון שהכלים רחבים כמושי"ת אלא שבתהו היה שבירה אבל בשלמטה יהי' אהבה זו לה' לבר ולא יתערב בה זר והו ענין הבירורים לשיתעלו הכלים כמו שהי' בתהו לפני השבירה בבחי' רצוא דקדושה ובוה מעוררים גלוי האא"ם ממש שלמעלה מעלה מהאורות המתלכשים בכלים כנ"ל ממעם הנ"ל:

וכמשנ"ת שבחי' המאר שלמטה מעורר המאר עליון שהוא בלי גבול האמיתי והיינו שמתעורר עי"ז בחי' האורות דתהו וגם האא"ם שלמעלה מעלה מכל הכלים, ונמצא עכ"פ יצא לנו מזה שעיקר המ"ן והאתעדל"ת הוא משוירי המלכים דהיינו בחי' מארך והוא שיהי' אהבה למעלה מכלי הלב וכענין הרצוא דעולם התהו שבא ג"כ מצד קטנות הכלים

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

יפה שעה א' בתשומע"ט

שהוא עוקר את עצמו מדבר התקשרותו הקדום זהו ענין שעה א' בתשובה ועי"ז נעשים אח"כ המעשים דעשיית המצות בשם טובים ומאירים כו' והוה תשובה ומעש"ט בכל עת עשיית המצות כו'.

יפה שעה א' בתשובה ומעשים טובים, שיש לומר שיש בחי' תשובה בכל פעם שעושה מעשים טובים והיינו ע"י היותו טרוד כ"כ בעסקו ומפנה את עצמו לעשות מצוה צריך לשוב ממקום שהוא ולהתחיל בעשיית המצוה הנה מה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אלה מסעי בני ישראל, ש"פ מסעי, תער"ג

ב' הענינים דבחי' בל"ג ובחי' גבול כו', ע"כ הוא בבחי' ממוצע כו'. רק שהמדר' שלפני האצ' הרי הכל בבחי' סתימות והעלם, ע"כ עיקר הממוצע הוא אצ' שהוא בבחי' מציאות אור ומ"מ הוא בבחי' אור הדבוק במקורו ע"כ הוא בבחי' ממוצע כו', ובע"ס דאצ' גופא ב' המדר' הן בחי' ח"ע וח"ת או אורות וכלים כו'.

קסב) והנה ידוע שהתורה היא ג"כ בחי' ממוצע בין אוא"ם לנבראים, דברי' והתהוות העולמות הוא ע"י התו', וכמו"כ ע"י התורה הוא ההתחברות דאוא"ם עם העולמות כו', והוה מה שהתו' נק' דרך וכמ"ש כי ישרים דרכי הוי' ואי' בוהר דאינון ארחין דאורייתא כו', וכמ"ש ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט כו', וכמו הדרך שבו הולכים ממקום למקום כו', כמו"כ תורה היא הדרך שע"י נעשה התחברות דאוא"ם עם עולמות כו', והיינו שהתו' היא בבחי' ממוצע שע"י הוא התהוות העולמות וכן גילוי אוא"ם

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים כו', ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם, ואלה מסעיהם למוצאייהם, וצ"ל מוה"ע מוצאייהם למסעיהם, והול"ל ויכתוב משה את מסעיהם מהו מוצאייהם למסעיהם, ומהו עוד ואלה מסעיהם למוצאייהם כו'. גם צ"ל אומרו ויכתוב משה הלא כל התורה הקב"ה אומר ומשה כותב מהו אומרו כאן ויכתוב משה כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דאצ' הוא ממוצע בין אוא"ם המאציל אל הנבראים דבכדי שיהי' התהוות הנבראים מאוא"ם זהו ע"י התהוות האצ' כו', דלכאורה א"מ איך שייך ממוצע בב' דברים נבדלים שאינם בערך כלל כו', וכמו שאינו שייך ממוצע בין בל"ג וגבול כו'. נת' ע"ז שהממוצע הוא הקו הנמשך מאוא"ם שיש בו מבחי' בל"ג ומבחי' הגבול שהרי הקו הוא המשכה שבבחי' מדה וגבול כו', ושרשו הוא מאוא"ם הבל"ג, והוא מה שהאוא"ם הבל"ג שיער בעצמו להאיר במדה וגבול הרי יש בו כח הא"ם כו', ונמצא יש בו

ז"ל, שזהו לא רק שהאור מתעלם כ"א שיש דבר המעלים שמעלים ומסתיר עליו כו', וכמ"ש במ"א בענין ההתלבשות שיש שהמלוכבש שולט וזהו במדר' הקדושה שהמלוכבש הוא בהתגלות כו', ויש שהמלוכבש שולט כו', וב' מיני התלבשות אלו יש בהתלבשות הנה"א בהנה"ב, דכאשר הנה"א הוא בהתגלות ה"ה מושל ושולט על הנה"ב וכל ההנהגה הוא ע"י הנה"א כו', וכאשר הנה"ב הוא בהתגברות ה"ה מושל ושולט על הנה"א שגם הנה"א נמשך אחריו, וכידוע בענין סרכות הריאה שהריאה נסרכת ונדבקת דהיינו שהארת נה"א נמשך ונדבק אחר הנה"ב כו'. ובהשראה לא יש ענין כזה כו'. וזהו ג"כ מצד התפרש הנ"ל דלהיות שהתלבשות הוא בהאור שהוא בח' הארה לכד ושכא בבחי' מיעוט כו', ע"כ במדר' תחתונות יכול להיות התלבשות כנ"ל, וכמו ענין סרכות הריאה הרי שייך רק בנשמות נמוכות שהן בבחי' גסות הרוח שהרוחני' שלהם הוא בבחי' גסות כו' וכמ"ש בלק"ת ד"ה להבין ענין מי אל כמוך. וכמו"כ למע' התלבשות הנ"ל שייך בהארה הבאה בבחי' מיעוט וצמצום ביותר במדר' התחתונות כו', והשראה להיות שזהו בעצם האור כמו שהוא ע"כ אינו שייך בזה התלבשות באופן הנ"ל)). רק שהשראה הוא שיכול להיות שאינו מאיר בגילוי כו' כנ"ל, ונר' שא"ז שהאור הוא בבחי' מקיף לכד כ"א שנמצא בבחי' פנימי' רק שאינו בבחי' גילוי כו', ופי' וענין שאינו בבחי' גילוי אין זה שאינו מתגלה כלל שזהו כשלא יש כלי אל האור שאז אין האור מתגלה כלל כו', וכאן הרי אדרבה יש כלי אל האור והוא הביטול כו' (והיינו מה שהעדר הכלי הוא כלי כו'), אלא הכוונה בזה שאינו בבחי' גילוי היינו שאינו מתגלה ממש להיות מושג ממש כו', וכמ"ש בס"ש ב"ה בענין השראת השכינה דכאשר בטל במציאות אז הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד כו', הרי דהשראה הוא ג"כ התגלות רק שאינו בהתגלות ממש בבחי' גילוי המהות כו', דמש"א ששורה ומתגלה ה' אחד אין הכוונה שמתגלה בהם מהות הדבר ממש כו' (שהרי גם ע"י המצות המשכה היא בבחי' מקיף כו' ועמ"ש בפמ"ו), כ"א מה שיודעים ומרגישים את היחוד דה' אחד כו', שכ"ה גם בנשמות הגבוהים השייכים ליחוד זה היינו שיודעים ומשיגים ונרגש בנפשם ענין ה' אחד כו', ומ"מ א"ז גילוי מהות הענין כו' (ובד"כ צריכים לחלק בזה בין ראיית העין לראיית עין השכל כו', דהנה התגלות עצם מהות הדבר ממש הוא בראיית העין, וכמו שיהי' לעתיד דכתי' ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר כו', משא"כ בראיית עין השכל דבעין השכל דבלבא אתחוו כולא כו', הגם שזהו מדר' גבוה ונעלה מאד א"ז ראיית עצם המהות ממש כו', ולכן יש חילוקי מדר' במדר' הרא' שזהו מפני שא"ז עצם המהות ממש כו' וכמ"ש במ"א, ולע"ל שיהי' בחי' ראיית העין וכמ"ש כי עין בעין יראו כו' כתיב כי כולם ידעו

בעולמות הוא ע"י התו' כו'. והענין דהנה א' בזהר תרומה דקס"א ע"א קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא בר נש דאשתדל באורייתא מקיים עלמא כו', ופי' קוב"ה הוא בחי' עצמות אוא"ם עצמות המאציל שמובדל בערך מהעולמות כו', ואסתכל באורייתא הוא שנתצמצם ע"י התו' כו', דכשם שהע"ם דאצ"י הם מגבילים את האור להיות בבחי' מקור לעולמות בע"ג כו' כנ"ל, כמו"כ התו' מגביל את האור כו'. דהנה אורייתא מחכ' נפקת שהחכ' היא בחי' או"פ, וכמו ער"מ בכחות הנפש הרי החכ' שהוא בחי' או"פ ובבחי' התיישבות העיקר הוא כח השכל כו' דהכחות שלמעלה מהשכל כמו כח הרצון ה"ה בבחי' מקיף כו', וכן גם המדות בעצם הן בבחי' מקיף רק ע"י המוחין נעשה בבחי' פנימי כו' (וכמ"ש מזה לעיל פמ"ז), וכמו"כ הוא למעלה דעיקר או"פ הוא בחי' החכ' כו', וקוב"ה בחי' עצמות אוא"ם שלמע' מהחכ' ע"י דאסתכל באורייתא ה"ה בא בבחי' הגבלה להיות בבחי' או"פ כו'. והענין הוא כדאי' במד"ר בראשית פ"ד שאל את ר"מ אפשר אותו דכתי' ב' את השמים ואת הארץ אני מלא ה' מדבר עם משה מבין שני בדי ארון, א"ל הבא מראות גדולות, א"ל ראה כבואה שלך ראה אותה גדולה, הבא מראות קטנות וראה כבואה שלך ראה אותה קטנה, א"ל ומה אתה כו', הוי כשרוצה את השואה"א אני מלא וכשהוא רוצה ה' מדבר עם משה כו', הרי שאותה המדר' ממש דאת השמואה"א אני מלא ה' מצמצם א"ע בין שני בדי הארון כו', וכמו"כ ממשל המראות כו'. כי חכ' היא כלי לאוא"ם ב"ה דהשראת אוא"ם הוא בבחי' ביטול דוקא, והחכ' היא בבחי' ביטול דהנחת עצמותו שזה עיקר הביטול, וכמ"ש גבי משה ונחנח מה כלי מהות ומציאות דבר כו', וע"כ היא כלי להשראת אוא"ם ב"ה כו' (והוא כמ"ש בזהר פ' בלק דקפ"ז ע"א ע"פ החכם עיניו בראשו דשכינתא שרי' על רישי' כו', והיינו בבחי' החכ' שבו, וזהו החכם עיניו בראשו כו' וכמ"ש הרמ"ז שם), וזהו המכו' בכ"ד דאוא"ם שורה בחכ' כו'. ומה שנק' בש' השראה הוא שיכול להיות שיהי' שורה בה בבחי' העלם ג"כ, דענין ההתלבשות הוא שמאיר בגילוי ממש, וכמו התלבשות אורות בכלים הוא שהאור מאיר בגילוי ממש בהכלי והיינו שבהכלי מושג האור כו' וכמ"ש בס"ש פמ"ה, משא"כ ענין השראה הוא ששורה שם האור בעלם כו' (רק שבהתלבשות האור הוא בבחי' צמצום ומיעוט ועי"ז הוא בהתגלות כו', דזה שיהי' האור בגילוי בהכלי הוא ע"י שהוא לפ"ע הכלי שבהכרח שיהי' בזה בחי' מיעוט כו', ובכללות הוא בחי' הארה לכד כו', משא"כ האור שבבחי' השראה הוא בחי' מהות האור כמו שהוא, ובהו יתרון גדול בהשראה לגבי התלבשות כו' (גם בהתלבשות יש אופן התלבשות שהוא בבחי' העלם לגמרי כמו ענין הגלות וכמ"ש באגה"ק סי' כ"ה ד"ה להבין אמ"ב צוואת הריב"ש

שאינו מושג מהות האור, התלכשות הוא שמושג בהכלל, רק שזהו הארה ובכחי' מיעוט, והשראה הוא שעצם האור שורה שם, ולכן בהתלכשות יש אופן שהמלכיש שולט משא"כ בהשראה, והוא שבא בכחי' או"פ רק שאין המהות מושג, וכמו גילוי ה' אחד גם בנשמות הגבוהות, וי"ל שזהו בכחי' ראיית עין השכל, וגילוי המהות הוא ראיית העין, כי עין בעין יראו.

אותי בלי התחלקות מדרי' כו', וי"ל דלעתיד יהי' באמת בכחי' התלכשות ממש דהיינו שעצם המהות יהי' בכחי' גילוי ממש בכחי' השגת המהות כו').

קיצור. והנה התורה היא ממוצע בין או"א"ם ועולמות, קוב"ה אסתכל באורייתא, קוב"ה עצמות המאציל, ומתלכש בתו' בכחי' פנימו, וכמו החכ' שהוא או"פ, ולהיות החכ' בכחי' ביטול או"א"ם שורה כחכ', וענין השראה הוא

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

וכל בניך

המעלה, ובדרך כלל הו"ע ההרגש שמרגיש א"ע לאיזה מציאות דבר מה, ומשו"ז הוא יקר בעיני עצמו, והרגש זה מה שמרגיש א"ע ומחשב א"ע לדבר חשוב ואיש המעלה, הוא מקור לכל מיני רע ר"ל דמדות רעות, דהנה כתיב את זה לעומת זה עשה אלקים, דכשם שיש מדות בקדושה שהם מדות טובות הנה כמו"כ יש לעומתם מדות דקל' שהם מדות רעות, וגסות הרוח הוא המקור לכל המדות רעות, וכנראה בחוש דמו שהוא מחשיב עצמו למציאות דבר מה שהוא יקר בעיני עצמו, הרי כל דבר טוב וערב ה"ה מתאוה אליו מאד ואינו נח ושקט עד שממלא תאוותו, משא"כ מי שהוא בשפלות שאינו מחשיב א"ע לא ירצה כלל בדבר הטוב כמו שלא ירצה העני במעדני מלכים שאינו בערך התפשטות כזאת שירצה בענינים כאלו, כמו"כ הנה השפל אין לו התפשטות שיתאוה את הדבר הטוב, ואם מתאוה אליו הנה בקל הרי הוא כופה א"ע לבלי לעשותו, אבל מי שהוא חשוב בעיניו ה"ה מתאוה מאד לכל דבר טוב וערב לחכו ואינו נפרד מזה עד שממלא תאוותו הרעה, וכל כך יכול להיות תוקף התאוה והרצון עד שיכשל גם בדבר האיסור ר"ל שימצא לו הוראת היתר, וגם עצם האיסור אינו גדול בעיניו כ"כ, וכמבואר במ"א בענין השחד דמו"ש כי השחד יעור אין הכוונה שידוע שהוא חייב ומ"מ מוכח אותו, אלא שע"י קירוב דעתו אליו נעשה המי' בשכלו, שנומה מדרך האמת ומדמה שהוא זכאי אף שבאמת הוא חייב, כמו כן מצד תוקף הרצון שהוא רוצה בהדבר תאוה נרמה לו שאין בזה איסור גדול כ"כ ובקל ימצא הוראות היתר ע"ו, וכידוע בשם הרמב"ן דגסי הרוח ובעלי הנאה וכו' הרי נעשה נבל ברשות התורה, כלומר דכל מה שהוא חפץ ומתאוה

ד) וזהו דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם כו' תולדות מלא כתיב דהעולם על מלואו נברא והיינו שהי' מאיר גילוי אלקות בעולם, וכמא' עיקר שכינה בתחתונים היתה, וע"י חטא הדורות סלקו כביכול את השכינה למעלה מו' רקיעים, עד שבא אברהם והורידה לרקיע הא' כו' עד שבא משה (שהוא שביעי לאברהם) והורידה למטה וכמ"ש וירד ה' על הר סיני, וע"י העבודה דעכשיו בקיום התומו"צ וע"י עבודת הברורים שמבררים ומזככים את העולם יהי' לעתיד לבוא תולדות מלא, שזהו ענין ואלה תולדות פרץ שקאי על לע"ל דכתי' תולדות מלא. וזהו שהצדיקים ע"י עבודתם בתומו"צ מקיימים את העולם שנברא בע"מ, והיינו ע"י שמקשרים חב"ד שבנפשם בחב"ד שבתורה, וכן המדות שבנפשם במדות שבתורה והיינו שיהי' כל הנהגתם ע"פ התורה בעבודה דוקא, דהנה יסוד ועיקר התחלת עבודת האדם שיתקרב לאלקות הן בכחי' קירוב מלמטה למעלה לעלות מדרגא לדרגא באהבה ויראה בתפלה עד שיכא לכחי' אהבה ורצון שלמעלה מטעם ודעת, והן בכחי' קירוב מלמעלה למטה בהמשכת אלקות בנפשו בתורה, הכל הוא ע"י הענוה ושפלות דוקא, וכמ"ש כה אמר רם וגשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנ את דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים, שאני מרכין שכינתי על שפלים (רש"י), וכתי' לב נשבר ונדכא אלקי' לא תבוה, ואי' בוהר כל תשמישי' דקוב"ה במאנין תבירין, משא"כ מי שהוא בישות וגסות אינו כלי לאלקות אלא ה"ה היפך מאלקות, דכל ההולך בקומה זקופה דוחק רגלי השכינה וכמא' אין אני והוא יכולים לדור בעולם, דהנה ענין הגסות הוא שתופס מקום לעצמו ומחשב א"ע לאיש

ויעקב עד מרע"ה שהוא שביעי לאברהם וע"י ניתן התורה שע"י לימוד התורה יהי' אלה תולדות פרץ מלא באור כי טוב בעבודת הביורים, אמנם ראשית העבודה היא ענוה ושפלות כי גסות הרוח הוא מקור לכל מיני רע, דלא מבעי שמתגשם בהנהגה דכרים המותרים אלא עוד נכשל באיסור ר"ל.

הוא מוצא לו היתר בתורה, וכן הוא גם בשארי מדות רעות לפי שגסות הרוח הוא מפתן לכל מיני רע ר"ל. קיצור. יבאר כי אלה תולדות השמים והארץ, תולדות מלא, עולם על מלאו נברא, ורק ע"י חטא הדורות סלקו כבי' את השכינה, ועמדו דורות הצדיקים אברהם יצחק

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל כ' כסלו, תרצ"ד

ג) שמולייכים את האדם מן השמים באמצעים שונים להעלותו על דרכי התשובה.

ד) ומוסבר ביסודיות שבל יתגאה האדם בכל הדברים הגשמיים.

פרק תהלים זה מתחיל במלים "אד' מעון אתה היית לנו בדור ודור" ומסתיים בפסוק⁴ "ויהי נועם אד'". מעון ונועם הם אותן אותיות, אלא ש"מעון אתה היית לנו בדור ודור" הוא ההתחלה, ו"ויהי נועם וגו' כוננהו" הוא סוף הפרק.

כלומר, בפרק זה מדובר על כל חיי האדם בעולם הזה, מרגע ירידת הנשמה למעון הגוף עד שובה למקום הנקרא "נועם", ככתוב בזוהר⁵ עלמא דאתי אקרי נועם (העולם הבא נקרא נועם).

ב. פרק תהלים זה אמר הרבי ב"ט כסלו, ביום ההילולא של המגיד וביום ההילולא שלו.

בין רשימות הסיפורים ששמעתי מאבי בקיץ תרנ"ה, יש חלק גדול של סיפורים אודות רבנו הזקן הנמסרים בקבלה רבי מפי רבי, ומהם שנמסרו בלחישה ובאזהרות גדולות שלא לגלותם אלא בשביל תועלת העבודה.

הרבי – אב הסבא⁶ – היה קפדן גדול שיספרו סיפור בזיהרות גדולה⁷.

אצל הסבא⁸ היו כרכים (ביכלעך) שבהם רשומים סיפורים ששמע מאביו ומזקני בני המשפחה, שהיו אז בליובאוויטש. כן סיפורים ששמע מזקני החסידים שהכיר בילדותו.

הסבא היה מסודר ובעל זכרון יוצא מן הכלל. בגיל עשר החל לרשום מה ששמע.

א. דבר ידוע הוא שרבנו הזקן היה אומר בכל יום, "יום תהלים" – כפי שחולק ספר התהלים לימי החודש – וכך נהגו כל הרביים.

הפסוק הראשון ב"יום תהלים" של י"ט כסלו הוא: "תפלה למשה איש האלקים, אד' מעון אתה היית לנו בדור ודור"¹.

אצל דוד מלך ישראל, מקובל היה פרק תהלים זה שמשם רבנו ע"ה חיברו, כפי שכתוב במדרש שוחר טוב²: אחד עשר מזמורים אמר משה כנגד אחד עשר שבטים. תפלה למשה וגו' תשב אנוש עד דכא כנגד ראובן "ויהי ראובן"³.

ברמזי התהלים, כלומר הרמזים במוסר ועבודת האדם, שהרי, כל מלה של תורה ותפלה צריכה לתת לאדם הוראה מסויימת כיצד להתנהג בכל עניניו בחיי היום-יום.

הזדמן לנו כבר פעמים רבות לדבר על כך, שתורה היא הוראה ומורה דרך לאדם כיצד להעמיד את חייו הגופניים והנהגותיו בכל עניני האנוש, הן בחיי המשפחה כמו הנהגת הבית, הדרכת הבנים והבנות והן בחיי הציבור.

ובכן, ברמזי התהלים, כלומר הרמזים במוסר ועבודת האדם, יש בתוכנו של פרק תהלים זה ארבעה ענינים כלליים:

(א) דברי מוסר לאדם שיתבונן כיצד חולפת במהירות תקופת החיים של העולם הגשמי הבשרי.

(ב) שמן השמים מסייעים לאדם ללכת בדרך התורה והמצוות.

1) תהלים ז, א.

2) ז, ג.

3) דברים לג, ו.

4) ש, צ, יז.

5) זח"א קצו, ב.

6) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" זקוקלה"ה נבג"מ ז"ע.

7) ראה לקמן סוף פרק זה.

8) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זקוקלה"ה נבג"מ ז"ע.

ההתפשטות ש"עד כאן תבוא" ותו לא.
ואילו ב"עצמי" לא שייך שום שינוי של מקום וזמן.
עצם השמש הוא בכל מקום ובכל זמן בשווה. מה שאמר
השי"ת²² "והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על
הארץ" – זה יהיה תחומו ביום וזה יהיה תחומו בלילה²³
– נאמר לגבי ההתפשטות. ל"עצמי" אין תחומים, שכן
ב"עצמי" לא שייך שום שינוי של זמן ומקום.

הרבי הוא "עצמי", וב"עצמי" לא שייך שום שינוי
של זמן ומקום. הרבי בהיכנסו למשרדי המבצר
הפטרופובלבסקי, שם היו צריכים לחקור אותו, הרי
כשהחל השחר לעלות – הביאוהו לבית הסוהר לפנות
בוקר – הוציא את הטלית ובדק את הציצית, ופחד נפל
על כל הפקידים²⁴, שכן "עצמי" היכן שהוא נמצא הוא
"עצמי".

אלא שבאמת אין המשל של עצם השמש מתאים על
עצמותו של הרבי, שכן נברא אינו משל מדוייק על
נשמה. אינו דומה ה"עצמי" של מאור ל"עצמי" של חיות.
שניהם הם אכן "עצמי", גם חיות היא "עצמי" וגם מאור
הוא "עצמי", אך בכל זאת אינו דומה ה"עצמי" של מאור
ל"עצמי" של חיות.

הרבי היכן שהיה, היה כפי שהוא, וישיבת הרבי
במאסר מכילה תורות שלמות, דבר שיכול וצריך לתת
הוראה וחיזוק בלימוד תורת החסידות, דרך בעבודה
שבלב של תפלה וחיות בדרכי החסידות.

כ"ק דודי זקני הרה"ק הרב"ש²⁵ היה בעל חוש
בנגינה, כשהיה בן שמונה לימדו הרבי²⁶ טעמי הנגינה
של תורה נביאים וכתובים.

על טעמי הנגינה של כתובים, אמר הרבי שכן היה
שיר הלויים במקדש.

וסיפר לו שני סיפורים ששמע מרבו המגיד ממזריטש,
וסיים בזה הלשון:

ברשימותיו של הסבא הוא מזכיר איך נסע אב"הסבא⁹
לפטרבורג בקיץ תר"ג¹⁰, ושלפני נסיעתו ציווה לבניו¹¹,
שכל יום – כולל שבת – יאמרו הם ואמם¹² שלשה פרקי
תהלים בחדרו, ושלח את הירשל¹³ עם "פדיון" לליאזנא
לאוהל אמו¹⁴.

הסבא כותב – כדרכו בקיצור – :

(א) השיחות על שליחת שלוחים להאדיטש¹⁵
ולניעזשין¹⁶, לאהלי הקודש.

(ב) סיפורים אחדים שאביו סיפר על אב"הסבא¹⁷
ונסיעתו לפטרבורג¹⁸.

(ג) את הסבא¹⁹, אמר אבי²⁰, הסיעו לפטרבורג, ואילו
אני נוסע בעצמי.

(ד) לסבא היתה מסירות נפש על תורת הבעש"ט ועל
חסידים, אצלנו זו²¹ דרך סלולה.

סיפורים מבחילים ממש מסופרים משהותו של הרבי
במבצר הפטרופובלבסקי. הסיפורים נמסרים בקבלה
בקדושה ובטהרה.

אבי כשהיה מדבר אודות רבנו הזקן היה אומר,
שמלבד ההפלאות הרוחניות של מעלת נשמתו, היה
"עצמי". "עצמי" בכל מקום שהוא נמצא הוא "עצמי".

ענינו של "עצמי" הוא בשני ענינים: (א) "עצמי" הוא
שהוא מה שהנו. (ב) מה שה"עצמי" הנו – הרי הוא בכל
זמן ובכל מקום בשווה. שינוי מקום וזמן אינו נוגע
ב"עצמי" כלל.

אור השמש, חום השמש ופעולות השמש הן בצומח
הן בחי והן במדבר, מהווים התפשטות בלבד ואינם
"עצמיים", משום כך קיימים באור, בחום ובפעולות
השמש, הבדלים ושינויים של מקום וזמן. על ענין
ההתפשטות יכולים להיות הגבלות, העלמות והסתרים,
מניעות ועיכובים. כלומר, שתהיה עד כאן התפשטות ולא
יותר. ישנם דברים המגבילים את ההתפשטות ומכסים על

9) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

10) לאסיפת הרבנים שקראה הממשלה לפטרבורג בשנת 1843
למספרם.

11) ה"ה בניו הרבנים הצדיקים: א) ר' ברוך שלום – הרב"ש. ב) ר'
יהודה ליב – הרי"ל. ג) ר' חיים שניאור זלמן – הרש"ז. ד) ר' ישראל נח
– הרי"ג. ה) ר' יוסף יצחק – הרי"צ. ו) ר' יעקב – הר"י. ז) ר' שמואל
– הר"ש.

12) כ"ק הרבנית מרת חיה מוסיא בת כ"ק אדמו"ר האמצעי ונכדת
כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה.

13) משרת בבית רבנו בעל ה"צמח צדק" נבג"מ זי"ע.

14) הרבנית דבורה לאה בת כ"ק אדמו"ר הזקן ואמו של כ"ק אדמו"ר
ה"צמח צדק", נסתלקה בחיי רבנו הגדול ומנוחתה כבוד בעיר ליאזנא,
הסיפור הובא בארוכה בשיחה לקוטי דבורים י"ט סכלו תרצ"ג מליל כ' סכלו
פ"י"א ופ' י"ד.

15) מקום מ"כ של כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה.

16) מקום מ"כ של כ"ק אדמו"ר האמצעי.

17) כ"ק אדמו"ר הזקן.

18) בעת מאסרו בפעם הראשונה בשנת תקנ"ט, ובפעם השניה בשנת
תרס"א.

19) כ"ק אדמו"ר הזקן.

20) כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק".

21) מסירות נפש על תורת הבעש"ט וחסידים.

22) בראשית א, טו.

23) ראה ירושלמי ברכות פ"ח ה"ו. וראה רש"י בראשית א, ד.

24) סופר פעם בארוכה ואין כאן מקומו.

25) בן כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" ואב סבו של כ"ק אדמו"ר
שליט"א.

26) כ"ק אדמו"ר הזקן.

מה היא משמעות אימרה של הרבי וכיצד צריכים ללמוד אותה, רואים אנו בחוש ב"לקוטי תורה"²⁷, איך אב-הסבא²⁸ לומד אימרה של הרבי, הוא מחייה אותה בתלמוד בבלי, ירושלמי, זוהר ומדרשים. מכל האמור ברור בדייקנות יסוד המוסד מדוע הקפיד אב-הסבא שיספרו סיפור בזהירות גדולה.

"כששמענו תורה מהרבי, היה זה אצלנו תורה שבעל-פה, וכאשר שמענו סיפור מהרבי, היה זה אצלנו תורה שבכתב". הרבי אומר שסיפור מהרבי הוא תורה שבכתב, ותורה של הרבי היא תורה שבעל-פה. יש להקשיב לעומק ולעושר שבאימרה זו. אימרה של הרבי היא מעיין מקור מים חיים.

בראשונה בשנת תר"ח בויטאמיר ואח"כ איזה פעמים. (28) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק".

(27) ספר מאמרי חסידות של כ"ק אדמו"ר הזקן על ויקרא במדבר דברים ושיר השירים, עם הגהות כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק". נדפס

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

המשך חלק כו

חברי האח המתנגד החלו לצעוק: היכן כבוד התורה, גאון כזה שזה לו ארבעים שנות לימוד בפרישות – אתם טועים, נענה הדוד, זה כבר למעלה מארבעים ושלוש שנים ושבעה חודשים – נזהר באכילת ישן – ובקטניות – הוסיף הדוד – עורך חצות ומסתגף – וגלגול שלג – הוסיף הדוד – ובאים אתם "רוקדי הקדושה" – כך קראו מתנגדי הבעל-שם-טוב הראשונים לחסידי הבעל-שם-טוב – ולועגים מגאון הדוד, עבור דבר כזה מגיע נידוי.

האחים החסידים לא ענו מאומה. והאח – זה שידע את התירוץ מהבעל-שם-טוב – החל לחזור על הקושיא כפי שהסבירה הבעל-שם-טוב, והיא היתה הרבה יותר עמוקה ממה שהקשה האח המתנגד.

בשמוע הדוד את הקושיא כפי שהאחיין החסיד הציגה, התפעל מאד, כיוון את כתפיו ואמר: זוהי גאונות אמיתית מופלאה.

הרי יש לכך טעם אחר לגמרי – המשיך הדוד. אתה – פנה לאחיין המתנגד – שאלת את הקושיא בגאונות, ואכן אין לי עליה תירוץ, אבל כפי שהוא – האחיין החסיד – מציע את הקושיא הרי זה נוראי ממש.

אומר להם ילדים – אמר הדוד – דוגמא לדבר, משל למה הדבר דומה, ותבינו זאת ביסודיות יותר: כשלוקחים מעי, מבשלים אותו, הרי לכל מעי יש קצת שומן, וזה מאוד טעים. אבל כשלוקחים אותו מעי וממלאים אותו בקמח, שומן, בצל ופלפל – הוא מקבל טעם אחר לגמרי. המעי הוא אותו מעי, אבל טעמו שונה לגמרי. והנמשל – זוהי אותה קושיא, אבל טעמה הוא אחר לגמרי, נוספו בה מלח ופלפל.

נו – פנה הדוד לאחיין החסיד – אולי יש לך גם תירוץ לקושיא?

כן – ענה לו האחיין החסיד, יש לי תירוץ על הקושיא.

מהיכן נהיית לי גאון מעמיק כזה – אמר לו הדוד – כפי שאני מכיר אותך מלפני חצי שנה, גאונותך איננה מי יודע מה.

בתחילה תשמעו את התירוץ – ענה לו האחייך החסיד – ולאחר מכן אומר לכם מאיזה גאון שמעתי את התירוץ, והחל לומר את התירוץ.

כשהאח החסיד דיבר במשך מספר שעות, היה עדיין רחוק מהמחצית, וגם הדוד הזקן הגאון המעמיק נאלץ להפסיק למנוחה, כדי שיוכל להמשיך לשמוע את המשך התירוץ.

כמה שעות אחרי ההפסקה, כשהאח החסיד סיים את כל התירוץ, כלומר למד את כל הסוגיא, נכנסו כולם להתפעלות עצומה, והדוד הזקן אמר שבחיים שלו לא שמע אף פעם גאונות כזו, ולגאון כזה היה הולך, למרות זקנותו, רגלי מרחק שלושה מייל.

נענה האחייך החסיד ואמר, זה רק מה שאתה אומר כך, כשיגיע הדבר למעשה, ימצא הדוד סברות גאוניות להוכיח שמה שנאמר בשעה של התפעלות אינו רציני.

לא! ענה הדוד, כשתגלה לנו מי הוא הגאון והיכן הוא נמצא, אלך אליו בודאי, שכן לשמוע גאונות כזו הכל כדאי.

במיוחד התלהטו האח המתנגד וחבריו, הם התחננו בפני האח החסיד כפי שמתחננים על דבר שנוגע לחיים ממש, מפני שהם רצו באמת לדעת מי הוא הגאון, כדי שיוכלו ללכת אליו ללמוד ממנו.

כשהאח החסיד ראה שכל הנוכחים מתייחסים לעניין ברצינות רבה, הם רוצים באמת לדעת את זהותו של הגאון, הנה אחרי המתנה של כמה רגעים, אמר: הגאון שאמר לי התירוץ על הקושיא ואיך צריכים ללמוד את הסוגיא, הוא המורה דרך שלנו, הרבי הבעל-שם-טוב! וסיפר להם איך נכנס אל הרבי הבעל-שם-טוב לבקש סדר בעבודת הבורא, אמר לו הרבי הבעל-שם-טוב מדוע הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה? התירוץ – אמר לו הבעל-שם-טוב – שענית לאחייך איננו תירוץ, והתחיל להסביר לי כיצד צריכים לשאול את הקושיא, ואמר לי התירוץ ואופן לימוד הסוגיא, כפי שחזרתי בפניכם.

כשהדוד הזקן, האח המתנגד וחבריו העילויים שמעו שאת הגאונות החריפה והמופלאה אמר הבעל-שם-טוב, נשארו בלי לשון, מרוב התפעלות שאפפה אותם.

אני – אמר הדוד הזקן – לא אלך לישון, אחכה ל"חצות" ואחרי התפילה אני נוסע אליו – אל הבעל-שם-טוב – לבקש ממנו מחילה כדין, תוך קבלת נזיפה, ולהיעשות תלמיד שלו.

האחים החסידים היו מאוד שבעי רצון, ואילו האח השלישי המתנגד, כמעשה שטן רחמנא-ליצלן נהפך לגמרי והחל לדבר עוד יותר נגד הבעל-שם-טוב עד שהדוד הזקן וחבריו קצפו עליו, אך ללא הועיל.

הדוד הזקן צוה להכין סעודה לאורחים. חזרו עוד הפעם על הסוגיא והתפלפלו בה ושמחה גדולה אפפה את כולם.

האח המתנגד לא מצא מקום לעצמו. מאז נודע לו שהבעל-שם-טוב הוא זה שאמר את

התירוץ, אינו מפסיק מלדבר סרה על הבעל-שם-טוב. כששמע על החלטתו של הדוד הזקן לנסוע אל הבעל-שם-טוב לבקש ממנו מחילה בקבלת נזיפה וגם חבריו מצטרפים אליו – לא היה יכול לסבול יותר, ומבלי הבט שהיה כבר לילה על אף שהיה זה ביום קייצי, הרי עיירת הדוד רחוקה מעיירתו – הלך לבדו חזרה לעיירתו.

הדוד הזקן והעילויים חברי האח המתנגד, נהיו תלמידי הבעל-שם-טוב ואילו האח השלישי נשאר מתנגד. לא עזר שום דיבור, משרק שמע את שמו של הבעל-שם-טוב נהפכו מעיו בקרבו, וכשהבעל-שם-טוב היה מבקר בעיירתו, לא פסק מלהשמיע דיבורים נגדו.

מאז הדוד והחברים הפכו לחסידי הבעל-שם-טוב, נהיה האח השלישי ברוגז עם שני אחיו, עם החברים ועם הדוד, ועבר לבית מדרש אחר לתפילה וללימוד. שנאתו לשני אחיו היתה גדולה כל כך, שבביתו שהיה בחצר אחת עם דירות האחים, הפריד חלק החצר מסביב לדירתו במחיצה מיוחדת כדי שלא ייפגש עם אחיו גם בחצר מגוריהם.

בימי הסליחות בא הבעל-שם-טוב לפתע לאותה עיירה והשמחה היתה רועשת, שכן, מאז הפכו הדוד הזקן והעילויים לתלמידי הבעל-שם-טוב, נעשו כמעט כל העיירה וכן הישובים בסביבה לתלמידי וחסידי הבעל-שם-טוב. ממילא עשתה ביאתו הפתאומית של הבעל-שם-טוב לעיירה רושם חזק, ושלחו שלוחים לכל הישובים לבשר לתושביהם שהבעל-שם-טוב ישהה בעיירה כמה ימים.

האח השלישי המתנגד, שכב – לא עלינו – חולה. ברם, גם מתוך חליו כשרק שמע שהבעל-שם-טוב בא לעיירה ושורת בה שמחה עצומה, המשיך כדרכו לדבר סרה נגד הבעל-שם-טוב.

הבעל-שם-טוב אמר תורה, ואחת התורות היתה על הפסוק "לא תשנא את אחיך בלבבך" – מי ששונא יהודי בלבו בלבד, גם אם אינו גורם לו שום רעה מסיבת השנאה, ואף לא מדבר עליו, הוא רק שונא אותו בלבו – הוא עובר בלאו. העצה שיהודי לא יעבור על הלאו של "לא תשנא את אחיך בלבבך" היא "הוכח תוכיח את עמיתך", שנאתו של הלז אליך יש לה בודאי סיבה, והיא קשורה בודאי בענין של יראת שמים. מן הסתם ראה בדרכיך או בהנהגתך משהו שהוא חושב שעל פי תורה אין לעשותו, אשר על כן העצה לכך היא "הוכח תוכיח את עמיתך" – לך אליו והראה לו שהדרך שלך והנהגתך הן כדבעי, "ולא תשא עליו חטא". ואם תאמר מדוע אני חייב לעשות כך – הרי זה מצד החיוב של אהבת ישראל. זהו "ולא תשא עליו חטא". מדת אהבת ישראל צריכה לפעול עליך במדה כזו שלא תרצה שהוא ישא עליך חטא, כשתוכיח לו שדרכך טובה והנהגתך היא על פי תורה, תסיר ממנו את החטא של "לא תשנא את אחיך בלבבך". ברם, כיוון שאתה יודע שאתה הצודק וזה ששונא אותך אינו צודק, ומקיים אתה מצוה גדולה כזו של אהבת ישראל כדי להצילו מהחטא ומהלאו של "לא תשנא את אחיך", יתכן שתדבר אתו דברים קשים, ואמר רש"י על לא תשא עליו חטא – "לא תלבין את פניו ברבים".

לפני עזבו את העיירה, אמר הבעל-שם-טוב אל שני האחים שברצונו לבקר את אחיהם ולראותו. בודאי – ענו לו האחים – היה אחיהם עוזב את ביתו בראותו את הבעל-שם-טוב שם, אלא כיון שהוא שוכב חולה, לא יוכל לברוח מביתו.

הבעל-שם-טוב בלווית האחים ועוד מאנשי העיירה, הלכו לקיים מצות ביקור חולים. בהיכנסתם לבית האח המתנגד, מצאו את בני הבית בוכים ומייללים. החולה שכב בעיניים עצומות, חומו גבוה, ממלמל בשפתיו דברים בלתי ברורים ותנועותיו כשל אדם חולה מאוד.

כשנכנס הבעל-שם-טוב לחדרו של החולה, הגישו לו כסא והוא ישב ליד החולה, הניח ידו הימנית על ראש החולה, והחל לומד גמרא בניגון:

"איתמר, מחט שנמצאת בריאה" – ברזל שנמצאה בריאה, ברזל עם הכולל בגימטריא עמלק, עמלק בגימטריא ספק, ספק בגימטריא ר"מ. ור"מ הוא מ"ר. כשמוצאים ברזל בריאה, כלומר עמלק המטיל ספיקות באמונת ה', בקדושת התורה, כשמקבלים את התורה כפי שהיא כפשוטה בלבד, ולא רוצים לדעת מהרמוז, הדרוש והסוד שבתורה, ומתגאים בידיעת הפשטות – זהו ה"ר"ם" של עמלק, אז באמת מר. הסיבה לכך היא: מחט שנמצאת בריאה, החטא שברייאה – הבעל-שם-טוב פירש "מחט" לשון חטא, ריאה לשון ראייה – כשמסתכלים על יהודי בעין רעה, כשיש לך קושיא על יהודי שהנהגתו איננה מוצאת חן בעיניך, צריכים להוכיחו, לא ח"ו להסתכל עליו בעין רעה ולהתרגז עליו, חטא הראייה גורם ל"עמלק" המטיל ספיקות באמונת ה'.

"רבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי חנינא מכשרי, רבי שמעון בן לקיש ורבי מני בן פטיש ורבי שמעון בן אליקים טרפי" –

הבעל-שם-טוב הסביר ששלושת המכשירים הם מצד החסד, ושלושת המטריפים שורש נשמתם ממדת הגבורה. ואמר ששורש נשמותיהם מרומז בשמותיהם, לכן בשמותיהם של כל אחד משלושת המכשירים יש רמז לחסד:

בשם רבי יוחנן – י' חנן;

בשם רבי אלעזר – אל עזר;

רבי חנינא לשון חנינא.

ושלושת השמות של... (עד כאן נמצא).

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

אלו הבלתי חפצים לעשות ולעבוד, וידוע מארז"ל לפום גמלא שיחנא, ואם ההשגחה העליונה גזרה עליך כי תמצא במקום זה, בוודאי הוא לטובה וביכולתך לעשות שם ולפעול ישועות בקרב הארץ ההיא. ואשר עייך כתוב בפרטיות מהנעשה אתך עמך ונשוב לדבר אי"ה, ואל יפול רוחך עליך, והשיי"ת יהי בעזרך.

[אמצע טבת תרפ"ד]

מו"ה ישראל ש"י

עיי תלמידינו ידידנו רי"ל ש"י ראסקין נודעתי ממקום מגורך, אמנם מהנעשה אתך לא ידעתי מאומה, והואיל וכתוב הכל בפרטיות ובארוכה. ורק זאת שמעתי כי הנך מתאונן אשר יחידי אתה בעירך וכי, טענה זו קלושה היא, ואין בה ממש, איננה אלא אחד התירוצי של

עבדו את השם בשמחה!

הפרשה שלנו - כִּי תֵצֵא - מדברת על פועל העובד בשדה או בכרם ענבים - שמתר לו לקטף ולאכל במקום (אך לא לאסף לתוך הכלים שלו) מהשבולים או מהפרות, וכך הוא יוכל לעבד בשקט ובלי 'להתגרות' מהיבול.

אם כן, בנוסף לשכר שהפועל מקבל בסוף העבודה, בעל הבית (=המעסיק) שלו צריך לתת לו תנאים טובים שיעזרו לו לעבד.

חכמינו זכרונם לברכה אומרים לנו כלל: "מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות" - את המצוות שהשם מצוה עלינו, הוא מקיים בעצמו (במובן הרוחני של הדבר).

בהתאם לכך, גם אנו, עם ישראל, נחשבים כמו 'פועלים' של השם. אנחנו מקיימים תורה ומצוות וכך הופכים את העולם למקום קדוש יותר. מקום שראוי לגאולה ולגלוי השכינה.

חוץ מהשכר אותו נקבל בעולם הבא, השם גם מבטיח בתורה שהוא יתן לנו פאן, בעולם הזה, בריאות ופרנסה, וכל מה שאנחנו צריכים בשביל שיהיה לנו קל לקיים תורה ומצוות.

כמו שיש פועל שעובד בשדה, מקום צמיחת השבולים, מהם מכינים את הלחם שהוא המזון ההכרחי של האדם, ויש פועל שעובד בכרם עם הענבים - הפרות המושבחים שהם לא הכרחיים אלא מוסיפים לאדם תענוג כשהוא אוכל אותם - כך גם אצלנו, הפועלים של השם.

יש יהודי שעובד ב'שדה' - מקיים רק את המצוות שהוא מכרח לקיים, ויש יהודי שעובד ב'כרם' - מוסיף בהדור מצוה, ועובד את השם מתוך תענוג ושמחה.

מי שעושה רק את המוטל עליו, מקבל מלמעלה רק את מה שהוא מכרח כדי להתקיים - "לחם לאכל ובגד ללבש", על כך נאמר בפרשה "כי תבא בקמת רעה - וקטפת מלילת בידך".

אך ליהודי שעובד מתוך תענוג, השם נותן יותר. כפי שכתוב בפרשה "כי תבא בכרם רעה - ואכלת ענבים כנפשוך שבעה" - לא מעט, אלא עד כדי שביעה.

בפרט כשנגיע לימות המשיח, אז יהיה הכי קל לעבד את השם, כי "המעדנים יהיו מצויים כעפר" ונוכל לשבת וללמוד תורה ולקיים מצוות, ללא כל הפרעה.

אנחנו צריכים לקיים את המצוות מתוך 'קבלת על' - כי כך השם צוה, אך בנוסף לכך נקיים את המצוות גם מתוך שמחה גדולה ואז יעניק לנו השם שפע של ברכה ויבואי נכתב ונחתם לשנה טובה ומתוקה.

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ד, עמ' 129 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת כי-תצא

הורג כל השלשה – הממציא, המספר, והמאזין. אלא שזוהי רציחה בלבד בלבושים רוחניים, שהיא קשה יותר מרציחה גשמית.

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 32)

שני כב וכי-יהיה באיש חטא משפט-מות והומת ותלית אותו על-עץ: כ לא-תלין נבלתו על-העץ כיקבור תקברנו ביום ההוא כיקללת אלהים תלוי ולא תטמא את-אדמתך אשר יהיה אלהיך נתן לך נחלה: ס כב כ לא-תראה את-שור אחיך או את-שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך: ז ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל-תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אותו והשבתו לו: ג וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל-אבדת אחיך אשר-תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם: ס ה לא-תראה את-חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם תקם תקים עמו: ס ה לא-יהיה כלי-נבל על-אשה ולא-ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל-עשה אלה: פ כי יקרא קוץ-צפור א לפניך בדרך בכל-עין א או על-הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על-האפרחים או על-הביצים לא-תקח האם על-הבנים: ז שלח תשלח את-האם ואת-הבנים תקח-לך למען ייטב לך והארכת ימים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים מבאר בתנאי (אגרת הקדש ס"ב), שמחשבת לשון-הרע חמונה יותר מדבור: "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם פתיב, ולא יעלה על לב לעולם, ואם תעלה יהדפנה

כא כיתצא למלחמה על-איביך ונתנו יהוה אלהיך בידך ושבת שבו: ז וראית בשביה אשת יפת-תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה: ז והבאתה אל-תוך ביתך וגלחת את-ראשה ועשתה את-צפרניה: ז והסירה את-שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את-אביה ואת-אמה ירח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה: ז והיה אם-לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא-תמכרה בכסף לא-תתעמר בה תחת אשר עניתה: ס (לוי) טו כיתהיון לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו-לו בנים האהובה והשנואה והיה הפן הפכר לשנייה: טו והיה ביום הנחילו את-בניו את אשר-יהיה לו לא יוכל לכפר את-בן-האהובה על-פני בן-השנואה הפכר: ז כי את-הפכר בן-השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר-ימצא לו כיהוא ראשית אנו לו משפט הפכרה: ס (ישראל) ז כיהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם: ט ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל-זקני עירו ואל-שער מקמו: ז ואמרו אל-זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שמע בקולנו וזלל וכבא: ט ורגמהו כל-אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל-ישראל ישמעו ויראו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים הבעל-שם-טוב היה לומד עם תלמידיו שעור גמרא. פשהגיעו למסכת ערכין (טו, ב) ולמדו את המאמר "לישנא תליתאי קטיל תליתאי", פרש הבעל-שם-טוב: לשון הרע

ובְעֵרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ^ט כִּי יִהְיֶה כְּתִיב נֶעַר קָרִי נֶעֱרָה בְּתוֹלָה מֵאַרְשָׁה לְאִישׁ וּמִצֵּאָה אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה: ^י וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שִׁנְיֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ: ^{יא} וְאִם־בְּשָׂדֶה יִמָּצָא הָאִישׁ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאַרְשָׁה וְהַחֲזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ: ^{יב} כְּתִיב וּלְנֶעַר קָרִי וּלְנֶעֱרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כְּתִיב לְנֶעַר קָרִי לְנֶעֱרָה חֲמָא מוֹת פִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רַעְהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה: ^{יג} כִּי בְשָׂדֶה מִצֵּאָה צִעֲקָה כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאַרְשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ^{יד} כִּי־יִמָּצָא אִישׁ כְּתִיב נֶעַר קָרִי נֶעֱרָה בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אַרְשָׁה וּתְפָשָׂה וְשָׁכַב עִמָּה וּנְמָצָאוּ: ^{טו} וְנָתַן הָאִישׁ הַשָּׂכַב עִמָּה לְאָבִי כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה חֲמָשִׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא־ יוּכַל שְׁלַחָה כְּלִי־מִוּוּ: ^{טז} כִּי־יִמָּצָא אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה כִּנְיָ אָבִיו: ^{יז} כִּי־יִבֹא אֶת־יָבָא פְּצוּע־דַּבָּא וּכְרוֹת שְׁפָכָה בְּקַהֲל יְהוָה: ^{יח} לֹא־יָבֹא מִמּוֹר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דְּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בְּקַהֲל יְהוָה: ^{יט} לֹא־יָבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דְּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ^כ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלְחָם וּבַמִּים בְּדַרְדָּר בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֶיךָ אֶת־ בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אַרְם נִהְרִים לְקַלְלֶךָ: ^{כא} וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁמֵּעַ אֶל־בַּלְעָם וַיַּחֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקַּלְלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְבֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^{כב} לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמְךָ וּמָתְךָ כְּלִי־מִוּוּ לְעוֹלָם: ^{כג}

מלבו כהנדה עשן, וכמו מחשבת עבודה־זרה ממש. פי גדולה לשון־הרע כנגד עבודה־זרה וגלוי צרות ושפכות דמים, ואם בדבור כף כו'. וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הקשר המחשבה על הדבור, הן לטוב והן למוטב".
(היום יום י"ג השון)

שליש ^ה כִּי תִבְנֶה בַּיִת הַדָּשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לַגֹּגֵד וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ: ^ו לֹא־תוֹרַע פְּרִמּוֹךְ פְּלָאִים פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלָאָה הַזֹּרַע אֲשֶׁר תוֹרַע וּתְבוֹאֵת הַפָּרִם: ^ז לֹא־ תַחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחֲדוּ: ^ח לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲמֹנִי צִמֹּר וּפְשָׁתִים יַחֲדוּ: ^ט גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לְךָ עַל־אַרְבַּע פְּנֵפוֹת כְּסוּתֶךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ: ^י כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: ^{יא} וְשָׁם לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצֵּאתִי לָהּ בְּתוֹלָיִם: ^{יב} וְלִקַּח אָבִי כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה וְהוֹצִיאוּ אֶת־ בְּתוּלֵי כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה: ^{יג} וְאָמַר אָבִי כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנֵאָהּ: ^{יד} וְהִנֵּה־הוּא שֵׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לְאָמַר לֹא־מִצֵּאתִי לְבַתְּךָ בְּתוֹלָיִם וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמָלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: ^{טו} וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ: ^{טז} וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיאָה שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלַּחָה כְּלִי־מִוּוּ: ^{יז} וְאִם־אָמַת הָיְתָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נְמָצָאוּ בְּתוֹלָיִם כְּתִיב לְנֶעַר קָרִי לְנֶעֱרָה: ^{יח} וְהוֹצִיאוּ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קָרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־פֶּתַח בַּיִת־אֲבִיהָ וּסְקִלוּהָ אֲנָשֵׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָהּ כִּי־עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בַּיִת אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ: ^{יט} כִּי־יִמָּצָא אִישׁ שָׁכַב | עִם־אִשָּׁה בְּעַלְת־כַּעַל וּמָתוּ גַם־ שִׁנְיֵיהֶם הָאִישׁ הַשָּׂכַב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים
אמרו רז"ל "לישנא תליתאי קטיל תליתאי" - המדבר, השומע והאדם שעליו מדברים. וקשה, מהי אשמתו של האדם שעליו דברו. ויש לומר, דהנה הדבור מוציא מן הקעלם, מחשבה, אל הגלוי. כל עוד לא מדברים על הרע שבאדם, הרי זה ב'העלם', והקב"ה מאריך אף ומתקנה שישונו בתשובה. אף כשמדברים על כך והדבר מתגלה בעולם הדבור, עלול לצאת מזה קטרוג שיגרם נזק.

(לקוטי שיחות כרך י עמ' 29)

באשמה לרשתה: ם כִּי־תָדַר לְהוֹדוֹת
אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי־דָרַשׁ יִדְרְשׁוּ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמּוּךְ וְהָיָה בְךָ חַטָּא: כִּי
תִּחְדַּל לְגַדֵּר לֹא־יְהִיֶה בְךָ חַטָּא: כִּי מוֹצֵא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַתָּ לְהוֹדוֹת
אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִי: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים
שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,
שספר לי, אשר נכנס אליו אחד ליחידות' ושאל תקון על
איזה ענינים, ובשעת מעשה תאר מצבו הרוחני באותיות
מבהילות. וענהו כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר ידוע חמך הענין
דלשון־הרע, שאסור לספר על חבירו וגם על עצמו. ור"ל.

(אגרות קודש כרך ז עמ' קכד)

חמישי כִּי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים
בנפשך שבעך ואל־כִּלְיֶיךָ לֹא תתן: ם כִּי
תבא בקמת רעך וקטפת מלילת בידך וחרמש
לֹא תניף על קמת רעך: ם כִּי כִּי־יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה ובעלה והיא אם־לֹא תמצא־חן
בעיניו כִּי־מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר
פריתת ונתן בידה ושלחה מביתו: כִּי ויצאה
מביתו והלכה והיתה לאיש־אחר: כִּי וישנאה
האיש האחרון וכתב לה ספר פריתת ונתן
בידה ושלחה מביתו או כִּי ימות האיש
האחרון אשר־לקחה לו לאשה: ה לא־יוכל
בעלה הראשון אשר־שלחה לשוב לקחתה
להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה כִּי־
תועבה הוא לפני יהוה ולא תחטא את־הארץ
אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה לך עמלק
שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ - מגוי מלך,
מחית עמלק ובגין בית המקדש. הרי שמחית עמלק מביאה
שלמות בבית המקדש. והנה, יש שני אופני נקודת בחבת
"זכר" - בצירי או פסל. ויש לומר, שזכר בצירי, ב' נקודות,
רומזת על מחית עמלק שקדמה לשתי מקדשות, בית ראשון

רביעי ה לא־תתעב אדמי כִּי אֲחִיךָ הוּא לֹא־
תתעב מצרי כִּי־גַר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ: ם בָּנִים
אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דָּוָר שְׁלִישִׁי יבא לָהֶם בְּקִהְלָה
יְהוָה: ם כִּי־תצא מחנה על־איביך ונשמרת
מכל דבר רע: כִּי־יְהִיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יְהִיֶה טָהוֹר מִקִּרְה־לִּילָה וַיֵּצֵא אֶל־מַחֲוִץ
למחנה לֹא יבא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: כִּי וְהָיָה
לפְנֵי־עַרְב ירחץ בַּמַּיִם וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יבא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: כִּי וַיֵּד תְּהִיָה לְךָ מַחֲוִץ לַמַּחֲנֶה
וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ: כִּי וַיִּתֵּד תְּהִיָה לְךָ עַל־אֹנֶק
וְהָיָה בְּשַׁבְתְּךָ חוּץ וּחִפְרַתָּה בָּהּ וּשְׁבַתְךָ וּכְסִיתָ
אֶת־צִאתְךָ: כִּי כִּי־יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקִרְבֵּךְ
מִחֲנֶה לְחַצְיֶיךָ וּלְתֵת אִיבֶיךָ לִפְנֵיךָ וְהָיָה
מִחֲנֶה קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב
מֵאֲחֵרֶיךָ: ם לֹא־תִסְגֹּר עֵבֶד אֶל־אֲדָנָיו
אֲשֶׁר־יִצַּל אֹלֶיךָ מֵעַם אֲדָנָיו: ה עַמּוּךְ יֵשֵׁב
בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ם לֹא־תְהִיָה קִדְשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יְהִיֶה קִדְשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כִּי לֹא־תִבְיֹא אֶתְנֶן זוֹנָה וּמַחִיר פֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
גַּם־שְׁנִיהֶם: ם לֹא־תִשָּׂא לְאֲחִיךָ נֶשֶׁךְ בְּסֹרֶךְ
נֶשֶׁךְ אֶכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׂא: כִּי לְזַכְרֵי
תִּשָּׂא וְלֹא־תִשָּׂא לֹא תִשָּׂא לְמַעַן יִרְכָּבְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מוֹשַׁלְח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה

בַּחֲטָאוֹ וּמָתוֹ: ^ה לֹא תִפֶּה מִשֹּׁפֵט גֵּר יְתוֹם
 וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵר אֶלְמָנָה: ^ו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
 בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי
 מִצְוֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^ז כִּי תִקְצַר
 קִצְרֶיךָ בְּשָׂדֶךָ וּשְׂכַחְתָּ עִמָּךְ בְּשׂוּדָה לֹא תָשׁוּב
 לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן
 יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ^ח כִּי
 תַחֲבֹט וַיִּתֶּךָ לֹא תִפְאַר אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם
 וְלֹא־לְמָנָה יִהְיֶה: ^ט כִּי תִבְצַר בְּרִמְזֶךָ לֹא תַעֲוֹלֵל
 אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יִהְיֶה: ^י וְזָכַרְתָּ
 כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ
 לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ^{יא} כֹּה « כִּי־יִהְיֶה
 רִיב בֵּין אַנְשִׁים וּנְגַשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
 וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהַרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע:
 ׀ וְהָיָה אִם־כֵּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט
 וְהַכְּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רַשְׁעוֹתָי בְּמִסְפָּר: ׀ אַרְבָּעִים
 יִכְּנוּ לֹא יִסְיֶף פְּוִיִּסְיֶף לְהַפְתּוֹ עַל־אֵלֶּה מִפֶּה
 רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיד לְעִינֶיךָ: ׀ לֹא־תַחֲסֵם שׁוֹר
 בְּדִישׁוֹ: ׀ כִּי־יִגְשׁוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד
 מֵהֶם וּבֵן אִין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֶשְׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
 לְאִישׁ זָר וּבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּ לּוֹ־לְאִשָּׁה
 וּבְמָה: ׀ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יָקוּם עַל־שֵׁם
 אַחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ׀ וְאִם־לֹא
 יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יְבָמָתוֹ וְעָלְתָה יְבָמָתוֹ
 הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהַקִּים
 לְאַחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי: ׀ וְקִרְאוּ־לוֹ
 זְקֵנֵי־עִירוֹ וְדַבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי
 לְקַחְתָּה: ׀ וּנְגַשָּׁה יְבָמָתוֹ אֵלָיו לְעִינֵי הַזִּקְנִים
 וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלָו וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה
 וְאָמְרָה פָּכַח יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִכְנָה
 אֶת־בֵּית אַחִיו: ׀ וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית
 חַלּוּץ הַנָּעֵל: ׀ כִּי־יִנְצוּ אַנְשִׁים יַחְדָּו אִישׁ
 וְאַחִיו וְקָרְבָה אֶשֶׁת הָאָחִיד לְהַצִּיל אֶת־אִשָּׁה

ובית שני. וזכר בסגל, שלש נקודות, רומז על מחמת עמלק
 שקודמת לבית המקדש השלישי.
 (ספר השיחות תשנ"ב כרך א עמ' 310)

שֵׁי הַכִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חַדְשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצִבְאָה
 וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכַלְדָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנָה
 אַחַת וְשָׂמַח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח: ׀ לֹא־יִחַבֵּל
 רַחִים וְרָכַב כִּי־נִפֶּשׁ הוּא חֵבֵל: ׀ כִּי־יִמְצֵא
 אִישׁ גִּבַּב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרֻבוּ
 וּמָכְרוּ וּמֵת הַגִּבַּב הַהוּא וּבְעֵרַת הָרַע
 מִקִּרְבֶּךָ: ׀ הַשְּׁמֹר בְּנִגְע־הַצְרַעַת לְשֹׁמֵר מֵאֵד
 וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יֹדוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
 כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ׀ זָכוֹר אֶת
 אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיֵם בְּדָרֶךְ
 בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ׀ כִּי־תִשָּׂה בְרַעַךְ מִשְׂאֵת
 מְאוּמָה לֹא־תִבֹּא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲכַט עֲבָטוֹ:
 ׀ כַּחֲוִץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נִשָּׂה בּוֹ
 יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה: ׀ וְאִם־אִישׁ
 עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בְּעַבְטוֹ: ׀ הַשֵּׁב תִּשְׁבֵּן לוֹ
 אֶת־הָעֲבוֹט כִּבּוּא הַשְּׁמֵשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ
 וּבִרְכָךְ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה לך עמלק

שלשה פרושים כתבת "קרן", זה למטה מזה. קרירות –
 עמלק מקרר את האדם, שעבודתו תהיה בקרירות. מקרה –
 עמלק גורם לאדם לא לראות עניני השגחה פרטית. טמאה –
 עמלק מטמא את האדם, כפרש"י ריש פרשת ויקרא "לשון
 עראי וטמאה, כמו שכתוב ויקר אלקים אל בלעם".

(ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמ' 328)

שביעי ה' לא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיד או
 מִגֵּר אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: ׀ כִּי־וּמֹוֹ תִתֵּן
 שְׂכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשְּׁמֵשׁ כִּי עָנִי הוּא
 וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ
 אֶל־יְהוָה וְהָיָה כִּךְ חָטָא: ׀ לֹא־יִוָּמְתוּ אֲבוֹת
 עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אֲבוֹת אִישׁ

נס-סוף: שבע האמות הן שבע המדות הרעות, ועמלק גרם לקף שהמדות שבלב לא ישפיעו מההבנה השכלית של גדלות ועצמת ה' וישראל.

(לקוטי שיחות כרך 1 עמ' 104)

מפסיר ז' זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: ה' אשר קרף בדרך ויזנב בך בלהנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: ויהי בהניח יהוה אלהיך לך מפל-איביך מסביב בארץ אשר יהוה-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר * (וכר) עמלק מתחת השמים לא תשכח: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

והנה ידוע פתגם אדמו"ר הנקן שפירוש רש"י על התורה הוא "גינה של תורה", שמנה מוכן שפרוש רש"י מתאים עם המבואר בפנימיות התורה:

ולקאורה אינו מוכן בנדון-דידן:

בדרושי חסידיות על התקלת פרושנו, מבואר בארוכה ש"כי תצא למלחמה גו" קאי על מלחמת הנפש האלקית עם הנפש הפהמית (יצר-הרע) בעת התפלה, ד"שעת צלותא שעת קרבא" - ואיך מתאים פרוש זה עם פרושו של רש"י ד"במלחמת הרשות, הכתוב מדבר"?

והבאור בזה:

מבואר בכמה מקומות, שיש ב' אופנים בברור היצר-הרע: (א) בדרך מלחמה, (ב) בדרך מנוחה. שבכללות זהו החילוק בין עבודת התפלה - "שעת קרבא", לעבודת התורה - "דדרכיה דרכי נועם גו' שלום": עבודת התפלה הוא ברור היצר-הרע מלמטה למעלה, על-ידי התלבשות המברר (נפש האלקית) בהמתברר (נפש הפהמית), ולכן זה בא על-ידי מלחמה ויגיעה; אבל הברור ששל-ידי תורה הוא מלמעלה למטה, בדרך ממילא, ששל-ידי לימוד התורה הוא ממשיך ומגלה אלקות בנפשו, ועל-ידי זה מתבטל (ומתברר) היצר-הרע מאליו.

על-פי-זה מוכן מה שברור היצר-הרע על-ידי מלחמה ונקרא "מלחמת הרשות" - כי ישנו ברור באופן של מנוחה - על-ידי עבודה של תורה.

(משיחת עבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

ק"י פסקים, על"י סימן.

מיד מפתו ושלחה ידה והחזיקה במבשיו: י וקצתה את-כפפה לא תחום עיניך: ס י לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקמנה: ה לא-יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקמנה: ט אבן שלמה וצדק יהיה-לך איפה שלמה וצדק יהיה-לך למען יאריכו ימיו על האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ט פו תועבת יהוה אלהיך פל-עשה אלה כל עשה עול: פ זכור את אשר-עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: ה אשר קרף בדרך ויזנב בך בלהנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: ו יהי בהניח יהוה אלהיך לך מפל-איביך מסביב בארץ אשר יהוה-אלהיך נתן לך נחלה לרשתה תמחה את-זכר * (וכר) עמלק מתחת השמים לא תשכח: פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמה פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיוון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

זכור את אשר עשה לך עמלק

עמלק הוא מלשון "ומלק את ראשו", הוא 'חותף' ואינו מאפשר להבנה השכלית שבמח לרדת למדות שבלב. זהו שגאמר בו "אשר קרף", שקרר את אמות העולם שלא יפקדו מישראל, למרות הנסים והנפלאות של יציאת מצרים וקריעת

(* מנהיגו שה'בעל קורא' אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זכר (בצירה) והשני זכר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֶּיךָ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. וַיִּחַץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמֶת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

<p>עטרת מרים</p> <p>א את וירושלים רנני אשר הוית פעקרה אשר לא ילדה על פי אנשים קלו ממנה ואינם, הנה עתה בזמן הנאולה, פצחתי פתחי פה בקול רנה וצחלי אשר הוית עד עכשיו פאשה אשר לא־חלה שלא ילדה פיררבים בני־שוממה עתה בנה יהיו רבים מבני בעולה מבני מדינה אחרת, פי היתה לה פעל וילדה לו בנים אמר יהוה: בִּתְרִיבִי אֶהְיֶה לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בְּנוֹת הַמְּרוּבִים וִירֵיעוֹת מִשְׁפְּנוֹתֶיךָ יִפּוּ וְהָיוּ נוֹטִים לְאַרְבֵּי יְלָחָב אֶל־תַּחֲשֻׁכֵי אֵל תַּמְנַעֲנֵי מִלְּהַפְּזוֹתָם. הַאֲרִיכִי מִיִּתְרִיךְ הַתְּכִלִּים הַתּוֹלִים בְּשֹׁפְלֵי הָאֵהָל שֶׁהָא נוֹחַ לְקַשְׂרָם הַטֵּב לְתִדּוֹת וִיתְרִיךְ הַתְּקוּעוֹת בְּאַרְצְ חֻזְקִי: ג בְּיִמִּין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצֵי אֶת הַתְּכִלִּים, וְתִמְשֹׁךְ אֶרְצְךָ חוּץ לְבָבִילִים הָאֵלֶּה וְזָרַעְךָ גוֹיִם יִירָשׁ גַּם שְׁעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִסְפְּקוּ, לָכֵן יִירָשׁוּ עוֹד עַרְבֵי עֹבִיִּים, וְגַם אֵלֶּה לֹא יִסְפְּקוּ לָהֶם עַד וְעַרְבֵי נְשָׁמוֹת בֵּין מֵאֲרָץ בֵּין מֵאֲרָץ אֲרָצוֹת יִוָּשְׁבוּ אוֹתָם: ד אֶל־תִּירָאֵי אֵל תִּפְחָדֵי שִׁתְּיָה צִמְתָּךְ מְגִלּוֹת זֶה בְּצִמְתָּךְ מֵאֲרָץ</p>	<p>שי למורא</p> <p>א רנני, לשון רנה ושמחה. עקרה לא ילדה, את וירושלים אשר הוית פעקרה שלא ילדה, פי אנשוד גלו מופד ואינם. אכל עתה בזמן הנאולה תרני ותשמחי. פצחתי רנה, פתחי פה להרים קול רנה. וצחלי, ועליו בקול גדול. לא חלה, שלא ילדה. והוא על שם חבלי הילדה, כמו "חיל פוילדה" (תהלים מזח). רנני שוממה, בני וירושלים שנתורו מהגלות. בעולה, ארץ אדום שנתחה משבת. ב מיתרדי, הם התכלים, ובשביל שייכלו לתרוב את האהל, צריך להאריך את התכלים. ג תפרצי, תתחזקי. ד פי לא</p>
<p>הפטרת כי תצא לקריאה בציבור</p> <p>ולשמו"ת בישעה פרק נד</p> <p>נַד א רנני עקרה לא ילדה פצחתי רנה וצחלי לא־חלה פיררבים בני־שוממה מבני בעולה אמר יהוה: בִּתְרִיבִי מְקוֹם אֶהְיֶה וִירֵיעוֹת מִשְׁפְּנוֹתֶיךָ יִפּוּ אֶל־תַּחֲשֻׁכֵי הָאֲרִיכִי מִיִּתְרִיךְ וִיתְרִיךְ חֻזְקִי: ג בְּיִמִּין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצֵי וְזָרַעְךָ גוֹיִם יִירָשׁ וְעַרְבֵי נְשָׁמוֹת יוָּשְׁבוּ: ד אֶל־תִּירָאֵי בִּי־לֹא תִבְוִשִׁי</p>	

תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם להיות בגלות. לא תחפירי, כי תהי מבטחת שלא תהי עוד לחרפה. עלומיך, נעורך. והוא רמו על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרון המלכות. ה) כי בעליך עשיר, כי אדונך מגדיל אותך. ו) ואשת נעורים ונו,

כמו אשת נעורים, שאם תמאס בעיני בעלה לא יתמיד המאוס, כי ישוב וירחם. ו) כרנע קטן עזבתיך, אף-על-פי שארכו ימי הגלות, כלם יהיו נחשבים כרנע קטן כנגד הרחמים שיהיו גדולים כשאקבצך. "כרנע", כמו בזמן. ח) בשצף קצף, כרנע קצף. י) החרים ימושו והגבעות תמוטינה, אף אם תכלה זכות הקבות והאמהות.

גלות שמצאך בארצך עם צרות רבות ורעות בבית ראשון ובבית שני, כ"ל לא תבושי עוד לעולם אחר שתצאי מנה הגלות. ואל-תפלמי לחרים ראש ולקרואות גדולה בהשכך פן תגלה שוב כי לא תחפירי לא תבושי עוד ללכת גולה כי בשת עלומיך כי הבושת שהיה לך בימי נעורך כאשר הית גולה ומטוטלת תשפחי כי לא יקרה לך עוד וחרפת אלמנותיך הצרות שהיו לך בגלות שהיית כאלמנה לא תופריי עוד כי מרוב טובה תשכחו כל הצרות הראשונות: ה) כי בעליך כלומר אדונך, הוא עשיר יהיה צבאות שמו והיכולת בידו כי הוא ארון צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלתי כל-הארץ יקרא וידו בכל משלה: ו פירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהיה לשוב אליו ואשת נעורים כי תמאס בעיני בעלה, הנה לא תתמיד המואס כי ישוב וירחם, פן אמר ילתיך רחם עלי: ו כרנע קטן עזבתיך ימי הגלות כולם יהיו נחשבים כרנע קטן מול הקבוצ כי וברחמים גדלים אקבצך ותחמיד לאורך ימים: ח) בשצף קצף הסתרתני פני רנע מנך אל מול החסד תחשב רק לרנע, מאחר ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהיה: ט) כי כמו מי המפול בימי נח

ואל-תפלמי כ"ל לא תחפירי כי בשת עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא תופריי עוד: ה) כי בעליך עשיר יהיה צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל ילתי כל-הארץ יקרא: ו פירכאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהיה ואשת נעורים כי תמאס אמר ילתיך: ו כרנע

קטן עזבתיך וברחמים גדלים אקבצך: ח) בשצף קצף הסתרתני פני רנע מנך ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך יהיה: ט) כי ימי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבר מירנח עוד על-הארץ פן נשבעתי מקצף עליך ומגער-ך: י) כי החרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמיך יהיה:

זאת לי שבעה ביד אשר נשבעתי או מעבר שלא יהיו מירנח עוד על-הארץ פן נשבעתי שמי שבעות מקצף עליך על ידי ענף ומגער-ך להגלותך: י) כי לנעמים יקרה אשר החרים ימושו ויורו ממקומם והגבעות תמוטינה מלשון נטף על-ידי רעש, אבל וחסדי מאתך לא ימושו וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמיך יהיה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריך, ודבר אחד מדבריך אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיאַ עֲבֹדָךְ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַפָּנּוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

הַזֹּאת אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: וְעַתָּה הִנֵּה
הִבֵּאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה
לִי יְהוָה וְהִנַּחְתָּו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִית
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: « וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר
נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֹתָהּ וְהַלְוִי וְהַגֵּר
אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ם (ישראל) יב כִּי תִכְלֶה לְעִשֹּׂר
אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת
הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לְלוֹי לַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנְה
וְאָכְלוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וּשְׂבָעוּ: ך וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַפֵּית וְגַם נָתַתִּיו
לְלוֹי וְלַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לְמִנְה כְּכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר
צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי:
ד לֹא־אִכְלָתִי בְּאֵזִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בְעֵרְתִי מִמֶּנּוּ
בְּטִמְאָה וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמֹעֲתִי בְּקוֹל־
יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי:
ה הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ
אֶת־עַמּוֹךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כִּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם וְלְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב
חֶלֶב וּדְבָשׁ: ם

כּו « וְהִיָּה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וּירְשַׁתָּהּ וַיִּשְׁבַּתָּ בָּהּ:
ז וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תָּבִיא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
וְשִׂמַּתָּ בַטֶּנָּא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁפְן שְׂמוֹ שֵׁם: ח וּבֵאתָ אֶל־הַבַּהֵן
אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי
הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵאמֹר: ט (ט) וְלִקַּח
הַבַּהֵן הַטֶּנָּא מִיַּדְךָ וְהִנִּיחֹו לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: י וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶרְמִי אֲבָד אֲבִי וַיִּרַד מִצְרַיִמָה וַיִּגַּר שָׁם בְּמִתֵּי
מֵעַט וַיְהִי־שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב: יא וַיִּרְעוּ
אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנֹנּוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:
יב וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה
אֶת־קִלְנוּ וַיִּרָא אֶת־עַנְיָנוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־
לַחְצָנוּ: יג וַיִּצְאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֹרַע נְטוּיָה וּבְמֵרָא גָדֹל וּבְכַאתוֹת וּבְמִפְתָּיִם:
יד וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב משנה ט

אמר להם, צאו וראו איזוהי דרך ישראל שינדבק בה האדם. רבי אלעזר אומר, עין טובה. רבי יהושע אומר, חבר טוב. רבי יוסי אומר, שכן טוב. רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר, לב טוב. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שפכלל דבריו דבריכם. אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. רבי אלעזר אומר, עין רעה. רבי יהושע אומר, חבר רע. רבי יוסי אומר, שכן רע. רבי שמעון אומר, הלוח ואינו משלם. אחד הלוח מן האדם, כלוח מן המקום ברוך-הוא, שנאמר לוח רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן. רבי אלעזר אומר, לב רע. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שפכלל דבריו דבריכם:

~ נקודות משיחות קודש ~

תורה של "עוללים ויונקים" אף שעדיין אין להם כל הבנה בתורה, הם המהווים את היסוד והבסיס לכוח והעוז שבתורה ("יסדת עוז").

(משיחת ש"פ קדושים ה'תשל"ו.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

"ירא חטא" פירושו, לא שהוא ירא מהעונש על עשיית החטא, אלא ירא מפני החטא עצמו.⁵ "חטא" משמעו חסרון,⁶ כי כאשר יהודי עובר עבירה הוא פוגם ומחסיר בהתקשרותו לקדוש ברוך הוא; "ירא חטא" אפוא הוא זה שירא מהחסרון שגורם בהתקשרותו לקדוש ברוך הוא.

יראת-חטא מרתיעה את האדם מחטאים, יותר משמתריעה יראת-העונש. שכן, את ירא-העונש יכול היצר לפתות בכך שמראה לו את התענוג והמתקנות שיש לו כבר עכשיו בעת עשיית החטא, לעומת העונש שהוא דבר עתידי ורחוק. בנוסף לכך – טוען היצר – תמיד יוכל החוטא להינצל מעונש על-ידי תשובה. כך או כך, לא תמיד יש במחשבה על העונש כדי להרתיע מפני החטא. יראת-חטא, לעומת זאת, פועלת שכבר עכשיו חש האדם בהפסד ובחסרון הנגרמים לו כתוצאה מהחטא. כמו כן, טענת היצר שלפיה יוכל בעתיד לעשות תשובה, אינה משפיעה עליו לרעה, כיון שהוא חרד מן ההינתקות מהקדוש ברוך הוא, אפילו לרגע אחד – היות ואור ה' קבוע בנפשו באופן נצחי.

(לקוטי שיחות ד', עמ' 1200.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

רבינו יונה מבאר שרבי יהושע "היה מאושר בכל המידות המאושרות – גדול בחכמה ומתוקן במידותיו ובכל עניניו", ומביא ראיה מפסוקים שנאמר בהם "אשרי" על כל המידות טובות וכו'.

אך יש לדייק בזה כמה דיוקים:

א. לפי זה, צריך היה לשבח אותו-עצמו ולומר "אשריו", ומדוע נאמר "אשרי יולדתו"; מה גם שיש בכך הפחתה ממעלתו הוא שהרי כל מעלותיו הם, לכאורה, בזכות אמו!?

ב. מהו דיוק הלשון "יולדתו" ולא כלשון הפסוק¹ "ישמח אביך ואמך", "בן חכם ישמח אב"² (וכיוצא בזה)?

והנה, רבינו עובדיה מברטנורא פירש "אשרי יולדתו" – על שם שמיום שנולד לא הוציאה אמו את עריסתו מבית-המדרש, כדי שלא יכנסו באוזניו אלא דברי תורה. ויש לומר שבוה מבטא רבן יוחנן בן זכאי את שבחו של רבי יהושע:

כי משמעות הענין היא, שמיד לאחר לידתו של רבי יהושע, חניכה אותו אמו לשמוע דברי תורה – אף שבגיל זה זו שמיעה ללא כל הבנה!

זו היא, אם כן, מעלתו של רבי יהושע בן חנניה – "אשרי יולדתו" – מיד עם לידתו, עוד בטרם התחיל להבין ולהשכיל, הוא ספג אך ורק דברי תורה. יסוד החינוך נקבע על ידי הרשמים שנקלטים בראשית חייו ומהווה את הבסיס לכל ימי חייו.

ענין זה מבוסס גם על הפסוק³ "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", ודרשו חז"ל⁴ "אין עוד אלא תורה". דברי

(1) משלי כג, כד. (2) שם י, א. (3) תהלים ח, ג. (4) שיר השירים רבה פרשה ב. (5) ראה לקוטי תורה במדבר פב, א. (6) ראה מלכים-א, כא: "והייתי אני ובני שלמה חטאים".

ויש לומר, שאמנם על-פי שורת-הדין חובה על כל אחד להתייגע ולנצל את כשרונותיו כדבעי. אבל מצד מידת חסידות אין די בכך, אלא מוטל על האדם לנצל את הכוחות והתכונות שיש לו באופן המירבי והשלם ביותר עד שיהיה בדרגה של "מכריע את כולם".

(תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ב עמ' 1976)

בפרטי מעלותיהם של התלמידים "כמעייך המתגבר", "בור סוד שאינו מאבד טיפה" (בין אם כל אחד מהם הוסיף מעלה על רעהו ובין אם הצטיין במעלה שלא היתה לחברו, כדברי המפרשים השונים) – מובנת ההוראה בזה ב"מילי דחסידותא". אך מה למדים מאמירתו של רבן יוחנן בן זכאי "אם יהיו כל חכמי ישראל... מכריע את כולם"? האם בכוונתו להמעיט מערך שאר התלמידים? ומהי ההוראה בזה ב"מילי דחסידותא"?

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אלול, תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

אני"ש אשר בארצנו הקדושה ת"ו וביחוד...

ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבם הצעה לבוא לבקר במקומות מושבותיהם לראות ולראות וכו'.

ומה אעשה ולצערי, הנה כמה העלמות והסתרים מניעות ועיכובים הן בגשמיות והן ברוחניות למילוי ענין זה הראוי והטוב ומי יתן ויסיר השי"ת את ענין ההעלמות והסתרים בכלל והעלמות והסתרים הנ"ל בפרט, ונתראה בשובע שמחות.

מוסגר פה הקונטרס לח"י אלול הבע"ל שזה עתה הו"ל אשר בטח ילמדו אותו ביחיד וברבים בעיון הדרוש והשי"ת יזכה את כל אחד ואחד מאתנו להכניס את החיות בכל עניני עבודת חדש רחמים זה היינו **בתשובה** "ומל ה"א את לבבך ואת לבב זרעך", תורה "והאלקים אנה לידו ושמתו לך מקום" **עבודה** "אני לדודי ודודי לי" **וגמילות חסדים** "ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

ועל פי פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, אשר הארת כל המועדים מאירה בכל יום הנה יומשך זה ג"כ על כל השנה כולה שבדרך ממילא תהיה שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

המברך ומתברך בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

לוח זמנים לשבוע פרשת כי-תצא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	6:09	6:13	8:49	8:50	9:25	9:26	10:32	10:33	13:15	13:17	19:12	19:19	18:53	19:49
חיפה (ק)	6:06	6:10	8:46	8:48	9:23	9:24	10:31	10:31	13:15	13:17	19:16	19:23	18:44	19:51
ירושלים (ק)	6:07	6:11	8:46	8:48	9:23	9:24	10:31	10:31	13:14	13:16	19:16	19:23	18:37	19:48
תל אביב (ק)	6:08	6:12	8:48	8:50	9:24	9:25	10:32	10:32	13:15	13:17	19:13	19:20	18:52	19:51
אוסטריה, וינה (ק)	5:55	6:03	8:33	8:39	9:24	9:28	10:37	10:38	13:31	13:33	19:49	20:00	19:33	20:38
אוסטריה, מלבורן (ח)	6:59	6:51	9:03	8:58	9:40	9:35	10:36	10:32	12:52	12:54	17:50	17:55	17:35	18:33
אוקראינה, אודסה (ק)	6:01	6:09	8:40	8:45	9:29	9:32	10:41	10:42	13:36	13:33	19:59	19:48	19:32	20:36
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	5:30	5:38	8:08	8:13	8:59	9:02	10:11	10:13	13:07	13:05	19:34	19:23	19:07	20:12
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:40	5:48	8:18	8:23	9:09	9:13	10:24	10:22	13:19	13:16	19:46	19:34	19:18	20:24
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:01	6:10	8:38	8:44	9:33	9:36	10:46	10:48	13:44	13:42	20:15	20:03	19:47	20:55
אוקראינה, קייב (ק)	5:53	6:02	8:30	8:36	9:25	9:29	10:38	10:40	13:37	13:35	20:08	19:56	19:40	20:48
ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)	5:59	6:01	8:37	8:38	9:10	9:11	10:17	10:17	12:58	12:56	18:53	18:47	18:28	19:22
איטליה, מילאנו (ק)	6:30	6:37	9:09	9:13	9:56	9:59	11:07	11:09	14:01	13:59	20:25	20:15	19:56	20:59
אקוודור, קיטו (ח)	6:14	6:13	8:45	8:43	9:14	9:12	10:16	10:15	12:48	12:46	18:21	18:19	18:01	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:28	7:21	9:35	9:31	10:11	10:06	11:08	11:04	13:27	13:26	18:28	18:32	18:12	19:09
ארגנטינה, בריז'יפה (ח)	8:29	8:19	10:28	10:23	11:07	11:01	12:02	11:58	14:19	14:17	19:09	19:15	18:56	19:57
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:24	6:29	9:04	9:07	9:45	9:47	10:54	10:55	13:44	13:42	19:55	19:47	19:30	20:28
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:11	6:17	8:51	8:54	9:33	9:35	10:43	10:44	13:33	13:31	19:47	19:38	19:21	20:20
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:11	6:17	8:51	8:54	9:33	9:35	10:43	10:44	13:34	13:32	19:47	19:38	19:22	20:21
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:44	6:51	9:24	9:28	10:08	10:10	11:18	11:19	14:10	14:08	20:26	20:16	20:00	21:00
ארה"ב, הווסטון (ק)	6:52	6:55	9:31	9:32	10:06	10:07	11:14	11:14	13:58	13:56	19:58	19:52	19:34	20:27
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:17	6:21	8:57	8:59	9:34	9:36	10:42	10:43	13:29	13:26	19:33	19:26	19:09	20:04
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:56	6:59	9:35	9:36	10:08	10:09	11:15	11:15	13:57	13:55	19:52	19:47	19:29	20:21
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:06	6:12	8:46	8:49	9:28	9:30	10:38	10:39	13:29	13:27	19:44	19:35	19:18	20:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:35	6:41	9:15	9:18	9:57	9:59	11:07	11:08	13:57	13:55	20:11	20:02	19:45	20:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:04	6:10	8:43	8:47	9:27	9:29	10:37	10:38	13:28	13:26	19:43	19:34	19:18	20:17
בוליביה, לה-פס (ח)	6:47	6:43	9:09	9:07	9:40	9:37	10:40	10:37	13:06	13:04	18:25	18:26	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:36	6:45	9:12	9:19	10:09	10:13	11:24	11:22	14:22	14:19	20:55	20:42	20:26	21:35
בלגיה, בריסל (ק)	6:37	6:46	9:14	9:20	10:09	10:13	11:23	11:25	14:22	14:19	20:54	20:42	20:26	21:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:29	6:23	8:46	8:42	9:17	9:14	10:16	10:14	12:38	12:40	17:56	17:58	17:36	18:28
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:16	6:11	8:34	8:30	9:05	9:02	10:04	10:01	12:28	12:27	17:41	17:43	17:24	18:16
בריטניה, לונדון (ק)	5:53	6:03	8:29	8:36	9:26	9:30	10:40	10:42	13:40	13:37	20:15	20:02	19:48	20:54
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:57	6:07	8:31	8:38	9:32	9:37	10:47	10:49	13:49	13:46	20:27	20:13	20:01	21:10
גרמניה, ברלין (ק)	5:57	6:07	8:32	8:39	9:31	9:35	10:45	10:47	13:46	13:44	20:24	20:10	19:53	21:04
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:22	6:31	8:59	9:05	9:53	9:57	11:06	11:08	14:04	14:02	20:35	20:23	20:07	21:15
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:32	6:26	8:47	8:44	9:20	9:16	10:18	10:15	12:41	12:39	17:56	17:59	17:34	18:27
הודו, מומבאי (ח)	6:21	6:22	8:58	8:58	9:29	9:29	10:35	10:34	13:14	13:12	19:03	18:59	18:41	19:32
הודו, פונה (ח)	6:17	6:19	8:54	8:55	9:26	9:26	10:31	10:31	13:10	13:08	18:59	18:54	18:37	19:27
הונגריה, בודפשט (ק)	5:46	5:54	8:24	8:29	9:14	9:17	10:26	10:28	13:22	13:20	19:48	19:36	19:20	20:25

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:15	5:21	7:55	7:58	8:37	8:39	9:47	9:48	12:38	12:36	18:52	18:43	18:27	19:26
יוון, אתונה (ק)	6:44	6:49	9:24	9:27	10:04	10:06	11:14	11:14	14:02	14:00	20:12	20:04	19:47	20:45
מולדובה, קישינב (ק)	6:08	6:16	8:46	8:51	9:36	9:39	10:48	10:49	13:43	13:41	20:08	19:57	19:41	20:45
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:18	6:19	8:55	8:55	9:26	9:26	10:32	10:31	13:11	13:09	19:00	18:56	18:39	19:29
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:21	7:11	9:13	9:07	9:55	9:49	10:49	10:45	13:03	13:01	17:46	17:53	17:34	18:37
נפאל, קטמנדו (ח)	5:36	5:39	8:15	8:17	8:50	8:50	9:57	9:57	12:40	12:38	18:38	18:32	18:15	19:07
סין, בייג'ין (ח)	5:30	5:36	8:10	8:13	8:52	8:54	10:02	10:02	12:52	12:50	19:05	18:56	18:38	19:38
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:02	9:35	9:33	10:04	10:02	11:07	11:05	13:38	13:37	19:13	19:11	18:53	19:42
פולין, ורשא (ק)	5:27	5:37	8:02	8:09	9:01	9:05	10:15	10:17	13:16	13:13	19:51	19:38	19:22	20:33
פרו, לימה (ח)	6:19	6:16	8:44	8:41	9:13	9:11	10:14	10:12	12:42	12:40	18:04	18:05	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	6:46	6:54	9:26	9:30	10:13	10:16	11:25	11:26	14:19	14:17	20:41	20:30	20:14	21:17
צרפת, פריז (ק)	6:50	6:58	9:28	9:33	10:20	10:23	11:32	11:34	14:29	14:27	20:59	20:47	20:30	21:36
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:52	5:51	8:25	8:24	8:54	8:53	9:57	9:56	12:30	12:29	18:07	18:05	17:47	18:36
קנדה, טורונטו (ק)	6:27	6:34	9:07	9:11	9:52	9:55	11:03	11:04	13:55	13:53	20:16	20:06	19:47	20:48
קנדה, מונטריאול (ק)	6:01	6:08	8:40	8:44	9:27	9:30	10:38	10:40	13:32	13:30	19:55	19:44	19:27	20:30
קפריסין, לינקה (ק)	6:09	6:13	8:49	8:51	9:27	9:28	10:35	10:36	13:22	13:20	19:28	19:21	19:04	20:00
רוסיה, לובבאוויטש (ח)	5:40	5:51	8:12	8:21	9:17	9:22	10:33	10:35	13:36	13:34	20:18	20:04	19:49	21:03
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:10	5:22	7:41	7:50	8:49	8:54	10:05	10:08	13:10	13:07	19:58	19:43	19:24	20:41
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	5:24	5:32	8:02	8:07	8:52	8:55	10:04	10:06	13:00	12:57	19:25	19:14	18:57	20:02
שווייץ, ציריך (ק)	6:28	6:36	9:07	9:12	9:57	10:00	11:09	11:10	14:04	14:02	20:34	20:23	20:02	21:07
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:06	6:06	8:41	8:41	9:12	9:11	10:16	10:15	12:53	12:51	18:38	18:34	18:16	19:06

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודיות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריךנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב